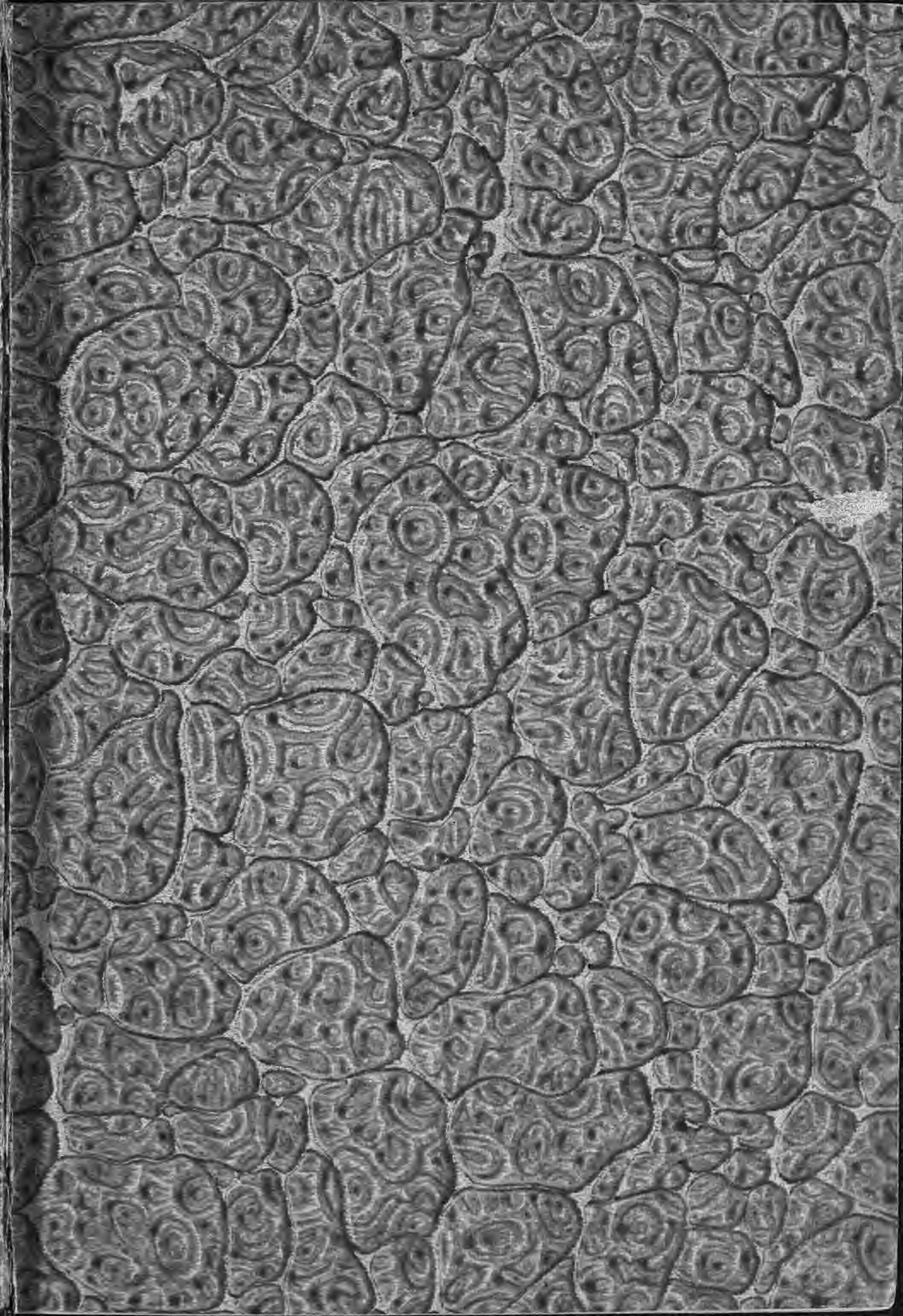
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

31349 αγαν

ΘΗΒ 00642

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

Σ Υ Λ Λ Ο Γ Η

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑι ΜΕΝ ΤΩΝ Κ. Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, † Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ (δ. φ.), ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Μ. ΛΑΠΠΑ (δ. φ.), † Θ. ΛΙΒΑΔΑ (δ. φ.) Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), † Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (καθ. γυμν.), Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ (δ. φ.), † Ε. ΡΟΙΔΟΥ (δ. ν.), Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΥ (διευθ. νομισμ. μουσ.), Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ (ἐφ. τ. ἀρχ.), ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑ Δ. ΦΙΔΙΟΥ (ἐφ. τ. ἀρχ.), Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), † ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ ΧΑΤΖΗ ΚΩΝΣΤΑ (δ. φ. πρώτου ἐπιμελητοῦ τῆς Βιβλιοθήκης) καὶ ἄλλων λογίων.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι ΔΕ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΜΑΛΤΟΥ

G. SCHLUMBERGER

Η
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΕΠΟΠΟΙΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ Ι΄ ΑΙΩΝΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

ΝΕΑΝΙΚΑ ΕΤΗ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ

Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ
1905

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

G. SCHLUMBERGER

Η

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΕΠΟΠΟΙΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ Ι΄ ΑΙΩΝΟΣ

ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΤΑ ΡΩΣΣΩΝ, ΑΡΑΒΩΝ, ΓΕΡΜΑΝΩΝ, ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ.
ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ. ΟΙ ΔΥΟ ΒΑΡΔΑΙ
969-989

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

ΝΕΑΝΙΚΑ ΕΤΗ
976-989

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ
Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1905

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

900
BW

Αριθμ. εισαγ. 313/19
Έτος 1-9-7-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

G. SCHLUMBERGER

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΕΠΟΠΟΙΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

ΝΕΑΝΙΚΑ ΕΤΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ὁριστικὴ ἀνάρρησις τῶν δύο νεαρῶν βασιλέων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου. — Φυσικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτῶν εἰκών. — Ὁ Βασίλειος δὲν φαίνεται νυμφευθείς. — Ἀντιζηλία Παρακοιμωμένου Βασιλείου καὶ Βάρδα Σκληροῦ. — Ἐπικράτησις τοῦ πρώτου καὶ παντοδυναμία αὐτοῦ. — Κάθοδος Θεοφανοῦς, δυσμένεια καὶ ἀποστολὴ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἰς τὸ ὅριον τῆς Ἀρμενίας. — Δεινὴ ἀποστασία τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ τῆς Ἀσίας. — Νικηφόρος τοῦ ἀποστάτου πορεία. — Νίκαι αὐτοῦ κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Πέτρον Φωκᾶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἐν Βούκου λίθῳ πρῶτον, ἔπειτα δὲ πρὸ τῆς Λυκανδοῦ. — Μετὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἧττα ν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ πᾶσα σχεδὸν ἡ Ἀνατολὴ ἀναγνωρίζει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σκληροῦ. — Ὁ στολος τῆς Ἀσίας κηρύσσεται ὑπὲρ αὐτοῦ. — Ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης παραδίδει αὐτῷ τὸ δουκάτον τῆς Ἀντιοχείας. — Τὰ φρούρια τῆς Τζαμανδοῦ ἀνοίγουσιν αὐτῷ τὰς πύλας. — Ὁ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλεὶς πρωτοβεστιάριος Λέων, ἀφοῦ δεξιῶς στρατηγήσας ἐνίκησε τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην ἐν Ὀξυλίθῳ, κατατροποῦται περὶ Ραγέας. — Ὁ Βάρδας Σκληρός, ἀναμφισβήτητος μετὰ τὸν νέον τοῦτον θρίαμβον κύριος τῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας, ἀποστέλλει τὸν ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Κουρτίκιον στόλον εἰς τὰ στόμια τοῦ Ἑλλησπόντου. — Αὐτὸς οὗτος, ἐπισπεύδων τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν αὐτοῦ, πολιορκεῖ καὶ κυριεύει τὴν Νίκαιαν, προστατευομένην ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. — Ὁ στόλος αὐτοῦ νικᾶται ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναυάρχου, ὅστις καταλαμβάνει τὴν Ἄβυδον.

Τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ μυστηριωδῶς καὶ αἰφνιδίως τῇ 10 Ἰανουαρίου 976 ἀποθανόντος, τὸ κράτος φυσικῷ τῷ λόγῳ — *καθαρῶς*, κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Ψελλοῦ — παρέμεινεν εἰς χεῖρας τῶν δύω πορφυρογεννήτων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ Β' καὶ τῆς Θεοφανοῦς, νομίμων τοῦ κράτους κληρονόμων καὶ ἀμέσων ἀπογόνων τῆς ἐνδόξου μακεδονικῆς δυναστείας. Τὸ στέμμα ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς κληρονομικῷ δικαίῳ, διὰ δὲ τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν αὐλοδεσποτῶν (maires du palais), ἣν ἐνεκαίνισε Ῥωμανὸς ὁ Λε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καπηνός, καὶ ἀποκαθίστατο ἀκεραία ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀνατολῆς νόμιμος διαδοχὴ τοῦ μακεδονικοῦ οἴκου. Καὶ ὀνόματι μὲν ἀπὸ τρισκαίδεκα ἐβασίλευον ἐτῶν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς τρυφερᾶς αὐτῶν ἡλικίας διετέλεσαν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτῶν Θεοφανοῦς, ὑπὸ τὴν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τέλος ὑπὸ τὴν τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Ἤδη ὅμως ἦσαν ἀρκετὰ ἐνήλικες, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ λόγος νέας ἀντιβασιλείας, καθόσον καὶ ὁ νεώτερος αὐτῶν εἶχεν ἤδη ὑπερβῆ τὴν νόμιμον ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐκηρύσσοντο ἐν Βυζαντίῳ ἐνήλικες οἱ βασιλεῖς.

Ὁ Βασίλειος, γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασίλειος ὁ Β' ἢ ὁ Νέος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ προγόνου τοῦ κατὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος Βασιλείου τοῦ Α', ἦν ἐξ ἧ ἑπταικαιδεκέτης, ὅτε ἐβασίλευσεν ἄνευ κηδεμόνος σὺν τῷ κατὰ τρία ἔτη νεωτέρῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ, τῷ γνωστῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος Η' [1].

[1]) Δὲν γνωρίζομεν οὔτε τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Βασιλείου Β', οὔτε τὸ τῶν γάμων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον θετικῶς γινώσκομεν ὅτι ἐγεννήθη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πάππου αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ', τελευτήσαντος τὸν Νοέμβριον τοῦ 959 καὶ ἐστέφθη τῇ 22 Ἀπριλίου 960. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σκυλίτσην «Ὁ μὲν Βασίλειος τὸν εἰκοστὸν ἤνυε τῆς ἡλικίας χρόνον, ἔτεσι δὲ τρισὶ τούτου νεώτερος ἦν ὁ Κωνσταντῖνος», κατὰ δὲ τὸν Γιαχγιᾶ καὶ τὸν ἀντιγράψαντα αὐτὸν Ἐλμακίν, ὁ Βασίλειος ἦν ὀκτωκαιδεκέτης κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ. Ἐν ἄλλῃ ὅμως περικοπῇ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς Γιαχγιᾶ, ὁμιλῶν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ῥωμανοῦ Β' ἐπισυμβάντος κατὰ Μάρτιον τοῦ 963, λέγει ὅτι ἑπταέτης μὲν ἦν τότε ὁ Βασίλειος, πενταέτης δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι τῷ 976 ὁ Βασίλειος ἦγε τὸ εἰκοστὸν ἔτος, οὕτω δ' εὑρίσκεται σύμφωνος μετὰ τῶν Βυζαντινῶν Ἀλλ' ἐξακριβώσωμεν ἔτι μᾶλλον τὸ πρᾶγμα· ἡ Θεοφανὼ ἐνυμφεύθη πιθανῶς μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ 956 [Ἴδε τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως **Un empereur Byzantin au dixième siècle**, σελ. 6, πρὸς δὲ τὴν τελευταίαν σελίδα ἄρθρου τοῦ κ. **Uhlirz** περὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Γερμανίας Θεοφανοῦς δημοσιευθέντος ἐν τῷ Δ' τόμῳ τῆς **Byzantinische Zeitschrift**). Ὁ Βασίλειος ἄρα ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 957 καὶ πιθανώτερον μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 958, ἐν δὲ τοῖς μετὰ Θεοφάνη ἀναγράφεται ὄντως ἡ χρονολογία αὕτη. Ἑπομένως κατ' ἰανουάριον τοῦ 976 ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἦν τὸ πολὺ ὀκτωκαιδεκέτης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, γεννηθεὶς τῷ 960 ἢ 961 μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἦν πέντε ἢ ἑκκαιδεκέτης μόλις. Ἀκριβέστερος ἐκ τούτων φαίνεται ὁ πρῶτος ὑπὸ τοῦ Γιαχγιᾶ ἀναφερόμενος ἀριθμός. Ἴδε περὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου τούτου ζητήματος καὶ **Krug Kritischer Versuch zur Auf-klaerung der Byzantinischen Chronologie**, ἐν Πετρουπόλει, 1816) σελ. 278, 295, 305, 306, 328. Ὁ κ. **Uhlirz** ἐν τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ ἄνακτες οὗτοι, οἵτινες ἐβασίλευον ἀπὸ τρισκαίδεκα ἐτῶν, διετέλεσαν συμβασιλεύοντες ἐπὶ ἥμισυν ἔτι αἰῶνα παρ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐκυβέρνησαν τὸ ἀπέραντον αὐτῶν κράτος ἀπὸ τοῦ ἰανουαρίου τοῦ 976 μέχρι τῆς 15 δεκεμβρίου τοῦ 1025, καθ' ἅπαν δῆλον ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦ Ι' καὶ τὸ πρῶτον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος τέταρτον· καὶ μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Βασιλείου, ἐπισυμβάντα τῇ 15 δεκεμβρίου τοῦ 1025, ὁ νεώτερος αὐτοῦ ἀδελφός, τρία ἐπιζήσας ἔτη μέχρι τῆς 11 νοεμβρίου 1028, συνεπλήρωσε βασιλείαν ἓξ καὶ ἑξήκοντα ἐτῶν, τὴν μακροτάτην μὲν τῶν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐκ τῶν μακροτέρων ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀλιγώτερον γνωστῶν. Δικαίως δὲ παρατηρεῖ ὁ Γίββων ὅτι ἡ βασιλεία τῶν υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ εἶναι ἡ σκοτεινοτάτη ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, καθόσον, ὡς καὶ διὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην συμβαίνει,

προμνημονευθέντι ἄρθρῳ παρατηρεῖ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος, γεννηθεὶς μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου αὐτοῦ, ἐστέφθη ἓν ἔτος μετὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, πιθανὸν δὲ φαίνεται ὅτι οἱ δύο μικροὶ βασιλόπαιδες ἐστέφθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, καὶ ὁ Βασίλειος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγεννήθη τελευτῶντος τοῦ 958. Οὕτω δὲ εὑρίσκονται ἐπαληθεύοντες οἱ χρονογράφοι, οἵτινες λέγουσιν ὅτι ἦν ἑνὸς ἔτους κατὰ νοέμβριον τοῦ 959. [Ἴδε Muralt Chr. Byz. σ. 529]. Σ. Σ.

Οἱ αὐτοὶ ὅμως χρονογράφοι (Συμεὼν καὶ τὰ μετὰ Θεοφάνη) ὁρίζουσι τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ τὸν μὲν ἰανουάριον τοῦ 976 εἰς 20 ἔτη, τὸν δὲ δεκέμβριον τοῦ 1025 εἰς 70 ἢ 72. Προσθετέον εἰς ταῦτα ὅτι καὶ ὁ Ἰωὴλ ὁμιλῶν περὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀποθανόντος τὸν νοέμβριον τοῦ 1028 λέγει ὅτι ἔζησε τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἑβδομήκοντα ἔτη. Ὁπωσδήποτε βέβαιον φαίνεται ἐκ τῆς κοινῆς ὁμολογίας τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη τῷ πρώτῳ ἔτει της βασιλείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἤτοι τῷ 960. Τὸ δὲ τῆς γεννήσεως τοῦ Βασιλείου ζήτημα νομίζω ὅτι δύναται νὰ θεωρηθῇ λελυμένον ἐξ ὧν ὁ πάππος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος γράφει περὶ τῆς γενομένης τῇ ἀρχοντίσσῃ τῆς Ρωσσίας Ἕλγα δοχῆς· (περὶ Βασ. τάξεως II, 15 σελ. 597) Κατὰ τὴν δοχὴν ταύτην, γενομένην τῇ 9 σεπτεμβρίου 957, δουλκίου ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ δοθέντος καὶ τῆς χρυσῆς τραπέζης στηθείσης ἐκαθέσθησαν «ὁ βασιλεὺς καὶ Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος βασιλεὺς καὶ τὰ πορφυρογέννητα τούτων τέκνα καὶ ἡ νύμφη καὶ ἡ ἀρχόντισσα». Ὑπεται ἄρα ὅτι ἤδη κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 957 ὁ Ῥωμανὸς εἶχε τέκνα, ἢ ἓν τοὐλάχιστον τέκνον, τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱόν, νήπιον μὲν ἔτι, ἀλλὰ δυνάμενον ἤδη νὰ παρακαθήσῃ ἐν τῇ χρυσῇ τραπέζῃ καὶ ὅτι ὁ Σκυλίτσης εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀληθείᾳ γράφων ὅτι κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ, ὁ Βασίλειος τὸν εἰκοστὸν ἦνυε τῆς ἡλικίας χρόνον. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶναι ἡ περίοδος τῆς πλήρους τῶν πηγῶν πτωχίας, τῶν ἀτελευτήτων χασμάτων, καθ' ἣν ἐπὶ ἔτη ὅλα μόλις ὑφίσταται πενιχρά τις πληροφορία.

Μέχρι τῆς ἐπ' ἐσχάτων γενομένης δημοσιεύσεως τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ψελλοῦ οὐδεμίαν γραπτὴν πληροφορίαν εἴχομεν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ Βασιλείου Β' καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Οἱ ἄλλοι Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς οὐδὲν περὶ ταύτης ἔγραψαν ὡς οὐδὲ περὶ τῆς ἠθικῆς εἰκόνος τῶν δύω ἀνάκτων, μόνος δὲ ὁ Ζωναρᾶς διέγραψε δι' ὀλίγων λέξεων τὸν χαρακτῆρα τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' οὔτε λέξιν καὶ αὐτὸς εἰπὼν περὶ τῆς φυσικῆς εἰκόνος τῶν ἡγεμόνων τούτων, οἵτινες ἐπὶ ἑξήκοντα καὶ πλέον ἔτη ἐβασίλευσαν. Τοσούτῳ δὲ παραδοξότερον τὸ πρᾶγμα φαίνεται, ὅσῳ τῶν μὲν δύω περιπύστων συμβασιλέων ἢ μᾶλλον ἀλλεπαλλήλων κηδεμόνων αὐτῶν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ ζωηροτάτας κατέλιπεν ἡμῖν περιγραφὰς Λέων ὁ Διάκονος· τοῦ δὲ πρώτου αὐτῶν τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν περιέγραψε δι' ὑπερβολικῶν μέν, ἀλλ' ἀλησμονήτων λέξεων ὁ Λουϊτπράνδος. Τὸ κείμενον τοῦ Ψελλοῦ ἐν τῷ συνοπτικωτάτῳ κεφαλαίῳ, ὅπερ ὁ μέγας οὗτος βυζαντινὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτευτὴς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἀφιέρωσεν εἰς Βασίλειον τὸν Β', ἐπλήρωσεν εὐτυχῶς τὸ χάσμα τοῦτο, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, τὸν μόνον ἐκ τῶν δύω τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τῆς Θεοφανοῦς υἱῶν, ὃν ἄξιον τῷ ὄντι ἦτο νὰ γνωρίσωμεν. Ὁ εὐσυνείδητος ἱστορικὸς διαγράφει ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ λεπτομερῆ εἰκόνα τοῦ ἀνδρείου τῶν Βουλγάρων νικητοῦ. Καὶ μόλις μὲν ἐγνώρισε τὸν μέγαν βασιλέα ἤδη λίαν προβεβηκότα καὶ σχεδὸν ἐν τῷ τέρματι τοῦ βίου, ἐπταέτης αὐτὸς ὢν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' εἶχεν ἀνατραφῇ ἐν μέσῳ πάντων τῶν συγχρόνων τοῦ περικλεοῦς αὐτοκράτορος. Πολυτιμοτάτη ἄρα ἡ μαρτυρία αὐτοῦ εἶναι, καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βασιλείας ταύτης οὐδεμίαν ἄλλην ἠδυνάμεθα νὰ θέσωμεν τηλαυγεστέραν ἀρχήν, ἢ ἀναδημοσιεύοντες αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς παραγράφου, ἐν ᾗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ περιφανὴς οὗτος ἀνὴρ διαγράφει τὴν ὡραίαν ὄντως εἰκόνα τοῦ ἥρωος βασιλέως.

« Τὸ εἶδος τοῦ Βασιλείου, λέγει ὁ Ψελλὸς εὐγένειαν κατηγόρει φύσεως. Τό τε γὰρ ὄμμα χαροπὸν καὶ λαμπρὸν καὶ ἡ ὀφρὺς οὐκ ἐπικειμένη καὶ σκυθρωπάζουσα, οὔτε θηλυπρεπῶς κατ' εὐθεῖαν ἐκτεταμένη γραμμήν, ἀλλ' ὑπερκειμένη καὶ τὸ ἀγέρωχον τοῦ ἀνδρὸς ὑπεμφαίνουσα· αἱ δὲ τῶν ὄψεων ἀκτῖνες οὔτε βεβυθισμέναι πρὸς τὸ καινουργότερον καὶ δεινότερον, οὔτε μὴν ἐκκεχυμέναι πρὸς τὸ χαυνότερον, ἀλλ' αἴγλης ἀρρενωποῦ ἀποστίλβουσαι· τὸ δὲ πρόσωπον ξύμπαν ὥσπερ ἀπὸ κέντρου εἰς ἀκριβῆ κύκλον ἀποτετόρνευτο καὶ δι' εὐπαγοῦς αὐχένος καὶ ἐπιμήκους τὸ μέτρον τοῖς ὤμοις συνήρμοστο. Τὸ στέρνον οὔτε προβεβλημένον καὶ οἷον ἐκκείμενον, οὔτ' αὖθις ἐγκείμενον καὶ οἷον ἀποστενούμενον, ἀλλ' ἐμμέτρως ἔχον τῶν διαστάσεων Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ μέρη πρὸς τοῦτο συνωμολόγησαν.

«Τὴν δὲ ἡλικίαν ἐλάττονα μὲν εἶχε τοῦ μετρίου, συνηρμοσμένην δὲ τοῖς ἰδίοις μέρεσι καὶ μηδαμοῦ ἐπινεύουσαν· ἀφίππῳ μὲν οὖν εἴ τις ἐντετυχήκοι αὐτῷ, καὶ πρὸς ἑνίους εἶχε παραβαλεῖν, ἱππαζομένῳ δὲ τὸ κατὰ πάντα ἐδίδου ἀσύγκριτον· ἐντετύπωτο γὰρ τῇ ἕδρᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγαλμάτων τύπους, ὅσα εἰς τοιοῦτον σχῆμα οἱ ἀκριβεῖς πλάσται συνήρμοσαν, καὶ τόν τε χαλινὸν τῷ ἵππῳ διδοὺς καὶ ἐπιρράσσων ὄρθιος καὶ ἀκλινὴς ἦν κατά τε πρανῶν ὁμοίως καὶ κατ' ὀρθίων φερόμενος, αὖθίς τε ἀνείργων καὶ ἀνασειράζων τὸν ἵππον ὑψοῦ ἤλλετο οἷον ἐπτερωμένος, καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχήματος πρός τε τὸ ἄναντες καὶ πρὸς τὸ κάταντες ἦν.

« Γηράσαντι δέ οἱ τὸ μὲν ὑπὸ τὸν ἀνθερεῶνα ἐψίλωτο γένειον, τὸ δ' ὅσον ἀπὸ τῆς γένυος κατακέχυτο, δασεῖά τε ἡ θρὶξ ἐγεγόνει καὶ πολλὴ πέριξ περιεπεφύκει, ὅθεν καὶ ἑκατέρωθεν περιελιχθεῖσα εἰς κύκλον ἀπηκριβώθη, καὶ ἐδόκει πάντοθεν γηράσκειν. Εἰώθει γοῦν πολλάκις ταύτην περιελίττειν, καὶ μάλιστα ὁπότε τῷ θυμῷ διαπυρούμενος ἦν, καὶ ἄλλως δὲ χρηματίζων καὶ ἐπ' ἐννοίας ἀνακινῶν ἑαυτὸν ἐχρῆτο τῷ σχήματι. Τοῦτό τε οὖν ἐποίει θαμὰ καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ τῆς χειρὸς ἐκκειμένῳ ἀγκῶνι τοῖς κενῶσι τοὺς δακτύλους ἐπέβαλλεν. Ὡμίλει δὲ οὐκ ἐπιτροχάδην, οὐδὲ ἀποτορνεύων τοὺς λόγους, οὐδὲ εἰς περιόδους ἀπομηκύνων, ἀλλὰ περικόπτων καὶ κατὰ βραχὺ ἀναπαύων, καὶ ἀγροικικῶς μᾶλλον ἢ ἐλευθερίως, ὁ δὲ γέλως αὐτῷ καὶ χασμὸν εἶχε καὶ παντὶ συνεβράσσετο σώματι».

Ἡ περιγραφὴ αὕτη τοῦ Βασιλείου ὑπὸ τοῦ σχεδὸν συγχρόνου αὐτῷ Ψελλοῦ εἶνε τοιαύτη, οἵαν περὶ τοῦ ἄνακτος τούτου ἠδυνάμεθα νὰ ἀναπλάσωμεν, κἂν τε ἄγνωστον ἡμῖν παρέμενε τὸ τοῦ Ψελλοῦ κείμενον. Ἐφανταζόμεθα ἤδη ὅτι ὁ περιφανὴς βασιλεύς, ὁ τέλειος στρατηλάτης, ὁ χαλύβδινος ἀνήρ, ὅστις τοσαῦτα κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν ἐπετέλεσε μεγάλα στρατιωτικὰ ἔργα, ἐξαιρετικὴν ἐκέκτητο φυσικὴν ῥώμην καὶ ἀνδρικωτάτας ἀρετάς. Ἡ ἐκπρεπεστάτη τοῦ Ψελλοῦ εἰκὼν ἀπεικονίζει ὄντως ἄνδρα μεγάλους πολέμους καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ διευθύναντα, ἀψηφοῦντα τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν αὐτοπροσώπως ἄγοντα τὰ στρατεύματα αὐτοῦ εἰς ἐχθρικὴν χώραν, ἐπέκεινα τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Ταύρου, πρός τε τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ πρὸς τὴν ὀρεινὴν Ἀρμενίαν, ἔτη ὅλα ἐν βουλγαρικῇ διαιτώμενον χώρᾳ, σκληραγωγούμενον ἐν τοῖς στρατοπέδοις, ὡς ὁ ἔσχατος τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Αὕτη ἀληθῶς ἡ πιστὴ εἰκὼν τοῦ φοβεροῦ κατακτητοῦ, ὅστις ἐγένετο ἄξιος τοῦ τίτλου τοῦ Βουλγαροκτόνου, τοῦ ἐκ τῶν μεγίστων τοῦ Βυζαντίου βασιλέων. Καὶ ἐκ προτέρων μὲν εἴχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἄναξ οὗτος ἦν ἀνὴρ ἰσχυρὸς καὶ ῥωμαλέος, πόρρω ἀπέχων τῆς τε τοῦ πατρὸς λεπτεπιλέπτου κομψοπρεπείας καὶ τῆς ὑγρᾶς καλλονῆς τῆς Θεοφανοῦς, ἀλλ' ἐστερούμεθα θετικῶν διδομένων. Νῦν ὅμως μετὰ τὴν λαμπρὰν τοῦ Ψελλοῦ εἰκόνα πᾶς δισταγμὸς ἐκλείπει· ὁ μέγας Βουλγαροκτόνος ἐπιφαίνεται ἡμῖν οἷον αὐτὸν ἐμαντεύομεν, ἐνεργητικός, ἐπίμονος, καρτερικός, σθεναρός—τεκμήριον δὲ ὁ μακρός, ὁ ἀτελεύτητος βουλγαρικὸς πόλεμος—συγκατέχων πάσας τῶν μεγάλων στρατηγῶν τὰς ἀρετάς. Θὰ ἴδω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεν δὲ ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἱστορίας ταύτης ὅτι ἐκέκτητο οὐχ ἧττον καὶ πάσας τὰς τῶν μεγάλων βασιλέων καὶ τῶν μεγάλων κυβερνητῶν [1]).

Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος εἰκών, ἣν διέγραψεν ὁ Ζωναρᾶς. Ὑπομιμνήσκομεν ὅτι ὁ γραμματεὺς οὗτος τῶν Κομνηνῶν, ὁ κατόπιν μοναχὸς γενόμενος, ἔγραψε τὸ χρονικὸν αὐτοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἕνα αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον Βασιλείου τοῦ Β΄, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ τοῦ Βασιλείου τῶν τελευταίων ἡμερῶν, τοῦ ἐγγηράσαντος ἐν ταῖς νίκαις καὶ ἐπὶ τῷ τέρματι τοῦ βίου ἄνακτος, οὐχὶ ὅμως ἡ τοῦ νεαροῦ καὶ ἀπείρου, ἡ τοῦ μόλις ἀνακύπτοντος ἀπὸ τῆς διπλῆς καὶ καταθλιπτικῆς κηδεμονίας τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ.

« Ὁ Βασίλειος, λέγει ὁ Ζωναρᾶς, τὰ μέγιστα ἐκ τῶν νικῶν ἐπαρθείς, ὑποπτικὸς πρὸς πάντας ἐδείκνυτο καὶ ἐζήτει νὰ ἐπισύρῃ τὸν φόβον μᾶλλον ἢ τὴν εὔνοιαν τῶν ὑπηκόων. Ἤθελε δὲ νὰ διεξάγῃ τά τε στρατιωτικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ οὐχὶ κατὰ τὸ ἐπικρατῆσαν ἔθος καὶ τοὺς κειμένους νόμους, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν καὶ βούλησιν. Τούτου ἕνεκα ἀπέφευγε τοὺς λογίους ἄνδρας, περιττόν τι χρῆμα καὶ ἀνωφελὲς θεωρῶν τὴν παιδείαν· ἐκλέξας δὲ ὡς γραμματεῖς ἄνδρας οὐδὲν ἔχοντας τὸ ἐπίσημον, οὔτε κατὰ τὸ γένος, οὔτε κατὰ τὴν παιδείαν, οὓς καὶ κατέστησε κοινωνοὺς τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ, αὐτὸς οὗτος ὑπηγόρευεν εἰς ἐκείνους ἀξέστως καὶ ὡς ἔτυχε τὰς βασιλικὰς ἐπιστολάς. Ἀλλὰ καὶ παρακωλύσας τὴν ἐξαγωγὴν χρημάτων ἐπλήρωσε τὰ ταμεῖα, εἰς ἃ, ὡς τοὐλάχιστον λέγεται, εἶχεν ἀποθησαυρίσει μέχρις 20 μυριάδων ταλάντων χρυσοῦ, πλὴν τοῦ ἄλλου ἀναριθμήτου χρηματισμοῦ, τὸν ὁποῖον μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ταμείων αὐτοῦ ἔκρυψεν ὑπὸ γῆν, ὀρύξας λαβυρινθώδεις κρύπτας. Τῶν πολυτίμων λίθων, καὶ

[1]) Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ψελλὸς λέγει περὶ τοῦ Βασιλείου ὅτι «Ἐγρηγορὼς ἀεὶ καὶ σύννους ἐδείκνυτο».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἰδία τῶν λευκῶν μαρμάρων, ἐξ ὧν ὑπερχειλῆ ἦσαν τὰ κιβώτια αὐτοῦ, οὐδόλως ἐποιεῖτο χρῆσιν, ὀλίγιστοι δὲ μόνον ἐκόσμουν τὴν ἐπίσημον πορφύραν, ἣν περιεβάλλετο κατὰ τὰς προόδους, τὰς παρουσιάσεις τῶν πρέσβεων καὶ τὰς δημοτελεῖς πανηγύρεις. Ἐν καιρῷ πολέμου ἦν ποικιλογνώμων καὶ πολυειδὴς εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ περὶ τῶν ὑποχειρίων, ἐν δὲ καιροῖς εἰρηνικοῖς ἀπολυταρχικός. Βυσσοδομῶν τὴν ὀργήν, ἀπεκάλυπτεν αὐτὴν ἐν καιρῷ κολάζων τοὺς ἁμαρτήσαντας, στερρὸς δὲ καὶ ἀνένδοτος, δυσχερῶς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ μετέβαλλε· δι' ὃ καὶ ἂν τυχὸν ἐμνησικάκει κατά τινος, σπανιώτατα ἐκάμπτετο.

Πολλὰ περὶ τῆς ὠμότητος τοῦ Βασιλείου ἐλέχθησαν· ἀλλὰ τότε μόνον ἦτο τοιοῦτος, ὡς ἄλλως καὶ πολλοὶ τῶν τότε μεγάλων ἡγεμόνων, ὁσάκις ὑπὸ πολιτικῶν ἐξηναγκάζετο λόγων, καθὰ μαρτυρεῖ ἡ φοβερὰ πρὸς τοὺς βουλγάρους στρατιώτας τοῦ τσάρου Συμεὼν καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους τοῦ βασιλέως τῆς Ἀβγαζίας πολιτεία αὐτοῦ. Σφοδρόταται ἐξάψεις ὀργῆς κατελάμβανον αὐτόν, ὡς ῥητῶς λέγει ὁ Ψελλός· τεκμήριον δὲ ἡ ὑποδοχή, ἧς παρ' αὐτοῦ ἔτυχεν ὁ Λέων ὁ Μελισσηνὸς μετὰ τὴν ἐν ταῖς παρόδοις τοῦ Αἵμου ἧτταν τῷ 986. Δημιουργὸς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μεγαλείου, λέγει ὁ Gfroerer, ἐξετίμα μόνον τὰς ἀνδραγαθίας, τῶν ὅπλων τὴν ἰσχὺν καὶ τοῦ ἀργυρίου τὴν ἀξίαν, τὰ τρία ταῦτα ὄργανα τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτοῦ.

Οἱ ἐπιστήμονες, οἱ λόγιοι, οἱ σχολαστικοί, οἱ τοσαύτης ἐπὶ τῶν προκατόχων βασιλέων ἀπολαύσαντες τιμῆς, τέλεον ὑπ' αὐτοῦ παρημελήθησαν. Τραχὺς μὲν ἀλλ' εὐθυφρονέστατος, ἀπήτησε πάντοτε ὅπως αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ σαφῶς μὲν δίδωνται, εὐκρινῶς δ' ἑρμηνεύωνται, μὴ παραμορφούμεναι ὑπὸ τῆς ἀβροεπείας. Δὲν δύναμαι νὰ ψέξω αὐτὸν διὰ τοῦτο, ἐπιλέγει ὁ γηραιὸς ἱστορικός, παραβαλλομένης δὲ τῆς σφαλερᾶς τοῦ κράτους καταστάσεως ὅτε ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἀνθηρὰν καὶ κρατερὰν θέσιν, ἐν ᾗ ἀποθνήσκων κατέλιπεν αὐτό, ἀναμφίβολον ἀποβαίνει ὅτι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μάλιστα διακεκριμένων στρατιωτικῶν ἀνάκτων,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅσοι ποτὲ ἐν Βυζαντίῳ ἐβασίλευσαν, ἡ δὲ στερρὰ καὶ ἐρρωμένη αὐτοῦ διοίκησις, ἐὰν μὴ ἔσωσε τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τῆς τελείας καταστροφῆς, μεγάλως ὅμως ἀνέστειλε τὴν παρακμὴν αὐτοῦ.

Ὁ Γιαχγιᾶ, σύγχρονος ἐν Συρίᾳ χριστιανὸς συγγραφεύς, πλέκει καὶ αὐτὸς δι' ὀλίγων γραμμῶν λαμπρὸν τοῦ Βασιλείου ἐγκώμιον. «Καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ οὔτ' ἔφαγεν, οὔτ' ἔπιε πλὴν τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου, οὐδ' ἐπεζήτησε τὴν ἐλαχίστην ἐν τῇ διαίτῃ αὐτοῦ εὐμάρειαν· καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον διεκρίθη διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς θρησκείας ζῆλον αὐτοῦ, καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον αὐτὸς προσωπικῶς τὰ πράγματα τοῦ κράτους, μεγάλα καὶ μικρά, διηύθυνεν».

Ὁ Ψελλὸς ὁ τοσοῦτον λαμπρῶς ἀπεικονίσας τὸν Βασίλειον, τὴν αὐστηρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην μορφήν, οὐδὲν σχεδὸν λέγει περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἐκτὸς μόνον ὅτι ὁ ἄναξ οὗτος ἦν ὅλως τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπιρρεπὴς εἰς τὰς ἡδονάς, βίου ἀνειμένου καὶ ἀκολάστου ἐραστής, εἰς πᾶσαν τρυφὴν εὐεπίφορος [1]). Οὐδὲν ἐπίσης λέγει ἡμῖν περὶ τῆς ἐξωτερι-

[1]) Ὁ Ἐφραίμιος δίδει τοῦ μὲν Βασιλείου τὴν ἑπομένην εἰκόνα·

Αὐτοκράτωρ μέγιστος ὢν στρατηγίαις,
αὐταρχίας τάλαντον αὐξήσας μέγα,
.....
οὐ πρὸς τρυφάς τε καὶ πρὸς ἀνέσεις βλέπων
οὔτ' ἀμελείᾳ, οὔτε μὴν οἰκουρίᾳ
ἢ μαλακίᾳ προστετηκὼς μηδ' ὅλως,
ἀλλὰ στραταρχῶν πάντα καιρὸν τοῦ βίου
καὶ ταῖς κατ' ἐχθρῶν ἐντρυφῶν ἀεὶ μάχαις.

Τοῦ δὲ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τὴν ἑξῆς·

Ὄγκον μὲν αὐχῶν σωματικὸν καὶ σθένος,
δειλὸς δὲ πάμπαν καρδίαν, ἀνειμένος,
ἤθους πεφυκὼς μαλθακοῦ καὶ ῥᾳθύμου,
θεατρομανῶν καὶ κύβοις προσανέχων,
τρυφαῖς τε, κώμοις, ἀφροδισίοις, μέθαις,
ἡδυπαθείαις ἐντρυφῶν, συσσιτίοις,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς ὄψεως τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Β'· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλλείψεως πάσης περὶ τοῦ ἄνακτος τούτου μαρτυρίας ἢ καὶ ἁπλῆς μνείας κατὰ τὴν μακροχρόνιον κοινὴν βασι-

βίον βιῶν ἄντικρυς Σαρδαναπάλου
ἄθυρμα πᾶσι βαρβάροις ἀντιπάλοις.

Ὁ δὲ Μανασσῆς τὸν μὲν Βασίλειον εἰκονίζει οὕτω·

Ζηλώσας τὸν πρωτόπαππον αὐτοῦ τὸν Μακεδόνα
καὶ τὸν καρτερικώτατον ἥρω τὸν Ἡρακλέα,
τὰς μὲν τρυφὰς ἀπέπτυσε καὶ τὰς ἡδυπαθείας
καὶ βίον τὸν ἀνέσιμον ἀπέστυξε καὶ χαῦνον,
τὸ δὲ τραχὺ καὶ τὸ σκληρὸν τῶν ἐργομόχθων ὅπλων,
καὶ θώρακας καὶ κόρυθας καὶ φάσγανα καὶ βέλη,
εἵλετο μᾶλλον νέκταρος γλυκαζουσῶν ψεκάδων.
Ἐντεῦθεν τρυφερόπεπλον περιβολὴν ἐστύγει
καὶ τράπεζαν ἁβρόσιτον φλεγμαίνουσαν τὰς ὄψεις
καὶ κλίνην πορφυρόστρωτον καὶ μαργαροφορίας,
ἀσπίδων δὲ δουπήματα καὶ πάταγον ἁρμάτων
ὑπὲρ ὀργάνων ἴυγγας θελξιμελῶν ἠγεῖτο.
Ἐντεῦθεν περισφύρια καὶ σιδηραῖ κνημίδες
καὶ δόρυ πολεμόχαρτον ἦσαν αὐτῷ στερκτέα.
....
Οὐκ ἔδωκεν ἀνάπαυσιν τοῖς ἑαυτοῦ κροτάφοις,
οὐδὲ βλεφάροις νυσταγμόν, οὐδὲ ταῖς κόραις ὕπνον,
ἕως τοὺς λύκους ἤλασε τοὺς προβατοσπαράκτας.

Εἶτα παραλληλίζων τοὺς δύο ἀδελφοὺς περιγράφει τὸν Κωνσταντῖνον ὧδε·

Οἱ βίοι γὰρ τοῖν ἀδελφοῖν ἦσαν ἐκ διαμέτρου
ἀλλήλων παραλλάττοντες ἀπειρομέτροις μέτροις·
ὅσον ὁ μὲν Βασίλειος τὰς ἡδονὰς φαυλίσας
μελέτην τῶν πολεμικῶν ἐτίθετο τὸν βίον,
ἄνδρας ἀεὶ φιλοκρινῶν εὐίππους ὁπλοφόρους
καὶ τοὺς χαλκεοθώρακας καὶ πολεμοστολίστους·
ὁ Κωνσταντῖνος δ' ἔμπαλιν· οὐδὲ γὰρ φέρων βλέπειν
κνημίδων περισφύρια καὶ σιδηροῦς χιτῶνας
καὶ δοῦπον ἁρματόκτυπον ἀκούειν κἂν ἐν ὕπνοις,
οὐδὲ τῆς σάλπιγγος φωνὰς τῆς πολεμιστηρίας,
οὐ λαλαγὰς ἀρεϊκάς, οὐ κέλαδον κακόθρουν,
τρυφαῖς ἐσχόλαζεν ἀεὶ καὶ λιπαραῖς τραπέζαις,
καὶ γυναιξὶν ἐπέχαιρε ἀσέμνοις ὀρχηστρίσι,
φιλαύλοις, φιλοπαίγμοσι, φιλοκιθαριστρίαις.

Δικαίως δὲ παρατηρεῖ ὅτι ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπηλήθευσεν ἡ παροιμία· «ποδονιπτὴρ καὶ κύπελλον ἐκ τῶν αὐτῶν χωμάτων».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λείαν τῶν δύο ἀδελφῶν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῆ πως ἰδέαν περὶ τῆς ἐλαχίστης ἀξίας τοῦ φιληδόνου τούτου ἡγεμόνος, ὅστις, τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἱπποδρόμου τῶν τοῦ κράτους φροντίδων προτιμῶν καὶ τὴν γυναικωνῖτιν τῶν συμβουλίων, ἥκιστα μεταςχὼν τῆς διοικήσεως φαίνεται κατὰ τὴν πεντηκονταετῆ ταύτην βασιλείαν. Ἄλλως δὲ ὀνόματι μόνον τοῦ θρόνου μετεῖχε, τοῦ πρωτοτόκου αὐτοῦ ἀδελφοῦ ἀσκοῦντος ἐπισήμως τὴν ἐξουσίαν, σπανιώτατα δὲ βλέπομεν αὐτὸν πρωτοβουλίαν τινὰ λαμβάνοντα. Ἀνδρείας καὶ θάρρους ἐνδεὴς δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο, καί, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔν τισι μάχαις ἐχρησίμευσεν ὡς ὕπαρχος τῷ ἀδελφῷ καὶ προσωπικῶς ἐνίοτε τοῦ ἀγῶνος μετέσχεν, ἐκαυχᾶτο δὲ ὅτι ἰδίᾳ ἐφόνευσε χειρὶ τὸν ἀποστάτην Βάρδαν Φωκᾶν καὶ τὰ μάλιστα φαίνεται συντελέσας κατὰ τὴν τελικὴν ὑποταγὴν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο· καὶ βραδύτερον δέ, περὶ τῆς κατοχῆς τοῦ Χαλεπίου προκειμένου, ἔδωκε τῷ ἀδελφῷ συμβουλὰς πρακτικὰς μέν, ἀλλ' ἥκιστα ἐποικοδομητικάς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν σπανίων τούτων ἐξαιρέσεων, τὸ ὄνομα αὐτοῦ διατελεῖ πάντοτε ἐν βαθυτάτῳ σκότει, τοῦθ' ὅπερ ἐμφαίνει τοῦ κούφου αὐτοῦ χαρακτῆρος τὴν μηδαμινότητα, ἧς πλεῖστα παρέσχε τεκμήρια κατὰ τὴν ἀτυχῆ τριετίαν, καθ' ἣν, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀποθανόντος, μόνος τὴν ἐξουσίαν ἐνήσκησεν. Οὐδέποτε ἀπὸ τοῦ 976 μέχρι τοῦ 1025 γίνεται λόγος περὶ κυβερνητικῆς αὐτοῦ πράξεως. Ὁ βασιλεύων, ὁ ἐνεργῶν, ὁ θεσπίζων, ὁ ἐπιχειρῶν πολέμους, ὁ στρατηγῶν, ὁ νομοθετῶν εἶναι ὁ ἀδελφός, αὐτὸς δὲ ἁπλῆ σκιά, ἐστεμμένον κωφὸν πρόσωπον. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ τῶν σφραγίδων τῆς βασιλείας ταύτης ἡ εἰκὼν αὐτοῦ παρὰ τὴν τοῦ βασιλέως, ἐὰν ἐν ταῖς συγχρόνοις πηγαῖς δὲν εὑρίσκετο πάντοτε μνημονευόμενον τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ἀδελφοῦ ἐν τῷ ὑποχρεωτικῷ, οὕτως εἰπεῖν, τύπῳ «Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος, πιστοὶ ἐν Θεῷ καὶ φιλόχριστοι βασιλεῖς Ρωμαίων»· ἐὰν ἐν τοῖς περισωθεῖσι μέχρις ἡμῶν ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Νεαπόλεως καὶ ἄλλων τῆς Ἰταλίας πόλεων ὀλιγίστοις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐγγράφοις τῆς βασιλείας ταύτης δὲν ἀνεγράφετο πάντοτε μετὰ τὸ τοῦ Βασιλείου τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ κοινὴ αὐτῶν ἐρυθροῖς γράμμασιν ὑπογραφή, ἠδυνάμεθα ν' ἀγνοῶμεν σχεδὸν τὴν λεληθυῖαν ὕπαρξιν τοῦ ἀσήμου τούτου ἄνακτος κατὰ τὸν ἥμισυν αἰῶνα τῆς κοινῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ βασιλείας.

Βραδύτερον, ὅτε τοῦ ἀδελφοῦ ἀποθανόντος κατέσχεν ἐπὶ τριετίαν μόνος τὸν θρόνον, ἀνεδείχθη ἀδύνατος καὶ οἰκτρὸς βασιλεύς. Ἡ ἀγωγή, ἣν ἔδωκεν εἰς τὰς θυγατέρας αὐτοῦ Ζωὴν καὶ Θεοδώραν, ὁ παράδοξος τρόπος, δι' οὗ ἐν τῇ ἐπιθανατίῳ κλίνῃ ἐνύμφευσε τὴν πρώτην αὐτῶν, ἐλεεινοτάτην δίδουσιν ἰδέαν τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Καὶ ὅμως ὁ βαρῶνος Ρόζεν παρετήρησεν ὅτι ὅσον οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς παριστῶσι συνήθως αὐτὸν ὑπὸ ἀθλίαν ὄψιν, τοσοῦτον ὁ Σύρος συγγραφεὺς Γιαχγιᾶ καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἱστορικοὶ ἐκφράζονται συμπαθῶς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἰδία δὲ Ματθαῖος ὁ Ἐδέσσης ἐνθερμότατα περὶ αὐτοῦ ὁμιλεῖ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ψελλός, ἀφηγούμενος τὴν ἑκουσίαν αὐτοῦ ἀφάνειαν, φαίνεται θεωρῶν ἄξιον ἐπαίνου τὸ ὅτι ἐθυσίασεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καθὸ ἱκανώτερον πᾶσαν προσωπικὴν ἀξίωσιν περὶ ἐνασκήσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας.

Πλὴν τῶν ἐπὶ τῶν σφραγίδων καὶ τῶν νομισμάτων μικρῶν καὶ ἀτελεστάτων ἀπεικασμάτων, μίαν μόνην γινώσκω σύγχρονον τοῦ Βασιλείου Β'. εἰκόνα, τὴν ἐν τῷ περιπύστῳ καὶ λαμπρῷ ψαλτηρίῳ τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης, τῷ γραφέντι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μικρογραφίαν. Τὸ ψαλτήριον τοῦτο τῆς Βενετίας, χειρόγραφον εἰς μέγα φύλλον καὶ ἓν τῶν κειμηλίων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἐγράφη ἀκριβῶς καὶ διεκοσμήθη χάριν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Β'. Ἡ ἐξαισία ὁλοσέλιδος μικρογραφία δύναται δικαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρίστη σύγχρονος εἰκὼν τοῦ βασιλέως τούτου. Παρίσταται δ' ἐν ταύτῃ ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ αἴγλῃ, οἱονεὶ ἐν ἀποθεώσει, ἐν ἐκπάγλῳ στρατιωτικῇ περιβολῇ, στεφόμενος καὶ ὁπλιζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαγγέλων ἐνώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πιον τοῦ Χριστοῦ, δωρουμένου αὐτῷ τὸ οὐράνιον στέφος, περικυκλούμενος ὑπὸ τῶν προτομῶν τῶν ἐνδοξοτάτων ἁγίων στρατηλατῶν, ὧν τὴν ἀρωγὴν συνήθιζε βεβαίως νὰ ἐπικαλῆται ἐν ταῖς μάχαις. Αὕτη ἀληθῶς ἡ εἰκών, ἣν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἠδύνατό τις νὰ σχηματίσῃ, ἐξ ὧν ὁ Ψελλὸς ἔγραψε· παρίστησιν ὄντως ἔξοχον καὶ ῥωμαλέον πολεμιστήν, εὐμελῆ, ὑπερήφανον τὸ βλέμμα ἔχοντα, εὐθυτενῆ, ἀγέρωχον αἴροντα τὴν μεγάλην αὐτοῦ κεφαλήν, στρογγύλον καὶ εὐτραφὲς ἔχοντα τὸ πρόσωπον, οἷον ἀκριβῶς ἀπεικονίζει αὐτὸν ὁ Ψελλός. Καί τοι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ αὐτοκράτορος δεικνύουσιν αὐτὸν ἐν ἀκμῇ ἔτι τῆς ἡλικίας ὄντα, τὸ γένειον αὐτοῦ ὑπολευκάζει, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἡ μικρογραφία ἐγένετο κατὰ τὰ πρῶτα τοὐλάχιστον ἔτη τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1005 καὶ 1010 περίπου, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ τρίχες τοῦ Βασιλείου, ὡς ἐκ τοῦ τραχέος στρατιωτικοῦ βίου, ὃν διῆγε, καὶ τῶν μαχῶν, εἰς ἃς τὸν βίον κατηνάλωσεν, ἤρχισαν νὰ λευκαίνωνται περὶ τὸ 45ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Αὐτοκράτορος εἶναι ἐξειργασμένη μετὰ πολλῆς τέχνης, τεκμήριον δὲ τοῦτο τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον ὁμοιότητος.

Ὁ Βασίλειος φέρει τὸ ἐν σχήματι χρυσοῦ κύκλου διάδημα (εὔγυρον ἡμισφαίριον), ὀκτὼ ἕως δέκα ἑκατοστομέτρων ὕψους, διὰ μαργάρων καὶ ἑνὸς μεγάλου ἄνθρακος κοσμούμενον. Ἑκατέρωθεν τῶν κροτάφων αἰωροῦνται τὰ κατάσειστα, ὁρμαθοὶ μαργάρων τὰς παρειὰς θωπεύοντες καὶ καταξαίνοντες· τοῦ ἤρωος τὸ στῆθος καλύπτει χρυσοῦς λεπιδωτὸς θώραξ, ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν περιπύστων καταφράκτων ἱπποτῶν, ὅστις ὅμως ἦτο ἁπλῶς ἐπίχρυσος· κυανόχρους μανδύας, πορπούμενος ἐπὶ τοῦ στήθους δι' ἄνθρακος, ἐπὶ τῶν ὤμων ἐπιρρίπτεται· ὑπὸ τὸν θώρακα ὁ Αὐτοκράτωρ φέρει ἰόχρουν χιτῶνα, οὗ αἱ πλατεῖαι χρυσαῖ παρυφαὶ κυμαίνονται ἐπὶ τῶν γονάτων· χρυσοῖ βραχιονιστῆρες καὶ περικάρπια τοὺς βραχίονας καλύπτουσι καὶ κυανόχροοι κνημῖδες τὰ σφυρά· εἰς τοὺς πόδας φέρει τὰ περίφημα μαργαρόστικτα πορφυρᾶ πέδιλα, τὰ καμπάγια, σύμβολα τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς· πορφυρόχροα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπίσης εἶναι τοῦ δόρατος τὸ ἄκρον καὶ τοῦ ξίφους ὁ κολεός· ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπιγραφὴ φέρουσα τάδε· «Βασίλειος ὁ Νέος, πιστὸς ἐν Χριστῷ βασιλεὺς Ρωμαίων». Διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου προσωνομάσθη τὸ πρῶτον ὁ Βασίλειος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ προγόνου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος· ἀλλὰ βραδύτερον, ὅτε κατόπιν εἴκοσιν ἐκστρατειῶν σχεδὸν ἐξώντωσε τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος, γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐγένετο μόνον ὑπὸ τὸ φοβερὸν ὄνομα «Βουλγαροκτόνος».

Περιγράψαντες ὅσον οἷόν τε τοὺς δύω νέους βασιλεῖς, ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τῶν βασιλισσῶν, τῶν συζύγων αὐτῶν. Ἀλλὰ περὶ τῆς μιᾶς μόνον τούτων δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τοῦτο, διότι κατ' ἐξαίρεσιν μοναδικὴν σχεδὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν βυζαντινῶν βασιλέων ὁ Βασίλειος Β' δὲν φαίνεται νυμφευθείς· ἐν οὐδεμιᾷ τοὐλάχιστον τῶν συγχρόνων πηγῶν, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ, ἀναφέρεταί τι [1]) περὶ συζυγίας αὐτοῦ. Πῶς ὁ ἄναξ οὗτος, ὁ ἐπὶ μακρὸν χρόνον βιώσας, ὁ τοιαύτην ἔχων ἔκτακτον ὑγιείαν καὶ σωματικὴν ῥώμην, ὥστε πεντηκονταετίαν ὅλην νὰ διαβιώσῃ ἐν τοῖς στρατοπέδοις, ὁ χαλεπωτάτας ἄγων ἐκστρατείας, χειμερινὰς μὲν εἰς Βουλγαρίαν, θερινὰς δὲ εἰς Συρίαν, πῶς ὁ ἄναξ οὗτος, ὅστις μέγα εἶχε δυναστικὸν συμφέρον ν' ἀποκτήσῃ ἄρρενας ἀπογόνους, καθόσον μάλιστα καὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ μοναδικὸς αὐτοῦ κληρονόμος θυγατέρας μόνον ἐγέννησε, πῶς, λέγομεν, δὲν ἐνυμφεύθη, μόνος σχεδὸν αὐτὸς ἐκ τῶν βυζαντινῶν βασιλέων καὶ μόνος βεβαίως ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἡγεμόνων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ; Μυστήριον τοῦτο, ὅπερ μένει ἀνεξήγητον καὶ τόσον μάλιστα, ὥστε ἡ πρώτη ἐπερχομένη εἰς τὴν διάνοιαν σκέψις εἶναι μὴ ὁ Βασίλειος ἐνυμφεύθη ἀσημοτάτην τινὰ ἡγεμονίδα, περὶ ἧς ἡ ἱστορία ἀπηξίωσε νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἥτις ἔμεινε στεῖρα. Ὑπάρχου-

[1]) Ὁ Δουκάγγιος (**Fam. aug. Byz.**) ἀναφέρει βοῦλλαν ὕποπτον τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ τοῦ ἔτους 1014 ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Χριστοφόρου Gevold, ἐν ᾗ γίνεται λόγος περὶ Αὐτοκρατείρας τῶν Ἑλλήνων καλουμένης Μαρίας, θυγατρὸς κόμητός τινος ὀνόματι Ὄθωνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν ἀληθῶς βυζαντιναὶ βασίλισσαι, καὶ πρώτη ἡ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ σύζυγος καὶ ἐκ πατρὸς θεία τοῦ Βασιλείου Β΄, ὧν ἡ πολιτικὴ δρᾶσις τοσοῦτον μηδαμινὴ ἐγένετο, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτῶν δὲν ἀναφέρεται ἐν ταῖς πηγαῖς ἢ μόνον ἐπὶ τοῖς γάμοις αὐτῶν. Ἠδυνάμεθα δὲ νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγνώστου συζύγου τοῦ Βασιλείου Β΄ ἐγένετο, ἐὰν κατὰ τὰς σπανιωτάτας περιστάσεις, καθ' ἃς ἐν τῇ μακρᾷ ταύτῃ πεντηκονταετεῖ βασιλείᾳ προκειμένου περὶ ἑορτῆς τινος ἢ δοχῆς ἀναφέρεται παρισταμένη βασίλισσα, δὲν ἐγίνετο λόγος μόνον περὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Κωνσταντίνου, τρανώτατον δὲ τοῦτο τεκμήριον ὅτι ὁ Βασίλειος δὲν ἐνυμφεύθη, μὴ ἔχοντος δὲ τούτου σύζυγον, τὴν ἐπίσημον τῆς βασιλίσσης θέσιν κατεῖχε κατὰ τὰς πομπὰς ἡ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ σύζυγος. Κατ' ἀνάγκην δὲ δέον, μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, νὰ παραδεχθῶμεν ὡς πραγματικὸν τὸ ἔκτακτον τοῦτο γεγονός, τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἔθιμα, τὰς θεωρίας, τὰς ἰδέας, τὸν βίον τῆς αὐλῆς τῶν τότε βασιλέων.

Περὶ δὲ Κωνσταντίνου γινώσκομεν μόνον ὅτι ἐνυμφεύθη, ἄγνωστον κατὰ ποίαν ἐποχήν [1]), κόρην τινὰ τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, τὴν θυγατέρα τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου πατρικίου Ἀλυπίου Ἑλέννην, ἐξ ἧς ἔσχε τρεῖς θυγατέρας, τὴν Εὐδοξίαν, τὴν Ζωὴν καὶ τὴν Θεοδώραν. Κατὰ τὸν Δουκάγγιον, ἐζήτησε πρὶν εἰς γάμον τὴν Ἐδβίγην, θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τῆς Γερμανίας αὐτοκράτορος Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου, τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Ἐρρίκου, ὅστις ἠρνήθη· ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι πάντη ἐσφαλμένη [2]). Ἡ βασίλισσα Ἑλένη, ἐγκεκλεισμένη πιθανῶς καθ' ἅπαντα αὐτῆς τὸν βίον ἐν τῷ γυκαικωνίτῃ,

[1]) Ὁ Ζωναρᾶς λέγει ὅτι ἐνυμφεύθη νέος, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οἱ γάμοι αὐτοῦ ἐγένοντο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κοινῆς βασιλείας τῶν δύο ἀδελφῶν. Τοῦτο ἄλλως ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ δευτερότοκος αὐτοῦ θυγάτηρ Ζωὴ πεντηκοντοῦτις ἦν, λέγει ὁ Ζωναρᾶς, ὅτε συνῴκησε τῷ Ῥωμανῷ Ἀργυρῷ, ἤτοι τῷ 1028.

[2]) Μυστακίδου Byzantinisch-deutsche. Bezichangen zur zeit der Ottonen, Στουτγάρδη, 1881.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν φαίνεται σπουδαῖον ἐν τῷ Κράτει διαδραματίσασα πρόσωπον, μόλις δὲ δὶς ἢ τρὶς εὑρίσκομεν ἀναφερόμενον τὸ ὄνομα αὐτῆς.

Αἱ ἀρρενωποὶ τοῦ Βασιλείου Β΄ εἰκόνες, αἱ ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ καὶ τοῦ Ζωναρᾶ διαγραφεῖσαι, ἀναφέρονται εἰς τὸν τέλειον ἄνδρα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ὁ ἄναξ οὗτος ἦν πάντη διάφορος, τοῦ ὅ,τι ἐν τῷ μέλλοντι ἀπέβη. Αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ζηλοτύπως παραγκωνιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ —ζῶντος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἦσαν ἔτι παῖδες —, ἡλικιώθησαν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν τῆς ἀρχῆς, ἧς ἀσήμαντά τινα ἐπετέλουν καθήκοντα, ὁσάκις αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ τυπικοῦ τῆς αὐλῆς ἐπέβαλλον εἰς τὸν παντοδύναμον συμβασιλέα καὶ κύριον τὴν σὺν αὐτῷ παράστασιν τῶν βασιλοπαίδων κατὰ τὰς πολλαπλᾶς ἐπισήμους τελετάς. Οὐ μόνον συστηματικῶς παρημελήθη ἡ ἀγωγὴ αὐτῶν καὶ ἀφέθησαν φυτοζωοῦντες ἄνευ προκαταρκτικῶν γνώσεων καὶ μετὰ μόνων τῶν φυσικῶν αὐτῶν προσόντων, ἀλλὰ καὶ συστηματικῶς ἐπεζητήθη, ὡς διαβεβαιοῦσι χρονογράφοι τινές, ἡ διαστροφὴ παντὸς ὅ,τι ἐν αὐτοῖς καλόν. Εὐνόητον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἠθικῆς ἀγωγῆς ὁ Βασίλειος, παρὰ τὰς λαμπρὰς φυσικὰς αὐτοῦ ἀρετάς, παρὰ τὸ ὀξὺ τῆς διανοίας καὶ τὸ ἐνεργητικὸν καὶ ἀνδρεῖον τῆς ψυχῆς, ἦτο εἰσέτι, ὡς ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Σκυλίτση, τοῦ Κεδρηνοῦ καὶ τοῦ Ζωναρᾶ ἐξάγεται, ἰδιότροπος καὶ δυσήνιος νεανίας, ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς, ἄνευ χαλινοῦ καὶ ἄνευ ἠθικῆς εἰς τὰς ἀκολάστους τέρψεις τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἀπησχολημένος. Οὐδὲν τῶν ἔσα αὐτὸν κατόπιν μέγαν ἀνέδειξαν βασιλέα εἶχεν ἔτι ἀποκαλυφθῆ. Ὁ Παρακοιμώμενος Βασίλειος, ὁ κατὰ τοὺς χρονογράφους τούτους τὰ πάντα εἰς τὴν φιλαρχίαν αὐτοῦ θυσιάζων, ἐπωφελήθη, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὴν οἰκτρὰν ταύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ὅπως χείρονα αὐτὸν καταστήσῃ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν παντοδυναμίαν, ἐγένετο δ' οὕτως ὁ ἄμεσος ἐν τῇ ἀρχῇ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Ὅπως κορέσῃ τὴν ἄσβεστον τῆς ἀρχομανίας δίψαν δὲν ἐδίστασεν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς βεβαιοῦσιν οἱ εἰρημένοι ἱστορικοί, νὰ διαφθείρῃ ἐς ἀεὶ τὸν Βασίλειον, νὰ δεσμεύσῃ, ὡς ἀφελῶς λέγει ὁ Λεμπώ, τὸν λεοντιδέα ἐκεῖνον διὰ τῆς ἡδονῆς, νὰ καταβυθίσῃ αὐτὸν εἰς πᾶσαν ἀκολασίαν. Βραδύτερον μόνον, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεγάλου βουλγαρικοῦ πολέμου, ὁ Βασίλειος Β', ὡσεὶ ἐξ ἐλλάμψεως περὶ τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων φωτισθείς, ἀνένηψεν αἴφνης καὶ ἀπεκαλύφθη, ἀποσκυβαλίσας τὸν πρωθυπουργὸν αὐτοῦ, ἐμβρόντητον ἐκ τῆς ἀπροόπτου ταύτης ἐξεγέρσεως.

Καθ' ἣν ὥραν λοιπὸν κεραυνοβόλος θάνατος ἀπεστέρει τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ ῥωμαλέου βραχίονος, ὅστις ἐξ ὀνόματος αὐτῶν ἐκυβέρνα ἀπὸ ἓξ περίπου ἐτῶν τὸ κράτος, ἦσαν ἔτι ὡς ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν ἀνίκανοι ν' ἀναλάβωσι τὰς φοβερὰς εὐθύνας ἀπολύτου ἀρχῆς. Οὐδὲν ἔτι παρὰ τῷ πρωτοτόκῳ προήγγελλε τὸν συνετόν, τὸν ἐνεργητικώτατον βασιλέα, ὃν τὸ μέλλον ἔμελλε ν' ἀναδείξῃ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ τοὐναντίον ἦν ἤδη ὁ μαλθακὸς καὶ ῥάθυμος ἀνήρ, οἷος διετέλεσε καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον. Καὶ δὲν ἦσαν μὲν πλέον παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἦσαν τοιοῦτοι ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς διῆλθον τὰς παιδικὰς αὐτῶν ἡμέρας. Οὐδεὶς τῶν οἰκείων περὶ αὐτοὺς ὑπελείπετο· οἱ πάπποι ἀπὸ πολλοῦ εἶχον ἀποθάνει· ὀρφανοὶ πατρός, ἀποκεχωρισμένοι μητρός, ἥτις ἄλλως ἦν, ὡς φαίνεται, ἥκιστα ἱκανὴ ὅπως ἀναθρέψῃ αὐτούς, μόνον παρὰ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ ἠδύναντο νὰ διδαχθῶσι τὴν τέχνην τοῦ κυβερνᾶν, αὐτὸς δὲ τὸ μέγιστον εἶχε συμφέρον νὰ μείνωσιν ὅσον οἷόν τε μακρὰν τῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' οὐδὲ θείους εἶχον πρὸς πατρός, ἄγνωστον δ' ἂν εἶχον τοιούτους πρὸς μητρός· ἐκ δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ πατρὸς αὐτῶν αἱ μὲν πλείους ἦσαν ἔγκλειστοι ἐν μοναστηρίῳ μηδὲν τῆς διαβάσεως αὐτῶν καταλιποῦσαι ἴχνος, μία δὲ μόνη, ἡ Θεοδώρα, κατέλαβεν ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν, σύζυγος γενομένη τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ· ἀλλὰ τοσοῦτον ἄσημος ἡ δρᾶσις αὐτῆς ὑπῆρξεν, ὥστε οὐδ' ἅπαξ κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ συζύγου αὐτῆς μνημονεύεται. Ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐθεωρήθη ὕποπτος, ἢ τοὐλά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χιστον εἰς τοιαύτην περιέπεσεν ἀφάνειαν, ὥστε οὔτε λόγος πλέον περὶ αὐτῆς ἐγένετο. Καὶ ὅμως τὸ κράτος ἔχρηζεν ἄλλου τινὸς ἰσχυροῦ βραχίονος, καθόσον οἱ νεαροὶ βασιλεῖς δὲν ἦσαν ἔτι ἱκανοὶ ἄρχειν, τὸ δὲ κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ περιμένῃ. Καίτοι δὲν ὑπῆρχε πλέον ἀνηλικιότης, κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως, ἐπεκρέμαντο ὅμως ἀπειλητικοὶ ἐνώπιον τῶν περιδεῶν συγχρόνων πάντες οἱ κίνδυνοι τοῦ εἴδους τούτου τοῦ πολιτεύματος.

Τὴν ὥραν ἐκείνην δύο ὑπῆρχον ἐν τῷ κράτει ἄνδρες ἰσχυρότατοι πάντων, ὁ μὲν μέγας ὑπουργός, ὁ δὲ μέγας στρατηγός, ὁ Παρακοιμώμενος καὶ πρόεδρος Βασίλειος, ὁ περιώνυμος εὐνοῦχος, ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ ἐκ δούλης Σκυθίδος, καὶ ὁ μάγιστρος Βάρδας Σκληρός, γυναικάδελφος τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως καὶ ὁ ὕπατος τοῦ κράτους στρατηγὸς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Καὶ ὁ μὲν τούτων, τέλειος τύπος τῶν μεγάλων ῥαδιούργων, οὓς ἀφθόνως παρεῖχε τὸ Βυζάντιον, διεδραμάτισε, πλὴν μικρῶν διαλειμμάτων παραγκωνισμοῦ, ἐπὶ τεσσάρων ἤδη βασιλέων πρόσωπον πλειστάκις ὑπέροχον, ἐνίδρυσεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν καὶ τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ ἀνάρρησιν· τέλος δὲ ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐξαετίαν τῆς βραχείας τοῦ Ἰωάννου βασιλείας ὁ δεξιὸς αὐτοῦ βραχίων, διοικῶν τὸ κράτος κατὰ τὰς συχνὰς αὐτοῦ ἀπουσίας ἀτέγκτῳ ἅμα καὶ στιβαρᾷ τῇ χειρί, κυβερνῶν καὶ νομοθετῶν ἐφ' ὅσον ὁ κύριος αὐτοῦ κατέστρεφε τοὺς Ρώσους ἢ κατέστελλε τοὺς Σαρακηνούς. Ἀκόρεστος φιλαρχία ἐδιπλασίαζε τὸ ἰδιάζον ἠθικὸν σθένος τοῦ περιφανοῦς τούτου ἀνδρός. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχεν ὑποπέσει τελευταίως εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ὀργισθέντος διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ δύναμιν καὶ τὸν ἀμύθητον αὐτοῦ πλοῦτον, ἐλέχθη δὲ ὅτι ἡ δημοσία γνώμη ὑπονοίας κατ' αὐτοῦ συνέλαβεν ὅτι φοβερῶς τὸν ἄνακτα ἐξεδικήθη δηλητηριάσας αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν δυσμένειαν ταύτην μεγίστην ἔτι ἐνήσκει ἐπιρροήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ δ' ἕτερος τῶν διαμφισβητούντων τὴν ὑπάτην μετὰ τοὺς βασιλεῖς θέσιν Βάρδας ὁ Σκληρὸς [1]) πολλὴν ἐπὶ τῶν προκατόχων βασιλέων ἐκτήσατο δόξαν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου συνετέλεσεν εἰς πάσας τὰς ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας, ἤρατο τὴν περιφανῆ ἐν Ἀρκαδιουπόλει κατὰ τῶν Ρώσων νίκην, ἐνίκησε καὶ συνέλαβε τὸν ἀποστάτην Βάρδαν Φωκᾶν καὶ ἐγένετο ἄξιος τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τῆς ταχείας καταστολῆς τῆς κινδυνωδεστάτης ἐκείνης ἀποστασίας· τέλος κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τοῦ Σβιατοσλαύου ἐκστρατείαν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Δορυστόλου μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας διατελέσας, ἐγένετο ὁ κράτιστος τῶν ὑπάρχων τοῦ Τσιμισκῆ, ὅστις εἰς αὐτὸν ἀνετίθει τὰς ἀκροσφαλεστέρας καὶ κινδυνωδεστέρας τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν, βεβαίως δέ, ἂν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν ἀναφέρεται κατὰ τὰς δύω εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας, ἐπιφανῶς καὶ τούτων μετέσχεν. Οὐχ ἧττον τοῦ Παρακοιμωμένου φιλόδοξος, διεφλέγετο καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πόθου τὴν ὑπάτην παρὰ τὸν θρόνον νὰ καταλάβῃ θέσιν. Ἐξ ἴσου ἱκανὸς ἦν, κατὰ τὸν Ψελλόν, περί τε τὴν ὀργάνωσιν καὶ περὶ τὴν ταχεῖαν καὶ σύντονον ἐκτέλεσιν τῶν ἐγχειρημάτων, ὡς δὲ μυστηριωδέστερον λέγει ὁ Σκυλίτσης, «ἀεὶ τῇ βασιλείᾳ ἐφεδρεύων ἑάλω καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐπιβουλεύων καὶ κατεδικάσθη ἐξορυχθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς», καὶ εἰς αὐτὸν ἴσως ὁ πατριάρχης Βασίλειος «ἔχρα τὴν τῆς ἡγεμονίας ἀρχήν». Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης πάντοτε γενναῖος ἐξέρρυσε τῆς ποινῆς τὸν ἔκπαλαι συναθλητὴν αὐτοῦ καὶ πλήρους χάριτος αὐτὸν ἠξίωσε. Καὶ ἀγνοῶ μὲν κατὰ πόσον ἡ ἀφήγησις αὕτη τοῦ Σκυλίτση εἶναι ἀκριβής, καθόσον μάλιστα παρ' οὐδενὶ ἄλλῳ τὸ περιστατικὸν τοῦτο μνημονεύεται· ἀλλ' ὅπως δήποτε ὁ Βάρδας Σκληρὸς πληρέστατα τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως γαμβροῦ αὐτοῦ ἀνεκτήσατο, ἴσως δὲ καὶ κατώρθωσε νὰ παράσχῃ αὐτῷ νέας καὶ σπουδαίας ὑπηρεσίας, διότι ὁ Σκυλίτσης πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι κατὰ τὸν θάνατον τοῦ

[1]) Ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκληρὸς ἀναφέρεται ἤδη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Α' στρατηγός τις τοῦ θέματος τῆς Πελοποννήσου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βασιλέως ἦν ἐγκεχειρισμένος πᾶσαν τὴν ῥωμαϊκὴν δύναμιν καὶ προβεβλημένος στρατηλάτης πάσης Ἀνατολῆς, ἐξ οὗ ἀναγκαίως ἐξάγεται ὅτι τὸ ὕπατον τοῦτο στρατιωτικὸν ἀξίωμα ἀπένειμεν αὐτῷ ὁ Ἰωάννης μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. Ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ψυχορραγοῦντος ἄνακτος ὁ διορισμὸς οὗτος μίαν μόνην ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σημασίαν, τὸν πόθον ὅπως διαδεχθῇ αὐτὸν εἰς τὴν μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίσημον κηδεμονίαν τῶν νεαρῶν βασιλοπαίδων ὁ ἐνεργητικὸς αὐτοῦ γυναικάδελφος. Ὁ Σκληρὸς πρὸς τούτοις βασιλικόν, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Ψελλοῦ, προσκτησάμενος πλοῦτον, ἐκέκτητο τὸ νεῦρον τοῦτο τῆς παντοδυναμίας, κατὰ δὲ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἐκστρατείας προσείλκυσε τὴν ἀγάπην τῶν στρατιωτῶν, προθύμων πανταχοῦ καὶ πάντοτε ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ.

Κατὰ τὸν θάνατον ἄρα τοῦ Τσιμισκῆ ὁ μὲν Βάρδας Σκληρὸς ἦν παρὰ τῶ στρατῷ τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ Βασίλειος ἐν Κωνσταντινουπόλει, πλεονεκτῶν κατὰ τοῦτο τοῦ ἀντιπάλου. Πανίσχυρος δ' ἔτι ἦν ὁ Παρακοιμώμενος ἐν τῷ παλατίῳ, ἔνθα ἀπὸ μακροῦ ἐνήσκει τὰ ἀνώτατα αὐτοῦ καθήκοντα, καὶ τὰ πάντα ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄμεσος ῥῆξις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Σκληροῦ δὲν ἐπῆλθε· τὴν ὥραν ἐκείνην κύριος τῶν πραγμάτων κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ἐτύγχανεν ὢν ὁ εὐνοῦχος. Ὅ,τι ἰδίᾳ καθιστᾷ δραματικὴν τὴν περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτην πάλην, ἣν μόλις διαβλέπομεν διὰ τῶν σπανίων καὶ ἀορίστων εἰδήσεων τῶν χρονογράφων, εἶναι ὅτι οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἄσπονδον ἔτρεφον κατ' ἀλλήλων μίσος· καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς ἐπεδείξατο διὰ παντὸς χρόνου ἀποστροφὴν πρὸς τὸν εὐνοῦχον, οὗτος δ' ἐφοβεῖτο πάντοτε τὴν φιλαρχίαν τοῦ τραχέος ἐκείνου πολεμιστοῦ, γινώσκων τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ Τσιμισκῆ, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ εἰς πρῶτον γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ καὶ ἐπ' ἐσχάτων συνεχώρει ἴσως αὐτῷ καὶ αὐτὴν τὴν ἀποστασίαν.

Στερρᾷ λοιπὸν τῇ χειρὶ ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος ἐδράξατο τῆς ἐκφευγούσης τῶν χειρῶν τοῦ θνήσκοντος Ἰωάννου Τσιμισκῆ ἐξουσίας. Καὶ ἄγνωστον μὲν τί ἀκριβῶς συνέβη, ἀλλ' εὐκόλως δυνά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν ταχεῖαν πορείαν τῶν γεγονότων, ἅπερ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ περικλεοῦς Ἀρμενίου κατέστησαν τὸν νόθον τοῦ Λεκαπηνοῦ παντοδύναμον διαιτητὴν τῶν πραγμάτων, νέον ἀντιβασιλέα. Βεβαίως ὁ νεαρὸς βασιλεὺς Βασίλειος εἶχεν ἤδη πλέον ἢ τὴν νόμιμον ἡλικίαν ὅπως βασιλεύσῃ. Ἀλλὰ παρ' αὐτὸν ὠρθοῦτο τὸ γιγάντειον ἀνάστημα τοῦ φοβεροῦ εὐνούχου, ὅστις ἴσως εἶχε τέως ἐξαλείψει ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν ζώντων τὸν Τσιμισκῆν πρὸς βέβαιον ὄφελος τῶν φυσικῶν κληρονόμων τῆς βασιλείας, ὁ δὲ νεαρὸς υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ δὲν εἶχεν ἔτι τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοιαύτης κηδεμονίας, ἥτις τοσοῦτον τραγικῶς εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἐπεβλήθη· ἐν κεφαλαίῳ, ἐκὼν ἢ ἄκων ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ τὸν ὀχληρόν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότατον τοῦτον προστάτην.

Ὁ πανοῦργος Βασίλειος, ὅπως ἐπὶ μακρότερον ὡς οἷόν τε χρόνον ἀποτρέψῃ τοὺς νεαροὺς βασιλεῖς, καὶ μάλιστα τὸν Βασίλειον, πάσης σκέψεως περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπ' αὐτοῦ, μετεχειρίσθη, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν πλείστων χρονογράφων, πάντα τὰ κλασικὰ μέσα, ὧν χρῆσιν ἐποιήσαντο πρὸ αὐτοῦ τε καὶ μετ' αὐτὸν πάντες οἱ ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν ποθοῦντες ἀντιβασιλεῖς. Ἡ Κωνσταντινούπολις παρέστη ἅπαξ ἔτι εἰς τὸ ἥκιστα ἐποικοδομητικὸν ἀλλὰ συχνότατον ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς χώραις θέαμα πρωθυπουργοῦ προσπαθοῦντος ν' ἀποκοιμίσῃ διὰ πάσης ἡδονῆς καὶ μαλακίας τὸν νόμιμον ἄρχοντα, τὸν κηδεμονευόμενον αὐτοῦ, ὅπως ἀσφαλέστερον αὐταρχῇ. Ὁ Ζωναρᾶς, ὅστις μάλιστα πάντων τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξαίρει, ἐπιλέγει ὅτι μόλις μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Παρακοιμωμένου ὁ Βασίλειος Β' τὰς ἡδονὰς ἀποπτύσας αὐστηρότατον διῆγε βίον, κυλινδούμενος ἕως τότε οὐχ ἧττον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν λιχνείαν καὶ τὴν μετ' ἀσέμνων γυναικῶν ἀναστροφήν.

Ὁ δὲ Ψελλός, ὁ καὶ λεπτομερέστερον ὁμιλῶν περὶ τῶν γεγονότων τούτων, ἅπερ ἦσαν ἄμεσος συνέπεια τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, διάφορον ὅλως τῆς τῶν Σκυλίτση, Κεδρηνοῦ καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ζωναρᾶ, πιθανῶς δὲ καὶ ἀληθεστέραν, ἔχει γνώμην περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συνέβησαν τὰ πράγματα. Ὁ ἐξαίρετος οὗτος ἱστορικός, ποθῶν πρὸ παντὸς νὰ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Βασιλείου Β', βεβαιοῖ ὅτι τῇ πλήρει συναινέσει τοῦ νεαροῦ ἄνακτος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁ εὐνοῦχος, καὶ ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου, ὅστις ἔμελλε ν' ἀναδειχθῇ τόσον συνετὸς καὶ περιεσκεμμένος βασιλεύς, εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι μικρὰν εἶχε τὴν ἐκ τῆς ἡλικίας πεῖραν καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἀγωγὴ ἦν ἀτελεστάτη καὶ ἔχρῃζε τελειοποιήσεως. Μὴ λησμονήσωμεν πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Παρακοιμώμενος ἦν θεῖος τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β', καθὸ νόθος ἀδελφὸς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως μέγας θεῖος τῶν νεαρῶν βασιλέων.

Ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ ὁ Ψελλός, ὁ τοσοῦτον ἀκριβὴς οὗτος ἱστορικὸς συγγραφεύς, περιεργοτάτην εἰκόνα τοῦ περιφήμου εὐνούχου διαγράφει, τὴν μόνην, ἣν ἔχομεν περὶ τοῦ περιφανοῦς τούτου ἀνδρός Μόνος ὁ Ψελλὸς ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὸ γιγάντειον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς παράστημα, ὅπερ προσεπικυροῦν τὴν ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ θρόνου γέννησιν αὐτοῦ καὶ τὸ σφύζον αἷμα τῆς Σκυθίας, τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ προσδώσῃ αὐτῷ τὸ μέγα κῦρος καὶ τὴν μακρὰν ἐπιρροήν, περὶ ὧν πάντες οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ἐποιήσαντο λόγον.

Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἥτις εἶχεν οὕτω: Ὁ Βασίλειος βασιλεύει θετικῶς, καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἀντιβασιλεία· εἶναι ἤδη πράγματι βασιλεὺς καὶ δὲν ἀνέχεται τὴν διανομὴν τῆς ἐξουσίας οὔτε κἂν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου· ἀλλὰ ταὐτοχρόνως ἀναλογιζόμενος τὴν ἀπειρίαν αὐτοῦ ἀποδέχεται, τοὐλάχιστον διὰ τὰ πρῶτα ἔτη, νὰ μείνῃ εὐπειθὴς κηδεμονευόμενος τοῦ πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ, ὅστις κυβερνᾷ πράγματι τὸ κράτος σκληρῶς μὲν καὶ τραχέως, ἀλλὰ καὶ συνετῶς καὶ ἀνδρικῶς. Τὸ κείμενον τοῦ Ψελλοῦ ἔχει ὡς ἑπομένως.

« Ὁ δέ γε Βασίλειος ἤδη τὴν τῶν Ρωμαίων ἡγεμονίαν περιζωσάμενος, ἐβούλετο μὲν μηδένα κοινωνὸν ἔχειν τῶν φροντισμά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των, μηδὲ περὶ τῶν κοινῶν διοικήσεων σύμβουλον. Οὐκ εἶχε δὲ θαρρεῖν ἑαυτῷ, οὐδέπω πεῖραν εἰληφότι οὔτε τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων, οὔτε τῆς πολιτικῆς εὐνομίας· διὰ ταῦτα πρὸς τὸν παρακοιμώμενον ἀπεῖδε Βασίλειον. Ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ἀξίωμα μέγιστον τῇ βασιλείᾳ Ρωμαίων ἐτύγχανε γεγονώς, κατά τε φρονήματος ὄγκον καὶ σώματος μέγεθος καὶ μορφὴν τυράννῳ προσήκουσαν· φὺς δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τῷ τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου πατρί, τὰ εἰς μητέρα διήλαττε· διὰ ταῦτα καὶ ἐκ πρώτης εὐθὺς ἡλικίας ἀποτέτμητο, ἵνα μὴ μᾶλλον ὁ ἐκ τῆς ἡμιγάμου τῶν γνησιωτάτων τὸ πρωτεῖον εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπενέγκηται. Ἔστεργεν οὖν οὗτος τὰ ἐκ τύχης, καὶ τοῦ βασιλείου καὶ οἰκείου γένους ἐξήρτητο· προσέκειτο δὲ μάλιστα τῷ ἀνεψιῷ Βασιλείῳ, καὶ ἠγκαλίζετο οἰκειότατα καὶ ὡς εὔνους ἐτιθηνεῖτο τροφεύς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Βασίλειος τὸν ὄγκον αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἀναθέμενος, αὐτὸς πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπαιδοτριβεῖτο σπουδήν· καὶ ἦν ὁ μὲν παρακοιμώμενος οἷον ἀθλητὴς καὶ ἀγωνιστής, ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος θεωρός, οὐχ ὅπως ἐκεῖνον στεφανώσειεν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς δραμεῖται καὶ ἀγωνίσηται κατ' ἴχνος ἐκείνῳ τὴν ἀγωνίαν τιθέμενος. Πάντα οὖν ἐντεῦθεν ὑπήκοα τῷ Βασιλείῳ ἐτύγχανεν ὄντα, καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ πολιτικὸν ἑώρα καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἀπονενεύκει· καὶ πρῶτος αὐτός, εἰ καὶ μόνος, τῆς τε συνεισφορᾶς τῶν δημοσίων ἐφρόντιζε καὶ τῆς τοῦ κοινοῦ διορθώσεως· ἐδίδου δ' ἐπὶ πᾶσι τὴν γλῶτταν καὶ τὴν χεῖρα ὁ βασιλεύς, τὰ μὲν συνηγορῶν ἐκείνῳ, τὰ δὲ καὶ ἐν γράμμασι βεβαιῶν [1])».

[1]) Καὶ ὁ Ζωναρᾶς τὰ αὐτὰ περίπου λέγει περὶ τοῦ ὅτι τῇ συναινέσει τοῦ νεαροῦ βασιλέως, μὴ ἔχοντος ἔτι πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν, ὁ Παρακοιμώμενος ἐνήσκησε τὴν ἐξουσίαν. «Τὴν ἐξουσίαν, λέγει, ὁ πρόεδρος Βασίλειος περιέζωστο ἀτεχνῶς, ἠνείχετο δ' ὁ Βασίλειος, μήπω πεποιθὼς ἑαυτῷ καὶ οἷον παιδοτρίβῃ τῷ παρακοιμωμένῳ προσεῖχε καὶ ἑαυτὸν ἐρρίθμιζε πρὸς τὴν ἐκείνου τῶν δημοσίων πραγμάτων μεταχείρισιν καὶ διοίκησιν, ὡς ἄν. καιροῦ καλοῦντος, οὕτω καὶ αὐτὸς τὰ περὶ τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς εὐνομίας μεταχειρίσηται. Ἦν γὰρ τὸ ἦθος ἐγρηγορὼς καὶ δραστήριος, ἀλλ' οὐκ ἀνειμένος κατὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ περὶ τὸν ἀργὸν βίον ἐσχολακώς». — Νομίζομεν ὡς ἐκ τούτου ὅτι ὁ γάλλος συγγραφεὺς παρηρμήνευσεν ἐν οἷς ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω γράφει τὰ κείμενα τοῦ Ζωναρᾶ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν παραδεχθῶμεν τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ Ψελλοῦ, ἥτις φαίνεταί μοι καὶ ἡ ὀρθοτέρα, δέον ν' ἀποκηρύξωμεν πάντα τὰ λεσχηνεύματα τοῦ Σκυλίτση, τοῦ Κεδρηνοῦ καὶ τοῦ Ζωναρᾶ, δι' ὧν ἐναμίλλως ὑποστηρίζουσιν ὅτι ὁ Βασίλειος, θέλων νὰ βασιλεύσῃ μόνος, προσεπάθησε ν' ἀποκτηνώσῃ τὸν κηδεμονευόμενον αὐτοῦ ἐξωθῶν αὐτὸν εἰς αἰσχρὸν καὶ ἀκόλαστον βίον[1]).

Νέα στέψις φρονῶ ὅτι δὲν ἐγένετο· καθ' ὅσον, τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως συμβασιλέως ὄντος, ἐσυνεχίζετο ἁπλῶς ἡ μακρὰ ἤδη βασιλεία τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου. Προκειμένου περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς βασιλείας τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ εἶναι ἀληθῶς ἀπερίγραπτος ἡ πτωχία τῶν πληροφοριῶν καὶ ἡ ἀνακρίβεια τῶν πηγῶν.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ πανισχύρου καὶ πάλιν ἀποβάντος ὑπουργοῦ ὑπηγορεύθη βεβαίως αὐτῷ ἐκ πολιτικῶν λόγων μᾶλλον ἢ ἐξ αἰσθημάτων τῆς καρδίας. Ἡ Θεοφανὼ ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτῆς, εἰς ἣν οὐδεὶς μᾶλλον τοῦ εὐνούχου εἶχε συντελέσει κατὰ τὴν πρὸ ἑξαετίας ἀνάρρησιν τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Φοβούμενος βεβαίως τὴν ἐπίδρασιν, ἣν καὶ ἄπωθεν ἡ νοήμων αὕτη γυνὴ ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς, ἔσπευσεν ἐξ εὐνοίας πρὸς αὐτοὺς ν' ἀνακαλέσῃ ἐκείνην εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάλαι μὲν ἐραστοῦ, εἶτα δὲ σκληροῦ αὐτῆς διώκτου. Διὰ τοῦ ἐπιεικοῦς τούτου μέτρου, ὅπερ δὲν ἦτο ὅλως ἀκίνδυνον, ἐφαίνετο ἐπιδεικνύων πλήρη ἀφοσίωσιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν δυναστείαν, εἰς τὴν χή-

[1]) Καὶ ἐνταῦθα ὁ Ζωναρᾶς πληρέστατα μετὰ τοῦ Ψελλοῦ συμφωνεῖ.

«Ὁ δὲ Βασίλειος, λέγει, ἀλλοιότερος ἦν ἢ τὸ πρότερον· σοβαρός τε γὰρ ἐγεγόνει καὶ τὸ ἦθος ὑποκαθήμενος καὶ πάντας ὑπώπτευε καὶ τὴν ὀργὴν ἐτύγχανεν ἀπαραίτητος, καὶ οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον τὸ σοβαρὸν ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ μὴν καὶ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτῷ, ἤχθετό τε τ' ἀνδρὶ καὶ εἰς ἑαυτὸν ἔσπευδε μετενεγκεῖν τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν, καὶ μέντοι καὶ μεθίστησι τῆς τῶν κοινῶν οἰκονομίας αὐτὸν οἴκοι μένειν ἀπρόϊτον ἐπιστείλας αὐτῷ ... Ὁ δὲ τότε πρῶτον γέγονεν αὐτοκράτωρ ὡς ἀληθῶς, καὶ γνοὺς πηλίκων δεῖται φροντίδων ἡ τῆς βασιλείας διοίκησις, τῆς βασιλικῆς ἀῤῥότητος κατεφρόνησε καὶ τῶν λαμπρῶν ἐπιβλημάτων ἀπέσχετο καὶ γλυκυθυμίαν ἅπασαν ἀπεσείσατο, καίτοι πρώην μὴ οὕτω βιαίως, ἀλλὰ καὶ ἐρώτων ἡττώμενος καὶ κώμοις καὶ τρυφαῖς ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς καὶ βασιλείας περιττότησιν ἐφηδόμενος».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ραν καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ. Ἀλλὰ καίτοι οὐδεμίαν λεπτομέρειαν περὶ τῶν γεγονότων τούτων ἔχομεν, βέβαιον φαίνεται ὅτι ἔλαβε πάντα τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα, ὅπως ἡ βασίλισσα μένῃ μακρὰν τῆς ἐξουσίας. Περίεργον δὲ εἶναι ὅτι μετὰ τὴν σύντομον μνείαν τῆς εἰς τὸ Παλάτιον ἐπανόδου αὐτῆς νεκρικὴ ἔκτοτε ἐπικρατεῖ σιγὴ περὶ τῆς ἀνάσσης ταύτης τῆς τόσον περιωνύμου, μόνον δ' ἔν τισιν Ἀρμενικαῖς ἢ Γεωργιαναῖς ἀφηγήσεσιν εὑρίσκομεν ὅτι ἐκυβέρνησε τότε τὸ κράτος ἐξ ὀνόματος τῶν υἱῶν αὐτῆς [1]). Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ οὐδὲ κἂν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀναφέρουσι πλέον, καὶ ἐπομένως ἀγνοοῦμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου αὐτῆς, ἐπισυμβάντος φαίνεται ἐν μέσῳ γενικῆς ἀδιαφορίας. Εἰς τὴν ἐπαγωγὸν γυναῖκα, ἥτις ἠγαπήθη ὑπὸ τριῶν βασιλέων καὶ δύω ἄλλων ἐγένετο μήτηρ, οἱ χρονογράφοι ἀπαξιοῦσι καὶ μίαν ἔτι γραμμὴν ν' ἀφιερώσωσιν. « Ὁ νόθος Βασίλειος ἀνεκάλεσεν εἰς τὸ Παλάτιον τὴν Θεοφανώ, μητέρα τῶν δύω βασιλευόντων αὐτοκρατόρων » καὶ οὐδὲν πλέον. Ἡ ἐξαετὴς εἰς τὸ ἐν τοῖς ἀπωτάτοις τοῦ κράτους μοναστήριον τῆς Ἀρμενίας ἐξορία, ὁ ἐξαετὴς ἐν ταῖς κακουχίαις καὶ ταῖς θλίψεσι βίος, καθ' ὃν οὐδὲν ἔξωθεν ἄκουσμα ἀντιπεριέσπα τὴν ἀκούσιον ἐρημίτιδα ἀπὸ τῆς ἐσχάτης αὐτῆς ἀπελπισίας, κατέβαλον πιθανῶς τὴν ἐνέργειαν τῆς νεαζούσης ἔτι ἐκείνης γυναικός, πιθανῶς δὲ καὶ κατόπιν τόσων τραγικῶν γεγονότων καὶ σφοδρῶν συγκινήσεων ἡ καλλονὴ αὐτῆς ἐξέλιπεν ἐν μέρει. Ὅπως δήποτε φαίνεται ὅτι ἀβλαβὲς ἀπέβη πλάσμα εἰς χεῖρας τοῦ εὐνούχου καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτησε πλέον ἢ νὰ διανύσῃ ἀφανῶς τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ.

[1]) Κατά τινας φράσεις τοῦ Χρονικοῦ τῆς Γεωργίας φαίνεται ὅτι ἡ Θεοφανὼ ἐπανελθοῦσα εἰς τὸ Παλάτιον μετέσχε πως τῆς ἐξουσίας, ἴσως κατ' ὄνομα μόνον. Τὸ χρονικὸν τοῦτο, ἀφηγούμενον τὰ διαβήματα τῆς Αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ τὴν συμμαχίαν τοῦ κουροπαλάτου τῆς Γεωργίας Δαυὶδ κατὰ τοῦ ἐπιφόβου Βάρδα Σκληροῦ, λέγει ὅτι τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Τορνὶκ διεξῆγον, οὐχὶ ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος, ἀλλ' ἡ Θεοφανὼ καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς ὁ βασιλεὺς Βασίλειος. Δύσκολον ν' ἀποφανθῇ τις κατὰ πόσον εἶναι ἀκριβὴς ἡ διαβεβαίωσις αὕτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ δευτέρα πρᾶξις τοῦ «πανούργου καὶ μοχθηροῦ» εὐνούχου διηυθύνετο κατὰ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, τοῦ ἐπιφανεστάτου τῆς αὐτοκρατορίας ἀνδρός, ὃν ἄλλως εἶχε πάντα λόγον νὰ φοβῆται. Ἐλέχθη ἤδη ποία ἦν ἡ ὑψηλὴ θέσις τοῦ στρατηγοῦ τούτου καὶ πῶς τὰς πολλὰς αὐτοῦ ὑπηρεσίας ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἀντήμειψε, Δομέστικον ἢ στρατηλάτην πάσης Ἀνατολῆς αὐτὸν προβαλλόμενος· ἐσκέπτετο ἴσως ὁ βασιλεὺς νὰ καταστήσῃ αὐτὸν στήριγμα τῶν βασιλοπαίδων κατὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ ταχὺς αὐτοῦ θάνατος παρκώλυσε τοῦτο.

Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἐστεμμένου Ἀρμενίου ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἐπεζήτησε πιθανῶς καὶ αὐτὸς νὰ καταλάβῃ παρὰ τοῖς υἱοῖς τοῦ Ρωμανοῦ εἰμὴ τὴν ὑπέροχον τοῦ συμβασιλέως θέσιν, ἣν εἶχεν ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, τοὐλάχιστον τὴν τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ἀντιβασιλέως, ἣν ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος, δεξιώτερος αὐτοῦ, κατώρθωσε νὰ ἔχῃ μονοπώλιον. Εἴπομεν ὅτι ἀγνοοῦμεν ὅλως πῶς τόσον ταχέως κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ ἐθριάμβευσεν ὁ εὐνοῦχος, ἀλλὰ πᾶσα ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας ταύτης, ἡ ἄμεσος ἐπίσης ἀποστασία αὐτοῦ, πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα καταδεικνύουσι προδήλως ὅτι ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἤθελε, κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ, νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπάτην ἀρχὴν πλησίον τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ, ὅτι οἱ περὶ τὸν νόθον ἀνεδείχθησαν ἰσχυρότεροι καὶ ὅτι ὁ Σκληρὸς σφόδρα ὀργισθεὶς ἔλαβε τὰ ὅπλα ὅπως ἀποδιώξῃ τσῦ ἱεροῦ Παλατίου τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καὶ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν ὡς πρωθυπουργός· βραδύτερον δὲ καὶ λίαν ταχέως ηὔξησεν ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ, καὶ ἀλλοφρονήσας ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοὺ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, δὲν ἐδίσταση νὰ περιβληθῇ καὶ αὐτὸς τὰ ἐρυθροβαφῆ πέδιλα. Ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων βραχυτάτη καὶ ἀτελεστάτη ἀφήγησις τῶν γεγονότων τούτων πληρέστατα τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐπικυροῖ, ἐπεξηγοῦσα τὴν τάσιν, ἣν εὐθὺς κατὰ τοῦ ἀντιζήλου αὐτοῦ ὁ νόθος ἔλαβεν. Ἄλλως δὲ κατὰ τὰς τοιαύτας ἐν Βυζαντίῳ βασιλείας ἀνηλίκων πᾶς ἐπιφανὴς ἀνήρ, κἂν τε οὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δόλως περὶ τῆς πορφύρας ἐσκέπτετο, ὕποπτος ἐγίνετο, καὶ πολλάκις ἡ μόνη σωτηρία ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ κινδύνου, ὃν ἐδημιούργουν αἱ ὑπόνοιαι αὗται, ἦν ἡ τοῦ θρόνου κατάληψις. Ἐξ ὅτου μάλιστα ὁ Πατριάρχης Πολύευκτος, στέψας τὸν Τσιμισκῆν, ἀνεκήρυξε τρόπον τινὰ τὴν κινδυνώδη ἀρχήν, ὅτι ἡ στέψις δίκην βαπτίσματος ἀπέπλυνε τὸν θρόνον παντὸς ἐγκλήματος καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγίστου, οὐδὲν πλέον ἠδύνατο ν' ἀναστείλῃ τοὺς τολμητίας ἢ τοὺς ζητοῦντας νὰ σώσωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν.

Ὁ Παρακοιμώμενος, λέγει ἐν συνόψει ὁ Σκυλίτσης, ἐφοβεῖτο μάλιστα πάντων Βάρδαν τὸν Σκληρόν, ἀεὶ τῇ βασιλείᾳ ἐφεδρεύοντα καὶ διὰ παντὸς τὴν ἀποστασίαν ὠδίνοντα καὶ ἐφοβεῖτο αὐτὸν ἰδίᾳ, διότι, ὡς στρατηλάτης πάσης Ἀνατολῆς, « ἦν ὁ ἐγκεχειρισμένος πᾶσαν τὴν ῥωμαϊκὴν δύναμιν καὶ ῥᾳδίως ἦγεν αὐτὴν καὶ μετεκύβευεν ὅπου ἐβούλετο ». Εὐθὺς λοιπὸν ἀπολύσας αὐτὸν τῆς μεγάλης ταύτης ἀρχῆς διώρισε δοῦκα τοῦ παρορίου τῆς Μεσοποταμίας θέματος, ἤτοι τῶν χωρῶν, ἐν αἷς τὰ μεγάλα φρούρια Καμάκων (ἢ Θεοδοσιουπόλεως τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ), τῆς Κελτσηνῆς καὶ τοῦ Χάρποτε [1]), ἤτοι πάσης τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ βορείου Εὐφράτου μετὰ πάσης τῆς κοιλάδος τοῦ νοτίου αὐτοῦ κλάδου, τοῦ νῦν Μουρὰτ Τσάϊ. Ὁ διορισμὸς οὗτος ἦν πρόδηλος δυσμένεια· καὶ ναὶ μὲν ἡ θέσις αὕτη ἦν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων κατὰ τὰ Ἀραβικὰ ὅρια στρατιωτικῶν διοικήσεων καὶ ἐκ τῶν τὰ μάλιστα ἐκτεθειμένων, ἕνεκα τοῦ αἰωνίου πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς πολέμου, ἀλλ' ὁποία σχετικῶς πρὸς τὴν μεγάλην ἀρχὴν ἐξ ἧς ἀπελύετο κατάπτωσις ἡ ἐξορία αὕτη εἰς τὰ ἔσχατα ἀσιατικὰ ὅρια τῆς Αὐτοκρατορίας! Δὲν ἦτο ἄλλως ὁ μόνος ὑπὸ τοῦ φιλυπόπτου

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ ὀνομάζει αὐτὸν διοικητὴν τῆς Ἐπαρχίας Χαντζίθ καὶ ἀλ Χαδιάτ. Ἡ Χαντζίθ, λέγει ὁ κ. Rosen, ἡ Χανζὶτ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἦτο χώρα τῆς τετάρτης Ἀρμενίας, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς Μεσοποταμίας. Τὸ δὲ Χάρποτε (τὸ νῦν Χαρπούτ), ἡ τῶν Ἀράβων Χίσνι Ζιάτ, εἶναι τὸ φραγκικὸν φρούριον Χαρπὲρτ (Καρταπιὲρτ ἢ Καταπιέρτ, παρὰ Γουλιέλμῳ τῷ Τυρίῳ), πόλις τῆς ἐπαρχίας Δζόφκ (Σοφηνῆς) ἐν τῇ τετάρτῃ ἐπίσης Ἀρμενίᾳ πρὸς νότον τοῦ νοτίου κλάδου τοῦ Εὐφράτου. (ἴδε Dulaurier Hist. arm des Croisades T. A'. Σελ. 94 σημ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐνούχου μετατεθείς· τὸν αὐτὸν τρόπον προσηνέχθη ὁ Βασίλειος καὶ πρὸς ἕτερον μέγαν στρατιωτικὸν ἀρχηγὸν τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην (τὸν Ἀλ Μπουρτζῆ τῶν Ἀράβων), τὸν ἐκ τῶν ἐνδόξων νικητῶν τῆς Ἀντιοχείας ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν φονέων τοῦ βασιλέως τούτου. Ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης ἦν τότε κεκηρυγμένος ὀπαδὸς τοῦ Σκληροῦ καὶ ἐκ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ, φαίνεται, ἐν τῷ στρατῷ τῆς Ἀνατολῆς, δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ὕποπτος εἰς τὸν παρακοιμώμενον, ὅστις, ὅπως ἀποχωρίσῃ αὐτὸν τοῦ Σκληροῦ, διώρισε καὶ πάλιν αὐτὸν δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας, κατὰ τὸ ἄλλο ἄκρον τῶν ὁρίων τῆς Ἀσίας, τιμήσας ἅμα αὐτὸν τῷ τῶν μαγίστρων ἀξιώματι. Τὸ δουκάτον τῆς Ἀντιοχείας ἦν ἡ δευτέρα μεγάλη στρατιωτικὴ διοίκησις κατὰ τὰ νότια μεθόρια, ὁ δὲ δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας ἐνήσκει ἀρχὴν ἀντιβασιλέως. Πᾶσαι αἱ ὀχυραὶ πόλεις, πάντα τὰ ἀκριτικὰ φρούρια τῆς Συρίας, πᾶσαι αἱ φρουραὶ τῆς εὐρείας ταύτης χώρας, ἥτις ἦν πρόσκοπος τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξηρτᾶτο ἐξ αὐτοῦ. Αὐτὸς διεξῆγε τὴν αἰωνίως ἀναγενωμένην πάλην κατὰ τῶν ἐκεῖ διαφόρων σαρακηνῶν στοιχείων, αὐτὸς ἐξεπροσώπει τὸν βασιλέα εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ πάντων τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων τῆς χώρας καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Χαλίφου τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ εὐνούχου, ὁ μὲν Μιχαὴλ Βούρτζης, ὅστις καὶ πρώην ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ εἶχε καταλάβει τὴν θέσιν ταύτην, εἰς ἣν ἀρτίως μόλις εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἀντικατασταθῆ, ἔμελλε ν' ἀποκρούῃ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Χαλίφου τῆς Αἰγύπτου, ὁ δὲ Βάρδας Σκληρὸς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἄνω Εὐφράτῃ στρατηγίας αὐτοῦ τὰς τῶν στρατευμάτων τοῦ Χαλιφάτου τῆς Βαγδάτης.

Μὴ προβαίνοντες ὅσον ὁ Gfroerer, ὅστις θεωρεῖ τοὺς διορισμοὺς τούτους ὡς μαρτυροῦντας τὸν πόθον τοῦ παρακοιμωμένου ὅπως ἀπαλλαγῇ διὰ τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου τῶν δύω τούτων ὀχληρῶν δι' αὐτὸν στρατηγῶν, μήτε κατηγοροῦντες, ὡς ὁ εἰρημένος ἱστορικός, τὸν εὐνοῦχον ὅτι ψυχρῶς ἐμελέτα τὴν ἀπώλειαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτῶν, ἐπιφυλασσόμενος μηδεμίαν ν' ἀποστείλῃ αὐτοῖς ἐπικουρίαν εἰς τὰς ἀπωτάτας καὶ τόσον ἐκτεθειμένας ἐκείνας θέσεις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπομακρύνων αὐτοὺς τῆς πρωτευούσης τὸ ἀσφαλέστατον ἐλάμβανε μέτρον ὅπως εἰς τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων ἐκθέσῃ αὐτούς. Τὴν δὲ ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν δυνάμεων τῆς Ἀσίας, ἣν ἀπὸ τοῦ Σκληροῦ ἀφῄρεσεν, ἀπένειμεν ὁ εὐνοῦχος εἰς τὸν ἕτερον τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατ' ὀκτώβριον τοῦ 969 νικητῶν, εἰς τὸν ἀνδρεῖον στρατοπεδάρχην πατρίκιον Πέτρον Φωκᾶν. Ὁ εὐνοῦχος μὲν καὶ αὐτός, ἀλλ' ἔνδοξος οὗτος στρατηγός, ὁ ἐκ τῶν εὐνοουμένων ὑπάρχων τοῦ θείου αὐτοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ἦν τότε ἐκ τῶν οἰκειοτάτων τοῦ Παρακοιμωμένου, πλήρους τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ ἀπολαύων.

Καὶ πῶς μὲν ἀπήντησεν ὁ Βάρδας Σκληρὸς εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν δυσμενῆ πολιτείαν τοῦ ἀντιβασιλέως θὰ εἴπωμεν κατωτέρω. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Βούρτζης τοὐναντίον, ἐὰν τοὐλάχιστον πιστεύσωμεν εἰς τὸν Γιαγχιά, πειθηνιώτερος τὸ πρῶτον ἐφάνη, μόνην μέριμναν ἔχων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δοθεισῶν αὐτῷ διὰ τὴν νέαν θέσιν αὐτοῦ διαταγῶν. «Ὁ Βασίλειος, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ, ἀπέστειλε τὸν στρατὸν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ ἄλ Βουρτζὴ κατὰ τῶν χωρῶν τοῦ Ἰσλάμ, ὁ δὲ ἀλ Βουρτζὴ ἐπέδραμε τὴν χώραν τῆς Τριπόλεως καὶ πολλὴν ἀπεκόμισε λείαν· μετὰ δὲ τοῦτο ἐπανῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, ἔνθα πολυπληθῆ ἤρξατο συλλέγων στρατεύματα διὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἣν παρεσκεύαζε».

Πάντη διαφόρως ἐπολιτεύθη ὁ Σκληρός. Ὁ εὐνοῦχος δὲν εἶχε προϋπολογίσει τὴν ὀργὴν τοῦ ὑπερηφάνου στρατηλάτου· ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιδειχθεῖσα δυσπιστία, ἡ πλήρης καὶ ἀδόκητος δυσμένεια, ὑπερεξῆψαν τὴν ὀργὴν τοῦ ἀγερώχου καὶ βιαιοπαθοῦς πολεμιστοῦ, ὅστις δὲν εἶχε βεβαίως τὸ εὔκαμπτον τῶν αὐλικῶν, ἀλλ' οὔτε μέγαν χαρακτῆρα. Δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὴν πικρὰν λύπην καὶ τὴν μνησικακίαν αὐτοῦ, ἥτις τοσοῦτον σφοδρὰ ἐξερράγη, ὥστε κατέδειξεν ἔτι μᾶλλον τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ ὀνείρων τὴν ἔντασιν. Ἐλθὼν πιθανῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως παραστῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν κηδείαν τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ γαμβροῦ, ἐξήμεσεν εὐθὺς ὑβριστικωτάτας κατὰ τοῦ Παρακοιμωμένου ἐγκλήσεις, σφοδρῶς αὐτῷ προσονειδίζων ὅτι ἀντὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἀνδραγαθημάτων καὶ τροπαίων τοιαύτας ἀντιλαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτων. Ἀλλ' ὀλίγον ἢ μᾶλλον οὐδόλως ἐκ τῶν ἐγκλήσεων τοῦ ἐξημμένου στρατηλάτου ἐταράχθη ὁ ψυχρὸς Παρακοιμώμενος, ὅστις ὅμως, παρὰ τὴν διορατικότητα αὐτοῦ, ἠπατᾶτο τὴν φορὰν ταύτην ὡς πρὸς τὰς φοβερὰς συνεπείας, αἵτινες ἐκ τῆς ῥήξεως ταύτης ἔμελλον νὰ προκύψωσι, καὶ περιωρίσθη νὰ διαμηνύσῃ εἰς τὸν Βάρδαν Σκληρὸν ὅτι ὀφείλει, ἀγαπῶν τοῖς δεδομένοις καὶ μὴ ἐπέκεινα πολυπραγμονῶν, ν' ἀπέλθῃ ὅσον τάχος εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ θέσιν, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ γείνῃ ἀντὶ ἄρχοντος οἰκουρὸς τῆς ἰδίας οἰκίας.

Ὁ Βάρδας Σκληρὸς δὲν ἀνέμεινε νὰ τῷ ἐπαναληφθῇ ἡ ἀπειλὴ αὕτη, ἀλλ' εὐθὺς ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ· ἀποδεχθεὶς τὴν πρόκλησιν, ἣν ἀσυνέτως, παρὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ, ἀπέτεινεν αὐτῷ ὁ εὐνοῦχος, ἀπῆλθεν ἐν τάχει πολλῷ τῆς πρωτευούσης καὶ καταλαμβάνει τὴν κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ἀρχήν, οὐχὶ ὅπως κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἀγωνισθῇ καὶ ἐπιδείξηται, ὡς ἐφρόνει ὁ Παρακοιμώμενος, τὴν ἀφοσίωσιν φιλοπάτριδος καὶ δεξιοῦ στρατηγοῦ κατὰ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ὅπως ἐγείρῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ στέμματος τῶν βασιλέων. Ἡ αὐτοκρατορία ἦν ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς δεινοτάτης τῶν στρατιωτικῶν στάσεων, ἥτις διεκύβευσε καὶ μικροῦ δεῖν κατέστρεψε τὸν θρόνον τῶν βασιλευόντων υἱῶν Ρωμανοῦ τοῦ Β'.

Δημοτικώτατος ἦν ἐν τῷ στρατῷ τῆς Ἀσίας ὁ νέος δοὺξ τοῦ θέματος τῆς Μεσοποταμίας, ὡς δὲ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ πάντες οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος, ἐγίνωσκε κάλλιστα τὴν τέχνην τοῦ ὁμιλεῖν πρὸς τοὺς στρατιώτας καὶ τοῦ ἐμπνέειν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ ὑπακοήν· βλέπων δὲ τὸ κράτος εἰς χεῖρας δύω νεανίσκων καὶ ἑνὸς εὐνούχου τυραννικοῦ καὶ ἀντιδημοτικοῦ, ἀπε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φάσισεν ἐπωφελούμενος ἣν εἶχεν ἐπὶ τῶν στρατευμάτων ἐπιρροὴν νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν. Παρατηρητέον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι, ὡς ὁ Νικηφόρος, δὲν ἦτο τὸ πρῶτον ἅρπαξ τοῦ θρόνου, κατὰ τὴν αὐστηρὰν σημασίαν τῆς λέξεως, ἐξεγερθεὶς οὐχὶ κατὰ τῶν δύω νεαρῶν βασιλέων, ἀλλὰ κατὰ μόνου τοῦ Παρακοιμωμένου, ὃν προσεπάθησε ν' ἀνατρέψῃ καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ ὡς ἀντιβασιλεύς. Πᾶσα ἡ συνέχεια τῆς ἀφηγήσεως ἀποδεικνύει ὅτι κατ' ἀρχάς, καὶ βραδύτερον δ' ἔτι ὅτε ὁ ἀγὼν ἐπεδεινώθη, ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο οὐχὶ νὰ ἐκθρονίσῃ τοὺς νομίμους βασιλεῖς, ἀλλὰ νὰ διανεμηθῇ μετ' αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν, νὰ περιβληθῇ πλησίον αὐτῶν τὸ διάδημα, καὶ διώξας τὸν στυγερὸν Παρακοιμώμενον νὰ γείνῃ καὶ αὐτὸς κηδεμὼν αὐτῶν καὶ δεξιὸς τοῦ κράτους βραχίων, ὡς τοσοῦτον ἐνδόξως πρὸ αὐτοῦ ἐγένοντο οἱ δύω ἀρχαῖοι αὐτοῦ συστρατιῶται, ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Τσιμισκῆς· μικροῦ δὲ δεῖν ἐπετύγχανεν, ἐὰν μὴ πεισματωστάτην ἀντέτασσεν αὐτῷ ὁ γηραιὸς εὐνοῦχος ἀντίστασιν. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀποστασία ἔμελλεν ἐπὶ τετραετίαν ὅλην νὰ κλονήσῃ ἐκ βάθρων τὴν αὐτοκρατορίαν.

Τὴν ἀφήγησιν τοῦ δεινοτάτου τούτου ἐμφυλίου πολέμου, ὅστις ἐπὶ μακρὸν αἱμάτων τὴν Ἀσίαν ἐπλήρωσε, ὀφείλομεν κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Σκυλίτσην καὶ εἰς τὸν ἀντιγραφέα αὐτοῦ Κεδρηνόν, ἔπειτα εἰς τὸν Ψελλὸν καὶ τὸν Ζωναρᾶν καὶ τέλος εἰς Ἀραβάς τινας χρονογράφους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Γιαχγιᾶ, οὗ αἱ εἰδήσεις εἶναι σπουδαιόταται· ἔχομεν δὲ περὶ τῶν γεγονότων τούτων καὶ πολυτιμοτάτην, καίπερ παρεμπίπτουσαν, ἀφήγησιν τοῦ Λέοντος Διακόνου. Καὶ τὸ μὲν ἀνευρεθὲν μέρος τῆς σχετικῶς τόσον φιλαλήθους ἱστορίας τοῦ χρονογράφου τούτου, ὅστις ἦν σύγχρονος τῶν μεγάλων τούτων ἱστορικῶν γεγονότων, λήγει ἀτυχῶς εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ· ἀλλὰ προκειμένου περὶ τοῦ κομήτου τοῦ 975, ὅστις κατεπτόησεν ὅλην τὴν Ἀνατολὴν μικρὸν πρὸ τῶν γεγονότων τούτων, ὁ Λέων ὁ Διάκονος, ὁ πολλῷ ὕστερον τὸ πόνημα αὐτοῦ συντάξας, ἀπαριθμῶν τὰς συμφοράς, ἃς κατ' αὐτόν, προεσήμαινε τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο φαινόμενον, καὶ κατὰ φυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σικόν εἰρμὸν ἰδεῶν ποιούμενος λόγον περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, συνοπτικὴν μὲν ἀλλ' οὐσιωδεστάτην ἔγραψε περὶ αὐτῆς ἀφήγησιν, ὡς ἀποδεικνυούσης τὰς προσημανθείσας συμφοράς, προκαταβολικῶς οὕτως ὁμιλῶν περὶ γεγονότων, ἅπερ ἐπισυνέβησαν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐποχήν, εἰς ἣν λήγει τὸ ἀνευρεθὲν μέρος τῆς χρονογραφίας αὐτοῦ.

Ὁ Βάρδας Σκληρὸς κατέλαβε λοιπὸν ἐν πολλῷ τάχει τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ἀρχὴν ἐν τῷ ἀπωτάτῳ θέματι τῆς Μεσοποταμίας, ἔνθα ὑπηρέτησε καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπικοῦ αὐτοῦ σταδίου καὶ πολλῆς ἐξηκολούθει ἀπολαύων ἀγάπης. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὀλίγιστοι μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπήρτιζον τὸν στρατὸν τῆς Ἀσίας, ἦσαν οἱ μὴ πρώτιστα καὶ μάλιστα ἀγαπῶντες αὐτόν, διότι πάντες σχεδὸν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν πολεμίων τοῦ Γένους, τῶν θεολέστων Σαρακηνῶν. Οὐδεὶς στρατηγὸς ἐν τῇ ἀπεράντῳ αὐτοκρατορία ἦν δημοτικώτερος αὐτοῦ, καθ' ὃ ἐν τοῖς στρατοπέδοις καὶ μεταξὺ τῶν στρατευμάτων διηνεκῶς βιώσαντος· εὐχερὲς ἄρα ἦτο εἰς αὐτὸν νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἐκείνους στρατιώτας κατὰ τῆς τραχείας καὶ ὠμῆς κυβερνήσεως τοῦ εὐνούχου καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς τὸν πόθον τοῦ νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ἀντικαθιστάμενον ἐν τῇ ἀρχῇ ὑπὸ τοῦ πολυφιλήτου στρατηγοῦ αὐτῶν.

Ὁ Βάρδας Σκληρός, «ἁπάτῃ μετελθὼν καὶ φενακίσας τὸν πολὺν ὄχλον καὶ εὔκολον», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Λέοντος Διακόνου, εὐχερῶς καὶ ταχέως ὠργάνωσε στρατιωτικὴν ἀποστασίαν, ὁμοίαν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ πρὸ δέκα καὶ τριῶν ἐτῶν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς διεξαχθεῖσαν. Ἀλλὰ πρὶν ἔτι ἀποβάλῃ τὸ προσωπεῖον ὁ ἀποστάτης στρατηγός, ἠθέλησε νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς ὠμότητος τοῦ Παρακοιμωμένου τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ρωμανὸν τὸν Σκληρόν, ὃν ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ὅμηρον πιθανῶς. Ἀποστέλλει λοιπὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὸν Ἄνθην Ἀλυάττην ἐκ τῶν δραστηριωτάτων αὐτοῦ ὑπηρετῶν, ὅστις λαβὼν τὴν ἐντολὴν νὰ τῷ ἐπαναφέρῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἅριστα αὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἐξετέλεσεν. Ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, λάθρα μὲν πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐλάμβανε μέτρα, πανταχοῦ δ' ἐπιφαινόμενος ἐκακολόγει τὸν Βάρδαν Σκληρὸν φήμας οὐ καλὰς κατ' αὐτοῦ ἐνσπείρων. Πάντες οἱ ἐν τῷ Παλατίῳ ἀπατηθέντες ἐνόμισαν ὅτι ὁ Ἀλυάττης ἄσπονδος ἐγένετο πολέμιος τοῦ ὑπὸ δυσμένειαν στρατηγοῦ, ὅστις ἐνέπνεεν ἤδη τρόμον εἰς αὐτούς· ἀνύποπτος δ' οὕτως ὁ πιστὸς ὑπηρέτης γενόμενος, ἀπέκλεψε καὶ ἤγαγε τὸν Ρωμανὸν πρὸς τὸν περιχαρῆ αὐτοῦ πατέρα.

Ἐξασφαλισθεὶς ὁ Σκληρὸς περὶ τῆς τύχης τοῦ φιλτάτου αὐτοῦ υἱοῦ, ἀδιστάκτως πλέον ἀπεκάλυψε τὰς φιλοδόξους αὐτοῦ βουλάς, ἃς τέως εἴς τινας τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ τοὺς μᾶλλον ἐμπίστους κρύφα εἶχεν ἀνακοινώσει. Ἐκτελῶν ὅπερ ἀπὸ πολλῶν ἑβδομάδων ἐμελέτα σχέδιον, τὸ διάδημα περιβάλλεται καὶ τὰ ἐρυθροβαφῆ πέδιλα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας ἀναλαμβάνει παράσημα, καὶ ἀναγορεύεται βασιλεὺς Ρωμαίων ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ἅπας σχεδὸν συνετάχθη ἀμέσως αὐτῷ. Οὐδεμίαν ἔχομεν περὶ τῶν γεγονότων τούτων λεπτομέρειαν· ἀγνοοῦμεν καὶ ποῦ ταῦτα ἐγένοντο — πιθανῶς ἐν Χάρποτε — καὶ κατὰ ποίαν ἀκριβῶς ὥραν τοῦ ἔτους 976 ἐξερράγη ἡ ἀποστασία. Ὁπωσδήποτε ἦν καὶ αὕτη ἐκ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν σκηνῶν, ὁμοία πρὸς ἐκείνην, καθ' ἣν ἀνηγορεύετο ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸν μῆνα ἰούλιον τοῦ 963 ὁ ἔνδοξος Νικηφόρος Φωκᾶς· ὡς ἐκεῖνος, καὶ ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἐπευφημήθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πιστοτάτων ὑπάρχων καὶ παρουσιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰ στρατεύματα περιβεβλημένος τὰ τῆς βασιλείας παράσημα, περιήχθη ἐπὶ ἀσπίδος φερόμενος πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ στρατοῦ, κυκλούμενος ὑπὸ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ, γυμνὸν τὸ ξίφος φερόντων καὶ ἐπευχομένων πολυχρόνιον τὸ κράτος εἰς τὸν σεβάσμιον αὐτοκράτορα Ρωμαίων καὶ κραταιὸν βασιλέα Βάρδαν.

Ὁ Σκυλίτσης καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρουσι τὴν λεπτομέρειαν ταύτην ὅτι «τῶν εὐφημιῶν κατῆρξαν οἱ Ἀρμένιοι».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυσικώτατον δὲ ἦτο τοῦτο, καθόσον, ὡς ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, καὶ ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἦν ἀρμενικῆς καταγωγῆς, θὰ ἴδωμεν δὲ κατωτέρω ὅτι πλεῖστοι δυνάσται τῆς χώρας προσῆλθον ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ. Τῷ 966, κατὰ τὸν Ἀρμένιον χρονογράφον Στέφανον τὸν ἐκ Ταρών, τὸν λεγόμενον Ἀκογίγκ, οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσώδ, ἡγεμόνος τοῦ Ταρών, κατέλαβον τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ· οὐδὲν ἄρα παράδοξον ἐὰν οἱ πρῶτοι συνταχθέντες τῇ ἀποστασίᾳ τοῦ Σκληροῦ ἦσαν Ἀρμένιοι στρατιῶται. Ὁ Γιαχγιᾶ λέγει ὅτι ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ ἅρπαγος πολλοὶ ὁπλαρχηγοί, οὐ μόνον Ἀρμένιοι, ἀλλὰ καὶ Μουσουλμάνοι προσέδραμον παρ' αὐτῷ, ὁ δὲ Ἀκογὶγκ ἐπισυνάπτει ὅτι ὁ Σκληρὸς κατώρθωσε νὰ προσοικειωθῇ τὸ ἀρμενικὸν ἱππικὸν τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, «ὅπερ ἦν ἐν Ἑλλάδι», καὶ ἀντιτάσσει ἐν τῇ ἀφηγήσει αὐτοῦ τὰ στρατεύματα ταῦτα πρὸς τὰ «θρᾳκικὰ καὶ μακεδονικὰ τάγματα, ἅπερ μετὰ πάντων τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ἔμειναν πιστὰ εἰς τοὺς βασιλεῖς», ἤτοι πρὸς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας· τὰ στρατεύματα καὶ οἱ σύμμαχοι τῆς Ἀσίας ὑπήκουσαν εἰς τὸν Σκληρόν. Μὴ λησμονήσωμεν δὲ καὶ ὅτι ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς Ἀρμένιος ἦν τὸ γένος, ὅτι ἀρίστας μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου αὐτοῦ διετήρησε σχέσεις μετὰ τῶν ἀρχαίων ὁμοφύλων αὐτοῦ, ὅτι συνωμολόγησε συνθήκην συμμαχίας μετὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἀσὼδ τοῦ Γ' καὶ ἔζησε μετ' αὐτοῦ ἐν πλήρει οἰκειότητι, ἀφοῦ καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔγραφε τῷ ἀρμενίῳ ἄρχοντι, ἀφηγούμενος τὰς νίκας αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν· πιθανὸν δὲ ὅτι ὁ Βάρδας Σκληρὸς παρέστη πρὸ τῶν Ἀρμενίων ὡς ἔκδικος τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, τοῦ κοινοῦ αὐτῶν συμπολίτου, ὃν γενικῶς σχεδὸν κατηγορεῖτο ὅτι ἐδηλητηρίασεν ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος.

Ὁ νέος ἐν Ἀσίᾳ ἅρπαξ, ὁ νέος τῶν στρατοπέδων βασιλεύς, φαίνεται ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἐκτάκτου ἐνεργείας, γενναιότατος, πρακτικώτατος καὶ ἀποφασιστικὸς μέχρι βιαιότητος. Ἔχων ἤδη πολλοὺς στρατιώτας τοσούτους, καὶ τοιοῦτον ἀναρρίψας κῦβον, λέγει ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σκυλίτσης, ἠπίστατο ὅτι ἔδει αὐτῷ πολλῶν χρημάτων, ὧν ἄνευ οὐδὲν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων, καθά πού φησιν ὁ ῥήτωρ. Πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν νεύρων τοῦ πολέμου μετεχειρίσθη βίαιον μὲν ἀλλ' ἀσφαλέστατον μέσον, καταλαβὼν ταὐτοχρόνως πανταχοῦ ὅπου ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο τοὺς τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράκτορας «καὶ τὰ κοινά, κατὰ Σκυλίτσην, εἰσπραττόμενος χρήματα καὶ τοὺς ἄλλως ὑπόνοιαν παρέχοντας πλούτου συλλαμβάνων τε καὶ τιμωρῶν, ἐνίων δὲ καὶ αὐθαιρέτως προσαγόντων τὸν ἑαυτῶν βίον ἐλπίδι τοῦ ἀπολήψεσθαι μείζονα». Ἕκαστος ἐφορολογήθη ἀναλόγως τῶν πιθανῶν αὐτοῦ προσόδων, οἱ δὲ μὴ θελήσαντες ἢ μὴ δυνηθέντες νὰ πληρώσωσιν ἐφυλακίσθησαν, καὶ ἦτο βεβαίως δεινὴ τιμωρία ἡ ἐγκάθειρξις ἐν φυλακῇ τῶν βυζαντινῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας καὶ μάλιστα τῶν μεθορίων κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα· διαταγὴ δὲ ἐδόθη ὅπως μὴ ἀπολύωνται οἱ δέσμιοι, ἐὰν μὴ πρότερον ἀποτίσωσι τὸν ἐπιβληθέντα αὐτοῖς φόρον.

Ὁ Γιαχγιᾶ ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς μεγάλης ταύτης ἀποστασίας μετά τινος λεπτομερείας. Ἐλέχθη ὅτι ὁ Βάρδας Σκληρός, ὅτε κατὰ διαταγὴν τοῦ Παρακοιμωμένου ἠναγκάσθη νὰ καταλάβῃ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ἐν Ἀσίᾳ ἀρχήν, ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς Χάρποτε. Καταλιπὼν τὴν πόλιν ταύτην τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου εὐθὺς ἀφοῦ ἀνηγορεύθη, ἐπέσκηψεν ἐξ ἀπροόπτου, λέγει ὁ σύρος ἱστορικός, κατὰ τῆς Μαλατείας, τῆς Μελιτηνῆς τῶν Σταυροφόρων, ἰσχυροῦ φρουρίου κειμένου κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ μεγάλου ποταμοῦ καὶ δεσπόζοντος τοῦ ῥοῦ αὐτοῦ, πιθανὸν δὲ εἶναι ὅτι πολὺν ἤδη συνεπήγετο στρατόν. Ἡ Μαλάτεια, ἥτις ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν κατείχετο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐφυλάττετο ὑπὸ βασιλικῆς φρουρᾶς, αἰφνιδίως καταληφθεῖσα παρεδόθη ἄνευ ἀντιστάσεως· ἐξαίρετος δὲ ἦτο αὕτη βάσις ἐνεργείας διὰ τὸν ἀποστάτην. Συλλαβὼν τὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως κυβερνῶντα ἐν αὐτῇ στρατηγὸν (ὃν ὁ Γιαχγιᾶ ὀνομάζει ἁπλῶς βασιλικόν), κατέσχε τὸ ταμεῖον αὐτοῦ περιέχον τὸ μέγα ποσὸν ἓξ χινταρίων, ἢ κατὰ τὸν Ἐλμακίν, 420 χιλιάδων δηνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίων, ἅπαν πιθανῶς τὸ ποσὸν τοῦ ἐτησίου φόρου τοῦ τμήματος τούτου τῆς κοιλάδος.

Εἰς τὴν ταχεῖαν ὀργάνωσιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ πολλὰ καὶ ἄλλα συνετέλεσαν. Πολλοὶ ἰδιῶται, μεγάλοι γαιοκτήμονες, ὀπαδοὶ αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ πεποιθότες, ἑκουσίως τὸν ἑαυτῶν βίον, ὡς οἱ χρονογράφοι λέγουσι, προσῆγον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἀδρότατα κατόπιν θὰ ἠμείβοντο. Οὕτω κατώρθωσεν ὁ ἅρπαξ ἐν οὐ μικρῷ τῷ χρόνῳ πλῆθος χρημάτων πολὺ νὰ συλλέξῃ, ἀνάγκην δ' ἔχων πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ πολεμικοῦ τούτου ταμείου φρουρίου τινὸς σχεδὸν ἀπορθήτου, ἐξελέξατο ὡς τοιοῦτο τὴν περὶ ἧς ἀνωτέρω εἴπομεν πόλιν Χάρποτε, τὴν Τουρκιστὶ καλουμένην σήμερον Χαρπούτ, ἀνατολικῶς τοῦ Εὐφράτου καὶ μικρὸν πρὸς νότον τοῦ νοτίου αὐτοῦ κλάδου, τοῦ Ἀρσὶν (τοῦ παρὰ Πλινίῳ Ἀρσανίου, ἀρμενιστὶ δὲ Ἀρατζανί), τὰ νῦν Μουρὰτ Τσάϊ. Ἐφρόντισε δ' εὐθὺς παντοίως τὸ ἐρυμνὸν τοῦτο ν' ἀσφαλίσῃ φρούριον καὶ τὴν ἐπαρκοῦσαν φυλακὴν ἐπιστήσας ἀπετίθει ἐν αὐτῷ τὰ συναχθέντα χρήματα καὶ μεγάλας ἐγκατέστησεν ἀποθήκας τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων. Τὸ ὀχυρὸν τοῦτο κάστρον ἠγωνίσθη νὰ καταστήσῃ «ὁρμητήριον ἐξ ἀποτυχίας καὶ λιμένα σωτηρίας», εὐυπεράσπιστον δὲ τοῦτο ἐφαίνετο ὄν, καθὸ προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ ῥοῦ τοῦ Εὐφράτου κατὰ τῶν ἐκ δυσμῶν ἐπιθέσεων τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Πλὴν τῆς ἀσφαλίσεως τῶν ταμείων καὶ τοῦ ὁρμητηρίου αὐτοῦ, ὁ Σκληρὸς μετὰ πυρετώδους ἐφρόντιζε δραστηριότητος νέους νὰ στρατολογήσῃ ὀπαδοὺς καὶ ν' αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, συγκειμένου ἐκ στοιχείων ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἀσιατικῶν. Ἐπεζήτησε πανταχόθεν συμμάχους καὶ συνωμολόγησε συνθήκας φιλίας μετά τινων Ἐμιρῶν τῶν παρακειμένων χωρῶν «πίστεις δοὺς καὶ λαβών, λέγει ὁ Σκυλίτσης, καὶ μετ' αὐτῶν κηδεύσας καὶ διὰ τοῦ κήδους τὰ τῆς φιλίας ἀσφαλισάμενος». Μεταξὺ τούτων ὁ εἰρημένος χρονογράφος καὶ ὁ Κεδρηνὸς καταλέγουσι τὸν Ἀποτούλφ, ἀμηρᾶν τῆς μεγάλης σαρακηνῆς πόλεως Ἀμίδης, «ἥτις Ἔμετ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καλεῖται», καὶ τὸν τῆς Μαρτυροπόλεως, «ἣν τινα Μιεφερκὶν ὀνομάζουσιν», Ἀποτάγλε, ἤτοι τὸν υἱὸν τοῦ Νασὰρ Ἐδδαουλὲχ καὶ ἀνεψιὸν τοῦ Σεὶφ Ἐδδαουλὲχ τοῦ Χαλεπίου Ἀβοῦ Ταγλίπ [1]). Ὁ Σκυλίτσης ὀνομάζει αὐτὸν ἁπλῶς Ἀμηρᾶν τῆς Μιεφερκίν, διότι ὁ ἐν Βαγδάτῃ Βουΐδης εἶχεν ἀκριβῶς καταλάβει τὰς πλείστας τῶν χωρῶν αὐτοῦ, τούτου δ' ἕνεκα πιθανῶς ὁ υἱὸς καὶ ἀνεψιὸς τῶν δύω περιφήμων Χαμδανιδῶν ἐπειθαναγκάσθη νὰ συνάψῃ ἀνίερον συμμαχίαν μετὰ χριστιανοῦ στρατηγοῦ.

Οἱ Ἐμίραι οὗτοι ἔδωκαν τῷ Σκληρῷ καὶ χρήματα πολλὰ καὶ πολύτιμον ἐπικουρίαν ἑκατοντάδων τινῶν (τριακοσίων, λέγει ὁ Κεδρηνός), ἐκ τῶν ἐξαισίων ψιλῶν ἱππέων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, μεγάλας αὐτῷ παρασχόντων ὑπηρεσίας κατὰ τὰς ἐξαιρετικὰς ὅλως περιστάσεις τῶν ἀνατολικῶν ἐκείνων πολέμων Πλὴν δὲ τῶν ἀρμενικῶν ταγμάτων, ἅπερ, ὡς εἴρηται, ὑπῆρχον ἤδη ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ, ὁ Σκληρὸς ἐστρατολόγησε καὶ ἄλλα καὶ ὅτε ὁριστικῶς τῆς πορείας ἤρξατο, ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ ἔβαινον, ὡς λέγει ὁ ἐθνικὸς τῶν Ἀρμενίων ἱστορικὸς Ἀκογίγκ, οἱ ἰσχυροὶ δυνάσται Κρικορὶκ καὶ Πακαράτ [2]) υἱοὶ τοῦ ἀποθανόντος ἡγεμόνος τοῦ Ταρὼν Ἀσώδ, ὅστις εἶχεν ἐκθρονισθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τοῦ πατραδέλφου αὐτῶν

[1]) Ὁ Ἀβοῦ Ταγλὶπ εἶχε νικηθῇ ἀρτίως ὑπὸ τοῦ Βουΐδου, ὅστις ἥρπασε παρ' αὐτοῦ τὴν Μοσοὺλ καὶ κατεδίωξε τὸν Χαμδανίδην διὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, δεσποζόντων τοῦ πλείστου μέρους τῆς Μεσοποταμίας, μέχρι τῶν μεθορίων πόλεων Μιαφερκὶν καὶ Βετλίς. Ὁ Ἀβοῦ Ταγλὶπ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς χριστιανικὴν χώραν, ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν Χίσνι Ζιάτ, δῆλα δὴ τὴν Χαρπούτ, καὶ ἐκεῖ συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ Σκληροῦ. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῆς ἀσεβοῦς ταύτης συμμαχίας καρπωθεὶς ὄφελος, ὡς κατωτέρω εἰρήσεται, ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ φύγῃ εἰς Ἀμίδην, ὅθεν διωχθεὶς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βουΐδου ἀπῆλθε τέλος εἰς Δαμασκόν, ἔνθα μάτην ἐζήτησε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Φατιμίτου Χαλίφου Ἀλ Ἀζὶζ τὴν ἡγεμονίαν τῆς πόλεως ταύτης. Αἰχμαλωτισθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἀφρικανικῶν στρατευμάτων τοῦ Χαλίφου τούτου, ἐθανατώθη τῇ 29 Αὐγούστου 979. Τοιοῦτον οἰκτρὸν ἔλαβε τέλος ὁ τελευταῖος Χαμδανίδης ἐμίρης τῆς Μοσούλ, οὗ ἡ ἡγεμονία ἐγένετο λεία τοῦ Βουΐδου.

[2]) Γρηγόριος, δῆλα δή, καὶ Παγράτ· εἶναι δὲ πιθανῶς οἱ αὐτοί, οὓς ὁ Γιαχγιὰ ὀνομάζει «Πατρικίους, υἱοὺς τοῦ Παγράτ, ἄρχοντος τοῦ Χαλιδιγιάτ». Τὸν τίτλον πατρικίων ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Ἀφρανίκ, ἄρχοντος τῆς Μόγκχ[1]), ἄγοντες πλεῖστα τάγματα Γεωργιανῶν καὶ Ἀρμενίων ἱππέων, οἵτινες μετὰ σπανίας ἠγωνίσθησαν ἀνδρείας κατὰ τὴν χαλεπωτάτην ἐκείνην ἐκστρατείαν· προσῆλθον δ' οὗτοι εἰς τὸν Σκληρὸν ἐκ Δζαχὰν[2]) καὶ Μαλατείας προσκομίζοντες αὐτῷ καὶ πολλὰ χρηματικὰ ποσά.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ πάντες οἱ δυσηρεστημένοι, οἱ ἔκπτωτοι τῆς κοινωνίας, οἱ πλεῖστοι ὅσοι ἐν τοῖς μεθορίοις ἐκείνοις θέμασιν ἄτακτον διάγοντες βίον, πάντες οἱ λῃσταί, πάντες οἱ ἀλῆται, πάντες οἱ κατὰ τὰ παρασκευαζόμενα ἐκεῖνα γεγονότα καὶ ἐν τῷ σάλῳ αὐτῶν ἐλπίζοντες ὅτι ἀθεμίτους θὰ ἐκαρποῦντο ὠφελείας, προσελκυόμενοι ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ κερδήσωσι τιμὰς καὶ πλοῦτον, συνέρρευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἅρπαγος, ἐνισχύοντες ἔτι μᾶλλον τὰ τάγματα αὐτοῦ. Πανταχοῦ διεδίδετο ἡ φήμη τοῦ μεγάλου ἐκείνου συναγερμοῦ, καὶ πανταχόθεν συνέρρεον παράβολοι, ἄτακτοι, ἄγριοι τυχοδιῶκται, ποικιλόστολοι βασιβοζοῦκοι τῆς Ἀσίας τοῦ Ιου αἰῶνος.

Συγγνώμην αἰτοῦμεν ἐπὶ τῇ συνοπτικῇ καὶ ἀνωμάλῳ ἀφηγήσει τῶν γεγονότων. Ἀτυχῶς αἱ εἰδήσεις, ἃς ἐν ταῖς συγχρόνοις πηγαῖς ἀνευρίσκομεν, εἶναι σπανιώταται καὶ λακωνικαί, δύναμαι δὲ νὰ διαβεβαιώσω ὅτι οὐδεμίαν τούτων παρεῖδον. Τό γε νῦν ἔχον ἀδύνατον φαίνεται νὰ προστεθῇ τι εἰς ταῦτα, ἕνεκα τῶν ἀτελεστάτων γνώσεων, ἃς περὶ τῆς περιόδου ταύτης τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἔχομεν. Πάντα τὰ ἐν ταῖς ἀπωτάταις ἐκείναις χώραις καὶ κατὰ τὴν σκοτεινοτάτην τοῦ μέσου αἰῶνος τῆς Ἀνατολῆς ἐποχὴν γεγονότα ἐν βαθυτάτῳ διατελοῦσι σκότει, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀποκέντρῳ ἀνατολικῇ ἐκείνῃ χώρᾳ, ἥτις πολλῷ πλέον ἢ σήμερον ἀφανὴς ἦν τότε. Μόλις δυνάμεθα νὰ περισυλλέξωμεν τὰ πολεμικὰ ταῦτα γεγονότα κατὰ ῥάκη, κατὰ τεμάχια, ἄνευ συνδέσμου πρὸς ἄλληλα, ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀναπόδεικτα.

Ὁ Βάρδας ἡγεῖτο, φαίνεται, πολυαρίθμου στρατοῦ, ἦν δ' οὗ-

[1]) Ἐπαρχία τῆς Ἀρμενίας πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τίγρητος κατὰ τὰ ὄρη τοῦ Κουρδιστάν.
[2]) Ἡ Δζεϋχάν, ἐπαρχία τῆς τρίτης Ἀρμενίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος αὐτόχρημα στρατὸς ἀσιανοῦ ἅρπαγος κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα, ἄφραστον κρᾶμα τῶν ἀρχαίων βυζαντινῶν φαλάγγων, τῶν ἰσχυρῶν στρατιῶν τῶν ἀσιατικῶν θεμάτων καὶ πάντων τῶν ἀγρίων καὶ ἀλλοπροσάλλων σαρακηνῶν, γεωργιανῶν καὶ ἀρμενίων ἱπποτῶν, παρατόλμων στρατευμάτων, ἐξόχων ἐπιβαινόντων ἵππων, ποικιλοστόλων, ξενοτρόπων τὸν ὁπλισμὸν καὶ τραχυγλώσσων, ἀπειθαρχήτων καὶ ἥκιστα πιστῶν τυχοδιωκτῶν, οὓς συνεκράτουν μόνον τὸ δέλεαρ τῆς λείας καὶ ἡ ἔμφυτος τάσις πρὸς τὸν τραχὺν καὶ τυχοδιωκτικὸν βίον.

Ἐπαιρόμενος ὁ ἅρπαξ ἐπὶ τῇ ταχείᾳ ὑπ' αὐτὸν συγκεντρώσει τοσούτου στρατοῦ καὶ πλήρης τύφου καὶ ἐλπίδων, ἤρξατο τῆς πορείας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ θέρους τοῦ 976, ἄγων σύμπαντα τὸν ἀνατολικὸν στρατὸν ἀπὸ τῶν μυχῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῶν ἐκεῖ ὁρίων τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τοῦ θέματος τῆς Μεσοποταμίας τοῦ κειμένου περιβάδην ἐπὶ τοῦ ἄνω Εὐφράτου, πρὸς τὰ ἀφεστῶτα τείχη τῆς θεοφυλάκτου Πόλεως. Μὴ προβλέπων ὅτι οἱ νεαροὶ βασιλεῖς καὶ ὁ πρωθυπουργὸς αὐτῶν ἤθελον δυνηθῇ ν' ἀντιτάξωσι σοβαρὰν ἀντίστασιν εἰς τοὺς παλαιμάχους αὐτοῦ στρατιώτας, ἐνόμιζεν ὅτι ἤδη ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀντικαθιστῶν παρὰ τοῖς δύο υἱοῖς τοῦ Ρωμανοῦ τὸν ἔνδοξον Τσιμισκῆν. Ἐβάδιζε πεποιθώς, κατὰ τὸν Ψελλόν, μετὰ παντὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ πρὸς κατάκτησιν τῆς λείας ἐκείνης, ἣν ἐθεώρει βεβαίαν. Ἐθράσυνε δὲ ἰδίᾳ αὐτὸν καὶ τολμηρότερον καθίστη ὅραμα μοναχοῦ τινος τῆς Ἀσίας, λίαν σεβασμίου διὰ τὰς ἀσκητικὰς αὐτοῦ ἀρετάς. Εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα ἐφάνη ὅτι εἶδεν ἐν τῷ νυκτερινῷ σκότει πυρίνους ἄνδρας, οἵτινος τὸν Βάρδαν λαβόντες, ἀνήγαγον εἰς ὑψηλοτάτην περιωπήν, ἔνθα γυνή τις ὑψηλοτέρα ἢ κατ' ἄνθρωπον προσελθοῦσα ἔδωκεν αὐτῷ βασιλικὴν μάστιγα. «Ταύτην τὴν μάστιγα λέγει ὁ εὐσεβὴς Σκυλίτσης, ὁ μὲν Βάρδας σύμβολον ἐλογίζετο βασιλείας, ἣν δ' ἄρα ἡ πρὸς Ρωμαίους ὀργὴ τοῦ Θεοῦ».

Ἐν τούτοις ἡ φήμη τῆς ἀποστασίας ταύτης, τῆς τοσοῦτον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δεινοὺς ἀπειλούσης κινδύνους, ἥτις δὲ τοσοῦτον ἀδοκήτως ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὁρίοις τοῦ κράτους ἐξερράγη, κατέλαβε τὴν ἀπέραντον πρωτεύουσαν καὶ τὸν τρόμον ἐν αὐτῇ ἐνέσπειρεν. «Οἱ βασιλεῖς τε, λέγει ὁ χρονογράφος, ἐν ἀγωνίᾳ καθίσταντο, καὶ ἀθυμία κατέσχε τὸ νουνεχὲς τοῦ πολιτεύματος καὶ ἀκέραιον, μόνους δ' ηὔφρανε τοὺς ὅσοι ταῖς ἐναλλαγαῖς ἥδονται τῶν πραγμάτων καὶ χαίρουσι ταῖς λεηλασίαις». Ἀλλ' ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος ἐφάνη, ὡς πάντοτε, κρείττων τοῦ κινδύνου. Ἄνευ ἀναβολῆς ἀπέστειλε γράμματα ἐπὶ γραμμάτων πρὸς τὸν πατρίκιον Πέτρον Φωκᾶν, τὸν περιώνυμον Τραπεζίτην, τὸν Ἀλ Ἀτραπαζὴ ἢ Τορβαζὴ τῶν ἀνατολικῶν ἱστορικῶν, τὸν περιφανῆ στρατοπεδάρχην τῶν συριακῶν πολέμων, τὸν νέον στρατηλάτην τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τῆς διαταγῆς νὰ προελάσῃ ταχέως εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, ὅπως, εἰ δυνατόν, καταλάβῃ τὴν κεντρικὴν ταύτην θέσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Σκληροῦ καὶ συγκεντρώσῃ ἐν αὐτῇ «τὸ ὑγιαῖνον μέρος τοῦ στρατοῦ». Ἰδίᾳ δὲ ὤφειλε νὰ φροντίσῃ ὅπως ἀναστείλῃ διὰ παντὸς μέσου τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀποστάτου, ἵνα δοθῇ καιρὸς πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀμύνης τῆς πρωτευούσης. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι πᾶσαι αἱ διαθέσιμοι ἔτι δυνάμεις συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τὸν στρατοπεδάρχην εἶναι ὅτι ὁ πρὸ μικροῦ διορισθεὶς δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζης διετάχθη νὰ προσέλθῃ πρὸς αὐτὸν μετὰ πάντων τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ στρατευμάτων [1]).

Ἐπέκειτο ἄρα ἡ σύρραξις δύο τῶν ἐνδοξοτάτων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ στρατηγῶν, τῶν ἀρίστων βεβαίως μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο τελευταίων βασιλέων. Ἐν τούτοις ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος, πιστὸς πάντοτε εἰς τὰς μελλητικὰς αὐτοῦ ἕξεις καὶ θέλων ἐσχάτην ν' ἀποπειραθῇ ἀπόπειραν διαλλαγῆς πρὶν ἢ ὁριστικῶς εἰς τὰ

[1]) Διαφόρως ταῦτα ὁ Γιαχιᾶ ἀφηγεῖται. Ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, λέγει, καὶ ὁ στρατοπεδάρχης προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ νὰ συσκεφθῶσιν ὡς τάχος μετὰ τοῦ Εὐσταθίου Μαλεΐνοῦ (Ἴβν Ἄλ Μαλαΐνί), βασιλικοῦ στρατηγοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ ἐκεῖθεν νὰ προελάσωσι πάντες ὁμοῦ κατὰ τοῦ ἄρπαγος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅπλα προσδράμῃ, ἢ καὶ νὰ κερδήσῃ καιρόν, ἀπέστειλεν ἕνα τῶν ἐμπίστων αὐτοῦ παρὰ τῷ Σκληρῷ, ὅπως πείσῃ αὐτὸν νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, ἦν δ' οὗτος ὁ σύγκελλος Στέφανος καὶ τῆς Νικομηδείας πρόεδρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαβόητος, «πειθοῖ μαλάξαι ἱκανός, λέγει ὁ χρονογράφος, γνώμην σκληρὰν καὶ ἀτίθασσον».

Ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης, ταχέως τὸν ἀκάθεκτον στρατηγὸν ἐν τῇ ταχείᾳ αὐτοῦ πορείᾳ καταλαβών, διὰ μακρῶν προσεπάθησε νὰ πείσῃ αὐτόν, πολλὰ τὰ θελκτήρια καὶ ἐπαγωγὰ εἰπών· ἀλλ' ἐκεῖνος, ὑπέρ ποτε εἰς τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ ἐμμένων σχέδια καὶ πλήρης πεποιθήσεως, οὐδὲ κἂν ἀνασκευῆς τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ἠξίωσεν, προτείνας δὲ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ τὸ κοκκοβαφὲς δείξας πέδιλον, «Ἀδύνατον, ὦ Ἐπίσκοπε, εἶπεν, ὁ ἄπαξ περιβληθεὶς ταῦτα ἐνώπιον πολλῶν ν' ἀποβάλλῃ αὐτὰ εὐκόλως· ἐπίστρεψον λοιπὸν καὶ εἰπὲ εἰς τοὺς ἀποστείλαντάς σε ὅτι ἢ ἑκόντες θὰ μὲ παραδεχθῶσιν ὡς βασιλέα, ἢ ἀκόντων αὐτῶν θὰ προσπαθήσω νὰ καταλάβω διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἀρχήν. Παραχωρῶ εἰς αὐτοὺς τεσσαρακονθήμερον προθεσμίαν ὅπως ὑπακούσωσιν εἰς τὰ κελεύσματά μου, ταύτης δὲ παρελθούσης, θὰ κατασυντρίψω πᾶσαν ἀντίστασιν». Καὶ οὕτως ἀπέλυσε τὸν ἱεράρχην ἄπελπιν.

Ἡ ἀγέρωχος τοῦ ἅρπαγος ἀπάντησις ἀποκαλύπτει τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προθέσεις· βεβαίως ἡ ἐπιταγὴ αὕτη οὐδόλως ὑπεδήλου ἀπάντησιν περὶ παραιτήσεως τῶν δύο νεαρῶν βασιλέων χάριν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς συμβασιλέως εἰς ἣν θέσιν κατεῖχον ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς. Ἐν ᾗ ὅμως περιπτώσει ἤθελεν ἀποκρουσθῇ ἡ ἀπαίτησις αὕτη, ἐδήλου σαφῶς ὅτι θὰ περιήρχετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν ὅπως προβῇ καὶ μέχρις ἐκθρονίσεως τῶν βασιλέων. Σαφέστερον εἰπεῖν, ἀπῄτει, στηριζόμενος προδήλως ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως τῶν τελευταίων θελήσεων τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν πρώτην τοῦ κράτους θέσιν μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ βασιλέως. Αὕτη βεβαίως εἶναι ἡ ἐν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νοια τῆς πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Στέφανον ἀπαντήσεως αὐτοῦ, ἣν ἀοριστότερόν πως ἀναγράφει ὁ Σκυλίτσης. Καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν ἡ λύσις αὕτη θὰ ἦτο ἡ ἀρίστη. Ὁ Βάρδης Σκληρὸς ἦν, ὡς ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, πρώτης τάξεως στρατηγὸς καὶ θ' ἀπεμιμεῖτο βεβαίως τὸ ἔνδοξον αὐτῶν παράδειγμα, ἑπομένως ἡ θέσις αὐτοῦ παρὰ τοῖς νεαροῖς Πορφυρογεννήτοις ἦν μᾶλλον ἐνδεδειγμένη ἢ ἡ τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου, δεξιοῦ μὲν κυβερνήτου, ἀλλὰ πλεονέκτου καὶ ἀντιδημοτικοῦ εὐνούχου. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις φιλοπατρίας παρὰ τῷ γηραιῷ ἀντιβασιλεῖ, ὅστις ἠρνήθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν νικηφόρον στρατηγόν, ἐγένετο ἡ κυρία ἀφορμὴ τοῦ οἰκτροῦ τούτου ἐμφυλίου πολέμου.

Ὁ σύγκελλος Στέφανος, ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἱερὸν Παλάτιον, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Παρακοιμώμενον τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἄρπαγος. Οὔτε πλέον ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος περὶ ἀποδοχῆς τῶν οὐτωσὶ προσβλητικῶς διατυπωθεισῶν προτάσεων τοῦ Σκληροῦ· καὶ ὅμως ὁ εὐνοῦχος δὲν ἀπέκρουσεν ἀπολύτως αὐτάς, ἔγραψε δὲ καὶ πάλιν πρὸς τὸν στρατοπεδάρχην νὰ περιορισθῇ εἰς αὐστηρὰν ἄμυναν, παρακωλύων μέχρι νεωτέρας διαταγῆς εἰς τοὺς ἀποστάτας τὴν πρὸς τῆς Καισαρείας ὁδὸν καὶ τηρῶν ἀσφαλῶς τὰς παρόδους καὶ τὰς ἐπικαίρους στρατηγικὰς θέσεις· ἐν τέλει ὅμως διετάσσετο ῥητῶς ν' ἀποκρούσῃ τὴν βίαν διὰ τῆς βίας «ἀμυνόμενος, ἤν τις ἐπίῃ πολεμήσων».

Παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις ταύτας τοῦ Παρακοιμωμένου, αἱ ἐχθροπραξίαι εὐθὺς ἤρξαντο. Ὁ Βάρδας Σκληρὸς εἶχε δώσει τὴν τεσσαρακονθήμερον προθεσμίαν ἁπλῶς καὶ μόνον πρὸς ἀποκοίμισιν τῶν βασιλικῶν. Κύριον καὶ αὐτὸς σκοπὸν εἶχε τὴν μεγάλην Καισάρειαν, τὴν μητρόπολιν ταύτην τῆς Ἀσίας, ἐν ᾗ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνηγορεύετο ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν στρατευμάτων ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς· ἵνα δὲ καταλάβῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἀνάγκη ἦτο νὰ ὁδηγήσῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διὰ τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀπέβη καὶ ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς τῶν Βυζαντινῶν, ἦγε δὲ πιθανῶς εἰς Καισάρειαν διὰ τῆς Ἄρκης, εἶτα διὰ τῆς Ἀραβισ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σοῦ, Ταναδάρεως, Λαπάρας — Λακανδοῦ καὶ τῶν παρόδων τοῦ Ἀντιταύρου [1]). Ἦτο τμῆμα τῆς μεγάλης δημοσίας ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ Ἐφέσου διὰ Καισαρείας, διερχομένη πᾶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπέληγεν εἰς τὸν Εὐφράτην.

Ληξάσης τῆς τεσσαρακονθημέρου προθεσμίας, καταλιπὼν τέλος τὴν Μαλάτειαν καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου προήλαυνε, προαποστείλας προδρόμους καὶ κατόπτας, γεωργιανοὺς ἢ ἄραβας ἱππεῖς, « ἐφ' ᾧ κατασκοπεῖν καὶ ὅπως περ εἰσὶν οἱ ἐναντίοι μηνύειν καὶ προσομαλίζειν αὐτῷ τὴν ὁδόν ». Τῶν πεμφθέντων τούτων προσκόπων ἀρχηγὸς (ἔξαρχος) ἦν ὁ Ἄνθης Ἀλυάττης, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἐπαναγαγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν Σκληρὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη μεταξὺ τῆς προφυλακῆς ἑαύτης καὶ τῆς τῶν βασιλικῶν σύρραξις ἐγένετο ἔν τινι παρόδῳ (στενοχωρία), ἣν ὁ Σκυλίτσης ἀποκαλεῖ Βούκου λίθον. Ὁ κ. Ramsay, ὅστις λαμπρότατον ἔγραψε σύγγραμμα περὶ τῆς γεωγραφίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸν Μέσον Αἰῶνα, δὲν κατώρθωσε νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν ταύτην, ἀλλ' ὡς γράφει, ἔκειτο πιθανῶς μεταξὺ Ἄρκης καὶ Ὀσδάρας, πιθανώτερον δ' ἔτι μεταξὺ Ἀραβισσοῦ καὶ Λαπάρας-Λυκανδοῦ πέριξ τῆς Ταναδάρεως, τῆς νῦν Τανίρ [2]). Ὁ Ἄνθης

[1]) Ὁ Σκληρὸς ἠδύνατο νὰ διέλθῃ, μοὶ γράφει ὁ κ. Ramsay, καὶ διὰ τῆς Δερενδοῦ, ἄλλοτε Δαλάνδων, καὶ διὰ τοῦ Ὀροῦν ἢ Γκιουρούν, ἄλλοτε Γαυραίνης, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ διηυθύνετο ἀκολούθως κατ' εὐθεῖαν πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Ἀζιζιέ-Τσαμανδὸν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διέλθῃ πρῶτον, ὡς ἔπραξε, διὰ Λυκανδοῦ. Ἡ διὰ Μαλατείας, Δαλάνδων, Γαυραίνης, Τσαμανδοῦ εἰς Καισάρειαν ὁδός, ἥτις δὲν σημειοῦται ἐπὶ τῶν χαρτῶν μου, εἶνε μὲν εὔβατος, ἀλλὰ φαίνεται ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ Λάπαρα-Λυκανδὸς ἔκειτο νοτιώτερον ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καισαρείας εἰς Κουκουσὸν ὁδοῦ.

[2]) Διατελῶ πάντοτε, μοὶ γράφει ὁ σοφὸς ἄγγλος ἀρχαιολόγος, ἐν πληρεστάτῃ ἀμφιβολίᾳ ἐὰν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς παρηκολούθει τὴν δυσχερεστέραν διὰ Ταναδάρεως ἢ τὴν εὐχερεστέραν διὰ Κουκουσοῦ ὁδόν. Φρονῶ ὅτι ὁ Βούκου λίθος ἔκειτο μᾶλλον μεταξὺ Ἀραβισσοῦ καὶ Λαπάρας ἢ μεταξὺ Ἄρκης καὶ Ὀσδάρας, διότι ὁ Σκληρός, ὅστις ἦτο ἀκόμη ὀπίσω ὅτε ἡ προφυλακὴ αὐτοῦ συνεπλάκη μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν Βούκου λίθῳ, εὑρίσκετο τότε εἰς τριῶν ἡμερῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Λυκανδοῦ, καὶ βεβαίως δὲν θὰ ἠδύνατο ἐν τόσον βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι νὰ ὁδηγήσῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἄρκης μέχρι τῆς πόλεως ταύτης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ ἐπέπεσαν κακὰ τῶν προφυλακῶν τοῦ στρατοπεδάρχου, ὧν ἦρχεν ὁ Εὐστάθιος Μαλεΐνος, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μεγάλου ἀσιατικοῦ οἴκου τοῦ συγγενοῦς τῶν Φωκάδων, ἐξ οὗ ἦν καὶ ὁ ὁσίας λήξεως μοναχὸς Μιχαὴλ Μαλεΐνος, θεῖος τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Φωκᾶ. Γινώσκομεν δ' ἐκ τοῦ Γιαχγιᾶ ὅτι ὁ Εὐστάθιος ἦν τότε στρατηγὸς τῆς νεωστὶ ἀνακτηθείσης ἐπαρχίας τῆς Κιλικίας καὶ ὅτι διετάχθη νὰ συνενώσῃ ὅσον τάχος τὰ στρατεύματα αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ στρατοπεδάρχου καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας.

Ἡ μάχη συνήφθη εὐθὺς παρὰ τὰς συστάσεις τοῦ Παρακοιμωμένου· ἐν ᾧ δὲ περιωρίζετο εἰς ἁπλοῦν ἀκροβολισμὸν καὶ ἔμενεν ἀμφίρροπος, ὁ Ἄνθης, περικαρδίῳ ζέσει ληφθεὶς καὶ θέλων νὰ ἐπισπεύσῃ τὸ τέλος αὐτῆς, ὁρμᾷ μετ' ἀλογίστου ῥώμης μυωπίσας τὸν ἵππον ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, μηδὲν δ' ἄξιον λόγου διαπράξας καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους καταβληθείς, πίπτει καιρίως πληγωθείς, καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἱππεῖς διασκορπίζονται εἰς τὰς πλησίον νάπας καὶ λόχμας. Τοιαύτη ἐγένετο ἡ πρώτη μεταξὺ τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἀποστάτου ἀψιμαχία. Μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς μάχης ταύτης ὁ Σκυλίτσης λέγει ὅτι ὁ τοῦ Βάρδα ἑταιρειάρχης, ὁ ἀρχηγός, δῆλον ὅτι, τῆς βαρβάρου αὐτοῦ φρουρᾶς, πιθανῶς δὲ ὁ σεΐχης τῶν ἐπικούρων σαρακηνῶν ἱππέων, κατηγγέλθη πρὸς αὐτὸν ὡς σκοπῶν ν' αὐτομολήσῃ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τεκμήριον ὅτι τὰ τοῦ Σκληροῦ δὲν εἶχον ἔτι καλῶς, ἀφοῦ εἷς τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀξιωματικῶν ἐμελέτα ν' αὐτομολήσῃ. Ὁ ἅρπαξ καλέσας αὐτὸν πικρότατα ὠνείδισε καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, ἀρκεσθεὶς κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦτον· λάθρα ὅμως κατήγγειλεν αὐτὸν εἰς τοὺς μισθοφόρους Σαρακηνούς, διατάξας νὰ τὸν φονεύσωσιν. Οὗτοι δέ, μᾶλλον εἰς τὸν Σκληρὸν ἢ εἰς τὸν ἄμεσον αὐτῶν ἀρχηγὸν ἀφωσιωμένοι, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ κατέκοψαν διὰ μαχαιρῶν τὸν ἄνδρα διερχόμενον πλησίον αὐτῶν. Ποία ἀληθῶς παράδοξος ἐποχὴ καὶ ποῖοι παράδοξοι στρατοί! Εἷς μνηστὴρ τοῦ θρόνου, Ἀρμένιος τὸ γένος, καθ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον τὰ βυζαντινὰ ὁδηγήσας στρατεύματα κατὰ τῶν θεολέστων Σαρακηνῶν, αἴρει τὰ ὅπλα κατὰ τῶν βασιλέων αὐτοῦ, περιστοιχούμενος ὑπὸ φρουρᾶς ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες τοσοῦτον ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸν εἶναι καὶ τόσον τυφλῶς τῷ ὑπακουουσιν, ὥστε δὲν διστάζουσι χάριν αὐτοῦ καὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν ἀρχηγὸν ν' ἀποσφάξωσιν!

Ἡ ἀπρόοπτος αὕτη σύγκρουσις τῶν προσκόπων τοῦ Σκληροῦ μετὰ τῆς βασιλικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ Εὐσταθίου Μαλεΐνου πολύτιμον ἐγένετο εἰς τὸν στρατοπεδάρχην δίδαγμα· συμπεραίνων δὲ ὅτι ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω πορεία τοῦ μνηστῆρος ἦτο σπουδαιοτάτη καὶ κατανοῶν ὅτι ὁ Σκληρὸς μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ παρηκολούθει ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοὺς ὑπὸ τὸν Ἄνθην ἱππεῖς, ἔδωκε τὸ γενικὸν πρόσταγμα τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας. Καιρὸς μελλήσεων δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἐπέκειτο δ' ὁριστικὴ μάχη ἐξ ἧς ἐξήρτητο ἡ τύχη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Ὁ Πέτρος Φωκᾶς, ταχέως πρὸς ἀνατολὰς τῆς Καισαρείας χωρήσας, εἰς τὰς ἀνωμάλους καὶ ἀνυπερασπίστους ἐκείνας χώρας, αἵτινες ἀποφράττουσι τὴν δίοδον εἰς στρατὸν ἐξ ἀνατολῶν ἐρχόμενον, διέταξε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ καταλάβωσιν εὐθὺς τὰ καίρια σημεῖα τοῦ θέματος τῆς Λυκανδοῦ, πάσας τὰς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καππαδοκίας ἀγούσας ὁδοὺς καὶ τὰς κυριωτέρας παρόδους τοῦ Ἀντιταύρου. Εἶτα ἀνέμεινε τὸν ἐχθρόν.

Ὁ δὲ Σκληρός, μαθὼν ἐκ τῶν προσκόπων τὴν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν καταληφθεῖσαν ὀχυρὰν θέσιν, νωθρότερον δὲ διατεθεὶς ἐκ τῆς ἥττης τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς αὐτοῦ καὶ τῶν μετὰ τὴν ἥτταν αὐτομολιῶν, φαίνεται ὅτι ἐδίστασεν ἐπί τινα χρόνον πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὴν εὐρεῖαν ὀρεινὴν χώραν, ἥτις ἐχώριζεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς Καισαρείας. Ἐνταῦθα αἱ εἰδήσεις τοῦ Σκυλίτση καὶ τοῦ ἀντιγράψαντος αὐτὸν Κεδρηνοῦ, οὓς μόνους μετὰ τὸν Γιαχγιᾶ ἔχομεν ὁδηγούς, ἀποβαίνουσιν ἀπελπιστικῶς πτωχαί. Οἱ χρονογράφοι οὗτοι ἀρκοῦνται ἀφηγούμενοι πῶς μετὰ τὴν βραχεῖαν ἀπραξίαν, καθ' ἣν ἑκάτερος τῶν ἀρχηγῶν προσεπάθησε νὰ παραπλανήσῃ τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στρατεύματα τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, εἷς τῶν τοῦ ἄρπαγος ὑπάρχων, αὐτόμολος ἐλθὼν στρατηγός, Σαχάκιος τὸ ὄνομα, Βραχάμιος δὲ τὴν προσηγορίαν, Ἀρμένιος βεβαίως τὸ γένος, ὡς ἀποδεικνύει τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Σαχὰκ ἀρμενικόν ὄνομα), κατώρθωσε διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ ν' ἀνερεθίσῃ καὶ προθυμότερον νὰ καταστήσῃ τὸν Σκληρόν. Ὁ Σκυλίτσης οὐδὲν πλέον λέγει περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ἀνδρὸς τούτου· φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο διοικητὴς θέματός τινος, ἴσως δὲ καὶ τοῦ τῆς Λυκανδοῦ, ὅστις τὰς τάξεις τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ λιπὼν ηὐτομόλησε πρὸς τὸν ἀποστάτην καὶ ἔδωκεν αὐτῷ πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν πολεμίων θέσεων. Ὁπωσδήποτε, ὁ παράτολμος οὗτος αὐτόμολος κατώρθωσε ν' ἀναζωογονήσῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ Σκληροῦ, ὅστις ἦτο καταβεβλημένος ὀλίγον. Παρέστησεν αὐτῷ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κατατρίβῃ ματαίως τὸν χρόνον, διότι ἡ χρονοτριβὴ αὕτη ἐμπνέει τὴν εἰς αὐτὸν περιφρόνησιν τῶν αὐτοσχεδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν καὶ θ' ἀπέβαινεν αὐτῷ ὀλεθρία. Οὐδὲν ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἀποτυχίαν ἄγει, ἔλεγεν, ἢ ἡ ἰδέα ὅτι τὸ πᾶν ἀπωλέσθη· καιρὸς ὑποχωρήσεως δὲν ὑπάρχει πλέον· χώρει ἐπὶ τὰ πρόσω.

Πεισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀρμενίου ὁ Σκληρός, ἐπανέλαβε τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν· κατὰ δὲ τὸν Σκυλίτσην, αὐτὸν ὁδηγὸν καὶ ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ κατέστησε· τεκμήριον δὲ τοῦτο ὅτι ὁ Βραχάμιος ἦν ἐκ τῆς χώρας ταύτης καὶ κάλλιστα τὰ κατ' αὐτὴν ἐγίνωσκε. Διὰ τριῶν ἡμερῶν ὁ στρατὸς τοῦ μνηστῆρος, ἀποκρούσας τοὺς καθ' ὁδὸν προσκόπους καὶ τὰ ἀπεσπασμένα σώματα τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, ἀφίκετο ὑπὸ τὰ τείχη τῆς περιπύστου Λαπάρας, ἣν οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν Λυκανδόν, τῆς ὀχυρωτάτης ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνης θέσεως, ἣν αὐθωρὶ ὁ Σκληρὸς ἐπολιόρκησε.

Περιώνυμον ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ κατὰ Σαρακηνῶν πολέμου ἦν τὸ φρούριον τοῦτο. Τὸ ὁμώνυμον θέμα, τὸ τῆς Λυκανδοῦ, οὗ τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ ἀνὰ πᾶσαν σελίδα τῆς πολεμικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, ἐσχηματίσθη κατὰ τοὺς ἀγωνιώδεις χρόνους τοῦ Λέοντος ΣΤ' (τῷ 892 ἢ 901), ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πορφυρογεννήτου (μετὰ τὸ 913) ἔκ τινων χωρῶν τοῦ Ἀντιταύρου, κειμένων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Καππαδοκίᾳ, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ὀρεινῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κατασνίας. Αἱ χῶραι αὗται, διηνεκῶς λεηλατούμεναι καὶ μηλόβοτοι σχεδὸν γενόμεναι ἐκ τοῦ αἰωνίου καὶ ἀδιαλείπτου κατὰ τὰ ἀραβικὰ μεθόρια πολέμου, εἶχον τότε συνοικισθῇ διὰ τῆς ἀποστολῆς πλείστων στρατιωτικῶν ἀποικιῶν, ἐξετείνοντο δὲ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Καρμάλου, συμβάλλοντος τοῦ Σάρου ποταμοῦ, ὃν οἱ Τοῦρκοι σήμερον ὀνομάζουσι Ζαμαντὶ Σοῦ, κατὰ παραφθορὰν ἴσως τοῦ ὀνόματος τῆς Τσαμανδοῦ, ἥτις ἦν τὸ δεύτερον φρούριον τοῦ θέματος τούτου. Ἴσως δὲ συμπεριελαμβάνοντο εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ αἱ πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ πρὸς νότον τοῦ Ἀργαίου χῶραι.

Ἀληθὲς ἦν ἀκριτικὸν θέμα τὸ τῆς Λυκανδοῦ, ὀρεινοτάτη χώρα διακοπτομένη ὑπὸ ὑψηλοτάτων ὀροσειρῶν καὶ βαθυτάτων κοιλάδων, μεστὴ μεγάλων καὶ ἀπορθήτων φρουρίων, ἀετοφωλεῶν, ὧν αἱ φρουραί, ἐπιμελῶς ἐκλεγόμεναι, ἀντέκρουον πρῶται τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν, ὁσάκις οὗτοι κατώρθωνον τὰς παρόδους τοῦ Ταύρου νὰ ἐκβιάσωσιν. Ἐκ πασῶν τῶν καππαδοκικῶν τούτων ἀκροπόλεων ἡ ἐρυμνοτάτη ἦν βεβαίως ἡ ἐν τῇ ὑψηλῇ καὶ γονιμωτάτῃ κοιλάδι τοῦ Σάρου παρὰ τὴν ἐνεστῶσαν κώμην Κιόϊ Γερὲ Λάπαρα ἢ Λιπάρα, διὰ τὸ λιπαρὸν καὶ παμφόρον οὕτω κατονομασθεῖσα, λέγει ὁ Σκυλίτσης. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τοῦ περιωνύμου τούτου φρουρίου δὲν ἀνευρέθη ἔτι, καὶ μάλιστα πᾶν ἴχνος αὐτοῦ φαίνεται ἐκλιπόν, ἀλλ' αἱ ἄγριαι ἐκεῖναι χῶραι μένουσιν ἔτι ἀνεξερεύνητοι. Οἱ Βυζαντινοὶ μετέβαλον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα εἰς τὸ τῆς Λυκανδοῦ· τοῦτο ἦν τὸ διοικητικὸν ὄνομα, διότι ἡ ὁμώνυμος πόλις ἦν ἡ πρωτεύουσα τοῦ θέματος, ἡ ἕδρα τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν στελεχῶν. Ἡ στρατιωτικὴ θέσις ἦν ἐπικαιροτάτη, δεσπόζουσα τῶν δύω ὁδῶν, αἵτινες ἐκεῖθεν ἀρχόμεναι ἦγον ἡ μὲν εἰς Μαλάτειαν καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου, ἡ δὲ εἰς Κουκουσόν, ὅπου ἐδιχάζετο δεξιᾷ μὲν πρὸς τὴν Σὶς καὶ Ἀνάζαρβον, ἀριστερᾷ δὲ πρὸς τὴν Γερμανικείαν. Τρεῖς ἄλλαι ὁδοὶ συνέδεον τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λυκανδὸν μετὰ τῆς Καισαρείας καὶ μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἀσιατικοῦ τμήματος τοῦ κράτους.

Τὸ θέμα τῆς Λυκανδοῦ μετὰ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ ὀρέων καὶ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ φρουρίων δυσυπέρβλητος ἦν φραγμὸς εἰς ἐπιδρομέα, ὅστις ἐπήλαυνεν, ὡς ὁ Σκληρός, πρὸς τὴν Καισάρειαν ἐξ Ἀνατολῶν προήκων. Ὁ Ἀντίταυρος, πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως ταύτης ὑψούμενος, ἀπαρτίζει δι' αὐτὴν γιγάντειον ἀμυντικὸν προπύργιον ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν πρὸς τὰ βορειανατολικὰ ἐπεκτεινόμενον. Ὁ μνηστήρ, ἵνα καταλάβῃ τὴν Καισάρειαν, ἥτις ἦν ὁ πρῶτος τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ σκοπός, ὤφειλε νὰ ἐκβιάσῃ πάσας ἐκείνας τὰς παρόδους καὶ νὰ κυριεύσῃ πρὸ παντὸς τὸ φρούριον τῆς Λαπάρας, ὅπερ ἐγειρόμενον ἐπὶ ἀκρωρειῶν, ὧν αἱ κλιτύες ἦσαν σχεδὸν ἀπροσπέλαστοι, ἀπόρθητον ἐθεωρεῖτο.

Ὁ Βάρδας Σκληρὸς περιέζωσε διὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ τὴν ὀχυρὰν ταύτην ἀκρόπολιν, ὁ δὲ στρατοπεδάρχης, τὴν ὁρμητικὴν ταύτην ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν μαθών, ἐχώρησε μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, ἵνα ἐπίκαιρόν τινα θέσιν καταλαβὼν ἀναμείνῃ ἐκεῖ τὸν ἐχθρόν, διὰ δὲ ταχείας καὶ μακρᾶς νυκτοπορείας κατώρθωσε τοῦτο. Οἱ δύω στρατοὶ ἀντεστρατοπέδευσαν πλησίον ἀλλήλων ἐν τῇ ὑπὸ τὴν Λυκανδὸν ἐκτεινομένῃ κοιλάδι τοῦ Δζεϋχάν, τοῦ ἀρχαίου Πυράμου. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἱ δύω οὗτοι πεπειραμένοι στρατηγοὶ ἐφεκτικὴν ἐτήρησαν στάσιν, παρέλκοντες τὴν συμπλοκὴν καὶ διαγωνιζόμενοι, λέγει ὁ Σκυλίτσης, νὰ κλέψωσι τὴν νίκην, νὰ θριαμβεύσασι διὰ τοῦ δόλου μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὅπλων· κατὰ τὴν δραματικὴν ταύτην πάλην κατεστρατήγησε τὸν στρατοπεδάρχην ὁ Βάρδας, παρασκευασάμενος δεῖπνα πολλὰ πρὸς ἑστίασιν δῆθεν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Οἱ βασιλικοὶ εὐχερέστερον τοῦ δέοντος, νομίζομεν, ἐκ τοῦ παχυλοῦ τούτου δόλου ἀπατηθέντες καὶ ὑπολαβόντες ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν δὲν θὰ συνήπτετο μάχη, ἐτράπησαν καὶ αὐτοὶ εἰς εὐωχίαν. Ὁ δὲ Σκληρὸς ἅμα τοῦτο μαθών, ἔχων ἤδη παρεσκευασμένα πρὸς μάχην τὰ στρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τεύματα, σημαίνει αἴφνης διὰ τῆς σάλπιγγος τὸ ἐνυάλιον καὶ ἐμπίπτει κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν ᾧ ἔτι εἱστιῶντο.

Οἱ βασιλικοὶ οὐδόλως ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τῆς ἐπιθέσεως καταπλαγέντες ἔδραμον εἰς τὰ ὅπλα, καὶ ὡς ἔτυχεν ἕκαστος τὸ παρατυχὸν ἀναλαμβάνοντες ὅπλον ἐρρωμένως ἠμύνοντο, κατορθώσαντες μάλιστα πρὸς στιγμὴν ν' ἀποκρούσωσι τὸ κέντρον τῶν ἐπιτιθεμένων. Ἀλλ' ὁ Βάρδας ὑπερκερώσεις ποιησάμενος ἐκύκλωσε τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῶν δύω αὐτοῦ πτερύγων, ἐπαφεὶς ταὐτοχρόνως κατὰ τὰ νῶτα αὐτῶν τοὺς λαμπροὺς αὐτοῦ γεωργιανοὺς καὶ ἀρμενίους ἱππεῖς.

Πιεζόμενοι κατὰ μέτωπον καὶ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ βλέποντες ἀπειλουμένην τὴν γραμμὴν τῆς ὑποχωρήσεως αὐτῶν οἱ βασιλικοί, ὑπὸ πανικοῦ δὲ καταληφθέντες τρέπονται εἰς φυγήν, ὁ δὲ Σκληρὸς καταδιώξας αὐτοὺς κατὰ πόδας πολὺν ἀπεργάζεται φόνον. Πρῶτος τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς ἔδωκε, λέγει ὁ Σκυλίτσης, ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, ὁ ἀνδρεῖος δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας, ὁ τοσοῦτον ἐνδόξως τὴν πόλιν ταύτην κατακτησάμενος, ὁ περικλεὴς ἥρως τῶν κατὰ Σαρακηνῶν πολέμων, καθ' οὓς πολλάκις πλησίον τοῦ στρατοπεδάρχου ἠγωνίσατο. Διηρημένη ἦν, κατὰ τὸν χρονογράφον, ἡ δημοσία γνώμη περὶ τῶν αἰτίων τῆς φυγῆς αὐτοῦ· ὑπῆρχον οἱ κατηγοροῦντες αὐτοῦ ὅτι ἐξηκολούθησεν ὢν ἐν τῷ κρυπτῷ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Σκληρόν, οὗ ἐπὶ μακρὸν ἐγένετο φίλος· ἀλλ' ἴσως ἀφ' ἑτέρου βλέπων τὴν τροπήν, ἣν ἐλάμβανον τὰ πράγματα, καὶ ἐνθυμούμενος τὴν τύχην τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Τσιμισκῆ, ἠθέλησεν ἤδη νὰ ἐπιφυλαχθῇ. Θὰ ἴδωμεν δὲ ἐκ τῆς ἀμέσως ἔπειτα πολιτείας αὐτοῦ ποῦ πράγματι αἱ συμπάθειαι τοῦ περιωνύμου ὁπλαρχηγοῦ ἀπέκλινον.

Ὁ Gfroerer ἐσφαλμένως ὁρίζει ὡς χρόνον τῆς μεγάλης ταύτης ἐν Λυκανδῷ ἥττης τῶν βασιλικῶν, ἧς τὴν ἀκριβῆ ἐποχὴν οὐδεὶς τῶν χρονογράφων ἀναγράφει, τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ 977. Καὶ ὄντως ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἀπῆλθεν, ὡς εἴρηται, ἐκ Μεσοποταμίας εἰς Καισάρειαν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος· βε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαίως δὲ δὲν παρῆλθεν ὁλόκληρον ἔτος ἐν τῇ μελλήσει καὶ τοῖς δισταγμοῖς, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν, μελλήσει ἐπιβληθείσῃ εἰς μὲν τὸν ἅρπαγα ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς θέσεως αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸν στρατοπεδάρχην ἐκ τῶν ῥητῶν διαταγῶν τοῦ πανούργου Παρακοιμωμένου. Ἡ ἧττα ἄρα τῆς Λυκανδοῦ ἐγένετο ἐπίσης κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 976.

Μέχρι δυσμῶν ἡλίου οἱ στρατιῶται τοῦ Σκληροῦ κατεδίωξαν τοὺς βασιλικούς· ὁ νικητὴς κατέλαβεν ἅπαν τὸ στρατόπεδον τοῦ Πέτρου Φωκᾶ μετὰ τῶν ἀποσκευῶν, τὰ ταμεῖα αὐτοῦ καὶ ἄπειρον λείαν. Ὁ Γιαχγιᾶ ἀφηγεῖται ὅτι ὁ μὲν Εὐστάθιος Μαλεΐνος ἔφυγεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Καππαδοκίαν παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὁ δὲ Μιχαὴλ Βούρτζης εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν.

Ὡσεὶ κεραυνὸς καθ' ἅπασαν τὴν Βυζαντινὴν Ἀσίαν τὸ ἄκουσμα τῆς μάχης ἐπέσκηψεν. Ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ὁ Βάρδας Σκληρὸς δεκαπλασιάσας τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀπέβαινε κύριος πάσης τῆς ἀπεράντου ἐκείνης χώρας, βασιλεὺς τῆς κεντρικῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' οὐδὲν ἀτυχῶς περὶ τῶν γεγονότων τούτων γινώσκομεν πλὴν τῶν πολεμικῶν ἔργων· οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουσι μόνον ὅτι μετὰ τὴν μεγάλην ταύτην νίκην καὶ τὰς ἐκπορθήσεις πόλεων — διότι ἡ φρουρὰ τῆς Λυκανδοῦ παρεδόθη εὐθὺς εἰς τοὺς περὶ τὸν Σκληρὸν — πολλοὶ καὶ αὖθις εἰς αὐτὸν ηὐτομόλησαν· ἄπειροι μὲν ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων, ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἐπισήμων, μεγάλοι γεωκτήμονες καὶ μέλη τῶν ἀρχοντικῶν οἴκων τῆς Καππαδοκίας, πιστοὶ ἕως τότε εἰς τοὺς βασιλεῖς διατελέσαντες, συνετάχθησαν μετ' αὐτοῦ, βεβαίως δὲ τοῦτο προῆλθε καὶ ἐκ τῶν σφοδρῶν μνησικακιῶν, ἃς ἡ πλεονεκτικὴ τοῦ εὐνούχου κυβέρνησις προὐκάλεσεν. Ἡ πρώτη αὕτη ἔκρηξις τοῦ ὑπὲρ τοῦ Σκληροῦ ἐνθουσιασμοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο μεγίστη. Ἐκ τῶν πρώτων αὐτῷ συνταχθέντων ἦν, ὡς ὑπεδηλώσαμεν, ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἀκουσίως ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν βασιλέων ἐμάχετο. Ὁ Γιαχγιᾶ ἀναγράφει τὴν λεπτομέρειαν ταύτην ὅτι ὁ Σκληρὸς κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τοῦ ἀπω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάτου ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν κάστρου, εἰς ὃ κατέφυγε, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ, ἀσφάλειαν ζωῆς αὐτῷ ὑποσχεθείς. Ἔκτοτε ὁ δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου συνετάχθη τῷ Βάρδα, ὅστις πρὸς ἀμοιβὴν προήγαγεν αὐτὸν εἰς μάγιστρον. Πλὴν τούτου, μεταξὺ τῶν νέων τοῦ μνηστῆρος ὀπαδῶν ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνὸς ἀναγράφουσι τὸν πατρίκιον καὶ δοῦκα Ἀντώνιον τὸν Λυδὸν μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ· καὶ οὐδὲν μὲν ἕτερον περὶ τούτων λέγουσιν οἱ χρονογράφοι, ἀλλ' εἰκάζομεν ὅτι ὁ Ἀντώνιος Λυδὸς ἦν ἀνώτερός τις στρατιωτικὸς ἀρχηγός, δοὺξ ἀκριτικοῦ τινος τῆς αὐτοκρατορίας θέματος, ἀρχηγὸς ἀριστοκρατικῆς τινος πατριᾶς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὅτι πιθανῶς προσῆλθε τῷ Σκληρῷ μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων ὧν ἦρχε.

Ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ἡ ἀποστασία φαίνεται μεταδοθεῖσα ἀνὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. «Ὁ πόλεμος, λέγει ὁ σύγχρονος ἀρμένιος ἱστορικὸς Ἀκογίγκ, ἐπεξετάθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Ἀσίᾳ, οὕτως, ὥστε ἐμάχοντο ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, καὶ πανταχοῦ τὸ αἷμα ἔρρεεν». Ὁλόκληροι ἐπαρχίαι ἠὐτομόλουν· πρὸς δὲ τούτοις διὰ τῆς ἐν Λαπάρᾳ νίκης ὁ Σκληρὸς προσεκτήσατο τὴν ἀνεκτίμητον ἀρωγὴν πολεμικοῦ στόλου, ἧς μάλιστα ἀνάγκην εἶχε. Διὰ βραχυτάτων ἀτυχῶς καὶ ἀσαφεστάτων οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, ὧν τοσάκις ἐμνήσθημεν, ἀφηγοῦνται ὅτι τὰ πληρώματα τῶν βασιλικῶν πλοίων, ἅπερ ἐναυλόχουν ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Κιλικίας, ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ναυτικῶν πόλεων τῆς Βυζαντινῆς Ἀσίας, ἐπαναστάντα ἐδέσμευσαν τὸν ναύαρχον τοῦ βασιλέως καὶ ἀνεγνώρισαν τὸν Σκληρόν, βεβαίως δὲ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ λιμένες τῆς Κιλικίας ἀπεμιμήθησαν τὸ παράδειγμα αὐτῶν. Ταὐτοχρόνως, λέγουσιν οἱ χρονογράφοι, ἅπασα ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ στόλου, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα στόλος τῶν Κιβυρραιωτῶν καὶ ἔχουσα τὴν φύλαξιν τῶν νοτίων καὶ δυτικῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μετέστη εἰς τὸν ἅρπαγα μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ θέματος τούτου καὶ ὑπετάγη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ ἀπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σταλέντα νέον στρατηγόν, Μιχαὴλ Κουρτίκην ὀνομαζόμενον, εἰς ὃν παρέδωκαν τὸν ναύαρχον τῆς Ἀτταλείας.

Ἐκ τῶν εἰδήσεων τούτων, καίπερ ἀτελεστάτων, καθίσταται δῆλον πόσον ἡ νίκη τῆς Λυκανδοῦ ἦτο πλήρης καὶ πόσον εὐχερῆ τε καὶ ταχεῖαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἐπήνεγκε μεταβολήν. Αἱ αὐτομολήσεις πανταχοῦ ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ φοβερὰ ἀναρχία διεδέξατο τὴν πρὶν ἡσυχίαν· πανταχοῦ ἐμάχοντο ὑπὲρ τοῦ μνηστῆρος ἢ κατ' αὐτοῦ· πάντα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τὰ δεινὰ ἐπέσκηψαν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐπὶ τῶν καλλιγόνων καὶ ἀτυχῶν ἐκείνων χωρῶν, φρικώδης δ' ἐκράτησε λιμὸς ἀνὰ τοὺς ἐκχερσωθέντας ἀγρούς.

Καὶ νέα ἄλλη εὔνοια τύχης εἰς τὸν μνηστῆρα ἐπέλαχεν· ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, εὐγνωμονῶν ἐπὶ τῷ δοθέντι αὐτῷ νέῳ ἀξιώματι τοῦ μαγίστρου, ἐπεσφράγισε τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, παραδοὺς εἰς τὸν Σκληρὸν τὸ δουκάτον τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τοῦ ἐρυμνοῦ φρουρίου, ὅπερ ἦν τὸ καύχημα αὐτοῦ. Ὁ Βάρδας, ὅστις ἦτο βεβαίως ἐκ τῶν μάλιστα ἀπηλλαγμένων ἂν μὴ θρησκευτικῶν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον φυλετικῶν προλήψεων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἠσχύνθη ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐπαρχίαν τοῦ ἀνατέλλοντος κράτους αὐτοῦ ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἐξωμότην σαρακηνὸν ὁπλαρχηγὸν τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου, τὸν Οὐβεὶδ Ἀλλάχ, τὸν ἐπικαλούμενον Μουντασίρ [1]), ἑκουσίως αὐτῷ προσχωρήσαντα καὶ εἰς τὴν πίστιν τοῦ ὁποίου πλήρη εἶχε πεποίθησιν. Ἡ ἀφήγησις τοῦ Γιαχγιᾶ περὶ τῶν γεγονότων τούτων, καθὸ ἐπισυμβάντων ἐν Συρίᾳ, ἀποβαίνει εὐτυχῶς δι' ἡμᾶς λεπτομερεστέρα καὶ ἐπομένως πολυτιμοτέρα. Ἰδοὺ δὲ αὐτολεξεὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀντιοχέως χρονογράφου ἱστορούμενα.

Ὁ Μιχαὴλ Ἄλ Βουρτζή, ἀπερχόμενος εἰς τὰς τοῦ πολέμου χώρας, ἀφῆκεν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὡς ὕπαρχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ [2]· πρὶν

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ ὀνομάζει ἁπλῶς τὸν ὁπλαρχηγὸν τοῦτον Οὐβεὶδ Ἀλλάχ, ὁ δ' Ελμακὶν Ἀβδαλλάχ Μουντασίρ. Πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου· ἡ λέξις Μουντασὶρ σημαίνει «ὁ ἀσπασθεὶς τὸν Χριστιανισμόν».

[2]) Τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δ' ἡ αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, διεμήνυσε κρύφα πρὸς τὸν υἱὸν νὰ προσέλθῃ πρὸς αὐτόν, ἀνατιθεὶς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀντιοχείας εἰς τὸν βασιλικὸν καὶ πατρίκιον Κουλεϊβά [1]). Καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἄλ Βουρτζή, πράξας ὡς διετάχθη, ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ Βάρδας Σκληρὸς κατέλαβε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τὴν Καππαδοκίαν καὶ προσέβαλε τὸν Ἰβν ἄλ Μαλεϊνί [2]). Καὶ ὑπῆρχε παρὰ τῷ Σκληρῷ σεΐχης τις γενόμενος Χριστιανός, ὁ πατρίκιος Οὐβεϊδ Ἀλλὰχ ἐκ Μαλατείας [3]). Καὶ μάγιστρον αὐτὸν προβαλλόμενος ἀπέστειλεν εἰς Ἀντιόχειαν, συναποστείλας καί τινα εὐνοῦχον δοῦλον αὐτοῦ ὡς βασιλικὸν ἢ διοικητὴν τῆς πόλεως ταύτης. Ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ ὁ Κουλεϊβὰ παρέδωκεν αὐτῷ τὴν πόλιν, καὶ τότε ἡ Ἀντιόχεια καὶ πᾶσαι αἱ παρακείμεναι ἐπαρχίαι, Ἄλ Σουχούρ, Κιλικία, ἡ βορειοδυτικὴ Συρία καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς ὑπετάγησαν εἰς τὸν Σκληρόν. Καὶ ὁ μάγιστρος Οὐβεϊδ Ἀλλὰχ ἀπέστειλεν αἰχμαλώτους εἰς τὸν Σκληρὸν ἐν Καππαδοκίᾳ τὸν Κουλεϊβὰ καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Ἀντιοχείας.

Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Οὐβεϊδ Ἀλλάχ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 961 σπουδαίαν κατεῖχεν ἐν τῷ Βυζαντινῷ στρατῷ θέσιν, προσεχώρησε πιθανῶς εἰς τὸν Βάρδαν, ὅτε οὗτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀποστασίας

[1]) Ἡ Κουλεϊβ· τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τούτου δὲν ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ Ἀρμενίοις χρονογράφοις, ἀλλ' οὔτε παρα τοῖς ἄλλοις Ἀραψιν ἱστορικοῖς· ἀναγράφεται δὲ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γιαχγιᾶ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Τσιμισκῆ εἰς Συρίαν ἐκστρατείαν.

[2]) Ἦτοι τὸν Εὐστάθιον Μαλεΐνον. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐν Λυκανδῷ νίκης τοῦ Βάρδα, κατὰ δὲ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γιαχγιᾶ, τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ φαίνεται ὅτι ἐστρατήγει κατὰ τὴν μάχην ταύτην οὐχὶ ὁ Πέτρος Φωκᾶς, ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος Μαλεΐνος.

[3]) Ὁ Οὐβεϊδ Ἀλλὰχ μόνον ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Γιαχγιᾶ. Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ πηγῇ ἀνευρίσκεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐκτὸς μόνον παρὰ τῷ Ἐλμακίν, ὅστις ἀναφέρει αὐτὸν κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, ὀνομάζων αὐτόν, ὡς εἴπομεν, Ἀβδαλλὰχ Μουντασίρ, πιθανῶς δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰβν Ζαφιρ ἀναφέροντι κατὰ τὸ ἔτος 350 τῆς Ἐγίρας (961-962 μ. Χ.) Ἀβδαλλάχ τινα ἐκ Μαλατείας, ὅστις καὶ τότε ἐμάχετο μετὰ τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων κατὰ τοῦ Ναβζᾶ, τοῦ δούλου τοῦ Σεΐφ Ἐδδαουλέχ. Βεβαίως δὲ εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Τὴν Μαλάτειαν κατεκτήσατο τῷ 934, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ Ἰωάννης Κουρκούας· ἔκτοτε δὲ ἡ ἐπίκαιρος αὕτη πόλις διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Βυζαντινῶν· ὁ δὲ Ἀβδαλλὰχ ἢ Οὐβεϊδ Ἀλλὰχ ἦτο, φαίνεται, εἷς ἐκ τῶν Σεΐχῶν τῆς πόλεως ταύτης, ἀσπασθεὶς μετὰ τὴν κατάκτησιν τὸν Χριστιανισμόν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ εἶχε καταλάβει τὴν Μαλάτειαν, ἀντημείφθη δ' ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῶν τίτλων ποτρικίου καὶ δουκὸς τῆς Ἀντιχείας. Τὰ ὑψηλὰ ταῦτα ἀξιώματα διανέμων ὁ ἅρπαξ ἐπεδείκνυτο βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ὡς δὲ κατωτέρω ῥηθήσεται, ὁ Οὐδεὶδ Ἀλλάχ, ἐπιτηδειότατος ἀνήρ, ἐπανῆλθε κατόπιν ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν βασιλέων καὶ κατώρθωσε μάλιστα νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας. Περιεργότατον ἀληθῶς δεῖγμα τῶν ξενοτροπιῶν τῆς ἀκατανοήτου ἐκείνης ἐποχῆς ὁ διορισμὸς σαρακηνοῦ ὁπλαρχηγοῦ ὡς διοικητοῦ τοῦ μεγάλου χριστιανικοῦ φρουρίου τῆς περιφανοῦς Θεουπόλεως, τοῦ προμαχῶνος τούτου τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰσλάμ.

Ὁ Βάρδας Σκληρός, μεγίστην δύναμιν καὶ ἄπειρον πλοῦτον ἐκ τοῦ πλήρους αὐτοῦ θριάμβου προσκτήσαμενος, ἐξηκολούθησε τὴν ταχεῖαν αὐτοῦ ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν, καταδιώξας τὰ λείψανα τοῦ διασκορπισθέντος βασιλικοῦ στρατοῦ, καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὴν φοβερὰν παρόδον ἣ κλεισοῦραν, ἥτις ἐξετείνετο μεταξὺ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Λυκανδοῦ καὶ τοῦ οὐχ ἧττον ἐρυμνοῦ φρουρίου τῆς Τσαμανδοῦ, εἰς τὴν περιώνυμον διὰ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ἀντιταύρου πάροδον, ἥτις χωρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ Σάρου ἀπὸ τῆς τοῦ συμβάλλοντος αὐτῷ Καλάμου. Διὰ τῆς περιφήμου ταύτης καθ' ἅπασαμ τὴν ἀρχαιότητα παρόδου ἡ μεγάλη ρωμαϊκὴ ὁδὸς διήρχετο τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Ἀριαραθείας, Τσαμανδοῦ καὶ Κοδουζαβάλης, ἥτις ἦν ἐγγυτάτω τῆς Λαπάρας-Λυκανδοῦ. Στρατὸς καλῶς διοικούμενος μακρὰν ἐν τῇ παρόδῳ ταύτῃ ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ ἄμυναν, ἀλλ' οἱ ἡττηθέντες βασιλικοὶ ἦσαν ἐν ἀποσυνθέσει καὶ πανταχόθεν ἀγεληδὸν ἔφευγον, τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ ἀποστάτου διῆλθον ἀκωλύτως τὰς παρόδους καὶ ἀφίκοντο ἄνευ ἐπαισθητῶν ἀπωλειῶν πρὸ τῆς Τσαμανδοῦ, ἥτις ἦν ὁ τελευταῖος ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Καισάρειαν ὁδοῦ φραγμός.

Ἡ Τσαμανδός, ἱδρυθεῖσα ἢ μᾶλλον ἀνοικοδομηθεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ ΣΤ' ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἀρμενίου τυχοδιώκτου Μλέχ, γενομένου αὐτοκρατορικοῦ στρατηγοῦ, ἦτο εἰσέτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀχυρωτάτη καὶ σχεδὸν ἀπροσπέλαστος ὀρεινὴ ἀκρόπολις, ἧς τὸ ὄνομα συχνότατα ἀπαντᾷ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν Ἑλληναραβικῶν πολέμων. Τὸ ὄνομα τοῦτο περιεσώθη καὶ μέχρις ἡμῶν ἔν τινι τῶν συμβαλλόντων τοῦ Σάρου, ποταμῷ, ὅστις παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις Κάρμαλος ἐκαλεῖτο, κατὰ δὲ τὸν Θ' αἰῶνα Ὀνοπνίκτης, καὶ σήμερον παρὰ τῶν Τούρκων Ζαμαντὶ Σοῦ. Ἄγνωστος παραμένει ἡ θέσις τοῦ ὅλως ἐκλιπόντος περιωνύμου ἐκείνου φρουρίου. Ὁ κ. Ramsay μετὰ πολλῆς πιθανότητος καθορίζει ταύτην ἐν τῇ νεωτέρᾳ τουρκικῇ πόλει Ἀζιζιέ, τῇ ἀρχαίᾳ Ἀριαραθείᾳ, ἥτις γενομένη πρό τινων δεκάδων ἐτῶν ἕδρα καϊμακληκίου διὰ τοὺς Κιρκασίους μετανάστας, ἀντήλλαξε τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα Βουνὰρ Βασὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζίζ. Κάτω τῆς πόλεως ταύτης ῥέει ἀκριβῶς ὁ Ζαμαντὶ-Σοῦ «ὁ ἐκ τῆς πόλεως Τσαμανδοῦ ποταμός». Τὸ ὄνομα Τσαμανδὸς φαίνεται ὅτι ἐκράτησε κατὰ τὸν Η' ἢ Θ' αἰῶνα.

Ἐπικαιροτάτη ἦν κατὰ τὴν ἐποχὴν περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος ἡ ὀχυρὰ αὕτη θέσις, καθόσον ἐδέσποζε τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ Κομάνων ἦγεν εἰς Σεβάστειαν, εἰς τὰ Ποντικὰ Κόμανα καὶ τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Ἀμισόν, θαυμασία δὲ ἦν ἡ ἐπὶ ὑψηλοτάτου ὄρους θέσις αὐτῆς, ἐφελκύουσα πανταχόθεν τὴν προσοχήν πολυάριθμοι καὶ καλλίρροοι πηγαὶ ἀπορρέουσιν ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν ὄρους, ἐν εἴδει δὲ καταδούπων εἰς αὐτὸν καταπίπτουσαι εὐρύνουσι τὰ ῥεῖθρα αὐτοῦ. Ὁ Πορφυρογέννητος λέγει ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ἔκειτο ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ θέματος τῆς Λυκανδοῦ, ὁ δὲ Σκυλίτσης, θαυμάζων τὴν ἐν ἀποκρήμνῳ πέτρᾳ θέσιν αὐτῆς, λέγει ὅτι ἦτο πολυάνθρωπος καὶ πλούτῳ περιβριθής.

Πᾶσα αὕτη ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀμυντικὴ δύναμις κατ' οὐδὲν ὠφέλησε τὴν καππαδοκικὴν ἀκρόπολιν, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ φρουρὰ αὐτῆς, ὡς ἡ τῆς Λυκανδοῦ, εὐθὺς παρεδόθη. Οἱ χρονογράφοι λέγουσιν ἁπλῶς ὅτι ὁ Σκληρός, παρ' ἑκόντων τῶν ἐντοπίων τὴν πόλιν ταύτην λαβών, πλοῦτον συνέλεξεν οὐκ ὀλίγον.

Αἱ φοβεραὶ αὗται εἰδήσεις, ἡ κατατρόπωσις τοῦ στρατοπεδάρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν, ἡ ἅλωσις τοῦ μεγάλου φρουρίου τοῦ θέματος τῆς Λυκανδοῦ, ἡ ἐπικειμένη εἰς Καισάρειαν ἄφιξις τοῦ ἅρπαγος, κατετάραξαν τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ. Συμβουλίου δὲ γενομένου, ἀπεφασίσθη ν' ἀποσταλῇ ἀμέσως ἀνώτατος ὑπάλληλος, ἔχων, κατὰ τὸν Ζωναρᾶν, ἀρχὴν οἵαν οἱ παρὰ Ρωμαίοις δικτάτορες, μετ' ἀπολύτου, δῆλον ὅτι, πληρεξουσιότητος ὅπως ἐνεργῇ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ καὶ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας. Ἰσοτύραννον οὖτος εἰληφὼς ἀρχὴν καὶ ἀνεύθυνον, κατὰ Σκυλίτζην, ἐξουσίαν εἶχε τιμαῖς τε προβιβάζειν καὶ δώροις πλουτίζειν τοὺς ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀποστάτου προσχωροῦντας, ἐφ' ᾧ καὶ χρήματα αὐτῷ πολλὰ ἐδόθησαν καὶ ἀνοικτὰ διπλώματα ὅπως διορίζῃ εἰς πᾶν ἀξίωμα. Διὰ τὴν λεπτοτάτην καὶ ἐμπιστευτικωτάτην ταύτην ἀποστολὴν ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Παρακοιμωμένου εἷς τῶν μάλιστα τοῖς βασιλεῦσιν ᾠκειωμένων, ὁ πρωτοβεστάριος Λέων, εὐνοῦχος καὶ αὐτὸς καὶ ἐκ τῶν δημιουργημάτων βεβαίως ἐκείνου [1]), σύμβουλος δ' αὐτοῦ ὁ πατρίκιος Ἰωάννης, περὶ οὗ γινώσκομεν μόνον ὅτι ἦν ἀνὴρ ἐπίσημος καὶ ἐπὶ λόγων ἕξει καὶ δεινότητι διαβεβοημένος. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς αὐλῆς περὶ ἀμέσου ἀποστολῆς εἰς Ἀσίαν ἀνδρὸς τοιαύτην ἐξουσίαν ἔχοντος ἀποδεικνύει ὅτι στερροτέρα παρά ποτε ὑπῆρχεν ἀπόφασις περὶ καταπολεμήσεως τοῦ Σκληροῦ, καὶ μάλιστα διὰ δωροδοκίας, ἥτις ἐκρίνετο ὡς τὸ ἀσφαλέστατον μέσον πρὸς ἀπόσπασιν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

Καὶ τάχιστα μὲν ἀπῆλθεν ὁ πρωτοβεστιάριος· ἀλλ' ὅσην κἂν κατέβαλεν εἰς τὸν διορισμὸν τοῦτον τὸ Παλάτιον σπουδήν, πολύτιμος ἐτρίβη χρόνος, πιθανῶς δὲ πάντες οἱ χειμερινοὶ μῆνες τοῦ 976—977, μέχρις οὗ τὰ νέα ταῦτα μέτρα ληφθῶσι καὶ νέα συλλεγῶσι στρατεύματα. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οὐδεμίαν

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐκστρατείαν ἀναφέρει μόνον τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην καὶ τὸν Εὐστάθιον Μαλεΐνον, μόνον δ' ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ λέγει ὅτι ἀπεστάλη ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος καὶ οὐδὲν ἀπολύτως λέγει περὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Λέοντος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀτυχῶς οὔτε παρὰ Σκυλίτσῃ καὶ Κεδρηνῷ, οὔτε παρὰ Ζωναρᾷ εὑρίσκομεν πληροφορίαν περὶ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας τοῦ νικηφόρου Σκληροῦ, ἁπλῶς δὲ ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἀφηγήσεως δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν περὶ τῶν μεγάλων προόδων, ἃς ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐποιήσατο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Κατὰ τὰς πρώτας πιθανῶς ἐαρινὰς ἡμέρας τοῦ 977 ὁ βασιλικὸς ἀπεσταλμένος Λέων καὶ ὁ σύμβουλος αὐτοῦ Ἰωάννης ἀφίκοντο εἰς τὸ Κοτύαιον ἢ Κοτυάειον τῆς Φρυγίας (τουρκιστὶ σήμεροον Κιουτάχια), ὅπου ἀπήντησαν καὶ ἠδυνήθησαν νὰ συναγείρωσι τέλος τὰ διεσπαρμένα λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ στρατοπεδάρχου. Πᾶσα ἡ πέραν τοῦ σημείου τούτου χώρα τῆς Ἀσίας ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀποστάτην. Κατεῖδον ταὐτοχρόνως ὅτι ὁ Σκληρὸς καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ἀπὸ πολλοῦ τὴν Καισάρειαν ὑπερβάντες καὶ κατὰ πόδας τὸν στρατοπεδάρχην εἰς τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ παρακολουθοῦντες, ἦσαν εἰς οὐχὶ μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας φρυγικῆς πόλεως. Ἡ στρατιὰ τοῦ Βάρδα κατεσκήνου τότε πέραν τοῦ Τυριαίου ἐπὶ τῆς εὐρυτάτης καὶ γονίμου βασιλικῆς ἐπαύλεως Διποτάμου ἢ Μεσανάκτων, κειμένης κατὰ μῆκος τῆς ἀπὸ Κωνσταντινοπόλεως εἰς Καισάρειαν βασιλικῆς ὁδοῦ, μεταξὺ Πολυβότου καὶ Φιλομηλίου, κατὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, τῆς νῦν τουρκιστὶ Ἂκ Σεχὲρ Γκιολοῦ καλουμένης. Ἡ ἀπέραντος αὕτη βασιλικὴ ἔπαυλις περιελάμβανε βεβαίως, λέγει ὁ κ. Ramsay [1]), τὴν κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς λίμνης ταύτης πλουσιωτάτην καὶ ἐξαισίαν χώραν, ἔνθα ἀναθρώσκει ἡ καλλίρρους φυσικὴ πηγὴ τοῦ Μίδα, ἐξετείνετο δ' ἴσως μέχρι τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς λίμνης, μέχρι τοῦ Φιλομηλίου.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται πόσον ὁ ἀποστάτης εἶχε προχωρήσει ἀπὸ τῆς ἐν Λυκανδῷ μάχης καὶ τῆς ἁλώσεως τῶν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ θέματι φρουρίων. Ἀπὸ πολλῶν ἑβδομάδων εἶχεν εἰσέλ-

[1]) Ἴσως, ἐπάγεται ὁ αὐτός «Ramsay, ὁ ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης σχηματιζόμενος ποταμὸς εἶναι ὁ Διὸς ποταμός. Ἐξ οὗ καὶ προῆλθε τὸ ἕτερον τῶν ὀνομάτων Διπόταμον ἢ Διπόταμος, δι' ὧν ἐκαλεῖτο ἡ βασιλικὴ αὕτη ἔπαυλις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θει, ἀμαχητὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς Καισάρειαν, καὶ διὰ τῆς μεγάλης κεντρικῆς ὁδοῦ, ἥτις ἄγει εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ τῆς Σοανδοῦ, τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς μεγάλης λίμνης Τάτας καὶ τῆς Λαοδικείας[1]), ἔφθασεν εἰς μέσην τὴν Φρυγίαν. Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου καταδεικνύει πόσον ἐγγὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο· ἄλλως δὲ καὶ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐκ Καισαρείας εἰς τὴν θριαμβευτικὴν αὐτοῦ πορείαν ὡρμήθη. Τὰ πάντα ἄρα ταχίστην τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν νέον ἅρπαγα προοιωνίζοντο, εὐνόητος δὲ εἶναι ἡ πατριωτικὴ ἀγωνία τῶν ἀτυχῶν βασιλικῶν ἀπεσταλμένων.

Τὰ πρῶτα διαβήματα τοῦ πρωτοβεστιαρίου Λέοντος ὑπῆρξαν ἥκιστα ἐπιτυχῆ. Οἱ δύω στρατοὶ ἐσκήνουν ἀπέναντι ἀλλήλων, πιθανῶς δὲ ὁ Λέων εἶχε φέρει νέα στρατεύματα. Πιστὸς ὅμως εἰς τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος, ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῇ εὐθύς, προσεπάθησε πρῶτον διὰ παντοίων ὑποσχέσεων περὶ δωρεῶν, τιμῶν καὶ προβιβασμῶν νὰ παρασύρῃ τοὺς κυριωτέρους ὀπαδοὺς τοῦ ἀποστάτου, κατατρίβων τὸν καιρὸν καὶ τὸ γόητρον αὐτοῦ εἰς τὰ μάταια ταῦτα διαβήματα, ἅπερ ἐθεωρήθησαν σημεῖα ἀσθενείας καὶ ἐπέρρωσαν ἔτι μᾶλλον τὸν ἀντίπαλον.

Ἀπογνοὺς ὁ πρωτοβεστιάριος μετέβαλε τακτικήν· ἡ πρώτη μάλιστα ἔμπνευσις αὐτοῦ ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ ὁδῷ ἦτο ἐπιτυχὴς καὶ ἄριστα προοιωνίζετο ἀποτελέσματα· ἐγκαταλιπὼν διὰ νυκτὸς τὰ ἐν Κοτυαείῳ σκηνώματα αὐτοῦ μετὰ τοῦ στρατοπεδάρχου καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ παρελάσας λάθρα διὰ ταχείας πορείας τὸ στρατόπεδον τῶν ὑπὸ τὸν Σκληρόν, ἐχώρησεν ἀποφασιστικῶς πρὸς ἀνατολάς, ἀφεὶς ὀπίσω αὐτοῦ τὸν τοῦ ἅρπαγος στρατόν, ὅστις εὑρέθη οὕτω μετέωρος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς πρωτευούσης, καὶ ἦγε δι' ἐσπευσμένων πορειῶν τὸν στρατὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν Καισάρειαν, ἀμεριμνῶν ὅλως περὶ τοῦ Σκληροῦ. Διὰ τῆς τολμηρᾶς ταύτης

[1]) Καθὰ δὲ μοὶ γράφει ὁ κ. **Ramsay**, διὰ τῆς Κολωνείας, Ἀρχελαΐδος, Παρορείου Φρυγίας καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ Τυριαίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προελάσεως ὁ πρωτοβεστιάριος ἐσκόπει βεβαίως νὰ καταλάβῃ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν καὶ τὰς ἐκεῖ συγκεντρωθείσας ἀποθήκας τοῦ ἀποστάτου καὶ ταὐτοχρόνως νὰ διακόψῃ τὴν γραμμὴν τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Σκληροῦ, ἐξεγείρων κατ' αὐτοῦ ἀνταποστασίαν ἐκ τῶν στοιχείων, ὅσα παρέμειναν πιστὰ εἰς τὴν νόμιμον ἀρχήν.

Οἱ περὶ τὸν ἀποστάτην, μαθόντες αἴφνης ὅτι οἱ βασιλικοὶ ἦσαν κατὰ τὰ νῶτα αὐτῶν, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου, «δεδιότες, λέγει ὁ Σκυλίτσης, οὐ περὶ χρημάτων καὶ κτημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τιμιωτάτων αὐτῶν». Πάντες οἱ Ἀσιάται ἐκεῖνοι, οἱ πλεῖστοι ἄρχοντες ἢ χωρικοὶ τῶν θεμάτων τῆς Καππαδοκίας καὶ τῶν παρὰ τὴν Ἀρμενίαν ἢ τῶν χωρῶν τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου, ἀφῆκαν οἴκοι τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, ἡ δὲ τολμηρὰ προέλασις τοῦ Λέοντος, ὅστις, ἀμεριμνῶν περὶ τῆς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν πορείας αὐτῶν, εἰσεχώρει πρὸς ἀνατολάς, ἐπλήρωσεν αὐτοὺς ἀπογνώσεως. Ἤρξαντο λοιπὸν πασσυδεὶ λιποτακτοῦντες· πολλοί, κατὰ τὸν Σκυλίτσην, ἐξομνύμενοι τὴν ἀποστασίαν, ἔτρεχον κατόπιν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς χωροῦντος πρωτοβεστιαρίου καὶ ὤμνυον αὐτῷ ὑποταγήν. Τοσοῦτον δ' ἐπετάθη ἡ λιποταξία, ὥστε ὁ Σκληρὸς παρέβαλλεν ἤδη τὴν τύχην αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὃν αὐτὸς οὗτος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατεπολέμησε, καὶ ἐφοβεῖτο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μὴ δίκην κονιορτοῦ, ὡς ποτε ὁ ἐκείνου, ὁ στρατὸς αὐτοῦ διαλυθῇ. Πρὸς θεραπείαν θέσεως, ἥτις ἀπέβη αἴφνης κρισιμωτάτη, ἐκπέμπει πρὸς καταδίωξιν τῶν βασιλικῶν εὔζωνον στρατιὰν ὑπὸ τὸν νέον μάγιστρον Μιχαὴλ Βούρτζην καὶ τὸν Ἀρμένιον πρίγκηπα, μάγιστρον δὲ καὶ αὐτόν, Ρωμανὸν τὸν Ταρωνίτην (ἀδελφὸν τοῦ περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴπομεν πρίγκηπος Ἀσώδ), διατάξας αὐτοὺς νὰ ἐνοχλῶσι διὰ παντὸς μέσου τὴν πρὸς ἀνατολὰς προέλασιν τοῦ πρωτοβεστιαρίου, νὰ καταπονῶσιν αὐτὸν δι' ἀκροβολισμῶν καὶ αἰφνιδίων ἐφόδων, νὰ διαμφισβητῶσιν αὐτῷ πᾶσαν πάροδον, νὰ κωλύωσι τὰς ἐκδρομὰς αὐτοῦ, νὰ καταδιώκωσι τοὺς προμηθευτὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποφεύγωσι ὅση δύναμις πᾶσαν γενικὴν συμπλοκήν, διότι πιθα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νῶς τὰ ὑπ' αὐτοὺς στρατεύματα ἦσαν λίαν ὀλιγάριθμα. Βεβαίως δέ, καθὰ ἄλλως προκύπτει ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἀφηγήσεως, ὁ Βάρδας Σκληρὸς μετὰ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐπίσης εἶχεν ἀναζεύξει, παρηκολούθει πόρρωθεν καὶ διὰ βραδυτέρας πορείας τὴν ὡς πρόσκοπον ἐκπεμφθεῖσαν εὔζωνον ταύτην φάλαγγα.

Ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης καὶ ὁ Ταρωνίτης, δραμόντες κατόπιν τῶν βασιλικῶν, ταχέως αὐτοὺς κατέφθασαν. Ἀλλ' ὁ προδότης δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας εἶχεν ἀτυχίαν, διότι παρὰ τὰς ῥητὰς διαταγὰς τοῦ Σκληροῦ εὐθὺς σχεδὸν ἠναγκάσθη καὶ ἄκων νὰ συμπλακῇ εἰς μάχην ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἀπὸ τῆς συνθήκης τῆς ὑπογραφείσης τελευτῶντος τοῦ 969 ἢ ἀρχομένου τοῦ 970 ἔτους ἐν Χαλεπίῳ μεταξὺ τοῦ Καργκουγιὰχ καὶ τοῦ στρατοπεδάρχου Πέτρου Φωκᾶ, ἡ κυβέρνησις τῆς ἡγεμονίας ταύτης, ἥτις ἐγένετο ὑποτελὴς τῆς αὐτοκρατορίας, ὤφειλε νὰ τελῇ κατ' ἔτος εἰς τὰς ἐπικυριάρχους αὐτοκρατορικὰς ἀρχὰς τὸ σημαντικὸν ποσὸν 700,000 διρχέμ [1]). Καὶ ἀρκούντως μὲν ἠλαττώθη κατόπιν ὁ ταπεινωτικὸς οὗτος φόρος, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπεστέλλετο κατ' ἔτος εἰς Κων)λιν δι' εἰδικῆς συνοδείας. Ἀκριβῶς δὲ εἶχε γνωσθῇ καὶ παρὰ τοῖς δύο ἀντιπάλοις στρατοῖς ὅτι ἐπέκειτο ἡ ἔλευσις τῶν κομιζόντων τὸν ἐτήσιον τοῦτον φόρον Σαρακηνῶν καὶ ἠγγέλλετο ἡ κατὰ ῥητὴν ἡμέραν διάβασις αὐτῶν διὰ μέσου τοῦ στρατοῦ τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην στρατευμάτων κατὰ τὸ λεγόμενον Ὀξύλιθον [2]) φρούριον, ὅπερ, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ φαίνεται, ἠγείρετο ἐπί τινος ἀκρωρείας. Ἐκ ταὐτοχρόνου καὶ κοινῆς σκέψεως ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ ἡτοιμάσθησαν ὅπως ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν ἀτυχῶν σαρακηνῶν κομιστῶν λάβωσι τὴν πλουσίαν

[1]) Ἀργυροῦν νόμισμα ἀραβικόν, ἰσοδυναμοῦν πρὸς 70-75 ἑκατοστὰ τοῦ φράγκου.

[2]) Ὁ κ. **Ramsay** δὲν ἠδυνήθη ἔτι νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ. «Φρονῶ μοὶ γράφει, ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ ἀπεσταλμένοι ἐτράπησαν τὴν βραχυτέραν ὁδόν, τὴν διὰ τοῦ Ἀμωρίου, καὶ εἶμαι νῦν πεπεισμένος ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτη διήρχετο διὰ τῆς Ὕδης καὶ Ἡρακλείας καὶ ὅτι ταύτην ἀκριβῶς τὴν ὁδὸν περιγράφει ὁ Ἰὸν Χορδαθμπέχ. Τὸ Ὀξύλιθον ἦν φρούριόν τι κείμενον παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀμωρίου, Ὕδης καὶ Τυριαίου Καισαρείας, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ Λαοδικείας τῆς Κατακεκαυμένης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λείαν· «προὔκειτο γὰρ ἑκατέροις, λέγει ὁ Σκυλίτσης, ὥσπερ τις ἆθλος ὁ παρὰ τῶν Σαρακηνῶν κομιζόμενος χρυσός», ὃν οἱ μὲν ἀποστάται ἤθελον ν' ἁρπάσωσιν, ὁ δὲ πρωτοβεστιάριος, ὅστις μαθὼν τὴν ὑπὸ τοῦ Βούρτζη καταδίωξιν εἶχε καὶ πάλιν ἀναζεύξει, οὐδόλως ἐνόει νὰ ἐγκαταλίπῃ εἰς αὐτούς. Καθοπλίσαντες λοιπὸν ἀμφότεροι, ὁρμητικώτατα πρὸς τὴν μάχην ἐχώρουν. Αἱ δυνάμεις ἦσαν δυσανάλογοι, καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην, καταβληθέντες πιθανῶς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βασιλικῶν, δεινῶς ἠττήθησαν, πολλὰς ὑποστάντες ἀπωλείας, καὶ μάλιστα οἱ ὑπὸ τὸν Ταρωνίτην Ἀρμένιον, ὧν πλείστους μὲν ἐφόνευσαν οἱ βασιλικοί, πάντας δὲ τοὺς συλλαμβανομένους ἀνηλεῶς ἀπέσφαττον, μνησικακοῦντες κατ' αὐτῶν, διότι πρῶτοι οἱ Ἀρμένιοι προσεχώρησαν εἰς τὸν ἀποστάτην.

Ἡ ἧττα τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν προφυλακῆς ἦτο πλήρης, ἅμα δὲ ταύτῃ ὁ πρωτοβεστιάριος ἐπανέλαβε τὴν πρὸς ἀνατολὰς ἀπειλητικὴν αὐτοῦ πορείαν. Ὁ δὲ Σκληρός, εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν δεινὴν ταύτην ἧτταν τοῦ ὑπάρχου αὐτοῦ, ἐπισπεύσας τὴν πορείαν αὐτοῦ μετὰ πασῶν τῶν ὑπολειπομένων αὐτοῦ δυνάμεων, ταχέως καὶ αὐτὸς τὸν ἀντίπαλον κατέφθασε καὶ μετ' ὀλίγον οἱ δύω στρατοὶ ἀντεστρατοπεδεύοντο.

Ὁ Βάρδας ἔπηξε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ κατά τινα τόπον Ραγέας, κατὰ Σκυλίτσην, καλούμενον [1]), ἐπιτήδειον καιρὸν μάχης ἐκζητῶν· οἱ δὲ βασιλικοί, θεωροῦντες συμφέρουσαν τὴν χρονοτριβήν, ἀνέβαλλον τὴν μάχην, καθόσον πολλοὶ τῶν ἀποστατῶν κλονηθέντες ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς τελευταίας ἥττης τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας, προσέτρεχον εἰς τὸν πρωτοβεστιάριον, οὗ αἱ τάξεις ὁλονὲν ἐπυκνοῦντο. Καὶ τοῦτο μὲν ἦν τὸ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀποστάτου, δι' ὃ καὶ οἱ συνετώτεροι καὶ

[1]) Ὁ κ. **Ramsay** δὲν ἠδυνήθη οὐδὲ τὴν θέσιν ταύτην νὰ καθορίσῃ καὶ οὐδὲν περὶ ταύτης λέγει ἐν τῷ ἐξόχῳ αὐτοῦ πονήματι. «Τοῦτο μόνον δύναμαι νὰ εἰκάσω, μοὶ γράφει, ὅτι ἔκειτο πιθανῶς μεταξὺ Διποτάμου καὶ Ὀξυλίθου· ἀγνώστου ὅμως καὶ τῆς θέσεως τοῦ δευτέρου οὔσης, οὐδὲν ἐκ τούτου θετικὸν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

« κατηθλημένοι τοῖς ἀγῶσι » συνεβούλευον τῷ Λέοντι ν' ἀναβάλῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν μάχην. Δυστυχῶς ὅμως αἱ περιστάσεις κατίσχυσαν τῶν συμβουλῶν τῆς συνέσεως. Τὰ ἐν τῷ βασιλικῷ στρατῷ νέα στοιχεῖα, «ὅσον ἦν σφριγῶν καὶ ἀπειροπόλεμον», ἐπαιρόμενα διὰ τὴν ἐξ ὑπογυίου τελευταίαν νίκην καὶ τὴν συστηματικὴν ἀναβολὴν ὡς ἀνανδρίαν χαρακτηρίζοντα, ἀπήτουν ἄμεσον τὴν μάχην, ὁ δὲ Λέων διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ πεισθῇ εἰς αὐτούς, ὅπως ἐπαληθεύσῃ ἅπαξ ἔτι, λέγει ὁ Σκυλίτσης, τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν «ταχεῖα πειθὼ τῶν κακῶν ἀκολουθεῖ».

Νέα λοιπὸν συνήφθη μεγάλη μάχη, ἧς ἀγνοοῦμεν τὸν χρόνον, καθόσον οἱ χρονογράφοι δὲν ὁρίζουσιν αὐτόν, ὡς οὐδὲ τῶν ἄλλων σπουδαιοτέρων μαχῶν τῆς δεινῆς ταύτης ἀποστασίας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο πεισματωδεστάτη καὶ ἀπέληξεν ἅπαξ ἔτι εἰς περιφανεστάτην νίκην τοῦ ἀποστάτου, ἀλλ' οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχομεν λεπτομέρειαν. Γινώσκομεν μόνον ὅτι ὁ Βάρδας, εἰς τρία διαιρέσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ, τὸ μὲν μέσον εἶχεν αὐτός, τοῦ δὲ δεξιοῦ κέρως ἐπέστησεν ἀρχηγὸν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον καὶ τοῦ ἀριστεροῦ Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν, ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ περιώνυμον στρατηγικὸν ἄνδρα, προσχωρήσαντα εἰς αὐτόν. Κρατερᾶς δὲ τῆς συμπλοκῆς γενομένης, τῶν δύω πτερύγων οἱ στρατηγοὶ ἐπέσεισαν κατὰ τῶν ἐναντίων τὸ ἱππικὸν αὐτῶν μετὰ τοσαύτης ῥώμης, ὥστε μεγίστη ἐπῆλθεν ἀταξία εἰς τὰς τάξεις τῶν βασιλικῶν, οἵτινες, μὴ ἐνεγκόντες τὴν ἀκατάσχετον ταύτην ἐπίθεσιν, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Καταστρεπτικὴ ἐγένετο ἡ ἧττα, καὶ πλεῖστοι αὐτῶν ἔπεσον, ἐν οἷς ὁ πατρίκιος Ἰωάννης, ὁ δεύτερος βασιλικὸς ἐπίτροπος, θανασίμως βληθείς, τὸ δὲ δεινότατον πάντων καὶ ὁ περίφημος στρατοπεδάρχης Πέτρος, δορατίῳ βληθεὶς καὶ τοῦ ἵππου κατενεχθεὶς [1]) καὶ οἰκτρῶς οὕτω τὸν

[1]) Ἐσφαλμένως Λέων ὁ Διάκονος λέγει ὅτι ὁ Πέτρος ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ τῆς Λαπάρας. Ὁ χρονογράφος οὗτος μόνον τὴν πρώτην ταύτην νίκην τοῦ Σκληροῦ ἀναφέρει· κατ' αὐτὸν δέ, αὕτη καὶ ἡ ἐν Ραγέαις, ἣν φαίνεται ἀγνοῶν, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βίον τελευτήσας ὁ περικλεὴς τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου νικητής, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐπιφανῶν, πλεῖστοι δ' ἠχμαλωτίσθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Λέων, καὶ προσήχθησαν ἐνώπιον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὅστις, μανιώδης ἐκ τῆς τελευταίας ἥττης τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη, τὸν μὲν πρωτοβεστιάριον καὶ ἄλλους δεσμεύσας φρουρεῖσθαι προσέταξε, τῶν δὲ ἀδελφῶν Θεοδώρου καὶ Νικήτα τῶν Ἁγιοζαχαριτῶν διέταξεν ὠμῶς νὰ ἐξορυχθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἐνώπιον παντὸς τοῦ στρατοῦ, λόγῳ ὅτι παρέβησαν τοὺς πρὸς αὐτὸν ὅρκους καὶ προσεχώρησαν εἰς τὸν πρωτοβεστιάριον. Κατὰ τὴν ὀλεθρίαν ταύτην ἧτταν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ βασιλικοῦ στρατοῦ πάντες οἱ ἀρχηγοὶ ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν, μόνος δέ, κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ τὴν φορὰν ταύτην ὁ Εὐστάθιος Μαλεΐνος.

Ὁ τυχηρὸς Βάρδας Σκληρὸς ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ τότε, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 977, ὅτι καὶ τὰ φιλοδοξότατα αὐτοῦ σχέδια ἔμελλον νὰ πραγματοποιηθῶσι καὶ νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν κατέχοντα ἤδη τὸν θρόνον τῶν βασιλέων. Ὅσα τῆς Ἀσίας δὲν ὑπήκουον ἔτι εἰς αὐτὸν ὑπετάγησαν, ἐκτὸς εὐαρίθμων τινῶν φρουρίων πλησίον τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐπανέλαβεν εὐθὺς τὴν πρὸς τὴν Κ)πολιν ὁδόν· ἔχων δὲ καὶ τὸν στόλον τῶν Κιβυρραιωτῶν ἐθαλασσοκράτει. Εὐκταῖον βεβαίως θὰ ἦτο νὰ γνωρίσωμεν ποίαν χρῆσιν τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἐποιήσατο καὶ ἂν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἰσχυράς τινας διοικητικὰς ἀρετάς· ἀλλὰ τοσοῦτον ἀτυχῶς ἀνεπαρκεῖς εἶναι αἱ παρὰ τῷ Σκυλίτσῃ καὶ Κεδρηνῷ, τῷ Ζωναρᾷ, τῷ Λέοντι Διακόνῳ καὶ τῷ Ψελλῷ εἰδήσεις, ὥστε ἀδύνατον ἀποβαίνει ν' ἀνασυγκροτήσωμεν μετ' ἀκριβείας τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων τούτων, ἔστω καὶ διὰ βραχέων, καὶ ἀρκούμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν ὅσα ὑπὸ τῶν συγγραφέων τούτων ἀναγράφονται, τάττοντες αὐτὰ ὅσον δυνάμεθα κατὰ τὴν πιθανὴν αὐτῶν τάξιν. Τοῦτο μόνον θετικῶς γινώσκομεν ὅτι ὁ Σκληρὸς ἦν κατὰ τοὺς ὀλίγους τούτους μῆνας ὁ ἀδιαμφισβήτητος σχεδὸν κύριος παντὸς τοῦ ἀσιατικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίας, παντὸς ὅ,τι οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν διοικητικῶς Ἀνατολὴν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκὸν τμῆμα, τὴν Δύσιν· κατεῖχε τὰς ἐπαρχίας τοῦ κέντρου καὶ τὰ ναυτικὰ θέματα, ἅπερ, ὡς εἴπομεν, εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ, διὰ δὲ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ καὶ τὸ δουκάτον τῆς Ἀντιοχείας καὶ τὸ θέμα τῆς Μεσοποταμίας. Ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἡττηθεὶς Κουλεϊβά, προσχωρήσας αὐτῷ, ἀπεστάλη ὡς βασιλικὸς παρ' αὐτοῦ εἰς Μαλάτειαν [1]· τὴν δὲ πολιτικὴν ταύτην τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς διαλλαγῆς μετεχειρίζετο πανταχοῦ. Ἡ ἀρχὴ τῶν βασιλέων, ἐκτὸς τῶν θεμάτων τῆς Εὐρώπης, δὲν ἀνεγνωρίζετο πλέον εἰμὴ ἐν Νικαίᾳ, ἐν Νικομηδείᾳ, ἐν Ἀβύδῳ, ἴσως δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ναυτικαῖς πόλεσι κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος.

Οὕτως ἡ ἐν Ἀσίᾳ νίκη μετέβαλε καὶ πάλιν τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων· πάντες, μεγάλοι καὶ μικροί, ἤρχοντο καὶ αὖθις ἐναμίλλως προσχωροῦντες εἰς τὸν ἀποστάτην, «τὰ δὲ τοῦ βασιλέως, ἀνακραυγάζει ὁ χρονογράφος, ἐπὶ μιᾶς ἐσάλευεν, ἱερᾶς μέν τοι ἀγκύρας, τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας». Ἐν τούτοις ὁ Παρακοιμώμενος ἐφάνη ἀντάξιος τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ ἐπὶ ἐνεργητικότητι φήμης καὶ δὲν ἀπεδειλίασε πρὸς τὴν θύελλαν· ἀνάγκη ἦτο ν' ἀντικρούσῃ τὸν Σκληρὸν κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ δὲν ὑστέρησεν εἰς τὸ ὑπεράνθρωπον τοῦτο ἔργον. Ἀγνοοῦμεν πῶς παρῆλθεν ὁ χειμὼν τοῦ 977—978· πιθανῶς ὅμως αἱ ἐχθροπραξίαι εἶχον σχεδὸν ἀνασταλῆ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, ἑκατέρων κρατούντων τὰς θέσεις αὐτῶν, ἐπανελήφθησαν δὲ ἅμα τῷ ἔαρι, καὶ πανταχόθεν τὰ πλοῖα καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ ἀποστάτου προήλαυνον πρὸς βορρᾶν πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ ἀγῶνος. Ἐν ᾧ δ' ἐκεῖνος ἐπανελάμβανε κατὰ γῆν τὴν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν πορείαν αὐτοῦ, ὁ πολυπληθὴς καὶ ἰσχυρὸς αὐτοῦ στόλος, θαλασσοκρατῶν, ἡτοιμάζετο ἐπίσης ὅπως ἀπειλήσῃ τὴν Κ)πολιν· φαίνεται μά-

[1] Ὁ Βάρδας Σκληρός, λέγει ὁ Γιαχγιᾶς, ἔστειλεν ὀπίσω εἰς Ἀντιόχειαν τοὺς προκρίτους, οὓς ἔστειλε πρὸς αὐτὸν εἰς Καππαδοκίαν ὡς αἰχμαλώτους ὁ Ἀβδαλλὰχ καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸν Κουλεϊβά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λιστα ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος κίνδυνος ἦτο μᾶλλον ἐπείγων, διότι ὁ Σκυλίτσης λέγει ῥητῶς ὅτι ὁ Παρακοιμώμενος ἐμερίμνησε πρώτιστα πάντων περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν. Τοῦ στόλου τοῦ ἅρπαγος ἡγεῖτο ὁ Μιχαὴλ Κουρτίκιος, ὁ δ' αὐτοσχέδιος οὗτος ναύαρχος ἄγων πάσας τὰς δυνάμεις τῶν ναυτικῶν τῆς Ἀσίας θεμάτων, ὅσα ηὐτομόλησαν, τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπόρθησε καὶ ἐδῄωσε πάσας τὰς μεγάλας παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας νήσους, καταστρέφων καὶ πυρπολῶν πᾶν τὸ πρὸ αὐτοῦ, εἶτα προήλασεν ἄνευ ἀντιστάσεως μέχρι τῶν στομίων τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπειλῶν νὰ πολιορκήσῃ τὴν ὀλβίαν τῆς Ἀβύδου πόλιν, ἐκ τῶν μόνων λιμένων, οὓς κατεῖχον ἔτι ἐν Ἀσίᾳ οἱ βασιλικοί, παρακωλύων πᾶσαν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν σιτοπομπείαν καὶ τοσοῦτον στενῶς ἀποκλείων τὸν Ἑλλήσποντον, ὥστε οὐδὲν πλοῖον ἠδύνατο νὰ διαπλεύσῃ αὐτόν· τούτου ἕνεκα ἡ Κ)πολις, ἡ μόλις δυναμένη διὰ τῶν ἐκ τῆς θαλάσσης προμηθειῶν νὰ διαθρέψῃ τὸν ἀπειροπληθῆ καὶ αἰωνίως ἐνδεῆ καὶ λιμώττοντα πτωχὸν αὐτῆς πληθυσμόν, στερουμένη σίτου, ἔπασχεν ἤδη ἐκ λιμοῦ.

Ὁ ἀκάματος Παρακοιμώμενος, καίπερ λίαν μειωθέντων τῶν μέσων τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ὑπέρτερος πάντων τούτων τῶν κινδύνων ἀνεδείχθη. Κατορθώσας λάθρα νὰ ἐξαρτύσῃ στόλον σχετικῶς πολυπληθῆ, οὗ τὰ στοιχεῖα ἔλαβε πιθανῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀποθηκῶν τῶν Μαγγάνων καὶ ἐκ τῶν μικρῶν λιμένων τῆς Θρᾳκικῆς παραλίας, ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἀσιατικῆς τοῦ Εὐξείνου, ὅσοι παρέμενον ἔτι πιστοί, ἔδωκε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αὐτοσχεδίου τούτου στόλου εἰς τὸν πατρίκιον Θεόδωρον τὸν Καραντηνόν, ἐξ ὁμωνύμου Βυζαντινῆς οἰκογενείας, αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις μετέσχε τῆς ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ [1]). Ὁ Θεόδωρος, κατορθώσας, ἀγνοοῦμεν διὰ τίνος τολμηροῦ στρατηγήμα-

[1]) Καὶ τοῦτον μὲν λέγει ὁ Σκυλίτσης, ὁ δὲ Λέων Διάκονος ὀνομάζει ὡς ναύαρχον τοῦ βασιλικοῦ στόλου τὸν μάγιστρον Βάρδαν τὸν Παρσακουτηνόν, καὶ τοῦτον συναποστατήσαντα μετὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος, νὰ διαβῇ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἠνάγκασε τὸν Κουρτίκιον νὰ καταδιώξῃ αὐτὸν μετὰ μέρους τῶν πλοίων αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ παρέμενον πρὸ τῆς Ἀβύδου. Ἐν τούτοις ὁ ναύαρχος τοῦ Σκληροῦ, φοβούμενος τὴν συμπλοκήν, ἕνεκα ἴσως τῶν ἀνεπαρκῶς ἠσκημένων πληρωμάτων αὐτοῦ, ἠδυνήθη ἐπί τινα ἔτι χρόνον ν' ἀναβαλῃ τὴν ναυμαχίαν· ἀλλ' ἡ ἀναβολὴ αὕτη, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, εἰς οὐδὲν αὐτῷ ὠφέλησεν.

Καὶ κατὰ γῆν δὲ μέγας ἐπίσης ἦν ὁ κίνδυνος διὰ τοὺς νεαροὺς βασιλεῖς, καὶ αἱ ταχεῖαι τοῦ Σκληροῦ πρόοδοι εἰκότως ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ τὸν τρόμον ἐνέσπειραν. Ἅμα τῷ τέρματι τοῦ χειμῶνος τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν αὐτοῦ ὁ ἅρπαξ ἐπαναλαβών, ὑπερέβη καὶ αὖθις τὸ Κοτυάειον καὶ μέχρι μέσης Βιθυνίας εἰσεχώρησε. Πᾶσαι αἵ τε ὀχυραὶ καὶ αἱ ἀτείχιστοι πόλεις παρεδίδοντο εἰς αὐτόν, ταχέως δὲ πρὸ τῶν τειχῶν ἀφίκετο τῆς Νικαίας, τῆς μεγάλης βιθυνικῆς μητροπόλεως καὶ πρωτευούσης τοῦ θέματος τοῦ Ὀψικίου· ἦν δ' αὕτη ἐκ τῶν ὀχυρωτάτων καὶ πρωτίστων βυζαντινῶν πόλεων τῆς Ἀσίας, σεβαστὴ εἰς πάντας τοὺς ὀρθοδόξους διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συνελθοῦσαν τῷ 325 πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον. Ἐπὶ θαυμασίας θέσεως ἐν ἐξαισίᾳ πεδιάδι κειμένη, κατὰ τὰς ὄχθας τῆς ὁμωνύμου λίμνης, δι' ἧς συνεκοινώνει μετὰ τῆς Προποντίδος, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν συνηρεφῶν λόφων, οἵτινες εἰσὶν ἀναβαθμοὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἐτειχίσθη τὸν Δ' αἰῶνα δι' εὐρυτάτου περιβόλου ὑψηλῶν καὶ ἐρυμνῶν τειχῶν, πεντεκαίδεκα καὶ πλέον χιλιάδων ποδῶν περίμετρον ἔχοντος. Τὰ τείχη ταῦτα, ἅπερ τῷ 1097 ἐπὶ μακρὸν χρόνον τοὺς πρώτους Σταυροφόρους ἐπέσχον, ὀρθὰ δ' ἔτι καὶ νῦν μετὰ τῶν τεσσαράκοντα καὶ διακοσίων πύργων καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτῶν πυλῶν, συγκαλύπτουσι τὴν σήμερον ἐλεεινὴν τουρκικὴν κώμην Ἰσνίκ, ἀπολλυμένην ἐν τῇ περὶ αὐτὴν κολοσσαίᾳ ἄλωνι ἐν μέσῳ τῶν κήπων καὶ τῶν ἀμπελώνων [1]), ἠδύναντο ν' ἀποβῶσιν ἀνυπέρβλητος φραγμὸς διὰ τὰ

[1]) Ἴδε ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς **Byzantinische Zeïtschrift** τὸ σπουδαιότατον ἄρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στρατεύματα τοῦ ἀποστάτου· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀσίας ἐπεκράτει πανικός, καὶ ἡ ταχεῖα ἐπιτυχία τοῦ Σκληροῦ ἦν προσδοκωμένη, ἐπιτυχία ὁριστική, διότι, κυριευομένης τῆς Νικαίας ἐξέλειπε καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς ἐξουσίας τῶν βασιλίων ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἡ Κ)πολις, ἐγγυτάτω κειμένη, καθόσον ὀλίγαι μόνον ὧραι πορείας ἐχώριζον τὰς δύω πόλεις, θὰ ἠπειλεῖτο ἀμέσως.

Ὁ εὐνοῦχος εἶχε διαπιστευθῆ τὴν ἄμυναν τῆς Νικαίας εἰς ἄνδρα ἐκ γένους καὶ ἐπ᾽ ἀρετῇ διαβόητον καὶ ἀνδρίᾳ, ἤδη δ᾽ ἐν ταῖς μάχαις ἀριστεύσαντα, τὸν πατρίκιον Μανουὴλ Ἐρωτικόν, ἀρχηγέτην τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν, ὅστις εἰς τὴν ὑπάτην ἀνῆλθε περιωπὴν κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα. Καὶ ὁ μὲν Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνὸς δίδουσιν εἰς αὐτὸν μόνον τὸ ὄνομα Ἐρωτικός, ὅπερ εἶχεν ἴσως ἐκ τοῦ πρὸς μητρὸς οἴκου, ἀλλ᾽ ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων, Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου καὶ Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, γινώσκομεν ὅτι ἦν αὐτὸς οὗτος ὁ Μανουὴλ Κομνηνός, «ὁ τοῦ προβεβασιλευκότος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ πατήρ [1]), λέγει Ἄννα ἡ Κομνηνή, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου», πατρὸς Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ· λίαν δ᾽ ἐπαινοῦσι τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὃν πρῶτον ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἥ τε Ἄννα ἡ Κομνηνὴ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς, ὧν προεμνήσθημεν [2]). Ἔξοχος στρατηγικὸς ἀνήρ, συνεδύαζε τὴν νεανικὴν ὁρμὴν μετὰ τῆς φρονήσεως καθεστηκότος ἀνδρός. Κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνήν, ὁ Βασίλειος Β΄, διὰ μέσου βεβαίως τοῦ Παρακοιμωμένου, οὐ μόνον διεπιστεύθη εἰς τὸν Μανουὴλ τὴν ἄμυναν τῆς Νικαίας, καθὰ ἤδη ἐκ τοῦ Σκυλίτση γινώσκομεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῆς

θρον τοῦ κ. **K. Diehl** περὶ τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μόνου περισωζομένου λειψάνου τῆς Χριστιανικῆς Νικαίας. Ὁ ναὸς οὗτος μετὰ τῶν ὑπολειπομένων μωσαϊκῶν αὐτοῦ ἐκτίσθη κατὰ τὸν κ. **Diehl** κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα.

[1]) Ἐκ παραδρομῆς βεβαίως ὁ γάλλος συγγραφεὺς λέγει αὐτὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰσαακίου, τοῦ πρώτου ἐκ τοῦ ἐνδόξου οἴκου τῶν Κομνηνῶν βασιλεύσαντος.

[2]) Κατὰ τὸν Ψελλόν, τὸ ὄνομα τῶν Κομνηνῶν προῆλθεν ἐκ κώμης τινὸς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, Κόμνης καλουμένης, ἐν ᾗ ὁ Ἰσαάκιος εἶχε κτήματα. Βραδύτερον δὲ μόνον ἀπέβη κυρία ἕδρα τοῦ ἰσχυροῦ τούτου οἴκου ἡ πόλις Κασταμών.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἑώας ἁπάσης ἀνέδειξεν αὐτόν, λαβόντα οὕτω τὴν κληρονομίαν τοῦ τε ἀτυχοῦς στρατοπεδάρχου καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Λέοντος. Ἦτο ὁ τρίτος τῶν ἀνατολικῶν δυνάμεων στρατηλάτης, οὓς μάτην ἀπὸ δύω ἤδη ἐτῶν ἡ βασιλεία κατὰ τοῦ ἀποστάτου Σκληροῦ ἀντέτασσεν.

Ὁ Μανουὴλ Κομνηνός, ὁ ἐπιλεγόμενος Ἐρωτικός, κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Νίκαιαν πρὶν ἢ ὁ Σκληρός, τοὺς περὶ τὴν πόλιν ταύτην γονιμωτάτους δηώσας ἀγρούς, ἄρξηται τῆς πολιορκίας, ἥτις δεινοτάτη, ἐκ τῶν ὀλίγων ὅσα γινώσκομεν, ἐγένετο, μετ' ἀπεγνωσμένης ἀνδρείας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἀγωνισθέντων. Ταχέως αἱ ἐλεπόλεις καὶ λοιπαὶ μηχαναὶ τοῦ ἀποστάτου προσέβαλον πανταχοῦ τὰ τείχη τῆς ἀσιατικῆς πόλεως· ἀλλὰ καὶ ὁ Μιχαὴλ ἀνεδείχθη ἄξιος αὐτοῦ ἀντίπαλος, ἐνεργητικός, δραστήριος, ἀκάματος, κατώρθωσε δὲ νὰ πυρπολήσῃ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πυρὸς πλείστας τῶν μηχανῶν τοῦ Σκληροῦ καὶ τὰς προσαχθείσας τῷ τείχει διὰ τὴν ἔφοδον κλίμακας. Ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἀφηγουμένη τὴν οὐχ ἧττον περίφημον πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἐν ἔτει 1097 (τόμ. Β'. σελ. 73), ποιεῖται λόγον περί τινος πύργου τοῦ τείχους, Γονάτου ἐπικληθέντος, διότι, λέγει, «τοῦ Σκληροῦ καταρρήξαντος τὰ τείχη, τοῦ πύργου ποδοκοπηθέντος κάτωθεν, συνέβη σάξαι τὸν πύργον, ὡς ἐπὶ γόνυ δοκεῖν ἐπικλιθῆναι, κἀκ τούτου τῆς τοιαύτης μετειληχέναι προσηγορίας».

Πρὸ τῆς ἀκαταπονήτου ταύτης ἀντιστάσεως ἀπογνοὺς ὁ Σκληρὸς τὴν διὰ πολιορκίας καὶ ἐξ ἐφόδου ἅλωσιν τῆς πόλεως, μετέβαλε τὴν πολιορκίαν εἰς ἀποκλεισμόν, ἐλπίζων νὰ καταλάβῃ αὐτὴν διὰ τοῦ λιμοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἄριστον. Μετ' οὐ πολὺ ὁ λιμὸς δεινότατα ἐπίεσε τὴν πόλιν, ἥτις δὲν προέλαβε νὰ ἐπισιτισθῇ ἀποχρώντως, ὑπέρμεστος δὲ πιθανῶς ἦν προσφύγων ἐκ τῶν παρακειμένων ἀγρῶν. Ἐπειδὴ δέ, τοῦ ἀποκλεισμοῦ στενοτάτου ὄντος καὶ τῶν εἰσόδων ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βάρδα φυλασσομένων, ὁ Μανουήλ, μὴ ἔχων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στα κατόπιν συντελέσαντα, καθὰ κατωτέρω ῥηθήσεται, εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Σκληροῦ. Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος ἀφηγεῖται περὶ αὐτοῦ ὅτι, χηρεύσας ἤδη καὶ μετ' ἀπογνώσεως ἐν τῇ ἐπιθανατίῳ ὥθεν εἰσκομίσεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα παρὰ τὴν εὐρεῖαν ἔκκτασιν τοῦ περιβόλου, εἰς τὴν ἐσχάτην περιῆλθεν ἀμηχανίαν, καὶ ἀπεπειράθη ν' ἀπατήσῃ διὰ δόλου τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ. Τοιαύτη τοὐλάχιστον ἡ τοῦ Σκυλίτση ἀφήγησις, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν ταῖς ἀφηγήσεσι πολλῶν ἄλλων λέγονται, ὁμολογητέον ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ ἐπινοηθὲν στρατήγημα ἀτεχνότερον ἦν ἢ ὥστε ν' ἀπατήσῃ ἄνδρα οἷος ὁ Σκληρός. Ὅπως κἂν ἔχῃ, ἰδοὺ τί αὐτολεξεὶ ὁ Σκυλίτσης ἀναγράφει: «Ὁ Μανουήλ, πληρώσας κρυφίως τὰς σιτοβολῶνας τῆς Νικαίας ἄμμου καὶ ἐπιθεὶς ἄνωθεν λεπτὸν στρῶμα σίτου πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν θεωμένων, προσεκάλεσε τινὰς τῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βάρδα αἰχμαλωτισθέντων καὶ ἀφοῦ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὰς ἀποθήκας ἀπέστειλεν εἰς τὸν Σκληρὸν τοὺς αἰχμαλώτους τούτους, διαμηνύσας δι' αὐτῶν ταῦτα: «Τὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ πολιορκίαν δὲν φοβοῦμαι, διότι ἀποχρώσας ἔχω τροφὰς καὶ διὰ δύω ὅλα ἔτη, ἐξ ἐφόδου δὲ ἡ πόλις εἶναι ἀπόρθητος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσπάζομαι τὰ φρονήματά σου, ἕτοιμός εἰμι νὰ σοὶ παραδώσω τὴν πόλιν, ἐπὶ τῇ ἐνόρκῳ ὅμως ὑποσχέσει ὅτι θὰ ἐπιτραπῇ εἰς ἐμὲ καὶ πάντας τοὺς ὑπ' ἐμὲ ν' ἀπέλθωμεν ὅπου θέλομεν».

Ὁ Βάρδας, ἀπατηθεὶς ἐκ τῶν ἐκθέσεων τούτων ἢ πιθανώτερον ἐπειγόμενος νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, προθύμως τὴν πρότασιν ἀπεδέξατο τοῦ ἀντιπάλου, ὅστις περιέσωζεν οὕτως εἰς τοὺς βασιλεῖς μικράν τινα στρατιάν, καὶ ἔδωκε τοὺς ἀπαιτουμένους ὅρκους, ὁ δὲ Μανουήλ, λαβὼν τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν μετὰ τῶν ὅπλων καὶ ἐφοδίων αὐτῶν καὶ πολλοὺς τῶν κατοίκων συναποφέροντας ὅ,τι πολύτιμον εἶχον, ἐπέστρεψεν εἰς Κ)πολιν. Ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς βιθυνικῆς μητροπόλεως ἤρθη ἡ σημαία τοῦ ἀποστάτου, καὶ τὰ πληρώματα τῶν καταπλεόντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν πλοίων εἶδον περιιππεύοντας ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τῆς Προποντίδος τοὺς προσκόπους τοῦ ὑπὸ τὸν Σκληρὸν στρατοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καίτοι ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς δὲν κατώρθωσε νὰ περισώσῃ εἰς τοὺς βασιλεῖς τὸ μέγα τῆς βορείου Ἀσίας φρούριον, ἐν τούτοις ὁ Βασίλειος Β΄ εὐγνώμων ἀεὶ πρὸς αὐτὸν διετέλεσε, τὰ μέγιαὐτοῦ κλίνῃ σκεπτόμενος ὅτι κατελίμπανεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πάντῃ ἀπροστατεύτους τοὺς δύω αὐτοῦ παῖδας Ἰσαάκιον καὶ Ἰωάννην, συνέστησεν αὐτοὺς εἰς τὴν βασιλικὴν εὐμένειαν, ὁ δὲ Βασίλειος Β΄, ὑποσχεθεὶς αὐτῷ ὅτι θὰ μεριμνήσῃ περὶ τῶν τέκνων τούτων, ἐτήρησε τὸν λόγον αὐτοῦ μετὰ πολλῆς ἀγαθότητος. Στεροῦμαι λέξεων, λέγει ὁ εὐπατρίδης οὗτος ἱστορικός, ὅπως παραστήσω μετὰ πόσης ἀβρᾶς καὶ συνετῆς εὐγενείας ὁ μέγας βασιλεὺς περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν κηδεμονευομένων αὐτοῦ ἐφρόντισεν. Ἔδωκεν αὐτοῖς τοὺς ἀρίστους τῶν διδασκάλων καὶ ἐξεπαίδευσεν αὐτοὺς εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς στρατιωτικῆς τέχνης, ἵνα καταστήσῃ αὐτοὺς ἀπαραμίλλους στρατηγούς. Ἐπιτηρῶν αὐτοπροσώπως ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ διανοητικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως, ὥρισεν αὐτοῖς ὡς κατοικίαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν τὴν περίφημον μονὴν τοῦ Στουδίου, ὅπως διδάσκωνται ἐκεῖ ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ συνδιαιτωμένων θαυμασίων μοναχῶν καὶ παρὰ τοὺς ἀγροὺς εὑρισκόμενοι δύνωνται ἐν ὥραις σχολῆς νὰ ἐξέρχωνται διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς τὸ Φιλοπάτιον καὶ νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν θήραν καὶ τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις. Ἀνδρωθέντας δὲ καταγράψας ἐν ταῖς βασιλικαῖς λιτανείαις, καθὰ ἔθος ἦν διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν εὐγενῶν οἴκων, ἐνύμφευσε τὸν μὲν Ἰσαάκιον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Βλαδισλάου, ἥτις σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ταῖς ἀδελφαῖς αὐτῆς ἐκρατεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν δὲ Ἰωάννην μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ στρατηγοῦντος Ἀλέξίου, εἰς ὃν ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ δεξιότητος εἰς τὸ φονεύειν δι' ἀκοντίου τοὺς ἐχθροὺς ἀπενεμήθη τὸ ἐπώνυμον Χάρων. Τέλος, ἐφ' ὅσον ὁ βασιλεὺς ἔζησεν, ἐπεδαψίλευσεν αὐτοῖς πᾶσαν μέριμναν. Οἱ υἱοὶ τοῦ ὑπερασπιστοῦ τῆς Νικαίας οὐδόλως ἐφάνησαν ἀνάξιοι τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως· καὶ ὁ μὲν Ἰσαάκιος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νον, ὁ δὲ Ἰωάννης τὰς ἀνωτάτας κατέλαβε στρατιωτικὰς θέσεις, καὶ ἐὰν μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ἀπεποιήθη τὸν θρόνον, ἐνδόξους ὅμως κατέλιπεν υἱοὺς ἀνατραφέντας ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἀπαραμίλλου μητρός, ἐξ ὧν ὁ πάντων ἐνδοξότατος Ἀλέξιος ἐγένετο ἐπίσης βασιλεὺς καὶ ἐστερέωσε τὸ κλέος τοῦ σεπτοῦ τούτου οἴκου, ὅστις διετέλεσε κύριος τοῦ θρόνου ἐπὶ ἕνα καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα.

Παρὰ τὴν ἀθυμίαν, ἣν βεβαίως ἠσθάνθη ὁ Σκληρὸς ψευσθεὶς τῶν περὶ τῶν ἀφθόνων σιταποθηκῶν ἐλπίδων, ἃς παρεῖχεν αὐτῷ ὁ δόλος τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ἡ ἅλωσις τῆς Νικαίας περιφανέστατος ἦν θρίαμβος τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἅρπαγος, διότι διὰ τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου τούτου συνεπληροῦτο ἡ εἰς αὐτὸν ὑποταγὴ πάντων τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτων, τὸ ἐπισφράγισμα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς λαμπρᾶς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας, ἥτις ἤγαγεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς Χάρποτε, τῆς ἀπωτάτης Μαλατείας καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Προποντίδος. Πλέον παρά ποτε βεβαίως ὁ ταχὺς ἀποστάτης ὠνειρεύθη τὴν τύχην τοῦ Φωκᾶ, οὗ ἡ προέλασις ταχυτέρα μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ θριαμβευτικωτέρα ἐγένετο. Καὶ ὅμως, ὢ τῆς αἰωνίας ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὁ μέγας οὗτος ἐν Νικαίᾳ θρίαμβος ἐσημείου ἀκριβῶς τὸ τέλος τοῦ εὐτυχοῦς σταδίου τοῦ Σκληροῦ, τὴν πρώτην βαθμίδα τῶν συμφορῶν, αἵτινες ἐπισκήψασαι περιήγαγον αὐτὸν εἰς παντελῆ ἥτταν καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἐξορίαν.

Ὁ Σκληρός, ἀφεὶς ἐν Νικαίᾳ ἰσχυρὰν φρουρὰν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Πηγασίου τινός, ἐξηκολούθησεν ἄνευ χρονοτριβῆς τὴν πρὸς τὴν ἐγγὺς κειμένην πρωτεύουσαν πορείαν. Συνέβαινον ταῦτα ἐν ἔτει 978, ἀλλὰ κατὰ ποίαν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἄγνωστον, καθόσον αἱ σύγχρονοι πηγαὶ δὲν καθορίζουσιν αὐτήν. Ὁ ἀποστάτης προαπέστειλεν εἰς Θράκην τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ρωμανὸν ὅπως παρασκευάσῃ τὰ τῆς πολιορκίας τῆς πρωτευούσης.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ σοβαρὰ γεγονότα ἐπισυνέβησαν κατὰ θάλασσαν. Ὁ βασιλικὸς στόλος καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Κουρτί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κιον αὐτομολήσας πρὸς τὸν ἀποστάτην συνηντήθησαν τέλος ἀπέναντι τῆς ἐν τῇ Ἀσιατικῇ παραλίᾳ Φωκαίας, κρατερᾶς δὲ συγκροτηθείσης ναυμαχίας καὶ κατατροπωθέντος τοῦ στόλου τῶν ἀποστατῶν, ὁ Μιχαὴλ Κουρτίκιος, συναθροίσας ὀλίγα τῶν διασκορπισθέντων αὐτοῦ πλοίων ἀπεπειράθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα Ἀβύδου, ἔνθα ἀφῆκε τὸν Ρωμανὸν Σκληρὸν μετὰ μοίρας τοῦ στόλου, ὅπως συνεχίσῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ τὴν πολιορκίαν τοῦ λιμένος τούτου.

Ἡ Ἄβυδος, ἡ συχνότατα ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ ἀναφερομένη ἐπίκαιρος ναυτικὴ πόλις, δὲν ὑπάρχει πλέον σήμερον. Ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς θέσις φαίνεται ὅτι ἦτο ἔνθα νῦν ἡ ἄκρα τοῦ Ναγαρᾶ κατὰ τὸ στενώτατον μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ λιμὴν οὗτος ὑπετάγη εἰς τὰς ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Σκληροῦ ναυτικὰς δυνάμεις. Ὁπωσδήποτε ὁ Θεόδωρος Καραντηνὸς (ἤ, κατὰ Λέοντα τὸν Διάκονον, ὁ Βάρδας Παρσακουτηνὸς) κατεδίωξεν ἐν τῷ πορθμῷ τὸν στόλον τοῦ Κουρτικίου, ὃν συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Ρωμανὸν Σκληρὸν μοίρας ὁλοσχερῶς ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀβύδου διὰ τῶν πυρφόρων αὐτοῦ πλοίων κατέκαυσεν· ὁ δὲ Λέων ὁ Διάκονος προστίθησιν ὅτι καὶ τὸ φρούριον μετὰ τῆς πόλεως ἐκυρίευσε καὶ τὴν φάλαγγα τῶν φρουρούντων στρατιωτῶν τοῦ ἀποστάτου κατηκόντισε.

Τέλεον οὕτως ἐξέλιπεν ἡ ναυτικὴ τοῦ Σκληροῦ δύναμις. Ἡ τοῦ στόλου καταστροφή, ἥτις φαίνεται γενομένη συγχρόνως τῇ ἁλώσει τῆς Νικαίας, ἣν πρώτη τῆς τύχης δυσμένεια, τῆς μέχρι τοῦδε τοσοῦτον πρὸς τὸν ἀποστάτην εὐμενοῦς. Τὸ κράτος τῆς θαλάσσης καὶ ἑπομένως ὁ ἐν ἀδείᾳ ἐπισιτισμὸς τῆς Κ)πόλεως ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἐν τοῖς ναυτικοῖς θέμασιν, ἅπερ τέως ἐκθύμως τῷ Σκληρῷ μετὰ τὴν μάχην τῆς Λαπάρας συνετάχθησαν, οὐδεὶς πλέον ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκινεῖτο.

«Δὲν δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν, λέγει ὀρθότατα ὁ Λεμπώ, περὶ τῶν δεινῶν, ἅπερ ὁ παρατεταμένος οὗτος ἀγὼν ἐπήγαγεν εἰς τὴν χώραν. Κατὰ τὸν σύγχρονον ἀρμένιον χρονογράφον Ἀ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κογίγκ, αὐτόπτην τῶν γεγονότων μάρτυρα, φοβερὸς λιμὸς ἐλυμαίνετο τὴν Ἀνατολήν, ἐρημωθεῖσαν γεωργικῶς καθ' ὅλον τὸ ἔτος 978. Καταπληκτικὴν τοῦ λιμοῦ τούτου περιγραφὴν ἀφῆκεν ἡμῖν ὁ εἰρημένος ἱστορικός· «ἐσπαρμένοι διὰ πτωμάτων ἦσαν οἱ ἀγροί, ἀτυχέστεροι δὲ τῶν νεκρῶν οἱ ζῶντες, ἦσαν ἠναγκασμένοι ν' ἀμύνωνται κατὰ τῶν λύκων, οἵτινες ὁσάκις δὲν εὕρισκον πτώματα πρὸς βρῶσιν ἐπέπιπτον κατὰ τῶν διαβατῶν». Ἐκ τούτων δύναταί τις ν' ἀναλογισθῇ τὴν φρικώδη διατάραξιν, ἣν ἐπήνεγκε, καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἀσιατικὰ θέματα, ἡ ἐπίμονος αὕτη ἀποστασία, ἀφαιροῦσα ἀπὸ τῆς γεωργίας πάντας τοὺς ὑγιεῖς ἄνδρας. Πᾶσαι ἅμα αἱ θεομηνίαι ἐπέσκηπτον ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης χώρας· καταστρεπτικὴ ἐπῆλθε πλήμμυρα τοῦ Τίγρητος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐμφάνισις τοῦ ὑπὸ τὸν Σκληρὸν στρατοῦ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Κ)πόλεως ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. — Ἐνέργεια τοῦ Παρακοιμωμένου — Καλεῖ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὅστις ἀνασχηματίζει στρατόν. — Ὁ Σκληρὸς ἀναγκασθεὶς νὰ στραφῇ ἐναντίον αὐτοῦ νικᾷ αὐτὸν δίς, κατὰ τὴν Παγκάλειαν καὶ κατὰ τὰ Βσιλικὰ Θέρμα — Ὁ Πατριάρχης Ἀγάπιος — Ἡ Ἀντιόχεια ὑποτάσσεται καὶ πάλιν εἰς τοὺς βασιλεῖς. — Τῇ μεσιτείᾳ τοῦ εὐσεβοῦς Τορνικίου, ὁ Δαυὶδ τῆς Ἰβηρίας χορηγεῖ εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν στράτευμα, δι' οὗ νικᾷ τὸν Σκληρόν. — Ἵδρυσις τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. — Οἱ ὅσιοι Τορνίκιος, Ἰωάννης καὶ Εὐθύμιος. — Ὁ Σκληρὸς γίνεται αἰχμάλωτος τοῦ Χαλίφου ἐν Βαγδάτῃ. — Πρεσβεία τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην. — Ὑποταγὴ τῶν τελευταίων ἐν Ἀσίᾳ ὀπαδῶν τοῦ Σκληροῦ. — Ὁ Πατριάρχης Ἀντώνιος ἀντικαθίσταται ὑπὸ Νικολάου τοῦ Χρυσοβεργίου.

Εὐνόητος ὁ ἐπικρατήσας ἐν Κ)πολει τρόμος ὅτε ἐγνώσθη ἡ πτῶσις τῆς Νικαίας, τοῦ τελευταίου τούτου ἐν Ἀσίᾳ προμαχῶνος, καὶ ἡ ἐπικειμένη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης ἄφιξις τῶν νικηφόρων τοῦ Σκληροῦ στιφῶν. Βεβαίως δὲ οἱ γνωστότατοι τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀποστάτου, γινώσκοντες τὴν ἄκραν αὐτοῦ ὠμότητα, τὸ τρομερὸν τοῦ μίσους καὶ τὸ ἀνηλεὲς τῶν ἐκδικήσεων αὐτοῦ, ἐσκέπτοντο περὶ φυγῆς. Αἴφνης ἠγγέλθη ἡ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου ἄφιξις τῶν προφυλακῶν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὡς δέ ποτε, κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Νικηφόρου, τὰ μεγάλα ἀσιατικὰ προάστεια τῆς Θεοσώστου πόλεως, ἡ Χρυσόπολις καὶ ἡ Χαλκηδών, ἔκλεισαν ἐν σπουδῇ τὰς πύλας, ὅπως μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ, καὶ εὐθὺς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σκληροῦ περιεζώσθησαν. Οἱ κάτοικοι τῆς Κ)πολεως εὐδιακρίτως ἀπὸ τῶν τειχῶν ἔβλεπον ἐπὶ τῆς βιθυνικῆς παραλίας τοὺς γραφικωτάτους ἄραβας καὶ γεωργιανοὺς δρομεῖς ἐκείνου, ὅστις ἀπεκαλεῖτο ἤδη βασιλεὺς τῆς Ἀσίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἐξουσία τῶν νεαρῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ ἐφαίνετο ἀπολεσθεῖσα· πάντα τ' ἀτυχήματα κατασυνέτριβον τὸ ἀρτιγενὲς αὐτῶν κράτος. Καὶ ὅμως γεγραμμένον ἦν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἅρπαγος δὲν θὰ προέβαινε περαιτέρω. Περὶ τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν γεγονότων ὀλίγας μόλις ἔχομεν εἰδήσεις· γινώσκομεν μόνον ὅτι, ἂν οἱ στρατιῶται τοῦ Σκληροῦ εἶδον ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας ἀκτινοβολοῦντας τοὺς χρυσοῦς θόλους καὶ σταυροὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπ' ὀλίγιστον ὅμως χρόνον εἶδον αὐτούς, διότι ἠναγκάσθησαν τάχιστα ν' ἀναζεύξωσιν, ὑπὸ νέου καὶ μεγάλου κινδύνου ἐπειγόμενοι. Ὁ Σκυλίτσης, ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Λέων ὁ Διάκονος, οἵτινες μόνοι ἀφηγοῦνται διὰ βραχέων τὰ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην πάλην, οὐδεμίαν καθορίζουσι χρονολογίαν, καὶ δυσκολωτάτη ἀποβαίνει ἡ ἐπακριβὴς κατ' αὐτοὺς ἀναπαράστασις τῶν γεγονότων καὶ μάλιστα ἡ κατὰ τὴν ἀληθῆ διαδοχὴν αὐτῶν ταξιθέτησις· οὐχ ἧττον νομίζω ὅτι τὰ πορίσματά μου εἶναι ἀρκούντως ἀκριβῆ.

Φρικώδης ἦτο ἡ θέσις τῆς μεγάλης πόλεως· «ὁ Σκληρός, λέγει Λέων ὁ Διάκονος, ταῖς νίκαις ἐπαρθεὶς καὶ φρενωθείς, ἀνυπόστατός τις καὶ ἀκαταγώνιστος ἐνομίζετο», καὶ μάλιστα μετὰ τὴν τῆς Νικαίας ἅλωσιν· κύριος πάσης τῆς Ἀσίας, ἠπείλει διὰ λιμοῦ τὴν Κ)πολιν. Ταὐτοχρόνως δέ, ὡσεὶ μὴ ἤρκουν τοσαῦται συμφοραί, ἡ ἀνταρσία ἐλυμαίνετο πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν, κακῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ εἰρηνευθεῖσαν· ἰδίᾳ δὲ τὸ δυτικὸν τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τοῦ Συμεὼν τμῆμα, ὅπερ ἔμεινεν ἀνεξάρτητον, ὤργα πρὸς τὸν ἐθν:κὸν τοῦτον πόλεμον, καὶ ἡ κυβέρνησις τῶν Πορφυρογεννήτων ποοσεβάλλετο οὕτως ἔκ τε βορρᾶ καὶ ἐκ νότου. Ἔρημος σχεδὸν στρατευμάτων ἦτο ἡ πρωτεύουσα, τῶν λειψάνων τοῦ ἡττηθέντος ἐν Ραγέαις στρατοῦ, εἰς ὃν διετέθησαν πᾶσαι σχεδὸν αἱ διαθέσιμοι τοῦ κράτους δυνάμεις, μὴ δυνηθέντων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς αὐτήν.

Ἐν τῇ ἀπεγνωσμένῃ ταύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων ἡ ἐνέργεια τοῦ Παρακοιμωμένου, ὅστις μόνος σχεδὸν ἐβάσταζε τὸ φοβερὸν βάρος τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν πανταχόθεν ἐπισκηπτόντων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κινδύνων, ἔσωσε τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀληθὴς πολιτικὸς ἀνὴρ ὁ εὐνοῦχος, γνωρίζων νὰ καταπνίγῃ τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ ἔχθρας προκειμένου περὶ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, ἔκρινεν ὅτι ἓν μόνον τοῦ λοιποῦ ὑπελείπετο μέσον σωτηρίας, εἷς μόνος ἔτι στρατηγὸς ἦτο ἱκανὸς νὰ καταβάλῃ τὸν Βάρδαν Σκληρόν, ὁ πάλαι ἀντάρτης Βάρδας Φωκᾶς, ὁ στρατηγικώτατος ἐν τῷ κράτει ἀνὴρ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Πάντες οἱ λοιποὶ μεγάλοι στρατηλάται, οἱ διακριθέντες κατὰ τὰς δύω τελευταίας βασιλείας, ἢ ἀπέθανον ἢ συνετάχθησαν τῷ τυράννῳ ἢ ἦσαν αἰχμάλωτοι αὐτοῦ. Μόνος ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἠδύναντο ἴσως νὰ νικήσῃ τοιοῦτον ἐχθρόν, καὶ μόνη ἡ μεγάλη προσωπικὴ αὐτοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἐπιρροὴ ἀντεστάθμιζέ πως τὴν τοῦ Σκληροῦ. Βεβαίως ἡ ἐκλογὴ αὕτη τὰ μέγιστα ἔθιγε τὴν ὑπερηφανίαν τοῦ εὐνούχου, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ψελλοῦ ἐξάγεται, παμψηφεὶ οἱ περὶ αὐτὸν συνεβούλευσαν αὐτῷ τὴν ἐκλογὴν ταύτην, καὶ πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ κινδύνου ἔλαβεν ἀνδρείως τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὁ μέγας οὗτος στρατηγὸς ὁ ἀνατραφεὶς ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ θείου, ἀποστατήσας καὶ αὐτὸς ἐν Ἀσίᾳ ἐπὶ τοῦ προκατόχου βασιλέως, εἶχεν ἡττηθῆ ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ μετὰ βραχὺν ἀγῶνα, ὁ δὲ Τσιμισκῆς, πάντοτε φιλάνθρωπος, ἐδωρήσατο μὲν αὐτῷ τὴν ζωήν, ἀλλ' ἐξώρισεν αὐτὸν περιβληθέντα τὸ μοναχικὸν σχῆμα εἰς τὴν νῆσον Χῖον. Ἀπὸ ἑπταετίας ὁ ἐξόριστος ἐφυτοζώει ἐκεῖ, ὅτε οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Παρακοιμωμένου ἐλθόντες παρέλαβον ἐν σπουδῇ καὶ ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ ἱερὸν Παλάτιον. Εὐνόητος ἡ ἔκπληξις καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Φωκᾶ, ὅστις οὐδόλως ἀπεποιήθη τὴν θαυμασίαν ταύτην μεταβολὴν τῆς τύχης. Εὐρυτάτην λαβὼν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, προεβλήθη καὶ αὐτὸς μάγιστρος, ὁ δὲ εὐνοῦχος, δίδων αὐτῷ τὸ τελευταῖον διαθέσιμον ἀργύριον, διεπιστεύθη αὐτῷ ἐπισήμως τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου ἐκείνου κινδύνου. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, φύσει φιλόδοξος καὶ θανασίμως μισῶν τὸν πάλαι ἀντίπαλον ὡς ἄμεσον αἴτιον τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκθύμως ἐπελήφθη τοῦ κατ' ἐκείνου ἀγῶνος. Συνέβαινον ταῦτα κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Βασιλείου ἐκρίθη ἀρίστη, καὶ ὄντως ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἦν ἄξιος ἀντίπαλος τοῦ Σκληροῦ. Ὁποία παράδοξος μετάπτωσις τῶν πραγμάτων, καὶ πόσον τὰ γεγονότα ταῦτα, τὰ ἀτυχῶς ὑπὸ τῶν χρονογράφων τοσοῦτο βραχέως καὶ ξηρῶς ἐκτιθέμενα, διαφωτίζουσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου, τὴν γονιμωτάτην εἰς τοιαύτας καταπληκτικὰς μεταβολὰς τύχης! Κατὰ συγκυρίαν, οὐχὶ ἐκ τῶν σπανίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οἱ δύω οὗτοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἀντήλλαξαν ἐντὸς ἑπταετίας πρόσωπον. Τῷ 971 ὁ ἀποστάτης τύρανος ἦν ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὁ δὲ λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἐντολὴν νὰ καταβάλῃ αὐτὸν ὁ Σκληρός, τῷ δὲ 978 συνέβαινεν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον.

Ὁ Παρακοιμώμενος κατέφυγεν εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως, ἀλλὰ κατὰ βάθος ἐδυσπίστει τόσον πρὸς αὐτόν, ὡς λέγει ὁ Ψελλός, ὅσον καὶ πρὸς τὸν Σκληρόν· δι' ὃ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ δεσμεύσῃ αὐτὸν διὰ βαρυτάτων ὅρκων. Τὸ τοιοῦτον προφυλακτικὸν μέτρον εἶχε τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς παγκοσμίου καὶ βαθείας περὶ τὰ θεῖα εὐλαβείας. Ὁ νέος τῆς Ἀσίας στρατηλάτης ὡρκίσθη εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μηδέποτε πλέον ν' ἀξιώσῃ τὸν θρόνον [1]), μηδέποτε πλέον ν' ἀποστατήσῃ κατὰ τῶν νομίμων βασιλέων. Ἐλάμβανε τὴν δικτατορικὴν ἐξουσίαν κατὰ τραγικωτάτας ἀληθῶς περιστάσεις· ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀποστάτης, ὅστις ἔβλεπεν ἀπέναντι αὐτοῦ ἀντίπαλον ἄξιον τῆς περιφανοῦς αὐτοῦ φήμης, ἠπείλει τὴν Κ)πολιν μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ ἀδιαλείπτως ἐπαυξανομένων ἕνεκα τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἐπιτυχιῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταφαίνεται ὅτι ὁ εὐνοῦχος δὲν εἶχε πλέον σχεδὸν νὰ δώσῃ εἰς ὃν μετεπέμψατο σωτῆρα στρατεύματα, καθ'

[1]) Ὁ Ψελλὸς φαίνεται πιστεύων ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐγένετο μοναχὸς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅπως ἀποβάλῃ πᾶσαν ἐλπίδα περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅσον ὑπῆρχεν ἐπίσης ἀνάγκη στρατιωτῶν πρὸς ἄμυναν τῶν πρὸς βορρᾶν ὁρίων καὶ ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐπαναστάντων Βουλγάρων, ὅσοι δὲ ὑπελείποντο διαθέσιμοι δὲν ἐπήρκουν οὐδὲ εἰς τὴν φρούρησιν τῆς πρωτευούσης. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, οὗ λαμπροτάτην εἰκόνα πολεμικὴν ἀναγράφει ὁ Ψελλὸς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἀντιτάσσων τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς εἰς τὰς τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ἀντιπάλου καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, ἣν ὁ κίνδυνος ἔτι μᾶλλον ἐκράτυνε, πρὸς τὴν ἐξασθενοῦσαν ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ ἐνέργειαν τοῦ Σκληροῦ, δὲν ἀπεδειλίασε πρὸ τῆς ὀλεθριωτάτης ταύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Εἰς τὸν νέον δομέστικον τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπεβάλλετο ἡ διὰ παντὸς τρόπου ἐξεύρεσις στρατοῦ τινος· ἀλλὰ τοὐλάχιστον εἶχε, χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ εὐνούχου, χρήματα, ἅπερ ἦσαν καὶ τότε, ὡς καὶ σήμερον, τὸ νεῦρον τοῦ πολέμου. Πρὸς εὕρεσιν στρατιωτῶν καὶ καταπολέμησιν τοῦ ἀντάρτου ἓν μόνον μέσον ὑπελείπετο αὐτῷ, νὰ εἰσχωρήσῃ μόνος εἰς Ἀσίαν καὶ νὰ συναγείρῃ ἐκεῖ ἱκανὰς δυνάμεις ὅπως καταλάβῃ θέσιν κατὰ τὰ νῶτα τοῦ Σκληροῦ. Ἰδοὺ δὲ πῶς τοῦτο κατωρθώθη. Κατὰ συνέπειαν περιστάσεων, περὶ ὧν οὐδὲν λέγουσιν αἱ πηγαί, τὰ λείψανα τοῦ ἐν Ῥαγέαις ἡττηθέντος βασιλικοῦ στρατοῦ κατώρθωσαν νὰ συνασπισθῶσί που κατὰ τὸ κέντρον τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου καὶ τοῦ ἐφημέρου κράτους τοῦ ἀποστάτου. Ἐκεῖ συνετάχθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μαγίστρου Εὐσταθίου Μαλεΐνου, τοῦ μόνου ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατηγῶν διασωθέντος ἐκ τοῦ θανάτου ἢ τῆς αἰχμαλωσίας· ἐσχάτως μάλιστα εἶχε κατορθώσει οὗτος νὰ καταλάβῃ καὶ αὖθις ἐξ ὀνόματος τῶν βασιλέων τὴν Καισάρειαν. Τέλος δέ, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότατον, ἐκεῖ προσῆλθεν αὐτῷ ἀνὴρ πολλῷ ἐπιφανέστερος καὶ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ μικροῦ τούτου δράματος, ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, ὁ ἔκτακτος ἐκεῖνος ὁπλαρχηγός, ὅστις, πιστὸς εἰς τὰς ἐμφύτους αὐτοῦ ἕξεις, μετέστη καὶ πάλιν εἰς τοὺς βασιλικούς. Καὶ ἴσως μὲν ὁ δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας, ὡς πρώην ὅτε ἦτο εἰσέτι ἁπλοῦς τοῦ Νι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κηφόρου ὕπαρχος, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Σκληρὸς δὲν ἀντήμειψεν ἐπαξίως τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ· ἀλλ' ἴσως καὶ ἐθεώρησε τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀποστάτου τὰ μάλιστα κινδυνεύοντα ἅμα μαθὼν τὴν ὑπὸ τοῦ Παρακοιμωμένου διαπιστευθεῖσαν εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν ἐντολήν.

Πιθανὸν φαίνεται ὅτι ὁ Σκληρὸς συνεπήγετο πάσας τὰς δυνάμεις, ἃς εἶχε διαθεσίμους, πρῶτον μὲν πρὸς ἄλωσιν τῆς Νικαίας, εἶτα πρὸς προέλασιν ἐπὶ τὴν πρωτεύουσαν, ἀναγκασθεὶς ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐκκενώσῃ τὰ φρούρια τῆς μεσογαίας καὶ νὰ καταλίπῃ διάφορα μέρη τοῦ ἀρτιγενοῦς αὐτοῦ κράτους ἔρημα σχεδὸν ὑπερασπιστῶν, αὐτόχρημα εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ· πάντα δὲ ταῦτα τὰ μάλιστα βεβαίως διηυκόλυναν τὴν ἐν Καισαρείᾳ συγκέντρωσιν τῶν πρὸ ἑνὸς ἔτους ἡττηθέντων ἐν Ῥαγέαις αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. Ὅπως κἂν ἔχῃ, αἱ οὕτω συναγερθεῖσαι ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Καππαδοκίας ὑπὸ τὸν Εὐστάθιον Μαλεΐνον καὶ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην δυνάμεις φαίνεται ὅτι ἀπετέλεσαν ἐπιβλητικὸν ὄγκον καὶ τὴν μόνην πραγματικὴν διαθέσιμον δύναμιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐπείσθη ἐκ τῶν συμβουλῶν τῶν ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ ὅτι τὸ μόνον πρακτέον ἦν νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ ἀνασχηματισθέντι τούτῳ στρατῷ καὶ νὰ χωρήσῃ μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ τυράννου, ὅστις, ἀπειλούμενος ἐκ τῶν νώτων, θὰ ἠναγκάζετο ν' ἀναζεύξῃ ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν νέον τοῦτον ἐχθρὸν καὶ σωθῇ τοῦ κινδύνου τῆς εἰς τὸν Βόσπορον καταποντίσεως. Τὸ ἐγχείρημα ἦν τολμηρότατον, καθ' ὅσον τὰ ὑπὸ τὸν Σκληρὸν στρατεύματα κατεῖχον πάσας τὰς ἀπὸ Κ)πόλεως εἰς τὴν μεσόγαιαν ὁδούς.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὅστις εἶχεν ἀνακληθῇ ἐκ Χίου κατὰ μάρτιον τοῦ ἔτους 978 [1]), πολλῶν παρὰ τοῦ Παρακοιμωμένου τυχὼν τιμῶν, προαχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς μάγιστρον καὶ λαβὼν καὶ αὐτὸς τὴν ὑπάτην στρατιωτικὴν θέσιν τοῦ δομεστίκου τῶν Σχο-

[1]) Τὴν ὡς ἔγγιστα ταύτην χρονολογίαν παρέχει ἡμῖν ὁ Ἐλμακίν, λέγων ὅτι ἡ εἰ Χῖον ἐξορία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ εἶχε παραταθῇ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λῶν τῆς Ἀνατολῆς, θέσιν ἥτις τόσον ἀτυχὴς ἐγένετο εἰς τὸν Πέτρον Φωκᾶν καὶ εἰς τὸν πρωτοβεστιάριον Λέοντα, ἀπῆλθεν ἀποφασιστικῶς ἐκ Κ)πόλεως πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς κινδυνωδεστάτης ταύτης ἐντολῆς, ἀφ' οὗ πρότερον ἔδωκε τοὺς ὅρκους, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἄμεσοι ἀπὸ τῆς πρωτευούσης εἰς Καισάρειαν ὁδοὶ ἦσαν ἄβατοι, καθὸ πλήρεις ἀνταρτικῶν στρατευμάτων, ἀπῆλθε κρύφα διὰ λέμβου εἰς Ἄβυδον, ὅθεν ἐφρόνει ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ διὰ πλαγίων ὁδῶν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καππαδοκίας, παρακάμπτων δεξιόθεν τὰς κλιμακηδὸν τεταγμένας δυνάμεις τοῦ ἀποστάτου· ἡ ἐλπὶς ὅμως αὕτη σκληρότατα διεψεύσθη, καθόσον πεφραγμένος μὲν ἦν ἔτι ὁ Ἑλλήσποντος, ὡς εἴπομεν, ὁ δὲ λιμὴν τῆς Ἀβύδου ἐπολιορκεῖτο τότε ὑπὸ μοίρας τοῦ στόλου τοῦ ἀποστάτου, ἣν διώκει ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ἦν ἀκριβῶς ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Καραντηνὸν αὐτοκρατοπικὸς στόλος ἐναυμάχει ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατὰ τοῦ Μιχαὴλ Κουρτικίου, τοῦ ναυάρχου τοῦ τυράννου· μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ τελευταίου τούτου ἔναντι τῆς Φωκαίας, ἀλλὰ μόνον μετ' αὐτήν, οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐπυρπόλησαν, ὡς εἴρηται, ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς Ἀβύδου τὰς τελευταίας τῶν ἀποστατῶν τριήρεις, κατὰ δὲ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὁ ὅρμος οὗτος κατείχετο ἔτι ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Σκληρόν· φαίνεται μάλιστα ὅτι ἡ Ἄβυδος κατελήφθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν μόνον μετὰ τὴν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Παγκαλείας παρὰ τὸ Ἀμώριον πρώτην ἧτταν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἣν μέλλομεν ν' ἀφηγηθῶμεν.

Ὁ Φωκᾶς λοιπὸν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κ)πολιν· ἀλλ' εὐθὺς ὁ ἀνδρεῖος στρατηλάτης ἀπῆλθε καὶ αὖθις — κατὰ τὰ μέσα πιθανῶς τοῦ ἔαρος τοῦ 978 —, ἀπόφασιν ἀμετάθετον ἔχων ν' ἀποπειραθῇ τὴν διάβασιν ἔστω καὶ διὰ μέσου τῶν γραμμῶν τοῦ στρατοῦ τῶν πολεμίων. Οὐδεμίαν ἔχομεν λεπτομέρειαν περὶ τῆς παρατολμότατης ταύτης ἀποπείρας, ἥτις ἄλλως πληρέστατα ἐπέτυχεν. Ἐκ τοῦ Σκυλίτση μανθάνομεν μόνον ὅτι «ἐκ τῆς βασιλίδος πλοίου ἐπιβὰς καὶ τοὺς ἐναντίους λαθών, πρὸς τὴν ἀντίπορθμον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γίνεται γῆν» (ἐξ οὗ ἐπικυροῦται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀσιατικὴ παραλία τοῦ Βοσπόρου, σὺν τῇ Χρυσοπόλει, ἴσως καὶ τῇ Χαλκηδόνι, κατείχετο ὑπὸ τῶν ἀνταρτικῶν στρατευμάτων), καὶ ὅτι «νυκτοπορείαις χρησάμενος», πιθανῶς δὲ καὶ μετημφιεσμένος, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀφεστῶσαν Καισάρειαν καὶ νὰ συμμίξῃ τοῖς ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην καὶ Εὐστάθιον Μαλεΐνον ἀνασχηματιζομένοις στρατεύμασι.

Μετὰ τὰς τοσαύτας συμφορὰς τῶν βασιλικῶν ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἦτο μεγάλη. Ὁ μάγιστρος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς, ἀναρριπίζων δι' ἐνθουσιωδῶν λόγων τὸ θάρρος τῶν ἀπενθαρρυνθέντων ἢ διασπαρέντων στρατιωτῶν, ἀνασχηματίζων τὰς φάλαγγας αὐτοῦ, ἀνακαλῶν πανταχόθεν τὰ διεσκορπισμένα ἀποσπάσματα καὶ τὰς μικρὰς φρουράς, αἵτινες ἀντεῖχον ἔτι τῇδε κἀκεῖσε, πανταχόθεν στρατολογῶν, ὡς ἐκ τῆς παντοδυνάμου βεβαίως ἐπιρροῆς τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ, ἐξ ἧς κατήγετο [1]), προήλασεν εὐτόλμως κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἀποστάτου, ὅστις ἐξηκολούθει ἔτι κατέχων τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου καὶ ἀπειλῶν τὴν Κ)πολιν, ἣν ὅμως δὲν ἐτόλμα νὰ πολιορκήσῃ.

Ὅ,τι ἐθεωρεῖτο ἀδύνατον ἐπραγματώθη. Κατὰ τὰ νῶτα τῶν ἕως τότε διηνεκῶς νικηφόρων ἀποστατῶν, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἑλάσσονος Ἀσίας, κεχωρισμένος τῆς πρωτευούσης διὰ τοῦ ὄγκου τῶν δυνάμεων τοῦ μνηστῆρος, ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀνεσχημάτισεν ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ἀληθῆ στρατον. Διὰ τῆς εἰς Κ)πολιν ἀγούσης στρατιωτικῆς ὁδοῦ ἀπεράντους ὑπερβὰς μετὰ πολλῆς ταχύτητος ἐκτάσεις, προήλασε τὸ πρῶτον ἐκ Καισαρείας μέχρις Ἀμωρίου, μεγάλης πόλεως τῆς ἀνατολικῆς Φρυγίας καὶ τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν παρὰ τὰ ὅρια τῆς Γαλατίας, πατρίδος δὲ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ, ἅρπαγος βασιλέως τοῦ Θ' αἰῶ-

[1]) Ὁ Gfroerer παρατηρεῖ ὀρθότατα ὅτι ὁ ταχύτατος οὗτος ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ καταρτισμὸς νέου στρατοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατὰ τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀποστάτου θὰ ἦτο ἀνεξήγητος ἄνευ τῆς παντοδυνάμου ἐπιρροῆς τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων ἐν ταῖς χώραις τῆς Καππαδοκίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος, ἐστάθμευσε δ' ἐκεῖ θέλων πιθανῶς ν' ἀναπαύσῃ τὰ στρατεύματα.

Ὁ δὲ Σκληρός, μαθὼν ταῦτα, ὑπὸ πολλῆς κατελήφθη ἀνησυσίας, «νῦν πρῶτον οἰηθείς, λέγει ὁ Σκυλίτσης, τὸν ἀγῶνα ἔσεσθαι αὐτῷ πρὸς ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ φέρειν εἰδότα γενναίως καὶ τακτικῶς τὰς πολεμίους στροφάς». Καὶ ἀληθῶς ὁ Βάρδας Φωκᾶς, καὶ διὰ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἀνδρίαν καὶ διὰ τὰς σχέσεις τοῦ ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων τῆς Ἀσίας οἴκου αὐτοῦ καὶ ἕνεκα τῆς μνήμης σειρᾶς ὅλως ἐνδόξων προγόνων καὶ ἰδίᾳ τοῦ μόλις πρὸ ἑπταετίας ἀποθανόντος θείου αὐτοῦ Νικηφόρου, ἦν ἀντίπαλος πολλῷ φοβερώτερος τῶν μέχρις ἐκείνου ἀντιταχθέντων εἰς αὐτὸν στρατηγῶν. Ὁ ἀντίπαλος δὲν ἦτο γεγηρακώς τις στρατιωτικός ἢ ἁπλοῦς τις πρωτοβεστιάριος ἐκ τῶν εὐνοουμένων τῆς αὐλῆς, ἀνίκανος ἅμα καὶ οἰηματίας, ἀλλ' ὁ γενναιότατος καὶ στρατηγικώτατος τῶν ἐν τῷ κράτει ἀνδρῶν. Ἀντιμέτωποι ἤδη ἦσαν οἱ δύο κράτιστοι τῆς αὐτοκρατορίας στρατηγοί, δύο ἐκ τῶν ἀρίστων ἀντιπροσώπων τῆς Βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας τοῦ Ι' αἰῶνος, ἀβροτέρας μὲν καὶ λεπτομερίμνου τυχόντες ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἔκτακτον κεκτημένοι ῥώμην ψυχῆς.

Ἡ θέσις τοῦ Σκληροῦ σαλευομένη μεταξὺ δύο ἐχθρῶν κινδυνωδεστάτη ἀπέβαινε. Κατενόει μὲν ὅτι, στρέφων τὰ νῶτα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, θὰ κατεδιώκετο ὑπὸ πάντων τῶν ὑπολειπομένων ἔτι ἐν Κων)πόλει στρατευμάτων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐπιλέκτων σωμάτων τῆς φρουρᾶς· καὶ ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ ν' ἀναζεύξῃ ὅπως ἀποπειραθῇ νὰ καταστρέψῃ εὐθὺς τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖνον στρατόν, ὅστις εἶχεν ἀνασχηματισθῇ ὄπισθεν αὐτοῦ.

Καταλιπὼν μετὰ θανασίμου θλίψεως τὰ παρὰ τὸν Βόσπορον σκηνώματα αὐτοῦ τελευτῶντος τοῦ ἔαρος τοῦ 978, διῆλθε καὶ πάλιν διὰ Νικαίας καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν, ἣν διὰ τοσούτων θυσιῶν κατέλαβεν, εἶτα ἐχώρησεν ἐπὶ τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀμώριον [1]) πρὸς συνάντησιν τοῦ Φωκᾶ· ἦν δὲ τὸ Ἀμώριον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀχυρωτάτη πόλις ὑπὸ ἐρυμνῶν τειχῶν περιβαλλομένη. Οἱ δύω καὶ νῦν καὶ πρώην ἀντίπαλοι, ἄσπονδοι πολέμιοι, θὰ εὑρίσκοντο καὶ πάλιν ἀντιμέτωποι ὡς καὶ πρὸ ἑπταετίας. Ὁ Ψελλὸς λέγει ῥητῶς ὅτι ὁ ὑπὸ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν στρατὸς ἦν ὀλιγοπληθέστερος, ἀλλὰ τὸ ὑποδεὲς τοῦ ἀριθμοῦ ἀντε-

[1]) Τὴν θέσιν τῆς πόλεως ταύτης ὁ κ. Ramsay καθορίζει πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Χαμζᾶ Χατζῆ, τὴν δὲ γνώμην ταύτην ἀσπάζεται καὶ ὁ γάλλος συγγραφεύς. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο Χατζῆ Χαμζᾶ μία μόνη κώμη γνωστὴ ὑπάρχει, κειμένη ἐν τῷ βιλαετίῳ Σεβαστείας καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμασείας ἐπὶ τοῦ Ἅλυος (Κιζὶλ Ἰρμάκ) ποταμοῦ καὶ σχηματίζουσα κορυφὴν τριγώνου, οὗ τὰ δύο σκέλη ἀπολήγουσι τὸ μὲν εἰς Σινώπην, τὸ δὲ εἰς Πάφραν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ κώμη αὕτη οὐδὲν κοινὸν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὸ Ἀμώριον, ὅπερ, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς χρονογράφοις περιγραφῶν τῆς ἐπὶ Θεοφίλου πολυκρότου πολιορκίας καὶ ἁλώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἔκειτο μεταξὺ καὶ ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς ἀπὸ Καισαρείας εἰς Δορύλαιον (Ἐσκὶ Σεχὶρ) ὁδοῦ πρὸς νότον τῆς Ἀγκύρας καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς Πεσσινοῦντος (τοῦ νῦν Σιδρὶ Χισσὰρ) κατὰ τὰ μεθόρια τῆς ἄνω Φρυγίας καὶ τῆς Γαλατίας. Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζεται καὶ ὁ Ch. Texier Asie Mineure, Paris 1882 σελ. 471 β') γράφων τάδε: « Τὸ Ἀμώριον ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Δορυλαίου εἰς Ἀρχελαΐδα ὁδοῦ, τῆς διηκούσης διὰ Πεσσινοῦντος, καὶ ἀνῆκε μὲν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Μεγάλην Φρυγίαν, εἶτα δὲ συμπεριελήφθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γαλατίας. Καθ' ἅπασαν τὴν ῥωμαϊκὴν περίοδον ἡ πόλις αὕτη οὐδεμίαν ἐκτήσατο φήμην, ἤρξατο δ' ἀποβαίνουσα ἐπίκαιρος ὀχυρὰ θέσις, ὅτε τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἠπειλήθη ὑπὸ τῶν μουσουλμανικῶν ὁρδῶν. Κειμένη ἐπὶ τῶν ὁρίων τῶν Σελδζουκικῶν κτήσεων, προστατευομένη ὑπὸ ἀδάτου ποταμοῦ (τοῦ Σαγγαρίου) καὶ ὑπὸ ὄρους (τοῦ Διδύμου), ἐφ' οὗ ἀνηγέρθη φρούριον, ἡ πόλις Ἀμώριον ἀπέβη ἡ πρώτη ὀχυρὰ θέσις τῆς ἐπαρχίας καὶ προήσπιζε τὴν Ἄγκυραν καὶ τὴν ὁδὸν τῆς Βιθυνίας... Ἡ θέσις τοῦ Ἀμωρίου καθορίζεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀμιλτων ἔνθα νῦν τὸ χωρίον Ἀσάρ κιοϊ, οὗ ὑπέρκειται παλαιὸς πύργος καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Χεργὰν καλέ. Μεμονωμένος λόφος ὑψοῦται ἐν τῷ κέντρῳ σχεδὸν τῆς κοιλάδος, ἐν ᾗ εὕρηνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως· ἡ ἀκρόπολις, ἥτις δεσπόζει αὐτῆς, ἦν ᾠκοδομημένη δι' ἀξέστων λίθων, συνηρμοσμένων μετ' ὄγκων μαρμάρου ὡς βάσεων. Τὰ λείψανα τῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐπάλξεων ἀνευρίσκονται ἔτι, ἀλλ' ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀδιεξίτητος μόνον σωρὸς ἐρειπίων ὑπάρχει, δι' οὗ μόλις ὑποφαίνεται ἡ διεύθυνσις τῶν ὁδῶν· ἡ κυριωτέρα συνοικία τῆς πόλεως ἦν πρὸς νότον τῆς ἀκροπόλεως, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐρειπίων, μαρμαρίνων κιόνων, κιονοκράνων, ἐπιστυλίων. Ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι ἐγείρονται τὰ ἐρείπια μεγάλου ὀρθογωνίου κτιρίου, ἴσως τοῦ γυμνασίου, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου μιλίου ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως δύο μεγάλα κτίρια, ἅπερ πιθανῶς ἦσαν Ἐκκλησίαι· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ πολλαὶ εἰσέτι σώζονται ἀψίδες, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μόνον οἱ στύλοι αὐτῶν. Πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἀκροπόλεως ἐκτείνεται μικρὰ κοιλάς, ἧς αἱ βραχώδεις πλευραὶ εἰσὶν ἐν μέρει διωρυγμέναι, καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος ἀνευρίσκονται τάφοι λελαξευμένοι ἐν τῷ βράχῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στάθμιζον αἱ στρατιωτικαὶ αὐτοῦ ἀρεταί, πολλῷ ὑπέρτεραι τῶν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ. Κρατερὰ συνήφθη μάχη, περὶ ἧς ὀλιγίστας ἔχομεν λεπτομερείας, γινώσκοντες μόνον ἐκ τοῦ Λέοντος Διακόνου καὶ τοῦ Γιαχγιᾶ ὅτι ἡ μάχη ἐγένετο κατὰ τὴν Παγκάλειαν, «ἱππήλατον πεδίον τῷ Ἀμωρίῳ προσέγγιον», κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Σαγγαρίου. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, παρὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀνδρίαν καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς, παντελῆ ὑπέστη ἥτταν· τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἡττῶν διατελοῦντα, δὲν εἶχον ἔτι ἐντελῶς συνέλθει ὑπὸ τὴν στιβαρὰν αὐτοῦ χεῖρα· καὶ αὐτὸς οὗτος μικροῦ δεῖν, λέγει Λέων ὁ Διάκονος, ἀκλεῶς παραπώλετο. Ράβδῳ κατὰ τοῦ κρανίου πληγεὶς κατηνέχθη τοῦ ἵππου καὶ καταπεσὼν εἰς τὴν γῆν θὰ συνελαμβάνετο πάντως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐὰν μὴ οὗτοι ὡς ἕνα τῶν πολλῶν αὐτὸν νομίσαντες ἀντιπαρήρχοντο· ἐπελθοῦσα δὲ ἡ νὺξ ἔσωσεν αὐτόν.

Ἅπαξ ἔτι τὴν νίκην εἶχεν ὁ Σκληρός. Ἀλλ' ὅμως τὴν φορὰν ταύτην, λέγει ὁ Σκυλίτσης, ἡ στρατιὰ τοῦ Φωκᾶ δὲν διεσκορπίσθη εἰς ἄτακτον καὶ ἄκοσμον φυγήν, ὡς ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ στρατοπεδάρχου καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου· συγκρατουμένη ἐρρωμένως ὑπὸ τοῦ νέου αὐτῆς ἀρχηγοῦ, ταχέως ἐκ τῆς πτώσεως συνελθόντος, ἐνέδωκε μὲν ὑποκλίνασα, ἀλλ' ἐν πληρεστάτῃ ὑπεχώρησε τάξει, «ὡς μὴ ὑπὸ δειλίας δοκεῖν ἐλαύνεσθαι, ἀλλ' ἐξ ἐπιτάγματος ὑπείκειν στρατηγικοῦ μετ' εὐκοσμίας καὶ τάξεως». Ἐκ τοῦ Γιαχγιᾶ μόνον καὶ τοῦ Ἐλμακὶν μανθάνομεν ὅτι ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο ἡμέρα τετάρτη, τῇ 10 δζουλκαδδὲ τοῦ 367 ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἤτοι τῇ 19 ἰουνίου 978.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν τῆς ὀπισθοφυλακῆς λαβών, θαυμασίως τὴν πρὸς ἀνατολὰς ὑποχώρησιν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ἐπροστάτευσεν, ἀδιαλείπτως πρὸς τοὺς διώκοντας στρατιώτας τοῦ Σκληροῦ ἀψιμαχῶν καὶ παρακωλύων αὐτοὺς «μετὰ σφοδροτάτης βίας καὶ ῥώμης προσφέρεσθαι». Ἐν μιᾷ τῶν ἀψιμαχιῶν τούτων ὁ ἀτρόμητος στρατηγὸς εἰς μέγιστον καὶ αὖθις ἐξετέθη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κίνδυνον· ὁ Κωνσταντῖνος Γαβρᾶς, εἷς τῶν ὑπάρχων τοῦ ἀποστάτου, ἐνόμισεν ὅτι μεγάλην θ' ἀποκτήσῃ εὔκλειαν ἐὰν αἰχμαλωτίσας τὸν Φωκᾶν προσαγάγῃ δέσμιον εἰς τὸν Σκληρόν, ἐν μέσῃ δὲ τῇ συμπλοκῇ τὸν ἵππον πτερνίσας ὥρμησε κατὰ τοῦ δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς· ἀλλ' ὁ Φωκᾶς, ἰδὼν αὐτόν, ἠρέμα δὲ καὶ αὐτὸς τὸν ἵππον ἄγων, ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ κατήνεγκε κατὰ τῆς περικεφαλαίας αὐτοῦ τὴν κορύνην. Καὶ ὁ μὲν Γαβρᾶς πεσὼν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς πληγῆς ἔκειτο ὕπτιος, καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ, ἐπτοημένοι καὶ φροντίζοντες περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, ἔπαυσαν τὴν καταδίωξιν· ὁ δὲ Φωκᾶς ἐν μεγίστῃ ἀταραξίᾳ ἐπανέλαβε τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν, βραδέως καὶ βάδην βαίνων ὅπως μὴ φανῇ φοβούμενος.

Ἡ ἀπὸ Ἀμωρίου πρὸς ἀνατολὰς ὑποχώρησις τῶν βασιλικῶν ἐπὶ μακρὸν παρετάθη, ὁ δὲ Φωκᾶς τότε μόνον ἐθεώρησε ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅτε διέβη τοὺς δύω μεγάλους ποταμοὺς Σαγγάριον καὶ Ἅλυν. Ἔταμε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ὁδόν, ἣν τὰ βασιλικὰ στρατεύματα παρηκολούθουν συνήθως ὁσάκις πρὸς ἀνατολὰς ἐξεστράτευον, ὁδόν, ἥτις ἦγεν ἀπὸ Δορυλαίου εἰς Πεσσινοῦντα, εἶτα διαβαίνουσα τὸν Σαγγάριον διὰ τοῦ Τσομποῦ διήρχετο τὴν Γαλατίαν πρὸς νότον τῆς Ἀγκύρας, διεπέρα τὸν Ἅλυν διὰ τῆς γεφύρας τῆς νῦν καλουμένης Τσεσμὲ Κιοπροῦ, τότε δὲ κειμένης ἐπὶ τῆς χώρας τῆς Σανιανῆς τούρμας, καὶ ἐδιχάζετο ἀκολούθως νοτίως μὲν καὶ δεξιὰ εἰς Καισάρειαν ἄγουσα, ἀνατολικῶς δὲ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὴν Σεβάστειαν καὶ Τεφρικὴν διὰ τοῦ Μυριοκεφάλου καὶ τῶν Βασιλικῶν Θέρμων. Τὴν ὁδὸν ταύτην ἐξελέξατο ὁ στρατηλάτης, ὅπως καταλαβὼν τὰ Βασιλικὰ Θέρμα ἀνέλθῃ δεξιὰ πρὸς τὰ βόρεια καὶ ἔχῃ ἐν ἀνάγκῃ ἠσφαλισμένην ὁδὸν ὑποχωρήσεως πρὸς τὴν Ἀμισὸν καὶ τὸν Εὔξεινον. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐξετέλεσε μάλιστα τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχεδίου τούτου, καθόσον βλέπομεν αὐτὸν τρεπόμενον αἴφνης πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνερχόμενον μέχρι τοῦ Χαρσιανοῦ κάστρου ἢ τῆς Χαρσιανῆς, πρωτευούσης τοῦ ὁμωνύμου θέματος ἐπὶ τῆς χώρας τῆς ἀρχαίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γαλατίας. Ἐν τῇ ὀρεινῇ ταύτῃ χώρᾳ, πρὸς βορρᾶν τοῦ νῦν Ἀκ Δάγ, στήσας τέλος τὴν ὑποχώρησιν, ἐστρατοπέδευσε, πρώτη δὲ αὐτοῦ φροντὶς ἐγένετο ἡ κατάληψις τοῦ Χαρσιανοῦ, ἐκ τῶν ἐρυμνοτάτων φρουρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπερ ὁ κ. Ramsay συνταὐτίζει μετὰ πολλῆς πιθανότητος πρὸς τὴν Γαρσὶ τοῦ πίνακος τοῦ Πευτιγγέρου ἢ Κάρισσαν τοῦ Πτολεμαίου, καθορίζων τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν δύω ἢ τριῶν μιλίων βορειοδυτικῶς τοῦ νῦν χωρίου Ἀλάγιας. Ἐπικαιροτάτη ἦν ἡ θέσις τοῦ φρουρίου τούτου, καθὸ ἀφετηρίας πολλῶν ὁδῶν, καὶ ἰδία κατὰ τοὺς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σαρακηνῶν μεθοριακοὺς πολέμους· δι' ὃ καὶ πολλάκις προσεβλήθη καὶ ἅπαξ ἢ δὶς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἀπίστων.

Ἀφικόμενος ὁ Βάρδας Φωκᾶς εἰς τὴν τραχεῖαν ταύτην χώραν, ἥτις ἀρίστην παρεῖχεν αὐτῷ βάσιν ἀμύνης, κατηύλισε τὸν στρατὸν ὅπως ἀναπαυθῇ ὀλίγον μετὰ τὴν λαμπρὰν μὲν ἐκείνην ἀλλὰ χαλεπωτάτην ὑποχώρησιν· οὐδόλως δ' ἀπεκαρτερήσας, ἐξηκολούθει ἐν τῷ μεταξὺ μετ' ἀκαμάτου δραστηριότητος προσπαθῶν ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ Σκληροῦ πάντας ἐκείνους, ὅσοι ἐφήμερον θεωροῦντες τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀποστάτου ἐπεζήτουν λάθρα τὴν εὔνοιαν τῶν βασιλέων ν' ἀνακτήσωνται. Τὰ διαβήματα ταῦτα ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, πλεῖστοι δὲ τῶν ἐπιφανῶν ηὐτομόλησαν τότε πρὸς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὅστις ἀπένειμεν αὐτοῖς ἐξ ὀνόματος τῶν βασιλέων χρηματικὰς δωρεάς, τίτλους καὶ ἀξιώματα, μὴ λησμονῶν ἐν τούτοις καὶ τὰ πιστὰ αὐτοῦ στρατεύματα, ὧν παρεθέρμαινε τὰς προθυμίας δι' εὐεργεσιῶν καὶ προβιβασμῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Βάρδας Σκληρός, ὅστις φαίνεται νοτιωτέραν τραπεὶς ὁδὸν καὶ διαβὰς ἀνωτέρω που τὸν Ἅλυν, κατὰ πόδας τοὺς ὑποχωροῦντας βασιλικοὺς καταδιώκων, εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν λεγόμενον Χαρσιανόν. Μεθυσθεὶς ἐκ τῆς νέας ταύτης νίκης καὶ γαυριῶν ἐπὶ τοσούτοις θριάμβοις, ἀήττητον καὶ ἀνυπόστατον ἑαυτὸν ἐθεώρει, τὰ δὲ στρατεύματα παρηκολούθουν αὐτῷ ὡς χείμαρρος τὰ πάντα παρασύρων. Κατεσκήνωσε δὲ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς Θέρμοις, τοῖς παρὰ Ρωμαίοις Aquae Sarvenae,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπισκοπῇ τῆς πρώτης Καππαδοκίας, ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ θέματος τῆς Χαρσιανῆς. Ὁ κ. Ramsay καθώρισεν ἐσχάτως τὴν θέσιν τῶν Βασιλικῶν Θέρμων ἔνθα νῦν τὸ χωρίον Τερζιλὶ χαμμάμ, ἐν ᾧ ἀνευρίσκονται ἔτι ἐρείπια λουτρῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ. Τὰ ἐκεῖ ἐκθρώσκοντα θερμὰ θειοῦχα ὕδατα ἐξακολουθοῦσιν ἔτι καὶ νῦν φημιζόμενα παρὰ τοῖς χριστιανοῖς κατοίκοις τῆς Καισαρείας, κειμένης εἰς ἀπόστασιν εἴκοσιν ὡρῶν πρὸς νότον.

Ὁ Σκληρὸς ἅμα στρατοπεδεύσας ἐξεκάλει τὸν ἀντίπαλον εἰς μάχην. ἀσπασίως δὲ τούτου τὴν προκλησιν δεχθέντος, νέα καὶ αὖθις ἐν ταῖς ἀπωτάταις ἐκείναις χώραις συγκροτεῖται αἱματηροτάτη μάχη, καὶ πάλιν δέ, ὡσεὶ ἡ Πρόνοια εἶχε καταδικάσει τοὺς νέους βασιλεῖς μέχρι τρυγὸς τὸ ποτήριον τῶν συμφορῶν νὰ πίωσι, τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἡττήθησαν. Ἐφ' ἱκανὸν ὅμως ἀντέσχον χρόνον, ὁ δὲ Φωκᾶς, ὅμοιος πρὸς τὸν θεὸν τῶν μαχῶν, τὴν σιδηρᾶν κραδαίνων κορύνην καὶ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἀνὰ τὸ πεδίον τῆς μάχης παριππεύων, τὰς τῶν πολεμίων ἐρρήγνυε φάλαγγας καὶ ἄμετρον ἐργαζόμενος φόνον τὸν τρόμον περὶ ἑαυτὸν ἐνέσπειρεν· ἀλλὰ παρὰ τὸν ἔξοχον τοῦτον ἡρωϊσμόν, οἱ στρατιῶται αὐτοῦ, καταβληθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους, δίδουσι τὰ νῶτα.

Τεθλιμμένος ἐπὶ ταῖς ἐπανειλημέναις ἥτταις, ἀλλὰ μὴ ἀποκαρτερῶν καὶ μείζων ἐν τῇ συμφορᾷ ἀναδεικνυόμενος, ὁ Βάρδας Φωκᾶς φαίνεται προσωτέρω πρὸς ἀνατολὰς ὑποχωρήσας. Τὴν συνέχειαν ὅμως τῶν γεγονότων τούτων παντελῶς σχεδὸν ἀγνοοῦμεν. Ἀφοῦ ἔπηξε νέον στρατόπεδον, πιθανῶς δὲ ἐν Σεβαστείᾳ, ὁ δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀνῆλθεν ἐν μεγίστῃ σπουδῇ μέχρι τῶν ἄκρων τοῦ Εὐξείνου ὅπως ζητήσῃ ἐπικουρίας εἰς χρήματα καὶ ἄνδρας παρὰ τοῦ πιστοῦ συμμάχου τῶν νέων βασιλέων, τοῦ ἰσχυροῦ κουροπαλάτου τῆς Ἰβηρίας ἢ μᾶλλον τοῦ Δαΐκ, τῆς ὡραίας καὶ ὀλβίας ὀρεινῆς χώρας, ἥτις ἐπεκτείνεται πρὸς βορρᾶν τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας καὶ ἀπαρτίζει τὸ μέγιστον μέρος τῆς σημερινῆς Γεωργίας. Ὁ Κούρ, ὁ ἀρχαῖος Κῦρος, πηγάζων ἐκ τῆς περὶ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ Εὐξείνου κάτω ὀροσειρᾶς, διαρρέε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὴν πρὶν ἢ ἐκβάλῃ εἰς τὴν Κασπίαν. ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ἀγάριους Δζορόχ, ὅστις ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον εἶναι νῦν τὸ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ὅριον.

Φαίνεται ὅτι ἐπῆλθεν ἐκεχειρία τις τῶν ἐμπολέμων κατὰ τὴν ἀπουσίαν ταύτην τοῦ βασιλικοῦ στρατηλάτου· ἀγνοοῦμεν δὲ μέχρι τίνος ὁ νικητὴς Σκληρὸς κατεδίωξε τὸν ἀντίπαλον καὶ τί ἔτι ἔπραξε κατὰ τὴν εἰς Γεωργίαν ἀπουσίαν αὐτοῦ. Συνέβαινον ταῦτα τὸ φθινόπωρον τοῦ 978, ἀκριβῶς καθ' ἣν ὥραν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Ὄθων ὁ Β' ἐλεηλάτει τὴν Γαλλίαν μετὰ στρατοῦ, «οὗ ὅμοιον οὐδέποτέ τις τῶν κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους εἶδεν, οὔτε θὰ ἴδῃ», καὶ αὐτὸς μὲν ἐπήγνυε προκλητικῶς τὸ δόρυ ἐν τῇ πύλῃ τῆς πρωτευούσης τοῦ Λοθαρίου, μυριόφωνον δ' ἐπὶ τῆς Μομμάρτρης ἔψαλλον ἀλληλούϊα οἱ ἑξακισμύριοι μαχηταὶ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 978 ἐπισυνέβησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περιεργότατά τινα γεγονότα, σχετιζόμενα μετὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐμφυλίου πολέμου, ἐκτιθέμενα δὲ ὑπὸ τοῦ χρονογράφου Γιαχγιᾶ. Πρόκειται περὶ τοῦ μακροῦ ἅμα καὶ ἀγόνου ἀγῶνος, ὃν οἱ ὕπαρχοι τοῦ Σκληροῦ ἐπεχείρησαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἀντιοχείας, εἰς ἣν ὁ Οὐβεϊδ Ἀλλὰχ εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπαναγάγῃ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα. Ἀναδημοσιεύομεν τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γιαχγιᾶ· ἀλλὰ πρὸ τούτου ἀνάγκη ν' ἀναδράμωμεν ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἐλέχθη ὅτι ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα εἶχον παραδοθῇ εἰς τὸν Σκληρὸν τῇ διαταγῇ τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου αὐτοῦ Ἀβδαλλὰχ ἢ Οὐβεϊδ Ἀλλὰρ Μουντασίρ. Τὸ ἐρυμνότατον τοῦτο φρούριον τοῦ νότου ἐξηκολούθησεν ὁ Οὐβεϊδ Ἀλλὰχ διατηρῶν ὑποτεταγμένον εἰς τὸν ἀποστάτην, εἰς ὃν καὶ μετὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ ἥττας πιστὸς ἐνέμεινε, καὶ φόβοι ἐκράτουν ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ μή, ἀντὶ ν' ἀποδώσῃ τὴν Ἀντιόχειαν εἰς τοὺς νομίμους αὐτῆς κυρίους, προτιμήσῃ νὰ παραδώσῃ αὐτὴν εἰς τοὺς Σαρακηνούς, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτον ἀνεπανόρθωτος συμφορά. Ὡς δ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀφηγεῖται ὁ Γιαχγιᾶ, ἅμα τοῖς πρώτοις θριάμβοις τοῦ Σκληροῦ ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσεν εἰς Κων)πολιν τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Θεόδωρον τὸν Κολωνείας, αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις εἶχεν ἐκλεγῇ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὸν ἰανουάριον τοῦ 970. Οἱ βασιλεῖς καὶ ὁ Παρακοιμώμενος, ἐπιθυμοῦντες νὰ συνομιλήσωσι μετὰ τοῦ ἱεράρχου τούτου περὶ τῶν συμφερόντων τῆς μεγάλης πόλεως, ἀπέστειλαν πλοῖον τοῦ κράτους, χελάνδιον, πρὸς μεταγωγὴν αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἡ κατὰ γῆν ὁδὸς ἕνεκα τῆς καθ' ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πολεμικῆς καταστάσεως εἶχεν ἀποβῇ ἄβατος. Ὁ σεπτὸς γέρων, καίπερ βαρέως ἀσθενῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνάκτων αὐτοῦ· ἀλλὰ καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ, ἠναγκάσθη εὐθὺς σχεδὸν ν' ἀποβῇ τοῦ πλοίου καὶ ἀπέθανεν ἐν Ταρσῷ τῇ 28 μαΐου τοῦ ἔτους 976, μετὰ πατριαρχείαν ἓξ ἐτῶν, τεσσάρων μηνῶν καὶ πέντε ἡμερῶν. Τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Χαλεπίου, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ χρονογράφος, κατεῖχε τότε Ἀγάπιός τις [1]), ὅστις βαρέως ἔφερε νὰ διατελῇ, χριστιανὸς ὢν ἱεράρχης, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Σαρακηνῶν· μαθὼν δὲ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀντιοχείας ἀπέστελλον πρὸς τοὺς βασιλεῖς πρεσβείαν ὅπως παρακαλέσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην ἐκ τοῦ καταλόγου, ὃν ἐπέδωκαν εἰς τὴν πρεσβείαν, κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ αὐτὸς ὡς κομιστὴς τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης εἰς τὸ ἱερὸν Παλάτιον, πρὸς δὲ καὶ νὰ προταθῇ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὑποψηφίων· ἐγίνοντο δὲ ταῦτα ἀρχομένου τοῦ ἔτους 977. Τυχὼν ἀκροάσεως παρὰ Βασιλείου τοῦ Β' ὁ Ἀγάπιος, διεβεβαίωσεν αὐτὸν ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀντιοχείας, καίπερ κατ' ἀνάγκην νῦν ὑποτασσόμενοι εἰς τὸν ὕπαρχον τοῦ Σκληροῦ Οὐδεὶδ Ἀλλάχ, ἐνέμενον πάντοτε πιστοὶ εἰς τὸν νόμιμον αὐτῶν ἄνακτα καὶ διακαῶς ἐπόθουν νὰ ἐπανέλθωσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ·

[1]) Βιογραφίαν αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκι ἐν τῷ L' orient Chrétien, Syrie, Kiew 1876 σ. 74. Αἱ Βυζαντιναὶ πηγαὶ λέγουσιν ὅτι ἦν ἐπίσκοπος τῆς ἐν Πιερίδι Σελευκείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐκλεγῇ αὐτὸς πατριάρχης, ὑπισχνεῖτο δὲ ὅτι, ἅμα λαβὼν τὴν κληρονομίαν τοῦ Θεοδώρου, ἤθελε παραδώσει τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ἐκφράσαντες εὐχαριστίας εἰς τὸν πανοῦργον ἐπίσκοπον, προσεχώρησαν εἰς τὴν αἴτησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐγχειρήματος αὐτοῦ.

Ὁ Ἀγάπιος, μεταμφιεσθεὶς εἰς μοναχόν, ἀφίκετο εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπου πολλοὺς ἐκέκτητο φίλους, κομίζων εἰς τὸν Οὐβεὶδ Ἀλλὰχ αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Βασιλείου, δι' ἧς οὗτος ὑπισχνεῖτο τῷ ἀρνησιθρήσκῳ νὰ διατηρήσῃ αὐτὸν ἐφ' ὅρου ζωῆς δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας, ἐὰν συνήνει ν' ἀποκαταστήσῃ ἐν τῇ κυβερνωμένῃ ὑπ' αὐτοῦ χώρᾳ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν· διεμηνύετο δ' αὐτῷ πρὸς τούτοις νὰ συνενοηθῇ περὶ πάντων μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, ὅστις ἐπανήρχετο ἔχων τὴν πληρεξουσιότητα τοῦ βασιλέως, καὶ ἐὰν ἀποδέχηται τὰς προτάσεις τοῦ ἱεροῦ Παλατίου νὰ προβῇ εὐθὺς εἰς τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ ὡς πατριάρχου. Ὁ Ἀγάπιος εἶχε κρύψει τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν τῷ ἐπικαλύμματι ἑνὸς Εὐαγγελίου, ὅπερ ἔφερε πάντοτε ἐπ' αὐτοῦ, ὅτε δὲ ἀφίκετο εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως ἀνηρεύνησαν αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲν εὗρον τὸ ὕποπτον. Εἰσελθὼν εἶδε κρυφίως τὸν Οὐβεὶδ Ἀλλάχ, εἰς ὃν ἐπέδωκε τὴν βασιλικὴν ἐπιστολήν, οὗτος δὲ ἀμέσως ἐνδοὺς ἀνεκήρυξε τάχιστα τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀποστάτου, προβὰς ἅμα εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἀγαπίου, Ἡ παράδοξος αὕτη ἐνίδρυσις ἐφ' ἑνὸς τῶν σπουδαιοτάτων θρόνων τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ὀρθοδόξου ἱεράρχου ὑπὸ Σαρακηνοῦ τυχοδιώκτου ἐγένετο τελευτῶντος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 977, τὴν 23 δεκεμβρίου, ἡμέραν κυριακήν. Κατὰ τὸ χρονικὸν Μιχαὴλ τοῦ Σύρου, ὁ Ἀγάπιος ἐγένετο μέγας διώκτης τῶν Μονοφυσιτῶν, τοὐναντίον δέ, κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀσεμάνι, ὁ ἱεράρχης οὗτος οὐδόλως κατεδίωξε τοὺς Ἰακωβίτας.

Ὅτε ὁ Σκληρὸς μετὰ τὰς νέας νίκας ἐμαθε τὰ γεγονότα ταῦτα, τὰ τοσοῦτον ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ, ἀπέστειλεν εἰς Συ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίαν ἄγοντα ἱκανὰς δυνάμεις τὸν ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ Ἰσαάκιον Βραχάμιον, τὸν Ἀρμένιον, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος [1]). Ὁ στρατηγὸς οὗτος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἔκτοτε δὲ ἦν ἀχώριστος σύντροφος καὶ ἐκ τῶν μάλιστα ἀφωσιωμένων ὑπάρχων εἰς τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην, ὅστις αὐτὸν εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸν Σκληρὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ ὅπως διαπραγματευθῇ περὶ τῶν ὅρων τῆς αὐτομολήσεώς αὐτοῦ. Τὴν φορὰν ταύτην ὁ Βραχάμιος εἶχεν ἐντολὴν νὰ πείσῃ τὸν ἄστατον τῆς Ἀντιοχείας λαὸν ὅπως ὑποταγῇ καὶ πάλιν εἰς τὸν Σκληρόν. Ἐπιμόνως δὲ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπαγορευσάντων αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, ἀπεπειράθη μὲν νὰ καταλάβῃ αὐτὴν βίᾳ, ἀλλὰ βλέπων ὅτι ἀδύνατος ἦν ἡ ἅλωσις αὐτῆς μεθ' ὧν διέθετε ὀλιγοπληθῶν στρατευμάτων, ἠρκέσθη εἰς τὴν διαρπαγὴν πλείστων ἵππων καὶ ὑποζυγίων ἐκ τῶν ἀγρῶν τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἀπῆλθεν. Ἀναφαίνεται τότε κατὰ τὰς πολυπαθεῖς ἐκείνας χώρας νέον τι πρόσωπον, περὶ οὗ μόνος ὁ Γιαχγιᾶ καὶ ἐν μόνῃ τῇ περικοπῇ ταύτῃ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ ποιεῖται λόγον. Ὁ Μαχφοὺζ Ἰὸν Χαμπίμπ Ἰὸν ἄλ Μπαχὶλ ἦν Ἐμίρης τῆς παραδόξου φυλῆς τῶν Βένι Χαμπίμπ, περιφήμων πολεμιστῶν καὶ ἐξαισίων ἱππέων, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἐνέσπειραν τὸν τρόμον εἰς τοὺς Ἕλληνας, τῆς φυλῆς, ἥτις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Χαμδανιδῶν ἅλωσιν τῆς Νισίβεως ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 330 (941—942 Μ. Χ.) μετηνάστευσε μετὰ πάντων τῶν ὑπαρχόντων αὐτῆς εἰς τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν. Ὁ κ. Ῥόζεν ἐν μιᾷ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ, δι' ὧν ἐπλούτισε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἔκδοσιν μέρους τοῦ χρονικοῦ τοῦ Γιαχγιᾶ [2]), ἐκτίθησι, κατὰ

[1]) Ὁ Σκυλίτσης ὀνομάζει αὐτὸν Βραχάμιον, ὁ δὲ Γιαχγιᾶ Ἰὸνι Βαχρὰμ ἢ ἀκριβέστερον Ἰσαὰκ υἱὸν τοῦ Βαχράμ. Ἴσως ὁ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Ἁγίου Νικηφόρου ἀναφερόμενος Σαχάκιος εἶνε ὁ ἴδιος (ἴδε Delehaye Vita Sancti Nicefori episcopi Milesii, seculo X, Bruxelles 1895, καὶ σημειώσεις Hase εἰς Λέοντα τὸν Διάκονον, ἔκδοσις Βόννης. Σελ. 456).

[2]) Ἐν σημειώσει 42. Ἐν τῇ μακροτάτῃ ταύτῃ σημειώσει ἐκτίθησι τὸ ἱστορικὸν τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν ἄραβα συγγραφέα Ἰὸν Χαουκάλ, τὰ τῆς περιεργοτάτης μεταναστεύσεως τῆς ἐξόχου ταύτης φυλῆς, ἥτις περιεῖχε, λέγεται, δωδεκακισχιλίους ἱππεῖς, ἐπιβαίνοντας ἵππων ἀρίστου γένους, πάντας ἐξαισίως ὡπλισμένους, φέροντας ἐπιχρύσους θώρακας, χρυσοϋφεῖς κεκρυφάλους, λαμποκοπούσας σπάθας, κρατίστας λόγχας. «Προηγοῦντο αὐτῶν ἰσάριθμοι παράσειροι ἵπποι καὶ ἐκλεκτοὶ ἡμίονοι, φέροντες τοὺς θεράποντας καὶ ὑπηρέτας». Οἱ ἐξωμόται οὗτοι τοῦ Ἰσλὰμ ἀπέβησαν οἱ κράτιστοι μισθοφόροι τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, οἱ χείριστοι ἐχθροὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ὁμοθρήσκων, λυσσαλέοι κατ' ἔτος ἐπιδρομεῖς τῶν Σαρακηνῶν χωρῶν.

Ὁ Μαχφοὺζ ἦν ἐπιφανὴς ἀρχηγὸς τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης φυλῆς, ἥτις σύμπασα ἐτάχθη ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἐνθέρμως δὲ καὶ αὐτὸς συνετάχθη τῷ Σκληρῷ, ὑπὲρ οὗ κατέλαβε τὸ τότε βυζαντινὸν φρούριον Ἀρτὰχ [1]) ἐπὶ τῆς ἀπὸ Χαλεπίου εἰς Ἀντιόχειαν ὁδοῦ, κατὰ τὴν πρὸς βορρᾶν κλιτὺν τοῦ Δζεβὲλ ἔλ Ἀλά. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Βραχαμίου ἐπῆλθε καὶ αὐτὸς κατὰ τῆς Ἀντιοχείας, πολυάριθμα ἄγων στίφη, στρατολογηθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν χειρίστων ἀλητῶν τῆς Ἀρμενίας [2]). Ὁ μάγιστρος Οὐβεὶδ Ἀλλάχ, ὅστις διετέλει ὕπαρχος τῶν βασιλέων ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, ἐξελθὼν τῆς πόλεως ἐνίκησεν αὐτόν. Περίεργος ἀληθῶς ἀγὼν καθ' ὃν πεισματωδῶς κατ' ἀλλήλων ἐμάχοντο χάριν δύω ἀνταπαιτητῶν τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου δύο σαρακηνοὶ ἀρχηγοί.

εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσελεύσεως καὶ τῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορίας καταταξεως τῆς περιφήμου ταύτης σαρακηνῆς φυλῆς καὶ πόσον σπουδαῖον διεδραμάτισαν πάντες οἱ Μουσουλμάνοι ἐκεῖνοι ἐξωμόται, Βεδουῖνοι καὶ λοιποί, πρόσωπον ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς στρατιαῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

[1]) Τὸ φρούριον τοῦτο εἶχε κυριεύσει ἀπό τῶν Χαμδανιδῶν ὁ Νικηφόρος κατὰ τὴν περίφημον εἰς Συρίαν ἐκστρατείαν αὐτοῦ ἐν ἔτει 966 (τελευτῶντος τοῦ 355 ἔτους τῆς Ἐγίρας).

[2]) Ἐκ τούτων πάντων προκύπτει σαφῶς ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ Ἀρμένιοι ἐφάνησαν κατὰ τὸν ἀτελεύτητον τοῦτον ἐμφύλιον πόλεμον φιλικώτατοι μὲν πρὸς τὸν Σκληρόν, δυσμενέστατοι δὲ πρὸς τὸν Παρακοιμώμενον, ὅστις ἐπεβουλεύθη κρύφα τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Μαχφούζ, καταφυγὼν εἰς Χαλέπιον, ἠναγκάσθη νὰ ὑποταγῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλὰ δὲν ἡσύχασεν ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀντιόχεια. Οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ πολυανθρώπῳ ταύτῃ πόλει οὐχὶ εὐάριθμοι Ἀρμένιοι, ὑποκινηθέντες ἀναμφιβόλως ὑτό μυστικῶν ἀπεσταλμένων τοῦ ἀποστάτου καὶ ὑπό τινος τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν Σαμουὴλ καλουμένου ἀγόμενοι, προὐκάλεσαν νέαν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς περιχώροις αὐτῆς ἐπανάστασιν καὶ ἐπιδραμόντες εἰς τὸ παλάτιον τοῦ μαγίστρου θανάτῳ αὐτὸν ἠπείλησαν. Ἀλλ' οὗτος οὐδόλως συνταραχθείς, τὸ μὲν πρῶτον διεπυνθάνετο παρὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὀπαδῶν αὐτοῦ περὶ τῶν ἀληθῶν αἰσθημάτων τῶν κατοίκων, ἐὰν πράγματι ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ κατ' αὐτοῦ· τούτων δ' ἀδιστάκτως ἀπαντησάντων ὅτι ὑπὲρ αὐτοῦ ἦν ὁ λαός, θαρρήσας ἐκ τῆς δηλώσεως ταύτης ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, καὶ προσδραμόντων πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ τῶν πλείστων Ἀντιοχέων ἠττήθησαν οἱ Ἀρμένιοι, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἀπώλοντο, οἱ δ' ἐπιζήσαντες ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, καὶ ἡ Ἀντιόχεια ἔμεινεν ὁριστικῶς ὑποτεταγμένη εἰς τὸν βασιλικὸν ὕπαρχον.

Περὶ πάντων τῶν γεγονότων, ἅπερ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς περὶ ἧς γενήσεται κατωτέρω λόγος ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀγαπίου, φαίνονται ἐπισυμβάντα κατὰ τὸ ἔτος 978 [1]), οἱ Βυζαντινοὶ οὐδὲν ἀναφέρουσι, καίτοι μεθ' ἱκανῶν λεπτομερειῶν ἀφηγοῦνται τὰ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ. Ἡ ἀφήγησις τοῦ Γιαγχιᾶ περὶ τῶν ἀγώνων διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἀντιοχείας καταδεικνύει ποίαν σπουδαιότητα οἱ δύω ἀντίπαλοι ἀπέδιδον εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ πόσας προσπαθείας δὲν ἐδίσταζον νὰ καταβάλωσιν ὅπως γένωνται κύριοι αὐτῆς.

Συμπληρῶ ταῦτα ἐκτιθεὶς ὅσα ὁ Γιαχγιᾶ ἀφηγεῖται περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀγαπίου, τοῦ τοσοῦτον κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς

[1]) Ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 367, (Αὔγουστος 977 Αὔγουστος 978). Βέβαιον τοὐλάχιστον εἶναι ὅτι ἡ ἐπίθεσις τοῦ Μαχφοὺζ καὶ ἡ στάσις τῶν Ἀρμενίων τότε συνέβησαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀντιοχείας ἐπιδράσαντος. Ἅμα θεωρήσας ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἔγραψε πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἠλίαν, αἰτούμενος ὅπως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγγραφῇ, κατὰ τὸ ἔθος, ἐν τοῖς διπτύχοις τῆς ἐκκλησίας ταύτης [1]). Μοναχός τις, Ἰωάννης καλούμενος, ἐκόμισε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, εἰς ἣν ὁ Ἀγάπιος ἐπισυνῆψε τὴν ὁμολογίαν πίστεως τὴν ὑποχρεωτικῶς εἰς πάντα νέον πατριάρχην ἐπιβαλλομένην ὅπως γινώσκῃ ἕκαστος ὅτι ὁμολογεῖ ὅσα οἱ ἅγιοι πατέρες τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων ἀπεφήναντο. Ὁ Ἠλίας ἀπήντησε τῷ Ἀγαπίῳ, αὐστηρῶς αὐτὸν ἐλέγχων ὅτι ἀντικανονικῶς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Χαλεπίου καταλιπὼν ἐπέβη τοῦ τῆς Ἀντιοχείας θρόνου καὶ ἀρνούμενος ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἐγγράψῃ ἐν τοῖς διπτύχοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς πατριάρχου. Ἐδήλου δὲ ὅτι τότε μόνον ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ἐὰν προσήγετο αὐτῷ ὑπόμνημα ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τῶν προκρίτων τῆς Ἀντιοχείας, ἐν ᾧ θὰ ἐξετίθεντο σαφῶς αἱ κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ τηρηθεῖσαι διατυπώσεις. Ὁ Ἀγάπιος ἀπήντησε δι' ἀξιοπρεπεστάτης καὶ λεπτομερεστάτης ἐπιστολῆς, ἧς τὸ κείμενον διέσωσεν ὁ Γιαχγιᾶ, ἐκτιθεὶς μετὰ λύπης ὅτι δὲν ἠδύνατο τοιοῦτο νὰ ἐκδώσῃ ἔγγραφον ἄνευ μεγίστης βλάβης τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ, μνημονεύων πλείστας ὁμοίας περιπτώσεις, βεβαιῶν ὅτι τὸ ποίμνιον αὐτοῦ διετέλει εἰς πλήρη μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίαν καὶ ὅτι αἵ τε πολιτικαὶ ἀρχαὶ καὶ πάντες οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἔργῳ καὶ λόγῳ δυνάμενοι εἶχον ἐπιδοκιμάσει τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ καὶ προστιθεὶς ὅτι τηλικαύτη ἦν ἡ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν τεταραγμένη κατάστασις, ὥστε οὐδὲ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ θὰ κατώρθουν νὰ μεταβῶσιν ἐξ Ἀντιοχείας εἰς Αἴγυπτον. Ὁ πατριάρχης Ἠλίας ἠρκέσθη ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς λόγους τούτους καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς πατριάρχην τὸν Ἀγάπιον, οὗ ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ φέρει χρονολογίαν 7 Δεκεμβρίου τοῦ 978 ἔτους.

[1]) Τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην μεταξὺ τῶν δύο πατριαρχῶν ἀναφέρει μόνος ὁ Γιαχγιᾶ, τὰ δὲ γεγονότα ταῦτα ἀναγράφονται ἐν ἑνὶ μόνῳ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν χειρογράφων τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

'Επανέλθωμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς λυσσώδους πάλης, ἥτις ἐξακολούθει ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἄκρᾳ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας μεταξὺ Φωκᾶ καὶ Σκληροῦ. 'Ο ἐπιφανέστατος ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν ἡγεμὼν τῆς 'Ιβηρίας ἦν τότε ὁ ἔνδοξος κουροπαλάτης Δαυὶδ τῆς χώρας Δαΐχ, ὁ ἐπικαλούμενος Μέγας, τὸ γένος 'Αρμένιος. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα τῆς πατροπαραδότου ἡγεμονίας αὐτοῦ ἦν Δαΐχ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τότε ἡγεμὼν ἐν Γεωργίᾳ, ἴσος πρὸς αὐτὸν τὴν δύναμιν, μηδ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ Καρθλὶ ἐξαιρουμένου, ἀπεκαλεῖτο ἁπλῶς κουροπαλάτης τῆς 'Ιβηρίας ἢ ἄρχων τῶν 'Ιβήρων. Οἱ ἀρμένιοι καὶ γεωργιανοὶ χρονογράφοι φαίνονται ἀγνοοῦντες ἐπακριβῶς τὰ κατ' αὐτόν. Πράγματι δέ, ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις ἐγένετο τελευτῶντος τοῦ Ε' αἰῶνος ὁ ἰσχυρότατος Παγρατίδης δυνάστης τοῦ Τάο, ὁ μέγιστος τῶν ἡγεμόνων τῆς χώρας ἐκείνης, ὁ ὕπατος διαιτητὴς τῆς Γεωργίας, καὶ ἐπιφανέστατον ἔν τε τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ ἐν 'Αρμενίᾳ διεδραμάτισε πρόσωπον μέχρι τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἦν δισέγγονος τοῦ βασιλέως 'Αδαρνασῆ τοῦ Β' καὶ ἔγγονος τοῦ βασιλέως κουροπαλάτου Σεμπάτ, οὗ ἡ βασιλεία μόλις μνημονεύεται ἐν τοῖς γεωργιανοῖς χρονικοῖς.

'Ο λίαν τότε περιζήτητος τίτλος τοῦ κουροπαλάτου, ὁ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Κωνστ)λεως ἀπονεμηθείς, ἦν κληρονομικὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Δαυΐδ. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἦτο συνδεδεμένος διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἀπὸ τῆς οὐχὶ λίαν ἀφεστώσης ἐποχῆς, καθ' ἣν, θανόντος τοῦ θείου αὐτοῦ Νικηφόρου, ὁ Βάρδας ἐνήσκει καθήκοντα στρατηγοῦ ἐν τῷ θέματι Χαλδείας, βασιλικῆς ἐπαρχίας ὁμόρου τῇ 'Ιβηρίᾳ. 'Εκθύμως ἄρα τὸν τοῦ αὐτοκράτορος στρατηλάτην ὑπεδέξατο, πρώτην δὲ ταύτην φορὰν κατὰ τὴν σκοτεινοτάτην ταύτην ἱστορίαν τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ ξένοι ἱστορικοί, ἐκτὸς τῶν ἀράβων, ἱστορικοὶ ἀρμένιοι καὶ γεωργιανοὶ προσέρχονται ἡμῖν ἀρωγοί, προστιθέντες πολυτιμοτάτας τινὰς πληροφορίας εἰς τὰς πενιχροτάτας εἰδήσεις τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ὁ Δαυὶδ οὗτος, λέγουσι τὰ ἐθνικὰ χρονικά, ἦν εὐσεβής, φιλελεήμων, οἰκτίρμων, ταπεινόφρων, μετριοπαθής, ἀμνησίκακος, πρᾷος, γενναῖος, φιλομόναχος, εὐεργετικὸς πρὸς πάντας, πλήρης ἀρετῶν». Πιθανὸν ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ αὗται παρεστάθησαν μετά τινος ὑπερβολῆς ὑπὸ ἐθνικοῦ τινος ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Δαυὶδ ἐπροστάτευσε πάντοτε τὸν κλῆρον. Ἔν τι ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι ἐχρημάτισε μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἡγεμών, ὁ ἰσχυρότατος τῶν ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἐκείνῃ τῆς Ἀσίας χώρᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶχε δὲ πολυάριθμα καὶ κράτιστα στρατεύματα, πεζούς τε καὶ ἱππεῖς. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος εὐμενέστατα τὴν αἴτησιν τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ φίλου Βάρδα Φωκᾶ ἀπεδέξατο.

Ἐνταῦθα οἱ Βυζαντινοὶ ἀφηγοῦνται τὰ πράγματα ἄλλως ἢ οἱ Γεωργιανοί· καὶ οἱ μὲν πρῶτοι λέγουσιν ὅτι ὁ Βάρδας προσῆλθε Δαυὶδ τῶν Ἰβήρων ἄρχοντι, οἱ δὲ δεύτεροι παριστῶσιν ὡς πρωταγωνιστήσαντας δύο ὁσίους μοναχοὺς μιᾶς τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω. Ἰδοὺ δὲ ἡ ἀφήγησις αὐτῶν, συμπληρουμένη ὑπὸ ἀνωνύμου τινὸς ἑλληνικοῦ χειρογράφου τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας (τοῦ ὑπ' ἀρ. 436), ἀφήγησις, ἥτις ἀνάγει ἡμᾶς εἰς μικρὸν προγενεστέραν ἐποχήν Ὁ ἅγιος Ἰωάννης, εἷς τῶν ἰσχυροτάτων αὐλικῶν Δαυὶδ τοῦ Μεγάλου, ἐγεννήθη ἐν Μεσχίᾳ [1]), ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ ἦν θυγάτηρ Ἐρισθλάβ, ἤτοι θυγάτηρ εὐγενοῦς. Ἀποχωρήσας τοῦ κόσμου, εἰσῆλθε τὸ πρῶτον εἴς τι μοναστήριον ἐν Μακεδονίᾳ, ἔπειτα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Κούλπας μονὴν τῶν Τεσσάρων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν τῆς Κρανείας τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου· ἀλλ' ὁ εὐσεβὴς Γεωργιανός, κεκμηκὼς ἐκ τῶν τιμῶν, ἃς ἡ ἐπὶ ἀγνότητι φήμη αὐτοῦ προσείλκυεν ὑτῷ, ταχέως καὶ τὸ νέον τοῦτο ἀναχωρητήριον κατέλιπε καὶ ἀπῆλθε τῷ 972 μετά τινων μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὴν ἤδη ἐξάκουστον μονὴν τῆς Λαύρας, ἣν πρὸ μικροῦ ἵδρυσεν ὁ συμπολίτης αὐτοῦ, ὁ

[1]) Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἰβηρίας ἢ Γεωργίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θαυματουργὸς Ἀθανάσιος, ὁ φίλος καὶ πνευματικὸς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, πολλὰ περὶ τῶν ὑπερφυῶν ἀρετῶν τοῦ ὁσίου ἀκούσας, ἐπόθησε νὰ ζήσῃ καὶ νὰ προσεύχηται πλησίον αὐτοῦ. Ἕτερός τις Γεωργιανός, ὁ Ἰωάννης Τορνίκιος, γυναικάδελφος αὐτοῦ, ἔξοχος πολεμιστὴς καὶ περιώνυμος στρατηγός, προσῆλθε καὶ αὐτὸς πρὸς εὐσεβείας ἄσκησιν εἰς τὴν μονὴν ταύτην, εἰς ἣν συνέρρεον ἤδη οἱ εὐσεβεῖς μοναχοὶ τῆς ἀπωτάτης Ἰβηρίας. Μὴ δυνάμενοι δ' ἀμφότεροι νὰ λανθάνωσιν ἐκεῖ ὅσον ἐπεθύμουν καὶ ἐμφορούμενοι τοῦ γενικοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν πόθου τῆς ἐρημικῆς ζωῆς, ἀπεμακρύνθησαν ἔν ἔτι μίλιον καὶ ἵδρυσαν ἐν μονήρει θέσει Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Ἡσύχως δὲ καὶ ὁσίως ἐκεῖ διεβίουν, ὅτε αἴφνης τὰ ἔξωθεν ἀκούσματα καὶ αὖθις αὐτοὺς ἐτάραξαν. Ἦν τότε ἡ φοβερωτέρα ὥρα τῆς πάλης τῶν βασιλέων υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Βάρδα Σκληροῦ· πᾶσα ἡ Ἀσία ἦν ἀνάστατος· ὁ Βάρδας Φωκᾶς, τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ τυράννου ἡττηθείς, προσωθεῖτο εἰς τὰ ἔσχατα ἀνατολικὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας, ἔνθα ἦρχεν ἰσχυρὸς χριστιανὸς ἡγεμών, πολυαρίθμους ἔχων πολεμιστάς, ὁ κουροπαλάτας Δαυίδ, σύμμαχος καὶ ὑποτελὴς τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ὁ μὲν Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνὸς λέγουσιν, ὡς εἴδομεν, ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς, αὐτοπροσώπως προσελθὼν τῷ τῶν Ἰβήρων ἄρχοντι, ἤτει στρατὸν καὶ ἐπικουρίαν, ἥτις ἦν ἡ τελευταία ἐλπὶς τῶν περὶ τοὺς βασιλεῖς· τὸ δὲ χρονικὸν τῆς Γεωργίας ἀφηγεῖται τοὐναντίον ὅτι ὁ βασιλεὺς Βασίλειος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ βασίλισσα Θεοφανώ [1]), μαθόντες ὅτι ὁ πρώην στρα-

[1]) Ἢ μᾶλλον ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος. Τὸ χρονικὸν τῆς Γεωργίας φαίνεται κατὰ τοῦτο περιπίπτον εἰς λάθος, διότι ἡ Θεοφανώ, καίπερ πρὸ μικροῦ ἐπιστρέψασα εἰς Κων)πολιν, οὐδεμίαν βεβαίως ἀνεκτήσατο ἐν τῷ παλατίῳ ἐξουσίαν μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπάνοδον αὐτῆς. Καὶ ὅμως τὸ χρονικὸν ἐπανειλημμένως αὐτὴν ὀνομάζει ὡς διαπραγματευομένην μετὰ τοῦ κουροπαλάτου βασιλέως τῆς Ἰβηρίας. Εἶναι, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἡ μόνη σχεδὸν πηγή, ἥτις ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης ταύτης ἀφ' ἧς εἶχεν ἀνακληθῆ πλησίον τῶν υἱῶν αὐτῆς. Ὁ Ἴβν Ἐλ Ἀθίρ, ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ βεβαιοῖ ὅτι ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἐδηλητηριάσθη κατὰ διαταγὴν τῆς Θεοφανοῦς, μετὰ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τηγὸς τοῦ κουροπαλάτου τῆς Ἰβηρίας Δαυὶδ ἐμόναζεν ἐν Ἄθῳ, ἀπεφάσισαν ν' ἀποστείλωσιν αὐτὸν ἐν τάχει εἰς πρεσβείαν παρὰ τῷ πάλαι κυρίῳ αὐτοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος, προστίθησι τὸ χρονικόν, ὑπὸ δεινῆς ἀγωνίας κατεχόμενος εἶπεν: «Ἐκτὸς τοῦ κουροπαλάτου Δαυὶδ οὐδένα ἄλλον ἐπίκουρον ἔχομεν». Πρὸς τὸν μοναχὸν ἀπεστάλη αὐτοκρατορικὸς ταχυδρόμος, σεβαστοφόρος, φέρων ἐπειγούσας ἐπιστολάς.

Ὁ Ἰωάννης Τορνίκιος ἐπείσθη νὰ καταλίπῃ τὸ μοναστήριον τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεστάλη πρὸς τὸν κουροπαλάτην τῆς Ἰβηρίας μετὰ παρακλητικῶν γραμμάτων· προηγήθη δ' αὐτοῦ βασιλικὴ πρὸς τὸν Δαυὶδ ἐπιστολὴ περιέχουσα τάδε: «Γινώσκομεν ὅτι ὁ Θεὸς σὲ προστατεύει· μὴ ἀθετήσῃς τὴν πίστιν, καὶ ὁ θεὸς θὰ σὲ καταστήσῃ εὐδαίμονα. Ἐὰν αἰχμαλωτίσωμεν πάντας τοὺς πολεμίους ἡμῶν, πᾶσα ἡ λεία ἔσται σή». Ὁ Δαυὶδ ἀσπασίως τὸν εὐσεβῆ ἀπεσταλμένον ὑπεδέξατο καὶ τῇ παρακλήσει αὐτοῦ συνῄνεσε νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν ἐπικουρικὸν σῶμα δωδεκακισχιλίων ἐπιλέκτων ἀνδρῶν Ἀρμενίων καὶ Γεωργιανῶν, πιθανώτατα δὲ ἱππέων. Ὁ Τορνίκιος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Κουροπαλάτην ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔδιδεν αὐτῷ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἡγεμονίαν διαφόρων πόλεων καὶ χωρῶν, ἐξαρτωμένων ἕως τότε ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας, ὧν τὸν κατάλογον ἀνευρίσκομεν παρὰ τῷ ἱστορικῷ Ἀκογίγκ, περιλαμβάνοντα τὴν κλεισοῦραν Χαγδοαρὶδζ ἐν τῷ διαμερίσματι Γαρίν, τὸ φρούριον Γαρίν, πᾶσαν τὴν χώραν Πατσὴν ἢ Βασιανήν, τὸ μικρὸν φρούριον Σεβουκὲν τῷ διαμερίσματι Μαρδαχὶ τῆς ἐπαρχίας

ἀφήγησιν τῆς εἰς Κων)πολιν αὐθημερὸν τῷ θανάτῳ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς ἐραστοῦ ἐπανόδου τῆς βασιλίσσης, ἐπισυνάπτει τάδε: «Τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Βασιλείου ἀνελθόντος τὸν θρόνον, ἔλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν ἕνεκα τοῦ ὅτι ἦν ἔτι ἀνῆλιξ. Καὶ ὅτε ὁ Βασίλειος ἠνδρώθη, μετέβη εἰς τὴν χώραν τῶν Βουλγάρων. Καὶ ἐνῷ εὑρίσκετο ἐκεῖ, ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα. Καὶ μαθὼν τὸν θάνατον αὐτῆς, διέταξεν ἕνα τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ νὰ διοικῇ τὰ τοῦ κράτους κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ». Ἑπομένως, κατὰ τὸν Ἄραβα ἱστορικόν, ἡ Θεοφανὼ ἐπέζησε μέχρι τοῦ δευτέρου τοὐλάχιστον βουλγαρικοῦ πολέμου τῷ 991, καθόσον ὁ πρῶτος, ὁ τοῦ 986, περιωρίσθη εἰς βραχυτάτην καὶ ἀτυχῆ ἐκστρατείαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δουρουπεράν, τέλος δὲ τὰ ἀξιόλογα διαμερίσματα Χὰρκ καὶ Ἀπαχουνὶκ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ· τὰς χώρας ταύτας ὁ γεωργιανὸς συγγραφεὺς ἀρκεῖται ἀποκαλῶν ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου καθορισμοῦ «Ἄνω χώρας τῆς Ἑλλάδος.» Ὁ κουροπαλάτης, προστίθησιν, ἀπέβη ὡς ἐκ τούτου ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων δυναστῶν τῆς Ἄνω Ἀρμενίας τῆς ὁμόρου τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Φαίνεται ἄλλως ὅτι ὑπεσχέθη ν' ἀποδώσῃ κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὰς χώρας ταύτας εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς πρὸς ἐγγύησιν τῶν ὅρκων αὐτοῦ ὁμήρους.

Πόσα περίεργα γεγονότα ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ ἀφηγήσει! Πόσον περιέργως διαφωτίζει τὰ κατὰ τοὺς ὁτὲ μὲν πολεμιστάς, ὁτὲ δὲ μοναχοὺς ἄνδρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! Ἡ ἀγωνιῶσα αὐτοκρατορία πρὸς ἐξασφαλισιν τῆς συμμαχίας ἰσχυροῦ γείτονος δὲν εὑρίσκει ἄλλον ἀπεσταλμένον ἐκτὸς πτωχοῦ τινος μοναχοῦ τοῦ Ἄθω, ἐνδόξου τέως καὶ αὐτοῦ στρατηγοῦ, καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ταπεινοῦ τούτου ἐρημίτου, πληρέστατα ἐπιτυχοῦσα, γίνεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, παραίτιος τῆς σωτηρίας τοῦ κράτους!

Εἴτε λοιπὸν κατόπιν ἀμέσων διαβημάτων παρὰ τῷ κουροπαλάτῃ Δαυΐδ, εἴτε διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ εὐσεβοῦς Τορνικίου, ὁ Βάρδας Φωκᾶς εἶχεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 978, μετὰ τὰς δύω μεγάλας αὐτοῦ ἥττας ἐν Ἀμωρίῳ καὶ ἐν Βασιλικοῖς Θέρμοις, νέα στρατεύματα ἐξ ἀρίστων στρατιωτῶν συγκεκροτημένα. Τοὺς δωδεκασχιλίους Γεωργιανοὺς διώκει ὁ Τορνίκιος, ἀποδυθεὶς προσωρινῶς τὸ ῥάσον καὶ περιβληθεὶς τὸν θώρακα [1]), ὕπαρχον δὲ εἰς αὐτὸν ὁ μέγας κουροπαλάτης ἔδωκε τὸν

[1]) Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἀκογίγκ, τὴν ἀρχηγίαν ἔλαβεν αὐτοπροσώπως ὁ Δαυΐδ. «Τότε μόνον, λέγει ὁ **Muralt** Chron. Byz. T. I. σελ. 564), καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ 976, ἦτο δυνατὸν νὰ συνομολογηθῇ συνθήκη ἑνώσεως μετὰ τῶν Ἀρμενίων, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Τὲρ Βαχάν, ἀποθανόντος τῷ 432 κατὰ τὴν ἀρμενικὴν χρονολογίαν. (Μάρτιος 983 —Μάρτιος 984)» (Ἴδε Ματθαῖον Ἐδέσσης Ἔκδ. **Dulaurier** σελ. 36 καὶ Τσαμτσιὰν T. B' σελ. 845 καὶ 848 Ἀλλὰ τῷ 977, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀκογίγκ, ὁ ἅγιος Γρηγόριος Μαρὲκ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ ὡς ὕποπτος ἐπὶ συνδιαλλακτικαῖς μετὰ τῶν Ἑλλήνων τάσεσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων Δζοδζίκ, οὗ ἡ γενεαλογία δὲν εἶναι ἡμῖν ἀλλαχόθεν γνωστή [1]).

Αἱ στρατιωτικαὶ ἐργασίαι ἐπανελήφθησαν. Ἐκ τῆς ἀτελεστάτης ἀφηγήσεως Ματθαίου τοῦ Ἐδέσσης φαίνεται ὅτι ὁ Σκληρὸς καταδιώκων τοὺς αὐτοκρατορικοὺς προήλασεν εἰς τὴν ἀρμενικὴν καὶ γεωργιανὴν χώραν, πολλὴν ἐπιφέρων καταστροφήν, σφόδρα ἐξερεθίσασαν τὴν ὀργὴν τῶν στρατιωτῶν τοῦ κουροπαλάτου. Ὁ ἀκάματος δομέστικος, ἄγων τὰ ξένα ταῦτα στρατεύματα, ἅπερ ἔμελλον νὰ πολεμήσωσι πρὸς ἀρχηγοὺς καὶ στρατιώτας ὁμοφύλους, μισθοφόρους τοῦ ἀποστάτου, καὶ τὰ ἀνασχηματισθέντα ἴδια αὐτοῦ στρατεύματα, κατήρξατο τῆς ἐκστρατείας κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 979. Ταχεῖα ἐπὶ τὰ πρόσω πρὸς δυσμὰς πορεία ἐπανήγαγε τοὺς αὐτοκρατορικοὺς δηοῦντας καὶ ἀποτεφροῦντας τὰς ὑποτεταγμένας εἰς τὸν τύραννον χώρας ἀπὸ τῆς χώρας του Ταρὼν μέχρι τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου (τοῦ νῦν Κηζὶλ Ἰρμὰκ) εἰς τὴν ἀπέραντον πεδιάδα τῆς Παγκαλείας, κειμένης πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀμωρίου, ὅπου οἱ δύω ἀντίπαλοι τοσοῦτον τραγικῶς εἶχον ἤδη συμπλακῆ τὸ πρῶτον [2]). Ἐὰν ὁ Βάρδας Φωκᾶς συνεπήγετο νέους συμμάχους, καὶ ὁ Σκληρὸς ἀφ' ἑτέρου ἀπεπειράθη νὰ προσλάβῃ τοιούτους, ἀποστείλας πανταχόθεν εἰς τοὺς ὁμόρους

[1]) Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου ἐξάγεται ὅτι ὁ Τορνίκιος ἐν τῷ μεταξὺ τῆς εἰς Γεωργίαν ἀποστολῆς καὶ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γεωργιανῶν στρατευμάτων ἐκστρατείας αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Κ)πολιν, κομίζων εἰς τοὺς βασιλεῖς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ κουροπαλάτου. Τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων Δζοδζὶκ ὑπάρχει ἐπί τινος ἐπιγραφῆς τὴν ὡραίας ἐκκλησίας τοῦ Ἐόσκ, παρὰ τὸ χωρίον Κηζὶλ Κλίσα, ὀλίγας ὥρας πρὸς βορρᾶν τῆς Ἐρζερούμ. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, κτισθεῖσα τὸν 1' αἰῶνα, ἀνῳκοδομήθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1036, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ἥτις ὀνομάζει αὐτὸν ὑπερευλογημένον πατρίκιον Δζοδζίκ. Ἴδ. Brosset, inscriptions géorgiennes et autres σελ. 9, κ. ε'. Ὁ κ. Brosset φρονεῖ ὅτι ἴχνος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εὑρίσκεται παρὰ Σκυλίτσῃ, ὅστις ἐν ἔτει 6524 ἢ 1016 Μ. Χ. ὁμιλεῖ περί τινος πατρικίου Τζιτζικίου, υἱοῦ τοῦ πατρικίου Θευδάτου τοῦ Ἰβήρος καὶ διορισθέντος διοικητοῦ ἐν Δορυστόλῳ ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Β' κατὰ τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον.

[2]) Κατὰ τὸν Σκυλίτσην, ἡ Παγκάλεια ἦν πεδίον ἀναπεπταμένον τε καὶ ἱππήλατον, ἔγγιστά που τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος κείμενον», κατὰ δὲ Λέοντα τὸν Διάκονον «ἱππήλατον πεδίον τῷ Ἀμωρίῳ προσέγγιον».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σαρακηνοὺς ἐμίρας πρεσβείας μετὰ πλουσίων δώρων ὅπως πείσῃ αὐτοὺς νὰ προσέλθωσιν ἐπίκουροι, εἴς τε τὸν ἐμίρην τοῦ Χαλεπίου καὶ εἰς τὸν ἐμίρην Ἀμίδης Ἀβοῦ Ταγλὶπ καὶ εἰς τὸν βουΐδην Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, τὸν παντοδύναμον Ἐμὶρ Ἔλ Ὀμερὰ τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης Ἔτ Ταγί. Ὁ Γιαχγιᾶ δίδει περὶ τῶν ἀφορώντων ἰδίᾳ τὸν Ἀβοῦ Ταγλὶπ λεπτομερεστάτας πληροφορίας, ἀναγραφείσας ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τοῦ Ἴβν Ἔλ Ἀθίρ. Ὁ Ἀβοὺλ Βεφᾶ Ταχὴρ Ἴβν Μωχαμέτ, λέγει, γραμματεὺς τοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, ἤρξατο καταδιώκων τὸν Χαμδανίδην ἡγεμόνα συνταχθέντα μετὰ τοῦ ἄλλου βουΐδου Βαχτυάρ, ὅστις προσεπάθει ν' ἀνακτήσηται τὴν ἐν Βαγδάτῃ ἀρχὴν ἐναντίον τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Ἀδχούδ. Ἀμφότεροι δέ, ὅτε Ἀβοῦ Ταγλὶπ καὶ ὁ Βαχτυάρ, εἶχον πρὸ μικροῦ ἡττηθῆ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀδχοὺδ παρὰ τὸ Κὰσρ Ἔλ Δζάς, μεταξὺ Σαμαρρὰ καὶ Τεκρὶς ἐπὶ τοῦ Τίγρητος, τῇ 27 Μαΐου 978, καὶ ὁ Ἀβοῦ Ταγλὶπ —ὁ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Ἀποτάγλε— μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην, καθ' ἣν ὁ Βαχτυὰρ αἰχμαλωτισθεὶς ἀπεκεφαλίσθη, κατέφυγε πρῶτον εἰς Μοσούλ, ὅθεν ὁ Ἀδχοὺδ ἀπεδίωξεν αὐτὸν τῇ 21 ἰουνίου μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ. Ἔφυγε τότε πρὸς τὴν Ἄλ Δζεζιρὰχ (Μεσοποναμίαν), διελθὼν διὰ Νισίβεως, Μεγιαφαρκίν, Βιτλίς, Ἔρζεν ἢ Ἀρζηνῆς, Χασσανιέ, Καβασσί, ὀχυροῦ φρουρίου, καλουμένου τὸ πάλαι Ἀρδαμούστ, ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μοσοὺλ ὄρει.

Ὁ ἀτυχὴς Χαμδανίδης, συνωθούμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ διώκτου αὐτοῦ, καταλαβόντων τὸ πλεῖστον τῆς Ἄλ Δζεζιράχ, ἐγκαταλειφθεὶς δὲ κατὰ μικρὸν ὑπὸ πάντων τῶν ἑαυτοῦ, ἐπέστρεψε τέλος εἰς Χὶσν Ζιάδ, ὅθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων πρὸς συνάντησιν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, μεθ' οὗ διὰ παλαιᾶς συνεδέετο φιλίας [1]) καὶ ὅστις εἶχε ζητήσει τὴν ἐπικουρίαν

[1]) Κατὰ τὸν Ἴβν Ἔλ Ἀθίρ, ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἔλαβεν εἰς γάμον καὶ κόρην ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀβοῦ Ταγλίπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἀβοῦ Ταγλὶπ ἔγραψεν αὐτῷ ἐπικαλούμενος βοήθειαν κατὰ τῶν καταδιωκόντων αὐτόν, ἀλλὰ δυστυχῶς ἦτο ἡ ὥρα, καθ' ἣν καὶ τὰ τοῦ ἀποστάτου ὁριστικῶς ἐπὶ τὰ χείρω ἐτρέποντο, καὶ ἡ παρακλητικὴ αὐτοῦ ἐπιστολὴ μόλις περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Σκληροῦ ὅτε καὶ αὐτὸς δεινῶς ὑπὸ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἐπιέζετο. Ὁ ἀποστάτης, μεριμνῶν περὶ τῶν ἰδίων καὶ ἀδυνατῶν νὰ φροντίσῃ ἐνεργῶς περὶ τῶν τοῦ σαρακηνοῦ αὐτοῦ συμμάχου, μόλις ἠδυνήθη ν' ἀποστείλῃ αὐτῷ ὀλίγα τρόφιμα, προτρέπων αὐτὸν τὸ ὕστατον νὰ προσέλθῃ ὅπως ὁμοῦ καταπολεμήσωσι τοὺς αὐτοκρατορικούς. «Κατόπιν τούτου, διεμήνυεν αὐτῷ, θὰ καταβάλωμεν ὁμοῦ καὶ τοὺς ἐχθρούς σου». Ὁ Ἀβοῦ Ταγλίπ, ἀδυνατῶν νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν συμβουλὴν ταύτην, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σκληρὸν μέρος μόνον τῶν ὑπ' αὐτὸν πολεμιστῶν, κατορθώσας δὲ τέλος ν' ἀποκρούσῃ τοὺς καταδιώκοντας αὐτὸν καὶ νὰ εὕρῃ μικρὰν ἀναψυχήν, ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς Χὶσν Ζιάδ, ἀναμένων ἐν τῷ ἡσυχαστηρίῳ ἐκείνῳ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων γεγονότων, ἅπερ ἀτυχῶς δι' αὐτὸν ἐξειλίσσοντο ἐγγυτάτω τῶν χωρῶν αὐτοῦ.

Παρὰ δὲ τοῦ βουίδου Ἀδχοὺδ καὶ τοῦ ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου Σαὰδ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ ἀποστάτου ἔτυχον τῆς εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἣν εἰς πάντα ἐχθρὸν τῶν βασιλέων ἐποιοῦντο· ἔσπευσαν μάλιστα ἀμφότεροι ν' ἀποστείλωσιν αὐτῷ ἐπικουρίας, αἵτινες, καὶ μάλιστα ἡ τοῦ Ἀδχούδ, ἦσαν, κατὰ τὸν Ἐλμακίν, σημαντικώταται, ἀλλ' αἱ ἐπικουρίαι αὗται ἕνεκα τῆς ῥάγδην ἐπελθούσης καταστροφῆς ἀφίκοντο μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ ἀποστάτου, οὗ ἕνεκα οἱ σαρακηνοὶ μαχηταὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν μουσουλμανικὴν χώραν μὴ μετασχόντες τοῦ πολέμου.

Ἐπανέλθωμεν νῦν εἰς τὰ κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐν Παγκαλείᾳ μάχην, ἥτις ἔδωκε πέρας εἰς τὸν ἀπὸ τριετίας ἤδη διαρκοῦντα ὀλέθριον ἐμφύλιον πόλεμον. Κατὰ τὸν Ἐλμακίν, ἡ ἐπικὴ αὕτη μάχη ἐγένετο τῇ κυριακῇ, 21 τοῦ μηνὸς σαμπὰν τοῦ 368

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἥτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν 24 μαρτίου 979 [1]). Οἱ δύω στρατοὶ λυσσωδῶς κατ' ἀλλήλων ἐπέπεσαν, καὶ πάλιν δ' ὁ Βάρδας, Φωκᾶς εἶδε τοὺς ἑαυτοῦ κατὰ μικρὸν ἐνδιδόντας πρὸ τῶν πολεμίων καὶ ἤδη εἰς φυγὴν βλέποντας. Τότε ὁ στρατηλάτης, προτιμῶν νέας ταπεινώσεως τὸν θάνατον, ἔλαβεν ἐσχάτην ἀπόφασιν, καὶ οἱονεὶ ὑπὸ μανίας ληφθεὶς ἔδραμεν ὅπως προκαλέσῃ τὸν Σκληρὸν εἰς μονομαχίαν, ἥτις ἐγένετο ἀξία ὄντως τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων.

Διελθὼν διὰ τῶν τάξεων τῶν μαχομένων ὁ Βάρδας Φωκᾶς καὶ τὰς τῶν ἐναντίων συγκόψας φάλαγγας, ὁρμᾷ μετὰ σφοδρότητος κατὰ τοῦ Σκληροῦ· παύει ἡ μάχη, καὶ οἱ ἀπειροπληθεῖς ἐκεῖνοι στρατιῶται ἀγωνιῶντες ἀποβαίνουσι θεαταὶ τοῦ μεγάλου δράματος. Ὁ Σκληρός, βλέπων ὁρμῶντα τὸν ἀντίπαλον, ἀποδέχεται τὴν πάλην, εἰς ἣν προκαλεῖ αὐτόν, καὶ ἀναμένει τὸν Φωκᾶν στερρῷ τῷ ποδί· οὐδεὶς τῶν στρατιωτῶν ἐπιβοηθεῖ κατὰ τὴν θανάσιμον ταύτην πάλην, πάντες δὲ κατανοοῦσιν ὅτι τὸ μέλλον τῆς αὐτοκρατορίας ἐξήρτητο ἐκ τῆς φοβερᾶς ταύτης ἐκ τοῦ συστάδην μάχης καὶ ἐν καταπλήξει καὶ σιωπῇ ἀποθαυμάζουσι τοὺς δύω ἐκπάγλους ἄνδρας, οἵτινες ἔμελλον ν' ἀλληλοφαγῶσιν. Μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς κατ' ἀλλήλων ὁρμῶσι, ταὐτοχρόνως ἀμφότεροι πλήττοντες· καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς [2]) ἀποκόπτει διὰ τοῦ ξίφους τὸ δεξιὸν οὖς τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ σὺν τῷ χαλινῷ, ὁ δὲ δομέστικος, καίπερ κλονηθεὶς ἐκ τῆς στιβαρᾶς πληγῆς καὶ τοὺς χαλινοὺς ἀφείς, φοβερὰν διὰ τῆς κορύνης καταφέρει πληγὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀντιπάλου, βαρέως ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου αὐτοῦ καταπεσόντος. Εὐθὺς δέ, ἀφεὶς τὸν ἀντίπαλον κατὰ γῆς κεί-

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ λέγει ὅτι ἡ μὲν συνάντησις τῶν δύω στρατῶν ἐγένετο τῇ παρασκευῇ 19, ἡ δὲ μάχη τῇ κυριακῇ 21 σαμπὰν τοῦ 368 ἔτους, 24 μαρτίου 979. Ὁ Brosset ἐσφαλμένως ὁρίζει τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκστρατείας, ἧς μετέσχεν ὁ Τορνίκιος εἰς τὸ ἔτος 976. Ὁ κ. Βασιλειέβσκης δίδει τὴν ἡμερομηνίαν 22 Φεβρουαρίου, ἡμέραν σάββατον.

[2]) Κατὰ τὸν Ψελλόν, διὰ μακρῶν τὰ τῆς περιφήμου ταύτης μονομαχίας ἀφηγούμενον, ὁ Σκληρός, παραβαίνων τοὺς νόμους τῆς μονομαχίας καὶ ὑπὸ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ παρασυρόμενος, ὥρμησε πρῶτος κατὰ τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἔπληξεν αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μενον καὶ τὰς τῶν ἐναντίων διατεμὼν φάλαγγας, ἐξέρχεται τὸν ἵππον κεντρίσας καὶ εἴς τινα ἀνελθὼν λόφον ἀνακαλεῖ τοὺς εἰς φυγὴν τραπέντας στρατιώτας αὐτοῦ [1]).

Οἱ δὲ περὶ τὸν Σκληρόν, βλέποντες αὐτὸν κακῶς ἐκ τῆς πληγῆς ἔχοντα καὶ ἤδη λειποψυχοῦντα, ἄγουσιν εἴς τινα πηγὴν ὅπως ἀποπλύνωσι τὸ τραῦμα αὐτοῦ· καθόσον μάλιστα μὴ ἰδόντες τὸν Βάρδαν Φωκᾶν φεύγοντα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀντιπάλου, ἐνόμιζον αὐτὸν νεκρόν. Αἴφνης ὁ ἵππος τοῦ Σκληροῦ, ἵππος ἀραβικός, οὗ τὸ ὄνομα διεσώθη παρὰ τοῖς χρονογράφοις, (ἐκαλεῖτο Αἰγύπτιος, ἦτο δ' ἴσως δῶρον τοῦ Χαλίφου τοῦ Καΐρου) ἐξιππασθεὶς ἐκ τοῦ πατάγου ἀνασκιρτᾷ καὶ τὸν κρατοῦντα ἀποδρὰς τρέχει ἀτάκτω ὁρμῇ καὶ αἵματι πεφυρμένος διὰ τῶν τάξεων τῶν ἀποστατῶν, οἵτινες ἀναγνωρίσαντες τὸ εὐγενὲς ζῶον καὶ νομίσαντες ὅτι ἀπεσφάγη ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν τρέπονται περιδεεῖς εἰς φυγήν. Οὕτως ἡ μονομαχία αὕτη τῶν δύω στρατηλατῶν ἔσωσε τὸν βασιλικὸν στρατόν, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν, αἱ δὲ ἀρχαὶ τῆς δευτέρας ταύτης ἐν Ἀμωρίῳ μάχης, ἀρχαὶ ἀπαίσια προοιωνιζόμεναι εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν βασιλέων, ἀπέληξαν βραδύτερον εἰς πλήρη νίκην. Ἡ φυγὴ τῶν ἀποστατῶν, ἀνενδότως καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν ἐπικούρων ψιλῶν ἱππέων τοῦ κουροπαλάτου, ἐγένετο πλήρης· πλεῖστοι αὐτῶν, φεύγοντες τοὺς διώκτας, ἔρριπτον ἑαυτοὺς κατὰ κρημνῶν καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Σαγγαρίου καὶ ἀκλεῶς ἀπώλλυντο.

[1]) Περίεργον, μοὶ γράφει ὁ ἔξοχος γερμανὸς Βυζαντιολόγος κ. **Krumbacher**, πῶς αἱ ἱστορικαὶ ἀφηγήσεις μεταβιβάζονται εἰς τὰ ἐν δημώδει Ἑλληνικῇ γλώσσῃ χρονικά. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς μονομαχίας Φωκᾶ καὶ Σκληροῦ ἀναγράφεται ἐν τῇ περὶ Βασιλείου τοῦ Β' ἀφηγήσει τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ ὡς ἑπομένως: «Ὁ δὲ Σκληρὸς ὡς τὸ ἔμαθεν ἐστράφη καὶ ὁ Φωκᾶς τὸν ἐδίωκε κατόπιν καὶ ἔσωσέν τον. Καὶ ἔσμιξαν οἱ δύω ὁμοῦ καὶ ἐπολέμησαν. Τότε ἔδωκεν ὁ Σκληρὸς μὲ τὸ σπαθίν του τὸ ἄλογον τοῦ Φωκᾶ. Καὶ ἔκοψέν του τὸ δεξιὸν αὐτὶ μὲ τὸ σαλιβάρι. Ὁ δὲ Φωκᾶς ἔδωκε τοῦ Σκληροῦ μὲ τὸ πελατίκι δυνατὰ πολλὰ καὶ ὅλον τὸ βάρος ἦλθε εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἀλόγου. Διότι εἰς τὴν ἄκραν τῆς κεφαλῆς τὸν ἔδωκε καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπεσεν εἰς τὸν τόπον ἀπεθαμένος. Ὁ δὲ Σκληρὸς ὡς ἔλαβε τὴν κοπανέαν ἐσκοτίσθη καὶ ἔδωκε τοῦ ἀλόγου καὶ ἀνέβη εἰς ἕνα βουνὸν καὶ ἐφυλάχθη κ. τ. λ.» (**Cod. Paris. gr. 1790** φ. 751).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, βλέπων ταῦτα ἀπὸ τοῦ λόφου καὶ «θεῖον ἔργον εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς τὸ εἰκός, ὑποτοπάσας», κατέρχεται ἐν καταλλήλῳ ὥρᾳ καὶ ἐφορμᾷ κατὰ τῶν φευγόντων μεθ' ὧν περὶ ἑαυτὸν εἶχε συνασπίσει [1]). Ὁ τοῦ ἀποστάτου στρατὸς ὁλόκληρος κατεστράφη, τῶν μὲν φονευθέντων, τῶν δὲ χειρωθέντων. Πρῶτοι διαρπασάντες τὸ στρατόπεδον τοῦ Σκληροῦ ἦσαν οἱ γεωργιανοὶ ἱππεῖς [2]). Τέλος ὁ ἀποστάτης, ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ λιποθυμίας συνελθών, βλέπων τούς στρατιώτας αὐτοῦ ἀτάκτως φεύγοντας καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐκλιποῦσαν, ὑπὸ φρικώδους κατελήφθη ἀπελπισίας, ἀλλὰ κατώρθωσεν ὅπως δήποτε νὰ σωθῇ. Ἀδυνάτου δ' ἀποβάσης πάσης ἀντιστάσεως μετὰ τηλικαύτην καταστροφήν, φεύγει μετ' ὀλίγων τολμηρῶν ἑταίρων καὶ ἀτρομήτων ἱππέων καὶ δι' ἀκατασχέτου ῥύμης διαβαίνει τὸ ἥμισυ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ πέραν τοῦ Σαγγαρίου, πέραν τοῦ Ἅλυος, πέραν τοῦ Εὐφράτου, διὰ μέσου λαῶν αὐθωρὶ μετὰ τὴν ἧτταν ἐξεγερθέντων κατ' αὐτοῦ, κατορθώνει ὡς ἐκ θαύματος νὰ φθάσῃ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους εἰς τὴν σαρακηνὴν πόλιν Μιεφαρκίμ, τὴν ἀρχαίαν Μαρτυρόπολιν.

Τῆς ἐσχάτης ταύτης καταστροφῆς, ἥτις ἔθηκε τέρμα εἰς τόσας ἐπανειλημμένας νίκας, εἰς τετραετῆ ἐξουσίαν, εἰς πᾶσαν τὴν ἐφήμερον δύναμιν τοῦ ἀποστάτου, καὶ ἰδίᾳ τῆς δράσεως τῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων τοῦ κουροπαλάτου κατὰ τὴν ἐν Παγκαλείᾳ νίκην πολύτιμον περισώζεται σύγχρονον μνημεῖον, ἐκ τῶν σπανιωτάτων καὶ σχεδὸν ἀνευρέτων μνημείων τῶν μεγάλων βυζαντινῶν ἀγώνων τοῦ Ι΄ αἰῶνος [3]). Ἐπὶ τοῦ τοίχου μικροῦ καὶ κομ-

[1]) Κατὰ τὸν Ἀκογίγκ δύω στρατιωτικὰ σώματα ἀπεστάλησαν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ, ὧν τὸ μὲν ἐτράπη εἰς φυγήν, τὸ δὲ ἀποκατέστησε καὶ μετέβαλε τὴν τύχην τοῦ πολέμου.

[2]) Ἀνώνυμον Ἑλληνικὸν χειρόγραφον τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μούσχας.

[3]) Ματθαῖος ὁ Ἐδέσσης (σελ. 29 τῆς ἐκδ. Dulaurier) ἀναφέρει τὴν νίκην ταύτην τῶν ἀρμενικῶν στρατευμάτων κατὰ τοῦ Σκληροῦ, ὁ δὲ Ζωναρᾶς ἐπικυροῖ τοῦτο καὶ λέγει ὅτι ἡ μάχη ἐγενετο περὶ τὸ Ἀμώριον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψοῦ ἐπιταφίου ναϊδρίου, παρακειμένου τῷ κωδωνοστασίῳ τῆς ἠρειπωμένης μεγάλης καὶ λαμπρᾶς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ζαρζμᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοβλιὰν τῆς χώρας Ἀχὰλ Τζιχέ, πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ταύτης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κοβλιάγκα ἢ Δζαγὶς Ἰσκάλ, ὁ κ. Brosset ἀνεκάλυψεν ἐπὶ τῆς πύλης τῆς εἰσόδου ἐκατέρωθεν λιθίνου σταυροῦ γεωργιανὴν ἐπιγραφήν, δυστυχῶς ἀτελῆ, χαραχθεῖσαν ἐν ἔτει 1045 ἐξ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ναϊδρίου τούτου, ὅστις ὑπῆρξεν, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ, ἐκ τῶν πολεμιστῶν τῆς στρατιᾶς, ἣν ὁ μέγας κουροπαλάτης τοῦ Δαΐχ εἶχε χορηγήσει πρὸ ἓξ καὶ ἑξήκοντα ἐτῶν εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν. Ἀνεγνώσθησαν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τὰ ἑπόμενα: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ πρεσβειῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἐγώ, ὁ Ἰωάννης υἱὸς τοῦ Σουλᾶ, ᾠκοδόμησα τὸν ναὸν τοῦτον. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Σκληρὸς ἀπεστάτησεν ἐν Ἑλλάδι, ὁ Δαυὶδ ὁ κουροπαλάτης—ὁ Κύριος ἀναπαύσαι αὐτόν— παρέσχεν ἐπικουρίαν εἰς τοὺς ἁγίους βασιλεῖς καὶ ἀπέστειλε πάντας ἡμᾶς. Ἐνικήσαμεν τὸν Σκληρόν, καὶ ἐγὼ ἐν τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ Σαρβενὶς ἔστησα θρόνον καί.... [1]).

Βεβαίως ὁ ναὸς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἐγένοντο ἀναλώμασι τοῦ εἰρημένου γεωργιανοῦ πολεμιστοῦ, Ἰωάννου υἱοῦ τοῦ Σουλᾶ, εὐχαριστοῦντος τῷ Θεῷ ὅτι ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων τῆς δευτέρας ἐν Παγκαλείᾳ κατ' ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 979 μάχης. Δυστυχῶς τὸ δυσανάγνωστον τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ πολυτίμου τούτου μνημείου, ὅπερ ὑπομιμνήσκει ἡμῖν ἔνδοξον τῆς ἱστορίας τοῦ γεωργιανοῦ ἔθνους γεγονός, δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ ἐννοήσωμεν διὰ ποῖον λόγον ἀναγράφονται ἐν αὐτῷ τὰ ὀνόματα τοῦ θέματος τοῦ

[1]) Brosset, Voyage Archéolog. dans la Géorgie et l' Arménie (2me rappotr) σελ. 13. Τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπιγραφῆς ἐλλείπει. Ὁ κ. Brosset φαίνεται ὅτι δὲν ἀνεγνώρισεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὀνόμασι τὸ ἄλλως εὐδιάκριτον θέμα τῆς Χαρσιανῆς (ὅπερ γράφει Χαρσανόν) καὶ τὰ Aquae Sarvenae ἢ Βασιλικὰ Θέρμα τῶν Βυζαντινῶν, ἐνοῖς εἶχεν ἠττηθῇ ὁ Φωκᾶς. Πιθανώτατα, λέγει ὁ κ. Brosset, ἡ χρονολογία τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου, ὅστις θ' ἀπετεφρώθη ἐν τῇ πυρᾷ ἐλεεινῆς τινος καλύβης τοῦ χωρίου Ζαρζμᾶ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Χαρσιανοῦ καὶ τῶν Aquae Sarvenae. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ μόνη ἴσως περισωζομένη μέχρι τοῦ νῦν ἱστορικὴ ἐπιγραφὴ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Β΄.

Περιέργως πως περιεσώθη καὶ ἕτερον ἐν μνημεῖον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀγῶνος. Ὑπάρχει εἰσέτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ Χιὸ-Μεγκβιμέ, παρὰ τὴν Μισκέταν, οὐ μακρὰν τῆς Τιφλίδος, χειρόγραφον Σχόλιον τῆς Ἀποκαλύψεως, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ ἑρμηνέως, υἱοῦ ἀκριβῶς τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει Ἰωάννου, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς διὰ χαρακτήρων Χουτζουρί, φέρει τὴν ἑπομένην ἐπιγραφήν· «Ἐγράφη ἐν Λαύρᾳ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου Κρανείας ἐπὶ τῶν βασιλέων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου καὶ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἀντωνίου, κατὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα (Σκληροῦ), ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6582, 198 τοῦ Πασχαλίου Κύκλου.... ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων Ἰωάννου καὶ Σάββα Δζμοσέλ».

Καιρὸς ἤδη νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, περὶ οὗ ἤδη ἐγένετο λόγος, τοῦ συμμοναστοῦ τοῦ ἁγίου Τορνικίου καὶ μεταφραστοῦ τοῦ Σχολίου τῆς Ἀποκαλύψεως. Ὁ περιώνυμος οὗτος γεωργιανὸς ἅγιος ἐγένετο σύγχρονος πάντων τῶν γεγονότων, ὅσα ἀφηγήθημεν. Σῴζονται αὐτοῦ δύω χειρόγραφοι βιογραφίαι, ἡ μὲν εἰς γεωργιανὴν γλῶσσαν ἐν τῷ ἀσιατικῷ μουσείῳ τῆς Πετρουπόλεως, ἡ δὲ ἄλλη ἑλληνική, ὑπ᾽ ἀνωνύμου συνταχθεῖσα, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἴπομεν, φυλαττομένη ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας. Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταύταις ταῖς διαφερούσαις ἐν μέρει βιογραφίαις τοῦ ἁγίου ἀνευρίσκομεν ἐνδιαφερούσας τινὰς εἰδήσεις περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν γεωργιανῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν ἐν Παγκαλείᾳ ἧτταν τοῦ Σκληροῦ.

Ὁ ἅγιος Εὐθύμιος ἦν υἱὸς τοῦ περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴπομεν ἁγίου Ἰωάννου, ἐκ τῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς τοῦ κουροπαλάτου. Κατ᾽ ἐποχὴν δυσεξακρίβωτον, ὅτε ὁ Ἰωάννης τὴν πατρίδα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ κατέλιπε καὶ ἀπελθὼν εὗρεν ἐν πρώτῳ τινὶ μοναστηρίῳ, ἱδρυθέντι ἐν τῷ Θεσσαλικῷ Ὀλύμπῳ ὑπὸ τοῦ συμπολίτου αὐτῷ Ἀθανασίου, οὐ μόνον τὸν μέγαν τοῦτον ἅγιον, ἀλλὰ καὶ τὸν Τορνίκιον, ἀδελφὸν τῆς ἰδίας αὐτοῦ συζύγου, ἐπὶ τῶν χρόνων πιθανῶς Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἐκχωρήσας εἰς τὸν κουροπαλάτην μεγάλας χώρας τῆς Ἄνω Καρθλὴ ἤτοι τῆς Ἄνω Γεωργίας, ἀπήτησε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Δαυὶδ ὡς ὁμήρους τῆς πίστεως αὐτοῦ τινὰς τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τῆς αὐλῆς αὐτοῦ· μεταξὺ τούτων κατελέγοντο οἱ δύω τοῦ Ἰωάννου ἐπ' ἀδελφαῖς γαμβροί, ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Ἀβουγάρβ καὶ τέλος ὁ ἴδιος αὐτοῦ υἱὸς Εὐθύμιος μετ' ἄλλων ἀζναοὺρ ἢ ἀρχόντων. Πάντες οἱ νέοι ἀπεφασίσθη ν' ἀνατραφῶσι ἑλληνιστί, καὶ ὁ Εὐθύμιος παρεδόθη οὕτως εἰς βυζαντινοὺς παιδοτρίβας, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μὴ ἐπερωτηθέντος, μήτε κἂν εἰδοποιηθέντος. Ἅμα μαθὼν τοῦτο ὁ Ἰωάννης, «εἴτε συναινῶν εἴτε μή, κατέλιπεν ἐν τάχει τὸ ἐν Κρανείᾳ τοῦ Ὀλύμπου [1]) μοναστήριον αὐτοῦ καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐζήτησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ», ὁ δὲ βασιλεύς, ὅστις κάλλιστα ἐγνώριζε τὸν πενθερὸν τοῦ Ἰωάννου Ἀβουγάρβ, εὐμενέστατα τὴν αἴτησιν τοῦ ἁγίου ἀποδεξάμενος ἀπέδωκεν αὐτῷ τὸν υἱόν. Πατὴρ καὶ υἱὸς συναπῆλθον εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, ὀλίγον δ' ἔπειτα, τῷ 973, καταλιπόντες ἀμφότεροι τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κελλία ἢ σκήτας, μετέβησαν εἰς Ἄθω, ἔνθα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐξηκολούθησεν ἐκτρέφων τὸν νεαρὸν Εὐθύμιον ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φιλοσοφίας.

[1]) Τὸ ἀνώνυμον ἑλληνικὸν χειρόγραφον τῆς Μόσχας λέγει ὅτι ταῦτα ἐγίνοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεταξὺ τῆς ἐν Κων)πόλει βασιλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ κουροπαλάτου Δαυὶδ διαπραγματεύσεων, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ. Ἀφηγεῖται ὅτι ὁ ἅγιος Εὐθύμιος ἦν ἐκ τῶν ὁμήρων τῶν δοθέντων πρὸς ἐγγύησιν τῆς τότε μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν συναφθείσης συνθήκης καὶ ὅτι ἐκ τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπῆλθεν ὁ Ἰωάννης πρὸς ζήτησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Χιὸ-Μεγκδιμὲ χειρογράφου, περὶ οὗ ὡμιλήσαμεν, ἐγγεγραμμένη χρονολογία καταδεικνύει ὅτι ὁ ἅγιος Εὐθύμιος ἐδόθη ὡς ὅμηρος πολλῷ πρότερον, ἀφ' οὗ τῷ 978 εἶχεν ἤδη μεταφράσει ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τοσοῦτον ὀγκώδες βιβλίον. Καταφαίνεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ ἀνώνυμος Ἕλλην βιογράφος προσθέτει καὶ τροποποιεῖ λεπτομερείας τῆς εἰς γεωργιανὴν γλῶσσαν χειρογράφου βιογραφίας τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ἄνευ ἀλλοιώσεως καὶ βλάβης αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρὸ τούτου, λέγει ἡ χειρόγραφος βιογραφία, ὁ Ἰωάννης σφοδρότατα συνεζήτησε μετὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Ἀβουγάρβ, εἰς ὃν δὲν συνεχώρει ὅτι ἀφῆκε νὰ ληφθῇ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὡς ὅμηρος. «Τὶ τοῦτο; τῷ ἔλεγε. Δὲν εἶχες λοιπὸν ποτὲ τέκνα; Καὶ ὅμως γνωστότατον εἶναι ὅτι ἠγάπας ταῦτα ὡς ἀληθὴς πατήρ. Πῶς λοιπὸν ἐτόλμησας νὰ δώσῃς ὡς ὅμηρον τὸν υἱόν μου, ὡς νὰ ἦτο ὀρφανός; Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συγχωρήσῃ». Οὕτω, συμπεραίνει τὸ εὐσεβὲς χρονικόν, τῇ εὐδοκίᾳ τῆς Θείας Προνοίας καὶ τῇ θελήσει τῶν βασιλέων παρέλαβε τὸν υἱὸν καὶ μετὰ τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἐρημικὸν αὐτοῦ ἀναχωρητήριον».

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Σκληροῦ οἱ νικηταὶ προέβησαν εἰς τὴν λεηλασίαν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, καθ' ἣν φαίνονται ἰδίᾳ διακριθέντες οἱ γεωργιανοὶ ἐπίκουροι, εἶτα ἤρξατο ἡ ἀνένδοτος τῶν φυγάδων καταδίωξις. Πάντες, οἵ τε ἀνδρείως καὶ δεξιῶς ἀγωνισπέντες Γεωργιανοὶ καὶ οἱ τῶν αὐτοκρατορικῶν φαλάγγων στρατιῶται καὶ οἱ τῶν ἐπικουρικῶν σωμάτων μαχηταί, κατεδίωξαν τοὺς τελευταίους τοῦ ἀποστάτου ὀπαδοὺς μέχρι τῆς σαρακηνῆς χώρας καὶ ἀκολούθως προέβησαν εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων. «Ὁ Τορνίκιος, λέγει ἡ βιογραφία τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, συμφώνως τῇ αὐτοκρατορικῇ διαταγῇ, προέβη εἰς λεηλασίαν τῆς περιουσίας πάντων τῶν ἑλλήνων ἀρχόντων (πρόκειται βεβαίως περὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ὀπαδῶν τοῦ Σκληροῦ), διένειμε μέρος αὐτῶν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ἐκράτησε τὰ λοιπά, πλουσιωτάτην ἀποτελέσαντα λείαν εἴς τε ἄργυρον καὶ εἰς βαρύτιμα ὑφάσματα καὶ εἰς ἄλλα τοιαῦτα. Ἐπανακάμψας εἰς Γεωργίαν, προσηγόρευσε τὸν κουροπαλάτην καὶ πολλὰς ἐξέφρασεν αὐτῷ εὐχαριστίας». Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης βεβαίως ταύτης μερίδος τῶν ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σκληροῦ ληφθέντων λαφύρων ὁ Ἰωάννης, υἱὸς τοῦ Σουλᾶ, ᾠκοδομήσατο τὸ ναΐδριον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ζαρζμᾶ, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος.

Πρὸς ἀποφυγὴν παλιλλογιῶν εἴπωμεν ἐνταῦθα τὶ ἀπέγειναν ὁ εὐσεβὴς Τορνίκιος καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Εὐθύμιος. Μετὰ τὴν περιφανῆ νίκην, εἰς ἣν τοσοῦτο συνετέλεσεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ Τορνίκιος, ἄλλοι φιλοδοξότεροι θ' ἀπεφάσιζον ἴσως ν' ἀποδυθῶσι καὶ αὖθις εἰς τὸ στάδιον τῶν ὅπλων, ἐν ᾧ τοσαύτην ἔδρεψε δόξαν· ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀληθὴς μυστικὸς τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἔσπευσεν ἔτι μᾶλλον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ εὐσεβὲς αὐτοῦ ἐρημητήριον πλησίον τῶν ταπεινῶν συμμοναστῶν αὐτοῦ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ οὓς ἀπέκτησε θησαυροὺς πρὸς δόξαν Θεοῦ, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει προσφιλὲς αὐτῷ κελλίον παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ, ἁγίῳ Εὐθυμίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς συμπολίταις αὐτοῦ μοναχοῖς καὶ ἔκτοτε δὲν ἐγκατέλιπε πλέον τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Τότε ἤρξατο τὸ ἔργον, ὅπερ πρὸ παντὸς ἐδόξασεν ἐν Ἀνατολῇ τοὺς ἁγίους τούτους. Διὰ τῆς ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Σκληροῦ ληφθείσης ἢ ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ διαρπαγείσης λείας, διὰ τῶν δωρεῶν, ἃς ἐπεδαψίλευσαν οἱ βασιλεῖς [1]), ὡς ἐπανειλημμένως λέγει τὸ ἀνώνυμον ἑλληνικὸν χειρόγραφον τῆς Μόσχας, εἰς τὸν Τορνίκιον ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ τελεσφόρῳ ἀρωγῇ αὐτοῦ, οἱ εὐσεβεῖς οὗτοι κοινοβιάται, οἱ πολεμικοὶ οὗτοι μοναχοὶ Ἰωάννης Τορνίκιος καὶ Ἰωάννης ἐπεχείρησαν ἐν Ἄθῳ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τιμηθέντος περιφήμου μοναστηρίου, ὅπερ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἔθνους αὐτῶν, τῆς ἐκπρεπεστάτης ἐκείνης Λαύρας, ἥτις, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μονὴ τῶν Ἰβήρων, εἶναι μέχρι τοῦ νῦν ἐκ τῶν περιωνυμοτάτων καὶ καλλίστων τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει εὐαγῶν ἱδρυμάτων, ἀνήγειραν δὲ καὶ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρό-

[1]) Ἢ μᾶλλον ἡ Θεοφανώ, καθὰ ἐξακολουθητικῶς λέγει τὸ ἀνώνυμον ἑλληνικὸν χειρόγραφον, ὅπερ οὐδέποτε ὀνομάζει τοὺς βασιλεῖς, ἀλλὰ πάντοτε τὴν μητέρα αὐτῶν, ὁσάκις πρόκειται περὶ τῶν ὑπὸ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς χορηγηθεισῶν εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων δωρεῶν. Ἀνάγκη ἄρα νὰ παραδεχθῶμεν ὄχι βεβαίως ὅτι ἡ χήρα τοῦ Ρωμανοῦ ἐπρωταγωνίστει μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπάνοδον αὐτῆς ἐν τῇ διοικήσει τῶν δημοσίων πραγμάτων, καθόσον τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς τὰ γραφόμενα πάντων τῶν ἄλλων χρονογράφων, ἀλλ' ὅτι τῇ ἐπέτρεψαν οἱ υἱοὶ αὐτῆς νὰ φροντίζῃ, ὡς τόσαι ἄλλαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄνασσαι πόρρω τῶν πραγμάτων ζῶσαι, περὶ εὐαγῶν ἱδρυμάτων καὶ δωρεῶν πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῆς καὶ ἐπίκλησιν τῆς τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἐφ' ἑαυτῆς καὶ τῶν οἰκείων αὐτῆς. Ζωηροτάτη ἐν Ἄθῳ διατηρεῖται ἡ παράδοσις, καθ' ἣν ἡ Θεοφανὼ εἶναι ἡ πράγματι ἱδρύσασα τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μου. Οἱ βασιλεῖς [1]), παρ' ὧν ὁ Τορνίκιος ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἱδρύσῃ εὐσεβὲς ἄσυλον διὰ τοὺς ὁμοφύλους αὐτῷ μοναχούς, ἐκθύμως ταύτην παρέσχον, ἐχορήγησαν δὲ καὶ αὐτοὶ τεχνίτας, καλλιτέχνας καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ἱερὰ σκεύη, προικοδοτήσαντες τὴν μονὴν καὶ διὰ πολλῶν ἐπαύλεων καὶ μετοχίων [2]). Οἱ σεβάσμιοι

[1]) Καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀνώνυμον ἑλληνικὸν χειρόγραφον ἀναφέρει τὴν Θεοφανώ.

[2]) Ἀπὸ τοῦ 980 ὁ Βασίλειος Β' διὰ χρυσοβούλλου φέροντος τὴν χρονολογίαν τοῦ ἔτους τούτου ἐδωρήσατο εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων πρὸς διατήρησιν αὐτῆς τὰ μοναστήρια Λεοντιάδος ἐν Θεσσαλονίκῃ, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ παρὰ τὴν Ἱερισσὸν καὶ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. (Ἴδε Zachariae v. Lingenthal, jus greco-romanum T. Γ' σελ. XVI ἀρ. XVI). Τῷ 982 κατὰ μῆνα Ἰούνιον Ἰνδικτ. 10 ἐπῆλθε συμφωνία τις μεταξὺ Ἰωάννου τοῦ Ἴβηρος, ὅστις εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἱδρυτὴς τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ὁ ἅγιος Ἰωάννης, καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερισσοῦ περὶ γηπέδου τινος ἀνήκοντος εἰς τὴν μονήν, τὴν συμφωνίαν δὲ ταύτην ἐπεκύρωσεν ὁ λιβελλήσιος τῆς Θεσσαλονίκης Νικόλαος (Αὐτ. ἀρ. XVII). Κατὰ δεκέμβριον τοῦ 984 Ἰνδικτ. 13 χρυσόβουλλον τοῦ Βασιλείου Β' χορηγεῖ εἰς τὸν Ἰωάννην τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἐν πλοῖον (Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athos-kloester κτλ. Λειψία 1894 σελ. 90). Τὰ τρία ταῦτα πολύτιμα ἔγγραφα, ὧν τὸ τελευταῖον εἶναι προσυπογεγραμμένον ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Ἱερισσοῦ διὰ γλαγολιτικῶν χαρακτήρων καὶ ποιεῖται μνείαν Σλαυοβουλγάρων ἐν Ἱερισσῷ, διατηροῦνται ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων.

Ὁ Σκυλίτσης ὁμιλῶν περὶ Γεωργίου καὶ Βαρασβατζέ, ἐξαδέλφων τοῦ πατρικίου Θευδάτου, λέγει ὅτι ὁ Βαρασβατζὲ ἦν «ὁ ἐν τῷ Ὄρει τοῦ Ἄθῳ τὴν τῶν Ἰβήρων μονὴν συστησάμενος» (Κεδρ. Τ. Β'. σελ. 488). Τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τούτου οὐδαμοῦ τῆς γεωργιανῆς ἱστορίας εὑρίσκεται, ἀλλ' ὁ μητροπολίτης Τιμόθεος ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἐπισκέψεως λέγει ὅτι ὁ Βαρασβατζὲ οὗτος ἦν ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ Τορνικίου, φαίνεται μάλιστα ὅτι καὶ συνεδίωσε μετ' αὐτοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Ἐγένετο δὲ περὶ τὸ ἔτος 1030 ὁ ἀληθὴς ἱδρυτὴς τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἥτις ἕως τότε ὑφίστατο ἐν σμικρῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κελλία τοῦ ἁγίου Κλήμεντος. (Ἴδε Μ. Γεδεών, Ὁ Ἄθως σελ. 169 καὶ Ι. Νερούτσου, Χριστιανικαὶ Ἀθῆναι σελ. 56).

Ὁ Βασίλειος Β' καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτῶν πολλὰς ἐπεδαψίλευσαν δωρεάς, οὐ μόνον εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μοναστήρια τὰ ἤδη ὑφιστάμενα ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Χρυσόβουλλον αὐτῶν, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἰουνίου 978, δημοσιευθὲν δὲ ὑπὸ Ἀλ. Ε. Λαυριώτου ἐν τῷ ὑπὸ ἡμερ. 10 Ἀπριλίου 1892 φύλλῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας ἐν Κων/πόλει, ἀναφέρει τὰς ἑπομένας δωρεάς: α'. δέκα ἀργυρῶν ταλάντων χορηγητέων ἐτησίως ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου ὑπὲρ τοῦ Ἀθανασίου καὶ τῆς Μονῆς τῆς Λαύρας. β'. χρυσῆς λιθοκοσμήτου λειψανοθήκης περιεχούσης τὰς κάρας τῶν ἁγίων Μιχαὴλ τοῦ Συγκέλλων τῆς Φρυγίας καὶ Εὐστρατίου μάρτυρος καὶ τὸν βραχίονα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσορρήμονος. Σεπτότατα ὄντως ἦσαν τὰ ἱερὰ ταῦτα λείψανα. Ἐν τῷ προοιμίῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν γενομένων ὑπὸ τῶν προκατόχων τῶν δύο βασιλέων δωρεῶν. Φαίνεται ὅτι ἔθος ἐκράτησε νὰ προσφέρ ἕκαστος τῶν βασιλέων ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ δῶρόν τι εἰς τὴν ἁγίαν Λαύραν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοινοβιάται ἔθηκαν τὴν νέαν Ἰβηρικὴν μονὴν ὑπὸ τὴν αἰγῖδα [1] τῆς Παναγίας τῆς Πορταϊτίσσης, οὕτως ὀνομασθείσης ἐκ θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς Παρθένου, φερούσης τὸ εὐόφθαλμον καὶ χρυσοβόστρυχον βρέφος Ἰησοῦν, κειμένης ἄνω τῆς πύλης τῆς εἰσόδου. Ἡ λιθίνη αὕτη εἰκὼν εἶχεν ἀνευρεθῆ, κατὰ τὴν εὐσεβῆ παράδοσιν, παρά τινι χήρᾳ ἐν Νικαίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εἰκονοκλάστου Θεοφίλου· αὐτοκρατορικοῦ δέ τινος ὑπαλλήλου διὰ τοῦ ξίφους αὐτὴν πλήξαντος, αἷμα ἀπὸ τοῦ λίθου ἐξέθορε, πτοηθεῖσα δὲ ἡ χήρα ἔρριψεν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν· ἀλλὰ βραδύτερον ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ υἱὸς αὐτῆς, μονάσας καὶ αὐτὸς ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἄθω μονῇ τῶν Ἰβήρων, εἶδεν, ὦ τοῦ θαύματος! τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα ἐπιπλέουσαν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐν ᾗ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη παρέμεινε, καὶ εὐθέως ἡ εἰκὼν ἀναδύσασα ὑπερφυῶς ἔστη ἐπὶ τῆς μεγάλης πύλης τῆς μονῆς. Αὕτη ἡ περίφημος εἰκών, ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παναγία ἡ Πορταΐτισσα τῶν Ἰβήρων γνωστή, ἡ τοσοῦτον καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσίαν αἰδέσιμος καὶ ἰδίᾳ ἐν Μόσχᾳ, ὅπου πλεῖστα ὑπάρχουσιν ἀντίγραφα αὐτῆς καὶ ἓν πρὸ πάντων καλούμενον Παναγία Ἰβέρσκαγια, πρὸ τοῦ ὁποίου κατὰ πᾶσαν ὥραν βλέπει τις ὁλόκληρον λαὸν γονυπετοῦντα [2].

Ὁ πλοῦτος τοῦ μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων ταχέως ὑπερηυξήθη, καὶ μεγάλαι ἦσαν αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ· δι' ὃ καὶ πλῆθος μοναχῶν ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Καυκάσου συνέρρεον εἰς αὐτό. Πρῶτος ἀπέθανεν ὁ Τορνίκιος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἅγιος Ἰωάννης, πρὸς ὃν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος πολλὴν πάντοτε ἐπεδείξατο εὐμένειαν. Τοῦτον ἐν τῇ ἡγουμενείᾳ τῆς Μονῆς διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εὐθύμιος, φιλοπόνως εἰς μεταφράσεις ἐπιδοθείς, μεταξὺ δ' ἄλλων μεταφράσας εἰς γεωργιανὴν γλῶσσαν ὅλην τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἧς τὸ πρωτότυπον μετὰ καὶ ἄλλων ἔργων διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ

[1] Ἱδρυθεῖσαν ἐπομένως μετὰ τὸ 979, ὡς ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου ἀναγράφεται καὶ ὡς ὁ Brockhaus (Die kunst inden Athos-kloestern, Λειψία 1891 σελ. 7) ὑποστηρίζει.

[2] Ἴδε Βασιλειέβσκη, Fragments russo-Byzantins σελ. 173.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βιβλιοθήκη τῆς ἀρχαίας Μονῆς τοῦ Ἄθω. Ὁ χειρόγραφος κατάλογος περιγράφει τὸ πολύτιμον τοῦτο χειρόγραφον ὡς ἑπομένως: «Ἡ Ἁγία Γραφὴ μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου· ἐλλείπουσιν οἱ Μακκαβαῖοι· τὰ λοιπὰ ὑπάρχουσι· γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς, εὐανάγνωστον ὡς εἰ ἦτο καινουργές, ἀλλὰ σχισθὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μουσουλμάνων κ.τ.λ.».

Τὸ Ἅγιον Ὄρος ἦν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον τὸ συνεντευκτήριον τῶν φιλοπόνων γεωργιανῶν ἑρμηνευτῶν, οἵτινες, διαδίδοντες τὰ θρησκευτικὰ βιβλία, ἐκάθηραν ἅμα καὶ καθώρισαν τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας αὐτῶν. Ἄγνωστον ἀπὸ πότε καὶ μέχρι τίνος ἀκριβῶς ἐποχῆς ὁ ἅγιος Εὐθύμιος παρέμεινεν ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. Τοῦτο μόνον ὑπάρχει γνωστὸν ὅτι, τῶν μοναχῶν, ὧν πλεῖστοι ἦσαν Ἕλληνες, δυσαρεστηθέντων διὰ τὴν αὐστηρότητα αὐτοῦ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος, ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ πρὸς ἀπολογίαν εἰς Κ)πολιν, ὅπου ἀπέθανεν ἐκ πτώσεως τοῦ ἵππου ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Η΄ ἐν ἔτει πιθανῶς 1028, ἀφοῦ προηγουμένως παρητήθη τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Τὸ σῶμα αὐτοῦ, μετενεχθὲν εἰς Ἄθω, ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τὸ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἶχεν ἐνταφιασθῆ ἐν τῇ τῶν ἁγίων Ἀρχαγγέλων. Ὁ βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, οὗ τὴν μνήμην ἑορτάζει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῇ 13 μαΐου [1]), ὑπάρχει ἐν τοῖς βίοις τῶν γεωργιανῶν ἁγίων ἔν τινι χειρογράφῳ τοῦ ἀσιατικοῦ μουσείου τῆς Πετρουπόλεως, εἶναι δὲ μακρότατος ὑπὲρ τὰς τριάκοντα περιλαμβάνων σελίδας καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρων, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ

[1]) Τῇ 13 Μαΐου ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην οὐ μόνον τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ Νέου κτίτορος τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Ἴβηρος, ὅστις ἀτὰ τερπνὰ τοῦ βίου λιπὼν ἐντρυφᾷ νῦν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ Κυρίου», καὶ τοῦ συγγενοῦς αὐτῶν ὁσίου Γεωργίου τοῦ Ἴβηρος καὶ τέλος τοῦ ὁσίου Γαβριὴλ τοῦ Ἴβηρος, ὅστις «θείας φωνῆς ἀκηκοὼς ἐξήγαγεν ἐκ τῆς θαλάσσης τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Πορταϊτίσσης», περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ἀνωτέρω ὁ γαλάτης συγγραφεύς, μὴ ἀναγράφων ὅμως τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταπεινοῦ Γεωργίου, κανονικοῦ ἱερέως [1]). Ἐν τῷ αὐτῷ μουσείῳ ὑπάρχει νομοκάνων ἐπὶ διφθέρας αὐτόγραφος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ πλεῖστα ἄλλα αὐτόγραφα ἐκ τῶν ἰδιογράφων τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἐπισκέψεως, ἐν ᾧ ὁ μητροπολίτης Τιμόθεος Γαβασβιλλί, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς Ἄθω ἐπισκέψεως αὐτοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1755, ἀφηγεῖται τὸν βίον τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου, ἀναγινώσκομεν καὶ τὰς ἑπομένας περιεργοτάτας πληροφορίας [2]): «Ἡ ὡραιοτάτη ἐκκλησία τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ γεωργιανοῦ μοναχοῦ Γεωργίου Μιθατσμίδελ [3]), ἀναλώμασι τοῦ βασιλέως κουροπαλάτου Παγρὰτ τοῦ Γ'. Ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας εἰσὶν οἱ τάφοι τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν Εὐθυμίου, Ἰωάννου καὶ Γεωργίου Μιθατσμίδελ, κεκοσμημένοι πρὸς τιμὴν διὰ κιγκλίδων μετ' ἀνημμένων λαμπάδων. Ἡ διπλῆ ἐξωτερικὴ στοά, τὸ τεῖχος τοῦ περιβόλου καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Ἐρισθλὰδ Τορνικίου, ἐνδόξου γεωργιανοῦ στρατηγοῦ καὶ περιωνύμου πολεμιστοῦ. Ὑπάρχει ἐν τῇ Μονῇ καὶ ἄλλη ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ὅτε οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξῆλθον ἀπὸ τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου». «Ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, ἐπισυνάπτει ὁ Τιμόθεος, ἐπεδείχθη ἡμῖν ἡ πανο-

[1]) Πλὴν τοῦ βίου τούτου, περὶ οὗ γράφει ὁ συγγραφεύς, ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ Νέῳ Ἐκλογίῳ ὁ βίος αὐτοῦ συγγραφεὶς ἑλληνιστὶ ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ μεγάλου ῥήτορος, οὗ ἡ ἀρχὴ «Οὗτος ὁ Πατὴρ ἡμῶν Εὐθύμιος» ὁμοίως καὶ ἡ ᾀσματικὴ ἀκολουθία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ ἐμελουργήθη (σώζονται ταῦτα ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων). Ἴδε Συναξαριστὴν Νικοδήμου ἐν Ζακύνθῳ 1868 σελ. 38).

[2]) Brosset, Hist. de la Géorgie (Add. X) σελ. 189.

[3]) Ὁ Γεώργιος οὗτος, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, ἀναφέρεται ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ ἐν ἔτει 970 τυπικοῦ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ὡς σύγχρονος τοῦ περιωνύμου τούτου μοναχοῦ. Ἔγραψεν ἢ τουλάχιστον ἀποδίδονται αὐτῷ πολλὰ εἰς γεωργιανὴν γλῶσσαν χειρόγραφα τῶν Εὐαγγελίων ὑπάρχοντα ἔτι ἐν Ἰμερετίᾳ καὶ Μιγγρελίᾳ. Ἦν δὲ ἐξάδελφος τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου καὶ διεδέξατο αὐτὸν ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων. (Ἴδε Brosset, Explication de quelques inscriptions photogr. par M. Sévastianof au Mont-Athos. Mel. asiat. du Bulletin de l'Acad. des Sc. de St Pétersbourg T. Δ'. σελ. 369, 379).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλία τοῦ Τορνικίου, ἡ περικεφαλαία, ὁ ἀλυσιδωτὸς θώραξ, ἡ σκευὴ αὐτοῦ καὶ ἡ σπάθη, ἣν ἔφερεν ὅτε μοναχὸς ὢν ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν». Ὁ εὐσεβὴς καὶ ἀμαθὴς μητροπολίτης τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρῇ ἄλλως τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Σκληρόν, τὸν σύμμαχον τῶν ἀπίστων, ἢ ὡς Πέρσην. Τὰ πολυτιμότατα ὅπλα, ἅπερ ἔφερέ ποτε ὁ εὐσεβὴς νικητὴς τοῦ ἀποστάτου τῆς Ἀσίας, σῴζονται ἔτι, ὡς μοὶ εἶπον, ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς περιφήμου μονῆς τοῦ Ἄθω, οὐχὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διατηρούμενα.

«Ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων [1]) εἶναι νῦν ἄτακτον κτιρίων συμπίλημα ἐν κεχωσμένῃ κοιλάδι παρὰ τὴν θάλασσαν. Ὁ ὀγκώδης αὐτῆς πύργος, οἱ θόλοι τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς, κτιριά τινα ἐκ λελαξευμένων λίθων εὑρίσκονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λοιπὰ ξύλινα ἢ λιθόδμητα μέρη τῆς μονῆς μετὰ τῶν ἐπικλινῶν στεγῶν τῶν ὑπὸ δοκῶν ὑποβασταζομένων, διὰ ποικίλων πάντα ταῦτα κεχρωσμένα χρωμάτων. Ἐπὶ παρακειμένου λόφου ὑπάρχει νοσοκομεῖον διὰ τοὺς παράφρονας καὶ τοὺς λεπρούς. Τὸ μοναστήριον, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ ἕλληνες μοναχοὶ ὁριστικῶς τοὺς γεωργιανοὺς ἀντικατέστησαν, περιλαμβάνει 22 ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια, εἶναι δὲ ἐκ τῶν μεγίστων καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει κατ' ἀρχαιότητα· ἀρχαιότερα τούτου εἰσὶ μόνον τὸ περίφημον Πρωτᾶτον ἢ ἐκκλησία τῶν Καρυῶν, ἡ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἴσως δὲ καὶ ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου [2]). Ἀλλὰ τὰ ὑπολειπόμενα ἐκ τῶν ἀρχικῶν κτιρίων εἰσὶ σήμερον ἐλάχιστα». Ἐν τῇ μοναστηριακῇ ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Τιμόθεος, κυ-

[1]) Guide Joanne, Turquie d' Europe.

[2]) Τὴν ἐκκλησίαν τῶν Καρυῶν ἵδρυσεν ἤδη ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος (ἴδε Brochhaus ἔ. ἀ. σελ. 24), τὸ δὲ μοναστήριον τοῦ Βατοπεδίου ἱδρύθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἀλλὰ κατύπιν τῆς Λαύρας, μετὰ τὸ 972, τῇ αἰτήσει αὐτοῦ ὑπὸ τριῶν κατοίκων τῆς Ἀδριανουπόλεως, Ἀθανασίου, Νικολάου καὶ Ἀντωνίου. Τὸ λιθόστρωτον τῆς ἐκκλησίας εἶναι σύγχρονον τῇ ἱδρύσει αὐτῆς. Αἱ τρεῖς αὗται μεγάλαι μοναὶ τῆς Λαύρας τῶν Ἰβήρων καὶ τοῦ Βατοπεδίου κεῖνται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐγγυτάτω τῆς θαλάσσης. Αἱ τοῦ Ἐσφιγμένου καὶ Δοχειαρίου χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ιᾳ' αἰῶνος, ἡ δὲ τοῦ Φιλοθέου, ἀρχαιοτέρα, ἱδρύθη ἐπὶ Ἀθανασίου ἐν ἔτει 1000.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλοτερὴς ἐπιγραφὴ ἐξ ἐγκεκολλημένου χαλκοῦ περὶ κεντρικήν τινα πλάκα ἐκ πορφυρίτου τοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεως μωσαϊκοῦ λιθοστρώτου γεραίρει ἔτι καὶ νῦν τὸ ὄνομα τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς διὰ τῶν ἑπομένων: «Τὰς στήλας ἐστερέωσα καὶ οὐ μὴ σαλευθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ μοναχὸς Γεώργιος ὁ Ἴβηρ καὶ ἱδρυτής». Ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἑλληνικὰ καὶ γεωργιανὰ χειρόγραφα, τὰ δὲ ἀρχεῖα αὐτῆς περιέχουσιν αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλλα καὶ ἔγγραφα πατριαρχῶν καὶ πολλῶν ἡγεμόνων [1]).

Ἡ φοβερὰ καὶ ἀτελεύτητος ἀποστασία, ἥτις ἀπὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν καθημάτου καὶ κατέστρεφε τὰ θέματα τῆς Ἀσίας, παρέλυε τὴν εὐρεῖαν ἐκείνην αὐτοκρατορίαν καὶ ἀνέστελλε πᾶσαν συναλλαγήν, πᾶσαν ἐθνικὴν ζωήν, εἶχε τέλος νικηθῇ ἀφοῦ εἰς ἔσχατον περιέστησε κίνδυνον τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν. Οἱ νεαροὶ βασιλεῖς, ὁ ἐπίμονος Παρακοιμώμενος, ἅπαν τὸ Ἱερὸν Παλάτιον, τὸ ὑπὸ δεινοῦ κατεχόμενον τρόμου, ἠδύναντο τέλος ν' ἀναπνεύσωσι Ποίαν ἄφατον ἀνακούφισιν ᾐσθάνθησαν πάντες, μαθόντες ὅτι ὁ τρομερὸς Σκληρός, ὁ νυκτερινὸς αὐτῶν ἐφιάλτης, ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ πάντων, κατέφυγεν εἰς τοὺς ἀπίστους! Βεβαίως ἄπλετος ἐξερράγη ἐνθουσιασμὸς ἐν τῇ ἀπεράντῳ πρωτευούσῃ. Ὁ εὐτυχήσας Βάρδας Φωκᾶς, ἐπιστρέψας, κατὰ τὸν Ψελλόν, εἰς Κωνστ)πολιν, ἐτέλεσε θρίαμβον· εὐνοήτου ὑποδοχῆς ἠξίωσαν αὐτὸν οἱ βασιλεῖς, καὶ ἐγένετο ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὁ εὐνοούμενος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ὅστις, διατηρήσας αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, διεπιστεύετο αὐτῷ τὴν ὑπερτάτην στρατιωτικὴν διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ ἀτυχὴς ἀποστάτης, ἐπὶ μακρὸν μὲν τέως ἀπόλυτος κύ-

[1]) Ἴδε Brochhaus ἔ. ἀ. σελ. 40 κ. ἑ. Τὰ σπουδαιότερα ἀρχιτεκτονικὰ λειψανα τῶν εὐαγῶν κτιρίων τοῦ ια' αἰῶνος, τὰ σῳζόμενα νῦν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, εἰσί, πλὴν στηλῶν, κιανοκράνων καὶ λιθοστρώτων, γεγλυμμέναι τινὲς πλάκες μαρμάρου, αἵτινες ἀπετέλουν ἢ καὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως καὶ ἐφ' ὧν ὡς πρώτιστον κόσμημα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριος ἀνὰ πάντα τὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας θέματα, νῦν δ' ἁπλοῦς τυχοδιώκτης καὶ πρόσφυξ εἰς σαρακηνὴν χώραν, εὗρε πρῶτον ἄσυλον ἐν τῇ πόλει Μιεφαρκίμ, ἥτις ἀνῆκεν ἀκριβῶς εἰς τὸν Ἀβοῦ Ταγλίπ, τὸν σαρακηνὸν αὐτοῦ σύμμαχον, πρὸς ὃν δυσμενεστάτη ἐπίσης ἡ τύχη ἐδείχθη [1]). Ὁ ἐμίρης, καταφυγὼν καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, εἰς Χὶσν Ζιάδ, ὅπου ἐναγωνίως ἀνέμενε τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου δράματος, ἔμαθεν ἐκεῖ τὴν ὁριστικὴν τοῦ ἀποστάτου καταστροφήν. Ἄπελπις ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ, ὅπερ κατέστρεφε καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐλπίδα, ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὰς μουσουλμανικὰς χώρας καὶ δραμὼν ἐνεκλείσθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀμίδῃ. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου δὲν θὰ γείνῃ πλέον λόγος ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, λέγομεν μόνον ὅτι μετά τινα χρόνον, ἐκδιωχθεὶς καὶ πάλιν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ πείσμονος ἀντιπάλου αὐτοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, μόλις ἔσχε τὸν καιρὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ φρούριον Ραμπὰχ ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, ἐν ᾧ ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀδχοὺδ Ἀβοὺλ Βεφᾶ, λυσσωδῶς τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ ἐπιδιώκων, κατελάμβανε πλὴν τῆς Ἀμίδης καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ πόλιν Μιεφαρκὶμ καὶ καθυπέτασσε πᾶσαν τὴν Διαρβεκὶρ μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς χώρας ταύτης φρουρίων, τὸ κυριώτατόν ποτε τμῆμα τῶν ἀκμαιοτάτων κτήσεων τῶν Χαμδανιδῶν. Τί θὰ ἔλεγεν ὁ ἔνδοξος καὶ ἱπποτικὸς Σεὶφ Ἐδδαουλὲχ ἐὰν ἔβλεπε τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, τὴν ραγδαίαν ταύτην πτῶσιν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀβοῦ Ταγλίπ ; Ἐκ Ραμπὰχ κατέφυγε μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ ἄλλοτε ἐξόχου αὐτοῦ στρατοῦ εἰς Δαμασκόν, ὅπου

ὑπάρχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ σταυρός. Ἴδε Brochhaus ἔ. ἀ. Πίνακες 7 καὶ 8. Δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐν Ἄθῳ οὔτε τοιχογραφίαι οὔτε μωσαϊκὰ τῆς ἐποχῆς Βασιλείου Β'.

[1]) Ἡ παρὰ τοῦ Γιαχγιᾶ καὶ Ἐλμακίν, πρὸ πάντων δὲ ἡ παρὰ τοῦ πρώτου περιγραφὴ τῆς εἰς σαρακηνὴν χώραν φυγῆς τοῦ Σκληροῦ, τῆς ἐν Βαγδάτῃ διαμονῆς αὐτοῦ καὶ πάντων τέλος τῶν κατόπιν γεγονότων εἶναι πολλῷ λεπτομερεστέρα, ἀληθινωτέρα καὶ ἀκριβεστέρα τῆς ὑπὸ τοῦ Σκυλίτση καὶ Κεδρηνοῦ. Τούτου ἕνεκα θὰ παρακολουθήσωμεν κατὰ βῆμα τὸν Γιαχγιᾶ. Ἡ ἀφήγησις τοῦ τέλους τῆς ἀποστασίας εὑρίσκεται λίαν συντετμημένη παρὰ τῷ Ἐλμακίν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάτην ἀπεπειράθη, ὡς εἶχε πράξει πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀφτεκὶν μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας, νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Φατιμίτου τὴν δεσποτείαν τῆς πόλεως ταύτης [1]).

Ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν ἔνδοξον ἡττηθέντα Βάρδαν τὸν Σκληρόν. Ὁ Ἀκογὶγκ λέγει ὅτι ἐστάθμευσε πρῶτον ἐν τῇ παρὰ τὴ Μιεφαρκὶμ κώμῃ Βεχπάχ, ὅπου ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου καλοῦσαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τοὺς βασιλεῖ· ἀλλὰ δὲν ἐνόμισε καλὸν νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἔδραμε μέχρι τῆς Μιεφαρκίμ, ἔνθα μαθὼν τὴν αἰφνιδίαν εἰς Ἀμίδην ἀναχώρησιν τοῦ Ἀβοῦ Ταγλὶπ ἀπῆλθε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἐμίρου. Ὅτε ὅμως ἀφίκετο πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Σκληροῦ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ρωμανοῦ καὶ τῶν τελευταίων ὀπαδῶν αὐτοῦ, ὁ Χαμδανίδης εἶχεν ἀναχωρήσει, καὶ τὸ φρούριον κατείχετο ἤδη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βουΐδου. Λίαν τεταραγμένος ἐκ τῶν ἀτυχεστάτων τούτων δι' αὐτὸν γεγονότων καὶ κινδυνεύουσαν βλέπων τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἀπέστειλεν ἐν τάχει εἰς Βαγδάτην παρὰ τῷ Χαλίφῃ καὶ τῷ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλὲχ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ζητῶν παρ' αὐτῶν βοήθειαν καὶ προστασίαν κατὰ τῶν βασιλέων καὶ ὑποσχόμενος ἀντὶ ταύτης ν' ἀποβῇ σύμμαχος, ἐὰν δ' ἐπέμενον καὶ εὐπειθέστατος φόρου ὑποτελὴς τοῦ Χαλίφου [2]). Ὁ μέγας ἐκεῖνος τοῦ Βυζαντίου ἄρχων, ὁ τέως μνηστὴρ τοῦ θρόνου ἐν Ἀσίᾳ, ὁ τοσοῦτον ἀγέρωχος, δὲν ἐδίσταζε νὰ ταπεινωθῇ ἐν ἀνάγκῃ καὶ δὲν ἠσχύνετο ζητῶν κατὰ τῆς πατρίδος καὶ κατὰ τῶν νομίμων βασιλέων αὐτοῦ τὴν ἀρωγὴν τῶν δεινοτάτων ἐχθρῶν τῆς χώρας καὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ.

[1]) Καταφυγὼν παρὰ τῇ ἰσχυρᾷ φυλῇ τῶν Βενοῦ Ὀκαὶλ καὶ ἀνάνδρως ὑπ' αὐτῶν προδοθείς, ἠχμαλωτίσθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Χαλίφου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Δαγφὰλ Ἴδν Ἔλ Μουφφαρίτζ βὲν Ἔλ Δζερρὰχ Ἐρταύ, διοικητοῦ τῆς Ράμλης, τῇ 2 σαφὰρ τοῦ 369 ἔτους τῆς Ἐγίρας (29 Αὐγούστου 979) ἴδε Weil,Geschichte der Chalifen, Mannheim, III, σελ. 29.

[2]) Ὁ Γιαχγιᾶ λέγει ὅτι ὑπεσχέθη ὑποταγήν, ὁ δὲ Ἐλμακὶν ὅτι ὑπεσχέθη συμμαχίαν, ὑπακοὴν καὶ ἐτήσιον φόρον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, πιστὸς εἰς τὰς μελλητικὰς παραδόσεις τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ἐδίστασεν ἐπί τινα χρόνον περὶ τῆς δοτέας εἰς τὸν Σκληρὸν ἀπαντήσεως καὶ ἐκράτησεν ἐπ' ἀόριστον τὸν Κωνσταντῖνον, ἀναμένων πιθανῶς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων πρὶν ἢ ὁριστικῶς εἰς τὰς αἰτήσεις αὐτοῦ ἀπαντήσῃ. Ἡ καταναγκαστικὴ ἄρα ἐν Ἀμίδῃ διαμονὴ τοῦ ἀποστάτου παρετάθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐδόθη καιρὸς εἰς τοὺς ἐν Βυζαντίῳ νὰ μάθωσι τὴν κινδυνωδεστάτην θέσιν, ἐν ᾗ διετέλει ἐν πλήρει ἐχθρικῇ χώρᾳ εὑρισκόμενος. Πράγματι δὲ ἦν αἰχμάλωτος τοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, οὗ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν οἱ ἀληθεῖς κύριοι ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἐξ ὅτου ὁ Ἀβοῦ Ταγλὶπ ἀτυχῶς ἦν καὶ αὐτὸς πρόσφυξ ἀπογυμνωθεὶς πάσης ἐξουσίας. Καὶ μεγίστη μὲν ἦν ἡ χαρὰ τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ, οἵτινες ἐφοβοῦντο τέως ἐπιθετικήν τινα τοῦ πείσμονος Σκληροῦ ἐπιστροφήν· ἀλλὰ καὶ κατενόησαν ταὐτοχρόνως ὅτι δὲν ἐξέλιπε πᾶς κίνδυνος, διότι πιθανὸν ἦτο ὅτι ὁ Σκληρὸς θ' ἀπεπειρᾶτο, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ Χαλίφου καὶ τοῦ αὐλάρχου αὐτοῦ, νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς ὀλεθρίας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, τὸ δὲ κινδυνωδέστατον ὅτι καὶ οἱ διέποντες τὰ ἐν Βαγδάτῃ ἠδύναντο ἴσως νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν πρόσφυγα ἀποστάτην ὡς πολύτιμον ὄργανον αὐτῶν κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους. Ἔδει ἄρα ἀντὶ πάσης θυσίας ν' ἀποσοβηθῇ ὁ κίνδυνος συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Χαλίφου, ἐπὶ δὲ τούτῳ ἀπεστάλη ἐν σπουδῇ ὡς πρέσβυς εἰς Βαγδάτιον ὁ βέστης Νικηφόρος Οὐρανός, ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν, ὅστις ἐγένετο κατόπιν μάγιστρος καὶ δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας καὶ σπουδαιότατα ἔδρασε [1]).

Τοσαύτη ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ ἀπεδίδετο σημασία εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ πρόσφυγος ἀποστάτου, ὥστε μέγα χρηματικὸν ποσὸν ἐδόθη εἰς τὸν Νικηφόρον Οὐρανὸν ὅπως ἐξαγοράσῃ ἐν ἀνάγκῃ τὸν βεζίρην Ἀδχούδ. Ὁ πρέσβυς ἦν κομιστὴς δύω αὐτοκρατορι-

[1]) Ἡ πρεσβεία ἐστάλη πιθανῶς κατὰ τὸ ἔτος 980 (ἴδε Gfroerər, ἔ. ἀ. Τ. Β', σελ. 583).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῶν γραμμάτων· τούτων τὸ μὲν πρῶτον, χρυσόβουλλον ὄν, ἀπηυθύνετο εἰς τὸν Χαλίφην, κατεδείκνυον δὲ δι' αὐτοῦ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν πιστῶν πόσον κακὸν διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν ἀνάκτων παράδειγμα θὰ ἦτο ἡ ὑπ' αὐτοῦ παροχὴ προστασίας εἰς ἀποστάτην καὶ παρετήρουν ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν βασιλευόντων εἶναι κοινὸς καὶ ὅτι πάντας τούτους ἀδικεῖ ὁ προστατεύων τοὺς ἀθετοῦντας τὴν εἰς τὸν νόμιμον αὐτῶν κύριον πίστιν. Τὸ δὲ δεύτερον, ἀργυρόβουλον μόνον πιθανῶς, ἀπηυθύνετο ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰς τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀποδράντας, ἐχορήγουν δὲ οἱ θεοφιλεῖς αὐτοκράτορες εἰς πάντας, ἀρχηγούς τε καὶ στρατιώτας, πλήρη χάριν ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι θὰ ἐπιστρέψωσι τάχιστα εἰς τὴν χριστιανικὴν χώραν, ἀπερχόμενοι ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ῥητῶς ὑπισχνοῦντο ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν θὰ ἐκακοποιεῖτο.

Ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ῥητὴν εἶχε διαταγὴν νὰ κερδήσῃ τὸν Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, πληρῶν αὐτὸν δώρων καὶ τιμῶν καὶ προσφέρων ἔτι αὐτῷ τὴν γενικὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς αὐτοκρατορίας πολυαριθμοτάτων σαρακηνῶν αἰχμαλώτων. Ἀντὶ τούτων ὁ πρέσβυς ὤφειλε διὰ πάσης θυσίας νὰ τύχῃ τῆς παραδόσεως τοῦ Σκληροῦ, κἂν ἔτι ἀνάγκη παρίστατο νὰ ἐξαγοράσῃ ὡς αἰχμαλώτους πολέμου, ἤτοι ἀντὶ ἀδροτάτων λύτρων, αὐτόν τε καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ.

Ὁ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, ὅστις ἦν ὁ ἀληθὴς κύριος ἐν Βαγδάτῃ, προσηνέχθη κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας ὡς τέλειος διπλωμάτης, θαυμασίως ἐξοικονομῶν ἀμφότερα. Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ὅτι ἡ πρεσβεία τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ ἐπήνεγκεν ἀποτέλεσμα ὡς ἐκ τῆς εἰς Βαγδάτην ἀφίξεως τοῦ Σκληροῦ καὶ πάντων τῶν μετ' αὐτοῦ. Ὁ Σκυλίτσης, ὅστις μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἀφηγεῖται τὴν τελευταίαν ταύτην φάσιν τῆς ἀποστασίας τοῦ περιωνύμου στρατηγοῦ, βεβαιοῖ ὅτι οἰκείᾳ βουλήσει ὁ πρόσφυξ ἀποστάτης μετέβη ἀπὸ τῆς Μιεφαρκὶμ [1]) εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Χα-

[1]) Κατὰ τὸν Σκυλίτσην, ἡ πόλις αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς προσωρινὴ κατοικία εἰς τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λιφῶν. Ὁ Σκληρός, λέγει, οὗ ἥκιστα ἀσφαλὴς ἦν ἡ θέσις ἐν Μιεφαρκίμ, φοβούμενος μὴ ὑπὸ τῶν παντοειδῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν καταληφθῇ καὶ εἰς ἐσχάτην περιελθὼν ἀπόγνωσιν, οὐδεμίαν ἄλλην καταφυγὴν εἶχεν ἢ ν' ἀπέλθῃ εἰς Βαγδάτην· δι' ὃ μὴ ἀναμείνας τὴν ἄδειαν τοῦ Χαλίφου, ἀπῆλθε μετὰ τριάκοντα ἱππέων, τῶν μόνων ὑπολειφθέντων εἰς αὐτὸν ὀπαδῶν. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τῶν Βυζαντινῶν ἀφήγησις. Ἡ δὲ τοῦ Γιαχγιᾶ, τοῦ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ καὶ τοῦ Ἐλμακὶν εἶναι λεπτομερεστέρα καὶ πιθανωτέρα, προκύπτει δὲ προδήλως ἐξ αὐτῆς ὅτι ὁ Σκληρὸς δὲν ἦλθεν ἑκουσίως εἰς Βαγδάτην, ἀλλ' ὁ Χαλίφης ἢ μᾶλλον ὁ βεζύρης αὐτοῦ διέταξε κρύφα τὸν νέον διοικητὴν τῆς Ἀμίδης, ὃν ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ ὀνομάζει Ἀβοὺ Ἀλῆ Τεμιμί, ν' ἀποστείλῃ τὸν ἀποστάτην καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, πιθανῶς δὲ ὑπὸ φρουρὰν ὡς ἁπλοῦς αἰχμαλώτους· ἀπὸ πολλοῦ ἤδη Ἕλλην τοσοῦτον ἐπιφανὴς δὲν εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὴν μυστηριώδη πόλιν τῶν Χαλιφῶν, ὁ δὲ Σκληρὸς ἤρχετο ὡς αἰχμάλωτος μᾶλλον ἢ ὡς ἱκέτης. Συνέβαινον καὶ ταῦτα κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 979. Πόσον ἀληθῶς θὰ ἦτο περίεργος ἡ ἀναπαράστασις τῆς παραδόξου ταύτης σκηνῆς τοῦ Ι' αἰῶνος ἐν Ἀνατολῇ, τῆς εἰσόδου τοῦ βυζαντινοῦ στρατηλάτου, ὅστις μικροῦ δεῖν ἐγένετο βασιλεύς, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀραβικῶν μυθολογημάτων!

Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ ἔχει ὡς ἑπομένως: «Καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ὁ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλὲχ ἀπέκλινε πρὸς τοὺς δύω βασιλεῖς καὶ ἀπεστράφη τῆς ἰδέας τοῦ νὰ βοηθήσῃ τὸν Βάρδαν καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀβοῦ Ἀλῆ, τὸν τότε ὕπαρχον αὐτοῦ ἐν Διαρβεκίρ, διατάσσων αὐτὸν νὰ συλλάβῃ δολῳ τὸν Βάρδαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀβοῦ Ἀλῆ Τεμιμὶ ἡτοιμάσθη νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ Βάρδα συναθροισθέντες, περὶ αὐτὸν εἶπον. «Οἱ δύω βασιλεῖς ἔπεμψαν εἰς τὸν Ἀδχοὺδ πρέσβεις περὶ ἡμῶν, βεβαίως δὲ

ἀποστάτην ἅμα καταφυγόντα εἰς μουσουλμανικὴν χώραν, ὁ δὲ Γιαχγιᾶ ὁρίζει, καθὰ εἴπομεν, ὡς τοιαύτην τὴν Ἀμίδην.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διὰ χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων θὰ κατορθώσωσι νὰ μᾶς παραδώσωσιν εἰς αὐτούς. Προτιμότερον ἄρα δι' ἡμᾶς εἶναι ν' ἀποπειραθῶμεν τὴν ἐπάνοδον εἰς χριστιανικὴν χώραν καὶ νὰ εἰρηνεύσωμεν μετὰ τῶν βασιλέων, ἢ ἄλλως τὸν ἔσχατον ἀγωνιζόμενοι ἀγῶνα νὰ νικήσωμεν ἢ ν' ἀποθάνωμεν ἐνδόξως». Ἀλλ' ἐκεῖνος, τετυφλωμένος, ἀπήντησεν αὐτοῖς: «Εὐεργεσίας μόνον παρὰ τοῦ Ἀδχοὺδ ἐλάβομεν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐγκαταλίπωμεν αὐτὸν πρὶν ἢ περὶ τῶν προθέσεων αὐτοῦ βεβαιωθῶμεν». Τότε πολλοὶ τῶν περὶ τὸν Βάρδαν ἐγκατέλιπον αὐτόν. Καὶ ὁ Ἀβοῦ Ἀλῆ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ συνέντευξιν, εἰς ἣν μετέβη ἄνευ δυσπιστίας· ἐκεῖ συνέλαβεν αὐτόν, τὸν υἱόν, τὸν ἀδελφὸν καὶ πάντας τοὺς παλαιοὺς αὐτοῦ ὑπηρέτας καὶ ἐφυλάκισεν αὐτοὺς εἰς Μιεφαρκὶμ μέχρις οὗ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς Βαγδάτην. Καὶ ἔμειναν ἐν τῇ φυλακῇ μέχρις οὗ ὁ Κύριος ἠλευθέρωσεν αὐτούς· καὶ ὁ Βάρδας ἐκρατήθη ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 370 (Ἰούλιος 980 — Ἰούλιος 981)».

Ὅτε ὁ βεζίρης ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Ἀβοῦ Ἀλῆ εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὸν πολύτιμον αἰχμάλωτον, πιστὸς εἰς τὴν ταλαντευομένην πολιτικὴν αὐτοῦ, προσεποιήθη ὅτι συνέβησαν ταῦτα ἐν ἀγνοίᾳ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ καὶ ἀποκηρύξας ἐπισήμως τὸν διοικητὴν ἤλεγξεν αὐτὸν δημοσίᾳ, ὀργὴν μάλιστα κατ' αὐτοῦ ἐκδηλώσας· ἀλλ' ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ διαφωτίσῃ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ ἀκούων ἀμφότερα τὰ μέρη, διέταξεν, ὡς εἴδομεν, ν' ἀποσταλῶσιν εἰς Βαγδάτην πάντες οἱ κρατούμενοι, περὶ τοὺς τριακοσίους συμποσούμενοι, ἅμα δ' ἀφικομένους ἐγκατέστησεν αὐτοὺς ἐν εὐρεῖ μεγάρῳ, ὅπερ, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, ἐκκενωθέν, μεγαλοπρεπῶς κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τρόπον διεκοσμήθη, καὶ ὥρισε σημαντικὸν μηνιαῖον ἐπίδομα εἰς τὸν Σκληρόν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως διέταξε νὰ φρουρῆται αὐστηρῶς καὶ ἀπηγόρευσεν αὐτῷ αὐστηρῶς πᾶσαν ἔξοδον, καίτοι ὁ Ἐλμακὶν λέγει ὅτι εἶχε τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐξέρχηται εἰς περίπατον ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Τίγρητος, ἔνθα ἐκρατεῖτο· φύλακες ἐφρούρουν νυχθημερὸν παρὰ τὴν θύραν τοῦ μεγάρου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδιζε τὸν Ἀδχοὺδ νὰ διαβεβαιοῖ αὐτὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατὰ πᾶσαν ὥραν ὅτι θ' ἀπελευθερώσῃ αὐτὸν καὶ ὅτι μάλιστα θὰ δώσῃ αὐτῷ στρατεύματα πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἐν τούτοις παρήρχετο ὁ καιρός· ἤδη παρῆλθον ἐν ταῖς δολοπλοκίαις ταύταις τὸ ἔτος 980 καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 981. Ὁ πανοῦργος Βουΐδης, ἐν ᾧ ἀπεκοίμιζεν οὕτω τοὺς φόβους τοῦ Σκληροῦ, ἀπέστελλε πρὸς τοὺς βασιλεῖς [1]) ἕνα τῶν ἐμπίστων αὐτοῦ τὸν καδῆν Ἀβοῦ-Βὲκρ Μωχαμὲτ Ἴβν Ἔλ Ταγὺμπ Ἔλ Ἀσσαρύ, τὸν καὶ Ἔλ Μπακαλανὺ [2]) ἐπικαλούμενον. Ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὸ 371 ἔτος τῆς Ἐγίρας, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ 981 καὶ τὴν πρώτην τοῦ ἑπομένου ἔτους. Ὁ καδῆς ἐνετάλη ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὸ ἱερὸν Παλάτιον ὅτι ὁ Σκληρὸς ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ἅμα νικήσας ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν Χαλίφην ἀντὶ τῆς ἀρωγῆς, ἣν θὰ παρεῖχεν αὐτῷ πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἐκστρατείας, πάντα τὰ πολυάριθμα φρούρια, ὅσα ἀπό τινος οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τῶν Ἀράβων ἐκυρίευσαν, ὅπερ ἐσήμαινε πιθανῶς πάσας τὰς λαμπρὰς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατακτήσεις ἐν Κιλικίᾳ, ἐν Συρίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου. Ὁ Σκληρὸς ἐνόμιζεν ὅτι ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἀνταξία τῆς φοβερᾶς ταύτης καὶ ἀσεβοῦς παραχωρήσεως.

Ἐντολὴν ἑπομένως ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Χαλίφου εἶχε νὰ ζητήσῃ ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ἱεροῦ Παλατίου τὴν ἄμεσον ἀπόδοσιν πάντων τούτων τῶν φρουρίων μετὰ τῶν περὶ αὐτὰ χωρῶν, ὡς ἀντάλλαγμα δὲ θὰ παρεδίδετο εἰς τοὺς βασιλεῖς ὁ Σκληρός, ὅστις, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἀδροτάτης τιμῆς ἀνθ' ἧς οἱ ἐν Βαγδάτῃ ἐπώλουν αὐτόν, δεινότανον βεβαίως ἦτο φόβητρον. Ἄλλως ὁ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλὲχ ἀνήγγελλεν ὅτι προθεσιν εἶχε νὰ πα-

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου ἀναφέρει πάντοτε.

[2]) Ἔλ Μπακαλανὺ υἱὸς παντοπώλου (μπακάλη). Ὁ Γιαχγιᾶ ὀνομάζει αὐτὸν Ἴβν Σὰχρ ἢ Σαχρα, ὁ δὲ κ. Ρόζεν κρίνει ὅτι τὰ δύω ταῦτα ὀνόματα δηλοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον παρὰ τὴν μεγάλην διαφοραν μεταξὺ τοῦ Ἴβν Σὰχρ καὶ Ἴβν Ἔλ Μπακαλανύ, θεωρῶν ὅτι τὸ Ἴβν Σὰχρ εἶναι ὄνομα πιθανῶς ἠκρωτηριασμένον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ράσχῃ πᾶσαν βοήθειαν εἰς τὸν μνηστῆρα τοῦ θρόνου ἐν τῷ νέῳ ἀγῶνι, ὃν θὰ συνῆπτε πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ. «Θ' ἀποστείλω αὐτὸν μετὰ χρημάτων καὶ ἰσχυροῦ στρατοῦ ἐναντίον σου», διεμήνυεν ὁ βεζίρης εἰς τὸν βασιλέα Βασίλειον. Ὁ καδῆ: κατέφθανεν ἄνευ πολλῶν δυσχερειῶν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν Θεοφρούρητον πόλιν. Ὁ Ἰὸν Ἔλ Ἀθὶρ δίδει περιέργους τινὰς λεπτομερείας περὶ τῆς ἀκροάσεως, ἧς ἔτυχεν ἐν τῷ Παλατίῳ. Ἐδόθη αὐτῷ ἡ διαταγὴ νὰ προσπέσῃ μέχρις ἐδάφους ὅπως προσκυνήσῃ τοὺς βασιλεῖς, ἀρνηθέντος δ' αὐτοῦ, ἐπέμειναν λέγοντες ὅτι μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ τούτῳ ἠδύνατο νὰ τύχῃ ἀκροάσεως· καὶ ἐπειδὴ ἔμεινεν ἀμετάπιστος, ἐφεῦρον μέσον, ἄριστα ἀπεικονίζον τὴν βυζαντινὴν αὐλήν, τὴν πρὸ παντὸς μεριμνῶσαν περὶ τῆς τηρήσεως τῶν ἐξωτερικῶν τύπων, βραχύναντες τὴν θύραν τῆς αἰθούσης οὕτως, ὥστε ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Χαλίφου ν' ἀναγκασθῇ εἰσερχόμενος νὰ κύψῃ ἐδαφιαίως πρὸ τῶν βασιλέων. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος πρέσβυς, ὅστις ἅμα ἰδὼν τὴν θύραν κατενόησε τὸ στρατήγημα, ἐπεστράφη μετὰ πολλῆς ἀγχινοίας, εἰσῆλθεν ὀπισθοβατῶν, μόνον δὲ ἀφοῦ διέβη τὴν θύραν ἐγερθεὶς ἐστράφη καὶ προσηγόρευσε τοὺς βασιλεῖς. «Ὁ πρὸς αὐτὸν σεβασμὸς τῶν Ἑλλήνων, λέγει ὁ σαρακηνὸς χρονογράφος, ἔτι μᾶλλον ὡς ἐκ τούτου ηὔξησεν». Ὁ Ἰὸν Ἔλ Ἀθίρ, κἂν τε ὑποτεθῇ ἀκριβὴς ἡ λίαν ὕποπτος αὕτη ἀφήγησις [1]), πολλῷ κάλλιον θὰ ἔπραττεν ἐὰν ἀνέγραφε ποίαν τὸ ἱερὸν Παλάτιον ἔδωκεν ἀπάντησιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, ἀλλ' οὐδὲν περὶ ταύτης λέγει. Κατὰ Λέοντα τὸν Ἀφρικανόν [2]), ὁ Βασίλειος μετὰ πλείστης ὑπεδέξατο τιμῆς τὸν σαρακηνὸν ἀπεσταλμένον καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ συζητήσῃ μετὰ τῶν θεολόγων αὐτοῦ. Ὁ δὲ Γιαχγιᾶ λέγει ἁπλῶς ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε πρὸς τὸν καδῆν ὅτι «δὲν ἐπεθύμει καὶ τόσον πολὺ τὴν παράδοσιν τοῦ Σκληροῦ καὶ οὐδόλως αὐτὸν ἐφοβεῖτο»· αὕτη δ' ἦτο πράγματι ἡ φρονιμωτέρα ἀπάντη-

[1]) Ἡ αὐτὴ σκηνὴ ἀναφέρεται ὡς γενομένη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χαλίφου τῆς Κορδούης.
[2]) Ἐν Vita Arabum. σελ. 255.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σις. Ἐν κεφαλαίῳ, ἡ πρεσβεία τοῦ Ἔλ Μπακαλανὺ φαίνεται ὅτι καθ' ὁλοκληρίαν ἀπέτυχεν.

Ἕνεκα πάντων τούτων τὰ πράγματα ἐν Βαγδάτῃ περιεπλάκησαν. Ὁ Νικηφόρος Οὐρανός, ὅστις εἶχε διαταχθῆ ῥητῶς ν' ἀπαλλάξῃ τοῦ Σκληροῦ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα περὶ παραδόσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀδχούδ, ἐζήτησε, φαίνεται, νὰ δηλητηριάσῃ αὐτόν. Ὁ Ἀδχούδ, μαθὼν τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην [1]), οὐδόλως δ' ἐννοῶν ν' ἀπολέσῃ τόσον πολύτιμον ὅμηρον καὶ μένεα πνέων κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ ἀπεσταλμένου, σιδηροδέσμιον ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὰς φυλακάς, λαβὼν πάντα τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς συνοδείας ἀποχωρίσας αὐτόν [2]). Τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἠμπόδισε τὸν δόλιον Μουσουλμάνον νὰ ἐξακολουθῆ κρατῶν ἐγκάθειρκτον τὸν Σκληρόν [3]). Εἴπωμεν δέ, προλαμβάνοντες τὰ γεγονότα, ὅτι ὁ ἀτυχὴς

[1]) Κατὰ τὸν Ἐλμακὶν τὸν Οὐρανὸν κατήγγειλεν αὐτὸς οὗτος ὁ Σκληρός.

[2]) Ὁ Γιαχγιᾶ λέγει ὅτι ὁ ἀτυχὴς Νικηφόρος Οὐρανὸς κατώρθωσε βραδύτερον, ἀποδρὰς τῆς φυλακῆς τῇ συνενοχῇ Βεδουΐνου τινός, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κων)πολιν, ὅπου ἐξηγήσας τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ἀνεκτήσατο τὴν εὔνοιαν τῶν βασιλέων αὐτοῦ.

[3]) Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ἐλμακίν, ἥτις διαφέρει ἐν μέρει, δὲν φαίνεται τόσον ἀξιόπιστος. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, ὁ Χαλίφης, ὑπὸ παντοειδῶν δυσχερειῶν ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κατατρυχόμενος, ἦτο ἀρκούντως διατεθειμένος νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν βασιλέων καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτοῖς τὸν Σκληρόν· ἀλλ' οὗτος, κάλλιστα εἰδὼς ποία τύχη ἀνέμενεν αὐτὸν ἅμα πατήσαντα τὸν πόδα ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς χώρας, ἱκανὴν δ' ἀποκτήσας ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ῥαθύμου μουσουλμάνου ἡγεμόνος, ἔπεισεν αὐτὸν ἐπιτηδείως ὅτι ὁ Νικηφόρος Οὐρανός ἦλθε πρὸ παντὸς ὅπως δηλητηριάσῃ αὐτόν. Ἐπομένως ὁ ἔλλην πρεσβευτὴς συνελήφθη ἤδη πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς Βαγδάτην, κατεσχέθησαν τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ καὶ ἀνευρέθη ἐν αὐτοῖς τὸ πρὸς τὸν ἀποστάτην αὐτοκρατορικὸν γράμμα. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ ἀτυχὴς ἀπεσταλμένος ἐνεκλείσθη ἐν εἱρκτῇ, ἐν ᾗ διέμεινεν ὀκτὼ ἔτη. Ὁ Ἐλμακὶν ἀφηγεῖται ὅτι ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χαλίφου ἐδυσπίστησαν τότε καὶ πρὸς τὸν Σκληρόν, φοβηθέντες μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν ἀπονεμομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος χάριν ποιήσηται χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἐφυλακίσθη λοιπὸν καὶ αὐτὸς μετὰ πάντων τῶν μετ' αὐτοῦ. Ὁ Χαλίφης, καί τοι ἐκράτει σιδηροδέσμιον τὸν Νικηφόρον Οὐρανόν, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ διακόψῃ διαπραγμάτευσιν, καθ' ἣν πλεῖστα εἶχε πλεονεκτήματα, τούτου δ' ἕνεκα ἀπέστειλε πρεσβευτὴν εἰς Κων)πολιν ὅπως ἀπολογηθῇ διὰ τὴν κράτησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀπεσταλμένου καὶ διαπραγματευθῇ περὶ τοῦ ἀποστάτου. Ἕπεται ἡ ἀφήγησις τῆς εἰς Κων)πολιν πρεσβείας τοῦ καδῆ Ἀδοῦ Βὲκρ Ἔλ Μπακαλανύ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποστάτης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ διετέλεσαν ἐπὶ μακροὺς ἔτι ἐνιαυτοὺς ἐν τῇ οἰκτρᾷ ταύτῃ δουλείᾳ μέχρι δεκεμβρίου τοῦ 986, ἤτοι ὑπὲρ τὰ ἑπτὰ ἔτη ἐν ὅλῳ [1]).

Τὸν Βάρδαν Σκληρὸν θ' ἀνεύρωμεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ διὰ μακρῶν καὶ πάλιν θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ. Ὁ δεσμοφύλαξ αὐτοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ, ἀφ' οὗ ἐπολέμησεν ἐν Χαμαδὰν κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Φάχρ, ἀσθενήσας ἀπέθανε τῇ τρίτῃ, 10 τοῦ μηνὸς σουὰλ τοῦ 372 ἔτους τῆς Ἐγίρας (28 μαρτίου 983). Ὁ δ' Ἀβοῦ Ταγλὶπ ἐφονεύθη ἤδη κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 979 μετὰ διαφόρους περιπετείας, ἃς ἀφηγεῖται ὁ Γιαχγιᾶ, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀπεκομίσθη εἰς τὸν Χαλίφην τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, αὐτομολήσας πρῶτον ἀπὸ τῶν βασιλέων εἰς τὸν Σκληρόν, ἔπειτα δὲ προδοὺς αὐτόν, ἀνεκτήσατο τέλος ὁριστικῶς τὴν τῶν αὐτοκρατόρων εὔνοιαν. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, παρὰ τὴν ἄμεσον κατεύνασιν, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὰς ἀτυχεῖς ἐκείνας χώρας κατὰ συνέπειαν τῆς ἥττης καὶ τῆς φυγῆς τοῦ ἀποστάτου, ἐπιτόπιοί τινες στάσεις ἐξηκολούθησαν, φαίνεται, ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον, ὑποθαλπόμεναι ὑπὸ ὀπαδῶν ἐκείνου, οἵτινες βαρύτατα ἐνοχοποιηθέντες δὲν ἤλπιζον χάριν. Περὶ τούτων πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Σκυλίτσης διὰ τῶν ἑπομένων: «Τῶν δὲ μὴ συνανελθόντων ἀποστατῶν τῷ Σκληρῷ Λέων μὲν ὁ αἰχμάλωτος (πιθανῶς ὁ πρωτοβεστιάριος, ὁ τέως αὐτοκρατορικὸς στρατηλά-

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ἡ αἰχμαλωσία αὐτῶν διήρκεσεν ὀκτὼ ἔτη «μέχρις ὅτου ὁ Σαμσὰμ Ἐδδαουλὲχ ἐξέδωκε τὸ περὶ αὐτῶν διάταγμα». Ὁ Σύρος συγγραφεὺς ἀντιφάσκει ἐνταῦθα πρὸς ἑαυτόν. Βεβαίως αἱ μετὰ τοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλὲχ διαπραγματεύσεις τοῦ Σκληροῦ καὶ αἱ τοῦ πρώτου μετὰ τῶν βασιλέων ἐπὶ μακρὸν παρετάθησαν, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος χρονογράφος λέγει αὐτὸς οὗτος ἀλλαχοῦ ὅτι ὁ Σκληρὸς ἀπηλευθερώθη κατὰ μῆνα σαμπὰν τοῦ 376 ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν δεκέμβριον τοῦ 986. Εἶχον παρέλθει τότε ἀκριβῶς ὀκτὼ σεληνιακὰ ἔτη ἀφ' ὅτου ὁ Σκληρὸς εἶχεν ἡττηθῇ ἐν Παγκαλείᾳ (24 μαρτίου 979), ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀφ' ὅτου ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Χαλίφου.

Οἱ Lebeau καὶ Gfroerer παρηκολούθησαν κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τούτων τὸν Ἐλμακίν. ὁ δὲ Gfroerer παραδέχεται ὅτι δύω ἀλληλοδιαδόχως ἀπεστάλησαν βυζαντιναὶ πρεσβεῖαι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

της, ὅστις, ὅπως ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, περιέστη, ὡς τόσοι ἄλλοι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνταχθῇ τῷ ἀποστάτῃ) καὶ οἱ τοῦ δούκα Ἀνδρονίκου τοῦ Λυδοῦ παῖδες Χριστόφορος ὁ Ἐπείκτης καὶ Βάρδας ὁ Μογγὸς (ἐκεῖνος γὰρ ἔφθη ἀποθανεῖν) τὸ Ἀρμακούριον καὶ τὴν Πλατεῖαν Πέτραν καὶ ἄλλα τινὰ φρούρια ἐρυμνὰ ἐν τῷ θέματι κείμενα τῶν Θρᾳκησίων κατεσχηκότες ἀντεῖχον ἕως ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος καὶ ἐπεκδρομὰς ἐκ τούτων ποιούμενοι τὰ βασιλέως ἐλύπουν· καὶ οὐ πρὶν ἐπαύσαντο τὰς χώρας λεηλατοῦντες, πρὶν ἂν ἀμνηστείαν λαβόντες κακῶν διὰ Νικηφόρου πατρικίου τοῦ Παρσακουτηνοῦ τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν». Ὁ Παρσακουτηνὸς οὗτος ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἐγένετό ποτε, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἀποστατήσαντος κατὰ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἐκ τῶν ἐγκριτοτάτων τοῦ θέματος

Ἡ Ἰνδικτιῶνος ὀγδόη ἀρχομένη τῇ 1 σεπτεμβρίου 979 λήγει τῇ 31 Αὐγούστου 980, ἡ δὲ περίοδος αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐν Βαγδάτῃ αἰχμαλωσίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, κατὰ τὰς ἀναγραφομένας ὑπὸ τοῦ Ἐλμακὶν χρονογραφίας. Ἡ ἀνατροπὴ ἄρα, ἣν ἐπήνεγκεν ἡ φοβερὰ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, διήρκεσε πλέον τῶν τεσσάρων ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 976 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 980. Καθ' ἅπασαν ταύτην τὴν μακρὰν περίοδον τὰ ἀτυχῆ τῆς Ἀσίας θέματα ἦσαν διηνεκῶς σχεδὸν ἔρμαια φρικωδεστάτης ἀναρχίας [1]).

Αἵ τε βυζαντιναὶ καὶ ἀραβικαὶ πηγαί, αἵτινες ἱκανὰς σχετικῶς παρέχουσιν ἡμῖν εἰδήσεις περὶ τῆς πρώτης ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη τῆς κοινῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Β' καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Η', ἀπελπιστικῶς πράγ-

[1]) Ἐπίγραμμά τι τοῦ συγχρόνου ποιητοῦ Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου ἐπιγραφόμενον Εἰς τὴν τῶν Ρωμαίων μάχην, καίτοι ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ δὲν εἶναι λίαν σαφής, ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν φοβερὰν πάλην τῶν δύω ὁμωνύμων Σκληροῦ καὶ Φωκᾶ. Ὁ ἀδελφοκτόνος αὐτῶν πόλεμος παραβάλλεται ἐν αὐτῷ πρὸς γιγαντομαχίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματι στειρεύουσι διὰ τὰ ἀμέσως κατόπιν ἔτη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 980 μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 986, ὅτε ἐγένετο ἡ πρώτη μεγάλη κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατεία. Περὶ τῶν ὅσα κατὰ τὴν ἐξαετῆ περίπου ταύτην περίοδον συνέβησαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν τοῖς θέμασι τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, περὶ τοῦ βίου, ὃν διήγαγον οἱ νέοι βασιλεῖς, ὁ Παρακοιμώμενος καὶ οἱ λαοὶ αὐτῶν, περὶ τῶν ἐπακολουθησάντων μικρῶν ἢ μεγάλων γεγονότων οὐδὲν ἢ σχεδὸν οὐδὲν γινώσκομεν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας μαντεύομεν ὁπωσδήποτε ὅτι, καθὰ κατωτέρω ῥηθήσεται, ἡ κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς ἐθνικῆς δυναστείας τῶν Σισμανιδῶν πάλη εἶχεν ἤδη ἀρχίσει καὶ ἐξηκολούθει ἀφανῶς κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα καθαιματοῦσα τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἔτι δὲ καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν τοῖς θέμασι τῆς Ἀσίας κατὰ τὸ ἑξαετὲς περίπου τοῦτο διάστημα συμβάντων οὐδὲν ἀπολύτως γινώσκομεν. Ἡ ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ρωμαίων κατὰ τὴν ἀπόκληρον ταύτην καὶ ἄγνωστον εἰσέτι ἐποχὴν τοῦ λήγοντος Ι΄ αἰῶνος στερεῖται πηγῶν καὶ μαρτυρίων πλέον ἔτι καὶ τῆς τῶν μοναρχιῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Περὶ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἔν τι μόνον ὁπωσοῦν σπουδαῖον γεγονὸς καθ' ἅπασαν τὴν ἀπὸ τοῦ 980 μέχρι τοῦ 986 περίοδον γινώσκομεν, τὴν καταναγκαστικὴν παραίτησιν τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀγνοοῦμεν τ' ἀληθῆ αἴτια. Οὐδὲν ἄλλο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀναφέρουσιν ὁ Σκυλίτσης, ὁ Κεδρηνός, ὁ Ζωναρᾶς. Ὅσον διὰ τὸ ἐξωτερικόν, πλὴν τῆς ἀνευκρινήτου πρὸς τὴν δυτικὴν Βουλγαρίαν ῥήξεως, ἁπλᾶ τινα μόνον γινώσκομεν ἐπεισόδια τοῦ ἐξακολουθοῦντος ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος τοῦ Β΄ ἀγῶνος καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ πρὸς νότον τῆς χερσονήσου, ἐκστρατείαν, ἣν μόνοι οἱ δυτικοὶ χρονογράφοι ἀφηγοῦνται. Περὶ τῆς Συρίας τέλος μανθάνομεν ἐκ τῶν ἀράβων χρονογράφων μικρά τινα γεγονότα τοῦ αἰωνίου μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Σαρακηνῶν κατὰ τὰ μεθόρια πολέμου,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνάγκη δὲ ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν ἐλάχιστον τοῦτον ἀμητόν.

Καὶ πρῶτον θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ πατριάρχου, περὶ τῶν ὀλιγίστων τοὐλάχιστον ὅσα περὶ ταύτης γινώσκομεν. Ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνὸς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν τελευταίων περιπετειῶν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ συνεχίζουσιν οὐτωσὶ τὴν βραχεῖαν αὐτῶν ἀφήγησιν: «Τότε δὴ καὶ Ἀντώνιος ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν τοῦ Σκληροῦ ἀποταξάμενος ἀποστασίαν τῇ Ἱερατείᾳ ἀπεβίω, καὶ χειροτονεῖται πατριάρχης Νικόλαος, τὴν ἐπωνυμίαν Χρυσοβέργιος, τῆς ἐκκλησίας ἀποιμάντου διατελεσάσης ἐπὶ ἔτη τέσσαρα πρὸς τῷ ἡμίσει». Ἡ ἔκφρασις ἀποταξάμενος κατὰ τὴν τοῦ Σκληροῦ ἀποστασίαν, ἐπιδέχεται διπλῆν ἐξήγησιν δυναμένην νὰ σημαίνῃ καὶ ἁπλῶς τὴν ἐποχήν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον, βεβαίως δὲ ὁ Σκυλίτσης εἶχε λόγους ὅπως ἐκφρασθῇ τόσον ἀορίστως. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ζωναρὰς δὲν εἶναι σαφέστερος καὶ τὰς αὐτὰς μεταχειρίζεται μυστηριώδεις ἐκφράσεις. «Ἀντωνίου τοῦ πατριάρχου, λέγει, τὴν ἱερωσύνην ἀπειπαμένου, ἣν ἐπὶ ἔτη ἤνυσεν ἓξ, καὶ μετὰ μικρὸν τελευτήσαντος, τέσσαρας πρὸς τῷ ἡμίσει ἐνιαυτοὺς ἡ ἐκκλησία ἐχήρευεν, εἶτα ὁ Χρυσοβέργιος Νικόλαος προκεχείριστο». Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὁ Ἀντώνιος διεδέξατο Βασίλειον τὸν Σκαμανδρηνὸν παυθέντα τῷ 974. Ἐὰν λοιπὸν τὰ γραφόμενα τοῦ Ζωναρᾶ ἦναι ἀκριβῆ, ὡς πιθανώτατον φαίνεται, ἡ παραίτησις αὐτοῦ ἐδόθη τῷ 980 [1]), καθ' ἣν ἐποχὴν ἀκριβῶς ἔληγεν ἡ ἀποστασία τοῦ Σκληροῦ

[1]) Κατ' ἄλλας ὅμως πηγάς, ὁ Νικόλαος Χρυσοβέργιος, ἐκλεγεὶς μετὰ μεσοπατριαρχείαν τεσσάρων καὶ ἡμίσεως ἐτῶν, ἐποίμανε τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ τρισκαίδεκα ἔτη καὶ δύο τρίτα (ὁ Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνὸς λένουσιν ὅτι «Ἐπὶ χρόνους δώδεκα καὶ μῆνας ὀκτὼ τὴν ἐκκλησίαν ἴθυνε») καὶ ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 385 (5 Φεβρουαρίου 995—25 Ἰαννουαρίου 996). Τούτου παραδεκτοῦ γενομένου, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Νικολάου θ' ἀνήρχετο εἰς τὸ 982 ἢ 983, ἡ δὲ παραίτησις καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὸ 978 τὸ βραδύτερον, ταύτην δὲ τὴν χρονολογίαν ἀπεδέξατο ὁ Lebeau. Τὸ κατ' ἐμὲ θεωρῶ καλὸν νὰ συγκεφαλαιώσω ἐνταῦθα τὰς διαφόρους ἄλλας γνώμας. Ἐάν, ὡς ἔπραξα, παρακολουθήσωμεν τὸν Σκυλίτσην, τὸν Κεδρηνὸν καὶ τὸν Ζωναρᾶν, δέον νὰ καθορίσωμεν τὴν χρονολογίαν τῆς παραιτήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου τῷ 980, καὶ ὁ Gfroerer ἀποδέχεται τὴν χρονολογίαν τοῦ Ζωναρᾶ. Ὁ Muralt (Chronogr.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἑπομένως ὁ Νικόλαος Χρυσοβέργιος ἀνῆλθε μόλις τῷ 985 εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπὶ μακρὸν χρόνον χηρεύσαντα. Ἀλλὰ πόθεν ἡ παραίτησις αὕτη τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου; Ἡ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπάντησις διευκολύνεται ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν χρονολογιῶν, ἃς δίδει ὁ Ζωναρᾶς, ἐξήρτηται δὲ καὶ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀνωτέρω παρατεθείσης φράσεως τοῦ Σκυλίτση. Ἡ κατὰ πρόθεσις σημαίνει ἆρά γε ἁπλῶς τὴν ἐποχὴν ἢ καὶ τὸ αἴτιον; Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι, κἂν τε ἡ πρώτη ἑρμηνεία παραδεκτὴ γένηται, οὐχ ἧττον προκύπτει ὅτι ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ὑπῆρξεν οὕτως ἢ ἄλλως ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς πτώσεως τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου.

Ὁ Gfroerer δὲν ἐδίστασεν ἐν τῇ ζωηρᾷ καὶ γονίμῳ αὐτοῦ φαντασίᾳ νὰ ἑρμηνεύσῃ κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὴν ἐκουσίως, ὡς φαίνεται, ἀμφίβολον φράσιν τοῦ Σκυλίτση καὶ ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων λέξεων ἀρκούντως ἐπαγωγὸν θεωρίαν, ἣν διὰ βραχέων ἐκτίθημι ὑπ' εὐθύνην τοῦ γράψαντος. «Αἱ περίεργοι λέξεις, λέγει, δι' ὧν ὁ Σκυλίτσης, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν τελευταίων περιπετειῶν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἀναγράφει τὴν παραίτησιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου Στουδίτου καὶ τὴν μετὰ μακρὸν χρόνον ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, εἶναι ἄξιαι τῆς προσοχῆς τοῦ ἱστορικοῦ. Ὁ βυζαντινὸς συγγρα-

Byz. T. A'. σελ. 563, 6 καὶ σελ. 566, 3 ὑποδεικνύει τὸν αὔγουστον τοῦ 978 μεθ' ἑνὸς ἐρωτηματικοῦ («κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Σκληροῦ») ὡς ἐποχὴν τῆς παραιτήσεως καὶ τὸ 982 ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Νικολάου Χρυσοβεργίου. Ὁ Γιαχγιᾶ, ὁ συνήθως τόσον ἀκριβὴς εἰς τὰς χρονολογίας, δὲν τηρεῖ τὴν ἀκρίβειαν ταύτην προκειμένου περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως (ἴδε περὶ τούτου Rosen, L'Empereur Basile le Bulgaroctone, σημ. 217, ἔνθα διὰ μακρῶν συζητοῦνται τὰ σκοτεινὰ ταῦτα ζητήματα). Κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, ὁ Ἀντώνιος ἐκλεγεὶς πατριάρχης τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ (10 δεκεμβρίου 973—10 δεκεμβρίου 974) ἐπατριάρχευσε μόνον τέσσαρα ἔτη καὶ ἕνα μόνον, ὁ δὲ Νικόλαος Χρυσοβέργιος διεδέξατο αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (14 Ἰανουαρίου 980) ἴδε καὶ Pagi ad Bar., καὶ Oriens Christianus T. A. σελ. 256. Ὁ κ. Μ. Γεδεών (Πατριαρ. Πίνακες σελ 310) τὴν μὲν παραίτησιν τοῦ Ἀντωνίου ὁρίζει τῷ 980, τὴν δὲ ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Νικολάου τῷ 984.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φεὺς παράδοξον λαμβάνει Πυθίας ἦθος, ἑκουσίως ἀοριστολογῶν. Εὐνόητον μὲν ὅτι καθορίζει τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου περὶ τὸ 980, ἀλλὰ περὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ οὐδὲν λέγει. Τέλος δέ, περὶ τῶν περιστατικῶν τῆς παραιτήσεως ταύτης προκειμένου, ἡ διφορουμένη αὐτοῦ φράσις, ἥτις δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἀποστασίας ταύτης, εἶναι ἀληθῶς ἀριστοτέχνημα ἑκουσίας βυζαντινῆς ἀσαφείας. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἀρκούντως διαφωτίζει τὸ ζήτημα δι' ὧν δίδωσιν ἀκριβῶν χρονολογιῶν, αἵτινές εἰσι, κατ' ἐμέ, ἡ κλεὶς τοῦ μυστηρίου τούτου. Μανθάνομεν ὁριστικῶς παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ ἑξαετὴς πατριαρχεία τοῦ Ἀντωνίου ἔληξε διὰ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔτος 980, καθ' ὃ ἐπισυνέβη ὅ τε θάνατος αὐτοῦ καὶ ἡ κατασύντριψις τοῦ Σκληροῦ.

«Προδήλως ἐπίσης ἐκ τῶν σχεδὸν ἀκουσίων ἀποκαλύψεων τοῦ Σκυλίτση προκύπτει ὅτι ἡ παραίτησις τοῦ Ἀντωνίου συνδέεται διὰ κοινοῦ τινος οἱουδήποτε δεσμοῦ μετὰ τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ ἀτυχοῦς τέλους τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου. Τίς ἆρά γε ὁ δεσμὸς οὗτος; Νομίζω ὅτι δύναταί τις ν' ἀπαντήσῃ μετὰ βεβαιότητος εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων γενεῶν ἀνδρῶν ὁ ἀνώτερος κλῆρος τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εὐκλεῶς καὶ καρτερικῶς ἠγωνίζετο πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν ἅμα εἰς τὴν Πολιτείαν τῶν ἐχεγγύων χρηστῆς, τιμίας καὶ δικαίας κυβερνήσεως. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι, οἱ ἀπὸ αἰῶνας ἤδη διαρκοῦντες, δὲν ἔμειναν ἄγονοι, καὶ ἐκράτησε τέλος ὡς ἄριστον πάντων τὸ σύστημα τοῦ νὰ παραστατῶσι παρὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Μακεδονικοῦ θρόνου, ἀνήλικας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ ἥκιστα ἱκανοὺς εἰς τὸ βασιλεύειν μόνους, συμβασιλεῖς, οἵτινες τὸ καθ' ἑαυτοὺς προσεπάθησαν πάντοτε νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κλήρου. Οὐδέποτε δὲ ἡ τοιαύτη συμμαχία τῶν δύω τούτων μεγάλων ἐξουσιῶν ἐφάνη μᾶλλον ἀπαραίτητος ἢ κατ' ἰανουάριον τοῦ 976, ὅτε ἀπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θανόντος τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ οἱ δύω ἀνήλικες υἱοὶ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β' ἐγένοντο ἔργῳ οἱ μόνοι κύριοι τοῦ κράτους ὑπὸ τὴν ἡμιεπίσημον κηδεμονίαν τοῦ ἐν τοῖς παρασκηνίοις Παρακοιμωμένου.

«Εὐθὺς ὁ ἀνώτερος κλῆρος, καθὰ καὶ πρότερον κατὰ πᾶσαν τοιαύτην περίστασιν ἔπραττεν, ἀνεζήτησε τὸν ἀπαραίτητον συμβασιλέα, καὶ ὁ πατριάρχης, πιστὸς εἰς ὅ,τι ἐθεώρει ἐπιβαλλόμενον καθῆκον καὶ νομίζων ὅτι εὗρε τὸ πολύτιμον τοῦτο ὄργανον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, δὲν ἐδίστασεν ἐντόνως ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ ταχθῇ, ἔπραξε δὲ τοῦτο, διότι ἐθεώρει ἑαυτὸν νομίμως δικαιούμενον εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν· καὶ ὄντως, ὑποδεικνύεται, ὡς γνωστόν, παρὰ τοῖς χρονογράφοις ὅτι ὁ Τσιμισκὴς ὥρισε θνήσκων τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ Βάρδαν Σκληρὸν ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν ὡς κηδεμὼν ἢ μᾶλλον ὡς συναυτοκράτωρ παρὰ τοῖς νέοις βασιλεῦσι, τὴν δὲ ληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἀπόφασιν περὶ ὑποστηρίξεως τοῦ Βάρδα Σκληροῦ θεωρῶ ὡς νέον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης. Ἡ μακρὰ διάρκεια τῆς ἀποστασίας τοῦ μνηστῆρος τοῦ θρόνου, ἡ πεισμων ἀντίστασις, ἣν ἐπὶ τρία καὶ ἐπέκεινα ἔτη ἀντέταξεν εἰς πάσας τὰς προσπαθείας τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἂν μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι πολλοὺς εἶχε τοὺς συμφρονοῦντας ἐν ταῖς ἰσχυροτάταις τάξεσι τῆς κοινωνίας; Ὑπέκυψεν ἐπὶ τέλους, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἰσχυρὰ πατριὰ τῶν Φωκάδων παρέσχεν εἰς τὸ στέμμα πᾶσαν τὴν μεγάλην ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν αὐτῆς ἐν Ἀσίᾳ ἐπιρροήν. Μόλις κατεβλήθη, τὸ αὐλικὸν κόμμα κατεδίωξε τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ, καὶ τότε ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἀποθανὼν ἄλλως εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τὴν παραίτησιν. Ἡ μεγάλη αὕτη νίκη τῆς αὐλῆς ὑπῆρξεν ἔργον οὐχὶ τοῦ νέου αὐτοκράτορος Βασιλείου, ἀλλὰ τοῦ Παρακοιμωμένου, παντοδυνάμου τότε διαιτητοῦ τοῦ κράτους. Ὁ θρίαμβος ὅμως αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξε πλήρης. Οἱ δύο προμνημονευθέντες χρονογράφοι συμφωνοῦσι κατὰ τοῦτο ὅτι ἀπὸ τῆς παραιτήσεως τοῦ πατριάρχου, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 980, ὁ θρόνος τῆς Κων)πόλεως ἔμεινε χηρεύων ἐπὶ τέσσαρα καὶ ἥμισυ ἔτη. Βεβαίως, ἂν ὁ εὐνοῦ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χος καὶ σὺν αὐτῷ τὸ αὐλικὸν κόμμα εἶχον τὰς χεῖρας ἐλευθέρας, τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινε, διότι πρόδηλον συμφέρον τῶν θεοφιλῶν βασιλέων καὶ τοῦ ἐν ὀνόματι αὐτῶν κυβερνῶντος ἦν ὁ ὅσον τάχιον διορισμὸς ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κλήρου τῆς αὐτοκρατορίας ἀνδρὸς ἀφωσιωμένου εἰς αὐτούς· ἀναμφιβόλως ἡ μακρὰ αὕτη μεσοπατριαρχεία παρετάθη τοσοῦτον παραδόξως καὶ τοσοῦτον οἰκτρῶς διὰ τὸν κύριον τοῦτον λόγον ὅτι οἱ ὑφιστάμενοι ἡγέται τοῦ κλήρου, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς πρὸ δεκαετίας συνομολογηθείσης μεταξὺ τοῦ στέμματος καὶ τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου συμφωνίας, εἶχον κεκτημένον τὸ δικαίωμα τῆς τελικῆς ψήφου κατὰ τὰ ὕψιστα ταῦτα ζητήματα, ἀκλονήτως εἰς τὰ προνόμια αὐτῶν ἐνέμειναν παρὰ πάσας τὰς προσπαθείας τοῦ Παρακοιμωμένου, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι, μένοντες πιστοὶ εἰς ἣν ἐνεκαίνισε καὶ ὑπεστήριξεν ὁ ἀποθανὼν πατριάρχης διεύθυνσιν, ἠρνήθησαν τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς τὸ αὐλικὸν κόμμα, ἀποκρούσαντες ἀλληλοδιαδόχως πάντας τοὺς ὑποβληθέντας ὑπὸ τοῦ εὐνούχου ὑποψηφίους, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου τὸ αὐτὸ καὶ ὁ εὐνοῦχος ἔπραττε πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ὑποβαλλομένους.

«Ἔτι μᾶλλον διαφωτιζόμεθα ἐξετάζοντες τί συνέβη κατὰ τὰ τέσσαρα καὶ ἥμισυ ταῦτα ἔτη καὶ τί κατόπιν ἐπῆλθε. Δυστυχῶς οἱ συνήθεις ἡμῶν ὁδηγοὶ Σκυλίτσης, Κεδρηνὸς καὶ Ζωναρᾶς σιγῶσιν ὡς πρὸς τοῦτο. Καὶ οἱ τρεῖς μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς παραιτήσεως τοῦ πατριάρχου τῷ 980 μεταβαίνουσιν εὐθὺς εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς πρώτης ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ὁ δὲ Σκυλίτσης ῥητῶς περὶ ταύτης λέγει ὅτι ἐξερράγη τῇ 15 αὐγούστου 987. Ἀφ' ἑτέρου ἡ νέα αὕτη ἀποστασία συνδέεται κατ' ἀρχὴν μετὰ τοῦ πρώτου βουλγαρικοῦ πολέμου, ὅστις ἀμέσως τῆς ἐκρήξεως αὐτῆς προηγήθη. Ἑπομένως ὁ πρῶτος οὗτος πόλεμος δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἢ μικρὸν πρὸ τοῦ 987, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα σπουδαιότατα ἐπιχειρήματα προσεπικυροῦντα τὴν ἀκρίβειαν τῆς χρονολογίας ταύτης. Προκύπτει δὲ ἐκ πάντων τούτων ὅτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἱ τρεῖς εἰρημένοι χρονογράφοι παρῆλθον ἁπλούστατα ἐν σιωπῇ ἑξαετῆ περίοδον τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας.

«Δεκτῶν γινομένων τῶν χρονολογιῶν τοῦ Ζωναρᾶ, ὁ Νικόλαος Χρυσοβέργιος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλεγῇ πατριάρχης πρὸ τοῦ αὐγούστου τοῦ 984 τὸ ταχύτερον. Ὡς δὲ θὰ ἴδωμεν κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπισυμβάντων, ἡ περίοδος αὕτη συμπίπτει ἀκριβῶς μετὰ τῆς θριαμβικῆς εἰς Ρώμην ἐπανόδου τοῦ πάπα Βονιφατίου, τοῦ προστατευομένου τοῦ Βυζαντίου, μετὰ δεκαετῆ ἐξορίαν. Στηριζόμενος οὗτος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν τῇ αἰωνίᾳ πόλει κόμματος, κατίσχυσε τοῦ Ἰωάννου ΙΔ', ὅστις φυλακισθεὶς ἐν τῷ πύργῳ Ἁγίου Ἀγγέλου ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ τῇ 20 αὐγούστου 984. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἦσαν συνέπεια τῆς φοβερᾶς ἀναρχίας, εἰς ἣν περιέπεσεν ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία μετὰ τὸν ἐπελθόντα τῇ 7 δεκεμβρίου 983 θάνατον τοῦ Ὄθωνος τοῦ Β', ἀναρχίας, ἣν ἐπωφεληθεῖσα ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἀνέλαβεν ἐπιθετικὴν στάσιν ἐν Ἰταλίᾳ. Βεβαίως δὲ ὁ Βονιφάτιος, ὅστις, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Γερμανία ἠδυνάτει νὰ προσβάλῃ αὐτόν, διετηρήθη ἐπὶ τοῦ θρόνου μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἑπομένου ἔτους, ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀναφανδὸν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς αὐλῆς τῆς Κων)πόλεως, καθόσον ἀδύνατον ἦν νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης. Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει τοῦτο ὅτι τὰ ἐν Κων)πόλει κόμματα, ἡ αὐλὴ ἀφ' ἑνός, οἱ ἐπίσκοποι ἀφ' ἑτέρου, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμφωνήσωσι περὶ τῆς ἐκλογῆς νέου πατριάρχου εἰμὴ μόνον ἀφοῦ ὁ θρόνος τοῦ ἁγίου Πέτρου κατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ πάπα ἀφωσιωμένου εἰς τὸν βασιλέα; Μία μόνη εὐλογοφανὴς ἀπάντησις ὑπάρχει εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Οἱ ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἡγέται τοῦ κλήρου καὶ τοῦ καθολικοῦ κόμματος(;), αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἕως τότε εἶχον ἀντιταχθῇ εἰς τὴν αὐλήν, θὰ εἶπον περίπου ταῦτα: «Ἂς προτείνῃ ὁ βασιλεὺς ὃν ἂν θέλῃ ὑποψήφιον· ἡμεῖς ἔχομεν ἀπόφασιν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὡς πατριάρχην ἐκεῖνον μόνον, ὅστις θ' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πάπα Ρώμης». Ἀφ' ἑτέρου ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐλή, ἥτις ἕως τότε εἶχεν ἀποκρούσει τὰς ἀξιώσεις ταύτας, ἔπαυσεν ἀρνουμένη τὸ κῦρος αὐτῆς ἀφ' ἧς ὥρας ὁ πάπας ἐγένετο ἁπλοῦν δημιούργημα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ ὅτι ἀποκατέστησε τὴν πλήρη αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς παπωσύνης. Ἐκ προθέσεως τὴν φράσιν ταύτην μεταχειρίζομαι, διότι πᾶσα αὕτη ἡ παράβολος ἐπιχείρησις τοῦ Βονιφατίου ἐν Ρώμῃ ἦν κενή τις αὐταπάτη, ἣν ταχέως καὶ πάλιν τὰ γεγονότα κατέστρεψαν.

«Ἀπὸ τῶν ἤδη μεμακρυσμένων χρόνων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, πάντες οἱ ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀγωνισθέντες ἐν Κων)πόλει κατενόησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ θρησκευτικὴ ὑπεροχὴ τῶν διαδόχων τοῦ ἁγίου Πέτρου. Τοῦτο ἦν, κατὰ τοὺς εὐσεβεῖς ἐκείνους ἀγωνιστάς, τὸ μόνον ὅπλον, ὅπερ ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς πολιτικῆς παντοδυναμίας τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τίς λοιπὸν δύναται νὰ παραδεχθῇ ὅτι κατὰ τοὺς χαλεπωτάτους τούτους διὰτὴν Ἐκκλησίαν χρόνους, καθ' οὓς νέα καθ' ἑκάστην καὶ φοβερὰ ἐτεκταίνοντο σχέδια κατὰ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, οἱ ἡγέται τοῦ ἀνατολικοῦ κλήρου ἦτο δυνατὸν νὰ παραμελήσωσι μέχρι τοιούτου βαθμοῦ τὴν ἄγκυραν ταύτην τῆς σωτηρίας; Ἄλλα γεγονότα μεταγενέστερα ἀποδεικνύουσιν ἀναμφηρίστως ὅτι οἱ πνευματικοὶ υἱοὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου παρέμειναν καὶ νῦν, ὥσπερ ἄλλοτε, ἄξιοι τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προκατόχων, πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῆς ἀκλονήτου ἐμμονῆς».

Οὕτως ἄρα ὁ ἐνάρετος πατριάρχης Ἀντώνιος, ὁ πλήρης πραότητος ἱεράρχης, οὗ μετὰ τοσαύτης χαρᾶς καὶ τοσούτων ἐλπίδων ἡ ἀνάρρησις προσηγορεύθη, περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραιτηθῇ διὰ λόγους, οὓς μόνον νὰ μαντεύσωμεν δυνάμεθα, καὶ ἀπέθανεν ὑπὸ δυσμένειαν Τὸν ὑπὸ τοῦ Λέοντος Διακόνου πανηγυρικὸν τοῦ ἐξόχου αὐτοῦ χαρακτῆρος ἀνεγράψαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἀλλὰ σῴζεται καὶ ἕτερος αὐτοῦ πανηγυρικός, γραφεὶς ὑπὸ συγχρόνου αὐτῷ βυζαντινοῦ λογίου, τοῦ εὐγλώττουἐπισκόπου Χω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νῶν, καὶ διατηρηθεὶς ἔν τινι χειρογράφῳ τῆς ἐν Πάτμῳ μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης, μετὰ τῶν ὀλιγίστων ὧν ἐφείσθησαν αἱ ἐπήρειαι τῶν καιρῶν

Περὶ τῶν διοικητικῶν πράξεων τοῦ σεπτοῦ πατριάρχου κατὰ τὴν ἑξαετῆ αὐτοῦ πατριαρχείαν οὐδὲν σχεδὸν γινώσκομεν. Εἴδομεν ὅτι ὁ σύγγελος αὐτοῦ, ὁ μητροπολίτης Νικομηδείας Στέφανος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἐπ᾽ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ διαβόητος καὶ ἐπὶ τὴν τῶν μετεώρων ἐσχολακὼς παρατήρησιν, πρὸς τὸν Βάρδαν Σκληρὸν διαπρεσβευσάμενος δὲν κατώρθωσε νὰ μαλάξῃ τὴν σκληρὰν καὶ ἀτίθασσον ἐκείνου γνώμην. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ συνετάχθη τὸ πρῶτον, τῇ διαταγῇ Βασιλείου Β΄, εἰς ἓν σῶμα τὸ Μηνολόγιον τῶν Ἁγίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τὸ περιέχον τοὺς βίους τῶν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἑορταζομένων ἁγίων· συγχρόνως συνετάχθη καὶ συναξάριον περιέχον τὰ ἀναγνώσματα τῶν τε Πράξεων καὶ Ἐπιστολῶν, τὰ ἀναγινωσκόμενα ἔν τε σάββασι καὶ κυριακαῖς καὶ λοιπαῖς ἑορταῖς τῶν Ἁγίων.

Πολυτελὲς ἀντίγραφον τῆς περιφήμου ταύτης Συλλογῆς, ἥτις πρυτανεύει ἔκτοτε ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ τῶν Ὀρθοδόξων βίῳ, γενόμενον κατ᾽ ἐξαιρετικὰς περιστάσεις καὶ πρὸς χρῆσιν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Β΄ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ καὶ διὰ πολλῶν κεκοσμημένον μικρογραφιῶν, διεσώθη, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, μέχρι σήμερον καὶ θεωρεῖται ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς βυζαντινῆς τέχνης κατὰ τὸ ἔτος 1000. Γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μηνολόγιον τῶν Ἑλλήνων» διατηρεῖται καὶ εἶναι καὶ σήμερον ἔτι ἐκ τῶν ἀρίστων κοσμημάτων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ· λεπτομερέστερον ἐν τοῖς κατωτέρω γενήσεται λόγος περὶ τοῦ κειμηλίου τούτου τῆς βυζαντινῆς καλλιγραφίας.

Ὁ Νικόλαος Χρυσοβέργιος, ὁ μετὰ χρόνους διάδοχος Ἀντωνίου τοῦ Στυδίτου τῷ 984, ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 996. Εἰκάζεται ὅτι, ἐπειδὴ ἀνῆλθε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐκ τυχαίας ὅλως καὶ προσωρινῆς συμφωνίας ἀντιπάλων δυνάμεων, ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ παρεκωλύθη ὡς ἐκ τούτου. Οὐδὲν τοὐλάχιστον περὶ ταύτης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γινώσκομεν· οἱ χρονογράφοι ἀναφέροντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ λέγουσιν ἁπλῶς ὅτι διῴκησε τὴν Ἀναπολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ δώδεκα ἔτη καὶ ὀκτὼ μῆνας. Ὁ πατριάρχης Νικόλαος Χρυσοβέργιος ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν παρὰ τῷ ρωσικῷ ἔθνει ἐπίσημον εἰσαγωγὴν τοῦ χριστινιασμοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βλαδιμήρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ. — Στάσις τῶν Ρωσανιτῶν — Βίος τοῦ ἁγίου Νείλου. — Ἐπιδρομὴ τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας — Ἐκστρατεία τοῦ Ὄθωνος Β' εἰς Ἰταλίαν τῷ 981. Θάνατος τοῦ Πανδόλφου τοῦ Σιδηροκεφάλου. — Μεταβολαὶ ἐν ταῖς Λογγοβαρδικαῖς ἡγεμονίαις.—Ὄθων ὁ Β' καταλαμβάνει τὴν Βάρην καὶ τὸν Τάραντα. — Ἧττα τῶν Γερμανῶν ἐν Στίλῳ. — Θάνατος τοῦ Ἀβοὺλ Κασέμ. — Ὄθων ὁ Β' σῴζεται ὡς ἐκ θαύματος τοῦ θανάτου καὶ τῆς αἰχμαλωσίας. — Ὑποχώρητις τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. — Ὁ Δζαβὲρ διορίζεται ἐμίρης τῆς Σικελίας. — Οἱ Βυζαντινοὶ καταλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατακτηθέντα φρούρια. — Παρασκευαὶ Ὄθωνος τοῦ Β' πρὸς ἀντεπίθεσιν. — Πεδίον μαΐου τῆς Βερώνης. — Τὰ ἐν Βενετίᾳ. — Ὄθων ὁ Β' ἐκστρατεύει—Θάνατος Βενεδίκτου Ζ'.—Θάνατος Ὄθωνος τοῦ Β'. Ἀνάρρησις Ὄθωνος τοῦ Γ'.—Τὰ Βυζαντινὰ θέματα τῆς Ἰταλίας.—Βυζαντινὰ ἔγγραφα.

Ἀπὸ τοῦ αἰφνιδίου κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 ἰανουρίου 976 θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων παρὰ τοῖς συνηθέστατα δεινοπαθοῦσι κατοίκοις τῆς νοτίου Ἰταλίας οὐδόλως εἶχε βελτιωθῆ. Ἐὰν ἡ μετὰ τῶν Γερμανῶν ἐκεχειρία εἶχε κατ' ἀνάγκην παραταθῆ, ἐὰν ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ Ὄθων ὁ Β', κρατούμενος πέραν τῶν ὀρέων ἐκ τῆς ἐπ' αἰσίοις ἐγκαινιζομένης βασιλείας αὐτοῦ, ἥτις τάχιστα ἔμελλεν ἐπὶ τὰ χείρω νὰ τραπῇ, ἐφαίνετο ἐγκαταλιπών, προσωρινῶς τοὐλάχιστον, τὰς ἐπιμόνους τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς χερσονήσου, οὐδόλως ἐκ τούτου ἐπανῆλθον ἐπὶ τῶν ὡραίων ἀκτῶν τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας ἡ ἡσυχία καὶ ἡ ἀσφάλεια. Τοὐναντίον μάλιστα, ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων σαρακηνῶν ἐπιδρομῶν, ἡ κατάστασις τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων θεμάτων χείρων ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀπέβαινεν. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, κατατρυχομένη ὑπὸ τοῦ δεινοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὃν προὐκάλε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεν ἡ φιλαρχία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, οὐδεμίαν σοβαρὰν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν ἠδύνατο νὰ διευθύνῃ κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἀφρικανῶν φατιμιτῶν, ἥτις ὁσημέραι ἐμεγαλύνετο ἐν τῇ Μεσογείῳ, καί, ἐπειδὴ ἡ εἰρήνη δὲν εἶχεν ἀποκατασταθῇ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν, οἱ Ἄραβες τῆς Σικελίας καὶ τοῦ Μαγρὲπ δὲν ἔλειψαν, ἐπωφεληθέντες τὰς δεινὰς τῆς ἐν Κ)πόλει ἀρχῆς περιπλοκάς, νὰ ἐπαναλάβωσιν ἀτιμωρητὶ τὰς ἐτησίας ληστεπιδρομὰς αὐτῶν εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀκτάς· ὡς δὲ ἤδη εἴδομεν, ἐν Ἀπουλίᾳ αἱ συμπλοκαὶ ἤρξαντο ἤδη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ.

Ἐκατέρωθεν ὡπλίσθησαν πρὸς συντονωτέραν ἐνέργειαν. Κατὰ τὴν ἔναρξιν βεβαίως τῆς βασιλείας τῶν νεαρῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β′ καθοριστέον τὰς ὑπὸ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου γενομένας παρασκευάς, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ χειρόγραφος Βίος τοῦ Ἁγίου Νείλου, τὸ πολύτιμον τοῦτο καὶ σχεδὸν μοναδικὸν μνημεῖον τῆς ἐποχῆς ταύτης, τὸ τοσοῦτον περιέργως ἅμα καὶ ἐπαγωγῶς διαφωτίζον τὴν σκοτεινοτάτην καὶ ἄγνωστον ἱστορίαν τῶν χαλεπωτάτων ἐκείνων ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ χρόνων. Ἀφηγήθημεν ἐν τῷ βίῳ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ πῶς ἔκ τινων λέξεων τῆς βιογραφίας τοῦ περιωνύμου ἁγίου γινώσκομεν ὅτι ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀνέθηκε περὶ τὸ 967 εἰς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ μάγιστρον Νικηφόρον ἐπανορθωτικὸν καὶ εἰρηνευτικὸν ἔργον κατὰ τὰ θέματα τῆς Ἰταλίας, «τὰς δύο ἐπαρχίας», ὡς τότε ἔλεγον, τὸ θέμα τῆς Καλαβρίας καὶ τὸ τῆς Ἰταλίας (ἤτοι Ἀπουλίας), καὶ ἔδωκεν αὐτῷ πληρεξουσιότητα ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸν τίτλον τοῦ μαγίστρου, «ὃν οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἐν Ἰταλίᾳ ἔφερεν». Ὁ Νικηφόρος οὗτος φαίνεται ὅτι παρέμεινε προεξάρχων τῆς βυζαντινῆς διοικήσεως ἐν Ἰταλίᾳ καθ' ἅπασαν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ καὶ διετήρησε κατὰ πᾶσαν ταύτην τὴν περίοδον τὴν δικτατορικὴν σχεδὸν ταύτην ἐξουσίαν, διότι ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἁγίου Νείλου ἀνευρίσκομεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐξουσίας καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ. Καὶ ὄντως, κατ'

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐποχὴν ἐγγυτάτην τῷ πρώτῳ ἔτει, 976, τῆς κοινῆς ἀρχῆς τῶν δύω βασιλέων, ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ πολυτίμῳ ταύτῃ βιογραφίᾳ τὴν σπουδαιοτάτην πληροφορίαν ὅτι «ὁ Νικηφόρος οὗτος, ὅστις ἐτιτλοφορεῖτο μάγιστρος τῆς Καλαβρίας, ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν εὐσεβεστάτων αὐτοκρατόρων, διέταξε συμφώνως τῷ βυζαντινῷ νόμῳ νὰ ναυπηγηθῶσι καὶ νὰ ἐξοπλισθῶσι Χελάνδια (πολεμικὰ πλοῖα) τῇ δαπάνῃ τῶν ἰταλικῶν πόλεων, ἅμα μὲν πρὸς ἄμυναν τῶν παραλίων τῶν θεμάτων, ἅμα δὲ πρὸς εἰσβολὴν εἰς τὴν ἀραβικὴν ἀκτὴν τῆς Σικελίας». Τοῦτο ἐσημαινεν ὅτι ἡ κατάστασις πολέμου ἦν ἤδη κεκηρυγμένη.

Ἡ ἐπανάληψις τοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐνεργοῦ ἀγῶνος ἦν λίαν ἀντιδημοτική, καὶ μάλιστα ἐν Καλαβρίᾳ, ἧς οἱ κάτοικοι εὐκόλως ἐμάντευον πόσον δεινῶν θὰ ἦτο πρόξενος εἰς αὐτούς. Αἱ διαταγαὶ τοῦ μαγίστρου, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Νείλου, τοσοῦτον σκληρῶς ἐπίεσαν τοὺς κατοίκους τοῦ Ρωσάνου, ἀνασκήτους ὅλως εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν πλοίων τούτων, ὥστε ἐστασίασαν, ἐπυρπόλησαν τὰ ἐν τοῖς νεωρίοις τοῦ λιμένος αὐτῶν ναυπηγούμενα πλοῖα καὶ ἀπέσφαξαν τοὺς πρωτοκαράβους, ἤτοι τοὺς πλοιάρχους αὐτῶν. Μένεα πνέων ὁ μάγιστρος ἡτοιμάσθη νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς μετὰ τῆς ἐσχάτης αὐστηρότητος, ὡς ἐτιμωροῦντο τότε τὰ τοιαῦτα κακουργήματα. Οἱ ἄθλιοι Ρωσανῖται, οἵτινες ἦσαν ἐκ τῶν μάλιστα ταραχοποιῶν Ἰταλῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνανήψαντες ἐκ τῆς παρανοίας αὐτῶν καὶ μετὰ τρόμου εἰς τὰς συνεπείας αὐτῆς προσβλέποντες, ἐδίστασαν πρὸς στιγμὴν ἂν ἔπρεπεν ἀναφανδὸν νὰ ἐπαναστατήσωσιν ἢ ν' ἀποστείλωσι δῶρα πρὸς τὸν μάγιστρον πρὸς δυσώπησιν αὐτοῦ. Κατ' αἰσίαν ὅμως ἔμπνευσιν, ἀπετάθησαν ἀντὶ τούτου εἰς τὸν συμπολίτην αὐτῶν ἅγιον Νεῖλον, τὸν περιώνυμον μοναχόν, οὗ ὁ ὑπερφυὴς βίος ἀποκαλύπτει ἡμῖν πάνθ' ὅσα σχεδὸν γινώσκομεν περὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐν τοῖς θέμασι τῆς νοτίου Ἰταλίας κατὰ τὸν ι' αἰῶνα. Ὁ μέγας ἀσκητής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 910, ἄγων ἑπομένως τότε ἡλικίαν ἓξ καὶ ἑξήκοντα περίπου ἐτῶν, κλεῖσθεὶς ἐκ μακροῦ πα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρελθόντος ἀσκητικοῦ βίου καὶ μυρίων πρὸς πλείστους συγχρόνους εὐεργεσιῶν, ἦν ἤδη εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δημοτικότητος καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ, ἀπαράμιλλον ἀσκῶν ἐπιρροὴν παρά τε τοῖς μεγάλοις καὶ τοῖς μικροῖς· ἤρκει ἁπλῶς νὰ ἐμφανισθῇ, νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τῆς πειστικῆς καὶ κατανυκτικῆς αὐτοῦ φωνῆς, ὅπως ἐπιτύχῃ ὅ,τι ἤθελεν, ὅπως κατευνάσῃ, εἰρηνεύσῃ, ἀφοπλίσῃ. Ὁ γεραρὸς μεσίτης, κατελθὼν ἐκ τοῦ ἡσυχαστηρίου αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὴν στασιάσασαν ἑλληνικὴν πόλιν καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ παρώτρυνε τοὺς κατοίκους νὰ μὴ κλείσωσι τὰς θύρας αὐτῶν εἰς τὸν μαινόμενον ἐξ ὀργῆς μάγιστρον. «Πάντες, εὐγενεῖς, ἱερεῖς, λαός, τρέμοντες πρὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἄρχοντος, δὲν ἐτόλμων νὰ ἱκετεύσωσι τὸν Νικηφόρον». Μόνος ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δὲν ἐφοβήθη νὰ συνηγορήσῃ εἰς αὐτὸν ὑπὲρ πάντων, ὁ δὲ μαγιστρος, πλήρης σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ γερασμίου Νείλου, ἀποθαυμάζων τὸ θάρρος, μεθ' οὗ παρρησίᾳ πρὸς αὐτὸν ὡμίλει, κατανυγεὶς ἐκ τῶν πνευματεμφόρων λόγων, οἵτινες ἔρρεον ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν περὶ τῶν ἐνόχων καὶ τῶν ἐπιβλητέων εἰς αὐτοὺς ποινῶν. Τότε ὁ ἅγιος ἡδείᾳ καὶ εὐκρινεῖ τῇ φωνῇ εἶπεν αὐτῷ· «Δεινὸν βεβαίως καὶ βαρύτατον τῶν συμπολιτῶν μου τὸ ἔγκλημα, καὶ ἄξιοί εἰσι παραδειγματικῆς τιμωρίας· ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἔγκλημα ὀλίγων τινῶν ἢ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, εἶναι ἔγκλημα ὁλοκλήρου λαοῦ. Πῶς λοιπόν, οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, δύνασαι, ὦ μάγιστρε, μίαν ὅλην νὰ τιμωρήσῃς πόλιν; Δὲν θὰ ἦτο βαρὺ ἁμάρτημα ν' ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ βασιλέως φρούριον τόσον πολυάνθρωπον;» «Ἔστω, ἀπήντησεν ὁ Νικηφόρος, χαρίζω τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τοῦ Ρωσάνου, ἀλλὰ θὰ δημεύσω τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ὅπως εὐηνιώτεροι εἰς τὸ μέλλον ἀποβῶσι». Τότε ὁ ἅγιος ἀνέκραξεν ἐκ νέου· «Τί συντελεστικώτερον εἰς τὴν δόξαν σου, μάγιστρε, ὁ πλουτισμὸς τοῦ ταμείου τοῦ βασιλέως ἢ ἡ ἀπώλεια τῆς ψυχῆς σου; Μνήσθητι ὅτι θνητὸς εἶ. Πῶς θὰ σοὶ ἀφεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι σου, ἐὰν σύ, ὅστις ζῇς μὲν σήμερον, αὔριον δὲ δὲν θὰ ὑπάρχῃς, δὲν γνωρίζῃς νὰ δίδῃς πλήρη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χάριν εἰς τοὺς ἄφρονας τούτους, οἵτινες σὲ προσέβαλον; Ἐὰν προφασιζόμενος τὴν αὐτοκρατορικὴν θέλησιν κωφεύσῃς εἰς τὰς παρακλήσεις μου, ἐπίτρεψον τότε εἰς ἐμὲ τὸν ταπεινὸν ν' ἀποταθῶ ἀπ' εὐθείας δι' ἐπιστολῆς εἰς τοὺς κραταιοτάτους βασιλεῖς, ὅ,τι δὲ θ' ἀποφασίσωσιν ἐκτελεσθήσεται». Ὁ Νικηφόρος, καμφθεὶς ἐκ τῆς προσλιπαρήσεως ταύτης, ἔδωκε τέλος εἰς τὴν ἔνοχον πόλιν ἄφεσιν πάσης ποινῆς ἀπέναντι πληρωμῆς δισχιλίων χρυσῶν σολδίων, «διότι δὲν εἶναι δίκαιον, εἶπε, νὰ μείνῃ ὅλως ἀτιμώρητος ὁ φόνος τῶν πρωτοκαράβων». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Νεῖλος ἔτυχε διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἐπιμονῆς νέας συγκαταβάσεως. « Εὐδόκησον, εἶπεν εἰς τὸν μάγιστρον, ν' ἀναθέσῃς εἰς ἐμὲ τὴν κρίσιν περὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ προστίμου». Τούτου δὲ συναινέσαντος, ὁ σεβάσμιος ἀσκητὴς κατεδίκασε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ εἰς τὴν πληρωμὴν πεντακοσίων μόνον χρυσῶν σολδίων [1]).

Ἐκ πάσης ταύτης τῆς περιέργου ἀφηγήσεως ἐξάγεται ὅτι αἱ πολεμικαὶ αὗται παρασκευαὶ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου, αἵτινες

[1]) Τῆς θλιβερᾶς ταύτης ὑποθέσεως αἰσίως οὕτω περατωθείσης διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ ἁγίου, ἴσως δὲ μᾶλλον, λέγει ὁ Ἀμάρι, διότι ὁ Μάγιστρος δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀρκούντως ἰσχυρὸν ὥστε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀποστάτας ὅσον ἐπεθύμει αὐστηρῶς, πᾶσα ἡ ὀργὴ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Νείλου, ἐστράφη κατὰ τοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων Μιχαὴλ Μαλείνου καλουμένου, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου βεβαίως ἀσιατικοῦ οἴκου. Πιθανῶς δέ, καίτοι ὁ χρονογράφος οὐδὲν περὶ τούτου λέγει, ὁ ἀνὴρ οὗτος διὰ τῶν καταπιέσεων αὐτοῦ συνετέλεσε τὰ μάλιστα εἰς τὴν στάσιν τῶν Ρωσανιτῶν. Συνειδὼς τὴν ἐνοχήν αὐτοῦ, ἐκρύβη πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τιμωρίας, ἤτις θὰ ἐπεβάλλετο εἰς αὐτόν, διὰ πολλῶν δὲ διαβημάτων καὶ παρακλήσεων ὁ ὅσιος Νεῖλος κατώρθωσε νὰ δεχθῇ αὐτὸν ὁ Νικηφόρος προσπίπτοντα εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ὁ μάγιστρος, μὴ τολμῶν ἕνεκα τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς νὰ βιαιοπραγήσῃ κατ' αὐτοῦ, ἐξήμεσε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ πρωτοτύπους κατ' αὐτοῦ ἐκφέρων κατάρας· κατηράσθη αὐτὸν καὶ πᾶν ὅ,τι αὐτῷ ἀνῆκεν, «ἀρχόμενος λέγει ὁ χρονογράφος, ἀπο τῶν ἵππων καὶ τῶν βοῶν αὐτοῦ καὶ καταλήγων εἰς τὰς ὄρνιθας καὶ τὸν κύνα αὐτοῦ». Ὁ Μαλείνος περιδεὴς ἐσίγα· ἀλλὰ βαθμὸν ἔχων πρωτοσπαθαρίου ἔμεινε καθήμενος πρὸ τοῦ προϊσταμένου αὐτοῦ καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα. «Ἄθλιε, ἀνέκραξε πρὸς αὐτὸν ὁ Νικηφόρος, ὕπαγε νὰ εὕρῃς τοὺς ὁμοίους σου· σοὶ συγχωρῶ». Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος προσέθηκε· «Πρέπει νὰ κάμητε τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νείλου καὶ ποτὲ νὰ μὴ παύσητε νὰ τὴν προσκυνῆτε καὶ νὰ τὴν εὐχαριστῆτε. Μὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγιωτάτου βασιλέως ἡμῶν Βασιλείου χρεωστεῖτε νὰ προσπαθήσητε νὰ φανῆτε μᾶλλον ἄξιοι αὐτοῦ». Ὁ γεραρὸς ἐρημίτης, ἀφοῦ ἔσωσε καὶ τὸν ἔνοχον τοῦτον, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἡσυχαστήριον αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προὐκάλεσαν ἐν Ρωσάνῳ στάσιν, ἐγένοντο ὑπ' αὐτοῦ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς βασιλείας τῶν δύω υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ, ἤτοι κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 976. Συνέχεια δὲ τῶν ἐξοπλισμῶν τούτων φαίνεται ὅτι ἦτο, κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος, ἐκστρατεία κατὰ τῶν παραλίων τῆς Σικελίας, περὶ ἧς οὐδὲν μὲν σχεδὸν γινώσκομεν, ἀλλὰ σκοποῦσα βεβαίως τὴν τιμωρίαν τῶν ληστεπιδρομέων τῶν τῆς νήσου ταύτης Σαρακηνῶν καὶ τὴν καταστολὴν τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιδρομικῶν αὐτῶν τάσεων.

Ἡ ἐπανορθωτικὴ διοίκησις τοῦ μαγίστρου ἀπήνεγκεν, ὡς ἐκ τούτων προκύπτει, καρπούς τινας, καὶ ἡ θέσις τῶν ἰταλικῶν θεμάτων ἀπέναντι τῶν αἰωνίων ἐχθρῶν αὐτῶν φαίνεται ἱκανῶς βελτιωθεῖσα ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ βελτίωσις αὕτη ἦτο ἐφήμερος. Κατὰ τὸν Ἀμάρι, φαίνεται ὅτι τῆς ἐκστρατείας ταύτης, τῆς ἀποκλειστικῶς ναυτικῆς, μετέσχον ὡς μισθοφόροι τῶν βασιλέων καὶ οἱ Πισᾶται. Ὁ χριστιανικὸς στόλος κατέλαβε κατ' ἀρχὰς δι' αἰφνιδιασμοῦ τὴν Μεσσήνην, ἀλλ' ὁ Ἐμίρης Ἀβοὺλ Κασέμ, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἰβν Ἔλ Ἀθίρ, προσέδραμεν εὐθὺς μεθ' ἅπαντος τοῦ σικελικοῦ στρατοῦ καὶ πλήθους τυχοδιωκτῶν ἐθελοντῶν, ἤδη δὲ κατὰ μάϊον (ῥαμαδὰν τοῦ 365 ἔτους τῆς Ἐγίρας) ἀνεκτᾶτο δι' αἰφνιδιασμοῦ τὴν κατακτηθεῖσαν πόλιν. Οἱ βυζαντινοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ διαπεραιωθῶσι καὶ πάλιν ἐν σπουδῇ τὸν πορθμόν, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐμίρου, ὅστις ἀντεπολιόρκησε τὴν Κοσέντσαν, ἐξαγοράσασαν μετά τινας ἡμέρας ἐχθροπραξιῶν ἀντὶ χρημάτων τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας, εἶτα τὴν Ρόκκα δὶ Τσελλάρα, μικρὰν χώραν τοῦ νῦν διαμερίσματος τῆς Κοσέντσας, μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ Ρωσάνου, ἀκολούθως δὲ καὶ ἄλλας πόλεις. Το ἐν τῷ Βατικανῷ ἐσχάτως ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Κότσα-Λοῦτσι ἑλληνικὸν χρονικὸν ἀναφέρει τὸ Πιτσίγκον, πιθανώτατα τὸ σημερινὸν Πίτσο. Ταὐτοχρόνως ὁ Ἐμίρης ἀπέστελλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἄγοντα τὸν στόλον πρὸς λεηλασίαν τῶν παραλίων τῆς Ἀπουλίας, διατάξας νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκπέμψῃ τὰ στίφη αὐτοῦ ἀνὰ πάσας τὰς χριστιανικὰς χώρας τῆς χερσοννήσου καὶ διελθὼν δι' αὐτῶν νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ Ἐμίρου ἐν Καλαβρίᾳ, ὅπου αὐτὸς ἐξηκολούθει ἐνεργῶν μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ στρατευμάτων. Δεινοτάτη δοκιμασιῶν περίοδος ἦν τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο ἔτος διὰ τοὺς ἀτυχεῖς τῆς νοτίου Ἰταλίας λαούς. Μόλις ἤρκεσεν ἡ δραστηριότης τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς ραγδαίας ἐκείνης λαίλαπος, ἣν ἡ ἰδία αὐτοῦ ἐπίθεσις προὐκάλεσεν. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων πόλεων τῆς Ἀπουλίας, ἃς βεβαίως ἐπολιόρκησε τὸ δεύτερον τοῦτο τμῆμα τῶν σικελικῶν δυνάμεων, αἱ πηγαὶ ἀναφέρουσι μόνην τὴν Γραβίναν, μάτην μὲν κατά τινας πολιορκηθεῖσαν, κυριευθεῖσαν δὲ κατ' ἄλλους ἢ τὸ πιθανώτερον ἀντὶ χρυσοῦ λυτρωθεῖσαν [1]). Ἐν κεφαλαίῳ πολὺ ἐχύθη αἷμα, ὁ δ' Ἐμίρης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, κατάφορτοι λείας καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων ἀπαγαγόντες, ἐπέστρεψαν εἰς Σικελίαν. [2])

Ἅμα τῷ ἔαρι τοῦ ἐπιόντος ἔτους ὁ Ἀβοὺλ Κασέμ, ὅστις συνετισθεὶς ἐκ τῆς αἰφνιδίας κατὰ τῆς Μεσσήνης ἐπιθέσεως διέταξε τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν τῆς Ραμέττης, ἅπερ ἔμενον ἠρειπωμένα ἀπὸ τῆς περιφήμου πολιορκίας τοῦ 965, καὶ ἰσχυρὰν ἔταξεν ἐν αὐτῇ φρουρὰν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς τῶν πιστοτάτων αὐτῷ αἰθιόπων ἀρχηγῶν, ἀνεφάνη ἄγων τοὺς πολεμιστὰς αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καλαβρίας. Τὴν φορὰν ταύτην ἔστησε κατ' ἀρχὰς πολιορκίαν πρὸ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης, τῆς ἔτι καὶ νῦν πιθανῶς ὑφισταμένης παρὰ τὸ Ῥήγιον ὁμωνύμου χώρας. Τὸ ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Κοτσα-Λοῦτσι ἀνακαλυφθὲν ἑλληνικὸν χειρόγραφον τοῦ Βατικανοῦ λέγει ὅτι τὸ δεύτερον ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν τὸ φρούριον τοῦτο, κατακτηθὲν περὶ τὸ 921 τὸ πρῶτον. Οἱ κάτοικοι ἐξηγόρασαν τὴν ζωὴν καὶ τὴν

[1]) Τὸ χρονικὸν τοῦ πρωτοσπαθαρίου Λούπου λέγει ὅτι οἱ Ἄραβες μάτην ἐπολιόρκησαν τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν.

[2]) Ἴδε περὶ τῶν πηγῶν Amari, Bibliotheca arabo-sicula, Rome 1880 T. B', σελ. 314 καὶ 315 ἐν ὑποσημ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐλευθερίαν νὰ φύγωσιν ὅπου ἤθελον ἀντὶ πάσης αὐτῶν τῆς περιουσίας. Ἄπορον ὄντως πῶς εὑρίσκοντο εἰσέτι λαοὶ ἔχοντες ἀρκοῦσαν γενναιότητα καὶ καρτερίαν ὅπως κατοικῶσιν ἐν ταῖς μεθορίοις ἐκείναις χώραις, ταῖς ἐκτεθειμέναις εἰς αἰωνίους καὶ φρικτὰς ἐπιδρομάς.

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν Ἰβν Ἔλ Ἀθίρ· ὁ δὲ Ἀβουλφεδᾶ τοὐναντίον, ἀντιγράφων τὸν Ἰβν Σεδδάχ, ἄραβα συγγραφέα τοῦ ιϐ' αἰῶνος, λέγει ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ὁ Ἐμίρης ἀπέβη εἰς « Πύργους » [1], ἐκεῖθεν δὲ ὁ σαρακηνὸς στρατός, κατελθὼν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κράτιος, ἄμετρον ἐποιήσατο λείαν βοῶν καὶ προβάτων, ἥτις ὅμως τοσοῦτον ἐδυσχέραινε τὴν πορείαν, ὥστε ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ διέταξε τὴν γενικὴν σφαγὴν τῶν κτηνῶν· « ἡ θέσις τῆς κολοσσαίας ταύτης ἐκατόμβης, λέγει ὁ χρονογράφος, διετήρησε μέχρι τοῦ νῦν τὸ ὄνομα Μονὰχ Ἔλ Βακάρ, ἤτοι Σταθμὸς τῶν κτηνῶν [2]». Οἱ Ἄραβες, προεκτείνοντες τὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν διὰ τῆς Βασιλικάτης, τῆς χώρας τοῦ Ὑδροῦντος, τῆς Ἀπουλίας καὶ τοῦ Καπιτανάτου, ἐτόλμησαν ἀκολούθως νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Τάραντος, τοῦ ἰσχυροτάτου κατὰ τὰ παράλια ἐκεῖνα βυζαντινοῦ φρουρίου. Περιδεεῖς οἱ κάτοικοι ἔφυγον νύκτωρ, ἀφέντες κεκλεισμένας τὰς πύλας πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ἀναχαίτισιν τῶν πολεμίων, οἵτινες, ὁρμήσαντες εἰς ἔφοδον καὶ ἀνελθόντες εἰς τὰς ἐπάλξεις, τότε μόνον εἶδον ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἔρημος. Ὁ Τάρας, λίαν ἐκπεσὼν τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀκμῆς, ἐλεηλατήθη καὶ ἀπετεφρώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐμίρου. Φαίνεται πράγματι ὅτι τοιαύτη μὲν ἐγένετο ἡ τύχη τῆς πόλεως, ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἑλλήνων. Ὁπωσδήποτε τὰ βυζαντινὰ ὅπλα σκληρὰν ὑπέστησαν ταπείνωσιν.

[1] Ἀμπρατζιά. Ἡ θέσις αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ.

[2] Εἶναι ἄρα γε τὸ Βακαρίτζο (Vacca ἡ δάμαλις) ἐν τῇ ἐπὶ τάδε Καλαβρίᾳ οὐ μακρὰν τοῦ Ρωσάνου; ἐρωτᾷ ὁ Amari ἔ. α. Τ. Β'. σελ. 315 σημ. 5 «Ἀλλά, προστίθησιν ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ὑπάρχουσιν ἡ Bova, τὸ Bovino καὶ πολλὰ ἄλλα ὀνόματα ἔχοντα τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ὁ Fr. Lenormant ἀποκλίνει ὑπὲρ τοῦ Vacarrizzo.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Προεκτείνων ὁ ἐπιδρομικὸς στρατὸς τὴν καταστρεπτικὴν αὐτοῦ πορείαν καὶ πρὸς ἀνατολὰς πάντοτε προελαύνων, ἀφίκετο εἰς Ὑδροῦντα (Ὄτραντον). Ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ εἰσέβαλε καὶ εἰς ἄλλας τετειχισμένας πόλεις, ὧν ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα· γινώσκομεν μόνον ὅτι ἡ Ὄρια ἐν τῇ χώρα τοῦ Ὀτράντου καὶ ἡ ἄπω κειμένη Bovino ἐν τῷ Καπιτανατῳ ἐπυρπολήθησαν ἀμφότεραι ὑπὸ τῶν μαινομένων ληστεπιδρομέων, ὁ δὲ κάτω λαὸς τῆς Ὄρίας ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς Σικελίαν. Τελευταία προσβληθεῖσα πόλις φαίνεται ἡ Καλλίπολις [1]), ἥτις ἐπλήρωσε λύτρα. Ὁ νικηφόρος στρατὸς ἐπανέκαμψε λείας κατάφορτος, ὁλόκληρον λαὸν αἰχμαλώτων ἀπάγων καὶ γαυριῶν ἐπὶ τῇ παντελεῖ ὑπ' αὐτοῦ ἐρημώσει χώρας τοσοῦτον εὐρείας ὅσον ἡ ἀπαρτίζουσα τὸ τέως καλούμενον βασίλειον τῆς Νεαπόλεως.

Αἱ πηγαὶ [2]) ἀναφέρουσι δύο ἄλλας ἐκστρατείας τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἤπειρον μεταξὺ τοῦ 978 καὶ τοῦ 981 ἔτους, καθ' ὃ ὁ Ὄθων ὁ Β' ἦλθεν εἰς Καλαβρίαν, ἀλλ' ἄνευ λεπτομερειῶν· ἐν τούτοις τὸ ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Κότσα-Λοῦτσι ἀνακαλυφθὲν ἐν Βατικανῷ πολύτιμον ἑλληνικὸν χειρόγραφον ὁρίζει ἐν ἔτει 977-978 τὴν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἅλωσιν τῆς Γκιάκκας καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ ἔτει τὴν τοῦ ἁγίου Νίκωνος. Ἦσαν αἱ αὐταί, ὡς πάντοτε, ἐπιδρομαί, αἱ αἰφνίδιαι ἅμα καὶ καταστρεπτικαὶ τῶν ἀθλίων κατοίκων, οἵτινες ἀνυπεράσπιστοι ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ δεινοπαθήματα ταῦτα.

Ὁ χειρόγραφος βίος τοῦ ὁσίου Νείλου ἐπιμαρτυρεῖ ἐνταῦθα περιέργῳ τῷ τρόπῳ τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας Ἀβοὺλ Κασέμ, οὗ τοὺς αἱματηροὺς ἄθλους ἀφηγήθημεν. Ἀλλ' ἀναδράμωμεν πρὸ παντὸς μικρόν τι εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν χαλεπῶν ἐκείνων χρόνων, διότι εὔκαιρον θεωροῦμεν λεπτομερέστερόν πως νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ὅπερ, ἀφηγούμενον μετά

[1]) Οὕτω τοὐλάχιστον ἀνέγνω ὁ **Amari** τὸ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Ἶδν ἓλ Ἀθὶρ ἀναγραφόμενον ὄνομα.

[2]) **Amari**, ἔ ἀ. Τ. Β' σελ. 316.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τινος ὑπερφυσικῆς χροιᾶς τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις ἑνὸς τῶν μεγίστων βυζαντινῶν ἁγίων τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν ι΄ αἰῶνα, ἀποκαλύπτει ἡμῖν λίαν περιέργως τὸν τρόπον τοῦ βίου, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων χριστιανικῶν λαῶν καὶ τῶν αἰωνίως κατ' αὐτῶν ἐπιτιθεμένων Μαυσουλμάνων. Διὰ μακρῶν κατεδείξαμεν ἐν τῇ περὶ Νικηφόρου πραγματείᾳ ἡμῶν τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν τῆς βιογραφίας ταύτης τοῦ περιωνύμου Ἰταλοῦ Ἁγίου, γραφείσης κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ια΄ αἰῶνος, ἴσως δὲ περὶ τὰ 1030 ἢ 1040, ὑπὸ τοῦ συμμοναστοῦ καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, καὶ δὲν θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ὅσα ἐκεῖ εἴπομεν. Ὁ ἅγιος Νεῖλος, γεννηθεὶς ἐν τῇ πόλει Ρωσάνῳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ι΄ αἰῶνος, τῷ 910 πιθανῶς, ἀπέθανεν εἰς ἔσχατον ἀφικόμενος γῆρας τῇ 26 σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1905, ἡ δὲ ἀνάγνωσις τοῦ βίου τούτου, ἑνὸς σχεδὸν αἰῶνος γεγονότα περιλαμβάνοντος, εἶναι τὸ πολυτιμότερον μνημεῖον τῆς ἱστορίας τῆς Καλαβρίας κατὰ τὸν ι΄ αἰῶνα. Ἡ ἁγνότης, ἡ διάπυρος εὐσέβεια, αἱ ἡρωϊκαὶ ἀρεταὶ τοῦ ἁγίου εἰσὶ τὸ ἀγνὸν φῶς, ὅπερ καταυγάζει τὴν σκοτίαν τῆς τρομερᾶς ἐκείνης ἐποχῆς.

«Ὁ ὅσιος Νεῖλος ὁ Νέος [1]), λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ, κατήγετο ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φέρονται οἴκων τοῦ Ῥωσάνου. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας μεγαν ἐπεδείξατο θρησκευτικὸν ζῆλον ἐπιμεμελημένης δὲ τυχὸν ἀγωγῆς, ἐμελέτησε τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, τὸν ἅγιον Σάββαν, τὸν ἅγιον Ἱλαρίωνα, καίτοι οὔτε διανοητικῶν προσόντων, οὔτε βιβλίων ἐστερεῖτο ὅπως ἐπιδοθῇ μᾶλλον εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς νεκρομαντείας, ἐὰν ἤθελε». Τὴν νεότητα αὐτοῦ διῆλθεν ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει, ἥτις εἶνε ἡ ὀχυρωτάτη τῶν κατὰ τὴν ἀπορρῶγα τῆς Καλαβρίας ἀκτήν, ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων βυζαντινῶν πόλεων καὶ ἐκ τῶν πρώτων πνευματικῶν καὶ διανοητικῶν κέντρων τῆς νοτίου Ἰταλίας, τῇ ἐξαιρετικῇ δὲ προστασίᾳ τῆς πολιούχου αὐτῆς, τῆς

[1]) Οὕτως ὀνομαζόμενος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἁγίου Νείλου, ἐπάρχου Κων)πόλεως ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπρομαχήτου Θεοτόκου, οὐδέποτε εἶχε κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ ὄντως, εὐθὺς ὡς οὗτοι ἐν ταῖς ληστεπιδρομαῖς αὐτῶν παρεσκευάζοντο νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὰ τείχη τῆς προνομιούχου πόλεως, ἡ θεόνυμφος Παρθένος ἀνέκυπτεν ἐκ τῶν ἄνω τῆς πόλεως, φωτοβόλος, πορφύραν περιβεβλημένη, δᾷδα ἐν ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν ἐπισείουσα, καὶ ὁρμῶσα κατὰ τῶν μαύρων πολεμιστῶν τοῦ Μαγρὲπ κατέρριπτεν αὐτοὺς τῶν τειχῶν. Σήμερον ἔτι ἡ θαυματουργὸς τῆς διαφυλαξάσης τὴν πόλιν Θεοτόκου εἰκών, ἐκ τῶν ἀχειροποιήτων καὶ οὐρανοπέμπτων ἐκείνων, αἵτινες τοσοῦτον σεπταὶ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς τοῦ ι' αἰῶνος ἐθεωροῦντο, περιώνυμος καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν, ἐξακολουθεῖ εὐλαβέστατα προσκυνουμένη ὑπὸ τῶν ἀπογόνων ἐκείνων, οὓς τοσάκις ἀπὸ τῆς μανίας τῶν τέκνων τοῦ Μωάμεθ ἔσωσε. Διατηρεῖται δ' ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ῥωσάνου, σεπτῷ κτιρίῳ, ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ περίπυστον ὁμώνυμον Εὐαγγέλιον, ἐπὶ πορφυρᾶς διφθέρας δι' ἐξαισίων ἀργυρῶν γεγραμμένον γραμμάτων καὶ διὰ δώδεκα ἐξόχων ἀρχαιοπρεπῶν μικρογραφιῶν κεκοσμημένον

Ἡ ἁγία εἰκών, καταμέλαινα ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ δι' ἀργυροῦ ἐπιβλήματος κατὰ τὸν βυζαντινὸν τρόπον ἐπικεκαλυμμένη, εἶναι οὕτω τεθειμένη, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβαιωθῇ ἐὰν πράγματι εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ὁσίου Νείλου [1]). Ἐνίοτε, μέχρι σχεδὸν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἡ θαυματουργὸς εἰκών, ἀποσπωμένη κατὰ παράδοξον θαῦμα τοῦ βάθους τῆς θήκης αὐτῆς, ἐπιφαίνεται, ὡς οἱ εὐσεβεῖς ἀφηγοῦνται, εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς διὰ μέσου τοῦ κρυστάλλου, ὅστις κλείει αὐτὴν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, τῇ δὲ 26 Νοεμβρίου διετήρησε τὴν θέσιν ταύτην ἐπὶ 72 ὥρας.

Ὁ ὅσιος Νεῖλος διεκρίθη ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας διὰ τὸ ὀξὺ

[1]) Ὁ κ. Diehl (L'art byzantin dans l'Italie merid. σελ. 189) λέγει ὅτι ἐξήτασεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν εἰκόνα, ἥτις εἶναι ἁπλοῦν ἀπόσπασμα τοιχογραφίας μετενεχθὲν εἰς τὸν ναὸν μετὰ τοῦ λίθου, ἐφ' οὗ εἶχε γραφῆ. Ἐν τῇ πόλει τοῦ Ρωσάνου, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ὀχυρωτάτη ἀκρόπολις τῆς βυζαντινῆς Ἰταλίας, ὁ κ. Diehl μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν οὐδὲν εὗρεν ἀξιόλογον μνημεῖον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πλὴν τοῦ μικροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἀνεγερθέντος κατὰ τὸν ι' αἰῶνα. Αὐτόθι σελ. 190.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς διανοίας καὶ τὸ ἀστικὸν τῶν τρόπων αὐτοῦ. Ἤρεμον τὸ πρῶτον πλησίον τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ διήγαγε βίον, μελετῶν καὶ ἐργαζόμενος, ἀπέχων τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν προκρίτων καὶ ἀρχόντων εὐθύμων συναναστροφῶν, εἰς οὐδεμίαν ἐπιδιδόμενος ἀσεβῆ ἔρευναν μαγειῶν καὶ ἐπῳδῶν καὶ ἐξορκισμῶν. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ διαφύγῃ καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς πειρασμοὺς διεφθαρμένου αἰῶνος καὶ τῆς ὁρμητικῆς αὐτοῦ φύσεως, ἔσχε δὲ καὶ αὐτὸς θυελλώδεις ἡμέρας νεότητος, ἠγάπησε κόρην τοῦ λαοῦ καὶ ἐτεκνοποίησεν ἐξ αὐτῆς θῆλυ. Τὸ Ρωσάνον εἶναι πόλις πλήρης παγίδων διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν νέων, ἀνακράζει ὁ εὐσεβὴς αὐτοῦ βιογράφος. «Ὁ Θεός, ὅπως ἐπιστρέψῃ αὐτὸν εἰς μετάνοιαν, ἀπέστειλεν αὐτῷ βαρεῖαν νόσον, ὑπομνήσασαν αὐτῷ τὸν θάνατον· ἦν τότε τριακονταέτης. Αἴφνης ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπώλησε τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ἐγκατέλιπε τὸν διεστραμμένον τοῦτον κόσμον, καὶ ἀπόφασιν ἔχων νὰ καθιερώσῃ ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ἀνεχώρησε, μὴ ἀποχαιρετίσας τὴν ἐρωμένην καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς παῖδα αὐτοῦ, ψάλλων τὸ τοῦ ψαλμοῦ: Τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν σου ἠρετισάμην ὅτι ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου. Εἶτα ἐκάρη μοναχὸς καὶ «ἔκρυψε τὸ ἄνθος τῆς νεότητος αὐτοῦ» ἔν τινι τῶν μοναστηρίων τῆς χώρας τοῦ Ἑρμοῦ (region de Mercure)».

Μεταξὺ τῶν μονῶν τοῦ κανόνος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, αἵτινες κατόπιν τῆς μεγάλης εἰς Ἰταλίαν ἐξόδου τῶν ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν εἰκονομάχων διωχθέντων ἐξ Ἀνατολῆς μοναχῶν εἶχον ἀνεγερθῆ πανταχοῦ τῶν ἰταλικῶν θεμάτων καὶ ἐπήνεγκον ἐν τῷ νοτίῳ τούτῳ τμήματι τῆς χερσονήσου τὴν περιφανῆ τοῦ η' καὶ θ' αἰῶνος βυζαντινὴν ἀναγέννησιν, ἥτις γνωστοτέρα σήμερον διὰ τῶν πονημάτων ἰδίᾳ τοῦ Ζαμπελίου [1]) ἀπέβη, ἐκ

[1]) Περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ μοναχισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ὁράντου ἴδε Gli studi storici in terra d'Otranto τοῦ E. Aar. σελ. 145 κ. ἑ. (κατάλογος τῶν βασιλειακῶν μονῶν) σελ. 174 καὶ 175. Ἴδε ἐπίσης τὸ ἐν τῷ Δ'. τόμῳ τῆς Byzantische Zeits Σημ. σελ. 177. . . . ἄρθρον τοῦ κ. Gay ὑπὸ τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν περιωνυμοτάτων ἦν καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Νεῖλος ὑπεδύετο τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἡ μεγάλη μοναστικὴ συνάθροισις τῆς χώρας τοῦ Ἑρμοῦ, ἐγγυτάτῳ τῶν δύο ἀρχαίων πόλεων Μεταυρίας καὶ Ταυριανῆς. Ἡ χώρα αὕτη, ἧς τὸ ὄνομα προήρχετο ἔκ τινος ἀρχαίου ναοῦ τοῦ ἀγγέλου τῶν θεῶν, ἐκπροσωπεῖται καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ χωρίου San Mercurio, διακρίνονται δ' ἐν αὐτῇ ἐρείπιά τινα ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἴχνος τῶν βασιλειακῶν μοναστηρίων τοῦ ι' αἰῶνος [1]).

Ὁ Νεῖλος, λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ, εἶδε τοὺς οὐρανοβάμονας καὶ θείους ἐκείνους ἄνδρας, τὸν μέγαν Ἰωάννην, τὸν ἐνδοξότατον Φαντῖνον, Ζαχαρίαν τὸν Ἀγγελικόν, [2]) καὶ ἄλλους μοναχούς, ἐξαισίους εἴς τε τὴν τέχνην τοῦ ἐργάζεσθαι [3]) καὶ εἰς τὴν τοῦ ὁμιλεῖν, ἀσχολουμένους εἴς τε τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Καταπλαγεὶς ἐκ τῆς θέας καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτῶν, ἄφθονα ἐξέχεε δάκρυα καὶ ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ θείου ζήλου διαφλεγόμενον, οἱ δὲ εὐσεβεῖς μοναχοὶ ἀπεδέξαντο τὸν Νεῖλον ἐν τῇ συνοδείᾳ αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἥτις μετ' ὀργῆς ἔβλεπε τὴν ὀσημέραι αὔξουσαν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἐνεργοῦ τοῦ πόλεων βίου χάριν τοῦ ἠρεμωτέρου καὶ ἀσφαλεστέρου, ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ αὐστηρῶς πρὸς παραδειγματισμόν [4]).

τίτλον Note sur la conservation du rite grec dans la Calabre et dans la terre d'Otrant, au XIV siècle (κατάλογος βασιλειακῶν μοναστηρίων) Ἴδε κατάλογος βασιλειακῶν μοναστηρίων ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ καὶ παρὰ Batiffol (L'abbaye de Rossano Paris, 1891 σελ. 105 κ. ἑ.) καὶ ἐν τῷ καλλίστῳ συγγράμματι τοῦ κ. Ch. Diehl «L'art byzantin dans l'Italie meridionale Ἔπιθι ἰδίᾳ ἐν κεφαλαίῳ Β΄. σελ. 111 τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Τάραντος ἐγκαταστάντων βασιλειακῶν μοναστηρίων, ἐν οἷς τὸ περιφημότατον ἀπὸ τοῦ ι' αἰῶνος ἦν τὸ αὐτοκρατορικὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ—in parva insula Tarenti, ὡς λέγουσι τὰ ἔγγραφα—διηνεκὲς ἀντικείμενον τῶν φροντίδων τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν κατεπάνω τῆς Ἰταλίας

[1]) Ἴδε Minassi, S. Nilo di Calabria, Napoli 1892 σελ. 296, 297.

[2]) Ἡγουμένους βεβαίως τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἑρμοῦ.

[3]) Οἱ Βασιλειανοὶ μοναχοὶ ἐπεδίδοντο, ὡς οἱ Βενεδικτῖνοι, καὶ εἰς γεωργικὰς ἐργασίας.

[4]) Πιθανὸν ὅτι ὁ Νεῖλος κατεδιώκετο καταμηνυθεὶς ὑπὸ τῆς γυναικός, ἐξ ἧς ἐτεκνοποίησεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μίαν πρωΐαν οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἑρμοῦ ἔλαβον σφοδροτάτην ἐπιστολὴν τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας — τοῦ στρατηγοῦ βεβαίως τοῦ θέματος τῆς Καλαβρίας —, ἀπειλοῦντος ὅτι· θὰ προβῇ εἰς τὴν κατάσχεσιν τῶν μοναστηρίων ὑπὸ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, πρὸ πάντων δὲ ὅτι θὰ διέταττε νὰ κόψωσι τὰς χεῖρας ἐκείνου, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ κείρῃ τὸν Νεῖλον· περίτρομοι οἱ μοναχοὶ ἔπεισαν τὸν νέον κατηχούμενον ν' ἀπέλθῃ εἰς ἄλλο μοναστήριον ὅπου θὰ ἦτο ἡσυχώτερος.

Ἡ ἐμμενὴς αὕτη τοῦ ὁσίου κλῆσις ἦν τοσούτῳ μᾶλλον θεάρεστος, ὅσῳ οἱ μοναχοί, πρᾶγμα ἀνήκουστον, ἥκιστα κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ι΄ αἰῶνος ἐτιμῶντο ἐν Καλαβρίᾳ. «Ἦτο τότε, λέγει ὁ ἀββᾶς Batiffol ἐν τῇ περισπουδάστῳ αὐτοῦ μελέτῃ περὶ τῆς μονῆς τοῦ Ρωσάνου, ἡ ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τῶν στρατευομένων καὶ θαυματουργῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν πλανήτων καὶ ἐπαιτῶν μοναχῶν, ἡ τῶν ῥακενδύτων καλογήρων, οὓς ὁ μὲν κλῆρος τῶν πόλεων ἀπεμάκρυνεν, ὁ δὲ λαὸς δυσμενῶς προσέβλεπεν. Ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Θεριστὴς συναντᾷ χωρικοὺς θερίζοντας, οἵτινες ἐξυβρίζουσιν αὐτόν, ὡς σύνηθες ἦν νὰ ὑβρίζωνται οἱ μοναχοί, προστίθησι ταπεινῶς ὁ βιογράφος. Καὶ αὐτὸς ὁ βίος τοῦ ἁγίου Νείλου καταδεικνύει εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς νεότητος τοῦ ὁσίου σπανίως ἐφαίνοντο μοναχοὶ ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Καλαβρίας. «Σπάνιον ἦτο τὸ ῥάσον αὐτῶν, ἵνα μὴ εἴπωμεν περιφρονούμενον». «Τί θὰ πράξῃς μεταξὺ τῶν ἀγρίων ἐκείνων θηρίων;» ἔλεγον πρὸς τὸν Νεῖλον. Καί ποτε πάλιν εἷς τῶν συμμοναχῶν τοῦ ἁγίου ὀδεύων ἀνὰ τὴν χώραν καταδιώκεται διὰ λίθων ὑπὸ στίφους παίδων κραυγαζόντων ; «Ἐμπρὸς κατὰ τοῦ Βουλγάρου, κατὰ τοῦ Φράγκου, κατὰ τοῦ Ἀρμενίου!»

Ὅλως διάφορος φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἡ μοναχικὴ γενεά, ἡ ἀμέσως αὐτὴν διαδεξαμένη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ι΄ αἰῶνος, μᾶλλον καθεστηκυῖα, μᾶλλον τιμωμένη, πρὸ πάντων δὲ μᾶλλον εὐπαίδευτος, καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης Νεῖλος ὁ Ρωσανίτης εἶναι ὁ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος. «Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν ἔλεγον πλέον, ὡς ἄλλοτε ὁ ἅγιος Βιτάλης πρός τινα στρατηγὸν τῆς Βάρης, Parum quasdam litteras novi (ἔμαθον ὀλίγον μερικὰ γράμματα), οὐδ' ἐθεώρουν, ὡς ὁ ὅσιος Ἠλίας ὁ Σπηλαιώτης, ὁ μέγας καλαβρὸς ἅγιος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ι' αἰῶνος, «ὅτι τὸ ψαλτήριον ἀρκεῖ εἰς πάντα καὶ δὲν πρέπει μάλιστα νὰ ἦναι πολὺ καλλιγραφημένον», οὔτε ἀπήντων, ἐρωτώμενοι ποῦ κατῴκει ὁ σεβάσμιος καλλιγράφος τοῦ μοναστηρίου, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον καλλιγράφος καὶ ὅτι τὸ κελλίον αὐτοῦ μετετράπη εἰς ἀποθήκην. Οἱ μοναχοὶ ἀπέβαλον κατὰ μικρὸν τὴν γραφικὴν αὐτῶν ἀγριότητα, ἡ κοινωνία προσέλαβε παρ' αὐτῶν ἀνώτερα στοιχεῖα πνευματικῆς καλλιεργείας καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὐτῶν ἐπεξετάθη».

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βίου τοῦ ὁσίου Νείλου, τὸ προγενέστερον τῆς ἐποχῆς, περὶ ἧς γράφομεν. Τῷ 940 οἱ λογγοβάρδοι ἡγεμόνες τῆς Καπύης καὶ τοῦ Σαλέρνου συνεκρότουν ἐν Ἀπουλίᾳ κατὰ τοῦ Ἰμογαλάπτου, βυζαντινοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος τῆς Λογγοβαρδίας, μεγάλην μάχην, ἧς ἡ ἔκβασις ἔμενεν ἄκριτος· ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἀπουλία ἐξηκολούθει καθαιματουμένη ἐκ τῶν διηνεκῶν πρὸς τοὺς Λογγοβάρδους πολέμους, ἡ Καλαβρία ἀπήλαυεν ἀναπαύλας τινὸς τῶν δεινοπαθημάτων τούτων καὶ εἰργάζετο πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν συμφορῶν, ὧν μόνον τὸ Ρωσάνον εἶχεν ἀπαλλαγῆ τῇ προστασίᾳ τῆς Παναγίας ἢ μᾶλλον τῇ δυνάμει τῶν τειχῶν αὐτοῦ.

« Ὁ ἀληθὴς λόγος τῶν δυσχερειῶν, ἃς ἡ διοίκησις ἀντέτασσεν εἰς τὴν παρὰ τοῦ Νείλου ἐκλογὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου, λέγει ὁ Fr. Lenormant, ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ἑπόμενος. Ὁ Νεῖλος ἦν εἷς τῶν δεκουριώνων (δημοτικῶν συμβούλων) τῆς γενεθλίου αὐτοῦ πόλεως καὶ ὡς τοιοῦτος προσωπικῶς καὶ διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ὑπεύθυνος διὰ τοὺς φόρους. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦν βαρυτάτη καὶ δυσαπάλλακτος δουλεία, καὶ αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἀρχαὶ οὐ μόνον δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συνελάμβανον καὶ πάντα ἀποπειρώμενον ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, κἄν τε περιεβάλλετο τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ βίᾳ ἀποκαθίστων εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ὁ Νικόλαος — τοῦτο ἦν τὸ ἐγκόσμιον τοῦ ὁσίου ὄνομα — δὲν ἠδυνήθη ὡς ἐκ τούτου νὰ καρῇ μοναχὸς ἐν βασιλειακῷ μοναστηρίῳ τῆς γενεθλίου αὐτοῦ πόλεως· ἀλλὰ καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ Ἑρμοῦ ἦσαν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν κτήσεων, καὶ ἡ κουρὰ δεκουρίωνος ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας βαρέως θὰ ἐνοχοποίει τὸ μοναστήριον, ὅπερ θὰ προέβαινεν εἰς αὐτήν. Ὁ Φαντῖνος ἀπέστειλεν αὐτὸν πολὺ μακρὰν ἐκεῖθεν, πιθανῶς δὲ εἰς τὰς γαίας τοῦ λογγοβάρδου ἡγεμόνος τοῦ Σαλέρνου, ἐκτεινομένας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέχρι τοῦ βορείου τμήματος τῆς Καλαβρίας, ὅπως περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ναζαρίου, οὗ ἡ θέσις δὲν ὑπῆρξεν ἔτι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ [1]).

Ἐν ᾧ ὁ Νεῖλος μετέβαινεν ἐκεῖ βαίνων μόνος παρὰ τὴν θῖνα τῆς θαλάσσης, εἶδε μετὰ μεγίστου τρόμου προκύπτοντα ἐκ τῶν θάμνων Σαρακηνόν, παρακολουθούμενον ὑπὸ πολλῶν μαύρων ὁμοίων πρὸς δαίμονας· ἦσαν δ' οὗτοι ἐκ τῶν πληρωμάτων πολλῶν μεγάλων ἀραβικῶν πλοίων, ἀναμενόντων οὖριον ἄνεμον πρὸς ἀπόπλουν. Ἀτάραχος ὁ Νεῖλος πρὸ τῆς ἀπροόπτου καὶ φοβερᾶς ταύτης ἐμφανίσεως, ἐποίησε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀπήντησεν ἀφόβως εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις ἔχων πέριξ πάντας τοὺς ἑαυτοῦ ἠρώτα τὸν ὅσιον τί ἐζήτει ἐκεῖ, εἰπὼν αὐτῷ πόθεν ἦν, ποῖον τὸ γένος καὶ τίς ὁ σκοπὸς τοῦ ταξειδίου αὐτοῦ. Ὁ Σαρακηνός, βλέπων τὸν ὡραῖον ἐκεῖνον ἄνδρα, φέροντα ἔτι τὴν κομψὴν καὶ πλουσίαν προκρίτου Ἕλληνος στολήν, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀφροσύνη αὐτόχρημα θὰ ἦτο καταλιπὼν τὰ τοῦ κόσμου νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς μοναστήριον πρὶν ἢ καταλάβῃ αὐτὸν τὸ γῆρας· τέλος δέ, μὴ δυνηθεὶς νὰ μεταπείσῃ αὐτόν, ἔδειξεν αὐτῷ τὴν ὁδόν, πολλοὺς μάλιστα ἀπευθύνας αὐτῷ ἐνθαρρυντικοὺς λόγους. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Νεῖλος κατεπτοημένος ἐκ τοῦ κινδύνου, ὃν εἶχε διατρέξει, ἀπεμακρύνετο δει-

[1]) Ἴδε **Minasi** (ἔ. ἀ. σημ. 7 σελ. 282—286) τοὺς λόγους, δι' οὓς κρίνει ὅτι τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ναζαρίου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κῆται περὶ τὴν Σεμινάραν, ὡς μέχρι τοῦδε ἐλέχθη καὶ ὡς λέγει ἔτι ὁ **Amari**, ἔ. ἀ. Τ. Β' σελ. 317, σημ. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λὸν ὄπισθεν αὐτοῦ ῥίπτων βλέμμα, ὁ ἀγαθὸς Μουσουλμάνος, ἰδὼν ὅτι ἦν ἐνδεὴς τροφίμων, ἔδραμε κατόπιν αὐτοῦ καὶ ἀποκαλῶν φίλον καὶ ἀδελφὸν ἔδωκεν αὐτῷ ἄρτον ξηρὸν μέν, ἀλλ' ἐκ καλοῦ καὶ λευκοῦ ἀλεύρου. Ὁ Νεῖλος ἐξηκολούθησε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ὅλος τρέμων καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ «Ὁ φιλεύσπλαγχνος οὗτος Μουσουλμάνος, λέγει ὀρθότατα ὁ Fr. Lenormant, ἦτο τίμιός τις ἔμπορος, ἐκτελῶν τὸ ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ κορανίου ἔργον τῆς ἐλεημοσύνης· ἀλλ' οἱ Καλαβροὶ ἐθεώρουν τότε πάντα Μουσουλμάνον ὡς ἀνθρωπόμορφον δαίμονα, καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος ἐθεώρησεν ὡς θαῦμα τὴν ἐλεημοσύνην, ἣν παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν».

Ἀφικόμενος τέλος εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ναζαρίου, ἀφ' οὗ καὶ πάλιν ἀπήντησε καθ' ὁδὸν τὸν διάβολον ἐν σχήματι ἱππέως, εὐμενεστάτης παρὰ τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν ἔτυχεν ὑποδοχῆς, ἀρνηθεὶς δὲ νὰ φάγῃ τοὺς παρατεθέντας αὐτῷ ἰχθύας καὶ νὰ πίῃ οἶνον, δὲν ἀπεδέχθη ἢ ξηρὸν ἄρτον μόνον καὶ ὕδωρ· λαβὼν δὲ τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ μετὰ τεσσαρακονθήμερον σκληραγωγίαν τραχύτατον περιβληθεὶς ἀσκητικὸν ἔνδυμα, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἑρμοῦ ὅπως μονάσῃ ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τὸν Φαντῖνον. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προήγαγε τελειότητος τὴν ὑπακοήν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν παντελῆ νέκρωσιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν προσευχήν, ὥστε ταχέως ἀπεκλήθη δεύτερος Παῦλος, τοῦ Φαντίνου νέου Πέτρου ἀποκαλουμένου, μεγίστη δὲ ἐγένετο ἡ ἐπὶ ὁσιότητι φήμη αὐτοῦ. «Διήγαγε τὸν ἅγνὸν ἐρημιτικὸν βίον, τῷ Θεῷ μόνῳ ὁμιλῶν». Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαρχίας ηὐλαβήθησαν αὐτόν, ἱεράρχαι δὲ καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι συνέρρεον ὅπως ἐπισκεφθῶσι καὶ ζητήσωσι παρ' αὐτοῦ συμβουλὰς καὶ προφητείας.

Ἀγγελικὸν καὶ θεῖον κατὰ τοὺς ἀπωτάτους ἐκείνους χρόνους διῆγον ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῆς Καλαβρίας βίον. «Μόλις ἐξημέρωνε, λέγει ὁ ἀββᾶς Batiffol, ἀντιγράφων τὸν βίον τοῦ ἁγίου, ἤρχιζον τὴν ἐργασίαν, ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τρίτης ὥρας ἀντέγραφον αὕτη τοὐλάχιστον ἦν ἡ ἐνασχόλησις τοῦ ὁσίου Νείλου, ὅστις ταχείᾳ τῇ χειρὶ καὶ διὰ συνεσφιγμένων χαρακτήρων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀντιγράφων ἐπλήρου καθ' ἑκάστην ἓν τετράδιον· ἀπὸ τῆς τρίτης μέχρι τῆς ἕκτης ἀπήγγελλον τὸ ψαλτήριον· ἀπὸ τῆς ἕκτης μέχρι τῆς ἐνάτης ἀνεγίνωσκον, «ἐμελέτων τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων», οὕτως ὥστε ἐγίνωσκον ἐκ στήθους ὁλοκλήρους λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ· ἀπὸ τῆς ἐνάτης μέχρι τῆς ἑσπέρας ἦν ἡ ὥρα τῆς ψυχαγωγίας, καθ' ἣν ἐγευμάτιζον καὶ ἀνεγίνωσκον ἀπὸ κοινοῦ τὴν Γραφήν. Πολλάκις τότε οἱ συμμοναστὶ τοῦ Νείλου ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ ἀναγινωσκόμενα, μετ' εὐλαβοῦς δὲ ἤκουον χαρᾶς τοὺς ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἀπορρέοντας διδακτικωτάτους λόγους. Ἀνεγίνωσκον ἐπίσης τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, οὗ τὰ συγγράμματα ἦσαν ἡ βάσις τῆς διδασκαλίας τῶν βασιλειανῶν μοναχῶν, συζητοῦντες τὰ δύσκολα αὐτῶν χωρία καὶ ἀμιλλώμενοι τίς κάλλιον νὰ ἐννοήσῃ αὐτά· πρὸς δὲ καὶ τὸν ἅγιον Βασίλειον, τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, τὸν ἅγιον Ἐφραίμ, τὸν Θεοδώρητον, Θεόδωρον τὸν Στουδίτην, τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, οἵτινες ἦσαν ἡ συνήθης ἀνάγνωσις τοῦ ὁσίου Νείλου. Ἐν μέσῳ τῶν εὐπαιδεύτων, διαλεκτικῶν καὶ ἑρμηνευτῶν τούτων μοναχῶν διήγαγεν ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον καὶ περιφανέστατος πάντων αὐτῶν ἀπέβη ὁ ἱερὸς ἀνήρ». Ἀπεστάλη ποτὲ εἰς Ρώμην ὅπως φέρῃ ἐκεῖθεν χειρόγραφα διὰ τὴν μονὴν αὐτοῦ, μεταβαίνων δὲ εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου ὅπως προσευχηθῇ, ἐπειράσθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ διαβόλου παρουσιασθέντος ὑπὸ μορφὴν ὡραιοτάτης γυναικός, γερμανίδος τὸ γένος, ἣν εἶδε διερχομένην, καὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἀπεδίωξε τῇ θείᾳ χάριτι τῆς διανοίας αὐτοῦ τὴν σκανδαλιστικὴν ἐκείνην ὀπτασίαν.

Μετ' ὀλίγον ἀτυχῶς ἡ μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀράβων ἐπελθοῦσα ῥῆξις προεσήμηνε τὴν προσεχῆ ἐπανάληψιν τῶν ἀγρίων ἐπιδρομῶν τῶν σαρακηνῶν στιφῶν. Τὸ ὑπὸ Ῥωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ δοθὲν εἰς τοὺς Ἀκραγαντίνους ἀντάρτας ἄσυλον καὶ ἡ αἰσχροκέρδεια τοῦ στρατηγοῦ τῆς Καλαβρίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κρηνίτου, ὅστις ἐκμεταλλευόμενος τὸν λιμὸν ἐπώλει εἰς τοὺς λιμαλέους Ἄραβας σῖτον ἀντὶ ἀδροτάτης τιμῆς, ἐξώργισαν τοσοῦτον τὸν χαλίφην Μανσούρ, ὥστε ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἧς ἦρχε τότε μόνος ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος.

Ὁ ἡγούμενος Φαντῖνος, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ὑποστῇ ἄπαξ ἔτι κατὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ τὰς τῶν ἀπίστων βιαιοπραγίας, κατέλιπεν ἅμα τοῦτο μαθὼν τὴν Καλαβρίαν καὶ ἀπῆλθε μετ' ἄλλων μοναχῶν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου διῆλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ὑπέρ ποτε τὸν ἐρημικὸν ποθῶν βίον ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῶν νέων ἡγουμένων ὅπως ζήσῃ ἀσκητεύων ἔν τινι ἄντρῳ τοῦ παρακειμένου δάσους ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Αὐλίνα, τοῦ σήμερον ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἠλιοῦ, πλησίον μικροῦ ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ [1]). Ἐπὶ μακρὰ δ' ἔτη ἐν τῷ ἡσυχαστηρίῳ τούτῳ διεβίωσε. Δύο συμμονασταὶ προσῆλθον αὐτῷ, ὁ Στέφανος καὶ ὁ Γεώργιος, ὅστις, γέρων ἤδη, ἦν καὶ αὐτὸς δεκουρίων τοῦ Ρωσάνου, κατετάχθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν χορὸν τῶν Ὁσίων.

Ὡς ἅπασα ἡ νότιος Ἰταλία ἦν τότε πλήρης μοναστηρίων ἱδρυθέντων ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ ἁγίου Βασιλείου, οὕτω καὶ τὰ παρακείμενα τῷ Ρωσάνῳ ὄρη ἐκάλυπτον μοναστικαὶ λαῦραι, αἵτινες καθίστων ταῦτα ἀληθὲς ἅγιον ὄρος. Ἄλλως δὲ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῶν βυζαντινῶν θεμάτων τῆς Ἰταλίας τὸ αὐτὸ συνέβαινε· διακρίνονται ἔτι καὶ νῦν ἔν τε τῇ χώρᾳ τοῦ Ὀτράντου καὶ ἐν τῇ τοῦ Τάραντος πολλαὶ τοιαῦται λαῦραι, κελλία διεσπαρμένα, πάντα ὁμοιόσχημα, διωρυγμένα ἐν τοῖς στρώμασι τιτανώδους πώρου, ἕκαστον δὲ τῶν κελλίων τούτων ἦν ἐνδιαίτημα ἑνὸς μοναχοῦ· πολλάκις ἀνευρίσκονται ἐν αὐτοῖς λείψανα τῶν ἁγιογραφιῶν, αἵτινες κατεκάλυπτον αὐτά [2]).

[1]) Περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἄντρου τούτου ἴδε Minasi, San Nilo di Calabria Σελ. 200 σημ.

[2]) Ἴδε Fr. Lenormant, Gaz. Archéol., 1882 σελ. 123, καὶ 1883 σελ 204, καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ ἐρημητήριον τοῦ ἐνδόξου Νείλου ὑπάρχει ἔτι ἐν τῷ ὄρει Πατίρου ὄπισθεν τοῦ Ρωσάνου. «Ἐπεσκέφθην ἐκεῖ, λέγει ὁ ἀββᾶς Batiffol, τὸ Grotta de' santi patri (σπήλαιον τῶν ἁγίων πατέρων)». Ἐν φαραγγώδει τοῦ ὄρους πτυχῇ, ἐν τῇ συμπυκνοτάτῃ λόχμῃ, πλησίον μικροῦ καταδούπου, διακρίνεται κοίλωμα βράχου ὑπὸ τοιχώματος στεγαζόμενον· ἐκεῖ, κατ' ἐπιτόπιον παράδοσιν προγενεστέραν τοῦ ιζ' αἰῶνος, ἦν τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ ἡ λαύρα». Ἐκεῖ ἀσκῶν προσηύχετο, ἐκεῖ ἔζησεν, ἐξαίσιον γενόμενος ὑπόδειγμα τοῦ κατὰ τὸν ι' αἰῶνα χριστιανικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ προσεῖλκεν εἰς αὐστηρότατον ἀσκητικὸν βίον πάντας τοὺς λαοὺς ἐκείνους τοὺς ὑπὸ μυρίων δεινοπαθημάτων ἀπαύστως κατατρυχομένους.

Ἐκ πάντων τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ὅσοι τὸν ἐξαιρετικὸν τοῦτον διήγαγον βίον, μόνος ὁ Νεῖλος βαθύτατα ἴχνη κατόπιν αὐτοῦ κατέλιπεν. Ἀπαρνηθεὶς τὰ ἐγκόσμια χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, διήγαγεν ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον, ἀπονεκρῶν τὴν σάρκα καὶ τὰ οἱαδήποτε καὶ ὁπωσδήποτε ἐκδηλούμενα πάθη αὐτοῦ καταπολεμῶν· οὕτω δὲ εἰς ὕψιστον ἀνῆλθε βαθμὸν τελειότητος, καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ ὑπερέβησαν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τὰ ὅρια. Πράγματι διεκρίθη μόνος αὐτὸς μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ταπεινῶν καὶ ἀφανῶν συμμοναστῶν αὐτοῦ· καὶ πάντες μὲν οὗτοι τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἁγνείαν καὶ τὴν πτωχίαν προείλοντο, ἀλλ' εἷς μόνος ὑπῆρχε Νεῖλος, οἱ δὲ λοιποὶ δὲν ἦσαν ἄξιοι αὐτοῦ, ὡς ὁ βίος τοῦ ἁγίου τρανώτατα καταδεικνύει. Τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς εὐωχίας ἐρασταί, τοσοῦτον τὸν περὶ ἁγνείας ὅρκον αὐτῶν περιεφρόνουν, ὥστε πᾶσα αὐτῶν μετὰ γυναικὸς συνέντευξις σφοδροτάτους ἐνέπνεε φόβους εἰς τὸν ὅσιον, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ αὐτοὺς ὅπως ἐξέρχωνται πάντοτε ἀνὰ δύο. Ἐν γυναικείῳ τῆς Κα-

Batiffol ἔ. ἀ. σελ. 13 κ. ἑ. Ἴδε πρὸ πάντων παρὰ Diehl τὰ περίεργα κεφάλαια τὰ ἐπιγραφόμενα Les peintures byzantines de la Terre d'Otranto. Les grottes érémétiques de la region de Brindisi. Les grottes érémétiques de Massafra, Mottola. κ. τ. λ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πύης μοναστηρίῳ, οὗ τὴν ἡγουμένην μάτην ἐπετίμησε τὴν προτεραίαν διὰ τὸν ἄκοσμον βίον τῶν ὑπ' αὐτὴν καλογραιῶν, συνελήφθη ποτὲ νεαρὸς μοναχὸς ἐν ἐρωτικῇ μετὰ μοναχῆς συνεντεύξει. Καὶ ὅμως οἱ αὐτοὶ ἀσκηταί, οἱ τὴν περιφρόνησιν τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν κηρύττοντες, ἐξεδήλουν τὴν χαρὰν αὐτῶν ἐπὶ τῇ κεραυνοβολήσει ἀτυχοῦς τινος κλέψαντος ἵππον τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν. Ἐν μέσῳ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν τοσοῦτον εἰς τὰ γήϊνα πάθη καὶ εἰς τὰς ἐγκοσμίους ἡδονὰς ἔτι προσκειμένων, μόνος ὁ Νεῖλος δὲν ἦτο πλέον ἀληθῶς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐφαίνετο ὑπερφυᾶ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον βίον διάγων· περιεφρόνει καὶ ἐμίσει τὴν γυναῖκα, προτιμῶν, ὡς διὰ τραχείας ἔλεγε γλώσσης, τῆς ἐλαχίστης μετ' αὐτῆς ὁμιλίας τὰς θωπείας ὄφεως· κατ' αὐτόν, ἡ ἐμφάνισις μιᾶς γυναικὸς ἤρκει ὅπως μολύνῃ ὁλόκληρον μοναστήριον. Θεωρῶν ἐν τῇ βαθυτάτῃ ταύτῃ θεοληψίᾳ αὐτοῦ τὸν μὲν κόσμον ὡς δοχεῖον τοῦ πονηροῦ, τὴν δὲ εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα ἐφικτὰς μόνον ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ἐβεβαίου τὸν κριτὴν Εὐπράξιον, καθὰ κατωτέρω ῥηθήσεται, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς ἄμυναν τῆς Καλαβρίας κατὰ τῶν Ἀράβων, καὶ ἐπετίμα τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βλάττον προσπαθοῦντα ν' ἀπελευθερώσῃ χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ἐλέγχων αὐτὸν ὅτι ἐζήτει οὕτω ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν χρησιμωτάτων πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας σωματικῶν παθημάτων.

Πολλάκις ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη αὐστηρότης παρέφερεν αὐτὸν μέχρις ὠμότητος. Ἐπειδὴ οἱ μοναχοὶ μοναστηρίου τινὸς παρὰ τὸ Κασίνον ὄρος ἠρέσκοντο ν' ἀκούωσι μουσικὴν κατὰ τὸ γεῦμα αὐτῶν, ὁ Νεῖλος ἐπεκαλέσθη κατ' αὐτῶν τὴν θείαν τιμωρίαν· καί ποτε κατά τινα τῶν περιοδειῶν αὐτῶν, τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ καὶ ὑποτακτικοῦ αὐτοῦ πιόντος ὕδωρ ἐκ τοῦ μοναστηριακοῦ ποτηρίου τοῦ διαπιστευθέντος αὐτῷ, τοσοῦτον κατ' αὐτοῦ ὠργίσθη, ὥστε οὐδέποτε πλέον ἀπέτεινεν αὐτῷ τὸν λόγον· ὁ τάλας ἀνεψιὸς νοσήσας ἐκ τούτου ἀπέθανεν, ἀκάμπτου τοῦ ἁγίου μέχρι τέλους διατελέσαντος. Ἐν πολλοῖς ὁ μέγας οὗτος ἀσκητὴς ἦτο ἠθικῶς γνήσιον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τέκνον τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Καὶ ὄντως, τί ἐγίνετο ἡ περιφρόνησις αὐτοῦ πρὸς πᾶν ὅ,τι γήϊνον εὐθὺς ὡς περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ τάγματος καὶ τῶν μοναχῶν αὐτοῦ ἐπρόκειτο; «Μὴ φρόντιζε περὶ τῆς ἀμύνης τῆς Καλαβρίας» ἔλεγε πρὸς τὸν Εὐπράξιον· καὶ ἀφ' ἑτέρου, αὐτὸς οὗτος εἰς τὴν θείαν ὑπείκων ὀργὴν φεύγει μακρὰν μετὰ τῶν μοναχῶν αὐτοῦ πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς κακοῦ. «Μὴ ἀπελευθέρου τοὺς αἰχμαλώτους» ἔλεγε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βλάττον· καὶ ὅτε τρεῖς τῶν μοναχῶν αὐτοῦ περιπίπτουσιν εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, συλλέγει ἐν τάχει καὶ ἀποστέλλει χρήματα εἰς Σικελίαν πρὸς ἐξαγορὰν αὐτῶν. Ἀρχαί τινες ἐφαρμοζόμεναι ὑπ' αὐτοῦ ἀπέχουσι τόσον τοῦ Εὐαγγελίου, ὅσον καὶ αὐτὸς ἀπεῖχε τῶν Χριστιανῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων· οὔτε τῆς ζηλοτυπίας ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἠθικῶν συμφερόντων, οὔτε τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν αἰσθημάτων τούτων ἔμεινεν ἀμέτοχος. Προσάγεταί ποτε ἐνώπιον αὐτοῦ Λογγοβάρδος, ἐπ' αὐτοφώρῳ συλληφθεὶς ὅτε ἔκλεπτεν ἵππον τῆς μονῆς· οὗτος δέ, παρὰ τοὺς γογγυσμοὺς τῶν συμμοναστῶν αὐτοῦ, ἀφίησιν αὐτὸν ἐλεύθερον, ἔτι δὲ καὶ δωρεῖται αὐτῷ τὸν κλαπέντα ἵππον μετὰ τοῦ ἐφιππίου καὶ τοῦ φαλάρου, ἁπλῶς καὶ μόνον ὅπως φανῇ ἐπιτελῶν ἀποστολικὴν πρᾶξιν· ἔπραττε λοιπὸν τὸ ἀγαθὸν οὐχὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἀπομιμήσεως. Πολλάκις, ἀναγινώσκων τις τὸν ὑπὸ πολλὰς ἄλλας ἐπόψεις θαυμάσιον τοῦτον βίον, ἀναπολεῖ ἄκων τὴν θεολογικὴν διαλεκτικὴν (casuistique) Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου ἢ καὶ αὐτὴν τὴν ἰησουϊτικὴν περὶ ἠθικῆς κατήχησιν. Ἐπερωτᾶται ὁ ἅγιος ἐὰν δέον νὰ τηρῆται ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου· «ναί καὶ οὔ», ἀπαντᾷ· «οὐχί μέν, ὅπως μὴ τοὺς Μανιχαίους καὶ τοὺς Ἰουδαίους μιμηθῶμεν· ναὶ δέ, ὅπως εἰς τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς ἐπαξίως προσέλθωμεν». Πᾶν ὅ,τι ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πράττει τις, κἂν τε φόνος ᾖ, δὲν δύναται, κατ' αὐτόν, νὰ εἶναι ἐπιλήψιμον. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ἐπὶ τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς ἐπιρροὴ τοῦ πονηροῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καταφαίνεται ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἣν μετα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χειρίζεται πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν· διὰ τὴν σωτηρίαν ταύτην θεωρεῖ καλὸν οἱονδήποτε μέσον. Ἐμόναζε παρ' αὐτῷ ὁ ἅγιος Στέφανος, ὅστις, ἀδαὴς εἰς τὰ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, ὑπήκουε κατὰ πάντα εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ ἐνδόξου συμμοναστοῦ αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ μακρὸν μὲν ὁ ὅσιος Νεῖλος προσεπάθησε νὰ διδάξῃ αὐτὸν τὰς Γραφάς, ἀλλὰ πτωχὸς ἐκεῖνος τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ ἀδυνατῶν νὰ κατανοήσῃ τὰ διδασκόμενα, οὐδεμίαν ἐποιεῖτο πρόοδον. Ὁ Νεῖλος τότε, θεωρήσας ἀναγκαῖον νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν, διηνεκῶς αὐτὸν ἐξύβριζε καὶ ἔδερεν· ἐρωτήσας δέ ποτε αὐτὸν ποῖαι σκέψεις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατεῖχον, τούτου δ' ἀπαντήσαντος «οὐδεμία, θέλω μόνον νὰ κοιμηθῶ», διέταξε νὰ ἑτοιμάσωσι μονόπουν ἐδώλιον, ἐφ' οὗ ἐκάθισε τὸν Στέφανον, διατάξας αὐτὸν νὰ μὴ κινῆται, ὁ δὲ ταλαίπωρος ἐκεῖνος, κοιμώμενος, ἔπιπτε καὶ ἐτραυματίζετο βαρέως Ὁ Νεῖλος, ἐν τῷ ζήλῳ αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τοῦ Στεφάνου, δὲν ἔπαυσε γροντθοκοπῶν αὐτὸν μέχρις ἐσχάτου γήρως· τελουμένης τῆς λειτουργίας, ῥογχασμοὶ ἐνίοτε ἠκούοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· «βεβαίως, ἔλεγεν ὁ Νεῖλος, ὁ Στέφανος ῥογχάζει, ἐκβάλετε αὐτὸν ἔξω». Πολλάκις δι' ἐλάχιστον σφάλμα ἀπεδίωκεν αὐτὸν τῆς τραπέζης. Ὁ ταλαίπωρος μοναχὸς ἦτο ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τῆς μονῆς· εἰς αὐτὸν αἱ ἐπιπονώταται ἐργασίαι ἐπεβάλλοντο, αὐτὸς ἦν πάντοτε λοιδορούμενος, ὡσεὶ ἐν πᾶσιν αὐτὸς ἔπταιε, καὶ ἐν γένει οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀναψυχῆς καὶ ἀνέσεως καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα, ἢ μᾶλλον διὰ ταῦτα, ὡς ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Νείλου λέγει, ὁ Στέφανος τόσον θαυμασίως ἐπέδωκεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ταπεινοφροσύνης, ὥστε ὁ Νεῖλος ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἔνδοξον ἐπώνυμον τοῦ Ἀθλητοῦ. Ὑπήκουεν ἄνευ γογγυσμῶν εἰς πάσας τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ, περιφανὲς δὲ τεκμήριον τῆς αὐτόχρημα στρατιωτικῆς ταύτης ὑπακοῆς ἔδωκε καὶ κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμάς, ὅτε ψυχορραγῶν ἠγέρθη, νεύσαντος τοῦ Νείλου, τῆς ἐπιθανατίου αὐτοῦ κλίνης, ηὐλόγησε τοὺς παρεστῶτας, καὶ κατακλιθεὶς αὖθις ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ βραχεῖα αὕτη ἀνάλυσις, ἣν ἐρανιζόμεθα ἐκ τοῦ περιεργοτάτου πονήματος τοῦ κ. Brun τοῦ ἐξ Ὀδησσοῦ, τρανώτατα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Νεῖλος ἦν διυλισμένον, οὕτως εἰπεῖν, προϊὸν τοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ἔζη. Ὁ πολὺς λαὸς διετέλει ἄξεστος καὶ ἀγροῖκος, ὁ δὲ ὅσιος ἦν ἡ ἐσχάτη ἐκδήλωσις τῶν ὑψηλοτέρων ἰδεῶν, αἵτινες ἐκράτουν τότε ἐν τῇ κοινωνίᾳ· καὶ ἀληθῶς τὰ δύο κρατοῦντα τότε χαρακτηριστικὰ παρὰ τοῖς ἑλληνικοῖς πληθυσμοῖς τῆς νοτίου Ἰταλίας ἦσαν ὁ ἀσκητισμὸς καὶ τὸ μισαλλόθρησκον.

Ὁ Νεῖλος, διαβιῶν ἐν τῷ λιθίνῳ αὐτοῦ κελλίῳ, σάκκον ἐξ αἰγείου δέρματος φορῶν, εἰς αὐστηρότατον ὁσημέραι ἀσκητισμὸν ἐπιδιδόμενος, τὰς χαλεπωτάτας ἑαυτῷ ἐπιβάλλων μετανοίας, περιφανέστατον ἑαυτὸν προβαλλόμενος παράδειγμα ὑπερφυῶν καὶ ἐπιζήλων χριστιανικῶν ἀρετῶν, προσευχόμενος, γράφων καὶ ἀναγινώσκων, κατῴκει τὸ ἐρημητήριον αὐτοῦ μετὰ δύο συμμοναστῶν, ὅτε ἐπέσκηψεν ἡ ἀπό τινων ἐτῶν ἀπειλοῦσα τὴν Καλαβρίαν φοβερὰ λαῖλαψ. Τῷ 951 καὶ 952 τὰ στρατεύματα τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας Χασὰν καὶ τὰ τῶν βυζαντινῶν στρατηγῶν λυσσώδη κατ' ἀλλήλων διεξήγαγον πόλεμον ἐν Καλαβρίᾳ καὶ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ· πᾶσα ἡ χώρα ἐλεηλατήθη καὶ ἠρημώθη. Οἱ Ἕλληνες ἡττηθέντες ἐξητήσαντο ἀνακωχὴν παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Κατὰ τὰς ἀγρίας ἐκείνας δηώσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐκ τῶν ἀπηνεστάτων ὅσαι ἐλυμήναντο τὰ βυζαντινὰ θέματα τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, ἀγνοοῦμεν ἂν κατὰ τὸ πρῶτον ἢ κατὰ τὸ δεύτερον τῶν ἐπαράτων ἐκείνων ἐτῶν, διότι ὁ Βίος τοῦ ἁγίου Νείλου δὲν καθορίζει τοῦτο, κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ Ἑρμοῦ· πρόσκοποί τινες αὐτῶν ἀνῆλθον καὶ μέχρι τοῦ ἐρημητηρίου τοῦ Νείλου, ὅστις βλέπων τὸν κονιορτὸν τῶν ἵππων αὐτῶν κατέφυγεν εἰς τὰ συνηρεφέστατα δάση μετὰ τῶν συμμοναστῶν αὐτοῦ. Τῶν ἐπιδρομέων ἀπελθόντων, ὁ Νεῖλος ἐλθὼν εἶδεν ὅτι πᾶσα ἡ πενιχρὰ αὐτῶν σκευὴ διηρπάγη, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ ἐξ αἰγείας τριχὸς δεύτερον αὐτοῦ κιλίκιον. Ἀνησυχῶν δὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νου, ὅστις ἐν τῇ ταραχῇ ἀπεχωρίσθη αὐτοῦ καὶ δὲν ἀνεφαίνετο, καὶ νομίσας ὅτι ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν ἀπίστων, ἔδραμε μετὰ θάρρους πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ· μόλις ἀφικόμενος εἰς τὴν διὰ τῆς χώρας ταύτην διήκουσαν ἀρχαίαν στρατιωτικὴν ὁδόν, εἶδε προσερχομένους περὶ τοὺς δέκα ἐνόπλους ἱππεῖς, φέροντας ἐπὶ κεφαλῆς κουφιέδες κατὰ τὸν ἀραβικὸν τρόπον. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγη ὅτε οἱ ἄνδρες οὗτοι, οὓς ἐξελάμβανεν ὡς Σαρακηνούς, ἀφιππεύσαντες ἐγονυπέτησαν πρὸ αὐτοῦ! Ἦσαν δ' οὗτοι ἐκ τῶν φυλάκων τοῦ παρακειμένου φρουρίου τῆς Σεμινάρας, οἵτινες διέτρεχον τὰς πεδιάδας ὅπως περισυλλέξωσι τοὺς φυγάδας καὶ ὁδηγήσωσιν αὐτοὺς εἰς ἀσφαλὲς μέρος, ἀσμένως δὲ παρ' αὐτῶν ὁ Νεῖλος ἔμαθεν ὅτι ὁ Στέφανος, ὃν ἐθεώρει ἀπολεσθέντα, ἦν ἐν τῷ φρουρίῳ.

Κατόπιν τῶν γεγονότων τούτων ὁ Νεῖλος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ῥωσάνον, ὅπου θὰ ἦτο ἀσφαλέστερος, καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ ἐν ἐπικαίρῳ ἅμα καὶ ἐρημικῇ θέσει τὸ περίφημον μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ [1]), οὗ τοὺς μοναχοὺς θαυμασίως διεκυβέρνησε [2]). Διακρίνονται ἔτι καὶ νῦν τὰ ἡμιηρειπωμένα κτίρια τοῦ σεπτοῦ τούτου ἱδρύματος οὐ μακρὰν τοῦ Ῥωσάνου καὶ τοῦ μικροῦ ἀλβανικοῦ χωρίου San Demetrio, πέντε μίλια ἀπὸ τοῦ Bisignano ἀπέχοντος. Ἀνωργάνωσε δὲ καὶ τὴν γυναικείαν μονὴν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, ἱδρυθεῖσαν πρὸ μικροῦ ἐν τῷ ἄνω μέρει τῆς γενεθλίου αὐτοῦ πόλεως ὑπὸ τοῦ Εὐπραξίου, αὐτοκρατορικοῦ κριτοῦ τῶν δύο θεμάτων τῆς Ἰταλίας ἤ Λογγοβαρδίας καὶ τῆς Καλαβρίας, ὅστις φαίνεται ὅτι κατήγετο καὶ αὐτὸς ἐκ Ῥωσάνου.

[1]) Ὁ Fr. Lenormant (Grande-Grèce, T. A', σελ. 352) ἀποκαλεῖ ἐσφαλμένως τὸ πρῶτον τοῦτο ὑπὸ τοῦ Νείλου ἱδρυθὲν μοναστήριον Παναγίαν τοῦ Πατίρου. Τὸ ὕπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περίφημον μοναστήριον τοῦ Ρωσάνου ἱδρύθη μόλις τῷ 1100 ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου. (Ἴδε Batiffol ἔ. ἀ. σελ. 5, κ. ἑ. καὶ Diehl, L'art Byzantin dans l'Italie mérid. σελ. 193. Αἱ πληροφορίαι τοῦ τελευταίου διαφερουσιν ἀρκετά).

[2]) Ἐγένετο πράγματι ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ ἢ ἁπλῶς μόνον ἐθεωρεῖτο ὡς τοιοῦτος;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐπὶ ἔτη μακρά, ἐπὶ τε τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Β', ὡς καὶ ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ὁ ὅσιος Νεῖλος μετὰ πλείστης συνέσεως τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ διῴκησε μονήν. Ἡ ἐπὶ ἄκρα ἀγνότητι φήμη αὐτοῦ διεδίδοτο ὁσημέραι ἀνὰ πάσας τὰς χώρας, καὶ πανταχόθεν προσήρχοντο αἰτοῦντες τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ. Ὅτε, ἀποθανόντος τοῦ Τσιμισκῆ, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἐγένοντο μόνοι κύριοι τοῦ θρόνου, ὁ Νεῖλος ἦν ἔτι ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ· ἀφηγήθημεν δ' ἀνωτέρω τὰ κατὰ τὴν ἔκθυμον καὶ ἐπιτυχῆ αὐτοῦ μεσολάβησιν παρὰ τῷ μαγίστρῳ Νικηφόρῳ κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν Ῥωσάνῳ στάσιν ὡς ἐκ τῆς διαταγῆς περὶ ναυπηγίας χελανδίων διὰ τὸν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας πόλεμον. Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου εὑρίσκομεν καὶ ἕτερον τεκμήριον, ὀλίγον τι προγενέστερον, τοῦ ἄκρου σεβασμοῦ, ὃν πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας ἔτρεφον ἤδη ἔκτοτε πρὸς τὸν γεραρὸν ἐρημίτην.

Ἀσθενοῦντός ποτε τοῦ Νείλου, ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ὁ μητροπολίτης Ῥηγίου Θεοφύλακτος (ὁ πρῶτος τῶν τῆς βυζαντινῆς Ἰταλίας Ἱεραρχῶν, μητροπολίτης Καλαβρίας τιτλοφορούμενος) καὶ σὺν αὐτῷ ὁ δομέστικος Λέων, ἀνὴρ συνετὸς καὶ ἐνάρετος, ὁ πρωτοσπαθάριος Νικόλαος, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπιφανῶν περίφρονες καὶ εὐλαβέστατοι, ἱερεῖς, πρόκριτοι καὶ πλῆθος λαοῦ. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος Λέων καὶ Νικόλαος ἦσαν βεβαίως ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινοῦ στρατοῦ, οὗ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς ἦν ὁ Νικηφόρος [1]). Προσήρχοντο ποθοῦντες νὰ γνωρίσωσι τὸν περιώνυμον μοναχὸν καὶ μᾶλλον περίεργοι νὰ μάθωσι τὸ εὖρος τῶν γνώσεων αὐτοῦ ἢ νὰ διδαχθῶσι. Κατανοήσας τοῦτο ὁ Νεῖλος, εὐθὺς μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις καὶ μόλις καθε-

[1]) Ὁ Fr. Lenormant (La Grande Grèce, T. A'. σελ. 353), παραμορφῶν τὰ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου, γράφει τάδε· «Τῷ 976 ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει αὐτῶν ἀπέστειλαν τὸν δομέστικον Λέοντα καὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Νικόλαον εἰς ἔκτακτον ἀποστολὴν πρὸς διακανόνισιν τῶν τῆς Καλαβρίας. Οὗτοι ἦλθον εἰς Ρωσάνον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἁγίου κ.τ.λ.»—Πλὴν τῆς ἐπισκέψεως οὐδὲν περὶ τῶν ἄλλων ἀναγράφει ὁ Βίος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σθέντων περὶ αὐτὸν τῶν ἐπιφανῶν ἐκεινων προσώπων, ἐπέδωκε τῷ Λέοντι πρὸς δημοσίαν ἀνάγνωσιν βιβλίον, ἐν ᾧ, προκειμένου περὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ ἐν τῷ Θαυμαστῷ Ὄρει, παρετίθεντο χωρία τινὰ περὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀριθμοῦ τῶν ἐκλεκτῶν. Ἀνακραυγασάντων δὲ τούτων ἐπὶ τῇ ὑπερβαλλούσῃ αὐστηρότητι τῶν χωρίων τούτων, ὁ Νεῖλος ὑπεστήριξεν ὅτι σύμφωνα ἦσαν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Πατέρων, «φαίνονται δὲ ὑμῖν φοβερά, προσέθηκε, διότι ἀποτελοῦσι τὴν καταδίκην τῆς διαγωγῆς ὑμῶν. Γνῶτε ὅτι, ἐὰν μὴ ζήσητε ἐν ἁγνότητι, δὲν θ' ἀποφύγητε τὴν αἰώνιον τιμωρίαν». Σφόδρα ἐκ τούτων ταραχθέντες οἱ παρεστῶτες, ἀνέκραξαν μιᾷ φωνῇ· «οὐαὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς», καὶ πολλὰς ἀπέτεινον εἰς τὸν Νεῖλον ἐρωτήσεις· εἷς τούτων, ὅπως περιστήσῃ αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν, ἐπηρώτησεν, ἐὰν ὁ Σολομὼν ἔσται ἐκ τῶν καταδεδικασμένων· «τοῦτο δέον νὰ γινώσκῃς, ἀπήντησεν ὁ ὅσιος, ὅτι ὁ Χριστὸς προορίζει εἰς τὴν αἰώνιον καταδίκην τοὺς διαπράττοντας τὸ ἁμάρτημα τῆς ἀσελγείας»· ὑπαινιττόμενος ἴσως τὰ ἔκλυτα ἤθη τοῦ πρὸς αὐτὸν ὁμιλοῦντος. Ὁ περίεργος οὗτος διάλογος, οὗ μετέσχεν ὁ δομέστικος Λέων, παρετάθη ἐπὶ πολὺ πρὸς μεγίστην δόξαν τοῦ ὁσίου. Μετά τινας ἡμέρας ὁ Λέων καὶ ὁ Νικόλαος ἐπεσκέφθησαν καὶ δεύτερον τὸν ἐρημίτην, ὅστις καὶ πάλιν παραινέσας αὐτοὺς ἀπῆλθεν εἰς τὸ εὐκτήριον αὐτοῦ ὅπως προσευχηθῇ· ἐν τῷ μεταξὺ οἱ δύο ἀξιωματικοί, ἐπὶ τῆς χλόης κατακεκλιμένοι καὶ λίαν εὔθυμοι, ἐχαριεντίζοντο φοροῦντες κουκούλαν μοναχοῦ, ἰδὼν δὲ τοῦτο ὁ ὅσιος σφοδρότατα αὐτοὺς ἐπετίμησε, καὶ ἀδιστάκτως ὁ Βίος τοῦ ἁγίου ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἐτιμώρησε τὴν ἀνοσιουργίαν ταύτην διὰ τοῦ ἅμα σχεδὸν αὐτῇ θανάτου τοῦ Λέοντος.

Ἐπὶ τούτοις ὁ αὐτοκρατορικὸς κριτὴς τῆς τῶν δύο θεμάτων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Καλαβρίας Εὐπράξιος, ὁ ἱδρυτὴς ἢ τοὐλάχιστον προστάτης τῆς γυναικείας μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ἐν Ρωσάνῳ, ἀσθενῶν ἀπό τινος, ἔπνεε τὰ λοίσθια· ὁ ἀνώτατος οὗτος ὑπάλληλος πολλὴν πάντοτε πρὸς τὸν Νεῖλον ἐπεδείξατο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυσμένειαν, λόγῳ μὲν διά τινας παραχρήσεις ἀδίκως εἰς τὸν ἐρημίτην ἀποδοθείσας, πράγματι δὲ διότι εἶχεν ἀρνηθῇ νὰ τῷ ἀποστείλῃ δῶρα, ὡς ἔπραττον συνήθως οἱ ἄλλοι ἡγούμενοι ὅπως ἀπολαύωσι τῆς εὐνοίας αὐτοῦ [1]). Ἐπικείμενον τὸν θάνατον αὐτοῦ αἰσθανόμενος, μετενόησε καὶ καλέσας τὸν Νεῖλον ἐξητήσατο ταπεινῶς συγγνώμην καὶ καθικέτευσεν ὅπως ἰδίαις χερσὶ περιβάλῃ αὐτὸν τὸ μοναχικὸν σχῆμα. «Ἀρκοῦσιν αἱ εὐχαὶ τοῦ βαπτίσματος, εἶπεν αὐτῷ ὁ ἐρημίτης, ἀνώτερος κατὰ τοῦτο τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, συγκινηθεὶς μέχρι δακρύων ἐκ τῆς ἀπελπισίας τοῦ Εὐπραξίου, ἡ μετάνοια δὲν ἀπαιτεῖ ἄλλας εὐχάς. Καρδίαν συντετριμμένην ἔχε μόνον καὶ τὸν εἰλικρινῆ πόθον τοῦ νὰ μεταβάλῃς ζωήν». Ἀλλὰ τοῦ Εὐπραξίου ἐπιμείναντος ὅπως περιβληθῇ τὸ σχῆμα, ἡ αἴτησις αὐτοῦ ἐγένετο τέλος ἀποδεκτή· ὁ Νεῖλος ἐκ ταπεινοφροσύνης ἐζήτησεν ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἱερὰν τελετὴν ὁ μητροπολίτης Σεβηριανῆς Στέφανος, παρεπιδημῶν τότε ἐν Ρωσάνῳ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπείσθη ὅπως αὐτὸς τὸν ἀσθενοῦντα περιβάλῃ τὸ σχῆμα· ἔπραξε δὲ τοῦτο παρόντων τοῦ μητροπολίτου, τοῦ ἐπισκόπου Ρωσάνου, πολλῶν ἡγουμένων, ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἱερέων καὶ τοῦ περιωνύμου ἰουδαίου ἰατροῦ Δόμνουλο Σαπτάϊ ἢ Σαββατάϊ Δόνολο, θαυμαστοῦ τοῦ ἐρημίτου καὶ ἐφαμίλλου αὐτῷ εἰς τὴν τέχνην τοῦ θεραπεύειν, ἀλλὰ δι' ἀνθρωπινωτέρων μέσων. Ἅμα τῇ τελετῇ ταύτῃ ὁ Εὐπράξιος, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδυθεὶς καὶ τὸν νέον ἐνδυσάμενος, ἀπηλευθέρωσε τοὺς δούλους καὶ διένειμε τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τοὺς πένητας, μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας εὐσεβῶς ἐν Κυρίῳ ἐκοιμήθη καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἐπ' ὀνόματι τῆς εὐσεβεστάτης παρθένου Ἀναστασίας τιμωμένῳ μοναστηρίῳ.

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ἀποθανόντος τοῦ ἐπισκόπου Ρωσάνου, ὁ ὅσιος Νεῖλος, ὅπως μὴ ἐκβιασθῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων, οἵτινες

[1]) Δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι, ὡς ὁ βίος τοῦ ὁσίου Νείλου λέγει, οἱ κατήγοροι αὐτοῦ μετέβησαν μέχρι Κων)πόλεως ὅπως ἐξερεθίσωσι κατ' αὐτοῦ τὸν Εὐπράξιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπιμόνως ἐζήτουν αὐτὸν ὡς διάδοχον, ἔφυγε συνοδευόμενος ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀδελφοῦ καὶ ἔμεινε κρυπτόμενος ἐν τῷ ὄρει μέχρις οὗ παρητήθησαν τοῦ σκοποῦ τούτου. Ταὐτοχρόνως δὲ σχεδόν, τοῦ ὁσίου ἄγοντος ἤδη τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος, ἤτοι τῷ 970 ἢ 971, ἦλθεν εἰς Ρωσάνον ἀρχιεπίσκοπός τις Βλάττος καλούμενος [1]), περὶ οὗ οὐδὲν ἄλλο λέγει ὁ Βίος, ἐπανερχόμενος ἐξ Ἀφρικῆς μετὰ πλείστων Καλαβρῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἠδυνήθη ν' ἀπολυτρώσῃ διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀδελφῆς, ἥτις αἰχμαλωτισθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐγένετο εὐνοουμένη τοῦ φατιμίτου χαλίφου Μουΐζ, ἀποθανόντος, ὡς εἴρηται, τῷ 975. Ζητήσας δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ ὁσίου συνέντευξιν ὅπως ἐκθέσῃ τοὺς δισταγμούς, οὓς εἶχε, καὶ ἐπικαλεσθῇ τὰς προσευχὰς αὐτοῦ, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι ἐσκόπει νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν εἰς Ἀφρικὴν ὅπως συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν αἰχμαλώτων. «Μὴ ἐπιστρέψῃς εἶπεν ὁ ὅσιος, παρὰ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῶν ἐχιδνῶν, θὰ σὲ περιποιηθῶσι μέν, ἀλλὰ θὰ σὲ φονεύσωσιν. Εἰς τοιαύτας θυσίας δὲν εὐαρεστεῖται ὁ Θεός». Τοῦ δὲ ἀνεψιοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐρωτήσαντος τὸν ἅγιον ἐὰν ἐγνώριζε πόσας ἤδη ψυχὰς ὁ θεῖος αὐτοῦ ἀπελύτρωσεν, ὁ Νεῖλος ἀπήντησεν ἀποτόμως· «Δὲν ἀπελύτρωσε ψυχάς, ἀλλὰ σώματα μόνον· ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἐθεώρει τὰς συμφορὰς ταύτας συντελούσας εἰς σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν, δὲν θὰ ἠνείχετο αὐτάς· δὲν πρέπει ἄρα νὰ παρακωλύωμεν αὐτάς». Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, λέγει ὁ βιογράφος, μὴ μεταπεισθεὶς ἐκ τῶν χριστιανικωτάτων τούτων λόγων, ἀπῆλθε καὶ

[1]) Ἴδε παρὰ Minasi (ἔ. ἀ. σημ. 25 σελ. 328—331) τοὺς λόγους, δι' οὓς φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ὁ Βλάττος ἢ Βλάττων ἦν ἀρχιεπίσκοπος Ὑδροῦντος, ἴσως μάλιστα ὁ πρῶτος μητροπολίτης τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἥτις ἦν ἐκ τῶν νέων μητροπόλεων, ἃς ἵδρυσε τῷ 968 ὁ Νικηφόρος. Αἱ μέχρις ἐκείνου ὑφιστάμεναι ἐν Καλαβρίᾳ μητροπόλεις ἦσαν αἱ τοῦ Ρηγίου καὶ ἡ τῆς Σεβηριανῆς· ἡ τῆς Κοσέντσης μόλις περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ια' αἰῶνος φαίνεται προαχθεῖσα εἰς μητρόπολιν. Τῷ 984 προαχθείσης τῆς ἐκκλησίας Σαλέρνου εἰς ἀρχιεπισκοπήν, ἐπειδὴ μέγα μέρος τῆς Καλαβρίας ἦν τότε ὑπὸ τοὺς Λογγοβάρδους, αἱ ἐκκλησίαι Κοσέντσης, Βισινιάνου καὶ Μαλβέτου προσηρτήθησαν ὡς ἐπισκοπαὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀρχιεπισκοπήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάλιν εἰς Ἀφρικήν, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπώλετο, ὡς προεῖπεν αὐτῷ ὁ ὅσιος Νεῖλος.

Καὶ ὄντως εἶχον τότε ἐπαναληφθῆ αἱ μεταξὺ Ἀράβων καὶ Βυζαντινῶν ἐχθροπραξίαι, καὶ ἑπομένως ἐπανερχόμεθα ὅθεν παρεξέβημεν πρὸς ἀφήγησιν τοῦ βίου τοῦ ὁσίου.

Ὁ δομέστικος Λέων καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Νικόλαος ἦσαν πιθανῶς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, ὃν συνήθροισεν ὁ μάγιστρος Νικηφόρος, ὅπως τῇ βοηθείᾳ τῶν Πισατῶν πολεμήσῃ κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ ἐμίρου Ἀβοὺλ Κασέμ, ἴσως δὲ καὶ παρέστησαν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν στασιαστῶν τοῦ Ρωσάνου σφαγὴν τῶν πλοιάρχων, ἥτις προὐκάλεσε τὴν παρὰ τῷ μαγίστρῳ θαρραλέαν μεσολάβησιν τοῦ ἁγίου Νείλου. Ἡ ἐπιρροὴ τούτου ἦν ἔκτοτε ἀκαταγώνιστος, αἱ βυζαντιναὶ ἀρχαί, πολιτικαί τε καὶ ἐκκλησιαστικαί, ἔπραττον ὅ,τι ἤθελε· κατώρθωσε νὰ δοθῇ χάρις εἴς τινα νέον ἐκ Βισινιάνου, ὅστις κλέψας ἐφόνευσεν ἕνα ἰουδαῖον καὶ ἐπρόκειτο νὰ παραδοθῇ ὑπό τῶν ἀρχόντων εἰς τὴν ἰσραηλιτικὴν κοινότητα ὅπως τιμωρήσῃ αὐτὸν ὡς ἐβούλετο, ὅπως, δῆλα δή, σταυρώσῃ αὐτόν. Οἱ Ἰσραηλῖται ἦσαν τότε πολλοὶ καὶ ἰσχυροὶ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, συγκατελέγοντο δ' ἐν αὐτοῖς σοφοὶ καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, οἷος ὁ προμνημονευθεὶς ἰατρὸς Σαπτάϊ Δόμνουλο [1]), ὅστις, πολλὴν τρέφων πρὸς τὸν Νεῖλον ἐκτίμησιν, δὲν ἔπαυσε καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον προσφοιτῶν αὐτῷ καὶ δημοσίᾳ μετ' αὐτοῦ περὶ θρησκευτικῶν συνεζήτησε· θελήσαντος δέ ποτε τοῦ Ἰουδαίου νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν αἰωνίαν ταύτην συζήτησιν, ὁ ἅγιος ἀνέκραξε πρὸς αὐτόν· «Ὕπαγε πρῶτον νὰ διέλθῃς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἔπειτα συζητοῦμεν».

Κατὰ τὴν ἐν Ῥωσάνῳ στάσιν ὁ ἅγιος εἶχε προφητεύσει ὅτι ὁ ἐγκαινιζόμενος πόλεμος θ' ἀπέληγεν ἀπαισίως καὶ θ' ἀπέβαινεν ἀφετηρία νέας καὶ μακρᾶς σειρᾶς δεινοπαθημάτων, προβὰς μάλι-

[1]) Ὁ Δόμνουλο ἢ Δόμνολο ἢ καὶ Δόνολο ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῷ 925 κατὰ τὴν φοβερὰν λεηλασίαν τῆς Ὁρίας, καὶ ἔχομεν αὐτοῦ περίεργον ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τούτων καὶ τῆς ὀδυσσείας αὐτοῦ. (Ἴδε Amari ἔ. ἀ. Τ. Β'. σελ. 171).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στα μέχρι τοῦ ν' ἀποτρέψῃ τὸν Βασίλειον, ὅστις ἦτο, φαίνεται, τότε στρατηγὸς τοῦ θέματος τῆς Καλαβρίας, ἀπὸ τοῦ νὰ κτίσῃ ἐκκλησίαν ἐν Ῥωσάνῳ, ἥτις, ὡς ἐβεβαίου, θὰ κατεστρέφετο ἀμέσως ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν· τόσον ἦτο βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τάχιστα οὗτοι θὰ κατελάμβανον ἅπασαν τὴν βυζαντινὴν Ἰταλίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ γεγονότα ἐφάνησαν διαψεύδοντα τὰς ἀπαισίους ταύτας προρρήσεις· ὁ πόλεμος, ὡς εἴρηται, ὑπὸ αἰσίους ἤρξατο οἰωνούς, καὶ ἡ Μεσσήνη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 976· ἀλλ' εὐθὺς σχεδὸν ἐδέησε νὰ ἐκκενωθῇ ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἅπερ διὰ δύω ἀλληλοδιαδόχων ἐκστατειῶν, ὧν ἡ δευτέρα ἐγένετο κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 977, φρικωδῶς ἐλεηλάτησαν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τὰς παραλίας τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας· μόλις δὲ κατὰ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπεφάσισεν ὁ Ἐμίρης ν' ἀναζεύξῃ εἰς Σικελίαν, ἄμετρον συναποφέρων λείαν καὶ μυριάδας αἰχμαλώτων.

Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν μουσουλμανικῶν ὁρδῶν ὁ Νεῖλος κατέφυγε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν μοναχῶν εἰς αὐτὸ τὸ κάστρον τοῦ Ῥωσάνου, ὅπερ ὁ Ἐμίρης δὲν ἐτόλμησε νὰ πολιορκήσῃ διά τε τὸ ἐρυμνὸν τῶν τειχῶν τῆς βυζαντινῆς ταύτης ἀκροπόλεως καὶ διὰ τὴν μεγάλην φήμην τῆς προστασίας, ἣν ἐχορήγει αὐτῷ ἡ Θεοτόκος. Τρεῖς μοναχοὶ μόνον ἔμειναν φυλάσσοντες τὴν μονήν, οἵτινες μετὰ τὴν διαρπαγὴν αὐτῆς συναπήχθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων εἰς Σικελίαν. Ὁ ὅσιος, ὅστις οὐδέποτε ἐγκατελίμπανε τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα, ἠθέλησε νὰ ἐξαγοράσῃ αὐτούς, συλλέξας δὲ μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἑκατὸν χρυσᾶ σολδία, παρέδωκε μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἐμίρην εἰς ἔμπιστον μοναχόν, διατάξας αὐτὸν νὰ κομίσῃ ταῦτα εἰς Παλέρμον καὶ δοὺς αὐτῷ διὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἵππον, ὃν ἔλαβεν ὡς δῶρον παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βασιλείου [1]).

[1]) Περίεργον περὶ τοῦ Βασιλείου τούτου ἀναγινώσκομεν λεπτομέρειαν διαλαθοῦσνά με ὅτε ἔγραφον τὸν βίον τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἰδοὺ ἡ περὶ τούτου περικοπὴ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Νείλου. «Ὁ σοφώτατος καὶ ἀνδρεῖος στρατηγὸς τοῦ θέματος τῆς Καλαβρίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ πτωχὸς καλόγηρος, ὃν ὁ Νεῖλος εἶχε συστήσει εἰς πρόκριτόν τινα τοῦ Παλέρμου, ζηλωτὴν Χριστιανόν, ἔτυχεν ἀκροάσεως παρὰ τοῦ ἰσχυροῦ Ἐμίρου, ὃν εὗρε λίαν εὐδιάθετον εἰς εὐμενῆ ὑποδοχὴν τῆς παρακλήσεως αὐτοῦ· ὁ Ἀβοὺλ Κασέμ, διατάξας νὰ μεταφρασθῇ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ὁσίου, ἀπεθαύμασε τὸ ὕφος αὐτῆς καὶ ἔκρινεν αὐτὴν προερχομένην ἐξ ἀληθοῦς δούλου τοῦ Θεοῦ. Ἐφ' ᾧ ἀπηλευθέρωσεν ἄνευ λύτρων τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους μοναχούς, κρατήσας μόνον τὸν ἵππον ὡς ἐνθύμιον τοῦ ἁγίου, ἔδωκε δ' αὐτοῖς χρήματα, δέρματα ἐλάφου διὰ τὸν Νεῖλον ὅπως ἐκ τούτων κατασκευάσῃ ἐνδύματα, καὶ τέλος ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἔλεγεν αὐτῷ· «Σὺ πταίεις ἂν τὸ μοναστήριόν σου ἔπαθε· ἤρκει ν' ἀποταθῇς εἰς ἐμέ, καὶ εὐθὺς θὰ σοὶ ἀπέστελλον τὸ σημεῖον μου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐτοιχοκόλλας ἐν τῇ πύλῃ τῆς μονῆς σου. Τὸ μοναστήριόν σου θὰ ἦτο τότε σεβαστὸν εἰς πάντας τοὺς στρατιώτας μου, καὶ δὲν θὰ ἠναγκάζεσο οὔτε μίαν ἡμέραν νὰ ἐγκαταλίπῃς αὐτό. Ἤδη, ἐὰν θέλῃς νὰ μ' ἐπισκεφθῇς, σὲ προσκαλῶ· θὰ διαμένῃς καὶ θὰ περιέρχησαι ἐλευθέρως εἰς τὰς χώρας, ὅσαι μὲ ὑπακούουσι, καὶ θ' ἀπολαύῃς τιμῆς καὶ σεβασμοῦ παρὰ πάντων». Αἱ ἀφηγήσεις αὗται τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Νείλου τρανώτατα ἀποδεικνύουσιν ὅτι πλὴν τῶν παντοειδῶν βιαιοπραγιῶν ὑπῆρχον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἄλλαι σχέσεις μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Σαρακηνῶν. Ἐκτὸς τῶν ὡρῶν, καθ' ἃς ὀξεῖά τις ἐξερρήγνυτο κρίσις, ἀποκαθίσταντο κατὰ μικρὸν μεταξὺ τῶν θανασίμων τούτων ἐχθρῶν εἰρηνικώταται καὶ φιλικαὶ σχέσεις, ἀναγκαστικῶς σχεδὸν ἐπιβαλλόμεναι ὑπὸ τῶν

Βασίλειος, λίαν ἀγαπῶν τὸν ἅγιον, ἐδωρήσατο αὐτῷ 500 χρυσᾶ σολδία λέγων: Τὰ χρήματα ταῦτα εἶναι ἰδικά μου, διότι τὰ ἐκέρδησα διὰ τοῦ ξίφους μου. Ὅτε ἀνεκτησάμεθα τὴν Κρήτην ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Νικηφόρου, μήπω ἔτι ὄντος βασιλέως, εὕρομεν παρά τινι ἱερεῖ τὸ ἀληθὲς ἱμάτιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐκ τριχὸς καμήλου, στίγματα αἵματος περὶ τὸν λαιμὸν φέρον. Ὁ Νικηφόρος ἐδήλωσεν ὅτι τοῦτο μόνον τὸ ἱερὸν λείψανον ἐκράτει δι' ἑαυτὸν καὶ ἀφῆκεν εἰς ἐμὲ ὅλον τὸν χρυσόν, ὃν ταυτοχρόνως ἐκυριεύσαμεν» — Ὁ ἅγιος ἀπεποιήθη τὸ λαμπρὸν τοῦτο δῶρον διὰ τὴν μονὴν αὐτοῦ καὶ συνεβούλευσε τὸν στρατηγὸν νὰ διαθέσῃ αὐτὸ ὑπὲρ τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ρωσάνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀμοιβαίων συμφερόντων τῶν δύω λαῶν, τούτου δ' ἕνεκα οὔτε ὑπὸ τῶν συχνοτάτων πρὸς ἀλλήλους ἐχθροπραξιῶν καταλυόμεναι. Ἐν ταῖς εἰρηνικωτέραις ταύταις σχέσεσι τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ καὶ αἱ πολιτικαὶ συνενοήσεις· ἀλλὰ πλὴν τῶν κυριωτάτων τούτων, ὑπάρχουσι πολλὰ διδόμενα πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἐπήρχετο ἐκ διαλειμμάτων πραγματικὴ προσέγγισις τῶν δύω λαῶν, οἱ δὲ πρωταγωνιστοῦντες ἐν τῇ εἰρηνικῇ ταύτῃ ὁδῷ καὶ πλείονα ἀνεξιθρησκείαν ἐπιδειξάμενοι ἦσαν, παρὰ τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν φανατισμόν, οἱ Ἄραβες. Ἀπόδειξις ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος τῆς Ἀφρικῆς, ὅστις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βλάττον νὰ ἐξαγοράζῃ ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τῆς συγγενείας μετὰ μιᾶς τῶν γυναικῶν αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους ὁμοθρήσκους αὐτοῦ· ἀπόδειξις ὁ χριστιανὸς πρόκριτος τοῦ Παλέρμου, ὅστις, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἐμίρου Ἀβοὺλ Κασὲμ διατελῶν, ἱκανὴν εἶχε παρ' αὐτῷ ἐπιρροήν, ὥστε νὰ παρουσιάσῃ αὐτῷ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Νείλου ἀποσταλέντας μοναχούς· ἀπόδειξις ἐπίσης ὁ Ἐμίρης οὗτος, ὅστις τοσαύτην πρὸς τὸν Νεῖλον τρέφει ὑπόληψιν, ὥστε καὶ προτείνει αὐτῷ νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς μονῆς τὰ ἡγεμονικὰ αὐτοῦ ἐμβλήματα πρὸς περιφρούρησιν τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀπὸ πάσης βίας τῶν πολεμιστῶν αὐτοῦ καὶ προσκαλεῖ αὐτὸν νὰ κατοικήσῃ ἐν Σικελίᾳ, πλήρη ἀσφάλειαν καὶ γενικὸν σεβασμὸν αὐτῷ ὑπισχνούμενος. Πάντα ταῦτα δὲν ἀποδεικνύουσι τρανῶς ὅτι θὰ ἦτο ἄδικον ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἄραβας τῶν ἀφεστώτων ἐκείνων χρόνων αἰσθήματα διηνεκοῦς, τυφλοῦ καὶ ἀμειλίκτου μίσους κατὰ τῶν Χριστιανῶν ;

Ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης ὅτι ὁ φανατισμὸς τῶν Σαρακηνῶν πολεμιστῶν ἦτο ὀλιγώτερον ἀνελεύθερος τοῦ τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες διηνεκῶς περιεφρόνουν αὐτούς. Τοῦ μισαλλοθρήσκου τούτου πνεύματος τῶν Χριστιανῶν πλεῖστα παρέχει τεκμήρια ὁ Βίος τοῦ ἁγίου Νείλου. Βλέπομεν ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Ἰουδαίου Βισινιάνου αὐτὸν τοῦτον τὸν ὅσιον, ἐκ τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἀνακραυγάζοντα ὅτι δὲν ἦτο δίκαιον νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θανατωθῇ εἷς Χριστιανὸς διότι ἐφόνευσεν Ἰουδαῖον, ἐπειδὴ «τὸ αἷμα ἑνὸς Χριστιανοῦ εἶναι ἀντάξιον τοῦ αἵματος ἑπτὰ Ἰουδαίων». Αὐτός, ὁ τοσαύτης τυχὼν τιμῆς παρὰ τοῦ Ἀβοὺλ Κασέμ, δὲν ἐδίσταζε ν' ἀποκαλῇ τοὺς Σαρακηνοὺς «γεννήματα ἐχιδνῶν». «Ἀποφύγετε αὐτοὺς διὰ παντὸς τρόπου, ἔλεγε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, θὰ περισφίγξωσιν ὑμᾶς διὰ τῶν πλοκάμων αὐτῶν ὅπως ἐκμυζήσωσι τ' χριστιανικὸν ὑμῶν αἷμα».

Ὁ Νεῖλος, λοιπόν, καίπερ ἔχων τὴν περίεργον ταύτην ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας, οὐδόλως παρεγνώριζε τὰς ἀληθεῖς προθέσεις τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὅστις ἐξηκολούθει ὀργανῶν τὰς ἐνιαυσίους πέραν τοῦ πορθμοῦ λῃστεπιδρομὰς αὐτοῦ. Ἀπαίσιον, λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ, ἔβλεπε τὸ μέλλον. Οἱ Σαρακηνοὶ τὰ πάντα παρ' ἡμῖν θὰ καταστρέψωσι, συνήθιζε νὰ λέγῃ, καὶ σύμπασα ἡ Καλαβρία θὰ ὑποταγῇ εἰς αὐτούς. Ἔλαβεν ἐπομένως τὴν σοβαρὰν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλίπῃ μετὰ τῶν μοναχῶν αὐτοῦ τὰς ἐπαράτους ἐκείνας χώρας, ἐν αἷς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προσεύχηται ἐν εἰρήνῃ Λόγος μάλιστα πρὸς στιγμὴν ἐγένετο ὅπως οἱ εὐσεβεῖς ἀσκηταὶ ἀπέλθωσιν εἰς Ἀνατολήν, πιθανῶς εἰς τὴν Κωνστ)πολιν ἢ τὴν Θεσσαλονίκην, ὡς ἄλλοτε ὁ γηραιὸς ἡγούμενος Φαντῖνος· ἀλλ' ὁ Νεῖλος, μαθὼν ὅτι ἡ ἐπὶ ἁγιότητι φήμη αὐτοῦ μεγίστας ἐν Ἀνατολῇ ἔλαβε διαστάσεις, ἐφοβήθη τὰς παγίδας τοῦ δαίμονος. «Φεύγων τὰς τιμάς, ὧν θὰ ὑπερεπληροῦτο ἐν Ἑλλάδι, προὐτίμησεν ἐκ ταπεινοφροσύνης ν' ἀπέλθῃ παρὰ τοῖς Λατίνοις, παρ' οἷς ἄγνωστος ὢν οὐδεμιᾶς ἔτι ἀπέλαυεν ὑπολήψεως. Ἀλλ' ὅσον προσεπάθει ν' ἀποφύγῃ τὴν δόξαν, τοσοῦτον ἡ φήμη αὐτοῦ πανταχοῦ θεία χάριτι ηὔξανε, καὶ πάντες ὑπεδέχοντο αὐτὸν ὡς ὑπὲρ πάντας γεραρὸν ἀπόστολον».

Ἀπειρηκὼς ἄρα ὁ Νεῖλος ἐκ τῆς διαμονῆς ἐν χώρᾳ ἀδιαλείπτως λεηλατουμένῃ, μετηνάστευσε μετὰ τῶν ταπεινῶν αὐτοῦ μοναχῶν, ἡσυχωτέραν ζητῶν κατοικίαν. Ἡ εὐσεβὴς συνοδία, τραπεῖσα πρὸς βορρᾶν, ἀφίκετο πρῶτον εἰς Καπύην, ἔνθα μετ' ἐνδείξεων βαθυτάτου σεβασμοῦ ὑπεδέξατο τὸν ἅγιον ὁ ἀρχαῖος ἀν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τίπαλος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τῶν Βυζαντινῶν Πανδόλφος ὁ Σιδηροκέφαλος, θελήσας μάλιστα καὶ ἐπίσκοπον αὐτὸν νὰ καταστήσῃ· ἀντὶ τούτων ὁ Νεῖλος προεῖπεν αὐτῷ τὸν ἐπικείμενον αὐτοῦ θάνατον.

Ὁ Πανδόλφος διέταξε τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐν τῷ Κασίνῳ ὄρει περιωνύμου μονῆς τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, περιλαμβανομένης τότε ἐν ταῖς χώραις αὐτοῦ, νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς βασιλειανοὺς ἀσκητὰς ἓν τῶν ἐκ τῆς μονῆς ἐξαρτωμένων μικρῶν μοναστηρίων. Ὁ ἀββᾶς Ἀλίγερνος ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ καὶ ἕως οὗ ἐκλέξῃ τὸ μέρος, ἐν ᾧ θὰ ἐγκαθίσταντο οἱ νεήλυδες, ἐκάλεσε τὸν ἅγιον Νεῖλον ὅπως μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐλθὼν ἀναπαυθῇ ἐν τῷ ὄρει Κασίνῳ. Ἡ περιοδεύουσα μικρὰ ἀδελφότης, ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα μοναχοὺς περιλαμβάνουσα, ἐγένετο μετὰ πολλῶν τιμῶν δεκτὴ ὑπὸ πάντων τῶν μοναχῶν, ἐλθόντων ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ πρὸς ὑπάντησιν αὐτῆς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, καὶ ὁ γηραιὸς Νεῖλος, ἑβδομηκοντούτης ἤδη ὢν τότε, ἐλειτούργησε κατὰ τὸ ἑλληνικὸν τυπικὸν ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς μονῆς ἐκκλησίᾳ, ψάλλων ὕμνους ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου. Ἡ περιβολὴ τῶν ἑλλήνων μοναχῶν, ἡ μεγάλη καὶ πλατεῖα αὐτῶν γενειάς, ἡ μακρὰ καὶ κυμαινομένη κόμη καὶ τὰ ἰδιάζοντα αὐτῶν ἔθιμα πολλὴν βεβαίως προὐξένησαν ἔκπληξιν εἰς τοὺς λατίνους ἀδελφοὺς αὐτῶν. Τὸ κατ' ἀρχὰς φαίνεται ὅτι ἐπῆλθον μικραί τινες συγκρούσεις, καὶ ὁ Νεῖλος προεκλήθη εἰς θεολογικὰς συζητήσεις, δι' ὧν ὑπερησπίσθη τὸ τυπικὸν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἡ πρᾳότης αὐτοῦ, ἡ θαυμαστὴ ἀγνότης, οἱ ἐποικοδομητικοὶ λόγοι, αἱ ἐπιχειρηματικώταται ἀπαντήσεις αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκανθωδεστάτας ἐρωτήσεις κατενίκησαν πάσας τὰς προλήψεις τῶν δυτικῶν, καὶ τὰ τέκνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἔζησαν ἐν πληρεστάτῃ συμπνοίᾳ μετὰ τῶν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου. Ἐδόθη δὲ εἰς τὸν Νεῖλον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν μοναχοὺς τὸ ἐν τῇ κοιλάδι Λουκίας μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μιχαήλ, ὅπου ἔμειναν ἐπὶ πολλὰ ἔτη· τὸν περιφανῆ ἐρημί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

την θ' ἀνεύρωμεν καὶ πάλιν ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἱστορίας ταύτης.

Ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ἐν τῇ ἀτυχεῖ Καλαβρίᾳ ἐπελθόντα γεγονότα. Ὁ προνοητικὸς Νεῖλος ὀρθότατα ἔπραξεν ἐγκαταλιπὼν μετὰ τῶν μοναχῶν αὐτοῦ τὰς κακοδαίμονας ἐκείνας χώρας· ἠπατήθη δὲ μόνον ὡς πρὸς τὴν πηγήν, ἐξ ἧς θ' ἀπέρρεον αἱ μέλλουσαι συμφοραί. Θύελλα, πολλῷ πασῶν τῶν πρώην φοβερωτέρα, ἐνεκυμονεῖτο διὰ τὰ θέματα τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἐκ βορρᾶ, ὀλεθρία θύελλα, ἥτις τάχιστα ἐβίασεν Ἀραβάς τε καὶ Ἕλληνας ἂν μὴ νὰ συμμαχήσωσιν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ν' ἀνακωχεύσωσιν ὅπως ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτῆς. Ὁ νέος οὗτος καὶ παντοδύναμος ἀντίπαλος ἦν ὁ τῆς Γερμανίας αὐτοκράτωρ Ὄθων ὁ Β', αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν οἱ Ρωμαῖοι ἐπωνόμασαν, ἀδίκως ὅμως, «Αἱμοχαρῆ» [1]).

Τὰ πρῶτα ἔτη, τὰ ἀπὸ τοῦ 973 μέχρι τοῦ 980, τῆς βασιλείας τοῦ διαδόχου τοῦ μεγάλου Ὄθωνος τῆς Γερμανίας, τοῦ νεαροῦ συζύγου τῆς βυζαντινῆς βασιλόπαιδος Θεοφανοῦς, εἶχον παρέλθει ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ ὡς πρὸς τὰς ἐν τῷ ἰταλικῷ αὐτοῦ βασιλείῳ κτήσεις αὐτοῦ. Περισπώμενος Ὄθων ὁ Β' περὶ σοβαρωτάτας ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις ἐν Γερμανίᾳ, περὶ πολέμους κατὰ στασιασάντων ὑποτελῶν ἢ ταραξιῶν πολεμίων τοῦ βορρᾶ, διατελῶν τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀδελαΐδος, εἶχεν ἐμφανισθῇ τὸ φθινόπωρον τοῦ 978 μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Παρισίων, ὅπου δεκακισμύριαι φωναὶ τῶν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Μομμάρτρης συναγερθέντων μαχητῶν αὐτοῦ πολύκροτον ἔψαλλον ἀλληλούϊα. Δικαιότατα δὲ ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ, ἐν ἐγγράφῳ φέροντι ἡμερομηνίαν 15 ὀκτωβρίου 980, ἀνέκραζεν ὑπερηφάνως ἐπισκοπῶν τὸ παρελθὸν ὅτι τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ οὐ μόνον διετήρησε πάσας τὰς εὐρείας κτήσεις τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια αὐτῶν. Καὶ οἱ λαοὶ δ' ἐθεώ-

[1]) Ἴδε Gregorovius Geschichte der Stadt Rom. Τ. Γ'. σελ. 377 σημ. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρουν ὡς σημεῖον θείας εὐλογίας τὸ ὅτι μετὰ μακρὰν στείρωσιν ἡ Θεοφανώ, ἧς ἡ αὔξουσα ἀεὶ ἐπὶ τοῦ συζύγου ἐπιρροὴ ἀντεστάθμισε μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ βαθμιαίως ὑπερέβη καὶ αὐτὴν τὴν τῆς μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος [1]), ἔτεκεν αὐτῷ πρὸ μικροῦ υἱόν, ἀσθενῆ ἐλπίδα τόσων λαῶν καὶ τόσων βασιλέων, Ὄθωνα καὶ αὐτόν, ὡς ὁ πάππος καὶ ὁ πατήρ, ὀνομασθέντα. Ἀλλ' οἱ λαοὶ ἀτυχῶς ἠπατῶντο, καὶ ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἡ ἀρτιγενὴς εὐκληρία Ὄθωνος τοῦ Β΄ ἔμελλε νὰ καταστραφῇ ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Ἰταλίας, τῆς ἐνθέρμως μὲν ὑπὸ τῆς φυλῆς αὐτοῦ ἐπιθυμουμένης, ὀλεθρίας δὲ πάντοτε γενομένης εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εἰρήνην αὐτῆς.

Τὰ τελευταῖα τῆς βασιλείας γεγονότα, λέγει ὁ Giesebrecht [2]), καὶ μάλιστα ἡ περίφημος ἐπὶ Παρισίους ἐκστρατεία, ἥτις ἤγαγε τοὺς σάξωνας πολεμιστὰς μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης τοῦ Χλοδοβίκου, κέντρου ἄλλοτε τῆς φραγκικῆς δυνάμεως, τὰ μάλιστα ἐξῆραν τὴν θέσιν τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος παρὰ τοῖς λαοῖς αὐτοῦ. Ἐὰν μέχρις ἐκείνου ἡ δημοσία γνώμη ἐξήνεγκεν αὐστηρὰς πολλάκις κρίσεις περὶ τοῦ ὁτὲ μὲν βιαιοπαθοῦς, ὁτὲ δὲ ἄγαν ἀδυνάτου χαρακτῆρος αὐτοῦ, περὶ τῆς ἀεὶ αὐξούσης ὑπεροχῆς, ἣν ἐξήσκησεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀλλοδαπὴ αὐτοῦ σύζυγος ἐφ' ὅσον ἐμειοῦτο ἡ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, περὶ τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὰ πράγματα ἐλεύσεως νέας ὅλης γενεᾶς, ἀπαξιούσης τὰς τῶν πρεσβυτέρων συμβουλάς, ἦδη πᾶν σύμπτωμα δυσαρεσκείας ἐφαίνετο ἐκλεῖπον, διότι ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον ἀναζῶσαν ἐν τῷ υἱῷ τὴν μεγάλην ψυχὴν τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ πατρός, ἐθεώρουν αὐτὸν εἰς πλήρη ὡριμότητα ἀφικόμενον, ἱκανὸν τοὺς μεγίστους νὰ διαπράξῃ ἄθλους καὶ εἰς τὰ περιφανέστατα τῶν ἔργων ὑπὸ τῆς Προ-

[1]) Ἀπό τινος ἡ ἐπιρροὴ αὕτη τῆς Θεοφανοῦς ἐπὶ τοῦ συζύγου αὐτῆς τὰ μέγιστα εἶχεν ἀναπτυχθῆ, παντελῶς ἀντικαταστήσασα τὴν τῆς εὐεργετικῆς αὐτοκρατείρας Ἀδελαΐδος. Ἴδε Μυστακίδου Ἔ ἀ. σελ 45 κ. ἑ.

[2]) Jahrbücher des deutschen Reichs uuter der Herrschaft Kaïser Otto II, Berlin 1840 σελ. 586.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νοίας προωρισμένον. Καὶ πράγματι ὁ νεαρὸς ἥρως ὑπὸ μεγίστης διεφλέγετο φιλοδοξίας, καὶ ἡρωϊκὸν θάρρος ἐπλήρου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἡ μόνη αὐτοῦ σκέψις καὶ μέριμνα ἦν πῶς νὰ ἐπιτελέσῃ μέχρι τέλους τὸ εὐγενὲς ἔργον, οὗ κατήρξατο ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ τὴν δόξαν τῆς αὐτοκρατορίας νὰ φέρῃ μέχρι τῶν ὁρίων, ἅπερ ἐκεῖνος καθώρισε. Πρὸ παντὸς ἐπεθύμει νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὑπέρτατα τοῦ Ὄθωνος Α' περὶ τῆς Ἰταλίας σχέδια, νὰ κατακτήσηται τὸ τελευταῖον τεμάχιον γῆς τῆς χερσονήσου, νὰ συγχωνεύσῃ τὸ ὡραῖον τοῦτο βασίλειον μετὰ τῆς πέραν τῶν Ἄλπεων εὐρείας αὐτοῦ αὐτοκρατορίας καὶ μίαν μόνην ἐξ αὐτῶν ἀπέραντον νὰ καταρτίσῃ μοναρχίαν.

Μόλις λοιπὸν ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ ἀποκατέστησεν ὁριστικῶς ἐν Γερμανίᾳ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, μόλις ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ καὶ δυνάμενον ν' ἀποκρούσῃ νικηφόρως πᾶσαν νέαν ἐκ Γαλλίας ἐπίθεσιν, ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, ἐγκαταλείπων χάριν τῶν νοτίων χωρῶν τὴν ἀρχαίαν πατρικὴν κληρονομίαν τοῦ βορρᾶ, ἣν δὲν ἔμελλεν ἀτυχῶς νὰ ἐπανίδῃ πλέον. Κατὰ νοέμβριον τοῦ 980, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοφανοῦς, τοῦ νηπίου ἔτι υἱοῦ αὐτοῦ Ὄθωνος, τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἡγουμένης Ματθίλδης τοῦ Κεδλιμβούργου, τοῦ ἀρίστου τῶν φίλων αὐτοῦ δουκὸς Ὄθωνος, καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν καὶ ἀρίστων ἱπποτῶν, ὑπὸ ὁλοκλήρου εὐγενοῦς νεολαίας ἁπλήστως ποθούσης νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς ἄθλους τῆς προκατόχου βασιλείας, ἀπήρχετο ἐκ Γερμανίας καὶ διὰ τοῦ Σαὶντ Γάλ, εἰς οὗ τὸ μοναστήριον πολλὰ τῇ παρακλήσει τῆς αὐτοκρατείρας ἐδωρήσατο κτήματα, διήρχετο τὰς Ἄλπεις. Ἡ Θεοφανώ, ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς, τῆς αὐτοκρατείρας Ἀδελαΐδος, παραγκωνισθεῖσα, φαίνεται ὅτι ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μεγάλην ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ συζύγου αὐτῆς κατὰ τοὺς πρώτους μόλις μῆνας τοῦ 975, καθ' ἣν ὥραν ὁ πιστότατος αὐτῆς φίλος καὶ μέλλων σύμβουλος Ὀὐίττιγις ἐγίνετο ἀρχιεπίσκοπος Μογοντιάκου καὶ πρωθιερεὺς τοῦ αὐτοκράτορος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῇ 5 δεκεμβρίου Ὄθων ὁ Β' ἦν ἐν Παβίᾳ, ὅπου τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἀββᾶ τοῦ Κλουνὺ Μαϊὼλ συνδιηλλάγη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τῆς χήρας αὐτοκρατείρας, ἥτις, βλέπουσα τὴν παρὰ τῷ υἱῷ ἐπιρροὴν αὐτῆς μειωθεῖσαν ἕνεκα γεγονότων ἀσχέτων πρὸς τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν, εἶχεν ἀπό τινος ἀποχωρήσει τῆς αὐλῆς εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς Βουργουνδίαν, ἦλθε δ' εἰς Παβίαν ὅπως συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ υἱοῦ. Συνδιηλλάγη δὲ ὁ Ὄθων καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς χήρας αὐτοκρατείρας καὶ θείου αὐτοῦ, τοῦ βασιλέως τῆς Βουργουνδίας Κορράδου. Ἐκεῖθεν ἀφίκετο εἰς Ραυένναν, ὅπου ἐώρτασε τὰ Χριστούγεννα καὶ ἐπὶ μακρὸν παρέμεινε, φροντίζων ἅμα νὰ μυηθῇ τὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας, οὗ τὴν κυβέρνησιν ἀπόφασιν εἶχεν αὐτὸς στερρᾷ τῇ χειρὶ ν' ἀναλάβῃ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προσῆλθεν αὐτῷ ὁ πάππας Βενέδικτος ὁ Ζ', διωχθεὶς ἐκ Ρώμης ὑπὸ τῆς καὶ πάλιν θριαμβευσάσης στάσεως τῆς ἀντιθέτου πρὸς τοὺς Γερμανοὺς μερίδος,

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἰανουαρίου Ὄθων ὁ Β', καταλιπὼν τὴν Ραυένναν, διηυθύνθη τέλος εἰς Ρώμην. Τὴν διάπυρον καὶ γενναίαν αὐτοῦ καρδίαν εὐρύτατα ἐπλήρουν σχέδια. Οὐ μόνον ἤθελε νὰ παλινορθώσῃ ἐν τῇ Αἰωνίᾳ Πόλει τὴν παπικὴν ἐξουσίαν σὺν τῇ ἑαυτοῦ, ἣν σφόδρα ἡ ἀπόπειρα τοῦ Κρησκεντίου ἐκλόνησεν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποδιώξῃ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰταλίας τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῆς γερμανικῆς κατακτήσεως, καταλαμβάνων τὰς τελευταίας ἐν τῇ χερσονήσῳ ἑλληνικὰς κτήσεις. Τὰς τοῦ πατρὸς περὶ τῶν ποθητῶν τούτων θεμάτων βουλὰς ἐνστερνισθείς, ἐθεώρει ἤδη ταῦτα ὡς ὑποχρεωτικὴν προῖκα τῆς αὐτοκρατείρας Θεοφανοῦς, τῆς συζύγου αὐτοῦ. Βλέπων τοὺς δύο αὐτοῦ γυναικαδέλφους ἀφανῶς καὶ ἐν μέσῳ μυρίων δυσχερειῶν βασιλεύοντας ἐν Κ)πόλει, ἔκρινε τὴν ἐν ταῖς ἰταλικαῖς κτήσεσιν ἐξουσίαν αὐτῶν λίαν ἐξησθενηκυῖαν περὶ οὐδενὸς σχεδὸν αὐτὴν ποιούμενος.

Ἀντιπαρέρχομαι διὰ βραχυτάτων τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης ταύτης ἰταλικῆς ἐκστρατείας τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθὸ ἐμμέσως μόνον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀφήγησιν σχετιζόμενα. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, οὐδεμίαν ἀπαντήσας ἀντίστασιν. Γνωστὰ εἰσὶ τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαδραματισθέντα μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὄθωνος Α'. Μία μερὶς τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας, ἡ ἐθνικὴ λεγομένη μερίς, δυσμενῶς ἔχουσα πρὸς τὸν πάπαν Βενέδικτον τὸν Ζ', δημιούργημα τοῦ τεθνεῶτος αὐτοκράτορος καὶ διάδοχον τοῦ Ἰωάννου Γ', ἀποθανόντος, ὡς εἴρηται, τὸν σεπτέμβριον τοῦ 972, συνησπίσθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰσχυροῦ τῶν Κρησκεντίων οἴκου, ἐξ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ γένους καταγομένου. Ὁ ἐπιφανέστατος τότε ἀντιπρόσωπος τοῦ περικλεοῦς τούτου οἴκου ἔφερε, κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐπώνυμον, ληφθὲν ἐκ τῆς κατοικίας αὐτοῦ, ἐγγγερμένης πιθανῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν Θερμῶν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπικαλούμενος «a cavallo marmoreo», ἀπὸ τῶν δύο κολοσσαίων ἵππων σὺν τοῖς δαμασταῖς αὐτῶν, οἵτινες νῦν μὲν ἵστανται πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κυριναλίου, ἦσαν δὲ τότε ἀπέναντι τῶν Θερμῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λόφου, ὅστις διετήρησε μέχρι τοῦδε τὸ ὄνομα Monte Cavallo. Περὶ τῶν ἵππων τούτων καὶ τῶν ἀναβατῶν αὐτῶν πολλὰ τὰ μυστηριώδη ἐμυθολογοῦντο [1]). Ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς τῶν τότε γεγονότων ἦν ἕτερόν τι μέλος τοῦ αὐτοῦ οἴκου, Κρησκέντιος ὁ τῆς Θεοδώρας, οὕτω καλούμενος ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς μητρὸς αὐτοῦ [2]). αὐτὸς ἐγένετο ὁ μέγας στασιάρχης τῆς ἐθνικῆς μερίδος κατὰ τοῦ πάπα Βενεδίκτου τοῦ ΣΤ'. Ἡ νεότης Ὄθωνος τοῦ Β', ἡ χάριν ἐδραιώσεως τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἐπὶ ἀρραγῶν βάσεων παρατεταμένη διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ, βεβαίως δὲ καὶ αἱ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄμεσοι ἐνθαρρύνσεις τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ βυζαντινῶν στρατηγῶν, ἔδωκαν θάρρος εἰς τοὺς ἐν Ρώμῃ ἀντιπάλους τῶν Γερμανῶν, εὐ-

[1]) Gregorovius ἔ. ἀ. Τ. Γ. σελ. 365.

[2]) Οὐδὲν ὑπάρχει ἔγγραφον, λέγει ὁ Γρηγορόβιος, μαρτυροῦν ὅτι ἡ Θεοδώρα αὕτη ἦν ἡ πολύκροτος ρωμαία συγκλητικὴ ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ Κρησκέντιος ἦν υἱὸς τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ Ι'. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι παρακεκινδυνευμένη εἰκασία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καιρον θεωρήσαντας τὴν ὥραν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων αὐτῶν δικαίων, ἴσως δὲ καὶ πρὸς αἰώνιον αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ ξενικοῦ ζυγοῦ. Ἐξερεθιζόμενοι οἱ ἐν Ῥώμῃ στασιῶται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς Θεοδώρας Κρησκεντίου, συνέλαβον τὸν πάπαν, ὅστις φυλακισθεὶς ἐν τῷ πύργῳ Ἁγίου Ἀγγέλου ἀπέθανε μετὰ μικρὸν φρικώδη ἐν αὐτῷ θάνατον, καὶ ζῶντος ἔτι αὐτοῦ διάδοχον ἡ νικηφόρος μερὶς ἀνέδειξε τὸν διάσημον Φράγκον ἢ Φραγκόνιον, υἱὸν τοῦ Φερουκίου, ἐξ ἀγνώστου ρωμαϊκοῦ οἴκου [1]).

Ὁ Φράγκος μετωνομάσθη Βονιφάτιος Ζ', οἱ δὲ σύγχρονοι παριστῶσιν αὐτὸν ὡς ἀποτρόπαιον τέρας, βαφὲν τῷ αἵματι τῶν θυμάτων αὐτοῦ· ἀλλὰ τοσοῦτον ἐλάχισται εἶναι αἱ περὶ αὐτοῦ πληροφορίαι ἡμῶν, ὥστε κατ' ἀνάγκην διερωτώμεθα, ἐὰν ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι τερατώδης ὑπερβολή. Ἄλλως δὲ μόλις ἐκλεγεὶς ὁ νέος οὗτος πάπας εὐθὺς καὶ αὐτὸς ἐξέλιπεν, ἁπλῶς δὲ μόνον οἱ σύγχρονοι λέγουσιν ὅτι, ἐπὶ ἕνα μῆνα καὶ δώδεκα ἡμέρας κατασχὼν τὸν θρόνον, ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Ῥώμης καὶ κατέφυγεν εἰς Κ)πολιν μετὰ τοῦ παπικοῦ θησαυροῦ, ὃν ὑπεξήρεσεν. Οὐδὲν ἀτυχῶς γινώσκομεν περὶ τῆς ἐλεύσεως καὶ τῆς διαμονῆς αὐτοῦ ἐν τῇ θεοφρουρήτῳ πόλει, ἔνθα φαίνεται ἀφικόμενος κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 974, ἐκτὸς μόνον ὅτι εὗρεν ἄσυλον παρὰ Ἰωάννῃ τῷ Τσιμισκῇ μετὰ καὶ ἄλλων προσφύγων, ἐν οἷς καὶ ὁ Λανδόλφος τῆς Κόνζας, ἐκδιωχθεὶς τοῦ Σαλέρνου ὑπὸ Πανδόλφου τοῦ Σιδηροκεφάλου· ἡ φιλικὴ ὑποδοχὴ τοῦ ἱεράρχου τούτου ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς πιστοποιεῖ ὅτι ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὠφείλετο ἐν μέρει εἰς τὰς σκευωρίας τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐπεζήτει τὸν διορισμὸν πάπα ἀφωσιωμένου εἰς αὐτήν, προσπαθοῦσα ταὐτοχρόνως νὰ καταρρίψῃ τὴν ἐν τῷ Σαλέρνῳ γερμανικὴν ἐπιρροήν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ταχυτάτη τοῦ Φράγκου ἔξωσις ἦν βεβαίως ἔργον τῆς ἐν Ἰταλίᾳ γερμανι-

[1]) Ἴσως τὸ ἐπώνυμον τοῦτο Φράγκος δεικνύει φραγκικὴν καταγωγήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς μερίδος, ἧς ὁ ἐν τῷ νότῳ ἀρχηγὸς ἦν πάντοτε. Πανδόλφος ὁ Σιδηροκέφαλος, μερίδος, ἥτις ἐδέσποσε καὶ αὖθις τῶν ἐν Ρώμῃ πραγμάτων. Περίεργον δὲ ὅτι ὁ πρωταγωνιστήσας κατὰ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ Βενεδίκτου ΣΤ΄ Κρησκέντιος ἐκλείπει εὐθὺς ἐκ τοῦ μέσου, καὶ ἡ ἱστορία οὐδὲν πλέον πλὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀναφέρει. Ἀπὸ τῆς ῥαγδαίας πτώσεως τοῦ προστατευομένου αὐτοῦ φαίνεται, τοῦτο δὲ πιθανῶς ἐκ φόβου τῆς γερμανικῆς ἐκδικήσεως, πόρρω τῶν πραγμάτων διατελέσας μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπελθόντος βεβαίως μετὰ τὸ 977. Ἴσως αὐτός ἐστιν ὁ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν ἁγίων Βονιφατίου καὶ Ἀλεξίου ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου ἀποθανὼν τῇ 7 ἰουλίου 984 μοναχός, ὡς μανθάνομεν ἐκ πομπώδους ἐπιγραφῆς, ἔτι καὶ νῦν ὑφισταμένης.

Μετὰ τὴν ἐσπευσμένην φυγὴν τοῦ Βονιφατίου τοῦ Ζ΄ δυσχερεστάτη τοῦ διαδόχου αὐτοῦ ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο. Ἁγίου τινὸς ἀνδρός, τοῦ ἀββᾶ τοῦ Κλουνὺ Μαϊώλ, ἀποποιηθέντος τὴν τιάραν, ἣν αὐτῷ προσέφερεν Ὄθων ὁ Β΄, ἡ νικηφόρος μερὶς ἀνήγαγεν ἐπὶ τέλους, τῇ συναινέσει τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὸν θρόνον τὸν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλβερίκου καὶ Ἰωάννου τοῦ ΙΒ΄ ἐπίσκοπον Σούτρης, μετονομασθέντα Βενέδικτον Ζ΄, οὗ πρώτη φροντὶς ἐγένετο ὁ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἀφορισμὸς ἐν συνόδῳ ἐπὶ τούτῳ συγκληθείσῃ. Ὁ γενναῖος οὗτος πάπας κατώρθωσε δι' ἐκτάκτου ἐνεργείας νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου κατὰ χαλεπωτάτας περιστάσεις, διὰ μυρίων ταραχῶν καὶ κινδύνων· ἀλλὰ μάτην ἀναμείνας τὴν ἐπίσκεψιν, ἣν ἀπὸ πέντε ἐτῶν ὑπισχνεῖτο αὐτῷ Ὄθων ὁ Β΄, καὶ καθ' ἅπαντα τοῦτον τὸν χρόνον διατηρήσας τὴν ὑπεροχὴν τῆς γερμανικῆς μερίδος κατὰ δυσχερεῖς, ἀλλ' ὅλως ἀγνώστους ἡμῖν περιστάσεις, ὑπέκυψε καὶ αὐτὸς προσωρινῶς εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῆς ἀντιπάλου μερίδος, καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης, προσῆλθε δέ, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας ἐν Ραυέννῃ. Αἱ ἐπίμονοι τοῦ Βενεδίκτου παρακλήσεις ὅπως ὁ Ὄθων ἀπολυτρώσῃ αὐτὸν τῶν ἀσπόνδων αὐτοῦ ἐχθρῶν ὑπῆρξαν ἐκ τῶν πειστικωτάτων λόγων τῆς εἰς Ἰταλίαν καθόδου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἄνακτος τούτου. Μεταξὺ ἄλλων σημαντικῶν γεγονότων τῆς πολυταράχου ταύτης ἀρχιερατείας δὲν δυνάμεθα νὰ παρέλθωμεν ἐν σιωπῇ τὴν ἀνοικοδομὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Βονιφατίου καὶ Ἀλεξίου ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου, τῆς περιφημοτέρας ἐν Ρώμῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μονῆς, αὐτῆς ἐκείνης, ἐν ᾗ ἐζήτησεν ἄσυλον ὁ Κρησκέντιος. Βενέδικτος ὁ Ζ' ἐδωρήσατο αὐτὴν εἰς τὸν ἕλληνα μητροπολίτην Δαμασκοῦ Σέργιον, ἐκδιωχθέντα τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀφρικανικῶν στρατευμάτων τοῦ Φατιμίτου τῆς Αἰγύπτου καὶ καταφυγόντα εἰς Ρώμην, ὁ δὲ Σέργιος, ἀνεγείρας τὴν διαπιστευθεῖσαν αὐτῷ καλλιπρεπῆ μονήν, ἐγένετο ὁ πρῶτος αὐτῆς ἡγούμενος. Καίτοι δ' οἱ ὑπ' αὐτὸν μοναχοὶ ἐστοίχουν τῷ κανόνι τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, συνεμόναζον οὐχ ἧττον ἐν αὐτῇ παρὰ τοὺς Λατίνους καὶ βασιλειανοὶ μοναχοί, βεβαίως δὲ ὁ Σέργιος ἐλθὼν εἰς Ρώμην εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν ταύτην, καθὸ ἑλληνικὸν κοινόβιον οὖσαν. Ὁ πρᾶος καὶ εἰρηνικὸς ἱεράρχης διετέλεσε μέχρι τοῦ 981 διακυβερνῶν τὸ μοναστήριον αὐτοῦ, ὅπερ παρέμενεν ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς χαλεποὺς καὶ βαρβάρους ἐκείνους χρόνους ἀληθὲς φυτώριον διακεκριμένων καὶ εὐρυμαθῶν ἀνδρῶν.

Βενέδικτος ὁ Ζ' ἐπανέκαμψεν ἄρα νικητὴς εἰς Ρώμην εἰς τὸ ἐν Λατερανῷ μέγαρον αὐτοῦ, δορυφορούμενος ὑπὸ τοῦ πανισχύρου αὐτοῦ προστάτου. Ἔπαυσε πᾶσα ἀντίστασις ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει, καὶ Ὄθων ὁ Β' θριαμβεύων, ἐγκαταστὰς ἐν τῷ Λεοντείῳ ἄστει, ἐν τῷ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου μεγάρῳ, συνήθροισε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπισήμως τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα ἐτέλεσεν ἐν μέσῳ ἀπειροπληθοῦς καὶ ἀγλαοφανοῦς ὁμηγύρεως λαϊκῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, ὑψηλῶν βαρώνων καὶ ἐπισκόπων οὐ μόνον τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Γαλλίας καὶ Βουργουνδίας, μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατειρῶν, τῆς μητρὸς καὶ τῆς σύζυγου αὐτοῦ, τοῦ θείου αὐτοῦ βασιλέως τῆς Βουργουνδίας Κορράδου καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Γαλλίας Οὔγου, τοῦ μέλλοντος ἀρχηγέτου τῆς βασιλικῆς δυναστείας τῶν Καπετιδῶν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐλθόντος εἰς Ρώμην πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐνοίας τοῦ νεαροῦ Καίσαρος διαλλαγέντος πρὸς τὸν βασιλέα Λοθάριον.

Ἀλλὰ δὲν ἤρκει εἰς τοῦ ὑπερηφάνου αὐτοκράτορος τὴν μεγαλόφρονα ψυχὴν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐν Ρώμῃ ἐξουσίας αὐτοῦ· εὐρύτερα σχέδια τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἀπησχόλουν, καὶ ἀπαραίτητον ἐθεώρει τὴν ἀμέριστον κυριότητα τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ δὲ τῆς πτώσεως τοῦ Βερεγγαρίου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς κυριωτάτοις κομητάτοις καὶ ἐπισκοπαῖς τῆς ἄνω Ἰταλίας ἐγκαταστάσεως τῶν ἐνθερμοτάτων ὀπαδῶν τοῦ σαξωνικοῦ οἴκου, ὑπελείπετο μόνη ἡ τῆς κάτω Ἰταλίας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατάκτησις· αὐτὴ μόνη εὐρὺ παρεῖχεν ἐνεργείας στάδιον εἰς τοὺς διαπύρους, φιλοκινδύνους καὶ φιλοδόξους πόθους τοῦ νεαροῦ ἄνακτος, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην ἐστραμμένα ἀεὶ τὰ βλέμματα εἶχε. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἐπιχείρησις ἦν ἀξία τοῦ ἀλκίμου ἐκείνου ἀνδρός. Καὶ διετήρησε μὲν ἡ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀνδρείου Πανδόλφου καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ διατελοῦσα γερμανικὴ μερὶς πάσας αὐτῆς τὰς θέσεις ἐν ταῖς ἀφεστώσαις ἐκείναις χώραις, ἐνικηφόρησε δὲ καὶ ἐν πολλαῖς δευτερευούσαις συμπλοκαῖς, ἀλλ' οὐχ ἧττον κρισιμωτάτη διετέλει ἡ ἐκεῖ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἕνεκα ἰδίως τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν. Καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν Ρώμην καὶ πᾶσαν τὴν νότιον Ἰταλίαν κατεπτόει ὁ διηνεκὴς φόβος νέας καὶ φοβερωτέρας τῶν πρώην ἀραβικῆς ἐπιδρομῆς. Πρὸς ἤρεμον καὶ ἔνδοξον ἐπὶ τῆς χερσοννήσου βασιλείαν ἔδει ἀντὶ πάσης θυσίας πρόρριζος ν' ἀνασπασθῇ ὁ θανάσιμος οὗτος κίνδυνος. Καὶ εἶχε μὲν πρὸ μικροῦ ἐκ βάθρων καταστραφῇ ὑπὸ Γουλιέλμου τῆς Προβηγκίας τὸ ἐρυμνότατον προβηγκιανὸν φρούριον τῶν Σαρακηνῶν τοῦ Φραξινέ, ἀλλ' οἱ ἐν Σικελίᾳ ὁμόθρησκοι αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀτρομήτου Ἐμίρου Ἀβοὺλ Κασέμ, ἀληθοῦς προμάχου τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἐν τῇ Μεσογείῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐξηκολούθουν οὐχ ἧττον ἐπελαύνοντες καθ' ἕκαστον ἔαρ καὶ καταπτοοῦντες διὰ τῶν ληστεπιδρομῶν αὐτῶν τοὺς λαοὺς τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας. Τέλος δὲ καὶ πρὸ παντὸς ὑπε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λείποντο εἰσέτι ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις καταπολεμητέοι οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξωσθῶσιν ἄνευ κρατερᾶς ἀντιστάσεως. Οἱ νεαροὶ βασιλεῖς τῆς Κ)πόλεως, καίπερ γυναικάδελφοι τοῦ γερμανοῦ Καίσαρος, στερρῶς ἀντείχοντο τῶν μὴ νομίμων δικαιωμάτων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Βενεουέντου, τῆς Καπύης καὶ πασῶν τῶν χωρῶν, ὅσαι ἀνῆκον εἰς τοὺς λογγοβάρδους ὑποτελεῖς τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπρόκειτο ἄρα πρώτιστα μὲν νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας τῶν βασιλέων, εἶτα νὰ καταληφθῶσιν ἡ Ἀπουλία καὶ ἡ Καλαβρία, ἐκδιωκομένων τῶν βυζαντινῶν στρατηγῶν, καὶ νὰ κατακτηθῇ ἡ Σικελία ἀφαιρουμένη ἀπὸ τοῦ Ἐμίρου αὐτῆς. Λαμπρὸς ἄρα ὁ ἀγὼν προὐβάλλετο, λαμπρὸν δὲ τὸ κέρδος, καὶ Ὄθων ὁ Β', ἐμμανὴς δόξης ἐραστής, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκστρατεύσῃ· καὶ ἡ μὲν ἐπισήμως ἀνακηρυσσομένη πρόφασις ἦν ἡ εἰρήνευσις τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου, ἀποτελοῦντος ἀναπόσπαστον μέρος τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ πραγματικὸς σκοπὸς ὁ ἀμητὸς δόξης καὶ κατακτήσεων ἀπό τε τῶν σαρακηνῶν καὶ ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν πολεμίων.

Τὰ μεγάλα ταῦτα σχέδια μόλις σχηματισθέντα κατὰ μεγάλων προσέκρουον δυσχερειῶν. Ὡς ὁ πρόσφυξ πάπας Βονιφάτιος εὐθὺς τὰ βλέμματα εἰς Κων)πολιν ἔστρεψεν, οὕτω καὶ πάντες ὅσοι ἐν Ἰταλίᾳ ἐφοβοῦντο τὴν ἐν τῇ χερσοννήσῳ ἐδραίωσιν τῆς γερμανικῆς δυνάμεως ἐκεῖ τὰ βλέμματα ἔρριπτον, μάλιστα δὲ αἱ δείλαιαι νότιοι χῶραι, αἱ ὑπό τε τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων κατασπαρασσόμεναι. Πάντοτε ἡ πλάστιγξ ἔμενεν ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀμφιρρέπουσα μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων αὐτοκρατοριῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, αἵτινες συνώρευον ἐκεῖ, πάντοτε δὲ καὶ ὁ τῶν Σαρακηνῶν πόλεμος ἐμαίνετο ἐν αὐταῖς. Αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις ἐφαίνοντο κατὰ φοβερὰν συγκυρίαν ὅτι ἐπὶ τῆς στενῆς ἐκείνης λωρίδος γῆς σύνθημα εἶχον νὰ συναντηθῶσιν ὅπως διηνεκῶς διαμιφισβητῶσιν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλας, μόνη δ' ἡ ὁριστικὴ νίκη μιᾶς τούτων ἠδύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νατο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν.

Πλὴν τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας, αἵτινες ἀπετέλουν μέρος ἀναπόσπαστον τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν ἐπιρροὴν διετέλουν ἔτι ἡ Νεάπολις καὶ ἡ κραταιὰ Ἀμάλφη, γνωστὸν δὲ ὅτι καὶ ὁ πρίγκηψ τοῦ Σαλέρνου μετὰ τὰς νίκας τῶν στρατηγῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἠναγκάσθη νὰ ὀμόσῃ ὅρκον πίστεως εἰς τὸν βασιλέα. Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἄρα ἑλληνικὴ δύναμις οὐδόλως ἦτο περιφρονητέα, πλέον δὲ παρά ποτε στερρὰ ὑπῆρχεν ἐν Κων)πόλει ἀπόφασις ὅπως μηδὲ σπιθαμὴν ἰταλικῆς γῆς ἀμαχητὶ παραχωρήσωσι. Τὸ πρὸς τοὺς Γερμανούς, τοὺς βαρβάρους τῆς Δύσεως, μίσος, ἐξ οὗ τὸ ἱερὸν Παλάτιον προέβη μέχρι τοῦ νὰ συνάψῃ ἐναγῆ συμμαχίαν μετὰ τοῦ χαλίφου Μουΐζ πρὸς κοινὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου, εἶχε μὲν πρὸς καιρὸν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ αἰσθημάτων ὀλιγώτερον ἐχθρικῶν μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταξὺ τοῦ γηραιοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ βασιλέως Τσιμισκῆ συμφωνίαν, δι' ἧς ἐδόθη εἰς τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου τῆς Γερμανίας βυζαντινὴ νύμφη, ἀλλ' ἡ κατεύνασις αὕτη πολὺ ὀλίγον διήρκεσε. Μόλις ὁ Ὄθων μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς νύμφης αὐτοῦ κατέλιπε θριαμβευτικῶς τὴν Ἰταλίαν, αἱ ἀρχαῖαι ἔχθραι, φυσικὴ συνέπεια καταστάσεως πραγμάτων, ἣν οὐδεμία διπλωματία ἠδύνατο τελεσφόρως νὰ θεραπεύσῃ, σφοδροτέρα ἀνεγεννήθη. Ἀπὸ ὀκταετίας ἤδη, ἀφ' ὅτου Ὄθων ὁ Μέγας ἀπέθανε καὶ ἐβασίλευεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ, ὁ τῆς ἑλληνίδος σύζυγος, καίτοι δὲν ὑπῆρχε κεκηρυγμένος πόλεμος, σφοδροτάτη ὅμως καὶ αὖθις ἐκράτει ἔχθρα, ἧς ἡ ἔκρηξις ἦν ἀναπόδραστος, μεταξὺ τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς μερίδος καθ' ἅπαν τὸ ἀσταθὲς καὶ ἀεικίνητον ὅριον, ὅπερ ἐχώριζε τὰ δύο βυζαντινὰ τῆς Ἰταλίας θέματα ἀπὸ τῶν κτήσεων τῶν λογγοβάρδων πριγκήπων, αἵτινες ἦσαν ὡς προφυλακαὶ τῆς ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις γερμανικῆς ἐπιρροῆς καὶ αἱ τελευταῖαι πρὸς νότον μαρκίαι (παρόριοι ἐπαρχίαι) τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀρχηγὸς τοῦ γερμανικοῦ κόμματος διετέλει ὢν ὁ περίφημος Πανδόλφος ὁ Σιδηροκέφαλος, εἰς ὃν Ὄθων ὁ Μέγας, πλὴν τῶν κληρονομικῶν αὐτοῦ πριγκηπάτων τῆς Καπύης καὶ τοῦ Βενευέντου, εἶχεν εκχωρήσει, ὡς φέουδα τοῦ στέμματος τῆς Ἰταλίας, τὸ δουκάτον τοῦ Σπολέτου καὶ τὴν μαρκίαν τοῦ Καμερίνου. Εἴδομεν ἤδη ὅτι ἀπὸ τοῦ μηνὸς μαΐου τοῦ 974 ὁ Πανδόλφος, μόλις ἐπιστρέψας ἐκ τῆς σκληρᾶς αὐτοῦ ἐν Κων)πόλει αἰχμαλωσίας, ἀπεπειράθην᾽ ἀποσπάσῃ βίᾳ τὸν ἀμφιρρέποντα Γισοῦλφον τοῦ Σαλέρνου· ἀπὸ τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συμμαχίας. Καὶ ἀπέτυχε μὲν τότε ἡ περὶ καταλήψεως τοῦ Σαλέρνου ἀπόπειρα αὐτοῦ, ἀλλ᾽, ὡς ἤδη εἴρηται, ἀπὸ τῆς 4 ἰουλίου ἀνεκτήσατο τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τοῦ Λανδόλφου τῆς Κόνζας, διώξαντος ἐξ αὐτῆς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Γισοῦλφον, καὶ μόλις συνήνεσε ν᾽ ἀποδώσῃ εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ υἱοθετήσῃ καὶ νὰ ἔχῃ συνάρχοντα τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν καὶ ὁμώνυμον τῷ πατρὶ Πανδόλφον. Ὁ Γισοῦλφος, εἰς ὃν εἶχεν ἐπιβληθῇ τῷ 974 ὡς συνάρχων καὶ θετὸς υἱὸς ὁ τοῦ Σιδηροκεφάλου δευτερότοκος, ἀπέθανε μετὰ πολυτάραχον ἡγεμονίαν τελευτῶντος τοῦ 977, καὶ ὁ νέος Πανδόλφος ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς υἱοθεσίας τοῦ Γισούλφου καὶ τοῦ Λανδόλφου τῆς Κόνζας εἰς τὸν φυσικὸν αὐτοῦ πατέρα. Ἔκτοτε δὲ τὸ Σάλερνου καὶ ἡ Καπύη κ αὶ τὸ Βενεούεντον εἶχον ἀναγνωρίσει τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ δὲ Λανδόλφος τῆς Κόνζας, ὁ θεῖος τοῦ Γισούλφου, εἶχε καταφύγει εἰς Βυζάντιον παρὰ τῷ Ἰωάννῃ τῷ Τσιμισκῇ ἐξαιτούμενος καὶ αὐτός, ὡς ὁ πάπας Βονιφάτιος, τὴν ἀρωγὴν τοῦ βασιλεως, βραδύτερον δέ, λέγεται, ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν μετὰ βυζαντινῶν πλοίων. Αἱ μεγάλαι δυσχέρειαι τοῦ κατὰ Ρώσων πολέμου, τῆς κατακτήσεως τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν εἰς Συρίαν ἐκστρατειῶν παρεκώλυσαν τὸν ἀρηΐφιλον Τσιμισκῆν τοῦ νὰ τιμωρήσῃ ἰδίᾳ χειρί, εἰσακούων τὰς παρακλήσεις τῶν παρ᾽ αὐτῷ προσφύγων, τοὺς ἀπειθεῖς λογγοβάρδους πρίγκηπας τοὺς πάντοτε ἑτοίμους πρὸς ἀπόσεισιν πάσης ἐξαρτήσεως. Ἀκολούθως δέ, μετὰ τὸν ἀπρόοπτον θάνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον τοῦ ἐστεμμένου Ἀρμενίου, ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ εὐνούχου Βασιλείου κυβέρνησις τῶν νεαρῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ κατὰ τοσούτων εἶχε νὰ παλαίσῃ δυσχερειῶν ἐν τῷ περὶ ζωῆς ἢ θανάτου πρὸς Βάρδαν τὸν Σκληρὸν τετραετεῖ ἀγῶνι, ὥστε οὐδ' ἠδυνήθη κἂν νὰ σκεφθῇ περὶ ἀποστολῆς εἰς τὸν Μάγιστρον Νικηφόρον δυνάμεων ἱκανῶν ὅπως ἐπαναγάγωσιν εἰς τὰ καθήκοντα τῆς εὐπειθείας τόν τε Πανδόλφον τῆς Καπύης καὶ τὸν Γισοῦλφον καὶ Πανδόλφον τοῦ Σαλέρνου· τὸ πολύ, κατώρθωσε ν' ἀποστέλλῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μικράν τινα ἐπικουρίαν πρὸς ἄμυναν τῶν μεγάλων κατὰ τὴν παραλίαν πόλεων κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν σαρακηνῶν ἐπιδρομέων.

Ἀκριβῶς τῷ 976, ὅτε ἐξερρήγνυτο ἡ τοῦ Σκληροῦ ἀποστασία, ἐπανελαμβάνοντο δὲ ταὐτοχρόνως αἱ ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας Ἀβοὺλ Κασέμ, κατεβλήθη, ὡς εἴρηται, προσπάθειά τις ἐν ταῖς ἰταλοβυζαντιναῖς πόλεσι πρὸς συγκρότησιν στόλου ἱκανοῦ πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν δεινῶν ἐκείνων πολεμίων· ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη ἀπεδείχθη ἀνεπαρκής, καὶ τῷ 976 καὶ 977 ἀπειροπληθῆ τοῦ Ἐμίρου στίφη ἐτράπησαν ἀτιμωρητεὶ σχεδὸν εἰς λεηλασίας καὶ πυρπολήσεις ἀνὰ τὰ δύο θέματα. Ἔκτοτε καθ' ἕκαστον ἔτος, φαίνεται, καίτοι δὲν ἔχομεν λεπτομερείας περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων, τὰ πλοῖα καὶ τὰ στρατεύματα τῆς Σικελίας καὶ τοῦ Μαγρὲπ διήρχοντο τὸν πορθμὸν καὶ εἰσήλαυνον ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως εἰς τὰς ἰταλικὰς χώρας. Βλέπων ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ ὅτι οὐδεὶς πλέον ἦτον ἱκανὸς πρὸς γενναίαν κατ' αὐτοῦ ἀντίστασιν καὶ μεθυσθεὶς ἐκ τῶν εὐκόλων αὐτοῦ θριάμβων, ἐσκέπτετο ἤδη περὶ κατακτήσεως πάσης τῆς Ἰταλίας. Μόνος ὁ Πανδόλφος ἐφαίνετο δυνάμενος ν' ἀντιτάξῃ αὐτῷ ἀντίστασίν τινα· ἀλλ' αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἦσαν ἄνισοι καὶ ὁ ἀνδρεῖος τοῦ Βενεουέντου πρίγκηψ, βλέπων καὶ ἑαυτὸν σοβαρῶς ἀπειλούμενον, ἐπόθει τὴν ἀνυπομόνως ἀναμενομένην ἔλευσιν τοῦ νέου αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως.

Οὕτως ἐπῆλθε τὸ ἔτος 980, καθ' ὃ ὁ αὐτοκρατορικὸς τῆς Γερ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μανίας στρατός, μετὰ μακρότατον χρονικὸν διάλειμμα, ἀνεφαίνετο ἐπὶ τῶν πρὸς νότον κλιτύων τῶν Ἄλπεων. Εἰς νεαρὸν καὶ κραταιὸν ἄνακτα, δόξαν καὶ κατακτήσεις διψῶντα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῇ καταλληλοτέρα ὥρα ὅπως διαπρέψῃ ἐν τοῖς καλλιγόνοις ἐκείνοις πεδίοις τῆς Νοτίου Ἰταλίας. Ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν ἐνεργητικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ ἡ διηνεκὴς ἀραβικὴ ἐπιδρομὴ ἀπειλητικωτάτας καὶ αὖθις ἐλάμβανε διαστάσεις, ἡ αὐλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίπερ πρὸς καιρὸν ἀπαλλαγεῖσα τοῦ θανασίμου κινδύνου τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, κατὰ τοσούτων εἶχενὰ παλαίσῃ φοβερῶν δυσχερειῶν κατά τε τὴν Βουλγαρίαν καὶ κατὰ τὰ νότια ἐν Ἀσίᾳ ὅρια αὐτῆς, ὥστε οὐδὲ κἂν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ ἀντιστάσεως εἰς τὰς λυσσαλέας τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας ἐπιθέσεις κατὰ τῶν παραλίων τῆς χερσονήσου. Κατὰ τὸ ἔτος ἄρα τοῦτο, τὸ 980, μυριάδες βραχιόνων ἐν τῇ τλήμονι Ἰταλίᾳ ἐναγωνίως ἐτείνοντο πρὸς τὸν ἐστεμμένον νεαρὸν ἥρωα, ὅστις ἐπεχείρει τὸ ἔνδοξον ἔργον τῆς ἐναντίον τῶν κληρονομικῶν πολεμίων τῆς πίστεως πανστρατιᾷ προσελάσεως.

Ὄθων ὁ Β΄ κάλλιστα ἐν τῇ πρωΐμῳ αὐτοῦ ὡριμότητι κατενόει ὅτι οὐδέποτε θὰ κατώρθου νὰ παρακωλύσῃ τὰς καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιδρομὰς τῶν Σαρακηνῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ἂν μὴ ἐξεδίωκεν αὐτοὺς τῆς ἐξαισίαςἐκείνης νήσου, ἐξ ἧς, ὡς ἐκ προπυργίου, οἱ στόλοι αὐτῶν κατὰ πᾶν ἔαρ διὰ βραχυτάτου διάπλου ἀπεβίβαζον εἰς τὴν Καλαβρίαν τοὺς μελαχρόους μαχητὰς τοῦ Ἰσλάμ· καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐν Βυζαντίῳ γυναικάδελφοι αὐτοῦ ἀνίκανοι τό γε νῦν ἦσαν ὅπως φροντίσωσι περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πέραν τοῦ Ἀδριατικοῦ κτήσεων αὐτῶν, ἔδει ἄρα ὅπως αὐτός, ὁ Ὄθων, προσαρτήσῃ τὰς ἀφεστώσας ἐκείνας ἐπαρχίας μετὰ τοῦ ἰταλικοῦ αὐτοῦ στέμματος ὅπως διασώσῃ αὐτὰς εἰς τὴν χριστιανωσύνην [1]).

[1]) Ἴδε παρὰ Giesebrecht, Jahrbuch des Deutchen Reiches unter d. Herrsch, K Ottos II, σελ. 114,599, τοὺς ἀληθεῖς λόγους, ἐξ ὧν ὡρμήθη Ὄθων ὁ Β΄ εἰς τὴν περίφημον ταυτην ἐκστρατείαν, καὶ τὰ ὑποθετικὰ δίκαια τοῦ ἄνακτος τούτου ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν τῆς νοτίου Ἰταλίας. Ἴδε καὶ παρὰ Moltmann, Theo-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καίτοι ἐλαχίστας περὶ τῶν γεγονότων τούτων ἔχομεν πληροφορίας, γινώσκομεν ὅμως θετικῶς ὅτι τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ Ὄθωνος δὲν ἔμειναν ἄγνωστα ἐν Κων)πόλει, ἔνθα πολλὴν προὐξένησαν ἔξαψιν. Ἐὰν δὲν εἶχον τόσας ἄλλας περιπλοκάς, αἵτινες περιῆγον τοὺς ἐν Βυζαντίῳ εἰς παντελῆ ἀδυναμίαν, βεβαίως θ' ἀντέταττον βίαν· ἠναγκάσθησαν ἑπομένως ν' ἀρκεσθῶσιν, ὡς λέγει ὁ μοναχὸς τοῦ Σαὶντ Γάλ, εἰς ἀποστολὴν παρὰ τῷ Ὄθωνι πρεσβευτῶν, οἵτινες, ὡς φαίνεται, οὐδόλως παρ' αὐτῷ ἐπέτυχον, κατόπιν δέ, ἀφ' οὗ πᾶσαι αἱ παρὰ τῷ ὁρμητικῷ Καίσαρι διπλωματικαὶ ἐπιτιμήσεις ἐναυάγησαν, ἀπεφασίσθη ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ νὰ λάβωσι στάσιν ὁριστικῶς ἐχθρικήν. Τοσαύτη ἦν ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ ἡ ἔντασις τοῦ κατὰ τῶν Δυτικῶν φυλετικοῦ μίσους, ὥστε προὐτίμων μυριάκις νὰ ἴδωσι τὰ θέματα τῆς Ἰταλίας περιπίπτοντα εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων ἢ ὑποτασσόμενα μετὰ πάσης τῆς χερσοννήσου καὶ τῆς Σικελίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως· παρὰ νὰ ἐκχωρήσωσιν εἰς Ὄθωνα τὸν Β' τὰς ἐπαρχίας, ἃς δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερασπίσωσι κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἀφρικῆς, προτιμότερον ἔκρινον, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, νὰ εὔχωνται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔτι πλέον, μὴ προβάντες ὅμως, φαίνεται, μέχρι τῆς συνομολογήσεως ὁριστικῆς μετ' αὐτῶν συμμαχίας.

Ὄθων ὁ Β' παρέμεινεν ἐν τῇ Αἰωνίᾳ Πόλει μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ θέρους τοῦ 981, τότε δέ, ὅπως προφυλάξῃ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κυνικῶν καυμάτων τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἀγροῦ, ἀνῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὰ ὄρη τῶν Μαρσῶν· τῇ 7 ἰουλίου ἦν ἐν Τριβιλιάνῳ, τῇ 12 ἐν Σόρᾳ, τῇ 6 αὐγούστου, εὑρισκόμενος ἐν τοῖς ὀροπεδίοις τοῦ Κορικίου τῶν Ἀβρούζων παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τοῦ Κελάνου, διέταξε ν' ἀνεγερθῇ ἐν τάχει αὐτοσχέδιος κατοικία,

phano etc. Schwerin 1878, σελ. 51—56, ἄλλην ἔκθεσιν περὶ τῶν αὐτῶν λόγων, οἵτινες προὐκάλεσαν τὴν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν Ὄθωνος τοῦ Β'. Ὁ κ. **Moltmann** φρονεῖ ὅτι ὁ νεαρὸς ἄναξ παρωρμήθη ἰδίως ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοφανοῦς καὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ **Metz** Διετρίχου, τοῦ συμβούλου αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετὰ μεγίστης δραστηριότητος εἰς τὰς παρασκευὰς τῆς μεγάλης αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐκστρατείας ἀσχολούμενος. Δὲν τῷ ἐπετρέπετο ἄλλως ἀναβολή, διότι ἐν Ρώμῃ ἔτι ὢν ἔμαθεν ὅτι καὶ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ὡς τὰ προηγούμενα, ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸν στίφη εἰσέβαλον καὶ αὖθις εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν χώραν καὶ ἐδῄουν τὸ δέκατον ἤδη τοὺς ἀγροὺς τῆς Ἀπουλίας. Τότε πιθανῶς, ἴσως δὲ καὶ ὅτε ἦν ἐν Ραβέννῃ, ἐπεσκέψαντο τὸν νεαρὸν αὐτοκράτορα οἱ περὶ ὧν μόνος ὁ τοῦ Σαὶντ Γὰλ μοναχὸς ποιεῖται λόγον πρέσβεις τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, οἵτινες μάτην δι' ἐπιχειρημάτων, ἅπερ ἀγνοοῦμεν, προσεπάθησαν ν' ἀποτρέψωσιν αὐτὸν τῆς εἰς βυζαντινὴν χώραν εἰσβολῆς. Λυπηροτάτη ὄντως ἡ ἔλλειψις πληροφοριῶν, εἰς ἣν εἴμεθα καταδεδικασμένοι· ὁπωσδήποτε, φαίνεται ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Ὄθωνος ἦν ἐκ τῶν προτέρων εἰλημμένη καὶ ὅτι ἐλαχίστης ἠξίωσε προσοχῆς τοὺς λόγους τῶν ἀπεσταλμένων κράτους, οὗ τὴν δύναμιν περιεφρόνει, θεωρῶν αὐτὸ ἀνίκανον ν' ἀντιτάξῃ αὐτῷ ἐν Ἰταλίᾳ σπουδαίαν ἀντίστασιν. «Ἡ πρεσβεία ἀπέτυχε», λέγει ὁ δυτικὸς μοναχός, τοῦτο δὲ καὶ μόνον γινώσκομεν περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, ὧν τοσοῦτον ἐνδιαφέρουσα θὰ ἦτο ἡ λεπτομερὴς γνῶσις.

Ὁ στρατός, ὃν ἐκεῖθεν τῶν Ἄλπεων ἤγαγεν ὁ Ὄθων τὸ παρελθὸν ἔτος, ἄλκιμος μὲν ἦν καὶ ἐρρωμένος, ἀλλ' ὀλιγάριθμος, συγκείμενος τὸ πλεῖστον ἐκ Σαξώνων, οἷς συνετάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ δουκὸς Ὄθωνος καὶ πολλοὶ βαυαροὶ καὶ σουηβοὶ εὐπατρίδαι. Ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ ἐννοῶν νὰ προελάσῃ πρὸς νότον εἰμὴ μετ' ἐπιβλητικῶν δυνάμεων, εἶχε συγκαλέσει πρὸς συνένωσιν μετὰ τῶν πρώτων τούτων στρατευμάτων τὰς στρατιὰς τῶν ἐπισκόπων Βαυαρίας, Σουηβίας, Φραγκωνίας καὶ Λοθαριγγίας, αἵτινες πασουδεὶ προσέδραμον, ἀγόμεναι αἱ πλεῖσται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν ἀββάδων αὐτῶν· μετὰ τῶν φοβερῶν τούτων στιφῶν συνετάχθησαν καὶ πολλοὶ λαϊκοὶ χωροδεσπόται τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Φραγκωνίας καὶ τῆς Λοθαριγγίας, ἄγοντες τοὺς ἀνδρείους αὐτῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱππότας [1]). Ἀκριβῶς δέ, ὅπως δοθῇ καιρὸς νὰ καταφθάσωσιν αἱ ἐπικουρίαι αὗται, ὁ Ὄθων εἶχεν ἀποφασίσει νὰ διαθερίσῃ ἐν τῇ ἀγρίᾳ χώρᾳ τῶν Μαρσῶν. Πλὴν τῶν στρατευμάτων τούτων, τῶν καθαρῶς γερμανικῆς καταγωγῆς, καὶ πλεῖστοι βεβαίως ἰταλοὶ στρατιῶται εἶχον ταχθῇ ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ οἱ τῶν ὑποτελῶν λογγοβαρδικῶν ἡγεμονιῶν.

Δεινὸν ἀτύχημα, δεινότερον δ' ἔτι ἕνεκεν τῶν περιστάσεων, ἔπληξεν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἔαρος τὸν αὐτοκράτορα· ὁ πιστὸς αὐτοῦ ὑπήκοος, ὁ πολύτιμος σύμμαχος, ὅστις θὰ ἦτο ὁ κυριώτερος αὐτοῦ ὁδηγὸς καὶ ἐπίκουρος κατὰ τὴν ὅλως νέαν δι' αὐτὸν ἀπωτάτην ταύτην ἐκστρατείαν, Πανδόλφος ὁ Σιδηροκέφαλος, ὁ ἔνδοξος πρίγκηψ τῆς Καπύης, τοῦ Βενεουέντου καὶ τοῦ Σαλέρνου, ὁ ἰσχυρὸς ἡγέτης τῆς γερμανικῆς μερίδος ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ὁ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἀπαραίτητος ἀνήρ, ἀπέθανε κατὰ μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 981. Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦν ἀνεπανόρθωτος διὰ τὸν Ὄθωνα Β' ἀπώλεια, καθόσον πανίσχυρος ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις ἦτο εἰσέτι ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Πανδόλφου. Καὶ ἀφῆκε μὲν ἀποθνήσκων τὰ πριγκηπάτα Βενεουέντου καὶ Καπύης εἰς τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Λανδόλφου τὸν Δ', ὅς τις διεδέξατο αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς φεούδοις τοῦ Καμερίνου καὶ τοῦ Σπολέτου, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ μεγάλου τούτου λογγοβαρδικοῦ κράτους, βασιζομένη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ἱδρυτοῦ, συνετρίβη εἰς ἀεὶ ἐκ τοῦ προώρου αὐτοῦ θανάτου· αὐτοῦ θανόντος, εὐθὺς καὶ τὸ κράτος κατέρρευσεν. Ὁ δεύτερος τῶν τοῦ Σιδηροκεφάλου υἱῶν, ὁ τῷ πατρὶ ὁμώνυμος Πανδόλφος, διετήρει τὸ Σάλερνον, ὅπου συγκυβερνήσας τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ Γισούλφου, συνάρχων μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐπελθόντα κατὰ τὰ τελη τοῦ

[1]) Περὶ τῶν ἐπικουριῶν τούτων, αἵτινες ἀπεστάλησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας κατὰ τὸ ἔτος 981, ἴδε σπουδαιοτάτην τινὰ σημείωσιν παρὰ Giesebrecht, ἔ. ἀ. σελ. 848, περί τινος χειρογράφου τῆς Βαμβέργης, δίδοντος πολυτίμους περὶ τούτου πληροφορίας. Ἴδε καὶ Jaffé Bibl. v. σελ. 476 καὶ M. Lehmann, Forchungen zur deutschen Geschichte IX, 437, Usinger, Goett Goett. Anzeiger 1870 σελ. 136.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

977, τῷ ἰδίῳ πατρί ἐγένετο [1]). Αἱ λογγοβαρδικαὶ ἡγεμονίαι διετέλουν πράγματι, ὡς καὶ πρώην, ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Δύσεως, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Σιδηροκεφάλου ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ συντελέσωσι παντὶ σθένει εἰς τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν, ἣν παρεσκεύαζεν Ὄθων ὁ Β'.

Ὑπὸ τοὺς ἀπαισίους τούτους οἰωνοὺς κατήρξατο κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 981 τῆς ἀξιομνημονεύτου ταύτης ἐκστρατείας ὁ γερμανὸς αὐτοκράτωρ. Κρισιμωτάτη ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἡ ὥρα ἐκείνη, καθ' ἣν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐκείνῳ ὁρίῳ τῶν ἰταλικῶν χωρῶν ἔμελλον νὰ συγκρουσθῶσι τὰ στρατεύματα τῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ λήγοντος ι' αἰῶνος, τῶν αὐτοκρατοριῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Νότου, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει εἰς Λουκερίαν κατὰ σεπτέμβριον, ἡτοιμάζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, οὗ κατήρξατο Ὄθων ὁ Α'. Εἰσελάσας εἰς τὰς κτήσεις τοῦ πρίγκηπος τοῦ Σαλέρνου, ἀφίκετο ἤδη εἰς Καππάτσιον, ὅθεν αἴφνης ἀνέζευξε· τοῦτο δὲ διότι, τῇ ὑποκινήσει βεβαίως τῶν Βυζαντινῶν ἐπιζητούντων τὴν δημιουργίαν δυσχερειῶν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ Ὄθωνος ἀπὸ τῶν ὀλεθρίων δι' αὐτοὺς σχεδίων αὐτοῦ, σεβαρώταται ταραχαὶ ἐξερράγησαν ταυτοχρόνως ἔν τε Βενεουέντῳ καὶ ἐν Σαλέρνῳ. Μνηστήρ τις τοῦ θρόνου, ὁ Πανδόλφος Β', υἱὸς τοῦ Λανδόλφου Γ', ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Σιδηροκεφάλου, κατώρθωσε νὰ ἐξώσῃ τὸν Λανδόλφον Δ' ἐκ τῆς πρώτης τῶν εἰρημένων πόλεων, ὁ δὲ Ὄθων, ὅπως μὴ ἐπὶ πλέον παρακωλυθῇ, ἡτοιμάσθη ν' ἀποδεχθῇ τὸ τετελεσμένον γεγονὸς καὶ εἰσελθὼν κατ' ὀκτώβριον εἰς Βενεούεντον ἀνεγνώρισε τὸν Πανδόλφον Β'. Οὕτω παρέμεινεν εἰς τὸν ἅρπαγα ἡ ἀρχαία λογγοβαρδικὴ πόλις, χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς Καπύης, ἣν μόνην

[1]) Ἀπὸ τῶν μέσων μαΐου τοῦ 978. Ἴδε Schipa, Storia del principato in Salerno Κεφ. Η'. Εἶναι ἐσφαλμένον, παρὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Giesebrecht, ὅτι τέταρτός τις υἱὸς τοῦ Σιδηροκεφάλου ἦρξεν ἐν Γαέτῃ. Schipa, Il ducato di Napoli Κεφ. Ι'. σελ. 149 Σημ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διετήρησεν ὁ πρωτότοκος τοῦ Σιδηροκεφάλου υἱός. Πολλῷ χείρονα συνέβησαν ἐν Σαλέρνῳ· ὁ δοὺξ τῆς Ἀμάλφης Μάνσος ἢ Μανσόνιος Γ', κατακτησάμενος διὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ τὴν πόλιν ταύτην, ἀπεδίωξε τὸν Πανδόλφον Α' καὶ ἀνηγορεύθη ἐν ταύτῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀνεκηρύχθη δὲ καὶ αὖθις ἐν αὐτῇ, τῇ διαταγῇ τοῦ Μάνσου, ἡ κυριαρχία τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ἀνατολῆς. Βεβαίως δέ, καίτοι τὰ πάντα ἀγνοοῦμεν, δυνάμεθα καὶ κατὰ τοῦτο νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι αἱ ἀδιάλειπτοι βυζαντιναὶ σκευωρίαι τὰ μάλιστα εἰς τὸ κατὰ τὴν ὥραν ἀκριβῶς τῆς προελάσεως τῶν Γερμανῶν ἐπελθὸν τοῦτο γεγονὸς συνετέλεσαν· οἱ Ἕλληνες, ἀδυνατοῦντες ἀναφανδὸν ν' ἀγωνισθῶσιν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τῶν Τευτόνων, οὐδὲν φυσικῷ τῷ λόγῳ παρημέλουν μέσον ὅπως κρύφα παράσχωσιν αὐτοῖς πράγματα.

Δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀφεθῇ ὄπισθεν τοῦ στρατοῦ τὸ πριγκηπάτον τοῦ Σαλέρνου, ὅπερ πολέμιον ἀποβὰν ἠδύνατό ποτε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὁδὸν τῆς ὑποχωρήσεως τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ἐπεβάλλετο δὲ πρὸ παντὸς ἡ κατάληψις αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦ ἅρπαγος τιμωρία· ἑπομένως ὁ γερμανικὸς στρατός, διελθὼν διὰ Νεαπόλεως, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ, συνοδευόμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς πιστῆς αὐτοῦ συζύγου, εἰσῆλθεν ἐπισήμως τῇ 4 νοεμβρίου [1]), ἔσπευσεν εὐθὺς νὰ πολιορκήσῃ τὸν δοῦκα Μανσόνιον, ὅστις κρατερῶς ἠμύνατο καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν μῆνα δεκέμβριον· καὶ ἠττήθη μὲν τέλος ὁ ἀποστάτης ἡγεμών, ἀλλ' ἐδέησεν ὁ αὐτοκράνὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν νόμιμον ἄρχοντα, τὸν υἱὸν τοῦ πιστοῦ καὶ ἐνδόξου ὑποτελοῦς Σιδηροκεφάλου, εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ. Εἴτε διότι ἔκρινε τοῦτο λυσιτελές, εἴτε χάριν τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ ἐνεργείας, ὁ Ὄθων ἀφῆκε τὸ πριγ-

[1]) Διατελοῦμεν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἐγένετο ἡ ἐν τῇ νεαπολιτικῇ δημοκρατίᾳ διαμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις ὑπὸ μιᾶς μόνον μνημονεύεται πηγῆς. Πιθανὸν ὅτι ὁ δοὺξ τῆς Νεαπόλεως, ὅστις ἦν τότε Σέργιος ὁ Γ', ἀποκλίνων μέχρις ἐκείνου εἰς τὴν βυζαντινὴν συμμαχίαν, ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν τοῦ κραταιοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως. Ἴδε Schipa, Il ducato di Napoli. σελ. 471—478.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κηπάτον τοῦ Σαλέρνου εἰς τοὺς δύο ἀμαλφίτας πρίγκηπας, οἵτινες, πατήρ τε καὶ υἱός, ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ [1]). Ἡ Ἀμάλφη καὶ τὸ Σαλέρνον, οὗ ἡ Ἰατρικὴ σχολὴ περιώνυμος ἤδη καὶ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας [2]) ἦτο, ἀπήρτισαν τοῦ λοιποῦ μίαν καὶ μόνην ἡγεμονίαν [3]). Ἐντὸς ὀλίγων ἄρα μηνῶν ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῶν λογγοβαρδικῶν ἐκείνων ἡγεμονιῶν τῆς κάτω Ἰταλίας ἅπαξ ἔτι ἄρδην ἀνετράπη. Πάντες οἱ τοῦ Πανδόλφου ἀπόγονοι ἔπεσαν μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς ποτε ἀνηγέρθη ἡ δύναμις τοῦ οἴκου τούτου. Νέαι αἴφνης συνέστησαν ἡγεμονίαι, ἀποδεχθεῖσαι μὲν κατ' ἀνάγκην τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Καίσαρος τῆς Δύσεως, ὧν ὅμως ἀμφίβολος ἦν ἡ πίστις· μόνον δὲ διὰ τοῦ γοήτρου περιφανεστάτων στρατιωτικῶν θριάμβων Ὄθων ὁ Β' ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ διετήρει ὁριστικῶς τὸ Βενεούεντον καὶ τὸ Σαλέρνον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ.

Αὐτὴ αὕτη ἡ στάσις τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος πρός τε τὸν δοῦκα Μανσόνιον καὶ πρὸς τὸν ἅρπαγα τοῦ Βενεουέντου Πανδόλφον τὸν Β' ἀποδεικνύει πόσον ἠπείγετο ν' ἀπαλλαγῇ τῶν στάσεων ἐκείνων, ὅπως δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιχείρησιν. Κατώρθωσε μὲν μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ παρακλήσεων νὰ παρατείνῃ τὴν ἐπὶ τῶν λογγοβαρδικῶν ἡγεμονιῶν ἐπικυριαρχίαν, αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ νὰ τάξῃ ὑφ' ἑαυτὸν τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Ἀμάλφην, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἦσαν λίαν ἀκροσφαλῆ, καὶ ἡ διάρκεια αὐτῶν ἐξήρτητο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς

[1]) Schippa ἔ. ἀ. Κεφ. Η'.

[2]) Schippa ὁμοίως

[3]) Λήγοντος τοῦ 983, μετὰ τὴν ἐν Στίλῳ ἧτταν τοῦ Ὄθωνος, οἱ Σαλερνῖται ἀπεδίωξαν τοὺς δύο δοῦκας, ἀντικαταστήσαντες αὐτοὺς δι' Ἰωάννου Β' τοῦ Λαμβέρτου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γουΐδου. Ἰωάννης ὁ Β' ἦρξε τοῦ Σαλέρνου μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 999· ἀποθανόντος δ' ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Γουΐδου, κατέστησε συνάρχοντα τὸν δεύτερον αὐτοῦ υἱὸν Γουϊμὰρ τὸν Δ', ὅστις καὶ διεδέξατο αὐτόν. Τοῦτον τὸν Γουϊμὰρ ἐβοήθησαν πρὸς ἀπόκρουσιν ἐφόδου τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τῆς πόλεως αὐτοῦ τεσσαράκοντα νορμανδοὶ ἱππεῖς, ἐπανερχόμενοι ἐκ περιοδείας εἰς Σικελίαν. Ὁ κ. Schipa ὁρίζει τὴν πολιορκίαν ταύτην τοῦ Σαλέρνου, σωθέντος ὑπὸ τῶν νορμανδῶν ἱεροπροσκυνητῶν, τῷ 1001 καὶ οὐχὶ τῷ 1016. (ἔ. ἀ. Κεφ. Η' σελ. 256).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταχείας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου ὑπὲρ τῶν γερμανικῶν ὅπλων.

Ὄθων ὁ Β' ἐτέλεσε τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ «ὀλβίῳ Σαλέρνῳ», παρὰ τῷ νέῳ αὐτοῦ ὑποτελεῖ, ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ συνεκεντρώθησαν καὶ τὰ ἐπικουρικὰ στρατεύματα τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ λογγοβάρδων συμμάχων καὶ ὑποτελῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ τέλος κατέφθασαν πρὸς αὐτὸν αἱ τελευταῖαι ἐπικουρίαι, ἃς ἐκ Γερμανίας ἀνέμενεν. Ἡ πρὸς στιγμὴν ἀναστολεῖσα ἐκστρατεία ἐπανελήφθη ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ ἰανουαρίου τοῦ 982 [1]). Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, οὗ προεξῆρχε τὸ ἄνθος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, εἰσέβαλε διὰ τῆς Βριτζίας, ἐγγὺς τοῦ Καππατσίου κειμένης, εἰς βυζαντινὴν χώραν, ἅπαξ δ' ἔτι οἱ κατάφρακτοι τοῦ βορρᾶ ἱππόται ἐλεηλάτουν τὰς εὐρείας πεδιάδας τῆς Ἀπουλίας.

Οἱ τεύτονες πολεμισταὶ οὐδεμίαν σχεδὸν εὗρον ἀντίστασιν, διότι πιθανῶς αἱ βυζαντιναὶ φρουραί, λίαν ἀδύνατοι οὖσαι, ἔφευγον πρὸ αὐτῶν. Ὁ ἐπιδρομικὸς στρατός, εἰσβαλὼν τάχιστα διὰ τῆς Βριτζίας εἰς Λευκανίαν, ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Βάρεως, τῆς πρωτευούσης τῶν ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινῶν κτήσεων, ἥτις κάκιστα ἀμυναμένη παρεδόθη μετὰ βραχυτάτην πολιορκίαν.

Ὄθων ὁ Β' ὑπῆρξε τυχηρότερος τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ πατρὸς πρὸ τῆς πόλεως ταύτης. Ἀγνοοῦμεν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐν ὀνόματι τῶν δύο βασιλέων διοικοῦντος τότε τὴν πόλιν ταύτην, οὐδὲν δ' ἐπίσης γινώσκομεν περὶ τῶν ἐν αὐτῇ βυζαντινῶν δυνάμεων καὶ περὶ τῶν στρατευμάτων, ἅπερ κατεῖχον τὰ ἄλλα φρούρια τῶν δύο ἐν Ἰταλίᾳ θεμάτων. Περὶ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου οὐδὲ λόγος πλέον γίνεται ἐν ταῖς ὀλίγαις γραμμαῖς, δι' ὧν τὰ σύγχρονα ἰταλικὰ χρονικὰ ἀφηγοῦνται τὰ γεγονότα ταῦτα· πιθανὸν ὅτι ὁ μάγιστρος οὗτος εἶχεν ἀνακληθῇ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

[1]) Περὶ τῶν πηγῶν διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τοῦ Ὄθωνος Β' εἰς Ἰταλίαν κατὰ τὸ 981 καὶ 982 ἴδε Giesebrecht ἔ. ἀ. Τ. Α' σελ. 328 καὶ ἰδίᾳ τὸν Amari ἔ. ἀ. Τ. Β· σελ. 328, σημ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περὶ πάντων τῶν γεγονότων τούτων οὐδὲ λέξιν λέγουσιν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι, παντελῶς δὲ θὰ ἠγνοοῦμεν ταῦτα ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ μαρτυρία ἐπισήμων τινων ἐγγράφων διασωθέντων καὶ ἡ τῶν συγχρόνων δυτικῶν χρονογράφων. Δυστυχῶς τὰ μὲν τῶν χρονικῶν τούτων εἰσὶ συντομώτατα, ἄλλα δέ, καὶ μάλιστα ἓν τούτων, ὅπερ ἐθεωρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς ἡ ἀρίστη ἱστορικὴ πηγὴ διὰ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος γεγονότα, τὸ «χρονικὸν τῆς Κάβας», ἐνοθεύθησαν καὶ διεστρεβλώθησαν, μεγάλη δ' ἐκ τούτων προέκυψε σύγχυσις καὶ ἀσάφεια ἐν τοῖς ὀλίγοις ὅσα γινώσκομεν [1]).

Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ὀλιγώτερον παρά ποτε σήμερον γινώσκομεν τὰ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες δραστηριώτατα βεβαίως κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν διεξήγοντο μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Σαρακηνῶν, ἐξ ἴσου ἀπειλουμένων ὑπὸ τῆς ῥαγδαίας εἰσβολῆς τοῦ βορρᾶ καὶ ἅπαξ ἔτι μετὰ τοσαύτας ἀλληλομαχίας συνασπισθέντων ἐκ τοῦ τρόμου, ὃν ἐνέπνεεν αὐτοῖς ὁ κοινὸς πολέμιος. Ἐὰν δὲν ἀποδεικνύηται πλέον, ὡς ἐπὶ μακρὸν ἐπιστεύθη ἐπὶ τῇ βάσει ἀνακριβῶν ἐγγράφων, ὅτι μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ Παλατίου καὶ τῶν ἀραβικῶν αὐλῶν τοῦ Καΐρου καὶ τοῦ Παλέρμου συνωμολογήθη καὶ ὑπεγράφη συνθήκη συμμαχίας, φαίνεται ὅμως βέβαιον ἐκ τῆς ῥητῆς μαρτυρίας τοῦ συγχρόνου χρονογράφου μοναχοῦ τοῦ Σαὶντ Γὰλ ὅτι ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ κοινοῦ κινδύνου ἐπῆλθε στενωτάτη προσέγγισις μεταξὺ τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ αἰγυπτίου διοικητοῦ, ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Μουΐζ, καὶ ὅτι ἄφθονα ἐκ Κων)πόλεως ἀπεστάλησαν χρήματα εἰς Ἀφρικήν, εἰς Σικελίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον πρὸς ἕξαψιν τοῦ ἀραβικοῦ ζήλου κατ' Ὄθωνος τοῦ Β' καὶ πρὸς βοήθειαν τῶν σαρακινῶν ἡγεμόνων, ὅπως ἀποκρούσωσιν ἐνόπλως τὰς ἐπιθέσεις τῶν ὑπεραλπείων μαχητῶν, ὧν ἡ ἀπομάκρυνσις δὲν εἶχε κατορθωθῆ διὰ τῶν διπλωματικῶν μέσων. Οἱ μουσουλμάνοι χρονογράφοι,

[1]) Ἐκ τῶν δυτικῶν τούτων πηγῶν ἡ κρείττονας καὶ πάλιν δίδουσα πληροφορίας εἶναι τὸ χρονικὸν τοῦ Θίετμαρ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν πολλοῖς ἄλλοις συμφωνοῦντες, μετὰ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μαρσεβούργου Θίετμαρ [1]), ὅστις εἶναι ἡ κυριωτέρα σύγχρονος δυτικὴ πηγὴ διὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, λέγουσιν ἁπλῶς ὅτι, ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς πορείας τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων [2]) κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας, ὁ Ἐμίρης τῆς νήσου ταύτης Ἀβοὺλ Κασὲμ ἐκήρυξε τὸν ἱερὸν πόλεμον. Δύναται ἴσως νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ὁ στρατηγὸς τῆς Καλαβρίας προσέλαβεν ὡς μισθοφόρους μουσουλμανικόν τι στίφος ληϊζόμενον τὰς χώρας ἐκείνας, ἀλλ' οὐδέποτε, κατ' οὐδεμίαν στιγμὴν τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Χαλίφου κοινῇ κατὰ τοῦ Ὄθωνος καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ ἐπολέμησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου μάχης· εἰς τὴν διάδοσιν τῆς μεγάλης ταύτης πλάνης συνετέλεσαν νεώτερά τινα συνονθυλεύματα.

Ὁ γερμανὸς αὐτοκράτωρ, πρὶν ἢ συνάψῃ μάχην πρὸς τὰ σπρατεύματα τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας, ἤθελε νὰ καταλάβῃ τὰ βυζαντινὰ φρούρια, ἅπερ θὰ ἐχρησίμευον αὐτῷ καὶ ὡς ὁρμητήρια καὶ ὡς καταφύγια ἐν περιπτώσει ἥττης. Μετὰ τὴν Βάριν ἐκυρίευσε τῇ 31 ἰανουαρίου τὴν Ματέραν, κατὰ δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ μαρτίου ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Τάραντος, ἐκ τῶν ὀχυρωτάτων ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων. Οἱ σάξωνες, συηθοὶ καὶ βαυαροὶ μαχηταὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς κυανῆς ἐκείνης θαλάσσης, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς ἀρχαίας πόλεως τοῦ ἥρωος Τάραντος, ἣν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχον πολιορκήσει οἱ Ἄραβες· ἡ βυζαντινὴ φρουρὰ παρεδόθη μετ' ἄτονον ἄμυναν [3]). Σύμπασα ἡ

[1]) Ἦτο εὐγενὴς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν κομήτων τοῦ Βαλδέκ, ἀπέθανε δὲ τῷ 1018.

[2]) Οὕτως ἀποκαλοῦσι τὸν Ὄθωνα.

[3]) Σώζεται ἔτι ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ὄρους Κασίνου ἔγγραφον, χρονολογούμενον ἀπὸ ἀπριλίου 981 (Trinchera, Syllabus Grecarum membranarum κ.τ.λ. ἀρ. 8) καὶ ἐκδοθὲν ἀκριβῶς ἐν Τάραντι, δι' οὗ Ἕλλην τις καλόγηρος τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Λέων Αἰχμάλωτος, υἱὸς Γιαννιτσίου καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Χριστοφόρος καὶ Καλοκυρὸς ποιοῦνται πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν δωρεὰν (dimidium vivarii, quod a vivario curticis Protopapae non aberat) εἰς τὴν περιώνυμον καὶ γερασμίαν μονὴν τῶν ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Τάραντι, τὴν ἄλλως καὶ αὐτοκρατορικὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἐν τῇ Νήσῳ ἢ καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καλουμένην. Οἱ δωρηταί, ἐν ᾗ περι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀπουλία, ἥτις ἀπήρτιζεν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων τῶν βασιλέων, εἶχε, φαίνεται, ἔκτοτε κατὰ μέγα μέρος καταληφθῆ, ὀλίγων δὲ μόνον ἑβδομάδων ἀγῶνες τῶν γερμανῶν πολεμιστῶν ἤρκεσαν πρὸς τοῦτο. Αἱ λοιπαὶ βυζαντιναὶ φρουραί, ὀλιγάριθμοι καὶ ἀδυνατοῦσαι ν' ἀντιταχθῶσιν αὐτοῖς ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ, ἔμενον ἐγκεκλεισμέναι ἔν τισι πύργοις καὶ φρουρίοις, ἅπερ οὐδεμίαν εἶχον διὰ τοὺς ἐπιδρομεῖς στρατηγικὴν σημασίαν.

Ὁ Ὄθων καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν παρέμειναν ἐν Τάραντι, βίᾳ κυριευθέντι ἀπὸ ἀρχαίων συμμάχων, καθ' ὧν οὐδὲ κἂν ἔλαβον τὸν κόπον νὰ κηρύξωσι πόλεμον. Ἐκεῖ εὐσεβῶς τὸ Πάσχα ἑώρτασαν, παρασκευαζόμενοι εἰς τὰ ἐπικείμενα μεγάλα γεγονότα, καθ' ὅσον ἤγγιζεν ἡ ὥρα τῆς ὑπερτάτης μετὰ τῶν ἀπίσνων συρράξεως. Ὁ Ἀβοὺλ Κασέμ, περιφρονῶν τὴν προσέγγισιν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἐπέδραμε καὶ αὖθις μετὰ τῶν λευχειμόνων αὐτοῦ στιφῶν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἔαρος τὰ παράλια τῆς Καλαβρίας, καὶ οἱ πολεμισταὶ τοῦ Μαγρέπ, πολυαριθμότεροι παρά ποτε, ἔβριθον ἐπὶ τῆς τλήμονος ἐκείνης βυζαντινῆς χώρας, ἥτις ἀπέβη κονίστρα τῶν πολεμιστῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν τοῦ Νότου, «δεινῶς λυμαινομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σαρακηνῶν», λέγει ὁ Θίετμαρ. Αὕτη ἦν ἀληθῶς ἡ ὀλεθρία λαῖλαψ, ἣν ἐν ταῖς προφητικαῖς αὐτοῦ ὀπτασίαις ὁ ὅσιος Νεῖλος προϊδὼν κατέλιπε τὰς θεηλάτους ἐκείνας χώρας καὶ ἔφυγε πρὸς βορρᾶν μετὰ τῶν πιστῶν μοναχῶν αὐτοῦ.

Ὁ Ὄθων, πολλοὺς προαποστείλας κατασκόπους καὶ πλείο-

πτώσει ἤθελον ἀποσύρει τὴν δωρεὰν ταύτην, ἐπικαλοῦνται κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν κεφαλῶν τὰς ἀρὰς τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Θεοφόρων Πατέρων.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς βασιλείας τῶν μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐγράφη τῇ χειρὶ τοῦ Γρηγορίου Κουρτικίου, κατεπιτρόπου, πρωτοπαπᾶ καὶ ταβουλαρίου τοῦ εἰρημένου κάστρου τοῦ Τάραντος. Ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀρχείοις ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἔγγραφον τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ 984 (Αὐτ. ἀρ. 9), ὅπερ εἶναι συμφωνητικὸν μεταξὺ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡγουμένου τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου Συμεὼν καὶ διαφόρων ἄλλων προσώπων, γραφὲν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑπαλλήλων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νας ἔτι προσκόπους, «ἔχων ἀπόφασιν», ὡς ὁ μοναχὸς τοῦ Σαὶντ Γὰλ λέγει, «νὰ κατακτήσηται τὴν Ἰταλίαν μέχρι τοῦ σικελικοῦ πελάγους», κατέλιπε τέλος τὰ ἐν Τάραντι σκηνώματα αὐτοῦ μόλις περὶ τὰ τέλη μαΐου, ὅτε ὁ καύσων ἦν ἤδη μέγας ἐπὶ τῶν ἡλιοβλήτων ἐκείνων ἀκτῶν, χωρῶν πρὸς τὴν Καλαβρίαν, πρὸς δυσμὰς τὸ πρῶτον, εἶτα πρὸς νότον. Ὁ στρατὸς ἔβαινε τὴν ἀρχαίαν στρατιωτικὴν ὁδόν, ἥτις ὁτὲ μὲν προσαρμόζεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν καμπύλην τῆς παραλίας, ὁτὲ δ' εἰσχωρεῖ εἰς τὰς ταπεινὰς καὶ ψιλὰς γαίας· παροδεύσαντες πρῶτον τοὺς ἐπιπέδους, ἐλώδεις καὶ ἀχάριτας αἰγιαλοὺς τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος, διέβησαν ἀνὰ τὰς ἐρήμους καὶ πυρετώδεις ἐκείνας χώρας τὸν ἀσήμαντον ποταμὸν Βραδάνον, εἶτα τὸν ἄγριον Βασιέντον οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Μεταποντίου. Ἐνταῦθα ἦν τὸ ἔσχατον ἄκρον τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σαλέρνου, ἥτις, κατὰ παράδοξον διευθέτησιν, ἐξετείνετο ἕως ἐκεῖ, προεκβάλλουσα ὡς σφῆνα μέχρι τῆς θαλάσσης τὴν γηΐνην ταύτην γλῶσσαν, ἥτις ἐχώριζε τὴν ἑλληνικὴν Ἀπουλίαν ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἰταλικοῦ θέματος τοῦ κράτους, ἤτοι τῆς Καλαβρίας. Μέχρις ἐκείνου τοῦ σημείου ὁ στρατὸς οὐδένα ἀπήντησε πολέμιον στρατιώτην. Εἰσελθὼν αὖθις εἰς βυζαντινὴν χώραν, ὁδεύων δὲ πάντοτε διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ τῶν καταθέρμων αὐτοῦ θινῶν, διῆλθεν ἀπεράντους πεδιάδας, διέβη τὸν Σαλάδραν, τὸν Ἄγρην, τὸν Σίννον, τὸν παρ' ἀρχαίοις Σίριν, πάντας τοὺς χειμαρρώδεις ἐκείνους ποταμούς, οἵτινες ἐγένοντο μάρτυρες τῆς χάριτος καὶ τῆς ἁβρότητος τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀφίκετο τέλος εἰς τοὺς πρώτους λόφους τῆς συνηρεφοῦς καὶ δασώδους ὀροσυστάδος τοῦ Σίλα. Ἐπλησίασεν οὕτως εἰς τὰ ὅρια τῆς νῦν Καλαβρίας· ἡ ἄποψις τῆς χώρας ἀπέβαινε καθ' ἑκάστην ὥραν ἀγριωτέρα, τραχυτέρα, ἀξενωτέρα· ἡ ὁδός, οὐδόλως διατηρουμένη, διεκόπτετο πολλαχοῦ ὑπὸ πάντων τῶν εὐρυρρείθρων καὶ πετροβριθῶν ἐκείνων χειμάρρων· ὄρη δύσβατα, γυμνά, ἄγρια, μετ' ἀποκρήμνων κλιτύων,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπεφαίνοντο νῦν, κατιόντα ἐνιαχοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ στενωτάτην μόλις δίοδον παρέχοντα.

Ἐν Ρωσάνῳ τέλος, ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν βυζαντινῇ πόλει πάσης τῆς χώρας ἐκείνης καὶ πατρίδι τοῦ μεγάλου Νείλου, ὁ στρατὸς συνεκρούσθη μετὰ τῶν πρώτων προφυλακῶν τῆς ἀραβικῆς στρατιᾶς, καὶ οἱ ξανθοὶ Σάξωνες, ἐκπεπληγμένοι εἶδον τὸ πρῶτον τοὺς μελαγχρόους πολεμιστὰς τοῦ Μαγρέπ, φέροντας τὸ λευκὸν βουρνούζιον τῆς Ἀφρικῆς. Ὡς εἰ ἡ ἀναχώρησις τοῦ γηραιοῦ ἐρημίτου, τοῦ ἐπὶ μακρὸν προστάτου τῆς φίλης πατρίδος αὐτοῦ, συνεπήγαγε καὶ τὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἥτις τοσάκις εἶχεν ἀποκρούσει τοὺς Σαρακηνοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως αὐτῆς, τὸ δυσπόρθητον φρούριον δὲν εἶχε δυνηθῇ τὴν φορὰν ταύτην ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ἔφοδον τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσμαήλ. Οἱ πρόσκοποι τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ κατεῖχον αὐτὴν κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν Γερμανῶν· ἀλλὰ δὲν ὑπερησπίσθησαν τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν, ἥτις προσηρείδετο εἰς ὑψηλὸν ὄρος, καλυπτόμενον μέχρι τῆς ὀξείας αὐτοῦ κορυφῆς ὑπὸ τῶν συνηρεφῶν δασῶν, ἐν οἷς συνεκαλύπτοντο τὰ ταπεινὰ κελλία τῶν βασιλειανῶν μοναχῶν, τὰ ἐν τῷ βράχῳ ὀρωρυγμένα καὶ πλήρη ἀφελῶν τοιχογραφιῶν· μετά τινας ἀψιμαχίας, καθ' ἃς ἐπεκράτησαν οἱ Γερμανοί, οἱ Ἄραβες ὑπεχώρησαν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, ἐκκενώσαντες τὸ Ρωσάνον, ὅπερ αὐθωρεὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν.

Ὁ Ὄθων, κατανοῶν ὅτι ἐγγὺς ἦν ἡ κυρία δύναμις τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι τὰ πράγματα ἔμελλον νὰ λάβωσι σοβαρωτέραν τροπήν, ἐπέσπευσε τὴν πορείαν αὐτοῦ κατὰ τὰ νῶτα τῶν πολεμίων. Ἀφῆκε δ' ἐν Ρωσάνῳ ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μὲτς Διετρίχου, ἀρχιγραμματέως τῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ πάσης τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς τὴν ἑλληνίδα σύζυγον, ἥτις γενναίως αὐτῷ παρηκολούθησε μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἐκείνων χωρῶν, ἀψηφοῦσα χάριν αὐτοῦ τοὺς σκληροὺς καμάτους τῆς ἀφορήτου ὑπὸ τὸν σχεδὸν ἀφρικανικὸν ἥλιον τῆς Ἰταλίας στρατιωτικῆς διαίτης. Ποῖα ἆρά γε αἰσθήματα ἐπλήρουν τὴν καρδίαν τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νεαρᾶς ἀνάσσης, εὐρεθείσης οὕτω κατὰ συνέπειαν τραγικῶν περιστάσεων ὡς ἐχθρᾶς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, τῇ οὐσιωδῶς βυζαντινῇ καὶ πιστῶς ἀφωσιωμένῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀδελφῶν, κατοικουμένῃ δὲ ὑπὸ λαοῦ ὁμιλοῦντος τὴν γλῶσσαν καὶ ἔχοντος τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἐν οἷς ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἀνεπτύχθη ἡ παιδικὴ αὐτῆς ἡλικία, ἡ τοσοῦτον πολυτάραχος; Αἱ σύγχρονοι πηγαὶ δὲν ἀναφέρουσιν ἂν ἡ φιλόστοργος μήτηρ εἶχε μεθ' ἑαυτῆς μέχρι τῶν παραλίων τῆς Καλαβρίας καὶ τὸν υἱόν, ὃν πρὸ δύο ἐτῶν εἰς τὸν ἔνδοξον αὐτῆς σύζυγον ἔτεκεν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα φαίνεται πιθανώτατον.

Ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ ἤρξατο μεθ' ἅπαντος τοῦ στρατοῦ τῆς πορείας αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ λέγει, κατὰ τὸν μῆνα ραμαδὰν τοῦ 371 ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἤτοι κατὰ μάϊον περίπου τοῦ 982. Ἀνήρχετο δὲ βραδέως τὴν ἀκτὴν τῆς Καλαβρίας πρὸς συνάντησιν τῶν πολεμίων, ὅτε αἱ ἐκ Ρωσάνου ἐξωσθεῖσαι προφυλακαὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατάληψιν τοῦ φρουρίου τούτου. Καὶ οἱ μὲν ὁρμητικώτεροι τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ ἐζήτουν νὰ πρεελάσωσιν εὐθὺς πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ συνετώτερος ἐκεῖνος διέταξεν ἀποφασιστικῶς τὴν ὑποχώρησιν. Ὁ ἀραβικὸς στόλος καὶ στρατὸς ὡμοδρόμουν,

Ἐν τούτοις ὁ Ὄθων, ὅστις, ὡς πάντες οἱ ἄλλοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιδρομεῖς τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἐστερεῖτο στόλου καὶ μεγίστας ὡς ἐκ τούτου ὑφίστατο δυσχερείας, εἶχε συνεννοηθῇ μετὰ τῶν πλοιάρχων ἢ πρωτοκαράβων δύο μεγάλων καὶ λαμπρῶν βυζαντινῶν χελανδίων, ἅπερ εὗρεν ἔν τινι λιμένι, ἴσως ἐν Τάραντι [1]). Ἀμφότερα εἶχον μηχανήματα τοῦ ὑγροῦ πυρός, «τοῦ πυρός, λέγει ὁ Θιέτμαρ, ὅπερ οὐδὲν πλὴν τοῦ ὄξους ἀποσβεννύει». Ὁ Ὄθων, προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ τοὺς

[1]) Ὁ Θιέτμαρ, ὅστις ἀφηγεῖται τὸ γεγονὸς τοῦτο, προστίθησι τὴν περίεργον ταύτην λεπτομέρειαν, ὅτι τὰ δύο ταῦτα πλοῖα, ἅπερ ἀποκαλεῖ σ α λ ά ν δ ρ ι α, κατὰ παραφθορὰν προδήλως τοῦ χ ε λ ά ν δ ι α, εἶχον ἀποσταλῆ ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τῇ διαταγῇ αὐτοῦ εἰς Καλαβρίαν πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἐτησίου φόρου τῆς ἐπαρχίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλοιάρχους τῶν πλοίων ἐκείνων, οἵτινες ὑπεσχέθησαν μὲν ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος καὶ νὰ πυρπολήσωσι τὸν μουσουλμανικὸν στόλον, ἀλλὰ πράγματι οὐδὲν τοιοῦτον ἐσκόπουν, διπλοῖ οὕτω προδόται γινόμενοι, πρός τε τοὺς νομίμους αὐτῶν ἡγεμόνας, οὓς ἐγκατελίμπανον ὅπως ἀντὶ χρυσίου ἐξυπηρετήσωσι τὸν ξένον ἐπιδρομέα, καὶ πρὸς ἐκεῖνον, ὃν ἐμελέτων ἤδη νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἐν περιπτώσει ἥττης. «Αἱ νῆες αὐτῶν, λέγει ὁ Θίετμαρ μετ' ἀφελοῦς θαυμασμοῦ, ἦσαν πλοῖα λίαν ἐπιμήκη, δεξιώτατα ὡς ἐκ τούτου καὶ ταχυπλοώτατα, μετὰ διπλῆς σειρᾶς κωπηλατῶν ἑκατέρωθεν, εἶχε δὲ ἑκάτερον αὐτῶν πλήρωμα ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν», ἦσαν, δῆλα δή, κατὰ τὸν τελειότατον τύπον τῶν πολεμικῶν τοῦ Βυζαντίου πλοίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπέστειλε πιθανῶς ὁ γερμανὸς αὐτοκράτωρ πρὸς κατόπτευσιν, ταχέως δὲ οἱ τούτων ἐπιβαίνοντες ἀνήγγειλαν τῷ Καίσαρι ὅτι τὰ μουσουλματικὰ στρατεύματα ὑπεχώρουν ὀδεύοντα παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Καλαβρίας καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ σπεύσῃ. Ὁ νεαρὸς ἥρως, πιστεύων ὅτι ἔχει τέλος πάντων βεβαίαν τὴν πολυπόθητον νίκην, ἀφῆκεν ὀπίσω τὰς τελευταίας ἀποσκευὰς καὶ προήλασε μετὰ τοῦ ἄνθους τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ τοσοῦτον ταχέως, ὥστε κατέφθασε τὸν ἀραβικὸν στρατὸν τῇ 13 ἰουλίου [1]). Πόρρωθεν ἐνόμισεν ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἦσαν ὀλιγάριθμοι· ὁ μοναχὸς τοῦ Σαὶντ Γὰλ λέγει ὅτι, ἰδὼν τοὺς ὁμίλους ἐκείνους τῶν στρατιωτῶν διεσπαρμένους, ἀνέκραξε· «Δὲν εἶναι οὗτοι στρατιῶται, ἀλλ' ἁπλοῖ ληστεπιδρομεῖς». Δὲν ἐγνώριζεν ἀτυχῶς τοὺς πολεμιστὰς τοῦ Ἰσλάμ, οὓς τὸ πρῶτον ἔβλεπεν. Εὐθὺς δ' ἔδωκε τὴν διαταγὴν πρὸς ἐπίθεσιν.

Μεγάλη συνήφθη μάχη ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκτῆς, ἐν τῷ ῥόχθῳ τῶν κυμάτων τῆς Μεσογείου, κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Στίλου, οὐχὶ τοῦ σήμερον οὕτω καλουμένου, κειμένου δὲ πρὸς νότον καὶ

[1]) Κατὰ τὸν Θίετμαρ (tertia Idus Julii). Ὁ Amari (Ἱ. ἀ. Τ. Β'. σελ. 324, σημ. 1) λέγει τῇ **15**.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς δυσμὰς τοῦ Σκύλλακος, ἀλλὰ κατὰ τὸ καλούμενον Κολώνα, μικρὸν πρὸς νότον τοῦ Κρότωνος, ὅπου ἄρχεται τὸ πρὸς νότον τῆς πόλεως ταύτης περίφημον ἀκρωτήριον, ὅπερ ὡς ἐκ τῶν σωζομένων ἔτι καὶ νῦν ποιητικῶν ἐρειπίων τοῦ περιωνύμου ναοῦ τῆς Λακινίας Ἥρας ὠνομάσθη ἀπ' αἰώνων Ἀκρωτήριον τῶν Κολωνῶν [1]).

Ὁ Ἀβοὺλ Κασέμ, ἀναστείλας τὴν ὑποχώρησιν, ἐστράφη θαρραλέως κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων, οἵτινες, χωροδεσπόται καὶ ἁπλοῖ ὁπλῖται, ἀκαθέκτως κατ' αὐτοῦ ἐπέπεσαν ὡς λυσσώδης χείμαρρος· ὁ στρατὸς αὐτοῦ, παραταχθεὶς εἰς μάχην κατὰ τὸν αἰγιαλόν, ἔφραττε τὴν ὁδὸν εἰς τὸν γερμανὸν Καίσαρα. Πάνδημος ἦν ἡ ὥρα· ἑκατέρωθεν γενναίως παρεσκευάσθησαν διὰ τὸν κρίσιμον τοῦτον ἀγῶνα· ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Πικταυΐου (Poitiers) οὐδέποτε οἱ ἄνδρες τοῦ Βορρᾶ εἶδον ἀπέναντι αὐτῶν τόσον μεγάλην σαρακηνὴν στρατιάν. Ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμὸς ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ φαίνεται ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα· πλεῖστοι πολεμισταί, πεπεισμένοι ὅτι δὲν θὰ ἐπέζων τὴν ἐπιοῦσαν, ἔγραψαν τὰς διαθήκας αὐτῶν, μεγάλας δωρεὰς τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφιεροῦντες· λοθαρίγγιος ἱππότης, Κορράδος καλούμενος, υἱὸς τοῦ κόμητος Ἀδόλφου, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας καὶ ἐνώπιον παντὸς τοῦ στρατοῦ, ἐδωρήσατο τῷ αὐτοκράτορι πάσας τὰς ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει κτήσεις αὐτοῦ, ὅπως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε φονευθῇ ἐν τῇ μάχῃ, δοθῶσιν ὡς φέουδον εἰς τὴν μονὴν τῶν Βενεδικτίνων τῆς παρὰ τὸ Μὲτς Γόρζης.

Τὰ γερμανικὰ τάγματα ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετ' ἀκατασχέτου ἀνδρείας, ἀλλ' ἀκατανίκητον ἀπήντησαν ἀντίστασιν. Ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν οὐχ ἧττον τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν ὑπὸ διαπύρου θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ διεφλέγοντο. Πάν-

[1]) Ὁ Amari (ἔ. ἀ. Τ. Β'. σελ. 324 σημ. 2) φρονεῖ ὅτι, καθὰ ἐξάγεται ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τῆς τε ὑποχωρήσεως τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ καὶ τῆς φυγῆς τοῦ Ὄθωνος, ἡ μάχη τῆς 13 Ἰουλίου ἐγένετο ὀλίγον δυτικώτερον, βεβαίως δὲ κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Κρότωνος, ἀπέχοντος 45 μόνον μίλια ἀπὸ τοῦ Ρωσάνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τες οἱ ἄραβες ἐκθύμως τὴν ζωὴν αὐτῶν νὰ θυσιάσωσιν ἀπόφασιν εἶχον, ὑπὸ δὲ τῶν οὐλεμάδων αὐτῶν παροτρυνόμενοι ἡρωϊκῶς ἠγωνίσθησαν. Τέλος μετὰ μακρὰν καὶ κρατερὰν σύρραξιν ἡ νίκη ἐφάνη ἀποκλίνουσα ὑπὲρ τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος· ἴλη γερμανική, ἐπιπεσοῦσα κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Σικελῶν, διέρρηξε καὶ ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγήν. Οἱ σάξωνες ἱππόται, ὑπὸ τῆς ἀκαθέκτου αὐτῶν φερόμενοι ὁρμῆς, προσῆλθον μέχρι τῶν σημαιῶν τοῦ Ἐμίρου, ἃς ὑπερήσπιζε πολυπληθὴς ὅμιλος ἀραβοσικελῶν εὐπατριδῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἀρχηγίαν τοῦ Ἀβοὺλ Κασέμ· πεισματωδέστατος περὶ τὰς ἱερὰς ταύτας σημαίας συνήφθη ἀγών, καθ' ὃν πάντες οἱ Ἄραβες ἐφονεύθησαν, πεσόντος καὶ τοῦ Ἀβοὺλ Κασέμ, ὅστις, ἕνεκα τοῦ ἐνδοξοτάτου αὐτοῦ, θανάτου, ἐνεγράφη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀποθανόντων μαρτύρων τοῦ Ἰολάμ. Πληγὴ κατὰ κεφαλῆς κατενεχθεῖσα ἐφόνευσε τὸν εὐγενῆ τοῦτον Ἐμίρην, τὸν ἱπποτικὸν Ἀβοὺλ Κασέμ.

Ἡ θυσία αὕτη τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρείων παρέσχεν ἀναψυχήν τινα εἰς τοὺς φυγάδας τοῦ κέντρου, οἵτινες ἀνασυνταχθέντες ὥρμησαν καὶ αὖθις εἰς τὴν μάχην, ἀπόφασιν καὶ αὐτοὶ ἔχοντες νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν· ἀλλὰ μικρὸν τοῦτο διήρκεσε, καθόσον ἡ στρατιὰ τῶν Ἀράβων, μαθοῦσα ὅτι ὁ προσφιλὴς αὐτῶν ἀρχηγός, ὁ ἀνδρεῖος Ἐμίρης, ἀπέθανεν, ἐτράπη εἰς φυγήν. πλείστων ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν Τευτόνων πεσόντων [1]).

Ἡ πρώτη αὕτη μάχη ἦν κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν μεγάλη νίκη τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πράγματι. Μὴ λησμονήσωμεν ὅτι οἱ γερμανοὶ ὁπλῖται ἠγωνίζοντο ὑπὸ χειρίστους ὅρους, μὴ δυνάμενοι καθὸ σιδηροχίτωνες ν' ἀντέχωσιν

[1]) Αἱ πηγαὶ διαφωνοῦσιν ἐν μέρει κατὰ τοῦτο. Κατὰ τὸν Θίετμαρ καὶ Ἶβν ἓλ Ἀθίρ, τὴν νίκην ἤρατο ἀμέσως ἡ τοῦ κέντρου σαρακηνὴ ἴλη, ἥτις διασπασθεῖσα τάχιστα ἀνασυνετάγη· κατὰ δὲ τὴν ἀφήγησιν τοῦ μοναχοῦ τοῦ Σαὶντ Γὰλ καὶ πολλῶν ἄλλων πηγῶν, ἥτις φαίνεται καὶ πιθανωτέρα, δύο ἐπισυνέβησαν μάχαι, ὧν κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐνίκησαν οἱ Γερμανοί, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἡττήθησαν. Συνετάχθημεν τῇ δευτέρᾳ ἑρμηνείᾳ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὸν πνιγηρὸν τοῦ ἰουλίου καύσωνα κατὰ τὰς νοτιωτάτας ἐκείνας χώρας, ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν ἐκ παίδων εἰθισμένοι ἦσαν νὰ μάχωνται ὑπὸ τὸν πολλῷ καυστικώτερον οὐρανὸν τῆς Ἀφρικῆς. Λίαν ταχέως Ὄθων ὁ Β' ἐθεώρησε τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ ὁριστικῶς θριαμβεύσαντα· ἄνευ ἀναβολῆς διέταξε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ καταδίωξις ἐχθροῦ, ὃν ἐνόμιζε κατατροπωθέντα, καὶ τοῦτο δι' ὁδῶν δυσβάτων, περικυκλουμένων ἀριστερᾷ μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, δεξιᾷ δὲ ὑπὸ ἀποτόμων ὀρέων, διακοπτομένων καθ' ἕκαστον βῆμα ὑπὸ χειμάρρων, πρὸς πᾶσαν ἐνέδραν ἐπιτηδείων. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ὥρμησεν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Ἀράβων, ἄνευ οὐδεμιᾶς προφυλάξεως, νομίζων αὐτὸν περὶ φυγῆς μόνον σκεπτόμενον· ἀλλ' ἤδη οἱ πλεῖστοι τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσμαήλ, ἐντριβέστατοι τοῦ δι' ἱπποδρομιῶν καὶ ἐνεδρῶν πολέμου, ὅστις εὐχερῶς τὰς νίκας εἰς ἥττας μεταβάλλει, ἐλοξοδρόμησαν δεξιὰ πρὸς τὸ ὄρος, ὅπου ἀνασυνετάγησαν, διψῶντες ἐκδίκησιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐμίρου αὐτῶν καὶ παραφυλάττοντες τὴν διάβασιν τῶν πολεμίων διεσκορπισμένων. Ταχέως δὲ τοῦτο ἐγένετο· τοῦ Ὄθωνος ἀσυνέτως μετ' ὀλιγαρίθμου συνοδείας ὁρμήσαντος κατὰ μικροῦ ὁμίλου ἱππέων καὶ καταδιώκοντος αὐτοὺς παρὰ τὸν αἰγιαλόν, μυριοπληθῆ αἴφνης ἐπεφάνησαν Ἀράβων στίφη, πανταχόθεν τοῦ ὄρους μετ' ἀγρίων ἰαχῶν κατερχόμενα. Ὁ γερμανικὸς στρατός, ἐξαπίνης καταληφθείς, προσεβλήθη μετ' ἀκαθέκτου ὁρμῆς κατά τε τὸ μέτωπον καὶ κατὰ τὰ νῶτα καὶ δεξιόθεν· ἀριστερᾷ ἦν ἡ θάλασσα, ἤτοι ὁ χείριστος τῶν θανάτων, διότι πλοῖα ἄλλα πλὴν τῶν ἀραβικῶν δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ. Ἡ δευτέρα αὕτη μάχη φαίνεται ὅτι ἐγένετο ὀλίγιστον χρόνον μετὰ τὴν πρώτην, πορρωτέρω τοῦ Κρότωνος πρὸς νότον καὶ δυσμὰς καὶ ἑπομένως παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῶν Κολωνῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Δεινὴ ἐπῆλθεν ἀταξία εἰς τὰς φάλαγγας τῶν ἀτυχῶν ὁπλιτῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, καὶ μετ' ὀλίγον φρικώδης ἐπεγένετο σφαγὴ ἐν τῇ ἐξόχως τραγικῇ ἐκείνῃ θέσει ὑπὸ πύρινον οὐρανόν, μεταξὺ ἀγόνων καὶ καυστικῶν ὀρέων καὶ τῆς σπινθηροβολούσης ὡς τηκόμενος χρυσὸς θαλάσσης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πλεῖστοι τῆς Γερμανίας ὁπλῖται ἔπεσαν ὑπὸ τὸν ἀκινάκην καὶ τὴν κορύνην τῶν Σικελῶν καὶ τῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, πολλοὶ δὲ ἄλλοι ῥιφθέντες εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς βραδύτερον οἱ Βουργούνδιοι ἐν Μοράτῳ, ἐπνίγησαν. Ἡ ἀδυσώπητος πάλη διήρκεσε μέχρι βαθείας νυκτός, πλεῖστοι δ' ἐν τῷ σκότει ἐφονεύθησαν, φαίνεται, ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν ἐξάλλων ἐκ τοῦ τρόμου. Ὁ λογχοφόρος τοῦ αὐτοκράτορος Ρίχαρις, ὁ κόμης Οὔδων ἢ Ὄθων, ἀρχηγὸς τῶν φράγκων ὁπλιτῶν καὶ πρὸς μητρὸς μέγας θεῖος τοῦ Θίετμαρ, οἱ μαργράβοι Βερχθόλδος καὶ Γονθιέρος τῆς Μισνίας, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Αὐγούστης Ἐρρῖκος, ὁ ἀββᾶς τῆς Φούλδας Βέρνερ, οἱ κόμητες Θίετμαρ, Βεζελῖνος, Γεβχάρδος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐζελῖνος, Βουρκάρδος, Δέδι, Κορράδος, Ἰρμφρίδος, Ἀρτόλδος καὶ ἄπειροι ἄλλοι γερμανοὶ πολεμισταὶ καὶ ἐπίσκοποι, «ὧν μόνος ὁ Θεός, λέγει ὁ Θίετμαρ τοῦ Μερσεβούργου, γινώσκει τὰ ὀνόματα», ἔπεσαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. «Ἐκεῖ ἀπώλετο ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν Ἀπίστων, ἀνακράζει μετ' ὀδύνης ἕτερος σύγχρονος χρονογράφος, τῆς πατρίδος τὸ θάλλον ἄνθος, τῆς ξανθῆς Γερμανίας τὸ ἐγκαλλώπισμα, ἡ νεολαία ἡ τοσοῦτον προσφιλὴς εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ βλέπῃ τὴν σφαγὴν ταύτην τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν στόματι μαχαίρας τῶν Σαρακηνῶν, τὴν δόξαν τῆς Χριστιανωσύνης λακπατουμένην ὑπὸ τῶν Ἐθνικῶν». Πλεῖστοι δὲ καὶ τῶν λογγοβάρδων εὐπατριδῶν ἀπέτισαν διὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν τὴν εἰς τὸν γερμανικὸν ἀγῶνα ἀφοσίωσιν αὐτῶν, ἐν οἷς Λανδόλφος, ὁ πρωτότοκος τοῦ Σιδηροκεφάλου υἱὸς καὶ πρίγκηψ τῆς Καπόης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀτενοῦλφος, οἱ ἀνεψιοὶ αὐτῶν Ἰγγοῦλφος, Βαδιπέρτος καὶ Γουΐδων τῆς Σεσσίας καὶ ὁ μαρκήσιος τῆς Τουσκίας Θρασεμοῦνδος.

Ἀλλ' ἡ τύχη τῶν ἐπιζώντων ἦν ἴσως ἔτι φοβερωτέρα. Ἐκ τῶν σωθέντων ἀπὸ τῆς σφαγῆς πολλοὶ μὲν ἐκ τοῦ πνιγηροῦ καύσωνος καὶ τῆς ἀσβέστου δίψης δεινῶς καταπονηθέντες ἀπέθανον, ἄλλοι ἐκ τῶν φοβερῶν καμάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων ἐπισκηψάντων κακοήθων πυρετῶν καὶ ἄλλοι τέλος αἰχμάλωτοι τῶν Σι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κελῶν καὶ τῶν Ἀφρικανῶν ἐγένοντο, καὶ κατάγυμνοι, σφικτῶς διὰ σχοινίων δεδεμένοι, ἀπεστάλησαν εὐθὺς δίκην εὐτελῶν ὑποζυγίων ὅπως πωληθῶσιν εἰς τὰς ἀγορὰς Παλέρμου, Μεχεδίας καὶ Καΐρου, ὅθεν ὀλίγιστοι ἔμελλον νὰ ἐπανίδωσι τὴν ὁμιχλώδη αὐτῶν πατρίδα. Ἐκ τῶν τυχηροτέρων τούτων ὁ μοναχὸς τοῦ Σαὶντ Γὰλ ἀναφέρει τὸν ἐπίσκοπον Οὐερκέλλης, ὅστις, ἀποσταλεὶς ὡς δοῦλος εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείας, ἐξηγοράσθη μετὰ μακρὰ ἔτη δουλείας· ὁ χρονογράφος μοναχὸς παρέστη, λέγει, κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀτυχοῦς τούτου εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων. Κατὰ μικρὸν δὲ καί τινες ἄλλοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, σωθέντες ἐπέστρεψαν εἰς Γερμανίαν καὶ εἰς Ἰταλίαν.

Ἡ πολύκροτος αὕτη μάχη τοῦ Στίλου, ἡ θανασίμως τὴν καρδίαν τοῦ ἀρχαίου γερμανικοῦ λαοῦ πλήξασα, ἡ μάχη, καθ' ἣν ἡ ῥομφαία τοῦ Ἰσμαὴλ ἐθέρισε τὴν λαμπρὰν τευτονικὴν καὶ ἰταλικὴν ἀριστοκρατίαν, ἐγένετο, ὡς εἴπομεν, τῇ 13 ἰουλίου 982· ἐπὶ μακρὸν δὲ ἀνὰ πάσας τὰς χώρας τῆς Γερμανίας ἡ ἡμερομηνία αὕτη παρέμεινεν ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ λαοῦ ὡς ἡμέρα πένθους ἀλήκτου, ὀδυνηροτάτου, παγγερμανικοῦ· οὐδεμία καθ' ἅπασαν τὴν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρξεν ἐκκλησία, ἥτις δὲν ἐμνημόνευε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἓν τοὐλάχιστον ὄνομα.

Φαίνεται τρόπον τινά, λέγει ὁ Giesebrecht, ὅτι οἱ ἀπόγονοι προσεπάθησαν ἐπιμελῶς ν' ἀγνοῶσι καὶ αὐτὸν ἔτι ἀκριβῶς τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατεποντίσθη τόσον οἰκτρῶς τὸ στρατιωτικὸν κλέος τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ὅ,τι μόνον ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνεπαρκεστάτης μαρτυρίας τῶν συγχρόνων πηγῶν εἶναι, ὡς εἶπον, ὅτι ἡ μάχη ἐγένετο κατὰ τὸν αἰγιαλόν, πλησίον που καὶ πρὸς νότον τῆς πόλεως Κρότωνος [1]).

[1]) Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ θέσις τῆς ἱστορικῆς ταύτης μάχης ὡρίζετο ἄνευ ὑποστάσεως, ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῆς μαρτυρίας τοῦ Σιγωνίου, ἐν χώρῳ Βασεντέλλῳ καλουμένῳ καὶ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Βασιέντου κειμένῳ· ἴδε Giesebrecht ἔ. ἀ. 849 καὶ Amari ἔ. ἀ. Τ. Β'. τέλος τῆς ἐν σελ. 328 σημειώσεως — Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Κάβα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πλὴν τοῦ πλήθους τούτου τῶν ἐπιφανῶν αἰχμαλώτων ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἀπώλεσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὲρ τοὺς τετρακισχιλίους νεκρούς [1]). Οἱ ἐπιζήσαντες διεσκορπίσθησαν ἐν ἀτάκτῳ φυγῇ.

Αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων ἐκ θαύματος μόνον ἐσώθη. Ἡ ἀφήγησις τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἔχει τι τὸ μυθιστορικόν· ἐν ᾧ οἱ Σαρακηνοὶ ἐκύκλουν ἤδη αὐτὸν πανταχόθεν, κατώρθωσε πρὸς στιγμὴν νὰ διαφύγῃ αὐτοὺς καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Ὄθωνος, ἀπὸ ῥυτῆρος προήλασεν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου ἐθεώρει τὰ πόρρωθεν παραστάντα εἰς τὴν μάχην δύο μεγάλα ἑλληνικὰ χελάνδια ὡς τελευταίαν ἐλπίδα σωτηρίας· αἴφνης ὁ ἵππος αὐτοῦ, ἐκ τοῦ καμάτου καταπονηθείς, ἵσταται ἀρνούμενος νὰ προχωρήσῃ, ἐν ᾧ οἱ Σαρακηνοὶ δρομαῖοι ἐπήρχοντο. Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐφαίνετο ἄφευκτος, ὅτε Ἰουδαῖός τις, Καλώνυμος καλούμενος, πιθανῶς δ' ἐξ Ἀπουλίας ἢ [2]) Καλαβρίας, ἀφωσιωμένος αὐτῷ, ἐν ἱερῷ ἐνθουσιασμῷ ἀφιππεύει καὶ τὸν ἴδιον ἵππον τῷ Καίσαρι δοὺς λέγει αὐτῷ ἁπλῶς τὰς λέξεις ταύτας· «Λάβε τὸν ἵππον μου καὶ ἂν ἀποθάνω δὸς ἄρτον εἰς τὰ τέκνα μου».

Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ Ὄθων ἀναπηδήσας ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ Ἰουδαίου, πάντοτε δὲ ὑπὸ τῶν μαύρων ἐκείνων δαιμόνων καταδιωκόμενος, καταφθάνει εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν ᾗ μόνη ἦν ἡ σωτηρία, καὶ τὸν ἵππον πτερνίσας ῥίπτεται εἰς αὐτήν [3]), καλῶν μεγα-

καθορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ Σκύλλακος, ὡς καὶ τόσαι ἄλλαι διαβεβαιώσεις τῆς αὐτῆς πηγῆς περὶ τῶν γεγονότων τούτων, ἀπώλεσε πάσαν ἀξίαν ἀφ' ὅτου εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ χρονικὸν τοῦτο εἶναι ἁπλῶς παραποίησις τοῦ Πρατίλλη.

[1]) Τὸ χρονικὸν τοῦ πρωτοσπαθαρίου Λούπου, προσθέτον ἓν μηδενικὸν καὶ μεταποιοῦν τὴν ἧττταν ταύτην εἰς νίκην τοῦ Ὄθωνος, λέγει ἁπλῶς ὅτι ὁ Ἀβοὺλ Κασὲμ ἀπώλετο μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων Σαρακηνῶν.

[2]) Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Amari. Ὁ Giesebrecht φρονεῖ ὅτι ἡ σημαίνουσα οἰκογένεια τῶν Καλωνύμων ἥτις ἐγκατεστάθη τῷ 1000 ἐν Μογοντιάκῳ καὶ ἐν Σπέρῃ, κατήγετο ἐκ τοῦ ἀσήμου τούτου καὶ μεγάλου ἥρωος καὶ μετῳκίσθη εἰς Γερμανίαν ὑπὸ τοῦ εὐγνωμονοῦντος αὐτοκράτορος.

[3]) Ὁ Ἄλπερτ, ὅστις ἔγραφε τὸν βίον τοῦ Θιερρὺ (Vita Theodorici) περὶ τὰ 1000

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λοφώνως πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ τὸν πλοίαρχον τοῦ ἐγγυτέρου βυζαντινοῦ χελανδίου· ἀλλὰ τὸ πλοῖον ἀντιπαρέρχεται, ἀπογνοὺς δ' ὁ Ὄθων ἐξέρχεται καὶ αὖθις εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔρημον ἤδη ἐχθρῶν, οἵτινες, ἀγνοοῦντες τίς ἦν ὁ ὑπ' αὐτῶν διωκόμενος, προὐχώρησαν περαιτέρω. Ἐκεῖ ἀνευρίσκει μόνον τὸν πιστὸν Ἰουδαῖον, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ μακρυνθῇ, ἐπιλαθόμενος ἑαυτοῦ καὶ ἀγωνιῶν διὰ τὴν τύχην τοῦ προσφιλεστάτου κυρίου αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ δοὺξ τῆς Βαυαρίας ἐξηκολούθησε φεύγων. Πόρρωθεν ἐφαίνετο νέα Ἀράβων ἱππέων ὁμὰς μετ' ἀλογίστου ὁρμῆς ἐπερχομένων. «Τὶ νὰ πράξω;» ἠρώτα μετ' ἀπογνώσεως ὁ παρὰ πάντων ἐγκαταλειφθεὶς αὐτοκράτωρ τὸν τελευταῖον πιστὸν αὐτῷ φίλον, νομίζων ὅτι ἐπέστη ἡ τελευταία αὐτοῦ ὥρα. Εἶτα ἀνανήψας προσέθηκε: «Καὶ ὅμως μοὶ μένει εἷς τελευταῖος φίλος». Ἐλπὶς σωτηρίας καὶ πάλιν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη πλὴν τῆς θαλάσσης· ἐκεῖ τοὐλάχιστον ἠδύνατο ν' ἀποθάνῃ ἐν εἰρήνῃ, μακρὰν τῶν πληγῶν καὶ τῶν προπηλακισμῶν τῶν πολεμίων, πρὸ πάντων δὲ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐσχάτην ὕβριν τῆς αἰχμαλωσίας, ἧς οὐδὲ τὴν ἰδέαν ν' ἀνεχθῇ ἠδύνατο. Καὶ πάλιν λοιπὸν ὁ Ὄθων, ἐπὶ τοῦ ἵππου πάντοτε τοῦ Ἰουδαίου φερόμενος, ὁρμᾷ πρὸς τὴν θάλασσαν, προσπαθῶν νὰ καταφθάσῃ ἓν ἕτερον πλοῖον, ὅπερ διακρίνει μακράν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ Σαρακηνοὶ προσδραμόντες ἀνηλεῶς τὸν ἡρωϊκὸν θεράποντα κατακόπτουσιν. Ὁ γενναῖος ἵππος, ὡσεὶ ἐπιγινώσκων τίς ὁ πολύτιμος αὐτοῦ ἀναβάτης, ἀπομακρύνεται τῆς παραλίας ἀκαταπονήτως κολυμβῶν, οἱ δὲ Σαρακηνοὶ δὲν τολμῶσιν ἢ δὲν δύνανται νὰ καταφθάσωσιν αὐτόν. Τέλος ὁ Ὄθων πάντοτε κολυμβητεὶ καταφθάνει τὸ σωτήριον σκάφος, ὅπερ ἦν τὸ δεύτερον βυζαντινὸν χελάνδιον, διερχόμενον ἐκεῖθεν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην· ὁ αὐτοκράτωρ, ἤδη βυθιζόμενος καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἐλπίδα ἔχων σωτηρίας, ἔνευσεν εἰς τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ, ὁ δὲ βυζαν-

λέγει ὅτι ὁ Ὄθων εἶχεν ἀποδυθῆ καὶ ἦτο γυμνὸς πιθανῶς, καὶ ὅτι ὁ σλαῦος ἀξιωματικός, περὶ οὗ κατωτέρω γενήσεται λόγος, ἔδωκεν αὐτῷ τὰ ἴδια αὐτοῦ ἐνδύματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τινὸς πρωτοκάραβος, βλέπων τὸν τολμηρὸν ἐκεῖνον ἱππότην διασχίζοντα ἀτρομήτως τὰ κύματα ὅπως σωθῇ ἀναποδράστου θανάτου ἢ αἰχμαλωσίας, ἔλαβεν ἰοῖκτον—ἴσως τὸ ἀληθὲς ἐλατήριον τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ ἦν ἡ περὶ πλουσίων λύτρων ἐλπίς—καὶ διέταξε νὰ παραλάβωσιν αὐτόν, λιπόθυμον δὲ τὸν Ὄθωνα ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ κυβερνήτου μετήνεγκον. Οὐδεὶς ἀτυχῶς ἐφρόντισε νὰ εἴπῃ ἡμῖν τί ἀπέγεινεν ὁ γενναῖος ἵππος, ὅστις ἔσωσεν οὕτως ἕνα αὐτοκράτορα, τὸν μέγιστον τότε τοῦ κόσμου ἡγεμόνα.

Ὁποῖον δρᾶμα! Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἐξαισίου καὶ ὑπερηφάνου ἐκείνου βυζαντινοῦ πλοίου, ἐπὶ τοῦ καταπορφύρου δρόμωνος, ἀριστοτεχνήματος τῆς τότε ναυπηγικῆς, παρὰ τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην ἀκτήν, ὑπὸ τὸν μυδροβόλον τοῦ ἰουλίου ἥλιον, ἐπὶ τῆς ὁλοκυάνου ἐκείνης θαλάσσης, τέσσαρες δούλων ἐλατῶν σειραί, ἑκατὸν πεντήκοντα ναῦται καὶ πλεῖστοι βεβαίως πεζοναῦται ἐκ τῶν καλουμένων παμφύλων παρίστανται μάρτυρες τῆς θαυμαστῆςσωτηρίας τοῦ ἀγλαοφανοῦς ἐκείνου νεαροῦ ἱππότου, τοῦ ἐπιπλέοντος τῶν ὑδάτων, ὡς ποτε οἱ ἀρχαῖοι ἥρωες! Καὶ ὅμως ἀγνοοῦσιν ἔτι ὅτι ἔχουσι πρὸ αὐτῶν τὸν πρῶτον τῆς Εὐρώπης ἄνδρα, τὸν πανίσχυρον τῆς Δύσεως αὐτοκράτορα! Ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας πληθὺς χαλκοπροσώπων καὶ ἐξόχων ἱππέων, γραφικώτατοι λευχείμονες ὁπλῖται, τὰ ὅπλα κραδαίνοντες ῥηγνύουσιν ἐν τῷ τραχεῖ αὐτῶν ἰδιώματι λύπης κραυγάς, βλέποντες διαφεύγουσαν τὴν λείαν αὐτῶν.

Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἔτι ἀποσοβηθῇ πᾶς κίνδυνος τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος· ἐσώθη μέν, ἀλλὰ πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐνεδρεύοντος αὐτὸν θανάτου ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ παρὰ τοῖς δεινοτάτοις αὐτοῦ ἐχθροῖς, παρ' ἐκείνοις, εἰς ὧν τὴν χώραν ἀναιτίως ὅλως καὶ ἄνευ προκλήσεως εἰσέβαλε· δὲν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, φοβούμενος μὴ ἀναγνωριζόμενος ὑποστῇ τὰ πάνδεινα, ὧν τὸ ἐλάχιστον θὰ ἦτο ἡ ἀπαγωγὴ αὐτοῦ ὡς αἰχμαλώτου εἰς Βυζάντιον· ἄλλως ὅμως ἡ μοῖρα ἐπέκλωσεν. Ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χελανδίου ὑπῆρχε τυχοθήρας τις ἀξιωματικός, τὸ γένος Σλαῦος, Ξολούντας μὲν ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτοῦ γλώσσῃ, Ἐρρῖκος δὲ γερμανιστὶ καλούμενος [1]), ὅστις εἶχέ ποτε ὑπηρετήσει ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα· ὁ ἀξιωματικὸς εὐθὺς ἀναγνωρίσας ᾤκτειρεν αὐτόν, καὶ ἐν ᾧ ἦτο κατακεκλιμένος καὶ ἐπηρωτᾶτο ὑπὸ τοῦ πρωτοκαράβου, συνέστησεν αὐτῷ διὰ νευμάτων νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ. Εἶτα αὐτὸς οὗτος, στωμύλος ὢν ὁμιλητής, ἀφηγήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι ὁ σωθεὶς ἦν ἐκ τῶν μεγάλων ἀξιωματικῶν τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος, ἀρχιγραμματεὺς αὐτοῦ καὶ διαθέτων ἅπαντας τοὺς αὐτοκρατορικοὺς θησαυρούς, ὅτι ἐπομένως ἦτο πολύτιμος λεία, καὶ ἀδρὰ θὰ ἐδίδοντο πρὸς ἐξαγορὰν αὐτοῦ λύτρα, ἀλλ' ἔδει πρὸς τοῦτο νὰ ἐπαναγάγωσιν αὐτὸν εἰς Ρωσάνον, ὅπου ὑπῆρχε τότε τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον [2]). Οὕτως ὁ πανοῦργος Ξολούντας, ὅστις πιθανῶς συνενοεῖτο μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν γλώσσῃ τοῦ Βορρᾶ ἀκαταλήπτῳ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ χελανδίου, κατώρθωσεν, αὐτὸς οὗτος διὰ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ ἐγγυώμενος, νὰ πείσῃ τὸν πρωτοκάραβον ὅπως μετὰ τῆς πολυτίμου αὐτοῦ λείας ἀποπλεύσῃ κατευθυνόμενος εἰς τὸ βυζαντινὸν ἐκεῖνο φρούριον, ὅπερ κατεῖχεν ἔτι ἡ ὀπισθοφυλακὴ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ καὶ ἐν ᾧ ἦσαν ἡ αὐτοκράτειρα, ὁ ἀρχιγραμματεύς, πλεῖστοι τῶν ἐπιφανῶν, ἡ ἐπιμελητεία μετὰ τῶν ἀποσκευῶν καὶ τοῦ ταμείου Ὁ διάπλους, καίπερ βραχύς, πολλῆς βεβαίως ἀγωνίας ἐπλήρου τὴν

[1]) Ἴδε Amari ἔ. ἀ. Τ. Β'· σελ. 326 σημ. 8. Ἕνεκα μάλιστα τοῦ διπλοῦ τούτου ὀνόματος ὁ Θίετμαρ ἀποκαλεῖ αὐτὸν Binomius (διώνυμον).

[2]) Ἐνταῦθα παρηκολούθησα τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἄλπερτ ἐν τῇ Vita Theodorici· Ὁ Θίετμαρ λέγει ἁπλῶς ὅτι ὁ Σλαῦος ἀνεγνώρισε τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν προσεπάθησε νὰ κρύψῃ τίς ἦτο, ἐπὶ τέλους ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν πρωτοκάραβον καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ τὸν ἀποβιβάσῃ εἰς Ρωσάνον, ὅπως παραλάβῃ τὴν γυναῖκα καὶ τὸ ταμεῖον αὐτοῦ πρὶν ἢ ἐγκαταλίπῃ ἐς ἀεὶ τὴν κατηραμένην ἐκείνην χώραν, εἰς ἣν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἦλθεν. «Θὰ μεταβῶμεν τότε εἰς Κων)πολιν, εἶπε, μεθ' ὅλων μου τῶν θησαυρῶν, καὶ οἱ γυναικάδελφοί μου, οἱ εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, εὐμενέστατα θὰ μὲ ὑποδεχθῶσιν ἐν τῇ συμφορᾷ μου καὶ θ' ἀμείψωσι γενναίως τὸν σωτῆρα τοῦ γαμβροῦ αὐτῶν». Ὁ Ἕλλην πεισθεὶς ἀπέπλευσεν εἰς Ρωσάνον. Τὰ κατόπιν ἐκτίθενται παρ' ἀμφοτέρων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καρδίαν τοῦ Καίσαρος, ὅστις, πάντη μεμονωμένος ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἐπὶ μόνης τῆς πίστεως τοῦ σκαιοῦ ἐκείνου μισθοφόρου ἐβασίζετο. Ἔπλευσαν νύκτα καὶ ἡμέραν, ὅπερ σημαίνει, λέγει ὁ Amari, ὅτι ὁ πλοῦς διήρκεσεν ἓν τοὐλάχιστον ἡμερονύκτιον, καὶ ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου ἐπεισοδίου κατέπλευσαν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ρωσάνου. Εὐθὺς ὁ Ξολούντας, ἀποβὰς ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ διαπραγματευθῇ τὰ τῶν λύτρων, ἔδραμεν ἀσθμαίνων νὰ εὕρῃ ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος τὸν ἀρχιγραμματέα αὐτοῦ, τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Μέτς, ὅστις ἐν ἀπουσίᾳ ἐκείνου εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν.

Μετ' ὀλίγον ἔδραμον εἰς τὴν ἀκτὴν ὁ ἱεράρχης μετὰ τῆς περιτρόμου αὐτοκρατείρας, μακρὸς δὲ παρηκολούθει ὑποζυγίων στοῖχος, φερόντων, ὡς ἐκ τῆς παραλίας πρὸς τοὺς ἕλληνας ναύτας ἐκραύγασαν, τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον [1]). Δελεασθεὶς ἐκ τῆς θέας ταύτης ὁ πρωτοκάραβος, διέταξεν εὐθὺς ν' ἀγκυροβολήσωσι, καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μέτς, πηδήσας μετά τινων ἀξιωματικῶν εἰς λέμβον, ἐπλησίασεν εἰς τὸ χελάνδιον, οἱ δὲ Βυζαντινοί, οὐδεμίαν πλέον δυσπιστίαν ἔχοντες, ἀφῆκαν αὐτὸν ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τῇ προφάσει ἐνδείξεως σεβασμοῦ πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν ὁ Ὄθων ἀπεδύθη τὴν πολεμικὴν στολὴν καὶ τὸν θώρακα, μεθ' ὧν εἶχεν ἐπιβῇ τοῦ πλοίου, καὶ περιεβλήθη αὐλικὴν στολήν, ἐπὶ τούτῳ, φαίνεται, προσκομισθεῖσαν αὐτῷ καὶ πολλῷ ἐκείνης ἐλαφροτέραν, συνομιλῶν δὲ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐπλησίαζεν ἀνεπαισθήτως πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ πλοίου, ὅθεν ἀποπηδήσας εἰς τὴν θάλασσαν σθεναρῶς πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐκολύμβα· ἕλλην ναύτης, ἀποπειραθεὶς ν' ἁρπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος, πίπτει διαπερασθεὶς ὑπὸ τοῦ

[1]) Ἄλλαι ἀφηγήσεις περιορίζουσι τὸν σταῦλον τοῦτον τῶν ὑποζυγίων εἰς ἕνα μόνον ἵππον, ὃν ἤγαγον διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἅμα κατὰ τὴν παραλίαν ἐμφανισθέντος τοῦ ἐπισκόπου μετὰ τοῦ ἵππου τούτου καί τινων θεραπόντων, ὁ Ὄθων, ἰδὼν αὐτοὺς καὶ μὴ περιμείνας τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῶν, ἀπεπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν.—Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἄλπερτ, ὁ ἐπίσκοπος προσέδραμε τὸ πρῶτον μετὰ δύο μόνον θεραπόντων, τοῦ Ἰτούπου καὶ τοῦ Ρικίζου, ὅπως μὴ διεγείρῃ τὰς ὑπονοίας τῶν Ἑλλήνων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξίφους τοῦ ἀνδρείου ἱππότου Λιούππου, ἑνὸς τῶν ἀκολούθων τοῦ ἐπισκόπου, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες, συνελθόντες ἐκ τῆς ἄκρας αὐτῶν καταπλήξεως, ὁρμῶσι μέν καὶ αὐτοί, ἀλλ' οἱ ἄλλοι τοῦ ἐπισκόπου ἀκόλουθοι ξιφουλκήσαντες ἀποκρούουσιν αὐτούς· ταὐτοχρόνως πλεῖσται λέμβοι ἀνάγονται ἐκ τοῦ αἰγιαλοῦ, πλήρεις ὁπλιτῶν, σπευδόντων πρὸς βοήθειαν τοῦ ἄνακτος αὐτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὄθων, ἀκαταπόνητος κολυμβητής, κατώρθωσε ν' ἀποβῇ εἰς τὴν ἀκτήν· τὸ στρατήγημα ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. «Οὕτως, ἀνακράζει ὁ Θίετμαρ, οὗ παρηκολούθησα πρὸ πάντων τὴν τοσοῦτον ὁμοιαλήθη ἀφήγησιν [1]), ὡς ἔπραξε καὶ ὁ Amari, οὕτως οἱ Δαναοί, οἵτινες εἶχον ἀπατήσει πάντα τὰ ἔθνη τῆς οἰκουμένης, ἠπατήθησαν καὶ αὐτοί. Τὴν χαράν, ἣν ἐπεδείξαντο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ ὅτε εἶδον αὐτὸν σῶον καὶ ἀβλαβῆ ἀπὸ τοιούτου κινδύνου ἐπανελθόντα, ἀδυνατῶ νὰ περιγράψω». Ὁ χρονογράφος, βεβαιοῖ ὅτι ὁ Ὄθων προετίθετο, τηρῶν τὰς πρὸς τὸν πρωτοκάραβον τὸν βυζαντινὸν ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἀδρῶς αὐτὸν ν' ἀνταμείψῃ, ἀλλ' οὗτος, σφόδρα ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ταραχθεὶς καὶ μὴ πιστεύων πλέον εἰς τὸν λόγον τοῦ τέως αἰχμαλώτου αὐτοῦ, ἀπέπλευσεν εὐθὺς μὴ ἀναμείνας τὰ λύτρα [2]).

Ὄθων ὁ Β', ἅμα πατήσας τὴν γῆν, ἐπέβη τοῦ προσαχθέντος αὐτῷ ἵππου, ἔξαλος δ' ἐκ χαρᾶς ἐπὶ τῇ θαυμασίᾳ ταύτῃ ἀπαλλαγῇ μετὰ τὴν ἀγωνιώδη αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ καὶ δοξάζων τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ σωτηρίᾳ, ἤλασεν ἀπὸ ῥυτῆρος εἰς τὴν πόλιν,

[1]) Ἴδε Amari, ἔ. ἀ. Τ. Β'. σελ. 327. Αἱ ἀφηγήσεις τῶν ἀράβων ἱστορικῶν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν τοῦ Θίετμαρ ὡς πρὸς τὰ πρῶτα ἐπεισόδια καὶ ὡς πρὸς τὴν φυγὴν τοῦ Ὄθωνος. Ἄλλοι ἱστορικοὶ ἀφηγήθησαν τὰ γεγονότα ὀλίγον τι διαφόρως. Ἔπειτα ἐπῆλθον αἱ εἰς τὸ χρονικὸν Κάβα παρεμβολαὶ τοῦ Πρατίλλη, αἵτινες ἐπήνεγκον ἐπί τινα χρόνον σύγχυσιν καὶ περιπλοκήν.

[2]) Ὁ Βενετὸς χρονογράφος Ἰωάννης ὁ Διάκονος λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐκρατήθη τρεῖς ἐν ὅλῳ ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ χελανδίου. Ὁ Ἄλπερτ ἀνέγραψε πολλὰς λεπτομερείας, προδήλως ὅμως φαντασιώδεις, οἷαι, φέρ' εἰπεῖν, οἱ ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ χελανδίου ἄθλοι τῶν δύο ἀκολούθων τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μὲτς Ἰτούππου καὶ Ρικίζου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔνθα κατησπάσθη τὴν αὐτοκράτειραν καὶ πάντας αὐτοῦ τοὺς οἰκείους. Φαίνεται μάλιστα ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν χαρακτηριστικωτάτη τις ἐπισυνέβη σκηνή· ἡ αὐτοκράτειρα Θεοφανώ, ἐκλελυμένη ὑπὸ τῶν θανασίμων ἀγωνιῶν, ἃς εἶχεν ὑποστῇ, παρεσύρθη μέχρι τοῦ νὰ κατειρωνευθῇ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ἐξ οὗ προέκυψεν ὀργὴ τοῦ Ὄθωνος καὶ σφοδρὰ φιλονεικία τῶν δύο συζύγων καὶ μετά τινα χρόνον συνδιαλλαγὴ αὐτῶν. Ἦν ἄλλως ἡ πρώτη καὶ μόνη μεταξὺ αὐτῶν ἔρις, ἧς ὑποκινητὴς ἐγένετο ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μέτς, ὅστις καὶ βραδύτερον συνεδαύλισεν αὐτήν, ἐπαναλαβὼν εἰς τὸν Ὄθωνα τοὺς λόγους τῆς συζύγου αὐτοῦ [1]).

Τοιαύτη φαίνεται οὖσα ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ ὁμοιαληθεστέρα ἀφήγησις τῆς παραδόξου ταύτης τοῦ Ὄθωνος περιπετείας, καθ' ἣν μυθώδης τόλμη καὶ πολύτροπος πονηρία συνδυάζονται μεθ' ὑψίστης ἀφοσιώσεως, προδάσης παρὰ μὲν τῷ Ἰουδαίῳ μέχρι θανάτου, παρὰ δὲ τῷ Σλαύῳ μέχρις ἀκραδάντου πίστεως. Βεβαίως οἱ βασιλεῖς καὶ ὁ Παρακοιμώμενος Βασίλειος, μαθόντες ποῖον αἰχμάλωτον ἐπὶ ὅλας ὥρας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν διατελέσαντα ἀπώλεσαν, ὠργίσθησαν σφόδρα. Βραδύτερον ἡ ἱστορία αὕτη, ἡ καὶ καθ' ἑαυτὴν τοσοῦτον ἥδη θαυμασία, ἐξωγκώθη καὶ παρεμορφώθη ὑπὸ μυθολόγων συγγραφέων, φιλοτιμηθέντων νὰ προσδώσωσιν εἰς αὐτὴν ἔτι μυθιστορικωτέραν χροιάν.

Τῆς δεινοτάτης ταύτης μάχης, καθ' ἣν κατέπεσεν ἡ ἕως τότε ἀδιαλείπτως αὔξουσα δύναμις τοῦ σαξωνικοῦ οἴκου, πολλαὶ λεπτομέρειαι θὰ μείνωσιν ἐς ἀεὶ σκοτειναί, ἕνεκα τῶν σπανίων, τῶν

[1]) Μυστακίδου ἔ. ἀ. σελ. 51. Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι, λέγει ὁ κ. Μυστακίδης, ὅτι ἔκτοτε μέχρις ἰουλίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους τὸ ὄνομα τῆς αὐτοκρατείρας ἐπ' οὐδενὸς διπλώματος ἀπαντᾷ παρὰ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς πολλάκις πρότερον ἐγίνετο. Ἴδε καὶ Μόλτμαν. ἔ. ἀ. σελ. 59 64, ὅστις ποιεῖται τὴν αὐτὴν παρατήρησιν καὶ κατηγορεῖ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μὲτς ὡς αἰτίου τοσοῦ κακοῦ. Ἐν γένει πᾶσα αὕτη ἡ ἱστορία τῆς ἔριδος τῶν δύο συζύγων καὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐνήσκησεν ἡ Θεοφανώ, εἶναι λίαν σκοτεινή, ὡς καὶ οἱ λόγοι τῆς μεταξὺ τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μὲτς ῥήξεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀτελῶν καί ποτε ἀντιφατικῶν περὶ τοῦ μεγάλου τούτου δράματος πληροφοριῶν ἡμῶν. Διώδευσα τὰς ὡραίας ἐκείνας ἀκτὰς κατὰ ἡλιόλουστον ἔαρος πρωΐαν· λέμβος ὑπὸ γραφικωτάτων ἐρετῶν ἐλαυνομένη ἤγαγέ με εἰς τὸν ὁρμίσκον τοῦ Κρότωνος, εἰς τὴν ἔρημον ἀκτήν, ἔνθα ἔστιλβεν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου λευκάζων μονήρης στύλος, τελευταῖον τοῦ Ἡραίου λείψανον. Μάτην ἀπεπειράθην ν' ἀνεύρω διὰ τῆς φαντασίας τὴν ἀκριβῆ τοῦ αἰγιαλοῦ θέσιν, ἐν ᾗ οἱ τοῦ Μαγρὲπ ἱππεῖς ἐπέσκηψαν ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ ὁ ὑπερήφανος γερμανὸς αὐτοκράτωρ, ὅπως διαφύγῃ τοὺς ἐχθρούς, δὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἐρρίφθη, τῶν πάλαι ἡρώων ἀνακαινίζων τοὺς ἄθλους. Ἠναγκάσθην ν' ἀντιπαρέλθω, μηδὲ τῆς προσωπικῆς ταύτης ἱκανοποιήσεως τυχών.

Ἐν ἑλληνικῷ χειρογράφῳ τοῦ ι΄ αἰῶνος, ἀποκειμένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ, γραφέντι δὲ ὑπό τινος ἱερέως τῆς ἄλλοτε μὲν ἐπισκοπῆς, νῦν δὲ μικροῦ χωρίου τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐσάρου Μαλβίττου, ἀναγινώσκεται ἐν τῷ περιθωρίῳ ἡ ἑπομένη σύγχρονος τῷ χειρογράφῳ σημείωσις: «Μηνὶ ἰουνίῳ, κτίσεως κόσμου 6490 (982 μ. χ.), ὁ Φράγκος κατέβη εἰς Καλαβρίαν, προσέβαλε τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ πολλὴν ἐπήνεγκε σφαγήν· μετὰ δὲ τοῦτο ὁ μὲν Φράγκος ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν, ὁ δὲ Σαρακηνὸς εἰς Σικελίαν» Περίεργος ἀληθῶς σύγχρονος ὑπαινιγμὸς περὶ τῆς ἐκστρατείας Ὄθωνος τοῦ Β΄. [1]).

Ὁ στρατὸς τῆς Γερμανίας εἶχε καθ' ὁλοκληρίαν ἀποσυντεθῇ· πάντες οἱ ἀπὸ τῆς σφαγῆς ἢ τῆς αἰχμαλωσίας σωθέντες ἄφευγον προτροπάδην, καταδιωκόμενοι ἀπὸ τῶν ἀφρικανῶν ἱππέων· ὁ ἐκ θαύματος σωθεὶς αὐτοκράτωρ, ἡ αὐτοκράτειρα, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μὲτς καὶ ἡ ἀκολουθία αὐτῶν κατέλιπον ἐν μεγίστῃ σπουδῇ καὶ ἄνευ σχεδὸν στρατιωτικῆς συνοδείας τὸ Ρωστάνον καὶ τὴν Καλαβρίαν, τότε δὲ πιθανῶς κατελήφθη ἐπί τινα χρόνον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ μέχρις ἐκείνου ἀσήμαντος πολίχνη Μίλητος [2]). Τῇ 27

[1]) Batiffol ἔ. ἀ. σελ. 88.

[2]) Fr. Lenormant Τ. Γ΄ σελ. 259.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἰουλίου, ὁ μόλις τῇ 20 ἢ 22 ἐκ Ρωσάνου ἀπελθὼν Ὄθων, ὅστις ἦν, φαίνεται, πάντη ἀπειρηκὼς καὶ ἀπαλγῶν, εὑρίσκετο ἤδη ἐν Κασάνῳ ἐπὶ σαλερνικοῦ ἐδάφους, τῇ δὲ 18 αὐγούστου ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Σαλέρνῳ [1]). Τὸν ἑπόμενον μῆνα ἦλθεν εἰς Καπύην, ὅπου καὶ μακρότερον διέμεινε πρὸς λῆψιν σπουδαίων μέτρων, ἅπερ ἀναγκαιότατα κατέστησεν ὁ τοῦ πρίγκηπος Λανδόλφου ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Στίλου θάνατος, ὅστις ἀφῆκεν ἀδέσποτα τὸ πριγκηπάτον τῆς Καπύης, τὸ δουκάτον τοῦ Σπολήτου καὶ τὴν μαρκίαν τοῦ Καμερίνου· καὶ τὴν μὲν διαδοχικὴν ἡγεμονίαν τῆς Καπύης ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν εἰς τὸν τέταρτον καὶ ἀνήλικα ἔτι υἱὸν τοῦ Σιδηροκεφάλου Λανδενόλφον ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀλοάρας, τὸ δὲ Σπόλητον καὶ Καμερῖνον, ἀποσπασθέντα τῆς Καπύης, ἐδόθησαν εἰς τὸν ἀτρόμητον Θρασεμοῦνδον, συγγενῆ τοῦ οἴκου τοῦ Πανδόλφου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν ᾗ διετέλει δυσαρέστῳ καταστάσει, μέγιστον εἶχε συμφέρον νὰ ἐδραιώσῃ ἀντὶ πάσης θυσίας τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν τοῦ πρίγκηπος τοῦ Σαλέρνου Μανσονίου, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ μεταβῇ καὶ πάλιν αὐτοπροσώπως εἰς τὸ πριγκηπάτον τοῦτο κατὰ τὰ Χριστούγεννα· μόλις δὲ ἀρχομένου τοῦ ἰανουαρίου τοῦ 983 ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ Πάσχα, βαρέως φέρων τήν τε ἧτταν αὐτοῦ καὶ τὸν κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ ἐπελθόντα ἐν Λούκκᾳ θάνατον τοῦ προσφιλεστάτου αὐτῷ δουκὸς τῆς Σουηβίας Ὄθωνος καὶ ἀποκλειστικῶς ἤδη μεριμνῶν περὶ τῶν παρασκευῶν νέας καὶ

[1]) Ὁ βίος τοῦ μεγάλου ἑλληνος σικελιώτου ἁγίου Σάββα τοῦ Νέου (ἴδε Cozza Luzi, Orestes patriarcha hieresolymitanus, de historia et laudibus Sabac et Macarii siculorum, Rome 1892 σελ. 63) ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Ὄθων συμπαρέλαβεν ὡς ὅμηρον τὸν υἱὸν τοῦ πρίγκηπος τοῦ Σαλέρνου, οὗ τῇ παρακλήσει ὁ ἅγιος Σάββας μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἔπεισε τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρισκόμενον τότε αὐτοκράτορα ν' ἀπολύσῃ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοῦ.

Ὁ ἅγιος Σάββας ὁ Νέος μετέβη καὶ δεύτερον εἰς Ρώμην (αὐτόθι, σελ. 66) ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ φεβρουάριον τοῦ 985. Ἐξενίσθη ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀππίαν ὁδὸν μοναστηρίῳ τοῦ Καίσαρος καὶ εὐμενεστάτης ἔτυχεν ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ περιφανοῦς ἐπισκόπου τῆς Πλακεντίας Ἰωάννου, ἀρχιγραμματέως τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, παρεπιδημοῦντος τότε ἐν τῇ Αἰωνίᾳ Πόλει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μείζονος εἰς Καλαβρίαν ἐκστρατείας, ἐκδίκου τῆς ἥττης, ἣν ὑπέστη.

Παρέλειψα μέχρι τοῦδε νὰ εἴπω τὶ ἔγειναν οἱ ἐν Στίλῳ νικήσαντες Σαρακηνοί. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ τὴν ἀρχηγίαν εἶχε λάβῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δζαμπέρ, ὅστις, τεταραγμένος ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς καὶ ἐπειγόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παλέρμον, ὅπως προλάβῃ πάντα τυχὸν ἀνταπαιτητὴν τῆς ἡγεμονίας τῆς νήσου, ἐσήμηνεν ἅμα τῇ λήξει τῆς μάχης τὴν ἀνάζευξιν, μὴ δοὺς εἰς τοὺς ὁπλίτας αὐτοῦ καιρὸν πρὸ σκύλευσιν τῶν νεκρῶν καὶ περισυλλογὴν τῶν κατὰ τὸν αἰγιαλὸν καὶ ἐν τῇ πεδιάδι κατεσπαρμένων ἀπειραρίθμων ὅπλων. Εἶτα ἐτράπη τὴν εἰς Σικελίαν ἄγουσαν. Ἡ ἀνάζευξις αὕτη ἐν πλήρει νίκῃ ἦτο ἀπροσδόκητον ἀληθῶς εὐτύχημα διὰ τὴν τάλαιναν Καλαβρίαν. Δὲν ἀναφέρεται κἂν ἂν ἐν τῇ ἄκρᾳ αὐτοῦ σπουδῇ ὁ Δζαμπὲρ ἐσκέφθη νὰ κομίσῃ εἰς τὴν νῆσον τὸν νεκρὸν τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ πατρός, ἀλλὰ δεδομένων τῶν εὐσεβῶν παρὰ Μουσουλμάνοις ἐθίμων, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο ὡς βέβαιον. Ὁπωσδήποτε, ἐὰν τυχὸν ὁ υἱὸς ἐφάνη ἐπιλήσμων, δὲν ἐφάνη τοιαύτη ἡ δημοσία συνείδησις, ἥτις ἔδωκε τὸν ἀγλαὸν τίτλον «Μάρτυρος τῆς πίστεως» εἰς τὸν ἀποθανόντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς Ἐμίρην καὶ ἐξήνεγκε τὸν ἐξαίσιον τοῦτον ἐπιτάφιον, ὃν ἀναγράφει ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθίρ· «Ὑπῆρξε δίκαιος, τὸ ἦθος ἐράσμιος, στοργικώτατος πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, προσηνής, ἐλεήμων· οὐδὲν ἀφῆκεν εἰς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, οὔτε ἓν χρυσοῦν δηνάριον, οὔτε ἓν ἀργυροῦν δίρχεμ, οὔτε μίαν σπιθαμὴν γῆς, διανείμας πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εἰς πένητας καὶ εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα».

Ἐν τούτοις ἡ περὶ τῆς μεγάλης ταύτης καταστροφῆς εἴδησις αὐθωρεὶ σχεδὸν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην διεδόθη, ἀμύθητον δὲ καὶ βαθυτάτην προὐξένησεν ἐντύπωσιν καὶ κατάπληξιν· ἐσχηματίσθη εὐθὺς παράδοσις ἔτι μᾶλλον ἐξογκοῦσα τὰ ἤδη ἔκτακτα ταῦτα γεγονότα [1]). Ὁ ἀντίκτυπος τῆς φοβερᾶς εἰδήσεως ἐγένετο ἀμέσως

[1]) Ἴδε Giesebrecht, Jahrbuch des Deutschen Reiches unter d. Herrsh.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πανταχοῦ ἐπαισθητός. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ θλῖψις καὶ ἡ ὀδύνη ἔφθασαν εἰς τὸ κατακόρυφον, καὶ ἰδίᾳ ἐν Σαξωνίᾳ καὶ Θουριγγίᾳ, μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων χωρίων· πρὸς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ ὅρια οἱ Δανοὶ καὶ οἱ Οὐένδοι, κατανοοῦντες ὅτι ἡ δύναμις τῶν βδελυκτῶν Σαξώνων τὰ μάλιστα ἔπαθεν, ἔλαβον καὶ αὖθις τὰ ὅπλα πλήρεις ἐλπίδων. Πρὸς τὸ νότιον ἄκρον, τὰ πράγματα θὰ ἦσαν ἔτι σοβαρώτερα καὶ ὁ παρὰ τῶν Σαρακηνῶν κίνδυνος πολλῷ φοβερώτερος, ἂν μή, θείᾳ ἀληθῶς Προνοίᾳ, ὁ εὐγενὴς τοῦ Παλέρμου Ἐμίρης καὶ ἄσπονδος τῶν Χριστιανῶν πολέμιος ἀπέθνησκεν ἐν τῇ μάχῃ, καθ' ἣν πλήρη οἱ ὁπλῖται αὐτοῦ ἤραντο νίκην. Ὁ θάνατος αὐτοῦ οὐ μόνον εἰς ἀθυμίαν ἐνέβαλε τοὺς τῆς Σικελίας Ἄραβας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑνότητα αὐτῶν διαρρήξας δὲν ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ συνεχίσωσι τὰς ἐπὶ τῶν Γερμανῶν νίκας, δρεπόμενοι οὕτω τοὺς κπρποὺς τοῦ θριάμβου αὐτῶν. Καὶ ὄντως ὁ φατιμίτης χαλίφης Ἔλ Ἀζίς, ἀρνηθεὶς ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Δζαμπὲρ ὡς διάδοχον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐμιρείᾳ τῆς Συκελίας, καίπερ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀναγνωρισθέντα, ἔδωκε τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν εἰς ἕνα τῶν εὐνοουμένων αὐτοῦ Δζαφὰρ καλούμενον. Ἄλλη εὐτυχὴς διὰ τοὺς Γερμανοὺς σύμπτωσις ἦτο ὅτι ἡ ἐπὶ τῷ κοινῷ κινδύνῳ ἐπελθοῦσα προσέγγισις τῶν Ἀράβων καὶ Βυζαντινῶν, λίαν ἄλλως καθ' ἑαυτὴν ἐπίκηρος, ἐξέλιπεν ἅμα παρελθόντος τοῦ κινδύνου.

Κ. Ottos II Excurs. XII σελ. 164 170 καὶ XIII σελ. 170-173 περὶ πασῶν τούτων τῶν μυθωδῶν ἀφηγήσεων, αἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετέβαλον τὴν ἐν Στίλῳ ηττὰν εἰς πλήρη νίκην τῆς Γερμανίας. Ἴδε πρὸ πάντων τὴν πρώτην τῶν Excursus (παρεκβολῶν) τούτων προκειμένου περὶ τῆς μελέτης καὶ τῆς κριτικῆς τῶν αὐθεντικῶν πηγῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὡς θαύματος ἀποδράσεως τοῦ Ὄθωνος

Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ παράδοσις αὕτη τῆς πλήρους νίκης τῶν Γερμανῶν ἦτο τοσοῦτον ἐρριζωμένη, ὥστε ὁ Ὄθων ἦτο ἰδίᾳ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Σαρακηνοκτόνος (Pallida mors Saracenorum) Ἴδε ἐπίσης ἐν τῇ Excursus XIII τὰς κρίσεις περὶ τοῦ δῆθεν συμποσίου τοῦ αἵματος, ὅπερ ἐτέλεσεν ἐν Ρώμῃ Ὄθων ὁ Αἱμοχαρὴς (Sanguinarius) μεθύων ἐξ ἐκδικήσεως. — Ἴδε καὶ Geschichte der deutschen Kaiserzeit τοῦ αὐνοῦ συγγραφέως, Τ. Α'. σελ. 849 σημ. ἐν σελ. 597 καὶ 598.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' οὐχ ἧττον κρισιμωτάτη διετέλει οὖσα ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, διότι καθ' ἅπασαν τὴν νότιον Ἰταλίαν ἡ ἑλληνικὴ μερίς, παρὰ τὴν μικρὰν ἀρωγὴν ἣν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἐκ Κων)πόλεως, ἀνεθάρρησε πανταχοῦ μετὰ τὴν πλήρη καταστροφὴν τῶν ὁπλιτῶν τῆς Γερμανίας καὶ μεγίστην ἀνέπτυσσε δραστηριότητα.

Ἥτε Ἀπουλία καὶ ἡ Καλαβρία ἅπασα περιεῆλθον καὶ αὖθις εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν τέως κυρίων αὐτῶν, τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων τάχιστα πρὸς βαρρᾶν ἀπελθόντων, ἐν δὲ ταῖς λογγοβαρδικαῖς ἡγεμονίαις, ἐν αἷς δὲν ὑπῆρχε πλέον ὁ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κυβερνήσας αὐτὰς στιβαρὸς βραχίων, ἡ ἀνησυχία, ἡ ταραχὴ καὶ ἡ ἀναρχία ὀσημέραι ηὔξανον. Μόνον ἐν τῇ βορείῳ καὶ κεντρικῇ Ἰταλίᾳ ἡ καὶ μετὰ τὴν ἧτταν φοβερὰ παρουσία τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως παρεκώλυε πᾶν ἐχθρικὸν κίνημα· ἀλλ' ἐκ μυρίων ἐνδείξεων κατενοεῖτο ὅτι καὶ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις ὁ ἀπὸ τῶν γερμανικῶν ὅπλων τρόμος δὲν ἦτο πλέον ὁ αὐτός.

Ἐκ Γερμανίας τοὐναντίον εἰς τὸν νεαρὸν αὐτοκρατορα πανταχόθεν κατέφθανον παρὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ὑποτελῶν ἐνθερμότατα πίστεως τεκμήρια, ἅπερ παρεμύθουν τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Στερρὰν ὁ ἀνδρεῖος Καίσαρ, ὅστις συνῆλθεν ἀπὸ τῆς ἀπηνοῦς συμφορᾶς, ἔχων ἀπόφασιν τὰ πάντα νὰ πράξῃ πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ἥττης, συνεκάλεσεν ἤδη τὸν ἰούνιον ἐν Βερώνῃ πάνδημον συνέλευσιν πάντων τῶν ἡγεμόνων καὶ δεσποτῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε συνδιαλλαγῆ τότε καὶ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, μεθ' ἧς διετέλει ὢν ἐν ψυχροτητι ἀπὸ τῆς ἐν Ρωσάνῳ ἔριδος [1]). Ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος, πᾶσα ἀνεξαιρέτως ἡ ἀριστοκρατία τῆς Γερμανίας διέβη τὰς Ἄλπεις, καὶ μετ' ὀλίγον ἡ πόλις τῆς Βερώνης εἶδε συναγειρομένην ἐντὸς τῶν ἀρχαίων τειχῶν αὐτῆς κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ἀγάρρου Ἀδίγου σεπτὴν ὁμήγυριν, πάντας τούς τε λαϊκοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς χωροδε-

[1]) Moltmann ἔ. ἀ. σελ. 64.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σπότας τῆς Σαξωνίας, τῆς Φραγκωνίας, τῆς Σουηβίας, τῆς Βαυαρίας, τῆς Λοθαριγγίας, πάντας τοὺς τῆς Λομβαρδίας καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χωρῶν, πάντας τοὺς ποικίλους τὸ ἔθνος, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα ἀνδρείους, οἵτινες, κατάπληκτοι ἐκ τῆς μεγάλης συμφορᾶς καὶ διαφλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς ἐκδικήσεως, συνηθροίζοντο περὶ τὸν καὶ μετὰ τὴν ἥρπαζαν ἀπτόητον αὐτοκράτορα αὐτῶν, τὴν περικαλλῆ αὐτοῦ σύζυγον, αὐτοκράτειραν Θεοφανώ, τὴν μητέρα αὐτοῦ, τὴν χήραν αὐτοκράτειραν Ἀδελαΐδα ἐν τῇ ἀκμῇ ἔτι τῆς ἡλικίας οὖσαν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μικρὸν Ὄθωνα τὸν Γ΄ μόλις τριετίζοντα, τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Ματθίλδην, τὴν ἁγίαν καὶ ἐνάρετον ἡγουμένην τοῦ Κεδλιμβούργου, καὶ τὴν ἐξαδέλφην αὐτοῦ, τὴν φρονιμωτάτην Βεατρίκην, θυγατέρα τοῦ δουκὸς Οὔγου τοῦ Μεγάλου καὶ σύζυγον τοῦ Φρειδερίκου δουκὸς τῆς ἄνω Λοθαριγγίας.

Τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦτο τῆς Βερώνης, πρὸς τὸν πρόδηλον πόθον τοῦ αὐτοκράτορος συμμορφούμενον, ἐθεώρησε τὰς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ χώρας αὐτοῦ συγκροτούσας μίαν καὶ μόνην αὐτοκρατορίαν· ἐπὶ τῇ ῥητῇ αὐτοῦ ἐπιθυμίᾳ, οἱ μεγάλοι ὑποτελεῖς τῶν δύο ἐθνῶν ἀνεκήρυξαν ἐπισήμως τὸν μικρὸν Ὄθωνα «βασιλέα τῆς αὐτοκρατορίας Γερμανίας καὶ Ἰταλίας», καὶ συνεφωνήθη ὅτι ὁ βασιλόπαις θὰ ἐλάμβανε βραδύτερον τὸ στέμμα ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τε πρώτου ἐπισκόπου τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ πρώτου ἐπισκόπου τῆς Ἰταλίας.

Ὅπως δὲ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰς παρασκευὰς τοῦ προσεχοῦς πολέμου ἐπιδοθῇ ὁ Ὄθων, ὠνόμασε καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἀδελαΐδα ἀντιβασίλισσαν τῆς Λαμβαρδίας, τάξας αὐτῇ ὡς ἕδραν τὴν Παυΐαν, καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ μαργράβου Οὐμβέρτου καὶ συγγενῆ τῆς χήρας αὐτοκρατείρας ἀπέδωκε καὶ πάλιν τὴν μαρκίαν τῆς Τουσκίας, ἀφ' ἧς τέως εἶχεν ἐξωσθῇ Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀπέβη μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων ἐν Ἰταλίᾳ προμάχων τοῦ σαξωνικοῦ οἴκου.

Τότε μόνον ὁ ἀκαταπόνητος Καῖσαρ ἠδυνήθη νὰ ἐπιδοθῇ μετὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάσης ἐνεργείας εἰς τὰς πρὸς ἐκδίκησιν παρασκευὰς καὶ νὰ συνεχίσῃ πάντα αὐτοῦ τὰ σχέδια περὶ τοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων ἀγῶνος καὶ περὶ ὁριστικῆς κατακτήσεως τῆς νοτίου Ἰταλίας. Μὴ δυνάμενος νὰ βασισθῇ ὅσον ἐπόθει ἐπὶ τῆς πλήρους συμπράξεως τῶν ἐν Γερμανίᾳ ὑποτελῶν αὐτοῦ, οὓς ἀπησχόλει ἤδη τὸ ἔργον τῆς περιφρουρήσεως τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ αὐτῆς ὅρια, ἀπεφάσισε νὰ συγκροτήσῃ δι' ἑαυτὸν στρατὸν ἰδίᾳ ἰταλικόν, ἐκ πασῶν δὲ τῶν χωρῶν τῆς χερσονήσου οἱ εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν ὑπόχρεοι συνεκλήθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ὄθων ἤθελε νὰ ἐπαναγάγῃ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῆς Σικελίας, σπουδαίως δ' ἐσκέπτετο, ἅμα τὴν Καλαβρίαν κατακτησάμενος, νὰ γεφυρώσῃ, «ὡς ποτε ὁ Ξέρξης τὸν Ἑλλήσποντον ζεύξας» [1], λέγει ὁ μοναχὸς τοῦ Σαὶντ Γάλ, τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης, ὅπως εὐχερέστερον προσβάλῃ τοὺς Ἄραβας ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ.

Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ἐκηρύχθη ἡ λῆξις τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἀνακτοβουλίου τῆς Βερώνης, ἐν ᾧ μεγίστην ἀνέπτυξεν ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ δραστηριότητα, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ συνταγέντων θεσμῶν. Δὲν ἔλειψαν ἐν τούτοις τὰ ἀπαίσια προαισθήματα· ὁ σεπτὸς ἡγούμενος τοῦ Κλουνὺ Μαϊώλ, ἅγιος ἀνὴρ καὶ προφητικῷ χαρίσματι πεπροικισμένος, σφίγξας ποτὲ τὰς χεῖρας τοῦ Ὄθωνος, καθικέτευεν αὐτὸν ὅπως μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρώμην, ὅπου θὰ εὕρισκε τὸν τάφον αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ νεαρὸς ἥρως, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον περὶ ὑποχωρήσεως σκεπτόμενος, ἀφόβως διεκύβευε τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἀφοσιούμενος εἰς τὰ ἔνδοξα σχέδια, ἅπερ σκοπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ προέθετο. Οἱ πιστοὶ γερμανοὶ ὁπλῖται, ἀποχαιρετίσαντες αὐτὸν καὶ συνοδεύοντες τὸν μικρὸν Ὄθωνα τὸν Γ', ὑπέστρεψαν διὰ τῶν ὀρέων εἰς Γερμανίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ, παρακολουθούμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοφανοῦς, μετέβη τότε διὰ τῆς Μαντούας εἰς Ραυέν-

[1] Ὁ χρονογράφος λέγει ἐκ παραδρομῆς «ὁ Δαρεῖος»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ναν, ἔνθα εἰργάσθη συντόνως πρὸς διακανόνισιν τῶν κατὰ τὴν Βενετίαν, κατασπαρασσομένην ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἵτινες ἐξερράγησαν μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ τυραννικοῦ δόγου Πέτρου Δ΄ τοῦ Κανδιανοῦ, τῇ 12 αὐγούστου 976, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις, καίτοι ἀπὸ τοῦ 967 διετέλει ὢν πιστὸς ὑποτελὴς τοῦ Ὄθωνος, φιλικωτάτας μετὰ τοῦ Βυζαντίου διετήρησε σχέσεις καὶ ὑπέγραψεν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τῷ 971 τὴν σύμβασιν περὶ ἀπαγορεύσεως πάσης μεταξὺ Βενετίας καὶ Σαρακηνῶν ἐμπορίας ὅπλων καὶ ναυπηγησίμου ὕλης. Μετα τοῦ δόγου ἐφονεύθη καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος, φοβερὰ δὲ πυρκαϊὰ ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ἀναφθεῖσα ἐπυρπόλησε τὸ δουκικὸν παλάτιον, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου [1]) καί ὑπὲρ τὰς τριάκοντα οἰκίας.

Ἤδη ἐν τῷ ἀνακτοβουλίῳ τῆς Βερώνης, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 7 ἰουνίου, ὁ Ὄθων, τὸν φόνον τοῦ Κανδιανοῦ συγχωρήσας, συνῆψε καὶ αὖθις συμμαχίαν μετὰ τοῦ δόγου καὶ τῆς νεαρᾶς καὶ ὁσημέραι ἐνδυναμουμένης δημοκρατίας, ἧς μεγίστην εἶχεν ἀνάγκην, διότι μόνη αὐτὴ μετὰ τῆς Ἀμάλφης ἦν εἰς θέσιν νὰ παράσχῃ αὐτῷ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας πλοῖα. Καὶ αὐτὴ δέ, ταχέως λησμονήσασα τὰς ἀρχαίας τῆς ὑποτελείας σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ γερμανοῦ Καίσαρος, ὅστις πρὸς ἀντάλλαγμα παρεχώρησεν αὐτῇ εὐρύτατα ἐμπορικὰ προνόμια ἐν πάσαις ταῖς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ χώραις αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ νέα ἐν τῇ πόλει ἐξερράγη στάσις, καὶ ἡ ἐναντία ἢ βυζαντινὴ μερίς, ἧς ἡγεῖτο ὁ οἶκος Μοροζίνη, κατέβαλε τοὺς θιασώτας τῆς γερμανικῆς συμμαχίας, ὁ αὐτοκράτωρ περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παράσχῃ εἰς τούτους, ὧν οἱ ἀρχηγοί, μέλη πάντες τοῦ οἴκου Καλοπρίνη, ἦλθον μέχρι Βερώνης ἐξαιτούμενοι τὴν ἀρωγὴν αὐτοῦ, τὰ μέσα τοῦ νὰ κατέλθωσι νικηταὶ εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν.

[1]) Κατὰ τὴν ἀνοικοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπὸ τοῦ δόγου Πέτρου Ὀρσεόλου τὸ Βενετικὸν Χρονικὸν λέγει ὅτι εἶχε παραγγελθῆ ἐν Κων)πόλει χρυσάργυρος εἰκών,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι διὰ τῆς παρασχεθείσης αὐτοῖς βοηθείας ἐπολιόρκουν κατὰ ξηρὰν τὴν Βενετίαν, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆλθεν ἐκ Βερώνης.

Ἡ κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας ἐκστρατεία ἤρξατο καὶ δεύτερον. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ ὁδεύσας, ταχέως προήλασε πρὸς νότον ἀψηφῶν τὸν θερινὸν καύσωνα· ἤδη, τῇ 24 αὐγούστου, ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις ἐφαίνετο οἰονεὶ θέλων νὰ παρακάμψῃ τὴν ὀλεθρίαν αὐτῷ γενομένην Ρώμην, ἐστρατοπέδευσε κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ διαρρέοντος τὴν χώραν τῶν Ἀβρούτζων Τρίγνου, τῇ δὲ 27 ἦν ἐν Λαρίνῳ ἐπὶ τοῦ Βιφέρνου, κειμένῳ ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ τῆς Μολίσης, εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ ὁρίου. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑπερβῇ τοῦτο, ἐδέησεν ἀτυχῶς νὰ δράμῃ εἰς Ρώμην, ὅπου, ἐπικειμένου τοῦ θαθάτου τοῦ πάπα Βενεδίκτου τοῦ Ζ', ἀνάγκη ἦτο νὰ παρακωλυθῇ διὰ παντὸς τρόπου ἡ ὑπὸ τῆς ἐναντίας εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν μερίδος ἐκλογὴ διαδόχου αὐτοῦ. Ὁ Βενέδικτος ἀπέθανε κατ' ὀκτώβριον μετὰ ἐννεατῆ πατριαρχείαν, καὶ ὁ Ὄθων κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ πάπας ὁ ἐκ τῶν μάλιστα ἀφωσιωμένων αὐτῷ ἐπίσκοπος τῆς Παυΐας Πέτρος, ἀρχιγραμματεὺς ἄλλοτε τῆς αὐτοκρατορίας, μετονομασθεὶς Ἰωάννης ΙΔ'. Μεγάλη τοῦτο ἦν ἐπιτυχία τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἡ δυσμένεια τῆς τύχης, καὶ σοβαρώταται εἰδήσεις κατέφθασαν τὴν ὥραν ἐκείνην ἐκ Γερμανίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἀγγέλλουσαι ὅτι τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ ὅρια ἦσαν ἔρμαια τοῦ πυρὸς καὶ ὅτι οἱ Δανοὶ καὶ Οὐένδοι, εἰς τὸν ἐθνισμὸν ἐπιστρέψαντες, ἐξώρμησαν κατὰ τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τῆς Σαξωνίας μέχρι τοῦ Ἄλβιος, πορθοῦντες καὶ πυρπολοῦντες τὰς πόλεις, δηοῦντες καὶ σφάττοντες· ὁ κίνδυνος ἦτο μέγιστος.

Τοσαῦται μέριμναι καὶ συμφοραὶ κατέβαλον τέλος τὰς καὶ ἤδη καταπεπονημένας δυνάμεις τοῦ νεαροῦ Καίσαρος, οἱ δ' Ἕλληνες τῆς Ἰταλίας καὶ οἱ τῆς Σικελίας Σαρακηνοί, οἱ δεινῶς καὶ πάλιν ἀπειλούμενοι, ἔμελλον ν' ἀπαλλαγῶσιν. Ἐν ᾧ ὁ Ὄθων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἠναγκάζετο νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ στρατῷ αὐτοῦ, ὅστις ἀνέμενεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς Ἀπουλίας, ἐνόσησε βαρέως ἐκ δυσεντερίας, θέλων δὲ ταχέως νὰ θεραπευθῇ, δραστικώτατα ἔλαβε φάρμακα· ἀλλ' ὑπὸ σφοδροτάτου κατελήφθη πυρετοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον πᾶσα ἐλπὶς ἐξέλιπεν, αὐτὸς δ' οὗτος τὴν θέσιν αὐτοῦ συναισθανόμενος ἔλαβε τὰ τελευταῖα αὐτοῦ μέτρα. Ἀπέθανεν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου, τῇ 7 Δεκεμβρίου 983, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ὀδυνωμένων συστρατιωτῶν αὐτοῦ καὶ παραστατούμενος ὑπὸ τοῦ πάπα, τῶν καρδιναλίων, τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοφανοῦς, τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀφ' οὗ μεγαλοφώνως τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτοῦ λατινιστὶ ἐποιήσατο καὶ ἔλαβεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν θείαν κοινωνίαν. Ἦν μόλις ὀκτὼ καὶ εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, καθ' ἅπαντα μὲν αὐτοῦ τὸν βίον βασιλεὺς χρηματίσας, αὐτοκράτωρ δ' ἐπὶ ἑπτακαίδεκα ἔτη, ἐξ ὧν τὰ δέκα τελευταῖα ἐβασίλευσε μόνος. Ἐν μέσῳ δὲ γενικοῦ πένθους ἐτάφη ἐντὸς ἀρχαίου σαρκοφάγου ἐν τῷ προνάῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Μόνος αὐτὸς ἐκ τοσούτων γερμανῶν Καισάρων ἀναπαύεται ἐν τῇ Αἰωνίᾳ Πόλει παρὰ τοὺς πάπας, οὓς αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον. Ὁ τάφος αὐτοῦ ὑφίσταται ἔτι ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ Βατικανοῦ, καὶ οἱ εὐσεβεῖς τῆς Γερμανίας προσκυνηταὶ ἀποθαυμάζουσιν ἐν αὐτῷ τὸ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν τῇ ἐντολῇ τῆς Θεοφανοῦς τεχνουργηθὲν πολύτιμον μωσαϊκόν, ὅπερ παρίστησι τὸν Σωτῆρα ἔχοντα ἑκατέρωθεν τοὺς ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον. Τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο διεκόσμει τὸ πρῶτον μνημεῖον, ὅπερ ἀνήγειρεν ἡ Θεοφανὼ εἰς τὴν μνήμην τοῦ εὐγενοῦς ἐκείνου Καίσαρος, οὗ ἡ ἀρτιγενὴς δόξα κατεποντίσθη τοσοῦτον οἰκτρῶς ἐν τῷ ἀκτινοβολοῦντι καὶ πενθίμῳ αἰγιαλῷ τοῦ Στίλου.

Μετὰ τοῦ ἀτυχοῦς Ὄθωνος τοῦ Β', ἀποθανόντος πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Ἀφρικῆς, συνεξέλιπεν ἐς ἀεὶ ἡ δόξα τοῦ σαξωνικοῦ οἴκου, τοῦ ἰσχυροτάτου τῆς οἰκουμένης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὸ αὐτοκρατορικὸν σκῆπτρον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιήρχετο εἰς χεῖρας παιδίου, τοῦ τριετοῦς Ὄθωνος Γ', τοῦ μικροῦ αὐτοῦ υἱοῦ [1]). Οἱ Βυζαντινοὶ ἐθριάμβευον. Ἐὰν οἱ νεαροὶ αὐτῶν βασιλεῖς ἦσαν ὑλικῶς εἰς θέσιν νὰ ἐπωφεληθῶσι τότε τὴν μεγάλην ἐν Στίλῳ νίκην τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τὸν θάνατον Ὄθωνος τοῦ Β', ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς θὰ κατώρθου ἴσως, ὡς ὀρθότατα ὁ Γρηγορόβιος εἶπε, νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐκ νέου καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τοὺς ἐξάρχους αὐτῆς ἐν Ραυέννῃ καὶ ἐν Ρώμῃ τοὺς ἀρεστοὺς αὐτῇ πάπας.

Περὶ πάντων τῶν γεγονότων τούτων, ἅπερ τοσοῦτον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν νότιον Ἰταλίαν συνετάραξαν, βεβαίως δὲ περιεβοήθησαν ἐν Κων)πόλει καὶ λίαν τοὺς κύκλους τῶν ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ ἀπησχόλησαν καὶ σφοδροτάτας μάλιστα ἐνέπνευσαν ἀγωνίας εἰς τοὺς ἀτυχεῖς βυζαντινοὺς διοικητὰς τῶν ἰταλικῶν θεμάτων, ἐγκαταλειφθέντας μετ' ἐλαχίστων δυνάμεων ἀπέναντι τηλικούτων κινδύνων, περὶ πάντων λέγομεν, τῶν γεγονότων τούτων οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι οὐδὲ λέξιν ἀναφέρουσιν, ὡσεὶ μηδέποτε ἤκουσαν περὶ τῆς μεγάλης ἐκστρατείας Ὄθωνος τοῦ Β', περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἁλώσεως τῆς Βάρεως, περὶ τῆς ταχείας ὑπ' αὐτῶν κατακτήσεως τῶν πόλεων τῆς Ἀπουλίας καὶ πρὸ πάντων περὶ τῆς μεγάλης ἥττης, ἥτις τοσοῦτον οἰκτρῶς κατέστρεψε τοὺς πρώτους θριάμβους τῶν γερμανικῶν ὅπλων. Περὶ πάντων τούτων οὐδὲν ἀπολύτως θὰ ἐγινώσκομεν, ἂν μὴ εἴχομεν πληροφορίας τινὰς τῶν Ἀράβων καὶ δυτικῶν χρονογράφων, οἵτινες ὅμως φυσικῷ τῷ λόγῳ περιορίζονται εἰς τὰ ἐν τοῖς στρατεύμασι τοῦ Ὄθωνος ἢ τοῦ Ἀβοὺλ Κασὲμ γεγονότα· ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν τοῖς στρατεύμασι τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων οὐδέν, οὐδ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, γινώσκομεν. Ἔκ τινων

[1]) Ὁ Ὄθων ἐγέννησεν ἐκ τῆς Θεοφανοῦς καὶ τρεῖς θυγατέρας, τὴν Ἀδελαΐδα καὶ Σοφίαν, αἵτινες, ὑπείκουσαι εἰς τὰς εὐχὰς τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἠσπάθησαν βραδύτερον τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐγένοντο ἡγουμένισσαι τοῦ Κεβλιμβούργου καὶ τοῦ Γανδερσάϊμ, καὶ τὴν Ματθίλδην, ἣν ἐνυμφεύθη ὁ Ἔρενφριδ, υἱὸς τοῦ κόμητος παλατίνου τῆς Λοθαριγγίας Ἑρμάνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μόνον ὑπαινιγμῶν, κατεσπαρμένων ἐν τοῖς ἰταλικοῖς καὶ σικελικοῖς χρονικοῖς, δυνάμεθα νὰ σταχυολογήσωμεν ἐλαχίστας τινὰς εἰδήσεις. Ἀγνοοῦμεν μάλιστα πότε καὶ πῶς ἔληξεν ἡ διοίκησις τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου, ἐπίσης δὲ καὶ τί πράγματι ἐγένετο μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἀράβων, συνενωθέντων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ βορρᾶ κινδύνου. Τοῦτο μόνον φαίνεται βέβαιον ὅτι δέον ὁριστικῶς νὰ ἐγκαταλειφθῇ πᾶσα ἰδέα περὶ πραγματικῆς συμμαχίας αὐτῶν, ἰδέα, ἥτις ἐπὶ μακρὸν ἐπεκράτησεν ἐπὶ τῇ βάσει παραπεποιημένων πηγῶν, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἁπλαῖ μόνον εἰκασίαι ἐπιτρέπονται ἡμῖν. Βεβαίως ὑπῆρξε κοινή τις ἐνέργεια ἐκ κοινῶν συμφερόντων προκληθεῖσα, ἀλλ' ἐνέργεια ἀποκλειστικῶς διπλωματική, ἐκδηλωθεῖσα παρὰ τῶν Βυζαντινῶν δι' ἀποστολῆς χρημάτων [1]). Δὲν φαίνεται ὅτι τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα συνηγωνίσθησάν που μετὰ τῶν ἀραβικῶν. Αἱ ἑλληνικαὶ φρουραὶ ἀσθενῶς ἐν Ἀπουλίᾳ ἠμύναντο κατὰ τῶν κρατερῶν ἐφόδων τῶν Γερμανῶν, κατὰ δὲ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Στίλου αἱ σαρακηναὶ φάλαγγες μόναι ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν γερμανικῶν δυνάμεων. Καὶ ναὶ μὲν τὰ δύω βυζαντινὰ χελάνδια τοῦ λιμένος τοῦ Ρωσάνου, ἅπερ τοσοῦτον ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ χρονογράφου Θίετμαρ, παρηκολούθουν μακρόθεν τὴν μάχην, ἀλλά, παρὰ τὰ λεγόμενα τοῦ ἱστορικοῦ τούτου, φαίνεται ὅτι ἐτήρουν στάσιν οὐχὶ ἐχθρικήν, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπιτηρητικήν.

Πλὴν τῶν ἤδη κατὰ τὴν ἀφήγησιν ταύτην ἀναγραφέντων συνερανιζόμεθα ἔκ τινων χρονικῶν καί τινας ἄλλας πενιχρὰς πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν βυζαντινῶν τῆς Ἰταλίας θεμάτων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κοινῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' καὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπὸ τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν ἀναρρήσεως τῷ 976 μέχρι τέλους τοῦ 983, ἤτοι μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ὄθωνος Β'.

[1]) «Οἱ Ἄραβες μισθοδοτηθέντες ὑπὸ τοῦ Βασιλείου» ἐνίκησαν τὸν Ὄθωνα ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῶν Κολωνῶν». (Chronicon Venetum navale VI, 13, καὶ Hepidam, Ost. II, 9).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῷ 978, κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ πρωτοσπαθαρίου Λούπου, ἀποθανόντος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βάρεως Ἰωάννου, διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παῦλος [1]).

Κατ' αὔγουστον τοῦ 979, κατὰ τὸ αὐτὸ πάντοτε χρονικόν, πρωτοσπαθάριός τις Πορφύριος ἐφόνευσε τὸν ἐπίσκοπον Ὁρίας διὰ λόγους, οὓς ἀγνοοῦμεν. Τὰ τῆς Βάρεως λεγόμενα χρονικὰ καθορίζουσι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἵδρυσιν τοῦ μοναστηρίου ἁγίου Βενεδίκτου ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀββᾶ Ἱερωνύμου [2]).

Ὁ πρωτοσπαθάριος Λοῦπος λέγει πρὸς τούτοις ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 980 ὁ πατρίκιος Καλοκυρὸς Δελφινᾶς ἦν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοκρατορικῆς διοικήσεως. Ἦν ἆρά γε αὐτὸς ὁ διαδεξάμενος τὸν μάγιστρον Νικηφόρον Κατεπάνω; Οὐδὲν σχεδὸν γινώσκομεν περὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ. Αὐτὸς ἦν ὁ ὀργανώσας τὴν κατὰ τῆς γερμανικῆς ἐπιδρομῆς τοῦ 982 ἄμυναν, πιθανώτατα δὲ εἶχεν ἀποσταλῆ ἐπὶ τούτῳ ἐκ Κων)πόλεως μετ' ἐπικουρικῶν στρατευμάτων, ἅμα γνωσθέντων ἐκεῖ τῆς εἰς Ἰταλίαν τῷ 980 ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος καὶ τῶν ἀπειλητικῶν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν θεμάτων τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας σχεδίων αὐτοῦ, ὡς τοὐλάχιστον ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν χρονολογιῶν ἐξάγεται. Ὁ Καλοκυρὸς Δελφινᾶς φαίνεται κάκιστα διεξαγαγὼν τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον, ἀφ' οὗ πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Ἀπουλίας, μὴ ἐξαιρουμένης μηδὲ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Βάρεως, ἕδρας τοῦ Κατεπάνω, ἀσθενεστάτην ἀντέταξαν ἄμυναν καὶ παρεδόθησαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν Ὄθωνα. Ἡ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Κολωνῶν ἧττα τῶν Γερμανῶν ἀπήλλαξεν ἀγαθῇ τύχῃ τὸν βυζαντινὸν στρατηγὸν τῆς ἀπελπιστικῆς θέσεως, εἰς ἣν περιῆλθε, καθ' ὅσον εὐθὺς μετὰ ταύτην τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι καὶ αὖθις πάσας τὰς πόλεις, ἃς ἀπώλεσαν. Ἔν τινι ἐγγράφῳ ὑπὸ ἡμε-

[1]) Ἴδε Hirsch, de Italiae inferioris annalibus σελ. 7.
[2]) Αὐτόθι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρομηνίαν αὐγούστου τοῦ ἔτους 983, τῷ μόνῳ γνωστῷ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Κατεπάνω τούτου, ἀπευθυνομένῳ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἕλληνα ἐπίσκοπον Ροδόσταμον καὶ διατηρουμένῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας Τράνεως, δηλοῖ ὅτι ἐνετάλη εἰδικῶς ὑπὸ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων νὰ δεχθῇ τὴν μετάνοιαν πάντων τῶν ἐν τοῖς θέμασι τῆς Ἰταλίας, ὅσοι μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα ἐπιθυμοῦσι νὰ τύχωσι χάριτος παρὰ τῶν ἀνάκτων αὐτῶν. Ὑπομιμνήσκει ὅτι ἠναγκάσθη νὰ πολιορκήσῃ τὸ κάστρον τῆς πόλεως ταύτης, ὅπως ἀνακτήσηται αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν κυρίων αὐτοῦ, καὶ ὅτι τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦτο ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἐπομένως ἐπικυροῖ τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον, καθὸ πιστὸν εἰς τοὺς βασιλεῖς διατελέσαντα κατὰ τὰ λυπηρὰ ἐκεῖνα γεγονότα. Ὑπογράφει δὲ τιτλοφορούμενος ἀνθύπατος, πατρίκιος καὶ Κατεπάνω τῆς Ἰταλίας καὶ δηλοῖ ὅτι προσήρτησε τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ τὸ μετὰ τῶν συνήθων τύπων μολυβδόβουλλον αὐτοῦ. Καίτοι ἡ περγαμηνὴ αὕτη δὲν ὀνομάζει τοὺς Γερμανούς, ἡ χρονολογία ὅμως τοῦ αὐγούστου 983 ἀποδεικνύει ὅτι ἀπ' αὐτῶν βεβαίως ἀνεκτήσατο ὁ Καλοκυρὸς Δελφινᾶς τὴν πόλιν Τράνεως, τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσης κατὰ τὴν διάβασιν τῆς μεγάλης ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα γερμανικῆς στρατιᾶς φρουρᾶς ἀποπειραθείσης πιθανῶς ν' ἀντιστῇ μετὰ τὴν ἐν τῷ Ἀκρωτηρίῳ τῶν Κολωνῶν ἧτταν. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν Ἰταλίαν ἕως τοὐλάχιστον τοῦ 983, βραδύτερον δ' ἐγένετο ἐκ τῶν ἐνεργητικωτάτων ὀπαδῶν τοῦ ἀποστάτου Βάρδα Φωκᾶ, γενήσεται καὶ κατωτέρω λόγος· φαίνεται δὲ ὅτι ὤφειλε τὸν ἐν Ἰταλίᾳ διορισμὸν αὐτοῦ εἰς τὴν ἰσχυροτάτην τότε ἐπιρροὴν τοῦ περιωνύμου δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐν ἔτει 981 τὰ τῆς Βάρεως λεγόμενα χρονικὰ ἀναγράφουσι πόλεμον μεταξὺ τῶν κατοίκων Σιποῦντος καὶ Ἀσκόλης [1]), ἀσήμαντόν τινα πιθανῶς καὶ ὅλως ἐπιτόπιον ῥῆξιν τῶν φρουρῶν τῶν

[1]) Hic anno fecerunt bellum Sipontini et Asculenses in vado Somilo.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δύο τούτων πόλεων, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων κειμένων.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος Συμπαθίκιός τις, στρατηγὸς τοῦ θέματος τῆς Λογγοβαρδίας [1]), ὑπογράφει δίπλωμα, σωζόμενον ἔτι ἐν τοῖς ἀρχείοις Νεαπόλεως. Ὁ ὑπάλληλος οὗτος ἦν βεβαίως ἐκ τῶν ὑπάρχων τοῦ Κατεπάνω Καλοκυροῦ Δελφινᾶ ἐν τῷ κατὰ τῶν γερμανῶν ἐπιδρομέων ἀγῶνι κατὰ τὰ ἔτη 982 καὶ 983.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νείλου, ἐξ ἄλλων συγχρόνων ἁγιογραφικῶν βιβλίων καὶ ἐκ τῆς μελέτης τῶν μνημείων περισυλλέγομεν ὁπωσδήποτε καὶ ἄλλας τινὰς πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῶν βυζαντινῶν πληθυσμῶν ἐν τοῖς θέμασι τῆς Ἰταλίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ι΄ αἰῶνος. Στενώταται ὑπῆρχον σχέσεις μετὰ τῆς Κων)πόλεως καὶ τῆς Θεσσαλονίκης· αἱ βασιλειαναὶ μοναὶ εἶχον ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Ἄθω, μετὰ τῆς μεγάλης καὶ περιωνύμου μονῆς τοῦ Στουδίου, ἥτις ἦν φυτώριον πεπαιδευμένων μοναχῶν καὶ διαπρεπῶν ἀνδρῶν, καὶ μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν ἐν Ἀνατολῇ μεγάλων μοναστικῶν ἱδρυμάτων τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ μοναχοὶ αὐτῶν πολλάκις μετέβαινον ὡς προσκυνηταὶ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Παρὰ δὲ τὴν σχεδὸν διηνεκῆ ἔχθραν, ἥτις ἦν συνέπεια τῶν πολιτικῶν ἀναγκῶν, οἱ Ἕλληνες τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Λογγοβαρδίας διετέλουν πάντοτε ἐν φιλικῇ συνεννοήσει μετὰ τῆς Λογγοβαρδικῆς Ἰταλίας καὶ μετ' αὐτῆς τῆς Ρώμης. Ὁ ἅγιος Νεῖλος, καθ' ἣν ἐποχὴν διέμενεν ἔτι ἐν τοῖς μοναστηρίοις τοῦ Ἑρμοῦ, ἀπεστάλη, ὡς εἴπομεν, ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην πρὸς ἀγορὰν βιβλίων, βραδύτερον δέ, ὅτε ὁριστικῶς τὴν νότιον Ἰταλίαν κατέλιπε, φεύγων τοὺς Σαρακηνούς, ὡς συμπολίτην αὐτὸν ὁ πρίγκηψ τῆς Καπύης καὶ ὡς ἀδελφὸν ὑπεδέχθησαν οἱ Βενεδικτῖνοι τοῦ Ὄρους Κασίνου, οἵτινες καὶ ἐγκατέστησαν αὐτὸν ἔν τινι τῶν ἰδίων αὐτῶν μοναστηρίων.

Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ διὰ μακρῶν ἀνέπτυξα τὸ

[1]) Τοῦτο ἦν τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῆς Ἀπουλίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζήτημα τοῦ πλήρους ἐξελληνισμοῦ τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ι΄ αἰῶνος· καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὀλίγαις πόλεσι τῶν δύο τούτων θεμάτων, αἵτινες παρέμειναν οὐσιωδῶς λατινικαί, ἡ βυζαντινὴ ἐπιρροὴ ἀπέβη λίαν ἐπαισθητή· καὶ αὐτὴ ἡ Βάρις, ὅσον κἂν διετηρήθη ὅλως λατινική, δὲν ἀπηλλάγη τῆς ἐπιρροῆς ταύτης. Ἡ ἐκεῖ παρουσία τοῦ Κατεπάνω, ἀνωτάτου ἐν ὀνόματι τῶν βασιλέων ἀρχηγοῦ τῆς βυζαντινῆς Ἰταλίας, αἱ ἀνάγκαι τῆς ἀδιαλείπτου ἐμπορικῆς συναλλαγῆς μετὰ τῆς Κων)πόλεως καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων παραλίων πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐφείλκυσαν καὶ ἐγκατέστησαν ἐν τῇ πολυανθρώπῳ ταύτῃ πόλει πολυάριθμον καὶ σημαντικὴν ἀποικίαν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν ἑλληνικῶν οἴκων, καὶ πολὺ βραδύτερον ἐσῴζετο ἔτι ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Βρεντήσιον, καταστραφὲν τῷ 977 ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἀνοικοδομηθὲν δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Κατεπάνω Λούπου Πρωτοσπάθη, εἶχεν ἕλληνας ἐπισκόπους μέχρι τῆς νορμανδικῆς κατακτήσεως, ὡς βεβαιοῖ Νεῖλος ὁ Δοξαπατρῆ [1]). Ἐν Τράνει, ἥτις καὶ αὐτὴ ἀπεδιοπομπεῖτο τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν καὶ πάντοτε διετήρησεν, ὡς καὶ ἡ Βάρις, τὸ λατινικὸν τυπικόν [2]), εὑρίσκομεν τὴν βυζαντινὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας «τοῦ Διονυσίου» μετὰ πολυτίμου ἐπιγραφῆς, σῳζομένης ἔτι, τουρμάρχου τινὸς Δευτερίου καλουμένου. Ἡ Νεάπολις, μεγάλη

[1]) Ἴδε παρὰ Beltrani (Documenti longobardi Greciper la storia dell' Italia meridionale nel medio evo, Rome, 1877 σελ. XX καὶ ἑ. καὶ 6), περιεργότατον λατινικὸν δίπλωμα, διασωζόμενον ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ Τράνεως, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἀπριλίου τῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος τοῦ 17ου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Α΄ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου (976 μ. χ.), ἐκδοθὲν δ' ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου, ἀρχιεπισκόπου Κανόσσης καὶ Βρεντησίου, περί τινος Μαράλδου, υἱοῦ τοῦ βασιλικοῦ σπαθαροκανδιδάτου Ἰγκουίντου (;). Ἴδε αὐτόθι σελ. 7 ἕτερον λατινικὸν ἔγγραφον, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀρχείοις διατηρούμενον, χρονολογούμενον δὲ ἀπὸ τοῦ 43ου ἔτους τῆς βασιλείας τῶν εἰρημένων δύω βασιλέων, δι' οὗ ὁ Σμάραγδος, κριτὴς τῆς πόλεως Τράνεως, ἐπικυροῖ ἔγγραφον χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 20 ἔτους τῶν αὐτῶν αὐτοκρατόρων (979), ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Μουσάνδου (;), υἱοῦ τοῦ εἰρημένου Μαράλδου.

[2]) Ἐν τούτοις, ἐκ τοῦ περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος ἐγγράφου τοῦ Καλοκυροῦ Δελφινᾶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ταύτης, φαίνεται ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη ἦν, τότε τοὐλάχιστον, ἑλληνική.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λατινική πόλις, κυβερνωμένη ὑπὸ βυζαντινοῦ δουκός, εἶχεν ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ὧν μία ἡ Παπαγία ἡ ἐν Κοσμιδίῳ, καὶ ἓν τοὐλάχιστον ἑλληνικὸν μοναστήριον, τὸ τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βακχου. Τὸ μοναστήριον αὐτό, ὡς καὶ πάντα τὰ τῶν λογγοβάρδων ἡγεμόνων, ἔκοπτε νομίσματα κατὰ τὸν βυζαντινὸν ἀποκλειστικῶς τύπον· καὶ πᾶσα δὲ ἡ νότιος Ἰταλία μετεχειρίζετο κατὰ προτίμησιν τὸ χρυσοῦν, ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν νόμισμα τῶν βασιλέων. Ὁ ἀββᾶς Batiffol [1]) ἐν τῷ λίαν ἐνδιαφέροντι πονήματι αὐτοῦ περὶ τῆς μονῆς Ρωσάνου ἀναγράφει καὶ ἄλλα τεκμήρια τῆς ἐπικρατεστάτης τότε καθ' ἅπασαν τὴν κάτω Ἰταλίαν βυζαντινῆς ἐπιρροῆς, ἀλλά δὲν θέλω νὰ παρεκβῶ τῶν ὁρίων τῶν κυρίως καλουμένων βυζαντινῶν θεμάτων τῆς Ἰταλίας.

Τὰ διπλώματα ταῦτα καὶ ἄλλα τινά, δυστυχῶς σπανιώτατα, ὑποδεικνύουσι πόσον ὠμὴ καὶ τυραννικὴ ἦν ἡ τῶν βασιλέων διοίκησις ἐν ταῖς ἀκλονήτως ἀφωσιωμέναις εἰς τὴν μητέρα πατρίδα ἐκείναις ἐπαρχίαις. Ὁ βασιλεύς, ἐκπροσωπούμενος ὑπὸ τῶν ἀδυσωπήτων αὐτοῦ στρατηγῶν, ἦν ἀνηλεὴς ἄρχων ἐν τῇ δεσποτείᾳ αὐτοῦ, ἀφόρητοι δὲ ἦσαν ἡ ὠμότης καὶ ἡ πλεονεξία τῶν βασιλικῶν ὑπαλλήλων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τοῦ κριτοῦ τῶν θεμάτων Ἰταλίας καὶ Καλαβρίας, εἰς ὃν ὁ Νεῖλος ἠρνήθη νὰ δώσῃ δῶρα, καὶ τῶν ἐκ τούτου συνεπειῶν. Ἐν Καλαβρίᾳ συχνόταταί εἰσιν αἱ κατὰ τῶν ἀπηνῶς φορολογούντων τὸν λαὸν στρατηγῶν στάσεις, ἰδίᾳ δὲ ἡ λατινικὴ μερὶς δυσμενέστατα διέκειτο καὶ ἐμνησικάκει κατὰ τῶν μισητῶν ὑπαλλήλων· ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐπαίνου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Βάρεως Βυζαντίου, ἀποθανόντος τῷ 1035, ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος τῆς πόλεως ταύτης γράφει· «Εὐσεβέστατος ὑπῆρξε πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, φοβερὸς δὲ καὶ ἄφοβος κατὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων [2])». Ἐντεῦθεν,

[1]) Ἐν σελ. XVIII τῆς Εἰσαγωγῆς.

[2]) Fuit piissimus pater orfanorum, atque terribilis et sine metu contra omnes Graecos.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς πορρωτέρω ῥηθήσεται, αἱ διηνεκεῖς ἐξεγέρσεις τῶν κοντεράτων ἢ χωρικῶν κατὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ἐντεῦθεν ἡ πολύκροτος ἀνταρσία τοῦ Μέλου, ἥτις ἐσήμηνε τὸ τέρμα τῆς βυζαντινῆς δυνάμεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἀνταρσία ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τοῦ πάπα Βενεδίκτου τοῦ Η' καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἐρρίκου Β'. Ἐντεῦτεν ἐπίσης, ὅτε οἱ Κατεπάνω, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια, ἠναγκάσθησαν νὰ προσλάβωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν Νορμανδούς, εἰς οὓς διεπιστεύθησαν τὴν φρούρησιν τῆς Μέλφης καὶ τῆς Τροίας, ἐντεῦθεν, λέγομεν, ἡ στάσις τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἀρδουΐνου, «ὅστις, προσποιηθεὶς ὅτι ἐλυπεῖτο δι' ὅσα οἱ κάτοικοι τῆς Λογγοβαρδίας ἐκ τῆς δεσποτείας τῶν Ἑλλήνων ὑπέφερον, ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ ἐργασθῇ καὶ θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν.

Τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἰταλίας, καὶ ἰδίᾳ τὰ τῆς Νεαπόλεως, τὰ τοσοῦτον ἔτι πλούσια, περιέχουσιν, ὡς γνωστόν, πλεῖστα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ διπλώματα, φέροντα τὰ ὀνόματα τῶν βυζαντινῶν βασιλέων. Ἕνια τούτων εἰσὶ σύγχρονα τῆς μακρᾶς κοινῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου. Οὕτως, ἐν τῇ λαμπρᾷ ὑπὸ τοῦ Καρπάσου ἐκδόσει τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ δουκάτου τῆς Νεαπόλεως [1]) ἐγγράφων δημοσιεύονται τεσσαράκοντα καὶ ἓν τοιαῦτα, πάντα λατινιστὶ γεγραμμένα, ἐκδοθέντα ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν εἰρημένων βασιλέων, φέροντα ἐπὶ κεφαλῆς τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν ἐτῶν τῆς κοινῆς αὐτῶν κυβερνήσεως. Πάντα δ' ἀνεξαιρέτως φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἄνω τοῦ ὀνόματος τοῦ ὑπάτου καὶ ἄρχοντος δουκὸς [2]), τὸ τοῦ Βασιλείου ἠμόνον ἢ σὺν

[1]) **Monumenta ad neapolitani ducatus historiam pertinentia, Napoli, 1891—1892, Τόμ. Β'. Μέρος Α'.**

[2]) Αἱ σειραὶ τῶν δουκῶν τῆς Νεαπόλεως κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ ἔχει, κατὰ τὸν Capasso, ὧδε: Μαρῖνος Β'$_{τ}$ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, αὐτοκρατορικὸς ἀνθύπατος καὶ πατρίκιος, 967-976, Σέργιος Γ' καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, 977-998, Ἰωάννης Δ' 998-1005 (ἀπὸ τοῦ 1002 μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σεργίου), Σέργιος Δ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ 1005-1027.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, τρανὸν δὲ τοῦτο τεκμήριον τῆς ὑποτελοῦς θέσεως, ἐν ᾗ διετέλει πρὸς τὸ ἱερὸν Παλάτιον ἡ ἰταλικὴ πολιτεία, ὑποτελοῦς θέσεως, ἣν ἥκιστα ἐτροποποίησεν ἡ ἐφήμερος Ὄθωνος τοῦ Β' κατάκτησις κατὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν κάθοδον αὐτοῦ. Τὸ τελευταῖον τῶν ἐγγράφων τούτων, πραγματευομένων πάντων περὶ ἰδιωτικῶν συμφερόντων, φέρει χρονολογίαν τοῦ 1021, ἐξηκοστοῦ πέμπτου ἔτους «nostri magni imperatoris Basilii» καὶ ἑξηκοστοῦ δευτέρου «Fratris ejus Constantini» [1]).

Ἐπίσης ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ ἐκδόσει τῇ ἐπιγραφομένῃ «Napolitani (regii) archivi monumenta edita et illustrata, δημοσιεύονται πλεῖστα διπλώματα [2]) περὶ ἰδιωτικῶν καὶ ταῦτα συμφερόντων πραγματευόμενα καὶ ἀναφερόμενα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς βυζαντινῆς Ἰταλίας, πάντα λατινιστὶ συντεταγμένα καὶ φέροντα ἐν κεφαλίδι τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατόρων [3]), τὰ δὲ ἀρχαιότερα καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Πάντα τὰ ἔγγραφα ταῦτα, εἰς ἰδιωτικὰ συμφέροντα ἀναφερόμενα, εἰσὶ μὲν πολύτιμα διὰ τὴν μελέτην τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ κοινωνικοῦ δικαίου ἐν τοῖς βυζαντινοῖς θέμασι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν ἔχουσιν ὅμως κυρίως ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἐκ δὲ τῶν ἑλληνιστὶ συντεταγμένων ἐν ὀνόματι τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ διπλωμάτων ἀνέφερα ἤδη ἐν ταῖς σελίσι τῆς ἱστορίας ταύτης τινὰ ἰδιάζουσαν ἔχοντα ἱστορικὴν σημασίαν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν τοῖς διαφόροις ἀρχείοις τῆς νοτίου Ἰταλίας· ἐν τούτων, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 983, ἀκριβῶς, δῆλα δή, ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ Ὄθωνος Β', καὶ περισῳζόμενον ἐν τοῖς ἀρχείοις

[1]) Τ. Β'. ἀπὸ σελ. 183, ὅλος ὁ Γ' τόμος καὶ σχεδὸν ὅλος ὁ Δ.'

[2]) Ὁ συνήθης τύπος εἶναι: Imperante d. n. Basilio m.i.an... sed et Constantino m.i. fratre ejus an...

[3]) Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει συνήθως ὧδε: In nomine domini Dei salvatoris nostri Jesu Christi, imperante domino nostro Basilio magno imperatore, anno decimo, sed et Constantino magno imperatore fratre ejus, anno septimo,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ταράντος καί τινος Μουσούρου. Σώζονται ἐπίσης τὸ κείμενον δύω ἄλλων, ἐκδοθέντων ἐν Καλαβρία [1]) τῷ 982, τῷ ἔτει τῆς τοῦ Ὄθωνος εἰσβολῆς, τοῦ μὲν ὑπό τινος πρωτοσπαθαρίου Γεωργίου, τοῦ δὲ ὑπὸ τοῦ Συμπαθικίου, πρωτοσπαθαρίου καὶ τούτου καὶ τιτλοφορουμένου στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Λογγοβαρδίας [2]). Τὰ δύω ταῦτα διπλώματα ἐξεδόθησαν τὸ πρῶταν εἰς διπλοῦν, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, τὸ δὲ μόνον περισωθὲν κείμενον εἶναι τὸ λατινικόν, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι, ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ ἦν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἡ κρατοῦσα γλῶσσα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις ταῖς ἐσχάταις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, διετηρεῖτο ὅμως παρ' αὐτὴν καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Καλαβρίᾳ καὶ ἡ λατινικὴ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα.

Παύοντες ἐνταῦθα τὸν περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν λόγον, θέλομεν ἐπαναλάβει ἐν ἄλλῳ κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας ταύτης τὴν ἱστορίαν τῶν βυζαντινῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὄθωνος, ἤτοι ἀπὸ τῆς 7 δεκεμβρίου 983, ὅτε οἱ Βυζαντινοὶ ἔλαβον ἐκ νέου κατοχὴν τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος κυριευθέντων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν φρουρίων τῶν ἰταλικῶν θεμάτων.

τῆς Νεαπόλεως, εἶναι συμβόλαιον μεταξὺ τοῦ ἡγουμένου τῆς περιωνύμου βασιλειανῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ

---

[1]) Fr. Lenormant, La Grande Grèce T. B'. σελ. 399.

[2]) Πῶς ὁ ὑπάλληλος οὗτος, στρατηγὸς γενόμενος, διετήρει ταυτοχρόνως καὶ τὴν στρατηγίαν τῶν θεμάτων τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, καὶ μάλιστα τοῦ τελευταίου τούτου τοῦ τόσον σπουδαίου ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ ἐν Συρίᾳ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Βασιλείου τοῦ Β'.—Ὁ Σαὰδ Ἐδδαουλὲχ ἐπιστρέφει νικητὴς εἰς Χαλέπιον τῷ 976.—Ὁ ἐν Χόμς διοικητὴς αὐτοῦ Βακγούρ.—Προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας Βάρδα Φωκᾶ ὑπογράφει μετ' αὐτοῦ νέαν συνθήκην ὑποτελείας.—Ὁ σείχης Μουφαρὶτς ἐν Ἀντιοχείᾳ.—Ὁ Βακγοὺρ ὑποκινεῖ νέας ταραχὰς ἐν Χαλεπίῳ τῷ 983. Νέα ἐπέλασις τοῦ Βάρδα Φωκᾶ κατὰ τῆς πόλεως ταύτης.—Αἱματηρὰ ἥττα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ.—Νέα συνθήκη ὑπογραφεῖσα παρὰ τὸ Χαλέπιον.—Ἅλωσις καὶ λεηλασία τῆς Χόμς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.—Ὁ Βακγοὺρ διοικητὴς τῆς Δαμασκοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ Χαλίφου.—Τὸ φρούριον Ραμπὰν παραδίδοται εἰς τοὺς Ἕλληνας.—Νέαι σκευωρίαι τοῦ Βακγούρ.—Νέα κατὰ Χαλεπίου ἐκστρατεία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τῷ 985.—Ἅλωσις Κίλλιδος.—Ἅλωσις τῆς Ἀπαμείας.—Διαρπαγὴ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεών.—Ὁ Βάρδας ὑπογράφει καὶ πάλιν εἰρήνην μετὰ τοῦ Σαάδ.—Ἀποτυχοῦσα συνωμοσία τῶν βυζαντινῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν.—Ὁ Μελισσηνὸς κυριεύει τὰς Βαλαναίας.—Δυσμένεια τοῦ Παρακοιμωμένου.—Ἔκτακτος μεταβολὴ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ὅστις λαμβάνει μόνος εἰς χεῖρας τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν.

Οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι καὶ ἄλλοι, λέγει ὁ Freytag, οὐδόλως συμφωνοῦσιν ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν ἐν Συρίᾳ ἐπισυμβάντων μεταξὺ τῶν ἐτῶν τῆς Ἐγίρας 358 καὶ 366, περιόδου ἀντιστοιχούσης σχεδὸν πρὸς τὰ ἀπὸ Χριστοῦ 969—977. Εἶπον ἤδη ὅσα γινώσκομεν περὶ τούτων ἀπὸ τοῦ 967 μέχρι τοῦ κατὰ τὴν 10 ἰανουαρίου 976 θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Εἶπον πῶς ἡ ἰδανικωτέρα ὁσημέραι ἀποβαίνουσα ἐξουσία ἢ μᾶλλον ὑπεροχὴ τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης εἶχε τάχιστα ὑποσκελισθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καθ' ἅπασαν τὴν Συρίαν ὑπὸ τῆς τῶν φατιμιτῶν τῆς Ἀφρικῆς χαλιφῶν ἀφ' ἧς ἡμέρας, κατὰ τὸν μῆνα ραμαδὰν τοῦ 362 ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἀντιστοιχοῦντα περίπου πρὸς τὸν ἰούνιον τοῦ 972, ὁ ἀφρικανὸς Μουὶζ εἶχεν ἐπισφραγίσει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ὁριστικὴν τῆς χώρας ταύτης κατάκτησιν διά τῆς θριαμβευτικῆς αὐτοῦ εἰσόδου εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Κάϊρον. Διὰ μακρῶν ἐπίσης ἐξέθηκα τὰς νικηφόρους πέραν τοῦ Ταύρου καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐκστρατείας τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ καὶ τὸν κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τῆς δευτέρας τούτων ἀξιοθρήνητον θάνατον αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτόν περίπου χρόνον, καθ' ὃν ἀπέθνησκε καὶ ὁ χαλίφης Μουΐζ ἐν τῷ Παλατίῳ τοῦ Καΐρου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν σπουδαιότατόν τι ἐν Συρίᾳ ἐπισυνέβη. Ἀκριβῶς σχεδὸν καθ' ἣν ὥραν οἱ υἱοὶ τοῦ Ρωμανοῦ ἐγένοντο ὡς ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου θανάτου τοῦ Τσιμισκῆ μόνοι κύριοι τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Χαμδανίδης Σαάδ, ὁ υἱὸς τοῦ ἱπποτικοῦ Σεἰφ Ἐδδαουλέχ, ὅστις, ἀπὸ πολλοῦ τὴν διαδοχικὴν τοῦ Χαλεπίου ἡγεμονίαν ἀφαιρεθείς, ἐπὶ ἔτη μακρὰ πλάνης διετέλει καὶ ἀκτήμων ἡγεμών, εἶχεν ἐπιστρέψει νικητὴς εἰς τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ πατρός. Τὰ κατὰ τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονὸς οἱ Ἄραβες χρονογράφοι ἀφηγοῦνται μετά τινων πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν ὡς ἑπομένως·

Ἐν ᾧ ὁ Σαὰδ ἦν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Χόμς, τῇ ἀρχαίᾳ Ἐμέσσῃ, ὅπου τότε ἤδρευεν, ἐπεσκέψατο αἴφνης αὐτὸν ὁ ἀρχαῖος μαμελοῦκος Βακγούρ [1]), ὁ ἕτερος τῶν ἀντιβασιλέων τοῦ Χαλεπίου, οἵτινες, ἐξώσαντες τὸν Σαάδ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, εἶχον ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσωσιν ὑποτέλειαν εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Ὁ Βακγοὺρ ἤρχετο κυρίως, φαίνεται, πρὸς κατασκοπείαν τοῦ Ἐμίρου, οὐχ ἧττον ὅμως κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν πάλαι κύριον αὐτοῦ ὅτι ἤρχετο τοὐναντίον ὅπως τῷ ὑποβάλῃ τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτοῦ. Ὁ Σιαάδ, συμφιλιωθείς, ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς ἔνδειξιν τῆς συνδιαλλαγῆς πολυτελῆ στολὴν καὶ διώρισεν αὐτὸν ἴδιον αὐτοῦ διοικητὴν ἐν Χαλεπίῳ ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον ὅτι ἐν

[1]) Τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ ὄνομα ἦτο Ἀμπουλ Φαδαρὶς Βακγοὺρ Ἀλχατζιδὴ Ἀλκαζική.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ πόλει ταύτῃ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν τῆς ἡγεμονίας ἡ ἐπίσημος προσευχὴ θὰ ἐλέγετο ἐν ὀνόματι αὐτοῦ.

Μετὰ τοῦτο ὁ ὕπουλος Βακγοὺρ συνώμοσε μετὰ τῶν πρώην συστρατιωτῶν αὐτοῦ, τῶν ἀρχαίων μαμελούκων τοῦ Σεὶφ Ἐδδαουλέχ, ὅπως ἄρῃ πρῶτον ἐκ μέσου τὸν ἀρχηγὸν καὶ συνάρχοντα αὐτοῦ Καργουχιάχ, φυλακίζων αὐτόν, προσβάλῃ δ' ἔπειτα καὶ ἐξώσῃ τῆς Ἐμέσσης τὸν Σαάδ, ἐλπίζων ὅτι τοιουτοτρόπως θ' ἀπέβαινεν ὁ μόνος κύριος τῆς ἡγεμονίας τοῦ Χαλεπίου.

Καὶ ἐπέτυχε μὲν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, καθαιρέσας τὸν Καργουγιάχ, ὡς ἀναγράφει ὁ Κεμὰλ Ἐδδίν, ὅστις ὁρίζει τὰ γεγονότα ταῦτα ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 373 (2 ὀκτωβρίου 973-21 σεπτεμβρίου 974), ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὰ λοιπά, διότι ὁ Σαάδ, εἰδοποιηθεὶς περὶ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου, προέλαβε τὸν ἐπίβουλον, ἐπελθὼν πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ Χαλεπίου. Κατὰ δὲ τὴν τοῦ Νοβαϊρὶ ἀφήγησιν, τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν κατὰ μῆνα δουλχιτζὲ τοῦ ἔτους 364, ἤτοι κατ' αὔγουστον ἢ σεπτέμβριον τοῦ 975, ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἐγκατελίμπανε τὸ ὕστατον τὴν Συρίαν, τότε δὲ μόνον ὁ Βακγούρ, καθαιρέσας τὸν Καργουγιάχ, καθεῖρξεν αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Χαλεπίου ὅπως μόνος ἄρξῃ τῆς πόλεως ταύτης. Θεωρῶ τὴν χρονολογίαν ταύτην πιθανωτέραν τῆς τοῦ Κεμὰλ Ἐδδίν, διότι κατὰ ταύτην ἡ πολιορκία τοῦ Χαλεπίου συμπίπτει ἀκριβῶς μετὰ τῆς ἐκ Συρίας ἀναχωρήσεως τοῦ Τσιμισκῆ κατόπιν τῆς τελευταίας αὐτοῦ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἐκστρατείας καὶ διότι οὐδέποτε ὁ Σαὰδ ἤθελε τολμήσει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Χαλεπίου ἐφ' ὅσον ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦσαν ἔτι πρὸς νότον τοῦ Ταύρου.

Οὕτως ὁ Χαμδανίδης Σαὰδ Ἐδδαουλέχ, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς φυλῆς τοῦ Βένι Κιλάπ, ὧν τὴν συμμαχίαν κατώρθωσε νὰ λάβῃ, ἐστράτευσε κατὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ πρωτευούσης, διαφλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς ἀνακτήσεως αὐτῆς. Καὶ πρῶτον ἐλθὼν ἐπολιόρκησε τὴν χα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίεσσαν πόλιν Μααρὲτ ἐν Νοαμάν, ἔνθα ὁ Ζωχαΐρ, ἀρχαῖος μαμελοῦκος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἶχε κηρυχθῆ ἀνεξάρτητος· κυριεύσας δὲ ταύτην μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα, διέταξε νὰ θανατωθῆ ὁ προδότης παρὰ τὴν ἔνορκον αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ὅτι τῷ χαρίζει τὴν ζωήν. Ἔπειτα προήλασε κατὰ τοῦ Χαλεπίου, ὅπερ εὐθὺς ἐπολιόρκησε, λήγοντος πιθανῶς τοῦ ἔτους 975, ἤτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τελευταίας ἀσθενείας τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ.

Τότε ὁ Βακγούρ, δεινῶς ὑπὸ τοῦ πάλαι κυρίου αὐτοῦ πιεζόμενος καὶ ἐξακολουθῶν νὰ κρατῆ ἐγκάθειρκτον τὸν Καργουγιάχ, δὲν ἐδίστασε νὰ καλέσῃ πρὸς βοήθειαν τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως, καθὸ ἐπικυριάρχου αὐτοῦ, δίδων ὡς ἐγγύησιν τῶν εἰς ἄνδρας καὶ εἰς χρήματα βοηθειῶν, ἃς θὰ ἐλάμβανεν, αὐτὴν ταύτην τὴν πόλιν. Ἀγνοοῦμεν διὰ ποίους λόγους οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀρίστην ταύτην εὐκαιρίαν πρὸς ἐπέμβασιν εἰς τὰ τῆς ἡγεμονίας. Εἷς ἐκ τῶν περὶ τῶν γεγονότων τούτων γραψάντων ἀράβων ἱστορικῶν ἀποδίδει τοῦτο εἰς τὸ ὅτι «ὁ Νικηφόρος δὲν ὑπῆρχε πλέον», ὡς εἰ, ἀποθανόντος τοῦ ἥρωος τούτου, ἐξέλιπεν ἐντὸς ἑξαετίας πᾶσα ἐνέργεια τῶν ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἡ ἀδράνεια αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Παρακοιμώμενος ὑπὸ πολλῶν περιεσπᾶτο δυσχερειῶν κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς ἀρτιγενοῦς ἐκείνης βασιλείας. Ὅπως κἂν ἔχῃ, ὁ Ἐμίρης Σαάδ, ἀπαλλαγεὶς τοῦ φόβου τῆς κρατερᾶς ἐκείνης ἐπεμβάσεως, ἐρρωμενέστερον ἐπολιόρκει τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἐν ᾗ πλεῖστοι τῶν κατοίκων, βαρέως φέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ Βακγούρ, ηὔχοντο μυστικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους δὲ ὅμιλος αὐτῶν, ἐντεταλμένος τὴν ἄμυναν μέρους τοῦ περιβόλου, παρέδωκε τῷ Σαὰδ τὸν πύργον Ἀλτζινάν, ἢ «τῶν Κήπων», εὐθὺς δέ, κατεδαφισθείσης τῆς ὑπὸ τοῦ πύργου τούτου προφυλασσομένης σιδηρᾶς πύλης, οἱ ἄγριοι τοῦ Ἐμίρου ὁπλῖται εἰσώρμησαν ξιφήρεις εἰς Χαλέπιον. Οὕτως ὁ Σαὰδ ὁ Χαμδανίδης ἐπέστρεψε βίᾳ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν κληρονομικῶν αὐτοῦ χω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρῶν μεθ' ὑπερεπταετῆ ἔξωσιν [1]), κατὰ μάρτιον τοῦ 976 [2]), καὶ μετὰ τετράμηνον κρατερὰν πολιορκίαν. Δύο μῆνας πρότερον εἶχεν ἀποθάνει ὁ Τσιμισκῆς, καὶ ἡ ἐπελθοῦσα μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην καταστροφὴν γενικὴ διατάραξις ἐπεξηγεῖ ἴσως τὸν λόγον, δι' ὃν οἱ κλιμακηδὸν κατὰ τὰ νότια ὅρια τεταγμένοι βυζαντινοὶ στρατηγοὶ ἐπέτρεψαν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σοβαροῦ τούτου γεγονότος ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως.

Ὁ Σαάδ, ἐπιεικὴς ἐν τῇ νίκῃ αὐτοῦ, ἀπέσχε πάσης αἱματοχυσίας ἐν Χαλεπίῳ, μεριμνήσας τοὐναντίον περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων. Ὁ Βακγοὺρ κατέφυγε μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ εἰς τὸν πύργον, ὅπου ἐπὶ δύο περίπου ἔτη ἀπεγνωσμένως ἠμύνετο, ἐκλιπόντων δὲ τέλος τῶν τροφίμων, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ ἄνευ ὅρων εἰς ἐκεῖνον, ὃν βαρύτατα ἔβλαψε, κατὰ δεκέμβριον τοῦ ἔτους 977 [3]). Ὁ Σαάδ, εἴτε ἐξ εὐσπλαγχνίας ἢ μᾶλλον ἐκ πολιτικῆς προνοίας, ἀντὶ νὰ θανατώσῃ, διώρισε τὸν ἀντάρτην διοικητὴν τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας Χόμς, ἔνθα ὁ Βακγοὺρ ἀνεδείχθη, φαίνεται, πρότυπον κυβερνήτου, καθόσον ἐκράτησαν καὶ αὖθις ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ἐν Ἐμέσσῃ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐημερία. Περὶ τῆς τότε τύχης τοῦ Καργουγιὰχ οὐδεμίαν ἔχομεν εἴδησιν. Πᾶσαι αὗται αἱ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, πολλάκις δὲ καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων, διηνεκεῖς καὶ ἀλληλοδιάδοχοι μετακινήσεις καὶ ἀνακυκλήσεις καταμαρτυροῦσιν ἐκτάκτους ἀληθῶς τροπὰς τοῦ δημοσίου πνεύματος ἔν τε Χαλεπίῳ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Συρίαν, αἵτινες δὲν ἐξηγοῦνται ἄλλως ἢ διὰ τῶν ἀδιαλείπτων μεταπτώσεων τῶν διαφόρων αἱρέσεων, ὅσαι διημφισβήτουν τὴν θρησκευτικὴν ἐξουσίαν παρὰ τοῖς φανατικοῖς ἅμα καὶ εὐερεθίστοις μουσουλμανικοῖς λαοῖς.

Ὁ Σαάδ, ἰσχυρῶς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐν Χαλεπίῳ ἀποκαταστήσας, ἐδέξατο ἅμα τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους 976 ἐν τῇ πρω-

[1]) Εἶχεν ἐξωσθῆ ἐκ Χαλεπίου ὑπὸ τοῦ Καργουγιὰχ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 968.
[2]) Κατὰ μῆνα ρετζὲπ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 365, ὡς γράφει ὁ Κεμὰλ Ἐδδίν.
[3]) Κατὰ μῆνα ρεμπιὰ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 367, κατὰ τὸν αὐτὸν Κεμὰλ Ἐδδίν·

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τευούσῃ αὐτοῦ πρεσβείαν τοῦ νέου τῆς Αἰγύπτου χαλίφου Ἄλ Ἀζίζ, ἄρτι διαδεξαμένου τὸν πατέρα αὐτοῦ Μουΐζ τὸν Πορθητήν, ἀποθανόντα ἐν Καΐρῳ τὴν παρασκευὴν 10 δεκεμβρίου τοῦ 975. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διέταξεν ὅπως ἡ ἐπίσημος προσευχὴ λέγηται εἰς πάντα τὰ τεμένη τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ νέου τούτου ἐπικυριάρχου καὶ συναπέστειλε μετὰ τῶν πρέσβεων τοῦ χαλίφου εἰς Κάϊρον τὸν ἀρχιδίκην ἢ καδῆν τοῦ Χαλεπίου, πιθανῶς δὲ τὸν Ἴβν Ἀλχασσὰπ Ἀλχαζιμή, κομιστὴν τῆς πρὸς τὸν Ἄλ Ἀζὶζ ἀπαντήσεως αὐτοῦ. Τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ ὠθήσει αὐτοῦ οἱ Χαλεπηνοὶ ἤρξαντο τῆς ἀνοικοδομῆς τοῦ λαμπροῦ καὶ ἀρχαίου μεγάλου τεμένους καὶ ἐπεσκεύασαν τὸ πολλαχοῦ ὡς ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων πολιορκιῶν βλαβὲν τεῖχος τῆς πόλεως. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ ἑπομένου ἔτους 977, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος τῆς Ἐγίρας 367 (18 αὐγούστου 977-8 αὐγούστου 978) ἢ κατ' ἄλλους τοῦ 978 ἢ 979, ὁ Ἐμίρης, ὅπως προσοικειωθῇ βεβαίως τὴν σιϊτικὴν μερίδα, ἥτις ἦν τότε ἡ ἐπικρατεστέρα ἐν Χαλεπίῳ, διέταξε νὰ προστεθῶσιν εἰς τὴν κλῆσιν τῶν πιστῶν εἰς δημοσίαν προσευχήν, τὴν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων Ἰδσὰν λεγομένην, αἱ ἑπόμεναι λέξεις : «Ἐγείρεσθε πρὸς τὸν κράτιστον τῶν ἀγώνων· ἀνδρῶν ἁπάντων ἐξοχώτατοι ὁ Μουχάμετ καὶ ὁ Ἀλῆς».

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 977, ὁ Σαάδ, καίπερ ἔργῳ ἀναγνωρίσας τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ χαλίφου τοῦ Καΐρου, ἐδήλωσε ταὐτοχρόνως ὑποταγὴν πρός τε τον Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλάχ, ἄρτι εἰς τὴν μεγάλην βεζυρείαν διαδεξάμενον τὸν κατὰ σεπτέμβριον ἀποθανόντα πατέρα αὐτοῦ Ῥὸκν Ἐδδαουλέχ, καὶ πρὸς τὸν νέον ἀββασίδην χαλίφην Ἔτ Ταγί. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶχε διαβιβάσει αὐτῷ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ εἰς Χαλέπιον καθόδῳ καὶ τῇ κατὰ Βακγοὺρ νίκῃ αὐτοῦ, ὁ δὲ χαλίφης τιμητικαὶ διέταξε νὰ δοθῶσιν αὐτῷ στολαὶ πρὸς ἔνδειξιν περιβολῆς καὶ κυρώσεως τῆς ἐξουσίας ἐπὶ πασῶν τῶν ὑποτεταγμένων αὐτῷ χωρῶν. Ἔκτοτε ἐν Χαλεπίῳ ἐλέγοντο κατὰ τὰς ἐπισήμους προσευχὰς τὸ ὄνομα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ χαλίφου πρῶτον, εἶτα τὸ τοῦ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλὲχ καὶ τρίτον τὸ τοῦ Σαάδ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔλαβεν ὁ Ἐμίρης τοῦ Χαλεπίου παρὰ τοῦ Ἀδχοὺδ τὸ ἐπώνυμον Ἐδδαουλέχ, ὅπερ προσέθηκεν ἔκτοτε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σαάδ.

Οὕτως ἡ ἀδυναμία τῶν ἀλληλοδιαδόχων καὶ ἐφημέρων ἡγεμόνων τοῦ Χαλεπίου ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ δηλῶσιν ἐναλλὰξ ὑποτέλειαν νῦν μὲν εἰς Βαγδάτην, νῦν δὲ εἰς τὸ Κάϊρον, ἄλλοτε δὲ πάνιν εἰς Κων)πολιν καὶ εἰς τὸν ἕλληνα βασιλέα, τὸν κληρονομικὸν ἐχθρόν, οὗ τοσοῦτον ἐπίφοβος ἦν ἡ γειτνίασις. Τὴν φορὰν ταύτην, φέρ' εἰπεῖν, ὁ Ἐμίρης Σαάδ, ὑπὲρ τὸ δέον πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ὅλως ἰδανικὴν προστασίαν τοῦ χαλίφου, ὑφ' ἣν ἄρτι εἶχε ταχθῇ, καὶ θέλων νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν βαθεῖαν διατάραξιν, ἣν ἐπήνεγκον εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ὁ θάνατος τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ καὶ ἡ ἀνηλικιότης τῶν δύο κηδεμονευομένων αὐτοῦ, ἀπεπειράθη ν' ἀποσείσῃ πᾶσαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ὑποταγὴν καὶ ὑποτέλειαν καὶ ἀνέστειλεν ἀποτόμως τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου, ὅστις ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Χαλεπηνοὺς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ μηνὸς σαφὰρ τοῦ 359 ἔτους τῆς Ἐγίρας.

Ὁ Σαὰδ Ἐδδαουλέχ, ἕνεκα ἰδίως τῶν δεινῶν δυσχερειῶν, εἰς ἃς περιῆγε τὴν αὐτοκρατορίαν ἡ ἀτελεύτητος τοῦ Σκληροῦ ἀποστασία, φαίνεται ὅτι ἔμεινε μέχρι τοῦ 981 ἡσύχως ἄρχων τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ· οὐδεὶς τοὐλάχιστον διημφισβήτησεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νέαι ἀνεφάνησαν δι' αὐτὸν δυσχέρειαι. Τὸ ἱερὸν Παλάτιον δὲν εἶχε βεβαίως ἀποδεχθῇ ἄνευ ἀγανακτήσεως τὴν ἰταμὴν παρ' αὐτοῦ ἄρνησιν τῆς πληρωμῆς τοῦ ὑπὸ τῆς ἡγεμονίας ὀφειλομένου ἐτησίου φόρου, τὴν δὲ ἐκ τούτου ὀργὴν αὐτοῦ ἐπέτεινεν ἴσως καὶ τὸ ὅτι ὁ Σαὰδ ἐφάνη φιλικῶς διατεθειμένος πρὸς τὸν ἀποστάτην Βάρδαν Σκληρόν [1]). Ἀφ' ἑτέρου ὁ Φατιμίτης τοῦ Καΐρου, κύριος

[1]) Ὁ Ζωναρᾶς λέγει ὅτι ὁ Σκληρὸς «συμμάχους προσειλήφει τόν τε τῆς Ἀμίδης ἀμηρᾶν, οὕτω γὰρ τὸ Ἔμετ καλεῖται καὶ τὸν τῆς Μαρτυρουπόλεως, ἡ δὲ Μιεφερκεὶμ ὀνομάζεται, ἀλλὰ μέντοι καὶ Ἄραβας».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἤδη πάσης τῆς νοτίου καὶ κεντρικῆς Συρίας γενόμενος καὶ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς Δαμασκοῦ παρασκευαζόμενος [1]), νικήσας τὸν Ἀφτεκὶν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 977, σφόδρα δ' ὀργισθεὶς διότι ὁ Σαὰδ ἐξηκολούθει διατηρῶν σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀββασίδου τῆς Βαγδάτης, ἐπωφθαλμία τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ. Ἐνὶ λόγῳ, Ἕλληνες καὶ Αἰγύπτιοι εὐκαιρίαν ἐπεζήτουν πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τὰ τοῦ Ἐμίρου, ὃν ἀγρύπνῳ ὄμματι ἐπετήρουν, καὶ ὁ πανοῦργος ἡγεμὼν μόλις κατώρθου διὰ δεξιωτάτης μεταξὺ τῶν δύο τούτων κινδύνων πλαγιοδρομίας νὰ διατηρῇ σκιάν τινα ἀνεξαρτησίας. Τοῦτο ἦν τὸ διηνεκὲς μέλημα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ· ἀλλ' ἀτυχῶς τὸ καθεστὼς τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ μακρόν.

Ἡ πρώτη προσβολὴ ἐπῆλθεν ἐκ τῶν Ἑλλήνων· ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβερνήσεως, ἅμα τυχοῦσα διὰ τῆς ὁριστικῆς ἥττης τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ τῆς εἰς Σαρακηνὴν χώραν φυγῆς αὐτοῦ ἀνέσεώς τινος, ἐμερίμνησε τάχιστα ν' ἀνορθώσῃ κατὰ τὰ νότια αὐτῆς ὅρια τὸ λίαν ἐκπεσὸν γόητρον τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων, καὶ ὁ πολύτλας Ἐμίρης εἶδεν ἐνσκήπτουσαν κατ' αὐτοῦ τὴν θύελλαν, ἣν ἀπὸ πολλοῦ ἐπικειμένην ᾐσθάνετο. Ὁ περιώνυμος δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς Βάρδας Φωκᾶς, ὁ πάλαι μὲν ἡττηθείς, νῦν δὲ πανίσχυρος νικητὴς τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἦλθεν αὐτοπροσώπως, εὐθὺς μετὰ τὴν πλήρη εἰρήνευσιν τῆς ἐπὶ μακρὸν βαθύτατα ἐκ τῆς τρομερᾶς ἐκείνης ἀποστασίας συνταραχθείσης Ἀνατολῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς νοεμβρίου τοῦ 981 [2]) ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου, πλῆθος ἄγων στρατοῦ.

Οὐδεμίαν δυστυχῶς ἔχομεν πληροφορίαν περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ στρατηγοῦ, ἐκτὸς μόνον τοῦ ὅτι εὐθὺς τὴν ἐπιοῦσαν τῆς πρὸ τῆς πόλεως ἀφίξεως τῶν Ἑλλήνων σφοδροτάτη συνήφθη μάχη παρὰ τὴν Πύλην τῶν Ἰουδαίων

[1]) Ἡ ἀνάκτησις αὕτη ἐγένετο τῷ 982.

[2]) Δζουμαδὰ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 371.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(Μπὰμπ-ἐλ Γεχούδ, βραδύτερον δὲ Μπὰμπ-ἐν Νάσρ), κειμένην κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως, ὅπου ἡ ἔξοδος τῆς συνοικίας τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἡ μάχη φαίνεται ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατορικῶν, διότι μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ὑπεγράφη συνθήκη, δι' ἧς καθωρίζετο καὶ αὖθις ἡ ὑπὸ τῆς ἡγεμονίας πληρωμὴ φόρου εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· ἀλλὰ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν ὁ ἐτήσιος φόρος ὡρίσθη εἰς τὸ μικρὸν ποσὸν 400,000 μόνον διρχὲμ πρὸς εἴκοσι διρχὲμ τὸ δηνάριον, ἤτοι ἐν ὅλῳ εἰς 20 χιλιάδας δηνάρια, ἀντὶ τῶν 37 χιλιάδων ἢ 700,000 διρχέμ, ἅπερ ἀπέτινεν ἡ ἡγεμονία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καργουγιὰχ καὶ τοῦ Βακγούρ, μειούμενος οὕτω σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ. Κατάδηλον ἐκ τούτου ὅτι ἓν Κων)πόλει ἐπεθύμουν νὰ τεθῇ ταχέως τέρμα εἰς πᾶσαν δυνατὴν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος διατάραξιν, καθὸ λίαν ἀπησχολημένοι εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ ταραξίου αὐτῶν ἀρχηγοῦ ἀμύνης καὶ εἰς τὴν παρακώλυσιν πάσης τυχὸν ἀποπείρας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποστασίας. Τὴν πέμπτην μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου ἡμέραν ὁ δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς ἀπῆλθεν. Ἡ ἐκστρατεία αὐτοῦ ὑπῆρξε βραχυτάτη καὶ ἐπιτυχής, τῆς ἡγεμονίας τοῦ Χαλεπίου γενομένης καὶ αὖθις φόρου ὑποτελοῦς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ρωμαίων.

Ὀλίγῳ πρὸ τῶν γεγονότων τούτων ἐγένοντο καί τινες ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς Φοινίκης βυζαντινῶν φρουρῶν καὶ τῶν ἀφρικανικῶν στρατευμάτων τοῦ Φατιμίτου τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Γιαγχιᾶ ἀφηγεῖται ὅτι ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 370, ἀντιστοιχοῦντι πρὸς τὴν δευτέραν ἐξαμηνίαν τοῦ 980 καὶ τὴν πρώτην τοῦ 981, ὁ Ναζὰλ καὶ ὁ Ἰὸν Σακίρ, δύο ἀρχηγοὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐλθόντες ἐκ Τριπόλεως ἐπολιόρκησαν τὴν Λατακιέχ, τὴν ἀρχαίαν Λαοδίκειαν, ἢ μᾶλλον τὸ φρούριον αὐτῆς. Ὁ φρούραρχος αὐτοῦ ἀποκαλεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων Κ-ρ-μ-ρουκ ἢ Κ-ρ-μ-ρκ, ἀδύνατον δὲ νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι ἡ ἀραβικὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ γραφή, ἐξ ἧς μόνης μανθάνομεν αὐτό, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει τὴν συμπλήρωσιν τῶν φωνηέντων αὐτοῦ.

Ὁ Γιαχγιᾶ, ὅστις μόνος ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, λέγει ὅτι ὁ Βασίλειος διεπιστεύθη αὐτῷ τὴν φρουραρχίαν τῆς Λαοδικείας πρὸς ἀμοιβὴν τῶν προηγουμένων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν, καὶ μάλιστα νικηφόρου τινὸς εἰς Τρίπολιν ἐπιδρομῆς, καθ' ἣν πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν τοῦ Φατιμίτου ἀφρικανῶν στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν καὶ ᾐχμαλωτίσθησαν, πλουσιωτάτην δὲ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπεκόμισαν λείαν. Εἴδομεν ὅτι ὁ Τσιμισκῆς δὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ κυριεύσῃ τὸ παράλιον τοῦτο φρούριον, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ νέαν κατ' αὐτοῦ ἐποιήσατο ἀπόπειραν ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς κοινῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου· μετὰ πλουσιωτάτης δ' ἐπιστρέψας λείας, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ, νέαν εὐθὺς παρεσκεύασεν ἐκστρατείαν· πρόκειται δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ ταύτης, ἧς τὴν διεξαγωγὴν ἀνέθηκεν ὁ Βούρτζης εἴς τινα τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ, ἔχοντα τὸ παρὰ τῷ Γιαχγιᾶ δυσδιάγνωστον ὄνομα. Ὁ βαρῶνος Ρόζεν θεωρεῖ πιθανὸν ὅτι ὁ Κ-ρ-μ-ροὺκ εἶναι ὁ ἀνδρεῖος γεωργιανὸς πολεμιστὴς Γκαρμεραγκέλ, ὁ ὑπὸ Ματθαίου τῆς Ἐδέσσης ἀναφερόμενος ὡς πολεμήσας ὑπὸ τὸν κουροπαλάτην τῆς Ἰβηρίας Δαυΐδ, ἦτο δὲ ἴσως εἷς ἐκ τῶν δωδεκασχιλίων ἐκ τῆς χώρας ταύτης ὁπλιτῶν, οὓς εἶχεν ἀποστείλει τῷ 978 ὁ ἡγεμὼν οὗτος πρὸς βοήθειαν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἐν τῷ κρισιμωτάτῳ αὐτῶν κατὰ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἀγῶνι. Ὁ Γιαχγιᾶ ἄλλως οὐδεμίαν ἄλλην δίδει λεπτομέρειαν περὶ τοῦ πρώτου ἐν Συρίᾳ ἄθλου τοῦ αἰνιγματώδους τούτου αὐτοκρατορικοῦ στρατηγοῦ, μὴ ἀναγράφων οὐδὲ τὸν χρόνον, καθ' ὃν διέπραξε τὸν ἆθλον τοῦτον. Ἡ Τρίπολις διετέλεσε καὶ κατόπιν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων σκοπῶν, πρὸς ὃν ἔτεινον αἱ βυζαντιναὶ ἐκστρατεῖαι. Καὶ βραδύτερον δέ, κατὰ τὸν Γιαχγιά, ὁ Κ-ρ-μ-ροὺκ ἀπέκρουσε νικηφόρως ἀπόπειραν κατὰ τῆς Ἀντιοχείας, ἣν ἐπεχείρησαν τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐμίρου Ἄλ Σαγχατζῆ [1]) ἀφρικανικὰ στρατεύματα, κυριεύσας πρῶτον διὰ νυκτερινῆς ἐφόδου τὰς ἐν τῇ ὀπισθοφυλακῇ ἀποσκευὰς καὶ σιτοπομπείας αὐτῶν, ἔπειτα δὲ προσβαλὼν τὸ κύριον σῶμα τῆς ἐκστρατείας καὶ πλείστους αὐτῶν φονεύσας ἢ αἰχμαλωτίσας.

Ὁ ἀρχηγὸς λοιπὸν οὗτος, ὁ μέχρι τοῦδε πάντοτε νικηφόρος, προὐχώρησε μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς αὐτοῦ πρὸς συνάντησιν τῶν δύω ἀφρικανῶν στρατηγῶν Ναζὰλ [2]) καὶ Ἴβν Σακίρ, οἵτινες τοσοῦτον τολμηρῶς ἦλθον νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἡ τύχη προέδωκεν αὐτόν. Ὁ ἐκ τῶν δούλων τοῦ Ἴβν Σακὶρ Γιουνοὺς ἐξορμήσας ἐπλήγωσε τὸν ἵππον τοῦ στρατηγοῦ τούτου, ὃν καταπεσόντα συλλαβόντες οἱ ἀφρικανοὶ ἀπέστειλαν δέσμιον εἰς Κάϊρον, ὅπου ἐθανατώθη, δημοσίᾳ διὰ τῶν τῆς πόλεως ὁδῶν τῆς καταδίκης αὐτοῦ διακηρυχθείσης· οὐδὲν ἕτερον γινώσκομεν περὶ τοῦ βυζαντινοῦ τούτου ἀρχηγοῦ, οὔ οὔτε τὸ ὄνομα κατορθοῦμεν ν' ἀναγνώσωμεν ἐν τῷ συριανῷ χρονικῷ, ὅπερ μόνον ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ.

Σημειωτέον ἔτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ἐπεισόδιον σεΐχου τινός, Δαγφὰλ Ἴβν Ἐλ Μουφαρίτς βὲν Ἐλ Δζερρὰχ καλουμένου, ὅπερ διὰ μακρῶν μὲν ἀλλ' ἀσαφῶς ἀφηγεῖται ὁ Γιαχγιᾶ. Ὁ Σεΐχης οὗτος, οὗ καὶ ἀνωτέρω ἐγένετο μνεία, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ χαλίφου Ἄλ Ἀζίζ, ἡττήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ αἰγυπτίου στρατηγοῦ Ρασὶκ κατὰ μάϊον ἢ ἰούνιον τοῦ 982, εἶτα λῃστεύσας τὸ κερβάνιον τῆς Μέκκας, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὰ πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ ἀποσταλέντα στρατεύματα· τέλος, ἡττηθεὶς καὶ πάλιν κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ τὸν χειμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατέφυγεν εἰς Χόμς παρὰ τῷ Βακγούρ, ὅστις, ὡς εἴπομεν, διῴκει τὴν πόλιν ταύτην ἐν ὀνόματι τοῦ Ἐμίρου Σαὰδ ἀπὸ

[1]) Ἤτοι, «ἐκ τῆς Βερβερικῆς φυλῆς Σὶν Χατζὰ ἢ Σὰν Χατζά».

[2]) Τὸν Ναζὰλ ἀνευρίσκομεν καὶ κατὰ τὰ ἔτη τῆς Ἐγίρας 378 καὶ 381 ὡς αἰγύπτιον διοικητὴν τῆς πόλεως. Κατὰ τὸν Ἴβν Ζαφίρ, ἦν ἐκ τῶν δημιουργημάτων τοῦ περιφήμου χριστιανοῦ βεζίρου Ἰσσᾶ, υἱοῦ τοῦ Νέστορος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ τέλους τοῦ 977. Καὶ εὐμενοῦς μὲν ἔτυχε παρὰ τοῦ Βακγοὺρ ὑποδοχῆς ὁ Μουφαρίτς, ἀλλὰ τοῦ διοικητοῦ ἐκείνου ἀναγκασθέντος κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἐπιόντος ἔτους 983 νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῶν ἀφρικανικῶν στρατευμάτων τοῦ Φατιμίτου, μὴ θεωρῶν πλέον ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἐν Χόμς, κατέφυγεν εἰς Ἀντιόχειαν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, παρ' ὧν ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐτύγχανεν ὑποστηρίξεως. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν ἀφίκετο καθ' ἣν ὥραν ὁ Βάρδας Φωκᾶς συνεκέντρου ἐκεῖ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διὰ τὴν νέαν κατὰ Χαλεπίου ἐκστρατείαν, ἣν θέλομεν ἀφηγηθῆ. Ἡ αἰτουμένη ὑπ' αὐτοῦ ὑποστήριξις δὲν ἐκρίθη δυνατὸν ἢ ὠφέλιμον νὰ δοθῇ, ἀλλὰ τὴν ἄρνησιν ταύτην ἀντεστάθμισε πλούσιον δῶρον, ἐπετράπη δὲ αὐτῷ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ἀλλὰ τὴν χάριν ταύτην ἐπωφεληθεὶς ὁ Σεΐχης, προέδωκε τοὺς Βυζαντινοὺς πληροφορήσας τὸν Βακγοὺρ τὰ περὶ αὐτῶν, κατόπιν δὲ τούτου, συγχωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ χαλίφου, ἐπέστρεψεν ὁριστικῶς εἰς Συρίαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος τοῦ ἔτους 983 (372 τῆς Ἐγίρας) νέα ἐπῆλθε ῥῆξις μεταξὺ τοῦ Σαὰχ Ἐδδαουλὲχ καὶ τοῦ ἐν Χὸμς διοικητοῦ αὐτοῦ Βακγούρ, ὅστις, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἱκανὰ συνέλεγε στρατεύματα ὅπως ἐλθὼν πολιορκήσῃ αὐτὸν ἐν Χαλεπίῳ. Τῇ 12 σεπτεμβρίου 983 ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς πύλης τῶν Ἰουδαίων, ἔνθα τοσαῦται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνήπτοντο μάχαι. Τὰ ἀφρικανικὰ στρατεύματα τοῦ χαλίφου Ἄλ Ἀζίζ, ἅπερ εἶχον πρὸ μικροῦ καταστείλει ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τολτεκὶν ἀνταρσίαν τινὰ ἐν Δαμασκῷ, ὑποσχεθέντος τοῦ ἀποστάτου τὴν εἰς αὐτοὺς παράδοσιν τοῦ Χαλεπίου ἅμα κυριευθέντος, προσῆλθον εἰς βοήθειαν αὐτοῦ· ἴσως μάλιστα ἡ ἐκεῖ πλησίον παρουσία τῶν στρατευμάτων τούτων ἔπεισε τὸν ταραξίαν ἐκεῖνον εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀποστασίαν. Τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν κατεπολέμησεν ἐπὶ δύο ἡμέρας τὰ στρατεύματα τοῦ Ἐμίρου Σαάδ, ὅστις, ἐξ ἀπίνης ὑπὸ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης τοῦ ἀπίστου αὐτοῦ ὑπάρχου καταληφθείς, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων· ἅμα τῇ ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλήσει ταύτῃ ὁ Βάρδας Φωκᾶς [1]), ὅστις ἐξηκολούθει ὢν δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, προήλασεν εὐθὺς μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ. Εὐνόητον ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὑπερμαχοῦντες τόσον ἐνθέρμως τοῦ ἐν Χαλεπίῳ ὑποτελοῦς αὐτῶν, ἔπραττον τοῦτο ὅπως παρακωλύσωσι τὴν ὁριστικὴν τῆς ἡγεμονίας κατάληψιν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, εἰς οὓς ὁ Βακγοὺρ ὑπισχνεῖτο ὅτι θὰ παραδώσῃ αὐτήν. Ἦτο καὶ τοῦτο ἓν τῶν διηνεκῶν ἐπεισοδίων τῆς αἰωνίας ἀντιζηλίας, τοῦ ἀδιαλείπτου ἀγῶνος περὶ κατοχῆς τῆς Συρίας, μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ χαλιφάτου τέως μὲν τῆς Βαγδάτης, νῦν δὲ τοῦ Καΐρου. Ὁ μικρὸς ἡγεμὼν τοῦ Χαλεπίου, μόνον, ὡς εἶπον, ἐπιτηδείως πλαγιοδρομῶν μεταξὺ τῶν δύο γιγάντων γειτόνων αὐτοῦ, κατώρθου νὰ διασώζῃ εἰσέτι ἀνεξαρτησίαν τινά, καὶ τότε δὲ ἡ ἀντιζηλία αὕτη ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κινδύνου, εἰς ὃν περιέστη ἐκ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Βακγούρ. Τὴν ἀτελεστάτην γνῶσιν τῶν γεγονότων τούτων, τῶν τέως πάντῃ ἀγνώστων, ὀφείλομεν εἰς τὸν Γιαχγιᾶ, οὗ ἡ ἀφήγησις καί περ συγκεχυμένη ἀτυχῶς καὶ βραχυτάτη σύνοψις σπουδαιοτάτων συγγραμμάτων μὴ περισωθέντων, πληροῖ ὁπωσδήποτε, κατόπιν τῶν γνωστῶν ἀφηγήσεων τοῦ Κεμὰλ Ἐδδὶν καὶ τοῦ Ἐλμακίν, μέγα καὶ σπουδαιότατον χάσμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πράξεων τοῦ Βάρδα Φωκᾶ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Σκληροῦ καὶ τῶν ἐν Συρίᾳ ἐγχειρημάτων τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, προσδραμὼν ἐξ Ἀνατολῆς πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου, εἶχε ταχέως συγκεντρώσει τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ, παρασκευαζόμενος ὅπως προσβάλῃ τὸν Βακγοὺρ καὶ τοὺς συμμάχους αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν χρόνον, ὡς εἴπομεν, ὁ βεδουΐνος σεΐχης Μουφαρίτς, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ χαλίφου Ἄλ Ἀζίζ, κατέφυγεν ἐν σπουδῇ ἐκ Χὸμς εἰς Ἀντιόχειαν, ἕνεκα τῆς μεταξὺ τοῦ Βακγοὺρ καὶ τῶν

[1]) Καὶ οὐχὶ αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, ὡς κατὰ λάθος λέγει ὁ Ἰὸν ξλ Ἀθίρ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἰγυπτίων συνεννοήσεως, ἥτις καθίστα κινδυνώδη τὴν ἐν Χὸμς διαμονὴν αὐτοῦ. Δεκτὸς δὲ γενόμενος ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατοπέδῳ, ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν ταύτην καὶ εἰδοποίησε τὸν φίλον αὐτοῦ Βακγοὺρ περὶ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου [1]).

Ὡς πρὸς τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων τούτων αἱ περισῳζόμεναι ἀφηγήσεις δυστυχῶς διαφωνοῦσι. Καὶ πρῶτον ἡ τοῦ Γιαχγιᾶ, ἣν ἐπικυροῖ ἐν μέρει ἡ τοῦ Ἰბν Ζαφίρ, ἔχει ὧδε: «Ἡ εἴδησις τῆς προελάσεως τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἐγνώσθη οὕτως εἰς τὸν Βακγούρ, ὅστις λύσας τὴν τολμηρὰν πολιορκίαν προέβη εὐθὺς μετὰ μέρους τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ πρὸς συνάντησιν τοῦ δομεστίκου τῇ 19 δεκεμβρίου 983, ἤτοι ἑπτὰ μόνον ἡμέρας ἀπὸ τῆς πρὸ τοῦ Χαλεπίου ἀφίξεως αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἀποκρούων πιθανῶς τὸν ἀσθενῆ ἐκεῖνον ἀντίπαλον, ὅστις δὲν ἠδύνατο ν' ἀναχαιτίσῃ αὐτόν, ἀφίκετο καὶ ἐστρατοπέδευσε καὶ αὐτὸς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης τὴν πεμπτην 27 (ἢ 25) δεκεμβρίου, ἔναντι τῆς πύλης τῶν Ἰουδαίων, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν σεΐχην Μουφαρίτ [2]). Εὐθὺς συνήφθη ἡ μάχη». Ἐνταῦθα λήγει ἡ ἀφήγησις τοῦ Γιαχγιᾶ, ὅστις οὐδὲ κἂν ὀνομάζει τοὺς δύο ἀντιπάλους Βάρδαν Φωκᾶν καὶ Βακγούρ, οὐδὲ λέγει πότερος αὐτῶν ἐνίκησεν Ἐκ τοῦ Ἐλμακὶν μόνον μανθάνομεν ὅτι νικητὴς ἐγένετο ὁ βυζαντινὸς στρατηλάτης. Περὶ πάντων τῶν κατόπιν γεγονότων αἱ δύο ἀφηγήσεις πληρέστατα συμφωνοῦσιν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν μνείαν τῆς σφοδρᾶς ταύτης παρὰ τὰς πύλας τοῦ Χαλεπίου μάχης, ὁ Γιαχγιᾶ, παραλείπων τὰ τῆς εἰς Χὸμς φυγῆς τοῦ Βακγούρ, ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὴν νέαν σύμβασιν μεταξὺ τοῦ νικητοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τοῦ Ἐμίρου Σαὰδ περὶ πληρωμῆς ἀποζημιώσεως εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν Ἐμίρην χορηγηθεῖσαν βοήθειαν [3]), καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο τὴν ὑπὸ τοῦ

[1]) Τὴν λεπτομέρειαν ταύτην ἀναγράφει ὁ Ἐλμακιν· ὁ Γιαχγιᾶ οὐδὲν περὶ τούτου λέγει.

[2]) Ἡ παρουσία τοῦ Βεδουΐνου ἀρχηγοῦ ἐν τῷ χριστιανικῷ στρατοπέδῳ ἐπικυροῖ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκφερομένην ὑπὸ τοῦ Κεμὰλ Ἐδδὶν κατηγορίαν ἐπὶ προδοσίᾳ.

[3]) Πιθανὸν φαίνεται, κατὰ τὸν κ. Ρόζεν, ὅτι μετὰ τὴν κατὰ Βακγοὺρ νίκην ὁ Βάρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βάρδα καταδίωξιν τοῦ Βακγούρ. Ὁ δὲ Ἴβν Ζαφίρ, μετὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πρώτου μέρους τῶν γεγονότων τούτων, ὃν τρόπον καὶ ὁ Γιαχγιᾶ, λέγει μόνον ὅτι ἅμα τῇ προσεγγίσει τῶν Ἑλλήνων ὁ Βακγοὺρ ἔφυγεν εἰς Χὸμς καὶ ἐκεῖθεν εἰς Δαμασκόν.

Ἀναγράφομεν νῦν τὴν ὅλως διάφορον καί πως ἔκτοπον ἀφήγησιν τοῦ Κεμὰλ Ἐδδίν, ὅστις ἀντὶ νίκης ἀφηγεῖται ἥτταν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Κατὰ τὸν χρονογράφον τοῦτον, ὅστις συνήθως ἔχει καλὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Χαλεπίῳ, ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς προεγγίσεως τῶν Ἑλλήνων ὁ Βακγούρ, πτοηθείς, ἔλυσεν εὐθὺς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἔφυγεν εἰς Χόμς, συμπεριλαβὼν ὅ,τι ἠδυνήθη ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ, ἐκεῖθεν δὲ κατέφυγεν εἰς Δαμασκόν, ὅπου ὁ Φατιμίτης Ἄλ Ἀζίζ, λίαν ἐκτιμῶν τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα, ἀπὸ πολλοῦ προσεκάλει αὐτὸν ὅπως τῷ διαπιστευθῇ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ταύτης καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτὴν συριακῆς χώρας, τῆς πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῶν ἀφρικανῶν ἀνακτηθείσης [1]). Ὁ Βακγούρ, λέγει ὁ Κεμὰλ Ἐδδίν, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀγῶνα, διότι δὲν ἐθεώρει τὰς ἀσθενεῖς αὐτοῦ δυνάμεις ἱκανὰς πρὸς ἀντίστασιν εἰς τὸν φοβερὸν στρατὸν τοῦ δομεστίκου.

Οὐχ ἧττον ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐξηκολούθησε τὴν ἐπὶ τὸ Χαλέπιον πορείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν πέμπτην 17 τοῦ μηνὸς ῥαμπιᾶ δευτέρου τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 373, ἤτοι τὴν 28 σεπτεμβρίου 983 [2]), ἐλθὼν τὸ δεύτερον ἐντὸς διετίας ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς μεγάλης μητροπόλεως τῆς νοτίου Συρίας ἔναντι τῆς Μπὰπ Ἐλ Γιεχοὺτ μετὰ φοβεροῦ στρατοῦ ἐκ 50,000 πεζῶν καὶ

δας Φωκᾶς ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα καταλάβῃ ὁριστικῶς τὸ Χαλέπιον, ἀλλ' ὁ Σαάδ, μαντεύσας τὰς προθέσεις αὐτοῦ, ἀντέστη τοσοῦτον ἐντόνως, ὥστε ὁ δομέστικος ἠναγκάσθη ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ὑπογραφὴν νέας συνθήκης, πρὸς ἀποφυγὴν μακρᾶς πολιορκίας, ἥτις θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν Βακγοὺρ καιρὸν πρὸς νέαν κατὰ Χαλεπίου μετὰ μειζόνων δυνάμεων ἐπέλασιν.

[1]) Εἴδομεν ὅτι ὁ Σέργιος καταλιπὼν ἕνεκα τῆς καταστάσεως ταύτης τὴν Ἀνατολὴν κατέφυγεν εἰς Ρώμην.

[2]) Ὁ Γιαχγιᾶ λέγει τὴν πέμπτην 14 ῥεμπιᾶ δευτέρου, ἤτοι τὴν 25 σεπτεμβρίου,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱππέων [1]). Οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς σιγῶσι τέλεον περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ ὡς καὶ περὶ τῆς προηγουμένης, τὰ δὲ ὀλίγα, ὅσα περὶ αὐτῶν γινώσκομεν, ἀνευρίσκομεν μόνον παρὰ τοῖς ἄραψι ἢ σύροις χρονογράφοις. Τοῦ Βακγοὺρ φυγόντος, ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ μεγάλου τούτου τῶν Βυζαντινῶν ἐγχειρήματος εἶχεν ἐπιτευχθῆ, καθόσον οὐδεὶς πλέον ὑπῆρχε φόβος μὴ τὸ Χαλέπιον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Φατιμίτου. Ἀλλὰ δυσπαράδεκτον φαίνεται ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἦλθε τοσοῦτον πόρρωθεν καὶ μετὰ τόσων δυνάμεων ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προστατεύσῃ τὸν Σαὰδ Ἐδδασαλὲχ κατὰ τοῦ ἀπίστου θεράποντος αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἡ ἀφήγησις τοῦ Ἐλμακίν, ὅστις ποιεῖται ἐπίσης λόγον περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, εἶναι ἀκριβής, ἡ μεγάλη αὕτη στρατιωτικὴ ἐπίδειξις σκοπὸν εἶχε καὶ τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἐμίρου εἰς μέγα περιπεσόντος ἁμάρτημα ὅπερ ἀγνοοῦμεν. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι ὁ Σαάδ, βλέπων τοὺς δύο νεαροὺς βασιλεῖς χαλεπῶς ἔχοντας ἐκ τῶν κατὰ τὴν Βουλγαρίαν, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ μὴ ἀποτίσῃ τὸν φόρον, καθὰ ὑπεσχέθη διὰ τῆς ὑπογραφείσης τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 981 συνθήκης. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς προσέδραμε λοιπὸν μᾶλλον ὅπως τιμωρήσῃ τὸν Σαὰδ διὰ τὴν ἀθέτησιν τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ καὶ ὅπως παρακωλύσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀφρικανῶν κατάληψιν τῆς πόλεως αὐτοῦ, ἢ ὅπως ἀτομικῶς αὐτὸν προστατεύσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· ἅπαξ δ' ἔτι ὁ δομέστικος ἤρχετο νὰ τιμωρήσῃ τὴν φιλοτάραχον ἐκείνην ὑποτελῆ ἡγεμονίαν, ἥτις, ὅστις δήποτε κἂν ἦτο ὁ κύριος αὐτῆς, ἠθέτει πάντοτε τὰς ἐπιβληθείσας αὐτῇ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεις.

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Κεμὰλ Ἐδδίν. Τὴν φορὰν ταύτην σφόδρα οἱ ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ ὠργίσθησαν, ὁ δὲ Βάρδας Φωκᾶς, λέγει ὁ ἄραψ συγγραφεύς, ὥρμησεν εἰς τοὺς δύο βασιλεῖς νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Χαλέπιον, νὰ κατερειπώσῃ

[1]) Κ' οὐχὶ 500,000! ὡς λέγει ὁ βαρῶνος Ρόζεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτό, νὰ μὴ ἀφήσῃ λίθον ἐπὶ λίθου, ν' ἀπαγάγῃ πάντας τοὺς κατοίκους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, παῖδας καὶ γέροντας αἰχμαλώτους εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν χώραν μέχρι Κων)πόλεως. Πλὴν τῶν πεντηκοντακισχιλίων αὐτοῦ ἀνδρῶν συνεπήγετο κριοὺς καὶ ἑλεπόλεις καὶ πλῆθος πολιορκητικῶν μηχανῶν.

Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, ἐπιλέγει ὁ Κεμὰλ Ἐδδίν, καταλιπὼν τὴν Ἀντιόχειαν, κατέλαβε πρῶτον τὴν Χαδάθ, φρούθιον τῆς ἐπαρχίας Ἀλτογκιέρ, κείμενον μεταξὺ Μαλατείας, Σαμοσάτων καὶ Μαράς· παρέμεινε δ' ἐκεῖ ἐπί τινας ἡμέρας, ἐν ᾧ ὁ Σαάδ, ἐγκεκλεισμένος ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ, οὔτε κἂν ἐφαίνετο ἀνησυχῶν διὰ τὴν ἐπέλασιν ταύτην. Εἶτα ἐπανελήφθη ἡ ἐπὶ τὸ Χαλέπιον προέλασις. «Τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ δομεστίκου λέγουσιν ἁπλῶς αἱ ἀνατολικαὶ πηγαί, διῴκει ὁ Ταριτζαβέλ, βασιλεὺς τῶν Γεωργιανῶν, καὶ κατὰ τὰς δύο πτέρυγας ἦσαν τετάγμένοι οἱ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν σιδηρόφρακτοι πατρίκιοι». Ἀγνοῶ τίς ἄρα ἦν ὁ βασιλεὺς οὗτος τῆς Γεωργίας ἢ πιθανώτερον πρίγκηψ τις τῶν βασιλευόντων ἐν τῇ χώρᾳ οἴκων. Οὐχ ἧττον ἡ λεπτομέρεια αὕτη ἔχει ἀξίαν, καθ' ὃ ἀποδεικνύουσα ἅπαξ ἔτι πόσον σπουδαίαν κατεῖχον θέσιν ἐν ταῖς αὐτοκρατορικαῖς στρατιαῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ σύμμαχοι ἢ καὶ ἁπλῶς μισθοφόροι τῆς Γεωργιανῆς φυλῆς. Ἴσως ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος τῆς Γεωργίας διῴκει ἐμπροσθοφυλακὴν ὁπλιτῶν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἔθνους. Ἡ στρατιὰ τοῦ Βάρδα ἦτο, φαίνεται, ἐκ τῶν μεγάλων βυζαντινῶν στρατιῶν τῶν ἐξ εἴκοσι διαφόρων λαῶν συναπαρτιζομένων· τὰς δὲ πτέρυγας ἀπήρτιζον βεβαίως οἱ ἐπίλεκτοι ἐκεῖνοι ἱππεῖς οἱ καλούμενοι κατάφρακτοι, ἴσως δὲ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ Ἀθάνατοι.

Ἡ ἀπροσδόκητος πρὸ τοῦ Χαλεπίου ἄφιξις τῶν ἐκπάγλων ἐκείνων δυνάμεων τῇ 28 σεπτεμβρίου 983 κατεπτόησε τοὺς κατοίκους τοῦ Χαλεπίου, ὁ δ' ἀκηδὴς Σαάδ, ὅστις ἀπόπληκτος οἱονεὶ γενόμενος εἰς οὐδεμίαν σχεδὸν εἶχε προβῆ ἀμυντικὴν προπαρασκευήν, φαίνεται ὅτι ἐνέμεινε τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀκατανόητον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταύτην ἀπραξίαν· μόλις δὲ ἀφ' οὗ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὁλοσχερῶς τὴν πόλιν περιέζωσε καὶ ἐξέπεμψε πανταχοῦ πρὸς δῄωσιν τῆς περὶ τὸ Χαλέπιον χώρας ἱππικὰ ἀποσπάσματα, ἅπερ ἄλλως οὐδαμοῦ εὗρον ἀντίστασιν, ἐφάνη ἀναλαβὼν ἐνέργειάν τινα καὶ ἐξώπλισε τοὺς μαμελούκους καὶ τοὺς ἄλλους ὁπλίτας αὐτοῦ λίαν ὀλιγαρίθμους ὄντας. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οἱ δύο ἀντίπαλοι ἔμειναν ἄπρακτοι, ἐπιτηροῦντες ἀλλήλους· τὴν δὲ τετάρτην, ἤτις ἦν ἡ 1 ὀκτωβρίου, ὁ δομέστικος ἤρξατο τῆς ἐφόδου, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Ἐμίρης συνεκράτησεν ἐπιμόνως τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ὄπισθεν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· τὴν ἑβδόμην τέλος ἡμέραν, ἤτοι τὴν 4 ὀκτωβρίου, μὴ δυνάμενος νὰ καταστείλῃ τὸ πολεμικὸν μένος τῶν ὁπλιτῶν αὐτοῦ, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἔξοδον.

«Φοβερὰ συνήφθη μάχη, οἵα οὐδέποτε ἐγένετο», ἀνακράζει ὁ χρονογράφος. Οἱ Χαλεπηνοὶ ἐπετέθησαν μετ' ἀμυθήτου ῥώμης· ὁ ἀγὼν διεξήχθη ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας Μεϊδὰν ἔναντι τῆς πύλης Κινεσρίν, οὕτω καλουμένης καθὸ εἰς τὴν ὁμώνυμον πόλιν ἀγούσης· ὁ βεζύρης τοῦ Σαὰδ Ἐδδαουλέχ, ὁ Ἀβοὺλ Χασσὰν Ἀλῆ Ἴβν Ἔλ Χοσαὶν Ἴβν Ἀλμαγρεβῆ, ὅστις διώκει τὰ στρατεύματα τοῦ Ἐμίρου, πανστρατιᾷ κατὰ τὴν εὔκαιρον ὥραν ἐφώρμησεν, ἡ δ' ἀκατάσχετος τῶν Ἀράβων ὁρμὴ κατίσχυσε, φαίνεται, τὴν φορὰν ταύτην τῆς ἀνδρίας τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Δὲν λησμονοῦμεν βεβαίως ὅτι τὰς μόνας περὶ τῆς μάχης ταύτης πληροφορίας ἔχομεν ἐκ μουσουλμανικῶν πηγῶν, ἀλλ' ὁμολογητέον ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ παντελὴς τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων σιωπὴ ἀποτελεῖ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν σπουδαῖον τεκμήριον. Φαίνεται λοιπὸν βεβαιότατον ὅτι τὰ βυζαντικὰ ὅπλα ἀτυχῆ κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην μάχην ἐγένοντο καὶ ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ δομεστίκου κατετροπώθησαν. Οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχομεν λεπτομέρειαν· γινώσκομεν δὲ μόνον ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ βασιλεὺς τῆς Γεωργίας, ὁ μυστηριώδης Ταριτσαβέλ, «τὸ ἔρεισμα τοῦ χριστιανικοῦ στρατεύματος», ὡς αὐταῖς λέξεσι λέγει ὁ Κεμὰλ Ἐδδίν, ἐφονεύθη καὶ ὅτι, τῶν μαμελούκων τοῦ Σαὰδ ἐρρωμενέστερον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐφορμησάντων, οἱ Ἕλληνες, ἀπογνόντες ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ στρατηγοῦ τούτου, εἰς ἐπονείδιστον ἐτράπησαν φυγήν, «πρὸς μεγίστην θλῖψιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ». Κατὰ τὸν Κεμὰλ Ἐδδίν, τὰ στρατεύματα τοῦ Χαλεπίου κατεδίωξαν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ἀντιοχείας, κυριεύσαντα ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ ἐφόδου καὶ καταστρέψαντα τὸ περίφημον καὶ ἐρυμνῶς ὠχυρωμένον μοναστήριον τοῦ ἁγίου Συμεών, ἀλλ' ὁ ἄραψ χρονογράφος περιπίπτει εἰς σύγχυσιν μετὰ μεταγενεστέρας ἐκστρατείας.

Ὁ Κεμὰλ Ἐδδὶν ἀφηγεῖται πρὸς τούτοις ὅτι ὁ δομέστικος, πολιορκῶν τὸ Χαλέπιον, εἶδε κατ' ὄναρ τὸν Μεσίαν, εἰπόντα αὐτῷ ἀπειλητικῶς· «Φρονεῖς λοιπὸν ὅτι εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ κυριεύσῃς τὴν πόλιν ταύτην ἐφ' ὅσον ἀγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς τόσον εὐσεβὴς πιστός;» Ταὐτοχρόνως ὁ Χριστὸς ἐδείκνυεν αὐτῷ διὰ τοῦ δακτύλου σημεῖον τι τοῦ τείχους μεταξὺ τοῦ Μπὰπ Κιννεσρὶν καὶ τοῦ Μπόρδζ Ἄλ Χανὰμ παρὰ τὸ τέμενος τὸ καλούμενον Μεσχὲδ Ἄλ Νούρ. Ἐξεγερθεὶς τὴν πρωΐαν ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐζήτησεν εὐθὺς πληροφορίας περὶ τοῦ ἐν ἐκείνῳ ἀκριβῶς τῷ τόπῳ κατοικοῦντος ἁγίου ἀνδρός, ἔμαθε δὲ ὅτι οὗτος ἦν ὁ Ἴβν Ἀλῆ Νουμεὶρ Ἀβδερραζὰκ Ἴβν Ἀβδὰλ Σαλέμ, εὐσεβέστατος τοῦ Χαλεπίου ἐρημίτης, ἄριστα τὰς μουσουλμανικὰς παραδόσεις καὶ προφητείας εἰδώς [1]). Δὲν διστάζει δὲ νὰ βεβαιώσῃ ὁ ἄραψ χρονογράφος ὅτι τῆς φυγῆς τοῦ δομεστίκου τὸ κύριον αἴτιον ὑπῆρξεν ἡ ἐν Χαλεπίῳ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου τούτου τοῦ Θεοῦ, ὃν διὰ θαυμασίας ὀπτασίας ὁ Χριστὸς κατέδειξεν. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς προστίθησιν ὅτι, κατ' ἄλλας πηγάς,—ὑποδεικνύων ἴσως διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ἀκριβῶς τὸν Γιαχγιᾶ — ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀπῆλθε τοῦ Χαλεπίου μόνον ἀφοῦ συνυπέγραψε νέαν μετὰ τοῦ Σαὰδ Ἐδδαουλὲχ συνθήκην.

Ταῦτα περίπου εἶναι πάνθ' ὅσα περὶ τῆς ἥττης ταύτης τῶν

[1]) Ἀπέθανε περὶ τὸ 1026 ἐν Χαλεπίῳ, ὅπου, κατὰ τὸν Ἐλμακίν, ἐδεικνύετο ὁ τάφος αὐτοῦ κατὰ τὴν Μπὰπ Κιννεσρίν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βυζαντινῶν πρὸ τοῦ Χαλεπίου γινώσκομεν. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἦτο ὅσον διατείνεται ὁ Κεμὰλ Ἐδδὶν ὁλοσχερής. Καὶ ἀληθῶς, ὁ Γιαχγιᾶ, ὅστις ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν γεγονότων τούτων εἶναι λίαν ἀσαφής, ἀναφέρων ἁπλῶς ὅτι ἐγένετο μάχη καὶ μηδὲν λέγων περὶ τοῦ κατ' αὐτὴν νικήσαντος, ἐπιπροστίθησιν εὐθὺς ὅτι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Ἐμίρου συνυπεγράφη συνθήκη, δι' ἧς οὗτος ὑπεχρεοῦτο ν' ἀποτίσῃ εἰς τὸν βασιλέα ἐπὶ δύο συναπτὰ ἔτη φόρον 40,000 δηναρίων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κεμὰλ Ἐδδίν, συμφωνῶν κατὰ τοῦτο μετὰ τοῦ Γιαχγιᾶ, λέγει ὅτι ἀπὸ τῆς δευτέρας 7 ὀκτωβρίου, ἤτοι μετὰ τρεῖς μόνον ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρας, τὰ στρατεύματα τοῦ δομεστίκου ἀπήρχοντο ἐκ Χαλεπίου πρὸς τὴν Χόμς, καταδιώκοντα πιθανῶς τὸν Βακγούρ, καὶ ἐκυρίευον τὴν πόλιν ταύτην τὴν τρίτην, 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς (19 ὄζουμαδᾶ πρώτου τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 373), καθ' ὃν χρόνον ὁ Βακγοὺρ κατέφευγε παρὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ Αἰγυπτίοις. Ὁ δὲ Ἴβν Ζαφίρ, τὰ αὐτὰ ἀφηγούμενος, προστίθησιν ὅτι ἡ Χόμς παρεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας τῇ συναινέσει αὐτοῦ τοῦ Σαάδ, ὅστις προὐτίμα νὰ ἴδῃ ταύτην κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἢ ὑπὸ τοῦ προδότου Βακγοὺρ καὶ τῶν μαγρεβηνῶν στρατευμάτων, ἅπερ ἐχορήγησεν αὐτῷ ὁ χαλίφης τοῦ Καΐρου. Ὁ Βακγούρ, καταλιπὼν κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χαλεπίου, νέας ἐπεδίωξε τύχας· ἐπιζητῶν ἀνυπομόνως νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν βαθεῖαν διατάραξιν, ἣν εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπήνεγκεν ἡ αἰφνιδία εἰσβολὴ τοῦ μεγάλου στρατοῦ τοῦ Βάρδα, κατώρθωσε ν' ἀποσταλῶσιν αὐτῷ εἰς Δαμασκὸν ὑπὸ τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου, τοῦ νέου αὐτοῦ προστάτου, ἐπίκουρα ἀφρικανικὰ τάγματα, δι' ὧν ἤλπιζε, τῶν δύο μαχομένων ὁ τρίτος αὐτὸς πρῶτος ἀποβαίνων, νὰ καταλάβῃ ὁριστικῶς τὸ Χαλέπιον. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἡττᾶτο πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Βακγοὺρ προήλαυνε μέχρι τῆς Ἐμέσσης, ἀλλ' ἡ νέα τοῦ δομεστίκου προέλασις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πορρωτέρω.

Οὕτω τὴν 29 ὀκτωβρίου τοῦ 983 τὰ χριστιανικὰ στρατεύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματα κατέλαβον τὴν ἀρχαίαν πόλιν τοῦ Ἡλιογαβάλου· ἰδοὺ δὲ πῶς ἐγένετο ἡ κατάκτησις αὕτη. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς ὑπεσχέθη ἐγγράφως πλήρη ἀσφάλειαν εἰς τοὺς κατοίκους, προσεπιλέγων ὅτι οὐδὲν ἀτομικῶς εἶχε κατὰ τῶν ὑπηκόων τοῦ Σαὰδ Ἐδδαουλέχ, ὅτι δὲ ὁ μόνος σκοπὸς πρὸς ὃν νῦν ἔτεινεν ἦν ἡ Δαμασκὸς καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου ὑπῆρχεν εἰρήνη. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐμέσσης, καθησυχάσαντες ἐκ τῶν διαβεβαιώσεων τούτων, αὐτοὶ οὗτοι προσεκόμισαν ἀνύποπτοι εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς τὰς τροφὰς καὶ τὰς φορβάς, ὧν ἐπείγουσαν οὗτοι εἶχον ἀνάγκην. Τότε δ' ὁ δομέστικος, ἀποκαλύψας αἴφνης τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προθέσεις, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου.

Οἱ Ἄραβες, ἐξαπίνης καταληφθέντες, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιτάξωσιν ἄμυναν, διεδραματίσθη δέ, φαίνεται, καὶ πάλιν οἰκτρὰ τραγῳδία, φρικαλέα σφαγή. Γινώσκομεν μόνον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπυρπόλησαν μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς πόλεως τὸ μέγα τέμενος· σύμπας ὁ λαὸς ἀπήχθη εἰς αἰχμαλωσίαν, πλεῖστοι δ' ἀπώλοντο, βορὰ τοῦ πυρὸς γενόμενοι, ἢ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀποπνιγέντες ἐν τοῖς ὑπογείοις, εἰς ἃ κατέφυγον. Εἶτα ὁ στρατὸς τοῦ δομεστίκου ὥδευσε πρὸς τὴν χώραν Τὲλ Χαλίφ, κειμένην πρὸς νότον που τῆς Χόμς.

Ὁ βαρῶνος Ρόζεν, ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ περὶ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Γιαχγιᾶ πονήματι, λέγει ἐλλόγως ὅτι πᾶσα αὕτη ἡ ἀφήγησις τοῦ Κεμὰλ Ἐδδίν, κάλλιστα συνήθως τὰ τοῦ Χαλεπίου γινώσκοντος, πολλὰ ἐξαιρετικῶς ἔχει τὰ ἀσαφῆ. Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι σκοτεινοτάτη καὶ τὸ κείμενον αὐτῆς ἀνεπανορθώτως συγκεχυμένον. Ἐὰν ὁ Βάρδας Φωκᾶς τηλικαύτην πρὸ τοῦ Χαλεπίου ὑφίστατο ἥτταν, δὲν θὰ ἠδύνατο εὐθὺς μετὰ ταύτην νὰ προελάσῃ κατὰ τῆς Χόμς, ἐν πλήρει ἐχθρικῇ χώρᾳ ἰσχυρῶς κατεχομένῃ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ θ' ἀνεζεύγνυε μᾶλλον πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπως προφυλαχθῇ ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ μεγάλου τούτου φρουρίου. Κατὰ τὸν σοφὸν ῥῶσον ἱστορικόν, ἡ ὑπὸ τῶν Χαλεπηνῶν καταδίωξις τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς περὶ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀντιόχειαν χώρας καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων καταστροφὴ τοῦ μεγάλου μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεὼν ἐγένοντο βραδύτερον κατὰ τὸ ἔτος 985, κατὰ δὲ τοῦτο ἡ ἀφήγησις τοῦ Γιαχγιᾶ εἶναι ἀξιοπιστοτέρα τῆς τῶν μουσουλμάνων χρονογράφων· αὐτὸς ὁ Κεμὰλ Ἐδδὶν φαίνεται ἤδη διστάζων εἰς ποῖον ἐξ αὐτῶν νὰ πιστεύσῃ. Καὶ ὄντως, ἀναγράφων οὗτος ὅτι, κατ' ἄλλας πηγάς, ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀπεχώρησε τοῦ Χαλεπίου μόνον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν νέας μετὰ τοῦ Σαὰδ συνθήκης, ἐκφράζει τὴν ὑπόνοιαν μή, προκειμένου περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ 373 ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἐγένετο σύγχυσις μετά τινων ἐπεισοδίων τῆς πολλῷ μεταγενεστέρας τοῦ ἔτους 421, καθ' ἣν ἡττήθη ἐν ταῖς αὐταῖς χώραις κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1030 ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Γ'. Κατὰ τὸν βαρῶνον Ρόζεν, ἡ ὑπὸ τῶν χρονογράφων τούτων γενομένη σύγχυσις τῶν δύο ἐκστρατειῶν, ἃς χωρίζει μία ὅλη πεντηκονταετία, δὲν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν.

Ἀλλ' ὑπάρχει ὁπωσδήποτε ἐν οἷς ὁ Κεμὰλ Ἐδδὶν γράφει ἀξιοσημείωτόν τι καὶ ὅλως προσιδιάζον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 373 γεγονός, ἡ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ παρουσία γεωργιανῶν στρατευμάτων. Ἔκ τε τῶν βυζαντινῶν καὶ ἐκ τῶν γεωργιανῶν χρονικῶν γινώσκομεν ὅτι ὁ περιφανὴς δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς μόνον διὰ τῶν ἰβηρικῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων, ἅπερ παρέσχεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς κουροπαλάτης Δαυΐδ, κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ καταβάλῃ τὸν Βάρδαν Σκληρόν, κατὰ δὲ πᾶσαν βεβαιότητα τὰ στρατεύματα ταῦτα παρηκολούθησαν τὸν Βάρδαν Φωκᾶν μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου, καὶ εὐλόγως ὁ βαρῶνος Ρόζεν φρονεῖ ὅτι ἐν τῇ παραμορφώσει τῆς ἀραβιστὶ μεταγραφῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ γεωργιανοῦ πρίγκηπος, ὅστις ἐφονεύθη πρὸ τοῦ Χαλεπίου ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀνευρίσκονται τὰ ἴχνη καθαρῶς ἰβηρικοῦ κατά τε τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν κατάληξιν ὀνόματος, οἷον, φέρ' εἰπεῖν, τὸ ὄνομα Τσορτβανέλ.

Ἀγνοοῦμεν ὅλως πῶς ἔληξεν ἡ μεγάλη αὕτη ἐκστρατεία τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βυζαντινῶν ὅπλων, τοῦτο μόνον γινώσκοντες ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 983 ἢ κατὰ ἰανουάριον τοῦ ἑπομένου ἔτους ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὅστις ἴσως ἠθέλησεν ἁπλῶς νὰ ἐνσπείρῃ τὸν τρόμον εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς περὶ τῆς Χόμς χώρας, οὐδόλως τὴν φορὰν ταύτην σκεπτόμενος περὶ ὁριστικῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν προσαρτήσεως τῆς χώρας ταύτης, ἰσχυρὰν καταλιπὼν φρουρὰν ἐν τῷ ἀφεστῶτι τούτῳ φρουρίῳ, ἐπανήγαγεν ἅμα τῷ χειμῶνι τὰ στρατεύματα αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀντιόχειαν, πρὸς διαχείμασιν ἐν βυζαντινῇ χώρᾳ.

Ὁ Βακγούρ, ὡς εἴπομεν, ἀπῆλθεν ἢ μᾶλλον ἔφυγε καὶ πάλιν εἰς Δαμασκόν, ἔνθα ἀπὸ τῆς 9 δεκεμβρίου 983 διωρίσθη ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας· μετὰ δὲ τῶν ἀποσταλέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἄλ Ἀζὶζ στρατευμάτων ὥδευσεν εὐθὺς πρὸς τὸ Χαλέπιον, καθόσον οἱ Ἕλληνες ἀνήρχοντο πρὸς βορρᾶν, ἐπιστρέφοντες εἰς Ἀντιόχειαν. Ἔπειτα, φοβούμενος ἴσως ἐπιθετικὴν ἐπάνοδον τοῦ δομεστίκου, ἀπεμακρύνθη καὶ πάλιν τῆς πάλαι κατακτήσεως αὐτοῦ καὶ ἀπεσύρθη εἰς Δζουκίαν, κειμένην ἐξ παρασάγγας μακρὰν τῆς Χόμς. Ἡ ἐν Δαμασκῷ διοίκησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὠμοτάτη καὶ δεινῶς τοὺς Δαμασκηνοὺς ἐπίεσεν. Ὁ Γιαγχιᾶ λέγει ὅτι ἐσταύρωσεν ἢ ἔθαψε ζῶντας ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους πολίτας, ἐπαναστάντας κατ᾽ αὐτοῦ καὶ συλληφθέντας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ.

Ἡ δύναμις τοῦ χαλίφου ηὔξανεν ὁσημέραι ἐν Συρίᾳ, λέγει ὁ χρονογράφος· τούτου δ᾽ ἕνεκα ὁ Σαάδ, ὅστις εἶχεν ἀπαλλαγῆ τοῦ ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ δομεστίκου τρόμου, ἔκρινε φρόνιμον τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ ὑποβληθῇ καὶ πάλιν ἐπισήμως ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ νέου τούτου δεσπότου τῆς σαρακηνῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸς ἔνδειξιν ὑποτελείας διέταξεν ὅπως τοῦ λοιποῦ ἐν ταῖς κτήσεσιν αὐτοῦ ἡ ἐπίσημος προσευχὴ λέγηται ἐν ὀνόματι αὐτοῦ.

Κατὰ ταύτην, φρονῶ, τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ εἰς Συρίαν, ἤτοι κατὰ τὴν τοῦ ἔτους 983, παρεδόθη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως τὸ ἰσχυρότατον τῆς πόλεως Ῥαβὰν φρούριον, τὸ κα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λούμενον Ἰὸν Ἰβραχήμ. Τὸ πολεμικὸν τοῦτο γεγονός, ὅπερ μανθάνομεν ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Γιαχγιᾶ, φαίνεται μὲν ἀοριστότερόν πως ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου καθοριζόμενον εἰς τὸ ἔτος τῆς Ἐγίρας 370, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν δευτέραν ἐξαμηνίαν τοῦ 980 καὶ τὴν πρώτην τοῦ ἑπομένου ἔτους, ἀλλ' ὁ Ἐλμακίν, ὅστις ἀντέγραψε μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβῶς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐκ τοῦ Ἀντιοχέως χρονογράφου, ὁρίζει αὐτὸ τρία ἔτη βραδύτερον, κατὰ τὸ ἔτος τῆς Ἐγίρας 373, ἀκριβῶς, δῆλα δή, κατὰ τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ 983 ἢ τὴν πρώτην τοῦ 984 [1]). Ἡ Ραβάν, πόλις τοῦ μέλλοντος κομιτάτου τῆς Ἐδέσσης, ἡ τοσοῦτον ἔπειτα κατὰ τὰς μεγάλας μάχας τῶν Σταυροφοριῶν γνωστὴ γενομένη, ἔκειτο ἀνατολικώτερον τῆς Μαράς, μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Κεσσούν. Ἐπανειλημμένως ἤδη Βυζαντινοὶ καὶ Σαρακηνοὶ εἶχον διαμφισβητήσει τὴν κατοχὴν αὐτῆς, τελευταῖον δὲ εἶχε κυριευθῇ συγχρόνως τῇ Δολοὺκ καὶ τῇ Μαλατείᾳ κατ' ἀπρίλιον τοῦ 962 ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, καὶ ἀγνοοῦμεν κατὰ ποίαν ἐποχὴν περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων· ὁ βαρῶνος Ρόζεν εἰκάζει εὐλόγως ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι ἀνεκτήσαντο αὐτὴν ἀρχομένης τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὅτε ὡς ἐκ τῆς κρατησάσης ἀναρχίας ἅπαν ἐκεῖνο τὸ ὅριον τῆς αὐτοκρατορίας ἀφέθη σχεδὸν ἀνυπεράσπιστον, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων. Ἰδοὺ δὲ τίνι τρόπῳ ἀφηγεῖται ὁ Γιαχγιᾶ τὴν νέαν ταύτην καὶ παράδοξον ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βασιλείου Β' κατάκτησιν τοῦ φρουρίου τῆς Ραβάν·

« Ὁ φρούραρχος τοῦ Ἰὸν Ἰβραχήμ, λέγει, εἶχεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ χριστιανὴν αἰχμάλωτον, ἀρμενίαν τὸ γένος, ἧς καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ ἀδελφὴ διέμενον ἐν τῇ πόλει, ἦσαν δὲ πιθανῶς πάντες δοῦλοι, αἰχμάλωτοι πολέμου· ἡ ἀδελφὴ αὕτη ἦλθέ ποτε πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἐν τῷ πύργῳ δουλευούσης ἀδελφῆς αὐτῆς καὶ

[1]) Ἴδε Ρόζεν **L'Empereur Basile le Bulgaroctone**. Σημ. 99. — Ὁ Λεμπὼ (Τομ. ΙΔ' σελ. 225) καὶ κατόπιν ὁ **Muralt** ἀναφέρουσι κατὰ λάθος τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς τὰ ἔτη 1022 ἢ 1023.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ μακρὸν παρ' αὐτῇ παραμείνασα παρετήρησεν ὅτι τὸ φρούριον κακῶς καὶ ὑπὸ ὀλιγίστων ἀνδρῶν ἐφρουρεῖτο· ἡ εὐφυὴς αὕτη καὶ νοήμων γυνὴ ἐσημείωσεν ἀσθενέστερόν τι τοῦ τείχους μέρος, ὅπου ἡ ἀνάβασις θὰ ἦτο εὐχερεστέρα καὶ διὰ νήματος κατεμέτρησε τὸ ὕψος· ἐπιστρέψασα δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀνεκοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν παρατηρήσεων αὐτῆς εἰς τοὺς ἀδελφούς, καταδεικνύουσα εἰς αὐτοὺς πόσον ἦτο εὔκολος ἡ λάθρα εἰς τὸ φρούριον εἴσοδος, οἱ δὲ ἀδελφοί, κατασκευάσαντες κλίμακα κατὰ τὰ δοθέντα ὑπ' ἐκείνης μέτρα, εἰσῆλθον νύκτωρ εἰς τὸν πύργον μετὰ τῶν συμπρακτόρων αὐτῶν. Ἀκριβῶς τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ φρούραρχος εἰσελθὼν εἰς τὸ χαρέμιον ἐτρύφα καὶ ἐμέθυε μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, ῥητῶς συστήσας ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ διαταράξωσιν αὐτὸν δι' ὑποθέσεις τῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῶν φρουρῶν οἱ μὲν πλεῖστοι ἀπῆλθον ὅπως διασκεδάσωσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐκοιμῶντο. Ὅτε λοιπὸν οἱ Ἀρμένιοι εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον, ἕνα μόνον εὗρον στρατιώτην, ὃν παρευθὺς φονεύσαντες ὥρμησαν εἰς τὰ δωμάτια τοῦ φρουράρχου, ἀποσφάξαντες δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ αὐτόν τε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀνεκήρυξαν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλέως μεγαλοφώνως ἀνακραυγάσαντες· « Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, τῶν Ρωμαίων· χρόνους μακροὺς τῷ Βασιλείῳ! » Ἔπειτα κατέλαβον ἅπαν τὸ φρούριον, ἐν ᾧ οἱ ὑπολειπόμενοι σαρακηνοὶ μαχηταὶ ἔφευγον περίτρομοι.

Ὁ Βασίλειος, εὐμενῶς ὑποδεξάμενος πρεσβείαν ἀποσταλεῖσαν ὅπως προσενέγκῃ αὐτῷ τὴν κατοχὴν τῆς ἀνακτηθείσης πόλεως, γενναιότατα τοὺς ἀνδρείους Ἀρμενίους ἀντήμειψε καὶ διέταξε νὰ ἐνισχυθῶσι τὰ ὀχυρώματα τῆς Ραβὰν οὕτως, ὥστε ν' ἀποβῶσιν ἀπόρθητα». Ὁ Ἐλμακίν, διηγούμενος τὰ αὐτὰ γεγονότα, προστίθησιν ὅτι ὁ Βασίλειος ἀπένειμε τῷ ἀρχηγῷ τῶν Ἀρμενίων μέγα στρατιωτικὸν ἀξίωμα, ὅτι ἦλθεν αὐτοπροσώπως εἰς Ραβὰν καὶ ὅτι τῇ φροντίδι αὐτοῦ τὸ φρούριον τοῦτο ἐφωδιάσθη διὰ παντοειδῶν μηχανῶν, ὅπλων, τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων.

Βεβαίως ἐγένετο ὑπὸ τοῦ χρονογράφου σύγχυσις τοῦ Βάρδα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φωκᾶ μετὰ τοῦ Βασιλείου, ὅστις, κἂν ποτε ἦλθεν εἰς Ραβάν, ἦλθε βεβαίως πολλῷ βραδύτερον· τὴν κατακτηθεῖσαν πόλιν οἱ ἀρμένιοι συνωμόται, οἱ τοσοῦτον ἐπιτηδείως καταλαβόντες τὴν ἀραβικὴν φρουράν, παρέδωκαν βεβαίως εἰς τὸν περιφανῆ δομέστικον Βάρδαν Φωκᾶν.

Ἐνταῦθα ἡ πολύτιμος ἀφήγησις τοῦ Γιαχγιᾶ, ὅστις μόνος σχεδὸν ἐκτίθησι τοὺς ἐν Συρίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀγνώστους μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων ἀγῶνας, περὶ ὧν οὐδὲν ἀπολύτως οἱ Βυζαντινοὶ λέγουσι, ἀποβαίνει καὶ πάλιν λίαν συγκεχυμένη. Ὁ χρονογράφος οὗτος, ὁ συνήθως τόσον σαφής, συναναφύρει γεγονότα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπισυμβάντα. Ὁ βαρῶνος Ρόζεν προσεπάθησε μετά τινος ἐπιτυχίας ν' ἀποκαθάρῃ τὸ χάος τοῦτο [1]), καὶ θέλομεν παρακολουθήσει αὐτῷ κατὰ βῆμα εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν ταύτην.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὡς εἴδομεν, συνυπογράψας καὶ αὖθις τὴν περὶ συμμαχίας συνθήκην μετὰ τοῦ Ἐμίρου Σαάδ, ὃν εἶχε σώσει ἀπὸ τῶν ὀνύχων τοῦ Βακγούρ, καταλαβὼν τὴν Ἔμεσσαν καὶ προελάσας ἔτι πορρωτέρω πρὸς νότον, εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 984, ὁ δὲ Βακγοὺρ εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Δαμασκόν, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Φατιμίτου διοικητὴς αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ αἰωνίως ἀνήσυχος καὶ φιλοτάραχος ἐκεῖνος τυχοδιώκτης δὲν ἔπαυε μελετῶν ἐν τῷ ἐπαγωγῷ αὐτοῦ ἀσύλῳ [2]) πῶς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χαλέπιον, «ἐμπορικὸν κέντρον τῆς βορείου Συρίας, ὡς ἡ Δαμασκὸς τῆς κεντρικῆς», καὶ ν' ἀποδιώξῃ καὶ πάλιν ἐκεῖ-

[1]) Ἴδε ἔ. ἀ. καὶ ἰδίᾳ τὰς σημειώσεις 141 καὶ 142.

[2]) Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοκαδδασὶ ὑπὸ G. Le Strange (Description of Syria including Palestine) ἐν σελ. 16 κ. ἑ. τὴν ἐπαγωγοτάτην περιγραφὴν τῆς Δαμασκοῦ ἀκριβῶς περὶ τὸ ἔτος 985, τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγορῶν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν καλλονὴν τῶν λουτρῶν καὶ τῶν κρηνῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλοτάραχον τῶν κατοίκων αὐτῆς. Τὸ τέμενος αὐτῆς περιγράφεται ὡς τὸ κάλλιστον τῶν ἐν ταῖς μουσουλμανικαῖς χώραις. Ἡ Δαμασκὸς ἦν τότε τὸ μέγα συνεντευκτήριον τῶν εἰς Μέκκαν μεταβαινόντων προσκυνητῶν· ἡ δὲ διηνεκὴς αὕτη κίνησις μέγα ἐμπορεῖον αὐτὴν καθίστη. Ἴδε Heyd, Hist. du comm. du Levant T. A'. σελ. 42.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεν τὸν νόμιμον ἡγεμόνα, τὸν Ἐμίρην Σαάδ· τὴν φορὰν ὅμως ταύτην, θέλων νὰ μεταχειρισθῇ τὸν δόλον μᾶλλον ἢ τὴν βίαν, ἤρξατο διαπραγματεύσεων μετὰ τοῦ Ἐμίρου, ὑπισχνούμενος αὐτῷ ἀπατηλῶς τὴν ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀρωγὴν τοῦ χαλίφου Ἄλ Ἀζίζ. Ὁ Σαὰδ Ἐδδαουλὲχ ἀπέκλινε φυσικῷ τῷ λόγῳ πρὸς ἐκεῖνον μᾶλλον τῶν δύο ἰσχυρῶν αὐτοῦ γειτόνων. ὅστις πλείστας παρεῖχεν αὐτῷ ἐλπίδας, ἀφ' οὗ, ὡς εἴπομεν, ἡ ἀπόλυτος ἀνεξαρτησία ἦτό τι ἀδύνατον δι' αὐτόν· πεποιθὼς εἰς τὴν περὶ βοηθείας ὑπόσχεσιν, καθυστέρησεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 984 ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἑπομένου εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου, ὃν ὤφειλεν εἰς τὸν βασιλέα συμφώνως πρὸς τὴν ὑπογραφεῖσαν τὸ προηγούμενον ἔτος συνθήκην.

Ἀλλὰ ταχίστη ἐπῆλθε καὶ ἡ τιμωρία· ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν χεῖρα τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τὰ βυζαντινὰ ὅπλα ἦσαν πάντοτε ἕτοιμα κατὰ τὸ ἔσχατον ἐκεῖνο πρὸς νότον καὶ σαλευόμενον ὅριον, ἡ ἐλαχίστη δὲ προσβολὴ εὐθὺς κατεστέλλετο καὶ αὐστηρῶς ἐκολάζετο. Περὶ τὰ μέσα, φαίνεται, τοῦ ἔτους 985 ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὡς ἐκ τοῦ Γιαχγιᾶ μανθάνομεν, εἰσέβαλε καὶ πάλιν πανστρατιᾷ εἰς τὴν χαλεπηνὴν χώραν [1]), τὴν φορὰν δὲ ταύτην ἀπεσκόπει πρώτιστα εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Κιλλίς [2]), κειμένου ἀκριβῶς πρὸς βορρᾶν τοῦ Χαλεπίου εἰς ἀπόστασιν δέκα καὶ τριῶν λευγῶν. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο πιθανολογεῖ μάλιστα ὅτι καθ' ὃν καιρὸν ὁ δομέστικος, μαθὼν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐμίρου ἀθέτησιν τῆς συνθήκης,

[1]) Ἡ εἰρημένη περίεργος σύμπτωσις χαρακτηρίζει κάλλιστα τὴν ἐν Συρίᾳ τότε τρομοκρατίαν ὡς ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου εἰσβολῆς τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Ὁ Μοκαδδασὶ ἐν τῇ πολυτίμῳ αὐτοῦ Π ε ρ ι γ ρ α φ ῇ τ ῆ ς Σ υ ρ ί α ς, γραφείσῃ πιθανώτατα κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος 985, ἐκφράζεται ὡς ἑπομένως (Ἐκδ. Le Strange σελ. 3 καὶ 4)· «Καθ' ἅπασαν τὴν Συρίαν εὑρίσκονται ἄνθρωποι πλούσιοι καὶ ἐμπορευόμενοι, καθὼς καὶ βιβλιοπῶλαι, διάφοροι τεχνῖται, ἰατροί· ἀλλ' ἅπας ὁ λαὸς ζῇ ἐν διηνεκεῖ τρόμῳ, ἀκριβῶς ὡς ἐὰν ἔζη ἐν ἐξορίᾳ, διότι τὰ ὅρια τῆς χώρας διηνεκῶς λεηλατοῦνται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τὰ φρούρια αὐτῆς αἰωνίως κυριεύονται καὶ ἀνανεοῦνται».

[2]) Κατὰ τὸν Ἐλμακίν, ἐπρόκειτο περὶ τοῦ Δάρα, περιωνύμου φρουρίου οὐ μακρὰν τῆς Νισίβεως· ἀλλ' ἡ θέσις αὕτη κεῖται πολὺ μακράν. Ἴδε Gfroerer ἔ. ἀ. Τ. Β' σελ. 593.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εὐθὺς εἰς τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ ὅπως καταπνίξῃ τὸν νέον τοῦτον κίνδυνον ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ, εὑρίσκετο οὐχὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλὰ βορειότερόν που ἐν Κιλικίᾳ καὶ ἴσως ἐν Ἀναζαρβῷ.

Τὸ φρούριον Κιλλὶς παρεδόθη εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν λήγοντος τοῦ ἰουνίου ἢ κατὰ τὸν ἰούλιον τοῦ 985 (κατὰ μῆνα σαφὰρ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 475) οἱ δὲ κάτοικοι ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι. Ἀλλ' ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς εἰσβολῆς ταύτης, τὰ ἀφρικανικὰ στρατεύματα τοῦ χαλίφου, τὰ ἐν Δαμασκῷ φρουροῦντα, ὥδευσαν πρὸς ὑπάντησιν τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Βάρδας Φωκᾶς, τὴν κίνησιν ταύτην μαθών, εὐθὺς ἐκ Κιλλὶς ἀπῆλθε, κατὰ τὴν δευτέραν, φαίνεται, δεκαπενθημερίαν τοῦ αὐγούστου, ἐνίκησε καθ' ὁδὸν τὰ χαλεπηνὰ στρατεύματα, ἅπερ προσέβαλον τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ καὶ προσεπάθουν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πορείαν αὐτοῦ, καὶ ἀφεὶς ἀριστερὰ τὸ Χαλέπιον, προὐχώρησε διὰ κατεσπευσμένων πορειῶν νοτίως πρὸς τὴν Ἀπάμειαν [1]). Ἅμα πρὸ τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως ἀφικόμενος, σφοδρότατα κατ' αὐτῆς ἐπετέθη, αἱ δὲ ἰσχυραὶ αὐτοῦ πολεμικαὶ μηχαναὶ τάχιστα κατέστρεψαν πλείστας τοῦ τείχους ἐπάλξεις, καὶ ἡ θέσις τῆς πόλεως ἐφαίνετο ἀπεγνωσμένη. Τότε ὁ Ἐμίρης Σαάδ, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τοῦ τρομεροῦ δομεστίκου καὶ ὅπως δοθῇ καιρὸς εἰς τοὺς Ἀφρικανοὺς νὰ καταφθάσωσιν, ἀπέστειλεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ περιφήμου μαμελούκου Καργουγιάχ, τοῦ ἀρχαίου εὐνοουμένου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σεΐφ [2]), τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ὅπως προελάσωσι τολμηρῶς εἰς χριστιανικὴν χώραν. Ὁ στρατὸς τοῦ Χαλεπίου, ὁδεύσας κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν κερβανίων καὶ ἀφροντιστῶν περὶ τῶν Ἑλλήνων καθὸ πολὺ νοτιώτερον μα-

[1]) Ὁ Ἐλμακὶν δίδει τὰς αὐτὰς πληροφορίας, ἀλλὰ λίαν συγκεχυμένως· προτιμητέος ἑπομένως ὁ Ἰαχγιᾶ (ἴδε Rosen, ἔ. ἀ. σημ. 133).

[2]) Ἴδε Freytag (Geschichte der Hamdaniden XI σελ. 216). Ὁ ποιητὴς Ἀλβασανὶ ὑπαινίσσεται ἔν τινι τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τὴν καταστροφὴν τοῦ περιωνύμου τούτου χριστιανικοῦ μοναστηρίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χομένων, ἀπήντησε πρῶτον καθ' ὁδὸν κατὰ τὸ ἔσχατον ὅριον τῶν χωρῶν Χαλεπίου καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἑπομένως κατὰ τὸ ἔσχατον ὅριον τῶν χριστιανικῶν χωρῶν, εἰς ἀπόστασιν ἑπτὰ μόνον καὶ ἡμισείας ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας, τὸ ἀκμαιότατον τότε εὐρὺ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ ἐκ Βερροίας, οὕτως ἀποκληθὲν ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ, τοῦ περιφήμου Στυλίτου, ὅστις ἐλθὼν κατῴκησε τῷ 412 παρὰ τὸ χωρίον τὸ γνωστὸν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Δεὶρ Σεμὰν ἀλ Χαλεμπή, ἐπὶ τῆς στήλης, ἐν ᾗ διῆλθε τὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ [1]).

Κατὰ τὴν περὶ ἧς πρόκειται ἐποχὴν τὸ μέγα τοῦτο ὠχυρωμένον κτίριον κατῳκεῖτο ὑπὸ πλείστων μοναχῶν, σωρηδὸν δ' εἰς αὐτὸ κατέφυγον κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν Σαρακηνῶν τοῦ Χαλεπίου οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ. Ἀλλὰ πάντες οὗτοι οἱ αὐτοσχέδιοι ὑπερασπισταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὸ μοναστήριον ἀπὸ τῶν ἀγρίων καὶ παλαιμάχων σαρακηνῶν ὁπλιτῶν. Μετὰ τριήμερον ἐκ τοῦ συστάδην πάλην, λυσσώδη καὶ νυχθήμερον, τὰ χαλεπηνὰ στρατεύματα ὥρμησαν εἰς ἔφοδον τὴν τετάρτην σεπτεμβρίου 985 [2]) καὶ εἰσήλασαν νικηφόρα εἰς τὸ περιώνυμον ἱερὸν ἐκεῖνο ἵδρυμα. Φοβερὰ τραγῳδία καὶ φρικαλέα ἐπηκολούθησε σφαγή, ἀνεξίτηλον καταλιποῦσα παρὰ τοῖς συγχρόνοις μνήμην, σφαγή, ἣν ὁ Γιαγχιὰ ἀρκεῖται ἀτυχῶς ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἀφηγούμενος· πασσυδεὶ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ τῶν πέριξ χωρικοὶ ἀπεσφάγησαν, πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἀπαχθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν χείρονα ἔτι ὑπέστησαν τύχην, ἐκτεθέντες ἐν μέσῳ ἐμπαιγμῶν καὶ γελώτων πρὸς πώλησιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τοῦ Χαλεπίου [3]).

Καὶ σήμερον ἔτι, λέγει ὁ τελευταῖος ἱστοριογράφος τῶν Στυλιτῶν [4]), ὁ περιηγητὴς βλέπει μετ' ἐκπλήξεως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τό-

[1]) Τότε λοιπὸν καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ 373 ἔτος τῆς Ἐγίρας (13 Ἰουνίου 984) φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἡ ὑπὸ τῶν Χαλεπηνῶν καταστροφὴ τοῦ μοναστηρίου τούτου.

[2]) Ἡ τὴν 8. Ὁπωσδήποτε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ σεπτεμβρίου. (Ἴδε Rosen ἔ. ἀ. σημ. 166).

[3]) Ἐκ τοῦ Γιαχιᾶ καὶ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην μανθάνομεν.

[4]) Ὁ Père H. Delahaye, Les Stylites (Extr. du Compte rendu du

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

που, ὃν ἐκλέϊσε διὰ τῆς μετανοίας αὐτοῦ ὁ ἅγιος Συμεών, πληθὺν ἀπαραμίλλων μνημείων, μαρτυρούντων τὸ πρὸς τὸν μέγαν Στυλίτην σέβας τῶν συγχρόνων. Τὸ σύνολον τοῦτο τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων, καλούμενον νῦν Καλὰτ Ἄλ Σεμὰν (Πύργος τοῦ Συμεών), κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποτόμου ὀροπεδίου ὑπερκειμένου τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀφρίν, εἰς ἀπόστασιν ἓξ χιλιαμέτρων πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους, τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων Δζεμπὲλ Σεὶχ Μπερεκὲτ καλουμένου. Εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ λείψανα τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου κτισθέντων μοναστηρίου καὶ ναοῦ· ὁ θαυμάσιος ναός, ὃν ὁ Εὐάγριος ἐπισκεψάμενος περιέγραψε, φαίνεται ὅτι ἤρξατο οἰκοδομούμενος μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου κατὰ πρωτότυπον ὅλως σχέδιον· ἔχει τὸ σχῆμα σταυροῦ, οὗ τὰ ἄκρα προσερείδονται ἐπὶ τῶν πλευρῶν ὀκταγωνίου προαυλίου, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου ἵστατο ἡ στήλη τοῦ ἁγίου. Ὅπερ δὲ καὶ τὰς μάλιστα ἀναισθήτους εἰς τὴν ποίησιν τῆς ἱστορίας ψυχὰς δύναται νὰ συγκινήσῃ, ἡ βάσις τῆς στήλης, ἣν ἐδόξασε μακρῶν ἐτῶν ἀμύθητος μετάνοια, ὀρθὴ ἔτι καὶ νῦν παραμένει. Ὁ ναὸς ἀνθαμιλλᾶται ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις πρὸς τοὺς μητροπολικοὺς τῆς Εὐρώπης ναοὺς καὶ καταπλήσσει διὰ τὸ τολμηρὸν τῆς ἐπινοίας καὶ τὴν χάριν τῶν λεπτομερειῶν. Εἶναι ἀληθῶς ἡ ἔκφρασις μεγάλης ἰδέας· τὸ ἐπιβλητικὸν οἰκοδόμημα ἑρμηνεύει εὐγλωττότερον παντὸς λόγου τὴν εὐλάβειαν τοῦ λαοῦ τῆς Συρίας πρὸς τὸν διάσημον Συμεών.

Τοιαύτη ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῶν περιωνύμων χωρῶν, ἐν αἷς διεδραματίσθη ἡ τραγῳδία τοῦ ἔτους 985, ἡ φρικαλέα σφαγὴ τῶν ἀτυχῶν υἱῶν τοῦ μεγάλου Συμεὼν ὑπὸ τῶν ἀγρίων ἱππέων τοῦ ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου.

«Ἅμα μαθὼν ὁ βασιλεύς, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ, τὴν φρικτὴν ταύτην καταστροφὴν τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεών, μένεα πνέων ἀπέστειλεν εἰς τὸν δομέστικον ἔγγραφον διαταγὴν ὅπως

3me congrès international des Catholiques, γενομένου ἐν Βρυξέλλαις τῇ 3 - 8 σεπτεμβρίου 1894) (Ἴδε καὶ M. de Vogüé, Syrie Centrale, Architecture civile et religieuse, Paris 1865—1877, σελ. 115, 139—150.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀπαμείας καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας χωρήσῃ εὐθὺς κατὰ τοῦ Χαλεπίου»[1].

Ἐν ᾧ δὲ τὰ τραγικὰ ταῦτα γεγονότα ἐπισυνέβαινον, τὰ ἐν Δαμασκῷ συγκεντρωθέντα αἰγυπτιακὰ στρατεύματα δὲν ἔμειναν ἄπρακτα. Ἀφέντα τὸν δομέστικον πολιορκοῦντα τὴν Ἀπάμειαν καὶ ἐρημοῦντα διὰ τῶν προσκόπων αὐτοῦ τὰ περὶ τὴν πόλιν ταύτην, ὥδευσαν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ἐκυρίευσαν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰς Βαλαναίας ἤ τὴν παρὰ Στράβωνι Βαλαναίαν, τὴν νῦν Βουνιάς, ἐπὶ δὲ τῶν Σταυροφόρων Βαλενίαν, ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, μεταξὺ Τορτώσης καὶ Γαβάλων[2]. Ἡ πόλις αὕτη, κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ εἰς Συρίαν ἐκστρατείαν, διετέλει ἔκτοτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν οἱ Αἰγύπτιοι παρεσκευάσθησαν νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ κατ' ἄλλων τῆς παραλίας πόλεων κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων[3].

[1]) Ὁ σκοπὸς ἄρα, δι' ὃν ὁ Σαὰδ διέταξε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ προβῶσιν εἰς τὸν ἀντιπερισπασμὸν τοῦτον, εἶχεν ἐπιτευχθῇ, ἐν μέρει τοὐλάχιστον. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν Ἀπάμειαν, ἀπέστειλεν εἰς τὰ βορειοδυτικά, εἰς Καφὲρ Τάβ, τὴν ἀρχαίαν Καφαρθόβαν τῶν Ἰουδαϊκῶν πολέμων ἀπόσπασμα τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ πρὸς καταπολέμησιν φάλαγγος Βεδουΐνων καὶ Χαλεπηνῶν, παρενοχλούσης αὐτόν.

[2]) Βουλουνυάς, παρὰ Μοκαδδασί. — Ἀναγκάζομαι νὰ ὑποδείξω ἐνταῦθα σπουδαῖον λάθος τοῦ κ. Βασιλειέβσκη (Fragments russo-byzantins σελ. 142 κ. ἑ.), ὅστις ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως ἐνόμισεν ὅτι ὁ χρονογράφος ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Νύσσης, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ τῆς Βαλαναίας (ἴδε Rosen ἔ. ἀ. σημ. 138).

[3]) Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μοκαδδασὶ περιεργοτάτῃ περιγραφῇ τῆς Συρίας, γραφείσῃ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 985, ἀναγινώσκονται πολύτιμοι περικοπαὶ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον ταύτην μεταξὺ τῶν ἀφρικανικῶν καὶ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων πάλην ἐν Συρίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ παράλια αὐτῆς. Οὕτως, ὁ συγγραφεύς, περιγράφων λεπτομερῶς τὰ ἐρυμνὰ ὀχυρώματα τῆς Σούρ, τῆς ἀρχαίας Τύρου, καὶ τὸν καλῶς προπεφυλαγμένον λιμένα αὐτῆς, εἰς ὃν καθ' ἑκάστην ἑσπέραν κατέφευγον τὰ πλοῖα, ἐπισυνάπτει· «Ἅμα τῇ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰσόδῳ τῶν πλοίων, ἐκλείετο δι' ἁλύσεως ὁ λιμήν» (Descrip. of Syria ἔκδ. Le Strange σελ. 31.) Κατωτέρω δὲ (αὐτόθι σελ. 61) λέγει τάδε· «Καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν τῆς Συρίας ὑπάρχουσι τεταγμένοι ἐπιτηρητικοὶ σταθμοὶ (ριμπάτ), ἐν οἷς ἀθροίζονται τὰ στρατεύματα. Καταπλέουσι δὲ εἰς τοὺς λιμένας τούτους καὶ πολεμικὰ πλοῖα καὶ δρόμωνες τῶν Ἑλλήνων, φέροντες τοὺς ἐκ τῶν Μουσουλμάνων ἁπαχθέντας ὑπ' αὐτῶν αἰχμαλώτους καὶ πωλοῦντες αὐτοὺς ἀντὶ ἑκατὸν δηναρίων ἑκάστην αὐτῶν τριάδα. Καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν λιμένων τούτων ὑπάρχουσιν ἄνδρες

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοῦ δομεστίκου ἀπασχολοῦντος πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὸν πρὸ τοῦ Χαλεπίου κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ ἐμίρου ἀγῶνα, ὁ βασιλεύς, εἰδοποιηθεὶς περὶ τοῦ νέου τούτου κινδύνου, ἀπέστειλε τὸν μάγιστρον Λέοντα τὸν Μελισσηνόν, ἀπονείμας αὐτῷ τὸν τίτλον δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας [1]), ὅπως ἀντιταχθῇ εἰς τὰ προελαύνοντα κατὰ τὴν παραλίαν στρατεύματα τοῦ χαλίφου. Ὁ στρατηγὸς οὗτος διετάγη ν' ἀνακτήσηται πρὸ παντὸς τὴν Βαλαναίαν· ἀμέσως δ' ἐκστρατεύσας ἐπολιόρκησε τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν.

Ὁ Γιαχγιᾶ, λέγει ὁ βαρῶνος Ρόζεν [2]), τάττει κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἀκριβῶς τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ περιπύστου παρακοιμωμένου Βασιλείου, περὶ ἧς γενήσεται ἀμέσως λόγος, ἰδία δὲ ὑποδεικνύει, εἰ καὶ λίαν ἀσαφῶς, ὅτι ὑπῆρχε στενωτάτη σχέσις μεταξὺ τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος καὶ τῆς κατόπιν πολιτείας τοῦ νέου δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες, ὡς θὰ ἴδωμεν, ποιοῦνται λόγον περὶ σκευωρίας τινὸς κατὰ

γινώσκοντες τὴν Ἑλληνικήν, εἴτε διότι ἀπεστάλησαν ὡς πρέσβεις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, εἴτε διότι συναλλάσσονται μετ' αὐτῶν. Ἐν τοῖς ἐπιτηρητικοῖς σταθμοῖς, εὐθὺς ὡς φανῇ ἑλληνικόν τι πλοῖον, ἠχεῖ τὸ κέρας, καὶ ἂν μὲν εἶναι νύξ, ἀνάπτεται μεγάλη πυρὰ ἐπὶ τοῦ πύργου, ἂν δὲ ἡμέρα σχηματίζεται πυκνὴ στήλη καπνοῦ. Ἀπὸ σταθμοῦ δὲ εἰς σταθμόν, μέχρι τῆς πρωτευούσης τῆς παραλίου ἐπαρχίας, ἥτις εἶναι ἡ Ράμλη, ἐγείρονται ὑψηλοὶ πύργοι φρουρούμενοι ἕκαστος ὑπὸ τάγματος στρατιωτῶν, οἵτινες ἅμα ἰδόντες καταπλέοντα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀνάπτουσι τὴν προητοιμασμένην πυρὰν ἐπὶ τοῦ πλησιεστάτου πύργου. Εἶτα ἀνάπτουσι πυρὰς καὶ οἱ παρακείμενοι πύργοι κατὰ σειράν, ὥστε ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐν Ράμλῃ ἐσάλπιζον αἱ σάλπιγγες καὶ ἐκρότουν τὰ τύμπανα, συγκαλοῦντα τοὺς ἐνόπλους ἄνδρας εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν κατὰ τὴν παραλίαν. Εὐθὺς δὲ οὗτοι τὰ ὅπλα ἐλάμβανον, καὶ ἑκάστου χωρίου οἱ νέοι ἄνδρες προσήρχοντο· τότε δὲ ἤρχιζον αἱ περὶ ἐξαγορᾶς τῶν αἰχμαλώτων διαπραγματεύσεις, καὶ ἄλλοι μὲν ἀντηλλάσσοντο, ἄλλοι δὲ ἐξηγοράζοντο ἀντὶ χρημάτων ἢ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, μέχρις οὗ ἀπηλευθεροῦντο πάντες οἱ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων προσαχθέντες».

[1]) Ἡ λεπτομέρεια αὕτη δὲν εἶναι πιθανή, διότι ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐξηκολούθει ὢν δοὺξ Ἀντιοχείας.

[2]) Ἔ. ἀ. σημ. 141.—Ἴδε αὐτόθι, ἐν σημ. 39 πῶς ἐν τῇ περὶ τῶν αὐτῶν γεγονότων ἀφηγήσει τοῦ Ἐλμακὶν ἀνεγνώσθη κατὰ λάθος τὸ ὄνομα Βρίγγλας ἀντὶ τοῦ τίτλου τοῦ παρακοιμωμένου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, ἐξυφανθείσης κατὰ τὴν ἀτυχῆ τοῦ βασιλέως ἐκστρατείαν ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 986, ὁρίζουσι τὴν πτῶσιν τοῦ εὐνούχου πολλῷ ὕστερον, καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἐν ἔτει 989· τοῦτο τοὐλάχιστον φαίνεται λέγων ὁ συνήθως φιλαληθέστατος ἱστορικὸς Ψελλός [1]). Ἐν τῇ σπάνει ταύτῃ τῶν πληροφοριῶν δυσδιάγνωστον ἀποβαίνει ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια. Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως ὅμως τοῦ Γιαχγιᾶ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν σχεδὸν μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὑπόκωφός τις συνωμοσία ἤρξατο ἔκτοτε ἐξυφαινομένη κατὰ τοῦ βασιλέως μεταξὺ τοῦ Παρακοιμωμένου ἀφ' ἑνός, ὃν ἀπὸ πολλοῦ ἐπίεζε καὶ ἐξώργιζεν ἡ ὁσημέραι αὔξουσα πρὸς ἀνεξαρτησίαν τάσις τοῦ κηδεμονευομένου αὐτοῦ Βασιλείου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν μεγάλων στρατηλατῶν, οἷοι ὁ Βάρδας Φωκᾶς καὶ ὁ Λέων Μελισσηνός, οἵτινες ἐθεώρουν λίαν ἄσημον τὴν ἐν τῇ γενικῇ διευθύνσει τῶν πραγμάτων δρᾶσιν αὐτῶν. Πιθανὸν δὲ ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν περιωνύμου τότε μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεὼν καὶ ἡ εὐθὺς μετὰ ταύτην ἅλωσις τοῦ φρουρίου τῆς Βαλαναίας ὑπὸ τῶν ἀφρικανικῶν στρατευμάτων τοῦ Φατιμίτου ἐθεωρήθησαν δεινότατα διὰ τὴν δυναστείαν ἀτυχήματα, πρόσφορα πρὸς ταχυτέραν ἐκτέλεσιν τῶν κακοβούλων αὐτῶν σχεδίων. Πιθανὸν ἐπίσης ὅτι ὁ Λέων Μελισσηνός, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Βαλαναίας, θ' ἀπεκαλύπτετο κατὰ τὴν συμπεφωνημένην ὥραν καὶ θὰ διήγειρεν εἰς ἐπανάστασιν τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, βέβαιος ὢν ἐκ τῶν προτέρων περὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἐπομένως δὲ καὶ παντὸς τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ τῆς Ἀσίας. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ οἱ ἐπιφανεῖς συνωμόται ἤλπιζον ὅτι, ἀπελευθεροῦντες τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἀποθανόντος τσάρου τῆς Βουλγαρίας Πέτρου, θὰ προὐκάλουν καὶ αὖθις τὰς ἐπι-

[1]) Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, τοῦ Ψελλοῦ οὐδέποτε ἀναγράφοντος χρονολογίας, δὲν πρέπει ἴσως ν' ἀποδοθῇ μεγάλη σημασία εἰς τὴν ἁπλῆν σειρὰν τῆς διαδοχῆς τῶν γεγονότων ἐν τῇ ἀφηγήσει αὐτοῦ Ἐκ τοῦ ὅτι δύο γεγονότα ἀναγράφονται ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, δὲν ἕπεται ἐξ ἅπαντος ὅτι τὸ δεύτερον συνέβη εὐθὺς μετὰ τὸ πρῶτον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέσεις τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Τέλος οἱ συνωμόται εἶχον τὴν ἐλπίδα ὅτι κατὰ τὰς ταραχάς, ἃς ἐσκόπουν νὰ ὑποκινήσωσι, καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ πόλει στάσιν, ἣν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐμελέτων νὰ ὀργανώσωσι, θὰ κατώρθουν οὕτως ἢ ἄλλως νὰ ἐξαφανίσωσι τοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ τὸ ἐγκληματικὸν τοῦτο σχέδιον ἐναυάγησε, διότι ταχέως ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἀνακαλύψας αὐτό, ἔπαυσε καὶ ἐξώρισεν ἐγκαίρως, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, τὸν πρῶτον παράγοντα πάσης ταύτης τῆς συνωμοσίας, ἤτοι τὸν περιβόητον Παρακοιμώμενον.

Ἐν ᾧ τὰ ἐν Κων)πόλει γεγονότα ἔτεινον ταχέως εἰς τὴν ἀτυχῆ ταύτην διὰ τοὺς συνωμότας λύσιν, ὁ Λέων Μελισσηνός, ὁ συνένοχος αὐτῶν, προσεπάθει, ὡς εἴρηται, ν' ἀνακτήσηται ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων τὴν Βαλαναίαν. Ὁ Γιαχγιᾶ δι' ὀλίγων περινενοημένων λέξεων, ἃς ἀνάγκη σχεδὸν νὰ μαντεύσῃ τις, παρίστησιν αὐτὸν στερούμενον πληροφοριῶν ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀγνοοῦντα ὅλως τὴν πλήξασαν τὸν πανίσχυρον Παρακοιμώμενον καταστροφήν, διαδίδοντα τοὐναντίον τὴν εἴδησιν, ἣν ἐθεώρει ἀληθῆ, περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς συνωμοσίας ἐν Κων)πόλει, τέλος δὲ ἐγκαταλιμπάνοντα αἴφνης τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Βαλαναίας καὶ προσερχόμενον μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ παρὰ τῷ Βάρδᾳ Φωκᾷ, περὶ οὗ ἐνόμιζεν ὅτι εἶχεν ἤδη ἐπιστρέψει εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ὅτι ἕτοιμος ἦν ν' ἀποστατήσῃ εἰς τὸ πρῶτον ἐκ Κων)πόλεως διδόμενον σύνθημα, καθ' ὅσον βέβαιον σχεδὸν εἶναι ὅτι εἰς τὸν δομέστικον εἶχεν ἐπιφυλαχθῇ ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν σπουδαιοτάτη δρᾶσις. «Καὶ ἐθρυλήθη ἐν τῷ στρατῷ, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ, ὅτι ὁ Λέων Μελισσηνός ἀπεστάτησε καὶ ἐγκατέλιπε τὴν πολιορκίαν τῆς Βαλαναίας». Ἀλλ' ὁ Βάρδας Φωκᾶς, συνετώτερος καὶ ἐγκαίρως μαθὼν πρὸ τοῦ Μελισσηνοῦ τὴν ἀποστασίαν τῆς ἐν Κων)πόλει συνωμοσίας, ἔμεινεν ἥσυχος καὶ ἐξηκολούθησε τὰς ἐναντίον τοῦ Ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου στρατιωτικὰς ἐργασίας, ὧν ὁ Γιαχγιᾶ μόνον τὴν ἔκβασιν, τὴν εὐκόλως ἄλλως μαντευομένην, ἀναγράφει. Ὁ Σαὰδ Ἐδδαουλέχ, ἀναγκασθεὶς καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάλιν νὰ ζητήσῃ ἔλεος (ἀμάν), ἀνέλαβεν ἐξ ὀνόματος τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ τὴν ὑποχρέωσιν οὐ μόνον ν' ἀποτίσῃ τὸν ὑπὸ τῆς τελευταίας συνθήκης ὁρισθέντα ἐτήσιον φόρον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξοφλήσῃ τοὺς καθυστεροῦντας, οἵτινες ἀπήρτιζον τὸ ποσὸν 400,000 διρχὲμ (ἢ, κατὰ τὸν Ἑλμακίν, 40,000 μόνον). Ὁ Γιαχγιᾶ λέγει ὅτι ἡ νέα αὕτη σύμβασις ὑπεγράφη ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 376, κατὰ τὸ θέρος, δῆλον ὅτι, τοῦ ἔτους 986, κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἀκριβῶς διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν ὥραν τῆς πρώτης εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας.

Ἡ πληρωμὴ αὕτη τῶν καθυστερουμένων φόρων ἦτο ἐλαφροτάτη τιμωρία ἀπέναντι τῆς ἀπίστου πολιτείας τοῦ Ἐμίρου καὶ ἰδίᾳ τῆς αἱματηρᾶς ἐκπορθήσεως τοῦ μεγάλου μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεὼν καὶ τῆς στυγερᾶς σφαγῆς τόσων ἀθώων μοναχῶν· ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Βάρδας Φωκᾶς τὰ μάλιστα ἐνδιεφέρετο ὅπως ὡς τάχιστα ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκστρατείας ταύτης καὶ εὑρίσκηται ἕτοιμος διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τοῦ βασιλέως ἡ πρὸς τὸν ἀδύνατον τοῦτον ἀντίπαλον μακροθυμία εὐεξήγητος ἀποβαίνει ἐκ τοῦ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ ἐπικρατοῦντος πόθου περὶ οἱασδήποτε ἐξομαλύνσεως τῶν κατὰ τὴν Συρίαν, πρὸς ἐλευθέραν ἐνέργειαν ἐν παντὶ ἐνδεχομένῳ. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ὁ βασιλεύς, καίπερ ἀπαλλαγεὶς παντὸς ἀμέσου κινδύνου καὶ ἀποσκυβαλίσας τὸν φοβερὸν Παρακοιμώμενον, δὲν ἠδυνήθη νὰ φανῇ ὅσον ἐπεθύμει αὐστηρὸς πρὸς τοὺς λοιποὺς ἐπιφανεῖς συνωμότας· τούτου ἕνεκα παρέσχε συγγνώμην εἰς τὸν ἐκ τῶν μάλιστα ἐνόχων Λέοντα τὸν Μελισσηνὸν καὶ ἐφάνη λησμονήσας τὴν οἰκτρὰν αὐτοῦ πολιτείαν· ἡ μόνη δὲ τιμωρία, ἣν ἐπέβαλεν εἰς τὸν στρατηγόν, ὅστις ἠθέλησε νὰ προδώσῃ αὐτόν, ἦτο ὅτι ἀπέστειλε καὶ πάλιν αὐτὸν κατὰ τῆς Βαλαναίας, ἧς τοσοῦτον αἰσχρῶς εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν πολιορκίαν. «Ὁ βασιλεύς, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ ἐν τῇ συνοπτικωτάτῃ δυστυχῶς ἀφηγήσει αὐτοῦ, ὠργίσθη κατὰ τοῦ Λέοντος Μελισσηνοῦ καὶ ἔθηκεν αὐτῷ τὸ δίλημμα, ἢ ἐπιστρέψας νὰ κυριεύσῃ τὴν Βαλαναίαν, ἢ ἀποτί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νων αὐτὸς τὴν δαπάνην τῆς πρώτης ἐκστρατείας νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς ἄλλον. Ὁ Λέων Μελισσηνός, χαίρων βεβαίως ἐπὶ τῇ ἐλαφρᾷ ταύτῃ τιμωρίᾳ ἐγκλήματος, ὅπερ ἠδύνατο ν' ἀποτίσῃ διὰ τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀνέλαβε τὴν περὶ ἀνακτήσεως τοῦ φρουρίου ὑποχρέωσιν, καὶ εὐθὺς ἐπιστρέψας ἐπολιόρκησεν ἐκ νέου τὴν πολίχνην ταύτην. «Ὠκοδομήσατο, λέγει ὁ σύρος ἱστορικός, κριὸν τοσοῦτον ἰσχυρόν, ὥστε ταχέως ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ διαβολικοῦ τούτου μηχανήματος κατέπεσεν εἷς τῶν πύργων τοῦ τείχους μετὰ τοῦ μεταπυργίου αὐτοῦ. Ἡ αἰγυπτιακὴ φρουρά, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐφόδου καὶ τῆς μετὰ ταύτην μοιραίας σφαγῆς, ἐζήτησεν ἔλεος (ἀμὰν) καὶ ἀπῆλθεν εὐθύς, ἐπιστρέφουσα πιθανῶς εἰς Δαμασκόν». Ἡ ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν τοῦ Φατιμίτου γενομένη εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν προσβολὴ περιφανῶς ἐτιμωρήθη. Ὁ Λέων Μελισσηνὸς ἠνώρθωσε τὸ καταπεσὸν μέρος τοῦ τείχους, ἐπεσκεύασε τὰ ὀχυρώματα, καὶ ἰσχυρὰν καταλιπὼν ἐν τῇ ἀνακτηθείσῃ πόλει φρουρὰν ἐπέστρεψε καὶ αὐτὸς εἰς Ἀντιόχειαν.

Ὅσον δὲ διὰ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὀλιγώτερον μὲν ἔνοχον, καθόσον οὐδεμία πρᾶξις φανερᾶς ἀνταρσίας ἠδύνατο νὰ τῷ ἀποδοθῇ, ἀλλὰ σύμφωνον βεβαίως κατὰ βάθος μετὰ τῶν συνωμοτῶν, ὁ Βασίλειος ἔπαυσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος τοῦ δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτῷ τὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας καὶ πάντων τῶν ἐν Ἀνατολῇ παραμεθορίων [1]).

[1]) Ὁ Κεδρηνὸς (δηλ. ὁ Σκυλίτσης), λέγει ὁ βαρῶνος Ρόζεν (ἔ. ἀ. σημ. 139), ἀγνοεῖ τὴν δυσμένειαν ταύτην τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ὁ χρονογράφος οὗτος φαίνεται μάλιστα λέγων ὡρισμένως (ἔκδ. Βόννης σελ. 436), ὡς ἄλλως καὶ ὁ Ζωναρᾶς (ἔκδ. Δινδορφίου Τ. Δ΄. σελ. 111), ὅτι ὁ μέγας ἐκεῖνος στρατηγός, κατὰ τὴν πρώτην εἰς Βουλγαρίαν εἰσβολὴν τοῦ Βασιλείου, ἐξηκολούθει ὢν δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τοὐναντίον ὁ Ψελλὸς (Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τ Δ΄ σελ. 8) λέγει ὅτι αἴτιον τῆς ἀποστασίας τοῦ στρατηγοῦ τούτου τῷ 987 ἦν ὅτι «πρῶτα μὲν μειζόνων ἀξιωθείς, εἶτα ἐλαττόνων, καὶ αὖθις ὑπορρεούσας αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἑώρα». Τὸ ὑπὸ τοῦ Σκυλίτση καὶ Κεδρηνοῦ ἀναφερόμενον γεγονὸς ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐμνησικάκει κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι, «τῶν σχολῶν δομέστικον ὄντα, οὐδ' ἠξίωσε λόγου», ὅτε ἀπεφάσισε τὴν ἐπὶ τὴν Βουλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Κεμὰλ Ἐδδὶν ἀφηγεῖται, ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς Ἐγίρας 376 ὁ ἐμίρης Σαὰδ ἀνεγνώρισε καὶ πάλιν τὴν ἐξουσίαν τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου καὶ διέταξε νὰ λέγηται ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἡ ἐπίσημος προσευχὴ ἐν Χαλεπίῳ. Κατὰ μῆνα σαμπὰν τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἤτοι κατὰ δεκέμβριον τοῦ 986, ὁ Ἄλ Ἀζὶζ πρὸς ἔνδειξιν ἐπισήμου περιβολῆς ἀπέστειλεν αὐτῷ στολήν. Ἡ νέα αὕτη τοῦ ἐμίρου καὶ τοῦ χαλίφου προσέγγισις ἐγένετο ἴσως κατὰ συνέπειαν τῆς ἐν τῷ Αἵμῳ ἥττης τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ἥτις σφόδρα καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν διελαλήθη. Ὁ Ἐμίρης, προβλέπων λίαν σφαλερῶς τὴν ἐξασθένησιν τῆς βυζαντινῆς δυνάμεως ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἔσπευσεν ὑπὲρ τὸ δέον νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν Αἰγυπτίων. «Πιθανώτατον εἶναι, λέγει ὀρθῶς ὁ βαρῶνος Ρόζεν [1]), ὅτι τὰ πράγματα συνέβησαν οὕτως, ἀλλ' ἡ μεμονωμένη αὕτη μαρτυρία τοῦ Κεμὰλ Ἐδδὶν, ἡ ἀντιφάσκουσα πρὸς πάντα τὰ προηγούμενα καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου χρονογράφου ἐπικυρουμένη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ διεγείρῃ ἀμφιβολίας».

Καιρὸς ἤδη νὰ ὁμιλήσωμεν λεπτομερέστερον περὶ τῆς σπουδαιοτάτης μεταβολῆς, ἥτις ἀπὸ μακροῦ ἐν τοῖς ἀνωτάτοις συμβουλίοις τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας ἠρέμα παρεσκευάζετο, ὁριστικῶς δὲ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐτελεῖτο, μεταβολῆς, ἥτις μετερρύθμισε κατ' οὐσίαν αὐτοὺς τοὺς ὅρους τῆς κυβερνήσεως, τροποποιήσασα τό τε πνεῦμα καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, καὶ τὰ μάλιστα οὕτως ἐπιδράσασα ἐπὶ πάσης τῆς τε ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς καταστάσεως τῆς μοναρχίας. Ἡ βαθυτάτη αὕτη μεταβολὴ ἦν ἡ πτῶσις τοῦ ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν πανισχύρου Παρακοιμωμένου, ἡ δυσμένεια καὶ ἡ ἐξορία, ἃς ταχέως ὁ θάνατος αὐτοῦ διεδέξατο.

γαρίαν ἐκστρατείαν, εἶναι βεβαίως πιθανώτατον, ἀλλ' ὁ αὐτὸς χρονογράφος κατωτέρω τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἀποδίδει αἰτίαν καὶ εἰς τὴν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ εἰς τὴν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὥστε πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ ἦναι ἐκ τῶν στερεοτύπων ἐκείνων, εἰς ἃ ἀρέσκεται ἡ ἄγονος φαντασία τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων.

[1]) Ἔ. ἀ. σημ. 142.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀσαφεστάτας εἴχομεν πληροφορίας περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐποχῆς τοῦ ἀξιομνημονεύτου τούτου γεγονότος. Ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνός, ἐξ ὧν συνήθως ἠρυόμεθα τὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, φαίνονται ὁρίζοντες τὴν ἐποχὴν τῆς δυσμενείας τοῦ εὐνούχου εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ [1]), ἤτοι ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 980. Οἱ βυζαντινολόγοι ἐνόμισαν ὅτι εἶχον κρείττονας πληροφορίας μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ψελλοῦ. Ὁ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καλὸς οὗτος ἱστορικός, ὁ σχεδὸν σύγχρονος τῆς βασιλείας ταύτης, λέγει ὁριστικῶς ὅτι ἡ δυσμένεια τοῦ Παρακοιμωμένου ἐπῆλθε μόνον μικρὸν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνταρσίας καὶ τὸν ἐν τῇ μάχῃ Ἀβύδου θάνατον τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην φαίνεται ὅτι ὁ διαπρεπὴς ἱστορικὸς περιέπεσεν εἰς σοβαρὸν λᾶθος. Ἡ ὑπὸ τοῦ βαρώνου Ρόζεν δημοσίευσις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γιαγχιᾶ ἔδωκε τέλος τὴν χρονολογίαν τοῦ 985, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ἡ ἀληθής. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ἡ καταστροφή, ἧς ἐγένετο θῦμα ὁ περίπυστος ὑπουργὸς κατόπιν μακροῦ βίου, καθ' ὃν πάντοτε σχεδὸν ἐν τοῖς πρώτοις διέπρεψε, καὶ ἀφ' οὗ μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν βασιλείαν διῴκησε διαρκῶς τὸ κράτος ἐπὶ ἐννεαετίαν ὅλην, δὲν ἐπῆλθεν αἴφνης καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἀλλ' ἀπὸ μακροῦ, ὡς εἶπον, παρεσκευάζετο· ἀπὸ πολλοῦ ὁ νεαρὸς ἀετιδεύς, ὁ τοῦ στέμματος τῶν βασιλέων διάδοχος, ἀνδρωθεὶς ἤδη, χαλεπῶς ἔφερε τὸν τραχὺν καὶ ἀτέραμνον ζυγὸν τοῦ γηραιοῦ αὐτοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ἄλλως γενέσθαι, δεδομένων τῶν δύο προσώπων καὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν θέσεως.

Συνέβη κατὰ μικρὸν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὅ,τι κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν εἴδομεν γενόμενον κατὰ πολύκροτόν τινα δυσμένειαν. Ὁ πανίσχυρος Παρακοιμώμενος, θαρρῶν ὑπερηφάνως εἰς

[1]) Οἱ χρονογράφοι οὗτοι λέγουσιν ὅτι κατὰ τὴν ἐκ Βαγδάτης ἐπάνοδον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, σύγχρονον σχεδὸν τῇ ἀποστασίᾳ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὁ Παρακοιμώμενος ἦν ἤδη ἐξόριστος, κατωτέρω δὲ ἐπαναλαμβάνουσιν ὅτι ἐξωρίσθη εὐθὺς «μετὰ τὴν εἰς Συρίαν ὑποχώρησιν τοῦ Σκληροῦ»· τὰ αὐτά, ἀλλ' ἀσαφέστερόν πως, ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Ζωναρᾶς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰς πολλὰς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην, ἣν τέσσαρες ἀλληλοδιαδόχως βασιλεῖς ἐπεδαψίλευσαν αὐτῷ, εἰς τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν, ἣν ἐνήσκησε κατὰ τὴν ἀνάρρησιν ἑκάστου αὐτῶν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἐξ αὐτοκρατόρων γέννησιν αὐτοῦ, ἥτις, καίπερ μὴ νόμιμος, τὰ μέγιστα ὅμως ἐξῆρε τὸ γόητρον αὐτοῦ, ὁ Παρακοιμώμενος, λέγω, θεωρῶν πάντοτε τοὺς βασιλεῖς ὡς παῖδας, ἐξηκολούθησε κυβερνῶν ὡσεὶ ἦτο ὁ μόνος κύριος. Βεβαίως δέ, κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἣν ζηλοτύπως ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐνήσκει, πολλάκις ἔθιξε τὴν φιλαυτίαν ἀνδρός, οἷος ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, ἐξόχως ζηλωτοῦ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, ἀποποιηθεὶς πιθανῶς — ἡ ἱστορία εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ — νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ καὶ τὸ ἐλάχιστον μόριον ἐξουσίας· τυφλωθεὶς δὲ ἐκ τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ οὔτε νὰ μαντεύσῃ ὁποῖός τις ἦν ὁ κηδεμονευόμενος ὑπ' αὐτοῦ αὐτοκράτωρ [1]).

Πιθανὸν ἐπίσης ὅτι ὁ Βασίλειος, ὅστις κατ' ἀρχὰς φαίνεται κατανοήσας τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ὑποβάλῃ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἀπειρίαν καὶ τὴν περὶ τὰ δημόσια ἄγνοιαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πολλοῦ ἐκείνου καὶ πεπειραμένου ἀνδρός, ἀρκετὰ ταχέως ἐφάνη δυσχερκίνων, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἐπὶ μακρὸν νὰ ὑπομείνῃ. Τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ λέοντος παρουσιάζονται μετὰ πολλὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας ἔτη, καθ' ἃ ὁ γηραιὸς εὐνοῦχος ἐξηκολούθησεν ὢν παντοδύναμος, ἀληθὴς κύριος τοῦ κράτους, παλαίων κατὰ τοῦ φοβεροῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἀποστέλλων κατ' αὐτοῦ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, καταπολεμῶν τοὺς Γερμανοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου ἐν Συρίᾳ. Αἴφνης βλέπομεν τὰ πράγματα μεταβαλλό-

[1]) Εἰς τὸν Παρακοιμώμενον ἄραγε καὶ εἰς τὴν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἀναφέρεται ἡ ἑπομένη φράσις, ἡ ἐν τῇ παραγράφῳ 247 τῶν «Συμβουλῶν καὶ ἀφηγήσεων βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος», τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Βασιλειέβσκη δημοσιευθεισῶν· «Γηραιὸς καὶ παράλογος ἀνὴρ ἔλεγε πρὸς τὸν δεσπότην Βασίλειον τὸν Πορφυρογέννητον, οὗ τὴν ἀπώλειαν ἐπεθύμει· «Διατήρει τὸν λαόν του ἐν τῇ πτωχίᾳ»; Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἀναφέρει τοὺς λόγους τούτους, ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν τοιούτων αἰσθημάτων καὶ καταδείξῃ τὰς οἰκτρὰς αὐτοῦ συνεπείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μενα· μία σταγὼν ὕδατος ὑπερεπλήρωσε τὸ ποτήριον, καὶ ἡ τοῦ παντοδυνάμου ὑπουργοῦ δυσμένεια ἐπῆλθε ῥάγδην.

Ἰδοὺ δὲ πῶς οἱ χρονογράφοι ἀφηγοῦνται τὴν ἀνακτορικὴν ταύτην τραγῳδίαν, ἥτις τοσοῦτον ὑπομιμνήσκει ἄλλην τινὰ σύγχρονον, καθ' ἣν μέγας πολιτευτής, ἐπὶ μακρὸν παντοδύναμος, ἐπαύθη ἐν μιᾷ στιγμῇ καὶ καθηρέθη ὑπὸ νεαροῦ καὶ ὁρμητικοῦ αὐτοκράτορος ἀνυπομονοῦντος νὰ βασιλεύσῃ μόνος.

Ὁ Βασίλειος, λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, ὅστις ἕως τότε διήγαγεν ἐκδεδιητημένον βίον, ἀπεφάσισεν ὅπως «εἰς τὸ σύντονον μεταβληθῇ καὶ ἀλλοιότερος ἢ τὸ πρότερον ἐγένετο». Τῆς νέας ταύτης τοῦ Βασιλείου ἀποφάσεως ἡ πρώτη ἐκδήλωσις, ἥτις πασιφανῶς κατέδειξε τὴν ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ ἐπελθοῦσαν μεταβολήν, ἦν ἡ κεραυνοβόλος τοῦ Παρακοιμωμένου δυσμένεια. Ὁ εὐνοῦχος, εἰς ὃν ὁ Βασίλειος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐγκατέλιπεν ὁλοσχερῶς τὴν ἀρχήν, ὁ εὐνοῦχος, ὅστις ἦν ἐξ ἡμιγάμου ἀδελφὸς τῆς μάμμης αὐτοῦ, τῆς συζύγου τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου[1]), «προσέκειτο μάλιστα τῷ ἀνεψιῷ Βασιλείῳ καὶ ἠγκαλίζετο οἰκειότατα καὶ ὡς εὖνους ἐτιθηνεῖτο τροφεύς», πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ κυβερνῶν· ἀλλ' ἀπέβη ἀντιδημοτικὸς εἰς πάντας διὰ τὴν ὠμότητα καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐτοῦ καὶ ἀφόρητος εἰς τὸν Βασίλειον διὰ τὸ ἄγαν ἀρχικὸν αὐτοῦ. Ὁ ἐξαιρετικὸς οὗτος ἀνήρ, προστίθησιν ὁ Ψελλός, «ἀξίωμα μέγιστον τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων ἐτύγχανε γεγονώς, κατά τε φρονήματος ὄγκον καὶ σώματος μέγεθος καὶ μορφὴν τυράννῳ προσήκουσαν».

Ἡ πεῖρα αὐτοῦ περὶ τὰ δημόσια πράγματα, ὧν τὴν διεύθυνσιν ἀφῆκεν αὐτῷ καθ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ὁ αἰωνίως ἐν τοῖς στρατοπέδοις διαιτώμενος Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς, ἦτο μεγίστη. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Βασίλειος, βασιλεύσας, παρέδωκεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ πάντα, πολιτικά τε καὶ στρατιωτικά, οὕτως

[1]) Καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τῷ τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου πατρί, ὡς ὁ Ψελλὸς ἐσφαλμένως λέγει· ἦτο, ὡς εἴπομεν, νόθος υἱὸς Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, τοῦ πενθεροῦ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὥστε, κατὰ τὴν ὅλως ἰδιάζουσαν ἔκφρασιν τοῦ χρονογράφου, «ἦν ὁ μὲν παρακοιμώμενος οἷον ἀθλητὴς καὶ ἀγωνιστής, ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος θεωρός, οὐχ ὅπως ἐκεῖνον στεφανώσειεν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς δραμεῖται καὶ ἀγωνίσεται, κατ' ἴχνος ἐκείνῳ τὴν ἀγωνίαν τιθέμενος».

Μετὰ δὲ τὴν ἀφήγησιν τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ πῶς ἔκτοτε ὁ αὐτοκράτωρ χαρακτῆρα μετέβαλε καὶ μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πλήρους ταύτης καὶ περιεργοτάτης μεταμορφώσεως, ὁ Ψελλός, ὅστις, ὡς εἶπον, τάττει τὴν πτῶσιν τοῦ εὐνούχου τέσσαρα ἔτη βραδύτερον, ἐπισυνάπτει τὰ ἑπόμενα· «Οὐκέτι οὖν οὐδὲ παραχωρεῖν τῆς τοῦ κοινοῦ διοικήσεως τῷ παρακοιμωμένῳ Βασιλείῳ ἐβούλετο, ἀλλ' ἤχθετό τε αὐτῷ καὶ παντοδαπὸς ἦν μισῶν καὶ ἀποστρεφόμενος, καὶ οὔτε τὸ γένος, οὔτε τὸ πολλὰ ἐκεῖνον ὑπὲρ τούτου ποιῆσαι τε καὶ παθεῖν, οὔτε ἡ λαμπρότης τοῦ ἀξιώματος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἁπάντων εἶλκεν αὐτὸν εἰς εὐμένειαν, ἀλλὰ δεινὸν ἐποιεῖτο, εἰ βασιλεὺς ὢν καὶ εἰς τὴν φρονοῦσαν ἡλικίαν ἐληλακὼς παραδιοικεῖν ἀξιοῦται τὰ τῆς βασιλείας πράγματα, ὥςπερ εἴ τις ἕτερος οὐ βασιλείας ἐπειλημμένος, ἀλλὰ παραδυναστεύων ἑτέρῳ καὶ τὰ δευτερεῖα τῆς ἀρχῆς κομιζόμενος. Πολλοῖς δὲ περὶ τούτου κυμαινόμενος λογισμοῖς καὶ πολλὰς λαμβάνων μεταβολὰς καὶ τροπάς, ἅπαξ ποτὲ τοῦ κρατήσαντος λογισμοῦ, καὶ μεθίστησι ἀθρόως τῆς διοικήσεως τὸν παρακοιμώμενον, καὶ ταῦτα οὐ λεπτότητά τινα τῇ μεταστάσει προμηθευσάμενος, ἀλλὰ τὸν ἄγριον τρόπον καὶ ὃν ἄν τις οὐχ ὑπειλήφοι». «Καὶ μέν τοι, λέγει ὁ Ζωναρᾶς, μεθίστησι τῆς τῶν κοινῶν οἰκονομίας αὐτόν, οἵκοι μένειν ἀπρόϊτον ἐπιστείλας αὐτῷ». Ὡς πάντοτε σχεδὸν συμβαίνει, ὁ κολοσσὸς ἀπεδείχθη ἔχων πόδας ἐξ ἀργίλλου. Ὁ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀγέρωχος καὶ ἀτέραμνος ἐκεῖνος ἀνὴρ οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ἢ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰ νεύματα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, εὐθὺς ὡς οὗτος ἠξίωσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ· ὑπετάγη ἄνευ μεμψιμοιρίας. Ἀλλὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν χαλεπότητα οὐδ' ἡ φοβερὰ αὕτη κατάπτωσις ἤρκεσε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ κατευνάσῃ, εἰς ναῦν δὲ τὸν ἀτυχῆ εὐνοῦχον ἐμβιβάσας, ὑπερόριον ἐποιήσατο, ἀποστείλας αὐτὸν ἴσως εἴς τινα τῶν κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου μονῶν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ δραματικὴ ἀφήγησις τῶν Βυζαντινῶν· ἀλλ' ἐξ ὅτου ἔχομεν τὰς σχετικὰς περικοπὰς τοῦ χρονικοῦ τοῦ συγχρόνου σύρου ἱστορικοῦ Γιαχγιᾶ, ἃς ἐδημοσίευσεν ὁ βαρῶνος Ρόζεν, δικαιούμεθα νὰ φρονῶμεν ὅτι τὰ πράγματα δὲν ἐγένοντο μετὰ τοσαύτης εὐκολίας· δυνάμεθα μάλιστα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ εὐνοῦχος, πρὶν ἢ ὑποκύψῃ εἰς τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, προσεπάθησε ν' ἀντιστῇ καὶ ὅτι, ἂν μὴ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ διεύθυνσιν, ἀλλὰ πάντως τῇ συναινέσει αὐτοῦ, συνωμοσία τις ὠργανοῦτο πρὸς ἐκμηδένισιν τῶν περὶ ἀνεξαρτησίας τάσεων τοῦ νεαροῦ βασιλέως ἐν τῇ γενέσει αὐτῶν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς προσωπικὴν αὐτοῦ κράτησιν. Δυστυχῶς ἡ περικοπή, ἐν ᾗ ὁ σαφὴς συνήθως καὶ εὐκρινὴς Γιαχγιᾶ αἰνιγματωδῶς ποιεῖται λόγον περὶ τῶν γεγονότων τούτων, ἅπερ ἐν σιγῇ ὅλως παρέρχονται οἱ ὑπὸ τοῦ δυναστικοῦ αὐτῶν ζήλου ἐμπνεόμενοι Βυζαντινοί, εἶναι λίαν σκοτεινή. Φαίνεται ὅτι ὁ σύρος χρονογράφος εἶχεν ὑπ' ὄψει σύγχρονον λεπτομερεστάτην πηγήν, πιθανώτατα δὲ βυζαντινήν, ἣν ὅμως κάκιστα ἐπωφελήθη, ὑπὲρ τὸ δέον αὐτὴν συνοψίσας.

Ἐν κεφαλαίῳ, ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναγνώσεως τῶν ὀλίγων λόγων τοῦ Γιαχγᾶ προκύπτει ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 985 ὑπῆρξεν ἐν Κων)πόλει εὑρεῖά τις κατὰ τῆς βασιλείας συνωμοσία, ἧς σήμερον μόνον νὰ μαντεύσωμεν δυνάμεθα τὴν ὕπαρξιν, ἀποκαλυπτομένην ἰδίᾳ ἐκ τῆς λίαν ὑπόπτου πολιτείας, ἣν, κατὰ τὸν χρονογράφον τοῦτον, ἐτήρησεν ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τῆς Συρίας Λέων Μελισσηνός, καὶ ἐκ τῆς τιμωρίας τῆς ἐπιβληθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἴς τε τὸν στρατηγὸν τοῦτον καὶ εἰς ἕτερόν τινα τῶν μεγάλων στρατηλατῶν, εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐνόχων σκευωριῶν αὐτῶν· ἀναγινώσκοντες δὲ μετά τινος προσοχῆς διὰ μέσου τῶν γραμμῶν εὐχερῶς σχεδὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἐν μεγάλαις τοὐλάχιστον γραμμαῖς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο.

Τὰ πράγματα φαίνεται ὅτι συνέβησαν ὡς ἑξῆς· Ὅτε ὁ εὐνοῦχος, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ἔβλεπε τὸν βασιλέα μισοῦντα καὶ ἀποστρεφόμενον αὐτόν, ἐπείσθη ὅτι ἀπόφασιν εἶχε νὰ τὸν θυσιάσῃ, συνενοήθη μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ, μηνιόντων κατὰ τοῦ βασιλέως, «ὅτι περ εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεύσας ὑπερεῖδεν αὐτούς, μηδ' ἐν Καρὸς μοίρᾳ λογισάμενος» καὶ περιφρονήσας τὰς πάλαι συμφωνίας, δι' ὧν τὸ ἱερὸν Παλάτιον ὑπεχρεώθη μηδὲν τοῦ λοιποῦ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἂν μὴ πρότερον συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν· οὕτω δὲ ὠργανώθη, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, εὐρεῖα συνωμοσία. Ἀλλ' ἀτυχῶς διὰ τοὺς συνωμότας, τὸ πρῶτον μέρος τοῦ προγράμματος αὐτῶν οἰκτρῶς ἐναυάγησεν ὡς ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως, μὴ διστάσαντος νὰ καθαιρέσῃ τὸν εὐνοῦχον, τὸν κύριον αἴτιον πάσης ταύτης τῆς ταραχῆς, ὅστις, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ὁ τῶν νεωτέρων ὑπουργῶν διασημότατος, ὁ ὡς ἐκεῖνος ἐν τοῖς βασιλείοις τὸν βίον διάγων, ὑπέκυψεν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἐπιβλητικὴν θέλησιν τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ κυρίου. Τὸ δεύτερον ὅμως μέρος τοῦ ἐπιβούλου τούτου σχεδίου πληρέστατα ἀτυχῶς ἐπέτυχε διὰ τρόπου ἀπροσδοκήτου καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς συνωμότας. Τῷ ὄντι ἡ εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ἣν προὐκάλεσαν αἱ σφοδραὶ τῶν Βουλγάρων ἐπιθέσεις, ὧν πρῶτα αἴτια ἐγένοντο ἡ φυγὴ τῶν δύο βουλγάρων βασιλοπαίδων, τῶν υἱῶν τοῦ τσάρου Πέτρου, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κομητοπούλου Σαμουήλ, ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἐθνικοῦ κόμματος, ἀναπτυχθεῖσα ἔκτακτος δραστηριότης, εἰς δεινὴν ἀπέληξε καταστροφήν· ταχέως δὲ ἡ περὶ τοῦ ἐν ταῖς παρόδοις τοῦ Αἵμου ὀλέθρου τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων εἴδησις γνωσθεῖσα ἐν Βαγδάτῃ, τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ παρέσχεν ἅμα κατ' ἀντεπίδρασιν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν πρὸς ἐπιδίωξιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ σχεδίων. Μόνη δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βασιλέως ἀναπτυχθεῖσα ἔκτακτος καὶ θαυμαστὴ ἐνέργεια, ἣν οἱ συνωμόται οὐδόλως προέβλεπον, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ ἐπικαιροτάτη ἀρωγὴ ρωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος, κατώρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν τελικὴν νίκην τοῦ νεαροῦ καὶ ἀνδρείου αὐτοκράτορος [1]).

Ἡ καθαίρεσις καὶ ἡ σκληρὰ ἐξορία τοῦ ἀτυχοῦς Παρακοιμωμένου ἦσαν τὰ πρωτόλεια τῶν συμφορῶν, ὅσαι ἐπέσκηψαν κατὰ τοῦ πεπτωκότος μεγάλου ὑπουργοῦ, αἱ ἀπαρχαὶ τῆς ἀποτόμου ἐκείνης δυσμενείας, ἥτις κατέβαλε τὴν γενναίαν ἐκείνην ψυχὴν καὶ ἀπέκτεινε τὸ σιδηροῦν ἐκεῖνο σῶμα. Ὅπως ἀφαιρέσῃ πᾶσαν αὐτοῦ ἐλπίδα περὶ αἰσίας μεταβολῆς τῆς τύχης, ὁ ἀδυσώπητος βασιλεὺς διέταξε νὰ δημευθῇ πᾶσα αὐτοῦ ἡ περιουσία, ἣν συνέλεξεν, «ἀφ' ἧς διοικεῖν ἤρξατο». Μέγαρα, οἰκίαι [1]), ἐπαύλεις, κτήματα, κινητὴ περιουσία, χρήματα, κοσμήματα, βαρύτιμοι λίθοι, πολυτελῆ ἀντικείμενα, τὰ πάντα ἐδημεύθησαν· πρὸς ἐπίμετρον δ' ὠμότητος, καὶ οἱονεὶ πρὸς ἐξάλειψιν παντὸς ἴχνους τῆς ἐν τῇ ἀρχῇ παρουσίας αὐτοῦ, ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ ἐξετασθῶσι κατεπειγόντως πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ πάντα τὰ μέτρα τοῦ Παρακοιμωμένου κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ διοίκησιν, «καὶ τῶν δρωμένων, λέγει ὁ Ψελλός, ὁπόσα μὲν αὐτῷ τε καὶ τῷ δημοσίῳ συντελοῦντα ἐτύγχανεν οὐκ ἠξίου παραποιεῖν, τὸ δ' ὅσον εἰς εὐεργετημάτων καὶ ἀξιωμάτων ὄγκον ἔβλεπε,

[1]) Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ψελλοῦ — ὁ Γάλλος συγγραφεὺς κατὰ λάθος, νομίζομεν, ἀναφέρει ἐνταῦθα τὸν Ψελλόν, καθ' ὅσον ἡ ἀφήγησις, ἣν παρατίθησιν, εἶναι τοῦ Σκυλίτση—εἶναι σχεδὸν ὁμοία πρὸς ἣν ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν. «Τῶν φροντίδων ἀπαλλαγεὶς ὁ βασιλεύς, λέγει (ὁ Σκυλίτσης) προκειμένου περὶ τῆς πρὸς Ρωμανὸν τὸν Σκληρὸν εὐνοίας αὐτοῦ, καὶ τῶν διοικήσεων ἁπτόμενος ἀνδρικώτερον, ἐπεὶ ἔγνω τὸν Παρακοιμώμενον μὴ ἀρεσκόμενον τοῖς δρωμένοις, ἀλλ' ὑποντοθορύζοντα καὶ δεινὰ δράσειν, εἰ καιροῦ λάβοιτο, ἐλπιζόμενον, τοῦτον μὲν κατάγει τῆς ἐξουσίας καὶ οἴκοι μένειν προστάττει, αὖθις δὲ μὴ ἠρεμοῦντα ὁρῶν, ἀλλ' ἀεὶ μελετῶντα ἀλλόκοτα καὶ τὴν προτέραν ἀπειληφέναι σπεύδοντα ἐξουσίαν, ὑπερόριον ἀνὰ τὸ Στενὸν τίθησιν, ἀφελόμενος καὶ τὰ πλείω τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὡς μὴ κεχορηγημένην ἔχων ὕλην φθάσαι τι δρᾶσαι τῶν ἀνηκέστων· αὐτὸς δὲ τῆς ἐξ αὐτοῦ μονωθεὶς συμβολῆς καὶ φίλων δεόμενος καὶ συνεργῶν ἐν ταῖς περιστάσεσιν, τότε γνησίως τὸν Ρωμανὸν προσεδέξατο, ἄνδρα εἰδὼς ἐντρεχῆ καὶ δραστήριον καὶ τὰ πολεμικὰ ἱκανώτατον».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναλύειν ἐπειρᾶτο, ἐκεῖνα μὲν συνειδέναι, ταῦτα δὲ ἀγνοεῖν διισχυριζόμενος, καὶ πάντα τρόπον ὁπόσα εἰς κάκωσιν ἐκείνῳ καὶ συμφορὰν ἐμηχανᾶτο ποιεῖν».

Ὁ εὐνοῦχος, οὗ ἀμύθητος ἦν ὁ πλοῦτος, ἵδρυσεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ λαμπροτάτην μονήν, ἣν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἔνδοξον αὐτοῦ ὁμώνυμον καὶ προστάτην Βασίλειον τὸν Μέγαν· καὶ κατεσκεύασε μὲν ταύτην διὰ πολῆς δαπάνης συνενούσης τὸ ποικίλον μετὰ τοῦ καλοῦ, δι' ἀφθόνων δὲ χρημάτων πέραν τοῦ αὐτάρκους ἐπροικοδότησεν. Ὁ Βασίλειος ἤθελε μὲν ἐκ θεμελίων τὴν θαυμασίαν ταύτην νὰ καταρρίψῃ μονήν, ἀλλὰ τὸ παράτολμον τῆς πράξεως ταύτης εὐλαβούμενος τὸ μὲν ἐκεῖθεν ὑφῄρει, τὸ δὲ κατέστρεφε πᾶν ὅ,τι ἐν τῷ μοναστηρίῳ πολύτιμον, ἕως οὗ κατέστησεν αὐτὸ ἀληθὲς φροντιστήριον, ὅπως, ὡς χαριεντιζόμενος ἔλεγεν, διὰ πολλῆς φροντίδος οἱ ἐν αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα πορίζωνται [1]).

«Τοιούτοις οὖν ἐπιλέγει ὁ Ψελλός, ὁ Παρακοιμώμενος καθ' ἑκάστην τοξεύμασι βαλλόμενος, ὡς εἰπεῖν, ἀθυμίας τε ἐνεπίμπλατο καὶ οὐκ εἶχεν ὅπως ἂν ἑαυτῷ τὰς ἀλγηδόνας ἰάσαιτο· παρηγόρει γὰρ αὐτὸν τῶν ὅλων οὐδέν. Ὅθεν ἅπαξ ποτε ἀθρόον κατασεισθεὶς ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος καὶ νέφους τὴν κεφαλὴν πληρωθείς, ἀκρατὴς ἑαυτοῦ ἐγεγόνει, καὶ τὰ μέλη παραλυθεὶς καὶ νεκρὸς ἔμψυχος γεγονώς, μετὰ βραχὺ καὶ αὐτὴν ἀπέρρηξε τὴν ψυχήν, καὶ γέγονεν ὡς ἀληθῶς στήλη τῷ βίῳ καὶ διήγημα μέγα, μᾶλλον δὲ παράδειγμα τῆς τῶν ἐν γενέσει εὐμεταβόλου συγχύσεως» Οὐδεμίαν ἔχομεν λεπτομέρειαν οὔτε περὶ τοῦ χρόνου, οὔτε περὶ τοῦ τρόπου τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ θανάτου. Ἀγνοοῦμεν μάλιστα καὶ ποῦ τοῦ Βοσπόρου ἐξώρισεν αὐτὸν ὁ ἀδυσώπητος Βασίλειος καὶ ἐν ποίᾳ μονῇ ἐτελεύτησεν ὁ βασιλόπαις ἐκεῖνος, ὁ ἐκ τηλικαύτης καταπεσὼν περιωπῆς. Ὁ Βασίλειος ὁ Παρακοιμώμενος παραμένει διαπρεπεστάτη μορφὴ τῆς βυζαντινῆς ἱστο-

[1]) Περὶ τοῦ μοναστηρίου τούτου ποιεῖται λόγον ὁ Δουκάγγιος ἐν τῇ **Constantinopolis Christiana.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίας [1]), ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης αὐτοῦ εἰς τὰ δημόσια ἀναμίξεως ὑπέροχον πάντοτε ἐν τῷ κράτει διεδραμάτισε πρόσωπον.

Εὐθὺς μετὰ τὴν πολύκροτον ταύτην πτῶσιν, λέγουσι πάντες οἱ χρονογράφοι [2]), παράδοξος καὶ θαυμαστὴ ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὸν τρόπον τοῦ βίου τοῦ νέου αὐτοκράτορος. «Ἐπιγνούς, λέγει ὁ Ψελλός, τὸ μέγα καὶ ποικίλον τῆς βασιλείας ἔργον καὶ ὅτι δὲν ἦτον εὐχερὴς ἡ διοίκησις τοιαύτης ἀρχῆς, μετέβαλεν αἴφνης τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, ἀντὶ τοῦ τέως τρυφηλοῦ ἀσκητικὸν ὅλως προελόμενος βίον. Ἐν ᾧ δὲ πρώην εἰς κώμους καὶ τρυφὰς καὶ ἔρωτας, ὡς ὁ νεώτερος αὐτοῦ ἀδελφός, ἐπεδίδοτο, ἁφωσιώθη ἔκτοτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς σπουδαίας τοῦ κράτους ὑποθέσεις, γλυκυθυμίας πάσης ἀπεχόμενος». Κατεφρόνησε τῆς βασιλικῆς ἁβρότητος καὶ παντὸς τοῦ περὶ τὸ σῶμα κόσμου, λιτότατον καὶ ἐγκρατέστατον διάγων βίον καὶ μετὰ πολλῆς ἐνδυόμενος ἁπλότητος, καὶ οὔτε περιδέραια ἔφερεν, οὔτε κἂν τὸ διάδημα ἐπὶ κεφαλῆς, οὔτε κατελαμπρύνετο διὰ πορφυρῶν χλαμύδων, ἀπεδύθη δὲ τοὺς περιττοὺς δακτυλίους καὶ τὰ ποικιλόχροα ἐνδύματα· σύννους δὲ πάντοτε, ἓν μόνον εἶχε μέλημα, πῶς νὰ παγιώσῃ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐπὶ παντὸς τοῦ κράτους· «ὅπως ἂν τὰ τῆς ἀρχῆς εἰς ἁρμονίαν βασιλικὴν συμβιβάσειε», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ψελλοῦ.

Τῆς ἀρχῆς ταύτης ζηλοτύπως ἀντεχόμενος, ὑπόπτως εἶχε

[1]) Ὁ Βασίλειος φαίνεται συγγράψας πραγματείαν περὶ Ναυμαχικῶν. Ἦτο δὲ τὰ μάλιστα μεγαλοπρεπής. Ἐκ τῶν περισωθέντων ἀρίστων μνημείων τῆς βυζαντινῆς χρυσοχοϊκῆς δύο τοὐλάχιστον, ἡ ἐν Λιμβούργῳ θαυμασίᾳ καὶ περιώνυμος θήκη τοῦ Τιμίου Ξύλου, τεχνουργηθεῖσα τῷ 969, καὶ ἡ ἐν σχήματι ἱεροῦ ποτηρίου οὐχ ἧττον ὡραία λειψανοθήκη, ἡ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐν Βενετίᾳ, φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ περιφήμου νόθου υἱοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ καὶ τῇ δαπάνῃ αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαι ἐδόθησαν εἰς ἐκκλησίας ἐν ταῖς κεχαραγμέναις ἐπὶ τῶν ἀνεκτιμήτων τούτων μνημείων ἐπιγραφαῖς ὁ Βασίλειος τιτλοφορεῖται «Παρακοιμώμενος καὶ ἐνδοξότατος Πρόεδρος».

[2]) Μάλιστα δὲ ὁ Ψελλὸς καὶ ὁ Ζωναρᾶς (ἔκδ. Δινδορφίου, Τ. Δ' σελ. 115), καθ' ὃν ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βασιλείου ἐπῆλθε μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς πάντας καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅστις, ἤθους μαλακωτάτου τυχών, ὀνόματι μόνον αὐτῷ συνεβασίλευσε· καὶ σκιὰν μόνον, εὐτυχῶς διὰ τὸ κράτος, ἐξουσίας εἰς αὐτὸν ἀφῆκε, βραχεῖαν μόλις δορυφορίαν τάξας περὶ αὐτὸν καὶ φθονῶν οἱονεὶ τῆς ὑψηλοτέρας καὶ λαμπροτέρας παρασκευῆς, ὡς ὁ Ψελλὸς λέγει. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐκθύμως τὴν ὑποδεῆ ταύτην ἀπεδέξατο θέσιν, τὴν καὶ εἰς τὰς πατρικὰς θελήσεις ἀντικειμένην, θέσιν, ἥτις ὑπὸ παντὸς ἄλλου ταπεινωτικὴ θὰ ἐθεωρεῖτο καὶ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ δεινὰς ἐμφυλίους ταραχάς. Παρὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν, ἥτις ἐπιρρεπὴς συνήθως εἰς φιλοδοξίαν εἶναι, ὁ ἐκτεθηλυμένος αὐτοῦ χαρακτὴρ καὶ τὰ ἀκόλαστα αὐτοῦ ἤθη ἄριστα προσηρμόζοντο πρὸς τὸν ἀμεριμνομέριμνον ἐκεῖνον βίον, ὃν κατηνάλισκεν εἰς ἔρωτας καὶ εἰς ἀγρῶν χάριτας καὶ εἰς λουτρῶν ἀπολαύσεις καὶ εἰς κυνηγέσια, ὑπὸ φαιδρῶν καὶ κούφων ἑταίρων περιστοιχούμενος. Ὁ Ψελλός, ὅστις φαίνεται εὐμενῶς ἔχων πρὸς τὸν βασιλέα τοῦτον, εὑρίσκει αὐτὸν ἀξιέπαινον διὰ τὴν αὐταπαρνησίαν ταύτην. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ ἀδελφὸς «ἑαυτὸν ἐπὶ τὰ δυστυχοῦντα τῶν ὁρίων ἀφῆκεν, ἀνακαθάραι τοὺς πέριξ βαρβάρους αἱρούμενος, ὁπόσοι τὰς τε ἑῴας ἡμῖν λήξεις καὶ τὰς ἑσπερίας περιστοιχίζονται».

Ὁ Βασίλειος λοιπόν, ὡς πολλοὶ ἄλλοι μνημονευόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡγεμόνες. μετὰ θυελλώδη νεότητα, ἐν ταῖς ἡδοναῖς, τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ἀκολασίᾳ καταναλωθεῖσαν, τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας ἁψάμενος (ἦν δὲ τότε περὶ τὰ ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἔτη γεγονώς), μετεμορφώθη αἴφνης καὶ ἔζησε τοῦ λοιποῦ τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ θεραπεύων καὶ ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κράτους μοχθῶν. Ὁ Ψελλός, ὅστις παῖς ὢν ἐγνώρισε γέροντας ζήσαντας πλησίον τοῦ ἐνδόξου βασιλέως, ἐπιλέγει καὶ τὰ ἑπόμενα· «Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν συγχρόνων, ὅσοι ἐγνώρισαν τὸν βασιλέα Βασίλειον, λέγουσιν ὅτι ἦτο στρυφνὸς καὶ τὸ ἦθος ἀπότομος, ὀξύθυμος καὶ ἄκαμπτος, λιτὸς τὴν δίαιταν καὶ ἀποστρεφόμενος πᾶσαν μαλθακότητα· ἀλλά, καθ' ἃ ἤκουσα ἐγὼ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παρὰ τῶν ἐξετασάντων τὰ κατ' αὐτὸν συγγραφέων, δὲν ἦτο κατ' ἀρχὰς τοιοῦτος, ἀλλ' ἐξ ἀνειμένου καὶ τρυφηλοῦ βίου εἰς τὸν αὐστηρὸν τοῦτον μετεβλήθη ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἐστύφισαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἦθος αὐτοῦ, τονώσασαι τὸ παραλελυμένον καὶ κρατύνασαι τὸ χαῦνον καὶ ὅλως μεταβαλοῦσαι τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ κατὰ μὲν τὰ νεανικὰ αὐτοῦ ἔτη ἀπροκαλύπτως εἰς κώμους καὶ ἔρωτας καὶ συμπόσια ἐπεδίδετο, τὰ μάλιστα ἀρεσκόμενος εἰς τὴν νωχέλειαν καὶ εἰς τὰς βασιλικὰς ἀπολαύσεις καὶ ὑπὲρ τὸ δέον τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλείας ἀπολαύων· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀπεστάτησεν ὁ Σκληρὸς καὶ κατόπιν ὁ Φωκᾶς, καὶ μετὰ τοῦτον πάλιν ὁ Σκληρὸς καὶ ἄλλοι ἤρξαντο ἐποφθαλμιῶντες τὴν βασιλείαν, καὶ ἔκ τε βορρᾶ καὶ νότου οἱ πολέμιοι κατὰ τοῦ κράτους ἐξανέστησαν, ὁ Βασίλειος, πανίστιος τῆς τρυφῆς ἀπομακρυνθείς, ὅλῃ καρδίᾳ εἰς τῶν δημοσίων πραγμάτων τὴν ὑπηρεσίαν ἀφωσιώθη.

Ὁ Βασίλειος, ὑπεροπτικὸς ἔκτοτε πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐνεργῶν, ἐνόει ν' ἀσφαλίσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διὰ τοῦ φόβου μᾶλλον ἢ διὰ τῆς εὐνοίας, προστεθείσης δ' αὐτῷ καθόσον ἡλικιοῦτο καὶ τῆς πείρας, ἔκρινεν ὅτι οὐδὲ τῶν σοφωτέρων πλέον ἀνάγκην εἶχε, καὶ αὐτὸς μόνος ἐκυβέρνα τὰ τῆς πολιτείας, αὐτὸς μόνος διετίθη τὰ τῶν στρατοπέδων». Τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ ἀπολυταρχίαν, ὁ Ψελλὸς χαρακτηρίζει ὡς ἑπομένως· «Ἐκυβέρνα τὰ τῆς πολιτείας οὐχὶ κατὰ τοὺς κειμένους καὶ γραπτοὺς νόμους, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀγράφους νόμους τῆς εὐφυεστάτης αὐτοῦ ψυχῆς· τούτου ἕνεκα οὔτε κἂν προσεῖχεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν λογίους, ἀλλὰ τοὐναντίον παντάπασιν αὐτοὺς περιεφρόνησεν». Ἡ περιφρόνησις αὕτη ἦν οὐσιώδης χαρακτὴρ τῆς βασιλείας ταύτης· ἡ διανοητικὴ καλλιέργεια οὐδόλως ὑπὸ τοῦ ἄνακτος τούτου ἐπροστατεύθη, ἀλλὰ καὶ περιεφρονήθη, ἐχλευάσθη, παρωράθη· ἦν δὲ τοῦτο συνέπεια τοῦ ὅλου αὐτοῦ συστήματος, τείνοντος εἰς τὴν ταπείνωσιν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, αἵτινες ἦσαν τότε αἱ τάξεις τῶν λογίων. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀγωγὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἀνεψιῶν αὐτοῦ Ζωῆς καὶ Θεοδώρας ὑπῆρξε λίαν παρημελημένη, γραμματεῖς δ' ἐξελέξατο ἄνδρας « οὔτε τὴν γνώμην λαμπρούς, οὔτε μὴν ἐπισήμους τὸ γένος, οὔτε τὰ ἐς λόγους εἰς τὸ ἄγαν πεπαιδευμένους»· ἀλλ' ἐπειδὴ διετύπου ἀφελῶς καὶ λιτῶς τὰς πρὸς τὰς ὑπομνήσεις καὶ δεήσεις βασιλικὰς αὐτοῦ ἀπαντήσεις, οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη προπονήσεως πρὸς σύνταξιν αὐτῶν. Καὶ ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα, λέγουσιν οἱ ἱστορικοί, οὐκ ὀλίγη φορὰ φιλοσόφων καὶ ῥητόρων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐγένετο. Ὁ δὲ Ψελλὸς θαυμαστὸν τοῦτο κρίνων, μίαν λύσιν τοῦ θαύματος εὑρίσκει ὅτι τοὺς λόγους οἱ τότε ἄνθρωποι ἐσπούδαζον καὶ μετεχειρίζοντο πρὸς ἰδίαν ἑαυτῶν ἠθικὴν ὠφέλειαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ χρηματίζεσθαι καὶ ἀρχολιπαρεῖν.

Καὶ ὁ Ζωναρᾶς δὲ σημειοῖ τὴν ἔκτακτον μεταβολήν, ἥτις ἐπῆλθε τότε εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως καὶ ἐπήνεγκε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Παρακοιμωμένου. « Ὁ δὲ Βασίλειος, λέγει, ἀλλοιότερος ἦν ἢ τὸ πρότερον· σοβαρός τε γὰρ ἐγεγόνει καὶ τὸ ἦθος ὑποκαθήμενος καὶ πάντας ὑπώπτευε καὶ τὴν ὀργὴν ἐτύγχανεν ἀπαραίτητος . . . καὶ βασιλικῆς ἁβρότητος κατεφρόνησε . . . καὶ γλυκυθυμίαν ἅπασαν ἀπεσείσατο, καίτοι πρῴην καὶ ἐρώτων ἡττώμενος καὶ κώμοις καὶ τρυφαῖς ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς καὶ βασιλείοις περιττότησιν ἐνηδόμενος ».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Πρῶτος βουλγαρικὸς πόλεμος. — Αἴτια αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Τσιμισκῆ. — Μοναρχία τῶν Σισμανιδῶν. — Αἴτια τῆς ταχείας αὐτῆς αὐξήσεως. — Ὅρια αὐτῆς. — Ὁ κόμης Σίσμαν καὶ οἱ τέσσαρες αὐτοῦ υἱοί, οἱ κομητόπωλοι. — Πρῶται κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐχθροπραξίαι ἀπὸ τοῦ 976. — Πολιορκία τῶν Σερρῶν. — Ἀνάρρησις τοῦ Σαμουήλ. — Μεγάλη τοῦ Σαμουὴλ ἐκστρατεία εἰς Θεσσαλίαν καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Πελοποννήσου τῷ 986. — Ἅλωσις τῆς Λαρίσσης. — Συμβουλαὶ καὶ ἀφηγήσεις βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος. — Ποιήσεις Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου. — Οἱ τσαρίδαι Βόρις καὶ Ῥωμανός. — Πρώτη τοῦ Βασιλείου ἐκστρατεία πέραν τοῦ Αἵμου. — Δυσαρέσκεια τῶν στρατηγῶν. — Εἰκὼν τοῦ Βασιλείου. — Τὸ βασίλειον τοῦ Σαμουήλ. — Ἥττα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς Στρεδέτς (Σοφίας). — Ὑποχώρησις, αἰφνιδία κατάληψις καὶ φυγὴ τῶν Ἑλλήνων τῇ 17ῃ αὐγούστου 986 ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ.

Μικρὸν μετὰ τὴν πολύκροτον ταύτην καθαίρεσιν τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου ἐξερράγη τέλος ὁ μέγας βουλγαρικὸς πόλεμος, ὁ ἀπὸ πολλοῦ ἐπικείμενος, ἐκ τῶν μεγίστων, σοβαρωτάτων καὶ μακροτάτων ἐπεισοδίων τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὁ πόλεμος, καθ' ὃν ὁ Βασίλειος Β' ἄφθιτον προσεκτήσατο δόξαν διὰ τὴν θαυμαστὴν ἐνέργειαν, μεθ' ἧς ἀπὸ τοῦ 986 μέχρι τοῦ 1019 διεξήγαγε τὸν ὑπερτριακονταετῆ τοῦτον ἀγῶνα. Ὁ πόλεμος οὗτος, ὁ τεράστιος διὰ τὸ καρτερικὸν καὶ ἐπίμονον τῆς τε ἀμύνης καὶ τῆς ἐπιθέσεως, ὁ πληρώσας αἱμάτων τὰς χώρας ἐκείνας κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς μακρᾶς ταύτης βασιλείας, ἀπέληξε τοὐλάχιστον μετὰ μακροχρόνιον πάλην εἰς πλήρη θρίαμβον τῶν βυζαντινῶν ὅπλων καὶ εἰς τηλικαύτην καταστροφὴν τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἐπί τινα χρόνον καταρτισθέντος ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις τῆς αὐτοκρατορίας ὁμωνύμου βασιλείου, ὥστε ὁ μὲν ἡτ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τηθεὶς λαὸς κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐξωντώθη, ὁ δὲ νικητὴς ἄναξ ἔλαβεν ἐκ τούτου τὸ ὄνομα Βουλγαροκτόνος, δι' οὗ εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Περὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης περιόδου τοῦ ι' καὶ τοῦ ια' αἰῶνος, περὶ ὧν σπανιωτάτας καὶ ἀτελεστάτας ἔχομεν πληροφορίας, αἱ βυζαντιναὶ πηγαί εἰσι τοσοῦτον ἀπελπιστικῶς στεῖραι, ὅσον περὶ τοῦ ἀτελευτήτου τούτου πολέμου, οὗ κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς οἱ Βούλγαροι, ἅπασαν σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἤπειρον κατακτησάμενοι, πλὴν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Νικοπόλεως, ἐπέδραμον τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἠπείλησαν τὴν Πελοπόννησον, ἡ δ' αἰσία ἔκβασις ἔσωσεν ὁριστικῶς τὸ Βυζάντιον δεινοτάτου κινδύνου, ἀδιαλείπτως ἀναγεννωμένου. Οὐδὲν ἱστορικὸν ζήτημα, παρὰ τὰς μικρὰς ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλύψεις, εἶναι ἀσαφέστερον, σκοτεινότερον, δυσδιαγνωστότερον. Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ ἀσάφεια, πολλάκις δὲ καὶ ἡ ἀνακρίβεια, τῶν ἀφηγήσεων τοῦ Σκυλίτση περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκείνων ἐκστρατειῶν, ἃς ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐπεχείρησε κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁ ἀκαταπόνητος Βασίλειος· καὶ ἀναγράφονται μὲν τὰ σπουδαιότερα τῶν γεγονότων, ἀλλ' ἄνευ τάξεως, ἄνευ οὐδεμιᾶς μνείας τῶν χρονολογιῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἀδύνατος ἀποβαίνει ὁ καθορισμὸς τῆς τακτικῆς χρονολογικῆς σειρᾶς. Καὶ ὅμως ὁ συγγραφεὺς οὗτος εἶναι ἡ πρωτίστη ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ ἀτελευτήτου τούτου πολέμου· καθὸ ἐκ τῶν ἀνωτάτων ὑπαλλήλων ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, εἶχε βεβαίως ὑπ' ὄψει συγγράφων τὴν ἀπὸ τοῦ 801 μέχρι τοῦ 1057 Ἐπιτομὴν τῶν Ἱστοριῶν αὐτοῦ σπουδαιότατα γραπτὰ μνημεῖα, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἀπολεσθὲν καὶ μέχρι τοῦδε μὴ ἀνευρεθὲν Χρονικὸν τοῦ Θεοδώρου τοῦ ἐκ Σεβαστείας. Ὁ Κεδρηνὸς εἶναι ἁπλῶς ἀντιγραφεὺς αὐτοῦ, ὁ δὲ Ζωναρᾶς, σύγχρονος καὶ αὐτὸς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν πολλοῖς τὸν Σκυλίτσην ἀντιγράφει, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸν Ψελλόν, καὶ οὐδεμίαν νεωτέραν ἀναγράφει πληροφορίαν. Ὁ δὲ Ψελλός, δια-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρεπὴς κατὰ τὰ ἄλλα ἱστορικός, ὁμιλεῖ διὰ βραχέων καὶ ἐξ ὧν ἤκουσε μόνον περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' καὶ οὐδὲν ἀπολύτως περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου λέγει. Τέλος ὁ Λέων ὁ Διάκονος, παρεμπιπτόντως ὅλως, ἀφῆκε πολύτιμον ἀφήγησιν ἑνὸς τῶν πρώτων τοῦ μακροῦ τούτου πολέμου δραμάτων, καθ' ὃ αὐτόπτης παρέστη μάρτυς, περιέχει δὲ καί τινας ἄλλους ὑπαινιγμοὺς περὶ τοῦ πολέμου τούτου.

Ἔχομεν κατόπιν τοὺς βίους καὶ τὰ ἐγκώμια τῶν ἁγίων, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ σταχυολογήσωμεν τῇδε κακεῖσε εἰδήσεις τινὰς τοσούτῳ πολυτιμοτέρας, ὅσῳ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σύγχρονοί εἰσι τῶν γεγονότων τούτων. Περὶ δὲ τῶν βουλγαρικῶν πηγῶν, οὐδεμία τοιαύτη ὑπάρχει ἢ μᾶλλον διασῴζεται, τὸ δὲ λυπηρὸν τοῦτο χάσμα οὐδέποτε θὰ πληρωθῇ. Κατ' ἀνάγκην ἄρα θὰ καταφύγωμεν πάντοτε εἰς τὰς προμνημονευθείσας βυζαντινὰς πηγάς, εἰς ἃς ὅμως δύναταί τις νὰ προσθέσῃ ἄλλας τινὰς εἰδήσεις, οἱονεὶ παροδικῶς σημειωθείσας καὶ ἀνευρισκομένας ἐν διαφόροις ξέναις πηγαῖς. Οὕτως οἱ ἄραβες καὶ ἀρμένιοι ἱστορικοί, ὅλως ἄσχετοι πρὸς τοὺς καθαρῶς ἕλληνας συγγραφεῖς, δίδουσι διαφόρους πληροφορίας, αἵτινες θαυμασίως ἐνίοτε συμπληροῦσιν ἔν τισι δὲ καὶ ἐπανορθοῦσι τὰς τῶν Βυζαντινῶν, ὡς, φερ' εἰπεῖν, ὁ Γιαχγιᾶ, ἀρίστη ὄντως πηγή, ἀντιγραφεὶς βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ἐλμακίν· ὁ ἀντιοχεὺς συγγραφεύς, ὁ συνήθως τόσον ἀκριβής, ἀρίστας πολλάκις ἔχει πληροφορίας περὶ τῶν ἐν τοῖς πόρρω αὐτοῦ γενομένων, σύγχρονος δὲ τῶν γεγονότων τούτων, εἶχε βεβαίως ὑπ' ὄψει πλείστας πηγὰς καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων ἀναγράφει χρονολογίας· δυστυχῶς ὅμως, παρεμπιπτόντως ὅλως, ὡς εἶναι ἐπόμενον, περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου ὁμιλεῖ. Κατ' ἐλάσσονας διαστάσεις καὶ Στέφανος ὁ Ταρωνίτης, ὁ λεγόμενος Ἀκογίγκ, ἀρίστη σύγχρονος πηγὴ καὶ φιλαλήθης συγγραφεύς, παρέχει ἡμῖν ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν κατὰ τὴν Ἀρμενίαν πραγμάτων εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μέχρι τοῦ ἔτους 1004, πο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λύτιμά τινα πολλάκις καὶ περὶ τῶν Βουλγάρων γράφων[1]). Προκειμένου περὶ τῆς μελέτης γεγονότων σπουδαιοτάτων ἅμα καὶ σκοτεινῶν, ὁ ἀληθὴς ἱστορικὸς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔνδειξιν ἐπιτρέπεται νὰ παρίδῃ, καὶ ἐν τῇ διηνεκεῖ ἐπιζητήσει τῶν μαρτυρίων καὶ τῶν τεκμηρίων ὀφείλει νὰ μὴ ἀπαξιώσῃ μήτε τὴν ἀπωτάτην ὑπόκρουσιν μήτε τὴν ἀσήμαντον καὶ τυχαίως τρόπον τινὰ ἐρριμμένην λεπτομέρειαν.

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πᾶσα ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ τε Παρακοιμωμένου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κηδεμονευομένου βασιλέως[2]) εἶχον συγκεντρωθῆ κατ' ἀνάγκην πρώτιστα μὲν εἰς τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἥτις ἐπὶ μακροὺς μῆνας εἰς ἔσχατον περιέστησεν ἐν Ἀσίᾳ κίνδυνον τὴν αὐτοκρατορίαν, ἔπειτα εἰς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Συρίᾳ. Ἀλλ' ἤδη ὁ Βασίλειος, ἀπραγμονέστερος κατὰ ταῦτα, ἠδύνατο ἐλευθερώτερον νὰ στρέψῃ πάσας τὰς προσπαθείας καὶ πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐν Εὐρώπῃ βόρειον τῆς αὐτοκρατορίας ὅριον, ἔνθα ἀπὸ πολλοῦ σοβαρώτατα καὶ ὁσημέραι ἀπειλητικώτερα συνεπεσωρεύοντο γεγονότα.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ κατατρόπωσις τῶν Ρώσων καὶ ἡ ὁριστικὴ αὐτῶν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἔξωσις συνέπειαν, ὡς γνωστόν, ἔσχον τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου κατάληψιν παντὸς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς μοναρχίας ταύτης, τοῦ κειμένου μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Δουνάβεως ἀφ' ἑνὸς καὶ μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου

[1]) Πᾶσαι αὗται αἱ πηγαὶ τῆς ἱστορίας τοῦ μεγάλου βουλγαρικοῦ πολέμου λεπτομερέστερον ἀναγράφονται καὶ μελετῶνται ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ κ. Λιμπόβσκη Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου κατὰ τὸν Ι' καὶ ΙΑ' αἰῶνα (ῥωσιστὶ) ἐν τῇ Ἐφημερίδι τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, μηνὸς νοεμβρίου 1891. Ὁ δὲ κ. Βασιλειέβσκης ἐξαίρει δύο πολυτιμοτάτας πηγὰς τῆς ἱστορίας ταύτης, ἤτοι τὰς ποιήσεις τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου (αὐτ. φύλ. μαρτίου 1876 σελ. 170) καὶ τὸ χειρόγραφον τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας, τὸ ἐπιγραφόμενον· Συμβουλαὶ καὶ ἀφηγήσεις βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ Ἐφημερίδι τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας τῷ 1889.

[2]) Ὡμιλοῦμεν μόνον περὶ τοῦ Βασιλείου, καθόσον ὁ Κωνσταντῖνος, οὐδόλως μετέχων τῆς Κυβερνήσεως, οὔτε κἂν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴσκρου ἀφ' ἑτέρου. Γνωστὸν ἐπίσης ὅτι οἱ διάδοχοι τοῦ τελευταίου τσάρου Πέτρου, ὁ τσάρος Βόρις μετὰ τῆς σοζύγου καὶ τῶν δύο αὐτοῦ τέκνων (πιθανῶς θυγατέρων) καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ρωμανός, οἱ μόνοι ἐπιζήσαντες ἀπόγονοι τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου ἡγεμόνος, πάντα, δῆλον ὅτι, τὰ μέλη τῆς ἀρχαίας βουλγαρικῆς δυναστείας, ἀπαχθέντες ὑπὸ τοῦ νικητοῦ εἰς Κ)πολιν, ἐπισήμως ὑπ' αὐτοῦ τὸν βασιλικὸν τίτλον ἀφῃρέθησαν καὶ ἁπλοῖ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου θεράποντες ἐγένοντο, μάγιστρος μὲν ὁ Βόρις ὀνομασθείς, εὐνουχισθεὶς δὲ ὁ Ρωμανός. Ἡ ὑπὲρ τὸν Αἷμον Βουλγαρία συνηνώθη καὶ πάλιν μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἧς ἄλλοτε ἀπετέλουν μέρος πᾶσαι αἱ βουλγαρικαὶ ἐπαρχίαι, αὐτοκρατορικοὶ δὲ στρατηγοὶ μετὰ πολυαρίθμων βυζαντινῶν φρουρῶν τὰ φρούρια αὐτῆς κατέλαβον καὶ τὴν διοίκησιν ἀνέλαβον τῆς χώρας. Ἀλλ' ἡ ἐπίλοιπος βουλγαρικὴ μοναρχία, πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ δυτικαὶ ἐπαρχίαι, συνηνωμέναι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον ἐθνικοῦ ἡγέτου, Σισμὰν καλουμένου, διαφυγοῦσαι τὴν ἐνέργειαν τῶν στρατευμάτων τοῦ Τσιμισκῆ, πλήρη καὶ ἄθικτον, φαίνεται, τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν διετήρησαν παρὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἑτέρου τμήματος τοῦ βασιλείου.

Τὰ πράγματα θὰ ἔμενον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐὰν ἔζη ὁ μέγας Τσιμισκῆς, ὅστις οὐδὲ τετραετίαν ὅλην μετὰ τὰς ἐν τῷ Δουνάβει νίκας αὐτοῦ ἐπέζησε. Τούτου ἀποθανόντος κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς εἰς Συρίαν ἐκστρατείας ἐπάνοδον, ὁ νέος παραδυνάστης, ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος, ἠναγκάσθη πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν νὰ συγκεντρώσῃ καὶ πάντας τοὺς πόρους τοῦ κράτους νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἀπὸ τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἐσχάτου κινδύνου. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἡ στάσις αὕτη τοῦ μεγάλου τῆς Ἀσίας στρατηλάτου περιέστησε τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, ἀνάγκη δ' ἐγένετο, πρὸς νέαν ἑκάστοτε ἀνασύστασιν τῶν διηνεκῶς ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ἀποστάτου ἡττωμένων καὶ ἀποσυντιθεμένων στρατιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ν' ἀνακληθῶσι τὰ πλεῖστα τῶν κατεχόντων τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βουλγαρίαν στρατευμάτων, νὰ μειωθῇ ἡ δύναμις φρουρῶν τινων, ἴσως δὲ καί τινες νὰ ἐκλίπωσι. Τὸ ἐθνικὸν βουλγαρικὸν κόμμα, πάντες οἱ λίαν εἰσέτι πολυάριθμοι βολιάδαι τῶν ἐπαρχιῶν, ὑπὸ πατριωτικοῦ διαφλεγόμενοι ζήλου καὶ βαρέως φέροντες τὸν ἀπεχθῆ ξενικὸν ζυγόν, αὐθωρεὶ σχεδὸν ἐξηγέρθησαν, ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῶν ἀπαισίων διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν βασιλέων εἰδήσεων, αἵτινες ἀκαταπαύστως ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ χωρῶν τοῦ πολέμου κατέφθανον. Μόλις τὸ σῶμα τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ εἶχε κατατεθῇ ἐν τῷ κατὰ τὸ εὐκτήριον τῆς Χαλκῆς τάφῳ αὐτοῦ, πρώτη τις ἐξερράγη κατὰ τῶν δύο νεαρῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐξέγερσις ἐν τῇ πέραν τοῦ Αἵμου Βουλγαρίᾳ, ἣν διὰ τοσούτων θυσιῶν καὶ μετὰ τοσαύτης δόξης ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ρώσων ὁ μέγας ἐκεῖνος βασιλεὺς ἀπέσπασεν, ἐξέγερσις, ἣν ὑπεστήριξε γενικὴ ἀνταρσία παντὸς τοῦ ἀνεξαρτήτου παραμείναντος τμήματος τοῦ βασιλείου. Ρῶσος ἱστορικὸς (ὁ κ. Λιπόβσκης), ὅστις ἀξιολόγους ἔγραψε σελίδας περὶ τῶν σκοτεινῶν τούτων γεγονότων, εὐλόγως συμπεραίνει ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶχον παρασκευάσει βεβαίως τὴν ἐξέγερσιν ταύτην ἤδη ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ἐπωφελούμενοι πιθανῶς τὴν μακρὰν ἐν Συρίᾳ ἀπουσίαν αὐτοῦ, διότι ἄλλως ἡ ἀνταρσία αὕτη δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκραγῇ εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Αἱ περὶ τῆς περιόδου ταύτης περισωθεῖσαι σύγχρονοι μαρτυρίαι τῶν βυζαντινῶν χρονικῶν εἰσὶ τοσοῦτον ὀλίγαι καὶ ἀτελεῖς, ἰδίᾳ δὲ τόσον ἄγνωστος ὑπάρχει ἡ ἱστορία τῆς βουλγαρικῆς μοναρχίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε μέχρι τοῦδε πάντες οἱ ἱστορικοὶ τὰς αὐτὰς στερεοτύπους πλημμελεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπανελάμβανον. Ἐπίστευον ὅτι ὁ Τσιμισκῆς κατεκτήσατο καὶ προσήρτησε πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν, ἢ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπολύτῳ σχεδὸν σιγῇ τῶν πηγῶν οὐδέποτε ἐφρόντισαν νὰ μάθωσι ποία ἐγένετο ἡ τύχη τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς μοναρχίας τοῦ τσάρου Συμεὼν μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 972, ἀγνοοῦντες ὅλως τὴν μεγάλην ταύτην χώραν. Ὡς ἐκ τούτου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπανελάμβανον ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀφηγούμενοι τὰ κατὰ τὸν μέγαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β΄ βουλγαρικὸν πόλεμον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους, ὅτι μόνον αἴτιον τοῦ δεινοῦ τούτου ἀγῶνος ἦσαν αἱ ἐν ταῖς ἀνακτηθείσαις ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις ἐξεγέρσεις, αἱ κατὰ συνέπειαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ταραχῶν ἐπελθοῦσαι. Καὶ ἐλάχιστα μὲν τὰ αἴτια ταῦτα ἐφαίνοντο πρὸς ἐξήγησιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ μακροῦ πολέμου, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἄλλην ἠδύναντο νὰ δώσωσιν ἐξήγησιν, ἠρκοῦντο κατ' ἀνάγκην εἰς ταῦτα.

Ἀπέκειτο εἰς Ῥῶσσον ἱστορικόν, τὸν κ. Δρίνωβ, νὰ διαφωτίσῃ ἐν μέρει τὸ ζήτημα τοῦτο. Ὁ σοφὸς ἱστορικὸς ἐξήτασε μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ· Οἱ νότιοι Σλαῦοι καὶ τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν ι΄ αἰῶνα, τῷ ἐκδοθέντι ἐν Μόσχᾳ τῷ 1876, τὰ ἄγνωστα ταῦτα αἴτια τοῦ μεγάλου τούτου πολέμου, ὅστις ἐπλήρωσεν αἱμάτων πᾶσαν σχεδὸν τὴν βασιλείαν τοῦ Βασιλείου Β΄, καὶ ἀπέδειξεν ἐναργῶς ὅτι τὸ πρώτιστον ὄργανον τοῦ ἐθνικοῦ τούτου τῆς Βουλγαρίας ἀγῶνος κατὰ τῶν ξένων δυναστῶν αὐτῆς, ἀγῶνος, ὅστις καταστρεπτικώτατα δι' αὐτὴν ἔληξεν, ἦν οὐχὶ ἡ ἐξέγερσις τοῦ κατακτηθέντος καὶ ὑποδουλωθέντος τμήματος τοῦ λαοῦ τούτου, τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ πέραν τοῦ Αἵμου τμήματος, ἀλλ' ἡ ἐρρωμένη καὶ ἄμεσος δρᾶσις τοῦ δυτικοῦ τμήματος, ὅπερ παρέμεινεν ὅλως ἀνεξάρτητον ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Σισμάν. Βεβαίως αἱ ἐξεγέρσεις τῶν μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Δουνάβεως Βουλγάρων, ἃς λίαν διηυκόλυνεν ἡ ἕνεκα τῶν ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ κινδύνων ἀνάκλησις τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, τὰ μάλιστα συνετέλεσαν διὰ τῆς πλαγίας αὐτῶν ἐνεργείας εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἀγῶνος, ἀλλ' οὐδέποτε αἱ μερικαὶ αὗται ἀνταρσίαι, αἱ ἀμέσως καταβαλλόμεναι ἢ τοὐλάχιστον συνεχόμεναι ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς, θὰ κατώρθουν νὰ διατηρήσωσι τὸν ἔκπαγλον ἐκεῖνον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀγῶνα, ὅστις ἐπὶ τέταρτον καὶ πλέον αἰῶνος ἀπερρόφησε πάσας τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τῆς εὐρείας βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἂν μὴ ἀνωρθοῦτο παρὰ τοὺς ἀντάρτας τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου ἡ νέα ἀνεξάρτητος μοναρχία τῶν Δαυὶδ καὶ τῶν Σαμουήλ, τῶν υἱῶν τοῦ βολιάδου Σισμάν, τοῦ βοεβόδα τοῦ Τυρνόβου, μοναρχία, ἥτις διὰ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ὑλικῶν πόρων κράτους ἰσχυρῶς ὠργανωμένου ἠδυνήθη νὰ ὑποβαστάσῃ τὸ μέγα βάρος τοῦ μακροῦ τούτου πολέμου. Ἀλλὰ μέχρι τοῦδε τὸ δυτικοβουλγαρικὸν τοῦτο κράτος εἶχε παραμείνει ὅλως σχεδὸν ἄγνωστον, καθὸ μὴ ἔχον ἀτυχῶς χρονικά, ὀφείλεται δὲ εἰς τὸν κ. Δρίνωβ ἡ τιμὴ τοῦ ὅτι ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς λήθης ἀνείλκυσεν αὐτό. Δὲν δύναμαι ν' ἀναδημοσιεύσω ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ἀξιολογώτατον αὐτοῦ πόνημα καὶ κατ' ἀνάγκην περιορίζομαι εἰς συνοπτικὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν, παραπέμπων τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ φωτισθῶσι πληρέστερον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν σελίδων αὐτοῦ, ῥωσιστὶ δυστυχῶς γεγραμμένων.

Τοῦ λόγου γενομένου περὶ τῆς ὀργανώσεως, ἣν μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ρώσων ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἐγκατέστησεν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ προσαρτηθέντι εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τμήματι τῆς Βουλγαρίας, ὡμίλησα ἤδη, κατὰ τὸν κ. Δρίνωβ, περὶ τοῦ μεγάλου τμήματος τῆς μοναρχίας τοῦ Συμεών, ὅπερ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου διέφυγε τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατάκτησιν, φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τὰς ἐπισυμβάσας περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ τσάρου Πέτρου δεινὰς ταραχὰς ἰσχυρότατα ὠργανώθη ὡς ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ τὸ σκῆπτρον βολιάδου τινὸς Σισμὰν καλουμένου. Ἐπαναστατήσας οὗτος τῷ 963 κατὰ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀνακηρυχθεὶς τσάρος τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας, ἔμεινεν ἔκτοτε ἀρχηγὸς τοῦ ἐθνικοῦ κόμματος, ἐναντίου πρὸς τὸ ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τῶν δύο υἱῶν τοῦ τσάρου Πέτρου, οἵτινες ἑκόντες ἢ ἄκοντες ἐγένοντο ταπεινοὶ τοῦ Βυζαντίου αἰχμάλωτοι. Κατέδειξα ἐπίσης, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, πόσον ἡ ἀνήκουστος καὶ τελεία ἕλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λειψις συγχρόνων πηγῶν καὶ μαρτυρίων καθίστησιν ἐς ἀεὶ σχεδὸν ἀδύνατον τὴν περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ δυτικοβουλγαρικοῦ τούτου κράτους ἱστορικὴν ἀνέλιξιν· οὐδ' αὐτὴ τοῦ κράτους τούτου ἡ ὕπαρξις εἶχε σχεδὸν ὑπονοηθῆ, ὁ δὲ Σισμὰν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, μόλις ὑπὸ τῶν χρονογράφων μνημονευόμενοι, εἶχον θεωρηθῆ μέχρι τοῦδε οὐχὶ ὡς οἱ πραγματικοὶ καὶ ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες, ἀλλ' ὡς ἁπλοῖ τυχοδιῶκται ἀρχηγοὶ τῆς ἀνταρσίας τῶν παραδουναβείων βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν. Μόνη ἴσως ἡ εἰς τὴν δυτικὴν Βουλγαρίαν μεταφορὰ τοῦ ἐκδιωχθέντος ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ ἀπὸ τῆς ἐν Δορυστόλῳ πατριαρχικῆς αὐτοῦ ἕδρας πατριάρχου Δαμιανοῦ, ἡ μνημονευομένη ἐν βυζαντινῇ πηγῇ παρατιθεμένη ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου [1]), προκειμένου περὶ τῆς θεσπισθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου καταστροφῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῆς Βουλγαρίας, ἦτο βέβαιον σχεδὸν τεκμήριον τῆς ὑπάρξεως ἀνεξαρτήτου βασιλείου, διαφυγόντος τὴν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ κατάκτησιν, καὶ ἠδύνατο ταχύτερον νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἱστορικῶν, ὅσοι μέχρι τοῦδε ἐμελέτησαν τὰ τῆς γενέσεως τῆς δευτέρας βουλγαρικῆς μοναρχίας. Ἀλλὰ δῶμεν τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Δρίνωβ.

«Τὰ μαρτύρια ὅσα ἀνέφερα, λέγει περίπου ὁ ῥῶσος ἱστορικός, τρανόν, καθ' ἡμᾶς, εἰσὶ τεκμήριον ὅτι, πλὴν τῶν παραδουναβείων καὶ παρὰ τὸν Αἷμον βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Δορυστόλου, τῆς Μικρᾶς Περεϊασλάβετς, τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ἄλλων, αἵτινες κατεκτήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, περιωρισμένον δὲ σχετικῶς ἀπετέλουν μέρος τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι, αἵτινες, κείμεναι ἐν τῇ μεταξὺ Ροδόπης καὶ Ἀδριατικοῦ εὐρείᾳ χώρᾳ, ἐξηκολούθησαν ἀποτελοῦσαι ἰδιαίτερον πολιτικὸν σῶμα ὅλως ἀνεξάρτητον. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἀπέστειλαν πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ μάρτιον τοῦ 973 πρέσβεις πρὸς τὸν γηραιὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ὄθωνα τὸν Α' ἐν

[1]) Catalogue des archevêques bulgares. Ἴδε Revue de l'Eglise bulgare σελ. 30, 34, σημ. 7 τοῦ κ. Δρίνωβ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεδλιμβούργῳ [1]). Ἐν κεφαλαίῳ, αἱ ἐπαρχίαι αὗται, ἀποσπασθεῖσαι πρῴην ἀπὸ τοῦ τσάρου Πέτρου καθ' ὃν καιρὸν αἱ ἐπαρχίαι, αἱ κατακτηθεῖσαι κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ἐνέμειναν πισταὶ εἰς τὸν νόμιμον τοῦτον ἡγεμόνα καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, κατηρτίσθησαν εἰς ἰδιαίτερον πολιτικὸν σῶμα ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σισμὰν καὶ τῆς δυναστείας αὐτοῦ καὶ ἀπετέλεσαν τότε τὸ δυτικὸν βασίλειον τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τοὺς μεγάλους ἐπὶ τῶν βασιλέων Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ ἀγῶνας παρὰ τὸν Αἷμον καὶ τὸν Δούναβιν μόνη ἡ Ἀνατολικὴ Βουλγαρία, ἐν ᾗ ἐξηκολούθησε βασιλεύουσα ἡ ἀρχαία δυναστεία τοῦ Συμεών, ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ρώσων πρῶτον καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἡ δὲ νέα δυτικὴ μοναρχία ἔμεινεν ἄθικτος, καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ἔθνους διετήρησε τὴν πλήρη πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ.

« Ἡ θεωρία αὕτη περὶ δύο βουλγαρικῶν βασιλείων, ὧν τὸ ἕτερον μόνον ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ κατεκτήθη, θεωρία, ἣν ὑποστηρίζω ἐνταῦθα, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ κ. Δρίνωβ, τρανώτατα ἐπιβεβαιοῦται ἐξ ὅσων γινώσκομεν περί τε τῆς γενέσεως καὶ περὶ τῶν περιστατικῶν τοῦ κατὰ τοῦ Βυζαντίου πολυκρότου βουλγαρικοῦ κινήματος, ὅπερ ἐξερράγη ἤδη ἀπὸ τοῦ 976, ἤτοι πέντε μόλις ἔτη μετὰ τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν νίκας τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, αὐτὴ δὲ πρὸ πάντων ἐξηγεῖ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐκείνου κινήματος, τοῦ τοσοῦτον ἰσχυροῦ καὶ συντόνου, ὅπερ ἀτελέστατα μέχρι τοῦδε κατενοήθη.

« Οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ [2]) ἀφηγοῦνται ὅτι ἅμα τῷ ἀπροόπτῳ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 976, οἱ Βούλγαροι ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπέδραμον τὰ θέματα τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τοῦ 980, ἤτοι μετὰ τέσσαρα μό-

[1]) Pertz, Monum germ. hist., SS, III, σελ. 62, 65. — Ἡ κατάκτησις τοῦ βασιλείου τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Βόριδος εἶχε τέλεον συμπληρωθῆ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους· οἱ ἀπεσταλμένοι ἄρα ἦσαν τοῦ δυτικοῦ βασιλείου τῆς Βουλγαρίας

[2]) Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνὸς τόμ. Β' σελ. 434.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λις ἔτη, θὰ ἴδωμεν ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου τούτου ἀφηγήσει τοὺς Βουλγάρους κατέχοντας ἐπαρχίας, οἵαι ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐφ' ὧν τὸ κράτος αὐτῶν οὐδέποτε εἶχεν ἐπεκταθῆ· θὰ ἴδωμεν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν στρατιὰν αὐτῶν εἰσελαύνουσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τσάρου αὐτῶν Σαμουὴλ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐνσπείρουσαν ἐν αὐτῇ τὸν τρόμον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐδῄωσε τὴν Θρᾴκην, τὴν Μακεδονίαν, τὰ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκυρίευσε πλεῖστα βυζαντινὰ φρούρια, ἐν οἷς καὶ τὴν ὀχυρωτάτην Λάρισσαν.

« Τοιαῦτα λοιπὸν τὰ ἐν τῇ δυτικῇ Βουλγαρίᾳ ἐπισυμβαίνοντα κατὰ τὰ ἔτη 980 καὶ 981, ἤτοι τέσσαρα ἢ πέντε μόλις ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Οἱ ἱστορικοί, οἵτινες, οὐδέποτε ἐξετάσαντες βαθέως τὸ ζήτημα, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας θεωροῦσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος κατεκτήσατο σύμπασαν τὴν Βουλγαρίαν, ὑπολαμβάνουσι τὰ ἄμα σχεδὸν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐκραγέντα κινήματα τῶν Βουλγάρων καὶ πάντα τὸν ἐπακολουθήσαντα μακρότατον πόλεμον ὡς ἁπλῆν τινα ἐκείνων ἐπανάστασιν κατὰ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, ὡς ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ ζυγοῦ. Ἀλλὰ τούτου δοθέντος, ἀνεξήγητον ἀποβαίνει πῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς δῆθεν ἀνταρσίας οἱ Βούλγαροι ἐγένοντο κύριοι ἐπαρχιῶν, οἵαι ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἑλλάς, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα περιστατικὰ μένουσιν ὅλως ἀκατάληπτα. Δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι δύο ἢ τριῶν ἐτῶν οἱ ἐπαναστάντες Βούλγαροι κατώρθωσαν οὐ μόνον ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ἑλλήνων ἅπαν τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς μοναρχίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνασχηματίσωσιν ἐν τῷ βραχυτάτῳ τούτῳ διαστήματι ὁλόκληρον πολιτικὸν οἰκοδόμημα, νὰ δημιουργήσωσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸν τακτικῶς ὠργανωμένον στρατὸν αὐτῶν, ὅστις ἐν ὀλιγίστῳ χρόνῳ ἐκυρίευσεν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν φρούρια, οἷα ἡ Λάρισσα, καὶ καθυπέταξε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου; Εἶναι ἆρά γε ἀνάγκη νὰ καταδείξωμεν ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοιούτου προγράμματος ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ καὶ ὑπὸ ἁπλῶν ἀνταρτικῶν στιφῶν θὰ ἦτο μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ γεγονὸς καὶ σχεδὸν μυθῶδες;

«Τὰ πρόδηλα ἄτοπα καὶ ἀδύνατα, τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς θεωρίας ὅτι τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο κίνημα ἦτο προϊὸν ἁπλῆς ἀνταρσίας τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ καθυποταγεισῶν βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν, δὲν διέλαθον οὐδὲ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας ταύτης, πρὸς ἐξήγησιν δ' αὐτῆς ἐπενόησαν διαφόρους ὑποθέσεις ἀνυποστηρίκτους καὶ πρὸς τὴν στοιχειωδεστάτην κριτικὴν ἀντικειμένας. Καί τινες μὲν ἠρκέσθησαν ἐπαναλαμβάνοντες ὅτι ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ τοσοῦτον ἐπὶ τετραετίαν ὅλην εἶχεν ἀπορροφήσει πάσας τὰς δυνάμεις καὶ πᾶσαν τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Βυζαντίῳ, ὥστε ἡ μὲν πρώτη οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ μέτρον πρὸς καταστολὴν τῆς βουλγαρικῆς ἀνταρσίας ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς, ἡ δὲ δευτέρα οὔτε κἂν ἐνόησε τὰς τοσοῦτον ταχείας καὶ γιγαντιαίας προόδους τῆς ἀνταρσίας ταύτης. Οἱ ἱστορικοὶ λοιπὸν οὗτοι ἐξακολουθοῦσι θεωροῦντες τὴν ἐσπευσμένην ἀνάκλησιν τῶν κατεχόντων τὴν Βουλγαρίαν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἅρπαγος ὡς ὑπεραρκοῦσαν ἐξήγησιν τῶν περιφανῶν ἐπιτυχιῶν τῶν βουλγάρων ἀνταρτῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἔτι τοῦ ἀγῶνος βλέπομεν πόλεις, οἷαι αἱ Σέρραι, ἡ Λάρισσα, ἡ Κόρινθος, ὑπὸ ἰσχυρῶν αὐτοκρατορικῶν φρουρῶν κατεχομένας· ἐὰν δ' αἱ ἀρχαῖαι αὗται τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας πόλεις διετήρησαν τὰς φρουράς αὐτῶν, κατὰ πολλῷ ἰσχυρότερον λόγον δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπογυμνωθῶσι τῶν βυζαντινῶν φρουρῶν τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου καὶ παρὰ τὸν Δούναβιν ἀνακτηθέντα ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ φρούρια, καὶ ὁ κοινότατος νοῦς ἀρκεῖ νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν νέων βασιλέων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προβῇ εἰς τοιοῦτο μωρὸν διάβημα, ἐκτιθεμένη ἑκουσίως εἰς τοὺς χειρίστους κινδύνους. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ὅτι ὁ Σαμουὴλ δὲν κατώρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θωσε βραδύτερον νὰ κυριεύσῃ ἕνεκα τῆς κρατερᾶς ἀντιστάσεως, ἣν ἀντέταξαν αὐτῷ αἱ βυζαντιναὶ βεβαίως φρουραὶ αὐτῶν, οὔτε τὸ Δορύστολον, οὔτε τὴν Φιλιππούπολιν, οὔτε τὴν Μεσημβρίαν, οὔτε τὴν Ἀγχίαλον, οὐτ' ἄλλην τινὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ ἀνακτηθεισῶν ὀχυρῶν πόλεων.

« Ἄλλοι δὲ συγγραφεῖς, ἐν οἷς ὁ Hilferding, οὐδόλως ἀρνούμενοι τὴν παρουσίαν βυζαντινῶν φρουρῶν ἐν ταῖς κυριωτέραις τῆς ὑπὲρ τὸν Αἷμον Βουλγαρίας πόλεσι, προσπαθοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι τὴν καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν τῆς βουλγαρικῆς ἀνταρσίας διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι αἱ φρουραὶ αὗται, περὶ ὧν δὲν γίνεται πλέον μνεία ἐν ταῖς πηγαῖς, ἀπεσφάγησαν κατὰ τὸ πλεῖστον, οἱ δ' ἐπιζήσαντες αὐτοκρατορικοὶ στρατιῶται ἔφυγον ἢ ηὐτομόλησαν εἰς τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ δύναταί τις σπουδαίως νὰ πιστεύσῃ ὅτι, ἐὰν τοιοῦτό τι συνέβαινε, δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ ἐλάχιστον ἴχνος, συνοπτικωτάτη τις μνεία παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις;

« Ἡ θεωρία μου, ἐπισυνάπτει ὁ κ. Δρίνωβ, ἔχει ἀκριβῶς τοῦτο τὸ πλεονέκτημα ὅτι καθιστᾷ περιττὰς πάσας ταύτας τὰς πλημμελεῖς κατ' αὐτὴν τὴν βάσιν ὑποθέσεις. Τὸ κατ' ἐμέ, οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ μέγας ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β' ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἔσχεν ἐν τῷ ἀνεξαρτήτῳ παραμείναντι βασιλείῳ τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας, οὗ ἡ ὕπαρξις ἄγνωστος μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς ἱστορικοὺς διετέλεσε καὶ τὸ ὁποῖον περιεσώθη κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατάκτησιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας [1]). Μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος τούτου τὸ βασίλειον, τὸ ἄρτι ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ βολιάδου Σισμάν, δὲν εἶχε περιέλθει εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἅμα μὲν διότι ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία φοβερὸς ἦν διὰ τὴν ἀρτιγέννητον

[1]) Ὁ κ. Κοκκώνης ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις τῷ 1877 Ἱστορίᾳ τῶν Βουλγάρων (σημ. ἐν σελ. 110) δὲν πιστεύει ὅτι τὸ δυτικὸν τοῦτο ἢ σισμανικὸν βουλγαρικὸν βασίλειον ὑπῆρχε κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατάκτησιν τοῦ κυρίως λεγομένου βουλγαρικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἐσχηματίσθη βραδύτερον ἐπιτυχούσης τῆς ἀνταρσίας τῶν Κομητοπούλων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μοναρχίαν ἀντίπαλος, ἅμα δὲ διότι περιεσπᾶτο περὶ πολλὰς ἐσωτερικὰς δυσχερείας. Ἀλλὰ μόλις τοῦ κρατεροῦ ἐκείνου βασιλέως ἐκλιπόντος, τὸ νεοσύστατον κράτος, ἐπωφελούμενον τοὺς δεινοὺς κινδύνους, εἰς οὓς περιῆγε τὸν Βασίλειον Β' ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας σφόδρα ἀπησχολημένης ἀλλαχοῦ. Οἱ ἡγεμόνες τῆς δυτικῆς ταύτης Βουλγαρίας διέθετον προδήλως πολλῷ μείζονας ἢ ὅσον ἐκ πρώτης ἀρχῆς δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις, κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον, καὶ περὶ τούτου οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, τὸ ἐγχείρημα αὐτῶν συμπαθέστατα προσηγορεύθη καὶ συντονωτάτης ἔτυχεν ὑποστηρίξεως παρὰ τῶν ὁμοφύλων λαῶν τῶν ὑποχειρίων καὶ αὖθις τοῖς Ἕλλησι γενομένων ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ περιστατικὰ ταῦτα, οἷς προσθετέον καὶ τὴν τεραστίαν ἐπέκτασιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ ταραχῶν μετὰ τὰς πρώτας νίκας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὑπῆρξαν τὸ μόνον ἀληθὲς αἴτιον τῆς ταχυτάτης ἐπιτυχίας τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος καὶ ἐπεξηγοῦσι πῶς ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν οὐ μόνον αἱ πλεῖσται τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατακτηθεισῶν ἐπαρχιῶν ἀπηλευθερώθησαν καὶ αὖθις ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι, αἵτινες μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου διηνεκῶς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἀνῆκον, ἀπεσπάσθησαν πφοσωρινῶς ἀπ' αὐτῆς. Οὗτος, καθ' ἡμᾶς, ὁ κύριος χαρακτὴρ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 978 ἐκραγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ κινήματος· δὲν ἦτο ἁπλῆ τις ἐξέγερσις ἢ ἀνταρσία τῶν τέως ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατακτηθεισῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ τακτικὸς κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας πόλεμος γενόμενος ὑπὸ τῆς ἀνεξαρτήτου παραμεινάσης δυτικῆς Βουλγαρίας· τοιαύτη ἡ ἄποψις, ὑφ' ἣν παρίσταται τὸ κίνημα τοῦτο ἐν ταῖς ἀφηγήσεσι τῶν χρονογράφων, ὅταν τις ἐπισταμένως αὐτὰς μελετήσῃ.

«Ὑπολείπεταί μοι νῦν νὰ ἐπεξεργασθῶ δι' ὀλίγων λέξεων τὴν κατ' ἀνάγκην συντομωτάτην ἱστορίαν τῆς δυτικῆς ταύτης Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτῆς μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ κατὰ Βυζαν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τίου ἀγῶνος τῷ 976. Τὸ νέον τοῦτο δυτικὸν βασίλειον εἶχεν ἱδρυθῆ ζῶντος ἔτι τοῦ τσάρου Πέτρου κατὰ τὴν μεγάλην ἀνταρσίαν τῶν ἐθνικοῦ βουλγαρικοῦ κόμματος ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος τούτου, καθὸ λίαν φιλικῶς πρὸς τὸ Βυζάντιον διακειμένου, κατὰ τὸ ἔαρ ἢ τὸ θέρος τοῦ 963. Τῆς ἀνταρσίας ταύτης, ἥτις κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἐπέτυχεν, ἡγεῖτο ὁ βολιάδης Σισμάν, ὁ ἐπικαλούμενος, ἀγνοοῦμεν διατί, κόμης, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ. Ὁ ἐκ τοῦ ἀγρίου παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γιάντρα καὶ κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἵμου κάστρου τοῦ Τυρνόβου καταγόμενος τολμηρὸς οὗτος Βούλγαρος ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἀπεσπάθησαν τότε ἀπὸ τοῦ βασιλείου τοῦ τσάρου Πέτρου. Ἔκτοτε δύο ὑπῆρξαν βουλγαρικαὶ μοναρχίαι, ἡ μὲν πρὸς ἀνατολάς, ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ. Ἐκ διαφόρων δὲ περισωθέντων μέχρι τοῦ νῦν ἱστορικῶν μνημείων ἐπιβεβαιοῦται ὅτι ὁ Σισμὰν ἀπεδέχθη τὸν τίτλον βασιλέως ἢ μᾶλλον τσάρου».

Δὲν δύναταί τις ἀκριβῶς νὰ εἴπῃ πόσον χρόνον οὗτος ἐβασίλευσεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Σκυλίτση, λέγοντος ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Πέτρου, τῇ 30 ἰανουαρίου 969 [1]), οἱ υἱοὶ τοῦ Σισμάν, οἱ Κομητόπωλοι, ὡς ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἀποκαλοῦνται, ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος αὐτῶν ἡγεμόνος ὅπως ἁρπάσωσι τὸ στέμμα αὐτοῦ, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ πρῶτος μονάρχης τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας εἶχεν ἀποθάνει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀφοῦ ἐνήργουν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· ἐκ δὲ τῆς αὐτῆς μαρτυρίας τοῦ χρονογράφου τούτου μανθάνομεν καὶ ὅτι οἱ νέοι ἐθνικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας ἐκαραδόκουν μετὰ προσοχῆς πᾶσαν εὐκαιρίαν ὅπως καταλάβωσι τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἔμειναν πισταὶ εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ τσάρου Πέτρου. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 969 πρῶτον τοῦτο ἐγχείρημα ἐναυάγησε, κα-

[1]) **Jirecek, Geschichte der Bulgaren** σελ. 126. Ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία τελεῖ κατὰ τὴν 30 Ἰανουαρίου τὴν μνήμην τοῦ βασιλέως τούτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θόσον οἱ υἱοὶ τοῦ Πέτρου κατώρθωσαν τὴν φορὰν ταύτην νὰ διατηρήσωσι τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἑλλήνων τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἐφ' οὗ ἀνῆλθεν ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Βόρις.

Ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Σισμάν, τῶν καλουμένων Σισμανιδῶν τοῦ Τορνόβου ἢ ἁπλῶς Κομητοπώλων, Δαυΐδ, Μωϋσέως, Ἀαρὼν καὶ Σαμουήλ, τοῦ καὶ Στεφάνου ἢ Στεφάνου Σαμουὴλ καλουμένου [1]), διεδέξατο τὸν πατέρα ὁ Δαυΐδ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖται ὑπὸ διαφόρων ἱστορικῶν μνημείων, ἐν οἷς καὶ ὁ Κατάλογος τῶν βουλγάρων βασιλέων τῆς μονῆς Ζωγράφου, μνημεῖον ἀρχαιότατον, ἐν ᾧ ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἀναγράφεται εὐθὺς μετὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ. «Ἐλεήσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Σισμάν, τὸν Δαυΐδ, τὸν Σαμουήλ κτλ.» Ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία ἔταξε τὸν Δαυΐδ ἐν τῷ χορῷ τῶν ἁγίων, καὶ ἀνευρίσκονται ἔτι καὶ νῦν ἔν τισι βουλγαρικαῖς ἐκκλησίαις εἰκόνες αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «ὁ βούλγαρος ἅγιος βασιλεὺς Δαυΐδ». Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ρίλου σώζεται καὶ ἀρχαία αὐτοῦ εἰκών, ἑτέρα δέ τις ὑπάρχει ἐν σλαυωνικῷ ἐκκλησιαστικῷ βιβλίῳ, ἐκδοθέντι ἐν Πέστῃ κατὰ τὸν ιη΄ αἰῶνα [2]). Αἱ χειρόγραφοι αὐτοῦ βιογραφίαι καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαιοτέρων πηγῶν γραφεῖσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ ιη΄ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Παϊσίου ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι Καταλόγῳ τῶν βουλγάρων ἁγίων λέγουσιν ὅτι ὁ εὐσεβὴς ἡγεμών, παραχωρήσας τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σαμουήλ, ἀπῆλθεν εἰς μοναστήριον καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαβὼν ἁγίως καὶ θεαρέστως ἔζησε, ταχέως δ' ἀπέθανε, καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἀνεκομίσθη ἀπὸ τῶν Βοδενῶν εἰς τὴν Ἀχρίδα. Οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ μόλις ποιοῦνται μνείαν τοῦ ἡγεμόνος τούτου· ὁ Σκυλίτσης, ὅστις οὐδόλως ἐν τούτῳ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν χειρογράφων βιογραφιῶν τοῦ ἁγίου βασιλέως, λέγει ἁπλῶς ὅτι «ἀπεβίω ἀναιρεθεὶς μέσον Καστορίας καὶ Πρέσπας κατὰ τὰς

[1]) Ἴδε παρὰ Κοκκώνῃ (ἔ. ἀ. σελ. 116 σημ.) πῶς ἐκ παραδρομῆς ἐπιστεύθη ὅτι ὁ Σαμουὴλ ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα Μοκρός. Ἴδε Ἄνναν Κομνηνὴν τόμ. Α΄ σελ. 343.

[2]) **Stemmatographion** τοῦ **Jejerovicz** ἐν Βιέννῃ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λεγομένας Καλὰς Δρῦς παρά τινων Βλάχων ὁδιτῶν». Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἴσως ἀδύνατος ὁ συμβιβασμὸς τῶν δύο τούτων μαρτυριῶν· θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως πῶς ὁ Σαμουήλ [1]), ὅστις ἦτο ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ Σισμάν, διεδέξατο ἀμέσως τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ ἀδελφόν, διότι οἱ δύο ἄλλοι ἀπωλοντο ἐπίσης διὰ βιαίου θανάτου.

Τὰ πρῶτα προδρομικὰ τοῦ μεγάλου ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου κινήματα ἐγένοντο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ τσάρου Δαυίδ. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἤρξατο, ὡς εἴδομεν, πρὸ τοῦ 969, καθόσον ἐξηκολούθει ἤδη βασιλεύων κατὰ τὴν γενομένην κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποστασίαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, τῶν ἄλλων Σισμανιδῶν, κατὰ τῶν διαδόχων τοῦ τσάρου Πέτρου· διήρκει δὲ πιθανῶς καὶ ὅτε ἀπέθανεν, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, ὁ δεύτερος τῶν ἀδελφῶν Μωϋσῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Σερρῶν τῷ 976 ἢ 977. Μεταξὺ λοιπὸν τοῦ 977 καὶ τοῦ 979 ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Σαμουήλ, ὅστις τῷ 980, ὡς μετὰ θετικότητος γινώσκομεν, ἦρχε μόνος τοῦ δυτικοβουλγαρικοῦ βασιλείου.

Ἀποπειραθῶμεν νῦν μετὰ τοῦ κ. Δρίνωβ νὰ διαχαράξωμεν ὡς ἔγγιστα τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου τούτου τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ῥωσοβυζαντινοῦ πολέμου καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, ὃν κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἡ μοναρχία αὕτη ἐπεχείρησε τῷ 976. Νοτιοδυτικῶς τὰ ὅρια ταῦτα δὲν παρεσαλεύθησαν, ἔμενον δ' ἀμετάβλητα καὶ τὰ πρὸς νότον εὐρύτατα ὅρια τῆς παλαιᾶς καὶ μήπω διχοτομηθείσης Βουλγαρίας τῶν Συμεὼν καὶ τῶν Πέτρων· ἀπόδειξις δὲ τούτου ὅτι ὁ πόλεμος τοῦ 976 κατήρξατο ἀκριβῶς διὰ τῆς πολιορκίας τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Λαρίσσης, αἵτινες καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου ἦσαν, ὡς γινώσκομεν, παραμεθόρια βυζαντινὰ φρούρια. Ἐὰν δ' ἡ Βουλγαρία διετήρησε κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τὰ ὅρια αὐτῆς, ἐπόμενον εἶναι ὅτι

[1]) Τὸ περὶ τοῦ βολιάδου Πιγγίου ἔγγραφον τοῦ ἔτους 994 κατηγορεῖ ῥητῶς τὸν Σαμουὴλ ὅτι ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ ἔπειτα ἐδολοφόνησεν αὐτόν. Ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη ὑπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐπικυροῦται καὶ ἐπομένως μέχρι νεωτέρων πληροφοριῶν μένει ὕποπτος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διετήρησε ταῦτα καὶ πρὸς δυσμάς, κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) πρὸς νότον μέχρι τῆς τοῦ Δρίλωνος (Δρίνου) πρὸς βορρᾶν. Τὸ ἀνατολικὸν ὅριον ἤρχιζε πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Δεσποτοβουνίου ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀχῆ Τσελεμπῆ, ἐντεῦθεν ἐχώρει πρὸς βορρᾶν παρακολουθοῦν τὰς κορυφὰς τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Ῥοδόπης, εἶτα τὰς τοῦ «Μέσου Ὄρους», τοῦ χωρίζοντος τὰς πεδιάδας τῆς Σοφίας, ἔνθα μετηνέχθη τὸ πρῶτον [1]) ἡ ἕδρα τοῦ ἐκ Σιλιστρίας ἐκδιωχθέντος βουλγαρικοῦ πατριαρχείου, καὶ τὰς τοῦ Ἰχτιμὰν ἀπὸ τῶν τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ ἀκολούθως διήρχετο τὸ μέγα Ἑτροπὸλ Βαλκάν. Πέραν τῆς ὀροστοιχίας ταύτης τὸ ὅριον ἀποβαίνει μᾶλλον δυσδιόριστον· ἐν τούτοις ὁ κ. Δρίνωβ νομίζει, ὀρθῶς τὸ κατ' ἐμέ, ὅτι αἱ μεγάλαι παρὰ τὸν Δούναβιν βουλγαρικαὶ πόλεις Βελιγράδιον καὶ Βιδύνη ἔμειναν ἄθικτοι ὑπὸ τοῦ ἑλληνορρωσικοῦ πολέμου καὶ ἐπομένως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ ὑπὸ τοῦ Σισμὰν καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ αὐτοσχεδιασθέντος βασιλείου. Βεβαίως, λέγει, ἐὰν πόλεις τόσον ὀχυραὶ καὶ ἐπίσημοι κατεκτῶντο ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι, οἵτινες καὶ τῶν ἐλαχίστων πόλεων, οἷαι ἡ Δινεία καὶ ἡ Πλίσκουβα, τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἅλωσιν ἀναφέρουσι, θὰ ἐποιοῦντο μνείαν αὐτῶν. Τῆς ὑποθέσεως ταύτης παραδεκτῆς γινομένης, δὲν θὰ ἠπατᾶτό τις ἴσως παρατείνων τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας πέραν τοῦ Ἑτροπὸλ Βαλκὰν κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Ἴσκρου μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ εἰς τὸν Δούναβιν.

Οὕτω λοιπὸν τὸ σύνολον τῶν βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν, τῶν κειμένων πρὸς δυσμὰς τοῦ Δεσποτοβουνίου, τοῦ Μέσου Ὄρους καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴσκρου, εἶχον καταρτισθῆ ἤδη πρὸ τοῦ μεγάλου ῥωσοβυζαντινοῦ πολέμου εἰς ἰδιαίτερον πολιτικὸν σῶμα, ὅπερ ἔμεινεν ἄθικτον ἐκ τοῦ πολέμου τούτου. Καὶ μετὰ τὴν κατάκτη-

[1]) Ἀπόδειξις ὅτι ἡ Σοφία δὲν εἶχε κατακτηθῆ ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ καὶ παρέμεινε βουλγαρικὴ πόλις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ τῶν μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως περιλαμβανομένων χωρῶν, αἵτινες ἀπήρτιζον τὴν κυρίως λεγομένην Ἀρχαίαν Μοισίαν, αἱ δυτικαὶ αὗται ἐπαρχίαι διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ἐχρησίμευσαν δὲ ὡς πυρὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς εὐρείας μέν, ἀλλ' ἐφημέρου μοναρχίας τοῦ Σαμουήλ, ἥτις δὲν ἦτο, ὡς ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο, νέον βουλγαρικὸν βασίλειον ἐξ ὑπαρχῆς δημιουργηθέν, ἀλλ' ἀνέθορεν ἐκ τῶν ἀνεξαρτήτων παραμεινάντων ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ βασιλείου τοῦ μεγάλου Συμεών [1]).

Καιρὸς νὰ προβῶμεν τέλος εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἐκπάγλου ἐκείνου ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου, τοῦ μακροτάτου καὶ λυσσαλέου, περὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ ὁποίου ὀλιγίστας δυστυχῶς ἔχομεν πληροφορίας, σποράδην ἐρριμμένας καὶ ἐλεεινῶς ἀνεπαρκεῖς. Αἱ ἀρχαὶ ἰδίᾳ τοῦ πολέμου τούτου ὅλως σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς ἡμᾶς εἶναι. Τὸ μόνον, ὅπερ μετά τινος θετικότητος γινώσκομεν, εἶναι ὅτι ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατήρξαντο, φαίνεται, τῶν ἐχθροπραξιῶν οἱ Βούλγαροι, ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου αὐτῶν, ἐκ τῆς νεότητος καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν διαδόχων αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἐκ τῆς διαταράξεως, ἣν ἐπήνεγκε καθ' ἅπαν τὸ κράτος ἡ στάσις τοῦ Βάρδα. Τὸ ἐθνικὸν κίνημα, ὅπερ ἐξεδηλώθη καὶ δι' ἀμέσου ἐπιθέσεως τῆς ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἀλβανίας ἀπαρτιζομένης ἀνεξαρτήτου Βουλγαρίας καὶ δι' ἀλλεπαλλήλων στάσεων τῶν ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις, ὅσαι ἀπὸ μικροῦ ἐγένοντο καὶ αὖθις μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ κράτους, εἶχε καὶ τὴν φορὰν ταύτην ὡς ἀρχηγούς, — καθ' ἃ λέγουσιν ὁ Σκυλίτσης, ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ

[1]) Ἴδε ἐν σελ. 119 τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Δρίνωβ τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς δῆθεν προελάσεως τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατάκτησιν τῆς παραδουναβίου Βουλγαρίας μέχρι τῆς Ρασκίας καὶ τῆς Ζουπανίας (τῆς νῦν Σερβίας), προελάσεως ἀναφερομένης ἐν τῷ ΚΓ' κεφαλαίῳ τοῦ Regnum Slavorum τοῦ ἱερέως τῆς Δισκλείας. Κατὰ τὸν κ. Δρίνωβ, ἡ ἀφήγησις αὕτη οὐδεμίαν ἔχει ἱστορικὴν ἀξίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ζωναρᾶς [1]), ἐπιβεβαιοῦσι δὲ καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ μαρτυρίαι — τοὺς υἱοὺς τοῦ βολιάδου Σισμάν, τοὺς τέσσαρας Κομητοπώλους [2]) ἢ υἱοὺς τοῦ Κόμητος [3]), ὡς πάντοτε ἀποκαλοῦσιν αὐτοὺς οἵ τε βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ ὁ Γιαχγιᾶ. Οἱ τέσσαρες οὗτοι νέοι ἀνεγνώριζον μὲν ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν καὶ τσάρον τὸν πρωτότοκον Δαυΐδ, ἀναγορευθέντα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλὰ διηύθυνον ἀπὸ κοινοῦ πάντες τὴν κατὰ Βυζαντίου ἐπίθεσιν. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι, ὧν τὸν θυελλώδη βίον εὐκταῖον ἦτο νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβέστερον, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν ἀληθεῖς ἥρωες, ἔνθερμοι παλινορθωταὶ ἔθνους σχεδὸν ἐκπνέοντος ὑπὸ τὰς ξενικὰς προσβολάς, στερηθέντος τῆς ἀρχαίας βασιλικῆς αὐτοῦ δυναστείας καὶ ἀπεγνωσμένως ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς παλιγγενεσίας αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν εὐτόλμων ἐκείνων καὶ ἐνθουσιωδῶν ἐθναρχῶν. Ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἀφηγήσεσιν, αἵτινες ἀποπνέουσι διάπυρον φιλοπατρίαν, οἱ υἱοὶ τοῦ βολιάδου Σισμὰν ἀπεκαλοῦντο νέοι Μακκαβαῖοι, καὶ αὐτὸ καὶ μόνον τὸ περίδοξον τοῦτο ὄνομα, ὅπερ ἐδόθη αὐτοῖς ὑπὸ λαοῦ, ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς μελέταις τοῦ ὁποίου μεγίστην κατεῖχε θέσιν ἡ ἀνάγνωσις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπιμαρτυρεῖ περὶ αὐτῶν εὐγλωττότερον πάσης ἄλλης συγχρόνου ἀφηγήσεως. Πόσον ἐπεθυμοῦμεν νὰ φαντασθῶμεν τοὺς ἐλευθέρους ἐκείνους καὶ ἀκατασχέτους ἀγωνιστὰς ἄγοντας διὰ τῶν ἀπεράντων καὶ ἀδιαχωρήτων δασῶν καὶ διὰ τῶν ἀγρίων παρόδων τῆς ὀρεινῆς

[1]) Κεδρηνὸς τόμ. Β' σελ. 434, Ζωναρᾶς (ἔκδ. Δινδορφίου). τόμ. Δ. σελ. 40.

[2]) Περὶ τῆς περιέργου λέξεως Κομητόπωλος ἴδε Ρόζεν ἔ. ἀ. σημ. 145 καὶ τὴν περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου βιβλιογραφίαν τοῦ κ. Θ. Οὐσπένσκη (Ἐφημερὶς τοῦ ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, τεῦχος ἀπριλίου τοῦ 1884 σελ. 288 κ. ἑ.) Ὁ κ. Οὐσπένσκης, καταπολεμῶν τὴν γνώμην τοῦ βαρώνου Ρόζεν, ἐπιστημονικώτατα ἐξετάζει τὰ ἡμαρτημένα καὶ τὰ ἀσαφῆ (καὶ ἰδίᾳ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Κομητόπωλον Σαμουὴλ ὧν ἕνεκα αἱ πληροφορίαι αἱ ὑπὸ τοῦ Γιαχγιᾶ ἀναφερόμεναι ἀποβάλλουσι τὸ πλεῖστον τῆς πίστεως αὐτῶν. Οἱ ἀρμένιοι ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦσι τοὺς Κομητοπώλους «Καμσαδζάκ». Ἡ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Ταρωνίτου ἢ Ἀκογὶγκ ἀφήγησις τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῶν εἶναι βεβαίως λίαν ἀνακριβής. Ἴδε τὴν σημείωσιν 2 τῆς σελ. 120 τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Λιμπόδσκη.

[3]) Βουλγαριστὶ βολιάδης, βογιάρος. Οἱ βολιάδαι ἐξεπροσώπουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν κτηματιῶν. Ἴδε Θ. Οὐσπένσκη, Ὑπόμνημα ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημειώσει, σελ. 291.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτῶν χώρας τοὺς ἀξέστους βουλγάρους χωρικοὺς ἢ τὰ κρεῖττον ὠργανωμένα τακτικὰ στρατεύματα τῆς νέας βασιλείας τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Σισμὰν εἰς ἔφοδον κατὰ τῶν ἐν τοῖς βυζαντινοῖς ὁρίοις φρουρίων τῶν ὑπὸ ῥώσων, ἀρμενίων ἢ γεωργιανῶν μισθοφόρων φυλασσομένων!

Ἐκ πάσης τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἀγῶνος δύο ἢ τρία μόλις γινώσκομεν γεγονότα. Παρὰ τὰς ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ μεγάλας δυσχερείας, οἱ Βυζαντινοὶ ἀντέταξαν βεβαίως ἐρρωμένην ἀντίστασιν εἰς τὰς ὁσημέραι τολμηροτέρας τῶν Βουλγάρων ἐπιθέσεις, καὶ καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῶν Βυζαντινῶν ὁρίων, ἰδίᾳ δὲ περὶ τὰ ἄγρια ὄρη τῆς Ῥοδόπης, πλεῖστα κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἐπισυνέβησαν γεγονότα, ἀτάκτων συμπλοκαὶ καὶ αἰφνιδιασμοὶ καὶ ἐπιβολαί· ἀλλ' οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοί, οἱονεὶ μεμαγευμένοι ἐκ τοῦ μεγαλείου τοῦ κατὰ τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἄρπαγος ἀγῶνος καὶ ὅλως ἀπερροφημένοι ὑπὸ τῆς ἀφηγήσεως τῶν περιβοήτων ἐν Ἀνατολῇ ἐκστρατειῶν, οὐδὲ λέξιν περὶ τῶν δευτερευόντων τούτων, κατὰ τὸ φαινόμενον, γεγονότων λέγουσι. Πάνθ' ὅσα γινώσκομεν περὶ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 976 μέχρι τοῦ 980, περιορίζονται εἰς τὰ ἑπόμενα· Τὴν ἀκατάπαυστον τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἐπίθεσιν διηύθυνον οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Σισμάν· καὶ ὁ μὲν πρωτότοκος Δαυὶδ ἦν Τσάρος, ὁ δ' ἀμέσως μετ' αὐτὸν Μωϋσῆς πρῶτος πάντων ἀπέθανε λίθῳ ἀπὸ τοῦ τείχους βληθείς, ὡς ὁ Σκυλίτσης λέγει, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων πολιορκίαν τῶν Σερρῶν, ἀξιολόγου τότε φρουρίου· γνωστὸν δὲ ὅτι αἱ Σέρραι εἶναι καὶ νῦν ἐκ τῶν σημαντικωτάτων πόλεων τῆς Μακεδονίας, κειμένη βορειανατολικῶς τῆς Θεσσαλονίκης εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Περὶ τῆς πολιορκίας τῆς εἰρημένης πόλεως μόνην ταύτην τὴν πληροφορίαν ἔχομεν, ἥτις ὅμως εἶναι λίαν πολύτιμος, καθὸ ἀποδεικνύουσα ὅτι, ἀφοῦ οἱ ἡγεμόνες τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας ἦσαν ἔκτοτε εἰς θέσιν νὰ προβῶσιν εἰς πολιορκίαν ὀχυρωτάτου φρουρίου, οἷον ἦσαν αἱ Σέρραι,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θὰ εἶχον ἤδη τακτικὰ στρατεύματα, ἀληθῆ στρατὸν μετὰ πολιορκητικοῦ ὑλικοῦ· δὲν ἦσαν ἄρα, ὡς ἐπὶ μακρὸν ἐπιστεύθη, ἀρχηγοὶ ἀτάκτων στιφῶν βουλγάρων ἐπαναστατῶν. Ἡ γνώμη αὕτη ἦτο αὐτόχρημα ὕβρις οὐ μόνον κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἦσαν τότε πολλῷ ἰσχυρότεροι καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένοι ἢ ὅσον γενικῶς ἐπιστεύετο, ἀλλὰ πρὸ πάντων κατὰ τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ὅστις πρὸς κατασύντριψιν τοσοῦτον εὐτελῶν ἀντιπάλων δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην τεραστίους ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην νὰ καταβάλῃ ἀγῶνας. Κατὰ τὸν Σκυλίτσην, ἡ πολιορκία αὕτη φαίνεται γενομένη τῷ 976 ἢ βραδύτερον τῷ 977, τὸ ἀκριβὲς δὲ τῆς χρονολογίας ταύτης διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πόλις τῶν Σερρῶν, καθὸ μεθόριος, ἐκ τῶν πρώτων πιθανώτατα τὰς ἐφόδους τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων ὑπέστη ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Εἶπον ὅτι ὁ Τσάρος Δαυὶδ φαίνεται βασιλεύσας μέχρι τοῦ 977 ἢ τὸ βραδύτερον τοῦ 979, καθόσον, ὡς θὰ ἴδωμεν, τῷ 980 εἶχεν ἤδη διαδεχθῆ αὐτὸν ὁ Σαμουήλ. Ὑπομιμνήσκω δὲ καὶ ὅτι, κατὰ τὰς βουλγαρικὰς πηγάς, ὁ εὐσεβὴς οὗτος ἡγεμών, παραιτηθεὶς ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σαμουήλ, ἐγένετο μοναχὸς καὶ ἐν ἁγιότητι τὸν βίον ἐτελεύτησε, κατὰ δὲ τὸν Σκυλίτσην, «ἀπεβίω ἀναιρεθεὶς μέσον Καστορίας καὶ Πρέσπας κατὰ τὰς λεγομένας Καλὰς Δρῦς παρά τινων Βλάχων ὁδιτῶν», ἐκ τῶν βλαχοποιμένων ἐκείνων, οἵτινες ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἐκεῖ κατῴκουν, ἄξεστοι δὲ καὶ ἄγριοι μέχρι τοῦ νῦν παραμείναντες (;) ὀχληροτάτη ἐνίοτέ εἰσι συνάντησις εἰς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἢ Θεσσαλίᾳ περιοδεύοντας (!!).

Τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Δαυὶδ διεδέξατο ἀμέσως ὁ Σαμουὴλ (ὁ καὶ Στέφανος Σαμουήλ), ὁ μέγας τσάρος Σαμουήλ, ἐκ τῶν μεγίστων τῆς Βουλγαρίας ἡγεμόνων καὶ ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων καὶ ἥκιστα γνωστῶν ἀνδρῶν τοῦ ι΄ αἰῶνος, ὁ ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἡρωϊκῶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἀγωνισάμενος κατὰ τοῦ βασιλέως Βασιλείου καὶ κατὰ πασῶν τῶν δυνάμεων τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοκρατορίας. Γινώσκομεν θετικῶς ὅτι τῷ 900 ἦν ἤδη τσάρος τῆς ἀνεξαρτήτου Βουλγαρίας. Ἔδει βεβαίως νὰ προτιμηθῇ δικαιώματι πρεσβείων ὁ ἐπιζῶν ἀδελφὸς Ἀαρών, ἀλλὰ καὶ αὐτός, ὡς πρῴην ὁ Μωϋσῆς, ἀπέθανε βιαίῳ θανάτῳ. Ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Ζωναρᾶς λέγουσιν ἁπλῶς ὅτι τὸν Ἀαρὼν τοῦτον, ἢ τὰ τῶν Ῥωμαίων φρονοῦντα καὶ ἐπομένως ὕποπτον ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πατρίδος γενόμενον, ἢ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ μόνῳ περιποιούμενον, ἴσως δὲ καὶ δι' ἀμφότερα, παγγενεὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σαμουὴλ ἐφόνευσε τῇ 14 μηνὸς ἰουλίου ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ῥαμετανίτζας [1]), διασωθέντων μόνων τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, τοῦ Ἰωάννου Βλαδοσθλάβου καὶ τοῦ Ἀλουσιάνου τοῦ καὶ Σφενδοσλάβου λεγομένου. Ὁ πρῶτος, λέγει ὁ Σκυλίτσης, ὅστις καὶ μόνον αὐτὸν ἀναφέρει, ἐσώθη ἀπὸ τῆς λύσσης τοῦ Σαμουὴλ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ τελευταίου τούτου Ραδομιροῦ τοῦ καὶ Ρωμανοῦ, ὁ δὲ δεύτερος, παῖς ἔτι ὢν τότε, ἦχθη κρυφίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπὶ μακρὸν ἔλαθε βιῶν [2]).

Ἐκ πάντων τῶν ἀρρένων τοῦ μεγάλου βολιάδου τοῦ Τορνόβου καὶ πρώτου τσάρου τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας Σισμὰν μόνος πρὸς διαδοχὴν τῆς βασιλείας καὶ πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἀγῶνος ὑπελείπετο ὁ Σαμουήλ, καὶ μετ' ἀνδρικοῦ φρονήματος καὶ ἀκλονήτου θάρρους ὁ ἀκατάσχετος καὶ βιαιοπαθὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἀνέλαβεν εἰς χεῖρας τὴν διεύθυνσιν τῶν τυχῶν τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἐπὶ πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη λυσσαλέος καὶ ἔκπαγλος πολέμιος, κατὰ κέρας ἐπιτιθέμενος κατὰ τῆς μεγάλης ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατέστησε. «Καὶ καθίσταται, λέγει ὁ Σκυλίτσης, μόναρχος Βουλγαρίας ἀπά-

[1]) Ὑπομιμνήσκω ὅτι ὁ λεγόμενος χάρτης τοῦ βολιάδου Πιγγίου, ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Συμεών, ποιεῖται μνείαν τῆς ὠμότητος τοῦ Σαμουὴλ οὐ μόνον πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, οὗ διέταξε τὴν τύφλωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

[2]) Καὶ ὁ Ζωναρᾶς (ἔκδ. Δινδορφίου σελ. 110) μόνον τὸν υἱὸν τοῦτον τοῦ Μωϋσέως ἀναφέρει, ἀλλ' ὀνομάζει τοῦτον Ἰωάννην Σφενδοσλάβον. Ὑπάρχει ἐν τούτοις βεβαίως σύγχυσίς τις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σης ὁ Σαμουήλ· οὗτος, πολεμικὸς ἄνθρωπος ὢν καὶ μηδέποτε εἰδὼς ἡρεμεῖν, τῶν ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων ταῖς πρὸς τὸν Σκληρὸν μάχαις ἀσχολουμένων ἀδείας τυχών, κατέδραμε πᾶσαν τὴν ἑσπέραν». Πᾶν ὅ,τι γινώσκομεν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἥρωος περιορίζεται δυστυχῶς εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις.

Δὲν ἦτο βεβαίως τυχαῖος ὁ ἀνήρ, ὅστις ἠδυνήθη τοσοῦτον ταχέως νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ τῇ δαπάνῃ τοῦ κολοσσαίου αὐτοῦ γείτονος οὕτως, ὥστε ν' ἀπειλήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἀτάκτων ὁμάδων ἀγροτῶν καὶ ὀρεσιβίων ἀνδρῶν νὰ καταρτίσῃ τακτικὰς στρατιὰς ἱκανὰς ν' ἀγωνίζωνται ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν κρατίστων τότε τῆς οἰκουμένης στρατευμάτων καὶ νὰ νικῶσιν αὐτὰ ἐν μάχαις ἐκ τοῦ συστάδην. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὑπῆρξε βάρβαρος, ἀπάνθρωπος, δόλιος, ἥκιστα εὐσυνείδητος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο οὐδεὶς τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡγεμόνων τῶν λαῶν διέφερεν αὐτοῦ, ὁ δὲ πρώτιστος αὐτοῦ ἀντίπαλος, ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ὁ Β', ὑπερέβη αὐτὸν κατὰ τὴν ὠμότητα καὶ τὴν δολιότητα. Ὁπωσδήποτε, θαυμαστὸς ἐγένετο πολεμικὸς ἀνήρ, σιδηροῦς, ἀνδρεῖος, ἀκαταπόνητος, ἀνώτερος φόβου καὶ καμάτου, ἀπτόητος, γονιμώτατος εἰς δόλους καὶ εἰς στρατηγήματα κατὰ τὸν δεινότατον ἐκεῖνον ἀγῶνα, τέλειος στρατηγικὸς ἀνὴρ καὶ οὐδαμῶς τῶν ἀρίστων στρατηγῶν ἐλαττούμενος. Τὰ μάλιστα διευκολυνθεὶς ἐκ τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ ἐκραγεισῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ αὐτοκρατορίᾳ ταραχῶν, αἰωνίως καραδοκῶν πρὸς ἐκμετάλλευσιν πάσης εὐκαιρίας, ἐνεργητικὸς καὶ δραστήριος ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν, δὲν ἔπαυσεν ὀργανῶν μετὰ ζήλου τὸ ὁμόθυμον τῆς πατρίδος αὐτοῦ κίνημα πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ στυγεροῦ ἑλληνικοῦ ζυγοῦ.

Ὁ Σκυλίτσης λέγει ῥητῶς ἐν τῇ παρατεθείσῃ ἀνωτέρω περικοπῇ, δι' ἧς αὐτός τε καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς αὐτοῦ Κεδρηνὸς ἄρχονται τῆς ἀφηγήσεως τοῦ μεγάλου ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου, ὅτι ὁ ἀτρόμητος ἐθνεγέρτης, τῶν ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων τοῖς ἐμφυλίοις ἀσχολουμένων, ἄδειαν εὑρηκώς, ἠδυνήθη νὰ κατα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δράμῃ ἀτιμωρητεὶ πάσας τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, πᾶσαν, ὡς λέγει, τὴν ἑσπέραν, καὶ ὀνομάζει οὐ μόνον τὴν Θρᾴκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ πρόσχωρα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπωτέραν Θεσσαλίαν καὶ τὸ ἀπώτατον θέμα τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ὁ Ζωναρᾶς δέ, τὸν Σκυλίτσην ἀντιγράφων, λέγει ὅτι ὁ Σαμουήλ, ἐπωφελούμενος τὴν ἐμφύλιον ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ στάσιν, « τὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἑσπέρια ξύμπαντα περιήει, οὐ ληϊζόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χώρας ἅμα καὶ τὰς πόλεις περιποιούμενος ἑαυτῷ ». Καὶ πράγματι πλείστας καθυπέταξε χώρας μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς μεγάλων αὐτοκρατορικῶν πόλεων καὶ ἐρυμνῶν φρουρίων, τὰς μὲν ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον, τὰς δὲ ἐπὶ τριακοντατετίαν καὶ ἐπέκεινα. Ἕτερος βυζαντινὸς συγγραφεύς, ὁ Ἰωάννης Τζέτζης, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ιϐ' αἰῶνος καὶ ὀνομαστὸς διὰ τὰς γνώσεις αὐτοῦ, λέγει ὅτι, ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Πίνδου μέχρι τῶν πεδιάδων τῆς Λαρίσσης καὶ ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Κ]πόλεως, πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας ὑποχείριοι τοῖς Βουλγάροις ἦσαν πρὶν ἢ ὁ ἔνδοξος Βασίλειος τὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους τούτου χαλινώσῃ.

Ἡ εὐρεῖα χερσόννησος, ἡ χθὲς μὲν ἔτι Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, σήμερον δὲ Χερσόννησος τοῦ Αἵμου καλουμένη καὶ κατὰ τὴν ἐποχήν, ἧς τὴν ἱστορίαν γράφομεν, ἀπαρτίζουσα τὸ δυτικὸν μέρος τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὴν Δύσιν, κατὰ τὴν ἐπίσημον ἔκφρασιν, ἀξιοσημείωτον ἔχει ὀρογραφικὸν σύστημα Ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Εὔξεινον Αἰμονίου ἀκρωτηρίου ὑψηλὴ καὶ μεγαλοπρεπὴς ὀρέων σειρὰ χωρεῖ δυτικῶς κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Ἀδριατικήν· καὶ μέχρι μὲν τοῦ μέσου αὐτῆς, ἢ ἀκριβέστερον μέχρι σχεδὸν τοῦ σημείου, καθ' ὃ διέρχεται αὐτὴν ἡ πάροδος τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ σειρὰ αὕτη πάλαι μὲν ἀπεκαλεῖτο Αἷμος, νῦν δὲ Βαλκάνια· πέραν δὲ τοῦ σημείου τούτου αἱ προεκτάσεις αὐτῆς πάλαι μὲν Ὄρβηλος καὶ Σκάρδος, νῦν δὲ Περὶμ Δάγ καὶ Τζὰρ δάγ ὀνομάζονται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ βορεία τῆς μεγάλης ταύτης ὀροστοιχίας κλιτὺς ἀπαρτίζει τὸ νότιον μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως, εἰς ὃν ἐκβάλλουσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς οἱ ποταμοὶ Δρῖνος ἢ Δρίνας, ὅστις συμβάλλων μετὰ τοῦ Σαύου συνεκχεῖται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Δούναβιν ἐν Βελιγραδίῳ, ὁ Μάργος, νῦν Μοράβας, ὁ Πίγκος, νῦν Ἰπέκ, ὁ Τίμαχος, νῦν Τιμόκ, ὁ Κίαβρος, νῦν Τσίβρου, ὁ Οἶσκος, νῦν Ἔσκερ, ὁ Οὖτος νῦν Βίδ, ὁ Ἔσκαμις, νῦν Ὄσμις, ὁ Ὕατρος, νῦν Γιάντρας, ὁ Νόης, νῦν Καραλώμ. Ἅπασα ἡ εὐρεῖα χώρα, ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν, τῆς μεγάλης ὀροστοιχίας πρὸς νότον, τοῦ Δρίνου πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Εὐξείνου πρὸς ἀνατολάς, ἀπήρτιζεν ἐπὶ τῶν Ρωμαίων τὰς δύο Μοισίας, τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω, κατὰ δὲ τὸν ι' αἰῶνα τὴν παραδουνάβειον Βουλγαρίαν, ἣν ἀπὸ τῶν Ρώσων ἀνεκτήσατο ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, καὶ σήμερον τὴν Σερβίαν καὶ τὴν κυρίως λεγομένην Βουλγαρίαν.

Ἐκ τῆς νοτίου τοῦ Αἵμου κλιτύος, ἔνθεν ἐλάμβανε τὸ ὄνομα Ὄρβηλος, δύο κυρίως δευτερεύοντες προεκβάλλουσι κλάδοι, προήκοντες πρὸς νότον μέχρι τῆς θαλάσσης. Εἰσὶ δ' οὗτοι πρῶτον μὲν ὁ Σκόμβρος καὶ ἡ Ῥοδόπη, οἵτινες, ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ κυρίως καλουμένου Αἵμου ἐκβάλλοντες, κατέρχονται ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν πρὸς τὰ νοτιανατολικὰ εἰς τὸ Αἰγαῖον, πορρωτέρω δέ, πρὸς δυσμάς, ἡ μακρὰ καὶ ἀτελεύτητος διάμεσος ὀροστοιχία τῆς χερσοννήσου, ἥτις, ἀπὸ τοῦ Ὀρβήλου ἀπεσπασμένη καὶ κατ' εὐθεῖαν πρὸς νότον προήκουσα διὰ τῆς ἔτι καὶ νῦν εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καλουμένης, ἀπολήγει εἰς τὸν Κορινθιακὸν Κόλπον, πολλὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔχουσα ὀνόματα, Βάρνος, Βόρας, Κανδάβια ὄρη, Βέρμιος, Πίνδος καὶ ἄλλα.

Ὁ Αἵμος πρὸς βορρᾶν καὶ ἡ Ροδόπη πρὸς δυσμὰς ὁρίζουσι τὸ λεκανοπέδιον τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου (Μαρίτσας νῦν) καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συμβαλλόντων. Μεταξὺ δὲ τῆς Ροδόπης καὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς διαμέσου ὀροστοιχίας ῥέουσι πρὸς τὸ Αἰγαῖον ὁ Νέσσος ἢ Νέστος (Μέστα Καρασοῦ), ἐκβάλλων ἔναντι τῆς Θάσου,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ Στρυμων (Στροῦμα Καρασοῦ), ὅστις, ἀπὸ τοῦ Ὀρβήλου πηγάζων, ἐκβάλλει εἰς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον (κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ)· ὁ Ἀξιὸς (Βαρδάρι), ὁ μέγιστος τῶν τῆς χώρας ποταμῶν, ὅστις ἀπὸ τοῦ Σκάρδου πηγάζων, ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν Κόλπον· ὁ Ἀλιάκμων (Βιστρίτσα), εἰς τὸν αὐτὸν ἐκβάλλων κόλπον· ὁ Πηνειὸς (Σαλαμβριά), ῥέων παρὰ τὴν Λάρισσαν· ὁ Σπερχειὸς (Ἑλλάδα), ἐκβάλλων εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἔναντι τῆς Εὐβοίας.

Ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου, ἤτοι δυτικῆς κλιτύος, τῆς πρὸς τὴν Ἀδριατικήν, ῥέουσιν ὁ Εὔηνος (Φίδαρις) ἐκβάλλων εἰς τὸν Κορινθιακὸν Κόλπον, δυτικώτερον αὐτοῦ ὁ Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος) εἰς τὸν αὐτὸν κόλπον τὰ ὕδατα αὐτοῦ κυλίων, βορειότερον τούτου, ὁ Ἄραχθος (Ἄρτα), ὁ Θύαμις (Καλαμᾶς), ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἔναντι τῆς Κερκύρας, ὁ Ἀῶος (Βωβοῦσα), ὁ Ἄψος (Βερατινός), ἐκβάλλοντες ἀμφότεροι εἰς τὸν Ἀδρίαν, ὡς καὶ ὁ Δρίλων (Δρὶν ἢ Δρίνο Νέγρο), παραμεθόριος τῆς Δαλματίας, ὅστις διὰ τῆς λίμνης τῆς Ἀχρίδος διήκων, ἐκβάλλει μετὰ μακρὰν καὶ εὐρεῖαν καμπύλην εἰς τὸν αὐτὸν Κόλπον.

Πάντες οἱ ποταμοὶ καὶ πᾶσαι αὗται αἱ ὀροστοιχίαι μετὰ τῶν πλαγίων αὐτῶν παραφυάδων ἐπεξηγοῦσι τὰς ἀρχαίας διαιρέσεις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Αἱ μεταξὺ τοῦ Αἵμου πρὸς βορρᾶν, τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς Ροδόπης ἢ τοῦ ποταμοῦ Νέστου πρὸς δυσμάς, τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Βοσπόρου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοῦ Αἰγαίου πρὸς νότον περιλαμβανόμεναι εὐρεῖαι χῶραι ἀπεκλήθησαν Θρᾴκη καθ' ἅπασαν τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχήν· πρὸς δυσμὰς τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐξετείνετο ἡ Μακεδονία, ἧς ὅρια ἦσαν ὁ ποταμὸς Νέστος πρὸς ἀνατολάς, τὰ ὄρη Σκάρδος καὶ Ὄρβηλος, δυτικαὶ παραφυάδες τοῦ Αἵμου, πρὸς βορρᾶν, ἡ μεγάλη διάμεσος ὀροστοιχία πρὸς δυσμάς, ὁ Ὄλυμπος καὶ τὰ Καμβούνια, ἅπερ ἀπὸ τῆς κεντρικῆς ὀροστοιχίας ἀποσπώμενα προβάλλουσι πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀπολήγουσιν οὐ μακρὰν τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς νότον, καὶ τέλος τὸ Αἰγαῖον νοτιανατολικῶς· τὸ σύνολον ἄρα τῆς Μακεδονίας ἀπαρτίζουσι τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λεκανοπέδια τοῦ Στρυμόνος, τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος. Πρὸς νότον ταύτης ἔκειτο ἡ Θεσσαλία, περιλαμβάνουσα πᾶσαν τὴν χώραν τὴν κειμένην μεταξὺ τῶν Καμβουνίων ὀρέων πρὸς βορρᾶν, τῆς κεντρικῆς ὀροστοιχίας πρὸς δυσμάς, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ὄρους Οἴτης, ὅπερ, ἐκ τῆς κεντρικῆς ταύτης ὀροστοιχίας προεκβάλλον κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ τὰ Καμβούνια ὄρη διεύθυνσιν, ἀπολήγει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν παραλίαν νοτιώτερον τῶν Καμβουνίων, καὶ τέλος τοῦ Αἰγαίου· ἡ Θεσσαλία περιελάμβανεν ἄρα τὰ λεκανοπέδια τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Σπερχειοῦ. Νοτίως τῆς Θεσσαλίας ἤρχιζον ἡ κυρίως λεγομένη Ἑλλάς, δυτικῶς δ' αὐτῆς ἦσαν ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα Ἤπειρος, ὁριζόμεναι πρὸς ἀνατολὰς μὲν ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ὀροστοιχίας, πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τῆς Ἀδριατικῆς, καὶ χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων.

Τὸ κέντρον, ὁ πυρήν, ἡ καρδία τῆς δυνάμεως τοῦ Τσάρου Σαμουὴλ ὑπῆρξε διαρκῶς, πολλῷ πλέον ἢ ἡ ἀνατολικὴ Μοισία ἢ κυρίως Βουλγαρία, ἡ ἀρχαία Μακεδονία ἢ ἀχριδικὴ Βουλγαρία πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀξιοῦ, οὐχὶ βεβαίως τὸ ὁμώνυμον βυζαντινὸν θέμα, ἁπλῇ διοικητικὴ μονὰς κάκιστα οὕτως ἐπονομασθεῖσα, καθόσον περιελάμβανε πρὸ παντὸς μέγιστον μέρος τῆς ἀρχαίας Θράκης, ἀλλ' ἡ ἀληθὴς ἀρχαία Μακεδονία τῶν προκατόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ τραχεῖα καὶ ἀγρία ἐκείνη ἐπαρχία, ἡ καὶ σήμερον ἔτι ἥκιστα γνωστή, ἡ πλήρης ὀρέων καὶ βαθυτάτων κοιλάδων, αἵτινες ὁρίζουσι σποράδην γονιμώτατα ὀροπέδια καὶ γραφικωτάτας λίμνας, ἃς περιβάλλουσιν ὄχθαι ἑλώδεις ἢ δασώδεις. Ἐκεῖ ὑπῆρχον αἱ πρωτεύουσαι πόλεις τοῦ τσάρου Σαμουήλ, τὰ ἐφεδρικὰ αὐτοῦ φρούρια, τὰ παλάτια καὶ οἱ θησαυροὶ αὐτοῦ ἐντὸς ἀπροσίτων κάστρων φυλαττόμενοι.

Ἡ κυρίως βασιλικὴ ἕδρα, ἡ ἀουλ τοῦ φοβεροῦ Σαμουήλ, καὶ σὺν αὐτῇ ἡ τοῦ βουλγάρου πατριάρχου, τοῦ ἀπὸ τοῦ 972 ἐξωσθέντος ἀπὸ τῆς ἐν Δορυστόλῳ παραδουναβείου αὐτοῦ ἕδρας, ἤλλαξαν συνεχῶς, ἀναλόγως τῶν περιπετειῶν τῆς πολεμικωτάτης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταύτης βασιλείας. Καὶ πρῶτον μὲν ἐγκατέστησαν ἐν Σοφίᾳ, τῇ τότε καλουμένῃ Στρέδετς, εἶτα ἐπὶ μακρὸν ἐν Μογλενοῖς, βυζαντινῇ πόλει σήμερον ἐξαφανισθείσῃ, οὐ μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, κατόπιν ἐγγυτέρω τῆς πόλεως ταύτης ἐν Βοδενοῖς, τῇ ἀρχαίᾳ Ἐδέσσῃ, ἔνθα ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ὁ Φίλιππος, τῇ περιωνύμῳ διὰ τὰ κρυστάλλινα αὐτῆς ὕδατα, τὰ μαγευτικὰ κατάδουπα καὶ τὸ ἐξαίσιον πανόραμα πόλει, καὶ τέλος ἤδη πρὸ τοῦ 986 μετετέθησαν βορειότερον εἰς Πρέσπαν, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Μακεδονίας, ἐν ἰδιοτύπῳ καὶ ὀρεινῇ θέσει, ἣν κοσμοῦσι δύο λίμναι ἐναλλασσούσης ἐπιφανείας, θέσει, ἣν ὀλίγιστοι Εὐρωπαῖοι μέχρι τοῦδε ἐπεσκέφθησαν. Ἡ βασιλικὴ Πρέσπα τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐξέλιπεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἀποκαλοῦνται καὶ σήμερον ἡ μεγαλειτέρα τῶν δύο λιμνῶν καὶ ἡ πέριξ χώρα. Ἐν μέσῳ τῆς μείζονος ταύτης λίμνης, τῆς στρογγύλης τὸ σχῆμα, ὑψοῦται πετρώδης καὶ δασώδης νησίς, μόλις τετάρτου τῆς λεύγας πλάτος ἔχουσα καὶ ἀπολήγουσα πανταχόθεν εἰς ἀποκρήμνους ἄκρας ὑπὲρ τὰ εἴκοσι μέτρα ὑψηλάς, καλουμένη δ' ἔτι καὶ νῦν Γρὰδ ἢ Γραδισίτ, δῆλα δὴ Πύργος. Ἐκεῖ, ἐν τῇ ἀπορθήτῳ ἐκείνῃ θέσει ἠγείροντο τὰ βασίλεια τοῦ μεγάλου τσάρου Σαμουήλ· ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν ἐφύλαξε τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸν πολεμικὸν αὐτοῦ θησαυρὸν ἀπὸ πάσης τῶν Βυζαντινῶν ἐπιδρομῆς. Παρὰ τὸν κολπίσκον τῆς Βράτας (Πύλης), πρὸς νότον τῆς νησῖδος, διακρίνονται ἔτι τὰ ἐρείπια τεσσάρων ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων κτιρίων μεθ' ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν· πορρωτέρω δὲ ἐπὶ ἄλλου νησυδρίου οὐχ ἧττον ἀποτόμου, τοῦ Μάλι Γρόδ, ὅπερ οὐδεὶς τῶν λογίων ἔτι ἐπεσκέψατο, φαίνονται καὶ ἄλλων ἐκκλησιῶν ἐρείπια. Ταῦτά εἰσι τὰ τελευταῖα ἐνθύμια τοῦ μυστηριώδους τσάρου Σαμουήλ· θὰ ἴδωμεν βραδύτερον ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ τραγικοῦ καὶ πλανητικοῦ αὐτοῦ σταδίου ἠναγκάσθη καὶ τὴν ἀπωτάτην ταύτην νησιωτικὴν αὐτοῦ πρωτεύουσαν νὰ καταλίπῃ καὶ τὴν βάρβαρον αὐτοῦ νὰ μετενέγκῃ αὐλὴν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀχρίδος, πλησίον καὶ πάλιν λαμπροτάτης λίμνης, σχεδὸν ἀγνώστου καὶ ταύτης εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοὺς νεωτέρους περιηγητάς, ἔνθα δύο ἠρειπωμένοι πύργοι προεκβάλλουσι μελαγχολικῶς ὑπεράνω τῆς πόλεως, ἐξ ἧς μαγευτικὸν τὸ πανόραμα, τὰ κράσπεδα τῶν τειχῶν αὐτῶν. Ὁ Σαμουὴλ ἀπεξήρανε τὰ πέριξ ἕλη διὰ πολλῶν διωρύγων ἐκχυνομένων εἰς τὸν Δρῖνον [1]).

«Ἡ ἀχριδικὴ Βουλγαρία, λέγει ὁ κ. Ραμπώ, ἐστηρίζετο οὐ μόνον ἐπὶ τῶν συμπαθειῶν καὶ τῶν ἀσυστάτων δυνάμεων τῶν σλαυϊκῶν φύλων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐρυμνῶν φρουρίων, οἷα τὸ Πρίλαπον, ἡ Καστορία, τὰ Βιτώλια, ἡ Πρέσπα, ἡ Ἀχρὶς κλπ. Συνώρευε δὲ μετὰ τοῦ θέματος τοῦ Δυρραχίου, οὗ ἡ πρωτεύουσα ἐγένετο πρὸς καιρὸν ἐπὶ τοῦ Τσάρου Σαμουὴλ ὑποχείριος τῶν Βουλγάρων, μετὰ τῶν ὀρεινῶν συστάδων τῆς Ἀλβανίας, αἵτινες δὲν εἶχον ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, καὶ τῆς Σερβίας, ἀφ' ἧς ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἴβαρ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μοραύα, ἀσθενῶν φραγμῶν εἰς τὰ ἐπιδρομικὰ αὐτοῦ σχέδια».

Τὸ βασίλειον τοῦ Σαμουὴλ ἦτο πράγματι πλουσιώτατον εἰς ὀχυρώτατα φρούρια· καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν οἱ Βούλγαροι κατεῖχον, ὡς ἤδη εἶπον, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Νύσσαν, ἡ δὲ Πρίστινα, ἡ Λιβλιάν, ἡ Σοφία ἢ Στρεδὲτς καὶ τὸ Πέρνικον μετὰ 35 ἄλλων κάστρων διετήρουν τὰς συγκοινωνίας μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς κυρίως λεγομένης Μακεδονίας, τῆς καρδίας τῆς μοναρχίας. Ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Στρυμόνος ὑπῆρχον τὸ Βελπύτς, τὸ νῦν Κεστενδήλιον, οἱ Στόβοι ἐπὶ τοῦ Ῥίλου, τὸ Μελένικον, τὰ Σκόπια ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ, τὰ Βελισσὰ καὶ τὸ Πρόσεκ· ἐν δὲ τῇ ὀυτικῇ Μακεδονίᾳ τὰ κυριώτερα φρούρια ἦσαν τὸ Πρίλαπον, τὰ Μο-

[1]) « . . . . Ἀπὸ τῆς Λυχνίτιδος λίμνης, ἣν ἡ νῦν γλῶσσα ἐκβαρβαρώσασα Ἀχρίδα προσηγόρευσεν, ἀπὸ Μόκρου τοῦ Βουλγάρων βασιλέως τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἔσχατα Σαμουήλ, τοῦ ἐπὶ τοῖν βασιλέοιν Κωνσταντίνου καὶ Βασιλείου τῶν πορφυρογεννήτων γεγονότος, διά τινων τάφρων ἑκατόν, ἃς γεφύρας ἐπονομάζομεν. Καὶ γὰρ ἀπορρέουσιν ὥσπερ ἀπό τινων ἀρχῶν διαφόρων τῆς λίμνης καὶ εἰς ἑκατὸν ἥκοντες οὐ λήγουσι, κᾆθ' οὕτως τῷ ποταμῷ τῷ κατὰ Δεύρην ἐνούμενοι κ.τ.λ.».—Ἄννα Κομνηνὴ Κεφ. XII, 9 Τόμ. Β'. σελ. 174.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γλενά, τὰ Βοδενά, τὸ Ὄστροβον, ἡ Καστορία, ἡ Πρέσπα, ἡ Ἀχρὶς καὶ τὸ Δεβόλ, κείμενα τὰ πλεῖστα κατὰ τὰς ὄχθας ἐπαγωγοτάτων λιμνῶν. Ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ, ὧν αἱ ἄγριαι κοιλάδες κατῳκοῦντο τότε ὑπὸ λαῶν σλαυϊκῆς καταγωγῆς, οἱ Βούλγαροι κατεῖχον τὰ Βελέγραδα, τὸ νῦν Βεράτιον, τὴν Δρυϊνούπολιν παρὰ τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Γλαβινίτσαν ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ, τὴν ἀρχαίαν Ἀκροκεραύνειαν, τὴν Καμίνην, τὴν Χιμάραν καὶ τὸ Βουθρωτόν, τέλος τὸ Δυρράχιον, τὸ ἀρχαῖον καὶ ὀχυρὸν ῥωμαϊκὸν φρούριον· ἀνεῦρον δ' ἐκεῖ παρὰ τὴν Νικόπολιν τὰς βίᾳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ ἐγκατασταθείσας κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἀποικίας τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν.

Τὴν πρώτην πολεμικὴν δύναμιν τοῦ νέου κράτους ἀπήρτιζον ἰσχυροὶ χωροδεσπόται, ἡ λεγομένη τάξις τῶν βολιαδῶν, ἧς ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ νεαρᾷ μοναρχίᾳ ἐπιρροὴ ἐκ πολλῶν γεγονότων ἀποκαλύπτεται, τάξις ἀριστοκρατική, ἥτις ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, καθόσον ἡ βασιλεία ἔτεινεν εἰς ἀπομίμησιν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπομένως εἰς ἐξασθένισιν τῆς τάξεως ταύτης. Τὸ ἐθνικὸν τοῦτο τιμαριωτικὸν κόμμα, καθὸ ἀντιμοναρχικόν, ἐμίσει τὸ Βυζάντιον, αὐτὸ δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ Βουλγαρίᾳ εἶχε συμμαχήσει μετὰ τοῦ Σβιατοσλαύου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ρώσων κατὰ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ.

Ὡς ὁ Συμεὼν καὶ ὡς ὁ Πέτρος, ὁ Σαμουὴλ κατεῖχε τὸ στέμμα αὐτοῦ παρὰ τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης, καὶ ὅμως δὲν ὑπῆρχε θρησκευτικὴ ἑνότης μετὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ συγχρόνου ἱερέως Κοσμᾶ, ὅστις, ὑποκεντῶν τὸν ζῆλον τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων τῶν χρόνων τοῦ Συμεών, οἰκτείρει τὰ δεινοπαθήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καταφαίνεται ὅτι οἱ Βογόμιλοι, οἱ περιώνυμοι τότε ἐν Βουλγαρίᾳ αἱρετικοί, μεγίστην εἶχον ἀνάμιξιν εἰς τὰ δημόσια ἤδη ἐπὶ τοῦ Σαμουὴλ καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐφρόντισε πάντοτε νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς ῥῆξιν μήτε μετὰ τῆς βουλγαρικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς μεγίστην

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶχεν ἀνάγκην ὅπως καταπολεμῇ τοὺς ἀποστόλους τοῦ Βυζαντίου, μήτε μετὰ τῆς Ῥώμης, παρ' ἧς ἐλάμβανε τὸ στέμμα, ἀλλὰ καὶ μήτε μετὰ τῶν αἱρετικῶν, οἵτινες ἔβριθον ἀνὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ. Ἡ καταναγκαστικὴ αὕτη οὐδετερότης ἐπεξηγεῖ κάλλιστα διατὶ αὐτός τε καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ δὲν εὗρον χάριν ἕνεκα τῆς ψυχρότητος αὐτῶν παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς καὶ πανηγυρισταῖς τῆς Ἐθνικῆς Ἐκκλησίας, ταχέως δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο περιέπεσαν εἰς λήθην, ἐνῷ οἱ προκάτοχοι αὐτῶν, οἱ Βόρεις, οἱ Συμεὼν καὶ οἱ Πέτροι, καὶ βραδύτερον οἱ Ἀσανίδαι, οἱ Τερτερίδαι καὶ οἱ Σισμανίδαι τοῦ Βολύν, ἐνδόξως μέχρι τοῦ νῦν ἐπιζῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας [1]).

Οὕτως ὁ Σαμουὴλ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εὐτόλμως κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατήρξαντο τοῦ κατὰ τοῦ κληρονομικοῦ ἐχθροῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου βουλγαρικοῦ κράτους τοῦ Συμεών· καὶ πανταχοῦ δὲ τῶν μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως ἐπαρχιῶν τῆς ἀρχαίας Μοισίας, τῶν ἄρτι ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας ἀνακτηθεισῶν, ἐξερράγησαν ἐπαναστάσεις. Ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου, εἰ καὶ οὐδεμίαν περὶ τούτου δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν ὁριστικὴν πληροφορίαν, πᾶσαι αἱ κατὰ τὸν Δούναβιν καὶ ἐν τῇ κοιλάδι αὐτοῦ πολυάριθμοι πόλεις, αἵτινες εἶχον παραδοθῆ εἰς τὸν Τσιμισκῆν μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Σβιατοσλαύου νίκην αὐτοῦ, φαίνονται ὑποχείριοι καὶ αὖθις γενόμεναι εἰς τοὺς ὑπάρχους τῶν υἱῶν τοῦ Σισμάν. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι μικρὰ ἐγένετο αἱματοχυσία, καὶ πᾶσαι αἱ βυζαντιναὶ φρουραὶ ἀνέζευξαν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου, ἀφεῖσαι ἐλεύθερον σχεδὸν τὸ πεδίον μεταξὺ τῶν ὀρέων τούτων καὶ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Σαμουήλ· ἴσως δὲ ἔν τισιν ἐρυμνοτέροις φρουρίοις παρέμειναν αἱ βυζαντιναὶ φρουραί.

Ἐνῷ ὁ ἀκάματος Σαμουήλ, μόνος αὐτὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν

[1]) Ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ ἐγγράφῳ, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος, διατηρουμένῳ ἐν τῷ μοναστηρίῳ Ζωγράφου καὶ ἀνακαλυφθέντι ὑπὸ τοῦ κ. Πέτκοβιτσ, ὁ Σισμὰν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Δαυὶδ καὶ Σαμουὴλ μνημονεύονται μετὰ τῶν λοιπῶν βουλγάρων τσάρων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπολειφθείς, κατελάμβανε καὶ αὖθις τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ ἀποσπασθείσας ἀπὸ τῶν διαδόχων τοῦ τσάρου Πέτρου ἐπαρχίας, ἐξηκολούθει ταὐτοχρόνως τὰς πρὸς νότον, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, ἐκστρατείας καὶ κατακτήσεις αὐτοῦ· ἐκεῖ πρὸ πάντων, κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Μακεδονίας, συνεκέντρωσε πάντοτε τὰς συντονωτάτας αὐτοῦ προσπαθείας, καὶ αἱ χῶραι ἐκεῖναι ἐγένοντο τὸ διηνεκὲς τοῦ πολέμου πεδίον. Ταὐτοχρόνως δὲ ἐποιεῖτο καὶ διὰ τῆς Θεσσαλίας ἐπιδρομὰς μέχρι τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα, ἀρκούντως ἰσχυροῦ ὄντος τοῦ σλαυϊκοῦ στοιχείου, πολλὴν εὕρισκεν ὑποστήριξιν. Καὶ αὐταὶ αἱ σλαυϊκαὶ φυλαὶ τῆς Πελοποννήσου μόλις κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εἶχον ὑποταγῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μοναρχίαν.

Ἐκ τῶν πρώτων τούτων εἰσβολῶν τοῦ Σαμουὴλ καὶ τῶν στιφῶν αὐτοῦ εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας ἡ ἀρχαιοτέρα, ἣν μετά τινων ὀλίγων μὲν ἀλλ' ἀκριβεστέρων πληροφοριῶν γινώσκομεν, ἐγένετο πιθανῶς κατὰ τὸ 986. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ βούλγαρος τσάρος, ἰσχυρὰν ἄγων στρατιάν, ὑπερβαίνει καὶ πάλιν τὰ νότια ὅρια, εἰσβάλει εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς χώρας καὶ κυριεύει πλεῖστα φρούρια, ἐξ ὧν Λέων μὲν ὁ Διάκονος ἀναφέρει τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Βέρροιαν, ὁ δὲ Σκυλίτσης τὴν νοτιώτερον κειμένην Λάρισσαν τῆς Θεσσαλίας, μεγάλην τότε καὶ ὀχυρὰν πόλιν, ἀρχαίαν δὲ πρωτεύουσαν τῆς πολυανθρώπου ταύτης ἐπαρχίας· καί τοι δὲ ἡ πόλις αὕτη πολυάριθμον εἶχε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φρουράν, ὑπέκυψεν ὅμως εἰς τὴν κρατερὰν ἔφοδον τοῦ βουλγάρου βασιλέως. Περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς πολιορκίας ταύτης, ἧς ἡ ἔκβασις δεινῶς τὴν βυζαντινὴν ὑπερηφάνειαν προσέβαλλεν, οὐδὲν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι λέγουσιν. Ὁ Σαμουὴλ προσηνέχθη ὡς νικητὴς σκαιὸς καὶ ἄτεγκτος· κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς ἀτυχοῦς ἑλληνίδος πόλεως μετῳκίσθησαν πανέστιοι εἰς Πρέσπαν καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, ἐπιτραπέντες νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν ὅ,τι ἕκαστος ἠδύνατο νὰ ἄρῃ, πάντες δ' ἀνεξαιρέτως οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα κατετάχθησαν εἰς τὸν βουλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γαρικὸν στρατὸν καὶ ἀνδρείως, φαίνεται, ὑπὸ τὰς νέας ταύτας σημαίας ἐπολέμησαν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Σισμάν, ὡς εὐσεβὴς καὶ πρακτικὸς ἡγεμὼν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, οὐδόλως ἠγνόει τὴν μεγάλην σημασίαν τῶν ἱερῶν λειψάνων ὡς πολεμικῶν λαφύρων καὶ δὲν παρημέλησε τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν ταύτην λείαν. Ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς αὐτοῦ Κεδρηνός, ἐν ταῖς ὀλίγαις γραμμαῖς, αἵτινες συγκεφαλαιοῦσι σχεδὸν πάνθ' ὅσα περὶ τῶν μεγάλων τούτων γεγονότων γινώσκομεν, ἀφηγοῦνται ὅτι μετήγαγεν ἐκ τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τῆς Λαρίσσης «καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, ἐπισκόπου Λαρίσσης χρηματίσαντος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ τῇ μεγάλῃ καὶ πρώτῃ Συνόδῳ παρόντος σὺν Ῥηγίνῳ Σκοπέλων καὶ Διοδώρῳ Τρίκκης, καὶ εἰς τὴν Πρέσπαν ἀπέθετο». Τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τελεῖ τῇ 15 μαΐου.

Καὶ ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν δὲ Σκοπέλου καὶ Τρίκκης ἢ Τρικκάλων ὁ Σαμουὴλ ἀπήγαγε τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν πολιούχων αὐτῶν ἁγίων Ρηγίνου καὶ Διοδώρου [1]), καὶ ἡ ἁπλῆ αὕτη εἴδησις τοῦ βυζαντινοῦ χρονογράφου καταδεικνύει πόσον πλήρης ἐγένετο ἡ ὑπὸ τοῦ βουλγάρου ἡγεμόνος κατάκτησις τῆς Θεσσαλίας [2]).

[1]) Ἀγνοοῦμεν πόθεν ἔχει τὴν πληροφορίαν ταύτην ὁ γαλάτης συγγραφεύς, διότι ὁ Κεδρηνὸς ὁμιλεῖ ἐν οἷς ἀνωτέρω παρεθέμεθα περὶ μεταφορᾶς μόνου τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν δύο ἐπισκόπων ἀναφέρει ἁπλῶς ὅτι συμπαρῆσαν μετὰ τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου εἰς τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἀλλ' οὐδόλως ὅτι καὶ τὰ λείψανα αὐτῶν παρέλαβε μετὰ τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου ὁ τσάρος Σαμουήλ. Ὑποθέτομεν ὅτι ὑπάρχει παρεννόησις.—Τοῦ ἁγίου Ρηγίνου τὴν μνήμην ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τελεῖ τῇ 25 φεβρουαρίου, ἦν δ' οὗτος ἐκ Λεβαδείας, καὶ ἐπίσκοπος Σκοπέλου γενόμενος παρέστη εἴς τε τὴν πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον τῷ 325, ὡς εἴρηται, καὶ εἰς τὴν ἐν Σαρδικῇ τῷ 347, καὶ διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν κινηθέντος (ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου) ὑπὸ τοῦ τότε ἄρχοντος τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβε τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἀποτμηθεὶς τὴν κεφαλήν. Ἐγκώμιον αὐτοῦ διὰ στίχων πολιτικῶν ἔγραψεν ὁ ἐκ τῆς νήσου Σκοπέλου Καισάριος ὁ Δαπόντης.

[2]) **Hahn, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardlar, Wien**, 1869 σελ. 242. Μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κυριευθεισῶν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ πολλῶν θεσσαλικῶν πόλεων, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶν ἡμῖν ἄγνωστα, ὁ κ. Λιμπόβσκης (ἔ. ἀ. σελ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῇ διαταγῇ τοῦ νικητοῦ τσάρου, τὰ ἱερὰ ταῦτα λείψανα ἀπετέθησαν εἰς τὰς νησιωτικὰς ἐκκλησίας τῆς μυστηριώδους λίμνης τῆς Πρέσπας, ἔνθα τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, ἐγκατέστησε καὶ μετὰ βαρβαρικῆς μεγαλοπρεπείας τὰ βασίλεια αὐτοῦ ἀνήγειρε. Διακρίνονται δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἐπὶ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ Πρέσπας πρὸς νότον πλουσίας καὶ γονίμου νησῖδος, καλουμένης ἔτι Ἀχίλ, πλησίον μικροῦ τινος βουλγαρικοῦ ἱδρύματος, τὰ ἐρείπια τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, ἀνεγερθέντος ἐπὶ τῇ μετακομιδῇ ταύτῃ τῶν λειψάνων.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλην πολυτιμοτέραν ἀπήγαγεν ἐκ Λαρίσσης λείαν ὁ Σαμουήλ. Ἐκ τῶν ἑλληνίδων γυναικῶν τῆς ἀτυχοῦς πόλεως πάγκαλόν τινα τὸ εἶδος εὑρών, ἔλαβεν αὐτὴν σύζυγον. Ἀγνοοῦμεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς ταύτης, ἥτις ἀνήχθη αἴφνης εἰς θρόνον βασιλίσσης καὶ ἂν ὑπῆρξεν εὐπειθὴς καὶ πιστὴ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ἐὰν ἔδωκεν αὐτῷ τέκνα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα ἐκ τῶν ἐπισήμων ἑλλήνων χρονογράφων μανθάνομεν περὶ τῆς πρώτης ταύτης ἱστορικῆς ἐκστρατείας τοῦ τσάρου Σαμουὴλ εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας· ἂν δέ τι πλέον γινώσκωμεν, ἐὰν ἰδίως δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ὡς ἔγγιστα κατὰ τὸ ἔτος 986 τὴν ἐποχὴν τῆς νικηφόρου ταύτης ἐκστρατείας τῶν Βουλγάρων, ὀφείλομεν τοῦτο εἰς ἄλλας συγχρόνους μαρτυρίας, λίαν πολυτίμους παρὰ τὴν ἄκραν αὐτῶν συντομίαν. Εἰσὶ δ' αὗται πρώτιστα πάντων ὀλίγαι τινὲς γραμμαὶ τοῦ χειρογράφου Βίου τοῦ περιωνύμου ἁγίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, ὅστις ἔζη τότε ἐν Σπάρτῃ. Ἐν τῷ Βίῳ τούτῳ, ἐν ᾧ πολλὰς καὶ ἀξίας λό-

130) προτείνει νὰ ταχθῇ τὸ κάστρον Τέλνασσα, ὅπερ, μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἑλμακίν, ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ νῦν Νύσσα, (ἴδε Βασιλειέβσκη, **Fragm russo—byzantins II** σελ. 142). — Ὁ Λεμπὼ (ἐν Τ. ΙΔ'. σελ. 161) λέγει ὅτι ὁ Σισμανίδης ἐξέτεινε κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ μέχρι Δαλματίας, ἔνθα κατέστρεψε τέλεον τὴν πατρίδα τοῦ Δισκλητιανοῦ Διόκλειαν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἤδη ὑπὸ τῶν Σκλαβηνῶν καταστραφεῖσαν. Δὲν δύναμαι ν' ἀποφανθῶ ἂν ἡ πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀδριατικῆς προέλασις εἶναι ταὐτόχρονος τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος εἰσβολῇ εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γου ἀνευρίσκομεν ἱστορικὰς λεπτομερείας [1]), λέγεται παρεμπιπτόντως ὅτι μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Θεσσαλίας ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ἐξακολουθῶν ἄνευ διακοπῆς τὴν πρὸς νότον πορείαν αὐτοῦ, ἐπλησίασε πρὸς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Ποία τρανωτέρα ἀπόδειξις περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς νικηφόρου ταύτης προελάσεως τοῦ τσάρου Σαμουήλ; Καὶ ὅμως τὴν ὥραν ἐκείνην τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα δὲν ἦσαν πλέον ἀπησχολημένα εἰς τὸν κατὰ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἐν Ἀσίᾳ ἀγῶνα. Πῶς τότε δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ κεραυνοβόλοι αὗται πρόοδοι τοῦ βουλγάρου τσάρου ἢ διὰ τῆς ἀπειρίας τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατηγῶν;

Ὁ Βίος τοῦ ἁγίου Νίκωνος ἀφηγεῖται ὅτι κατὰ τὸ φοβερὸν ἄγγελμα τῆς προσεγγίσεως τῶν ἀγρίων ἐκείνων στιφῶν, ἅπερ ἐν τῇ καταστρεπτικῇ αὐτῶν πορείᾳ μηλοβότους τὰς χώρας ὄπισθεν αὐτῶν κατέλειπον, ὁ νέος διοικητὴς τοῦ θέματος τῆς Πελο-

[1]) Ἐδημοσιεύθη ἐν λατινικῇ μόνον μεταφράσει παρὰ **Martène et Durand**, **Amplissima Colectio VI** σελ. 867 κεφ. 49. καὶ ἐν τῇ Πατρολογίᾳ **Migne**. Ὁ ἅγιος Νίκων, ἀρμένιος μοναχός, ὠνομάσθη Μετανοεῖτε ἐκ τῆς προτρεπτικῆς ταύτης κραυγῆς, ἣν προέτασσε παντὸς αὐτοῦ λόγου. Ἐγεννήθη ἐν τῷ Πολεμωνιακῷ Πόντῳ ἐξ ἐπιφανῶν γονέων, καταλιπὼν δὲ τὰ τοῦ κόσμου ἐγένετο μοναχός, τὸ πρῶτον ἐν τῇ κατὰ τὰ σύνορα τοῦ Πόντου καὶ τῆς Παφλαγονίας μονῇ τῆς Χρυσοπέτρας, ἐν ᾗ ἔζησεν ἐπὶ δωδεκαετίαν αὐστηρότατα ἀσκούμενος. Μετὰ δὲ ταῦτα διατρίψας τρία ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀπῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ εὐηγγελίσατο τῷ 961 τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς νήσου ταύτης, ἣν ἀρτίως ἀνεκτήσατο Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Μετὰ τὸ περιώνυμον τοῦτο κήρυγμα, καθ' ὃ πλέον παρά ποτε τὴν κραυγὴν «Μετανοεῖτε» ἔβαλλε καὶ εἶδε κατ' ὄναρ τὴν ἁγίαν Φωτεινήν, διατάττουσαν αὐτὸν ν' ἀνοικοδομήσῃ τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἐκκλησίαν, μεμέβη εἰς Πελοπόννησον καὶ περιῆλθε τὸν Δαμαλᾶν, τὰς Ἀθήνας, τὴν Εὔβοιαν, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Σπάρτην, τὴν Μάνην, τὴν Καλαμάταν, τὴν Κορώνην, τὴν Μεθώνην, τὰς Ἀμύκλας, ἐνδόξως κηρύττων, προτρέπων τοὺς πιστοὺς εἰς μετάνοιαν καὶ τελῶν θαύματα. Τέλος ἐπανῆλθεν εἰς Σπάρτην, κληθεὶς ὑπὸ τῶν κατοίκων, καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ, ἔνθα ἦν κατὰ τὴν περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος ἐποχήν, πολλὰς οἰκοδομήσας ἐκκλησίας. Τῆς πόλεως ταύτης ἐπίσκοπος μὲν ἦν ὁ Ἀθηναῖος Θεόπεμπτος, πραίτωρ δὲ Γρηγόριός τις ἐχθρὸς τοῦ Ἁγίου, ὡς καὶ ἕτερός τις ἀνήρ, Ἰωάννης Ἄρατος καλούμενος. Ὁ ὅσιος Νίκων ἦν περιπροικισμένος καὶ διὰ προφητικοῦ χαρίσματος, προεῖπε δὲ τὴν ἐκ Βαγδάτης ἐπάνοδον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν δευτέραν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. — Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τελεῖ τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου τούτου τῇ 25 νοεμβρίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποννήσου Βασίλειος ὁ Ἀπόκαυκος [1]), διορισθεὶς πραίτωρ ἀντὶ τοῦ Γρηγορίου, ἐχθροῦ τοῦ Ἁγίου, ἔδραμεν ἐν σπουδῇ εἰς Κόρινθον μεθ' ὅσων ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ στρατευμάτων πρὸς παρακώλυσιν τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰσθμοῦ· ἀλλὰ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ἀποδυσπετήσας καὶ δεινῶς παθὼν ἐκ τῆς ἀπὸ πολλοῦ κατατρυχούσης αὐτὸν νόσου, ἐξέστη τῶν φρενῶν ἀγνοῶν ποῖα μέτρα νὰ λάβῃ, τὴν δὲ κατάστασιν τοῦ ἀθλίου πραίτωρος ἐπεδείνου καὶ ἡ ὥρα τῶν κυνικῶν καυμάτων. Εἰς ἀπόγνωσιν περιελθών, μετεπέμψατο ἐκ Σπάρτης τὸν ὅσιον Νίκωνα πρὸς ἀνακούφισιν καὶ θεραπείαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὁ δὲ γεραρὸς ἅγιος εὐθὺς προσδραμὼν οὐ μόνον κατώρθωσε νὰ θεραπεύσῃ τὸν Βασίλειον Ἀπόκαυκον, ἀλλὰ καὶ πρῶτος αὐτῷ ἐκόμισε τὸ αἴσιον ἄγγελμα ὅτι τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ τῶν Βουλγάρων, ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πρὸς τὸν Ἰσθμὸν πορείαν αὐτοῦ, ἀνεζεύγνυεν ἤδη πρὸς βορρᾶν. Ἑπτὰ ἐν Κορίνθῳ διαμείνας ἡμέρας ὁ ὅσιος, ἐπέστρεψεν εἰς Σπάρτην, ὅπου ἀπήλλαξεν ἀπὸ φοβερᾶς συκοφαντίας εὐγενῆ τινα Λακεδαιμόνιον, τὸν ἐπιφανέστατον ἐν τῇ χώρᾳ Ἰωάννην τὸν Μαλακηνόν, κατηγορηθέντα ἐπὶ προδοσίᾳ πρὸς τὸν βασιλέα, πιθανῶς δὲ ἐπὶ συνεννοήσει μετὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ κατηγορούμενος, ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁσίου, ἀπῆλθε πλήρης θάρρους εἰς Κ)πολιν, καὶ ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀδιαλείπτοις πρεσβείαις τοῦ Νίκωνος οὐ μόνον τῆς κατηγορίας ἀπηλλάγη, ἀλλὰ καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρόεδρος τῆς Συγκλήτου.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπιστεύθη ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Σαμουήλ, ἡ διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Θεσσαλίας σημανθεῖσα καὶ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Πελοποννήσου πρὸς νότον ἐπεκταθεῖσα, ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 980, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τελευταῖοι ἱστορικοὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου τὴν ἐποχὴν ταύτην προτιμητέαν θεωροῦσιν· ἀλλὰ σπουδαιότατον ἔγγραφον, ἀνακα-

[1]) Ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου ὡς καὶ ὁ περίπυστος αὐτοῦ ὁμώνυμος μέγας δοὺξ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λυφθὲν καὶ σαφηνισθὲν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ῥώσου βυζαντινολόγου κ. Βασιλειέβσκη, ἐπιτρέπει ἡμῖν σήμερον νὰ καθορίσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Σαμουὴλ εἰς τὸ ἔτος 986, εὐθὺς πρὸ τῆς πρώτης εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ἥτις ἦν ἡ φυσικὴ αὐτῆς συνέπεια, κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἐπιτραπήτω μοι νὰ προβῶ εἴς τινας λεπτομερείας περὶ τοῦ πολυτίμου τούτου μνημείου ὅπως ἐξηγήσω πῶς διὰ τῶν πληροφοριῶν, ἃς παρέχει εἰς ἡμᾶς, ὁ χρόνος τῆς ἐκστρατείας ταύτης καθορίζεται εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν τῆς μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένης. Τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρει ὁ ἀκριβέστερος ὁρισμὸς τοῦ πρώτου καὶ ἀρχικοῦ τούτου σημείου ἐν τῇ ἀτελέστατα ἔτι γνωστῇ ἱστορίᾳ τοῦ μεγάλου κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου Βασιλείου τοῦ Β'. Πάσα ἡ πρώτη περίοδος, μέχρι τοῦ νῦν σκοτεινοτάτη οὖσα, ἀποβαίνει διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου, ἂν μὴ σαφεστέρα, ἀλλὰ τοὐλάχιστον εὐκρινεστέρα, καὶ δυνάμεθα τοὐλάχιστον νὰ βεβαιώσωμεν σήμερον ὅτι διήρκεσεν ἀκριβῶς σχεδὸν μίαν δεκαετίαν, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ τῷ 976, ἐποχῆς τῶν πρώτων ἐχθροπραξιῶν καὶ τῶν πρώτων ἐπαναστάσεων ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατακτηθέντι τμήματι τῆς Βουλγαρίας, μέχρι τοῦ ἔτους 986, περὶ οὗ ὁ λόγος. Κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην οἱ τσάροι τῆς Βουλγαρίας Δαυὶδ καὶ Σαμουήλ, ὁ ἀμέσως αὐτὸν διαδεξάμενος, ὑπεδύθησαν πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος αὐτῶν πεισματώδη καὶ διηνεκῆ κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἀγῶνα. Ἀλλ' εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιορίζονται δυστυχῶς αἱ γνώσεις ἡμῶν· κατωρθώσαμεν μὲν νὰ διαγράψωμεν τὴν πρώτην ταύτην περίοδον ἐντὸς δύο ὡρισμένων ἐποχῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν μαχῶν καὶ ἀγώνων, πλὴν ὀλίγων τινων γενικωτέρων φράσεων, οὐδὲν ἐκ τῶν συγγραφέων μανθάνομεν, μόλις δ' ἔχομεν ἀμυδρὰν γνῶσιν παρεμπιπτόντων τινῶν γεγονότων· οὕτω, φερ' εἰπεῖν, γινώσκομεν, ὡς εἶπον, ἐκ τῆς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως, ἑνὸς τῶν Κομητοπώλων, μνείας ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν ἐγγυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάτω τῆς Θεσσαλονίκης ὀχυρὰν πόλιν τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ περί τε τῆς πολιορκίας ταύτης καὶ περὶ τῶν λοιπῶν γεγονότων τοῦ πολέμου οὐδὲν πλέον τούτου γινώσκομεν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Σαμουὴλ ἐφρόντισε πρὸ παντὸς περὶ ἀνακτήσεως τῆς ἀνατολικῆς ἢ παραδουναβείου Βουλγαρίας καὶ ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτοῦ ὑπεκίνησαν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀνταρτικὰ κινήματα, ταχέως κατισχύσαντα τῶν λίαν ἐλαττωθέντων ὡς ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ πολέμου βυζαντινῶν στρατευμάτων· ἔπειτα δέ, ἀποσπασθείσης οὕτως ἀπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν τῆς ἀρχαίας Μοισίας, ὁ Σαμουὴλ μετήνεγκε τολμηρῶς τὸν πόλεμον πρὸς νότον, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ἔτι, ἴσως διότι ὁ συνετὸς ἡγεμὼν τῆς νεοπαγοῦς μοναρχίας ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀσθενῆ ἢ ἀτελέστατα παρεσκευασμένον, ὁ πόλεμος περιωρίσθη εἰς τὰ σύνορα, εἰς αἰφνιδίας ἐφόδους, εἰς ἐνέδρας, εἰς πολιορκίας πύργων καὶ ὀχυρωμάτων, βραδύτερον δὲ μόνον, ὅτε ὁ Σαμουὴλ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ στρατὸν ἀρκούντως ἰσχυρὸν καὶ καλῶς ὠργανωμένον, ἀπεδύθη εἰς τολμηροτέρας καὶ ἀπωτέρας ἐπιχειρήσεις, ὧν πρώτη πιθανῶς ἐγένετο ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μεγάλη εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα ἐκστρατεία, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι κατεκτήσαντο, προσωρινῶς τοὐλάχιστον, τὴν πρώτην τούτων· τοσοῦτον δὲ σπουδαία ἦν ἡ τῆς γονιμωτάτης ἐκείνης ἐπαρχίας κατάκτησις, ὥστε οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, οἱ τόσον ὑπερήφανοι καὶ ἀπὸ σκοποῦ ἴσως ἀτελεστάτας περὶ πάντων τῶν πολεμικῶν τούτων γεγονότων ἀναγράφοντες πληροφορίας, ἠναγκάσθησαν νὰ εἴπωσιν ὀλίγας λέξεις περὶ αὐτῆς.

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βασιλειέβσκη δημοσιευθὲν ἔγγραφον. Ὁ βαθὺς οὗτος καὶ σοφὸς βυζαντινολόγος ἀνεκοίνωσε πρό τινων ἐτῶν [1]) διάφορα ἀποσπάσματα περιεργοτάτου ἀνεκδότου μνημείου τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, διατηρουμένου ἐν τῇ

[1]) Ἐν σειρᾷ ἄρθρων δημοσιευθέντων ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τοῦ ρωσσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας (φυλλ. ἰουνίου, ἰουλίου καὶ αὐγούστου 1881) ὑπὸ τὸν τίτλον· Συμβουλαὶ καὶ ἀφηγήσεις βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος τοῦ Ι' αἰῶνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατὰ Μόσχαν Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἔνθα μετηνέχθη ἐκ τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τῶν Ἰβήρων, τῆς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Τορνικίου καὶ τῶν εὐσεβῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἱδρυθείσης. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀγνώστου συγγραφέως συνετάγη βεβαίως κατὰ τὸν ια' αἰῶνα, καί τοι περιεσώθη ἡμῖν ἐν ἀντιγράφῳ τοῦ ιε'. Εἶνε δὲ τοῦτο πραγματεία περὶ πολεμικῆς τέχνης, πολλαχοῦ μὲν ἀτυχῶς ἠκρωτηριασμένη, σπουδαιοτάτη δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἔτι μᾶλλον διότι μνεία ἐν αὐτῇ γίνεται πολλῶν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας γεγονότων ἥκιστα γνωστῶν ἢ καὶ ἀγνώστων μέχρι τοῦδε, παρατιθεμένων ὡς εἰκόνων καὶ ὑποδειγμάτων τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως διατυπουμένων στρατηγικῶν διδαγμάτων. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ πραγματεία αὕτη, συντεταγμένη ὑπὸ τύπον συμβουλῶν πατρὸς ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ πράγματα ἀναμιχθέντος πρὸς υἱόν, περιέχει, ἀντιθέτως πρὸς πάσας τὰς ἄλλας συγχρόνους στρατιωτικὰς πραγματείας τῶν Βυζαντινῶν, πλὴν πολλῶν κανόνων καὶ ὑποδειγμάτων τῆς στρατιωτικῆς τέχνης, πλείστας ὑποθήκας ἠθικῆς καὶ φρονήσεως διὰ τὸν καθ' ἡμέραν βίον, κανόνας λογικῆς διαγωγῆς καλῆς οἰκογενείας, κανόνας οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ κοινωνικῆς εὐπρεπείας. Τὸ στρατήγιον λοιπὸν τοῦτο, ὅπερ εἶναι ταὐτοχρόνως καὶ ἐγχειρίδιον κανόνων ἠθικῆς καὶ τέχνης τοῦ βίου, ἐκτιθεμένων ἐν εἴδει διδαγμάτων πατρὸς πρὸς τέκνα, εἶναι ἴσως τὸ μόνον περισωθὲν τοιούτου εἴδους σύγγραμμα ἐν τῇ βυζαντινῇ λογοτεχνίᾳ. Ὁ συγγραφεὺς συνιστᾷ εἰς τοὺς οἰκείους τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, ὑπομιμνήσκων ὅτι αἱ συμβουλαὶ ἃς δίδει εἶναι καρπὸς τῆς πείρας καὶ τῶν μελετῶν αὐτοῦ κατὰ τὸν μακρὸν αὐτοῦ βίον.

Τὸ χειρόγραφον λοιπὸν τοῦτο περιέχει σπουδαιότατον ὑλικὸν πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐνόουν καὶ ἐφήρμοζον τὴν ἠθικὴν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικὸν βίον καὶ εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἰδιώτου μετὰ τῆς Πολιτείας· ἀλλ' αἱ πλεῖσται ἐν αὐτῷ εἰδήσεις, ἀμέσου ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἔχουσι πολλῷ ἔτι μείζονα ἀξίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ συγγραφεὺς ποικίλλει δι' ἀτομικῶν περιστατικῶν καὶ ἐντυπώσεων, διὰ γεγονότων, ἅπερ ἐξ ἀκοῆς ἔμαθε, δι' ἀναμνήσεων τοῦ τε ἰδίου αὐτοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ τοῦ οὐχ ἧττον ἐνεργοῦ πολεμικοῦ βίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἑκάστην σχεδὸν τῶν περὶ στρατηγημάτων καὶ πολεμικῶν δόλων ἐκθέσεων αὐτοῦ, ἑκάστην τῶν περὶ ἁλώσεων πόλεων ἢ φρουρίων, περὶ στάσεων, περὶ ἀποστασιῶν ὑποτελῶν τοῦ κράτους ἡγεμόνων ἢ λαῶν ἀφηγήσεων αὐτοῦ, ἑκάστην τῶν ἐκθέσεων αὐτοῦ περὶ σφαλμάτων συνήθων εἰς τοὺς στρατηλάτας, ἅπερ μεγάλων συμφορῶν αἴτια εἰς τὴν μοναρχίαν ἐγένοντο. Πάντα τὰ ἐπεισόδια ταῦτα τῆς στρατιωτικῆς, πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς ἱστορίας ἐκτίθενται ὑπὸ τύπον ἐπεξηγηματικῶν ὑποδειγμάτων συνοπτικώτατα συντεταγμένων. Οἱ βυζαντινολόγοι ἀνακαλύπτουσιν ἐν αὐτῷ μετ' εὐχαριστήσεως ἐνδείξεις καὶ πληροφορίας ὅλως νέας περὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, περὶ τῶν ποικίλων χωρῶν, ἐξ ὧν συνέκειτο, περὶ τῶν συμμάχων καὶ περὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς. Ἀναφέρονται ἤδη ἐν αὐτῷ ὡς διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορίας οἱ Ῥῶσοι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Σαμουήλ, οὗ ἕνεκα ἰδιάζουσαν ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν παροῦσαν ἱστορίαν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον.

Αἱ πλεῖσται τῶν συνοπτικῶν μέν, ἀλλὰ πολυτίμων διὰ τὸ ὅλως νέον αὐτῶν ἱστορικῶν ἀφηγήσεων ἀναφέρονται εἰς δύο ἐποχάς, ὧν μόνη ἡ πρώτη ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα, ἡ ἀναγομένη εἰς τὸ τέλος τοῦ ι' αἰῶνος καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας Βασιλείου τοῦ Β' κατὰ τοῦ τσάρου Σαμουήλ· ἡ ἑτέρα τούτων ἀφορᾷ εἰς τὴν βασιλείαν Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ια' αἰῶνος μέχρι τῆς τοῦ Ρωμανοῦ Διογένους συμπεριλαμβανομένης, ἤτοι μέχρι τοῦ ἔτους 1071. Καὶ αἱ μὲν τελευταῖαι ἀφηγήσεις, αἱ λήγουσαι εἰς τὸ ἔτος τοῦτο, φαίνονται συνταγεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως ὡς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτόπτου μάρτυρος, αἱ δὲ ἄλλαι, αἱ καὶ μόναι ἡμᾶς ἐνδιαφέρουσαι, ἀνεκοινώθησαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πάππου αὐτοῦ.

Καθ' ἅπαν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ χειρογράφου ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἀποτείνεται εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ. Τον πάππον αὐτοῦ ὀνομάζει Κεκαυμένον καὶ ἔν τινι παραγράφῳ ἀρκούντως ἀσαφεῖ λέγει ὅτι συνηγωνίσθη κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ἀπορθήτου φρουρίου Τοβὶν ἐν Ἀρμενίᾳ, οὗ ὑπερημύνετο στρατηγός τις βυζαντινός, ὡς φαίνεται, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ὁ Κεκαυμένος ἦν τότε ἀντίπαλος τῶν Ἑλλήνων. Ὁ κ. Βασιλειέβσκης, ὅστις πολλὰς ἀλλὰ σχεδὸν ἀγόνους ἐποιήσατο ἐρεύνας πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ μυστηριώδους τούτου προσώπου, φρονεῖ ὅτι ἦτο πιθανῶς δευτερεύων τις ἀρμένιος δυνάστης ἢ πρίγκηψ, ἴσως δὲ καὶ ὁ ἀρχαῖος σαρακηνὸς Ἐμίρης τοῦ Δαλμαστὰν καὶ τοῦ Τοβὶν Ἀβὲλ Χάτς, ἢ μᾶλλον εἷς τῶν ἀρμενικῆς καταγωγῆς συμμάχων αὐτοῦ [1]). Βραδύτερον μετέστη εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἐξ ἄλλων ἀφηγήσεων τοῦ περὶ

[1]) Ἴδε Βασιλειέβσκη Ἔ. ἀ. κεφ. 13 καὶ 169. Ὁ Ἀβὲλ Χάτς, ἐμίρης τοῦ Δαλμαστὰν ἢ χώρας τῶν Δελεμιτῶν, ὀρεινοῦ διαμερίσματος τοῦ Γ'ιλὰν κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἔγγονος δὲ τοῦ Ἔλ Μερζεβὰν Ἰὸν Μωχαμέτς, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἔλ Σαλάρ, εἶχε συμμαχήσει, λέγει ὁ ἀρμένιος ἱστορικὸς Ἀκογίγκ, μετὰ τοῦ χριστιανοῦ βασιλέως τοῦ Κὰρς Μουσέλ, ὅστις «κλησμονῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἔζη ὑπὸ πορνῶν περιστοιχούμενος». Τῷ 982 ὁ Ἀβὲλ Χάτς προσέβαλε καὶ ἐπυρπόλησε ἑλληνικὸν μοναστήριον τῆς ἐπαρχίας Σιράγ, τὸ Χαρομόζι Βάγκ, ἀνῆκον εἰς τὸν βασιλέα Σεμπάδ. Τὸ αὐτὸ ἔτος κατέρριψε διὰ σχοινίων τὸν ἐπὶ τοῦ τρούλλου τῆς ἐκκλησίας Σεμπὰχ Ἀκὰτ σταυρόν. Ὡς ἐκ τούτου ἔπληξεν αὐτὸν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ «πνεῦμα ἀκάθαρτον κατῴκησεν ἐν σὺτῷ». Ἡττηθεὶς ἐε πολέμῳ κατὰ τοῦ ἐμίρου τῆς Γοχτὲν Ἀβοῦ Ταλέπ, ὅστις συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον, ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν Τοβίν, ἣν ἀρτίως κατεκτήσατο, καὶ πάσας τὰς χώρας αὐτοῦ. Ἦλθη δὲ τότε περιπλανώμενος μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀρμενίαν καὶ Ἰβηρίαν καὶ ἀφηγεῖτο ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεδίωξεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς χώρας αὐτοῦ, διότι ἐγένετο πολέμιος τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος. Εἶτα μετέβη εἰς Κων)πολιν καὶ ἐξητήσατο τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὅπου ἀπέθανε πνιγεὶς ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει Οὐχτὶκ τῆς χώρας Δαΐχ. Δυστυχῶς ὁ Ἀκογίγκ δὲν λέγει πόσον καιρὸν ὁ ἀρχαῖος ἐμίρης τῆς Τοβὶν διέμεινεν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἑλλήνων, πιθανὸν ὅμως φαίνεται ὅτι εὑρίσκετο ἐν Κων)πόλει κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μεταξὺ Βασιλείου καὶ τοῦ τσάρου Σαμουὴλ ἀγῶνος. Ἀλλ' εἴτε αὐτὸς εἴτε ἄλλος ἦτο ὁ πάππος τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως τοῦ χρονογράφου, τὸ εἰς τὸν ξένον τοῦτον δοθὲν ὅλως βυζαντινὸν ἐπώνυμον Κεκαυμένος μένει ἀνεξήγητον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὗ ὁ λόγος χειρογράφου βλέπομεν ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βασιλείου Β' κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ κατὰ τοῦ τσάρου Σαμουὴλ ἀγῶνος αὐτοῦ, ἤτοι μικρὸν μετὰ τὸ 980, καὶ κατεῖχε τότε τὴν σπουδαιοτάτην θέσιν τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ συμπεριελαμβάνετο μέγα μέρος τῆς Θεσσαλίας, αὐτὸς δ' ἦν ἀκριβῶς, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς Λαρίσσης κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σαμουήλ. Ὁ ἔγγονος αὐτοῦ ἀφηγεῖται ὅτι ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ χώρᾳ εὗρεν ὡς ἐγγυτέρους γείτονας σλαυϊκάς, ἤτοι βουλγαρικὰς βεβαίως καὶ βλαχικάς, οἰκογενείας, καὶ ἐνωθεὶς διὰ γάμου μετὰ μιᾶς τῶν βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἄλλας μετ' αὐτῶν συνῆψεν ἀγχιστείας.

Περὶ δὲ τοῦ συγγραφέως τοῦ χειρογράφου, ἀφηγεῖται ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπηρέτησεν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ διοικήσει τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ἐγνώρισεν ἅγιόν τινα ἐπίσκοπον τῆς Λαρίσσης, Ἰωάννην καλούμενον [1]). Ταῦτα μόνα περὶ αὐτοῦ γινώσκομεν, πρὸς δὲ καὶ ὅτι ἐξ εὐγενῶν κατήγετο καὶ πολλὴν εἶχε τὴν ἱκανότητα, ὑποτίθεται δὲ ὅτι ἐπωνομάζετο ὡς καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ Κεκαυμένος. Ὁ κ. Βασιλειέβσκης μάτην προσεπάθησε ν' ἀνεύρῃ αὐτὸν ἔν τινι τῶν γνωστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προσώπων, οὐδόλως δέ, οὐδὲ κἂν πόρρωθεν, φαίνεται συνδεόμενος μετὰ τοῦ περιφήμου κατὰ τὸ τέλος τοῦ ια' αἰῶνος Κατακαλὼν Κεκαυμένου ἢ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ.

Πλὴν τούτων, τελευταῖόν τι μέρος τοῦ χειρογράφου, συντεταγμένον ὑπὸ τύπον ἀκριβῶς ἀνάλογον, ἔχει ταῦτα τὰ ἰδιάζοντα ὅτι ἐγράφη ὑπὸ ἄλλου συγγραφέως ἐπίσης ἀνωνύμου καὶ ὅτι ἀποτείνεται οὐχὶ πλέον εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' εἰς τὸν βασιλεύοντα ἄνακτα, εἰς ὃν ἀποτείνονται αἱ συμβουλαὶ καὶ ὑποθῆκαι τῶν τελευταίων τούτων παραγράφων, Ὁ δεύτερος οὗτος συγγραφεὺς [2]) παρουσιάζει καὶ αὐτὸς τὸν πάππον αὐτοῦ,

[1]) Ἔ. ἄ. παραγρ. 142.

[2]) Εἰσαγωγὴ ἐκ ξένης χειρός, προτεταγμένη ἐν τῷ χειρογράφῳ, παρουσιάζει αὐτὸ εἰς τὸν ἀναγνώστην ὧδε· «Ἀνὴρ συνετός, ἐξ εὐγενῶν, ἔξοχος τὴν πολεμικὴν τέχνην, ἐν πλεί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πιθανῶς τὸν πρὸς πατρός, ὑπὸ τὸ ὄνομα Νικολίτση καὶ πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ πάπος οὗτος εἶχε διορισθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βασιλείου δοὺξ τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος [1]). Ὁ δεύτερος ἄρα οὗτος πάππος ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πατὴρ τοῦ περιπύστου ὁμωνύμου ἀνδρὸς Νικολίτση, ὅστις σπουδαιότατον, ὡς κατωτέρω ῥηθήσεται, διεδραμάτισε πρόσωπον ἐν τῷ βουλγαρικῷ πολέμῳ, ἐξυπηρετήσας καὶ προδοὺς ἀλληλοδιαδόχως τόν τε βασιλέα Βασίλειον καὶ τὸν τσάρον Σαμουήλ. Ὁ οἶκος τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ Νικολίτση εἶχε συνάψει ἐπιγαμίαν μετὰ τοῦ οἴκου τῶν Κεκαυμένων, ἤτοι ὁ υἱὸς ἐκείνου ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Κεκαυμένου, πάππου τοῦ πρώτου συγγραφέως, ἤ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, τἀνάπαλιν. Ὁ ἔγγονος αὐτοῦ καὶ συγγραφεὺς τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ χειρογράφου, Νικολίτσης καὶ αὐτὸς καλούμενος, διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐκ τῶν ἀγωνισαμένων κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1040. Κατόπιν, τῷ 1067, ἐγένετο ἀρχηγὸς ἀνταρσίας Βλάχων καὶ Βουλγάρων. Φαίνεται ὅτι τῷ 1040 ἦτο νεώτατος καὶ ὅτι συνέταξε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ πολλῷ βραδύτερον, ἀπευθύνων αὐτὸ εἰς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Ζ', ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1071 ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ.

Οἱ δύο συγγραφεῖς, περὶ ὧν εἴπομεν τὰ ὀλίγα ὅσα γινώσκομεν, ἦσαν βεβαίως στενῶς συνδεδεμένοι διὰ γειτονικῶν καὶ συγγενικῶν δεσμῶν, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ τρίτος συγγραφεύς, ὁ τῆς Εἰσαγωγῆς, κατήγετο ἐξ ἀμφοτέρων. Τὰ πολυτιμότατα δι' ἡμᾶς συγγράμματα αὐτῶν εἰσὶ συντεταγμένα κατὰ κεφάλαια ἢ ἀνεξαρτήτους παραγράφους, ὧν ἑκάστη ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν

σταις ὑπηρετήσας ἐκστρατείαις εἰς διαφόρους χώρας καὶ μετὰ διαφόρων στρατῶν, πολλὰ διαπραξάμενος ἀνδραγαθήματα, πολλὰ ἰδὼν καὶ πολλὰ παρὰ τῶν προγόνων αὐτοῦ ἀκούσας καί, τὸ σπουδαιότερον, κατὰ τῶν μεγίστων πολεμήσας ἡγεμόνων, ἰδὼν τὰς νίκας καὶ τὰς ἥττας αὐτῶν καὶ γνωρίσας τὰ αἴτια τούτων τε καὶ ἐκείνων, ἔκρινεν ὅτι ἔνοχος θὰ ἦτο ἂν μηδὲν ἐκ τοσούτων ἀναμνήσεων ἔγραφεν, ἐφ' ᾧ καὶ συνέταξε τὸ βιβλίον τοῦτο.

[1]) Ἔ ά. Α' ἄρθρον σελ. 250 καὶ Γ' ἄρθρον σελ. 325 καὶ 326. σημ. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑποθήκης τινὸς περὶ στρατιωτικῆς τέχνης, περὶ ἠθικῆς ἢ περὶ τέχνης τοῦ βίου, ποικιλλομένην διὰ παραδειγμάτων, οὐδεμίαν ἄλλως ἔχοντα φιλολογικὴν ἀξίαν. Ὁ Κεκαυμένος ὁμολογεῖ ὅτι οὐδεμιᾶς ἔτυχε τοιαύτης παιδεύσεως καὶ ὅτι ξένος πάντοτε πρὸς τὰ γράμματα διετέλεσεν· ἀλλ' ἡ ἁπλότης αὕτη καὶ ἡ τοῦ ὕφους ἀπειρία ἔχουσι τὸ γόητρον τῆς πρωτοτυπίας. Ὁ Κεκαυμένος ἦν, ὡς εἴδομεν, ἐκ διπλῆς ξένης καταγωγῆς, ὡμίλει τὴν βουλγαρικὴν καὶ αἰσθάνεται πάντοτε τὴν ἀνάγκην νὰ χωρίσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἁπλῶς ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας, ὀνειροπολῶν τὴν σχεδὸν ἀνεξάρτητον θέσιν ὑποτελοῦς δυνάστου. Θὰ ἐπωφεληθῶ κατὰ τὴν ἀφήγησιν ταύτην πάσας τὰς ἀνεκδότους ἱστορικὰς πληροφορίας, ἃς παρέχει τὸ πολύτιμον τοῦτο χειρόγραφον, οὗ τὸ πλεῖστον μέρος ἀναφέρεται δυστυχῶς εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β'. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, πρὶν ἢ συνεχίσω τὴν περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἀγῶνος ἀφήγησιν, σταχυολογῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ ἐγγόνου τοῦ Κεκαυμένου, δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐνδώσω εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ ν' ἀναδημοσιεύσω χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μου τινὰ τῶν ἠθικῶν ἢ βιωτικῶν ὑποδειγμάτων, ἅπερ μετ' ἀγαστῆς ἀφελείας εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐκτίθησι. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα τῆς ἀφελοῦς βυζαντινῆς φιλολογίας τοῦ ια' αἰῶνος εἶναι τερπνότατα ἅμα καὶ διδακτικώτατα.

Ἡ παράγραφος 14 πραγματεύεται «περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ (τὴν βασίλισσαν;.)» «Τίμα τὴν ἄνασσάν σου ὡς ἀληθῆ δέσποιναν, μητέρα ἢ ἀδελφήν σου. Ἐὰν θέλῃ νὰ διασκεδάσῃ μετὰ σοῦ, ἀπόστρεψον τὴν κεφαλήν, ὀπισθοχώρησον, ὁμίλει πρὸς αὐτὴν κατανεύων τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐὰν σὲ ἀγαπᾷ ὁ κύριός σου καὶ τέρπηται ὢν μετὰ σοῦ, μένε πλησίον αὐτοῦ· ἀλλ' ἐὰν δυσθυμῇ, φύγε ἐν εἰρήνῃ. Ἐὰν σὲ προσέβαλε, μὴ κατηγόρει ἀλλὰ σύγγνωθι αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ προστατεύσῃ».

Ἡ παράγραφος 101 πραγματεύεται περὶ τοῦ «πῶς πολιτευτέον πρὸς τοὺς φίλους». Ἄλλως δὲ δὲν δίδει πολὺ καλὴν ἰδέαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περὶ τῶν τότε ἐν Βυζαντίῳ φιλικῶν σχέσεων καὶ περὶ τῆς πίστεως τῶν ἑλληνίδων συζύγων. «Ἐὰν φίλος σου μένων μακρὰν ἐνδημήσῃ εἰς τὴν πόλιν σου, μὴ δεχθῆς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν σου, ἀλλ' ἄφες νὰ καταλύσῃ ἀλλαχοῦ καὶ ἀπόστειλον αὐτῷ τὸ ἀναγκαῖον, ἐφ' ᾧ θὰ σοὶ εὐγνωμονῇ. Ἐὰν δεχθῆς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν σου, ἐνοχλήσεις μόνον καὶ δυσαρεσκείας θὰ ἔχῃς. Καὶ πρῶτον οὔτε ἡ σύζυγός σου, οὔτε αἱ θυγατέρες σου, οὔτε αἱ νύμφαι σου θὰ ἔχωσι τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐξέρχωνται τῶν δωματίων αὐτῶν καὶ νὰ διευθύνωσιν ὡς δεῖ τοὺς ὑπηρέτας σου. Καὶ ἐὰν ἀναγκασθῶσι νὰ ἐμφανισθῶσιν, ὁ φίλος σου θὰ τείνῃ τὸν λαιμὸν καὶ θὰ προσηλώσῃ τὸ βλέμμα εἰς αὐτάς. Ἐπὶ παρουσίᾳ σου θὰ κατανεύῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ θὰ κατοπτεύῃ ὁπωσδήποτε ἵνα ἴδῃ ὁποῖον τὸ εἶδος, τὸ βῆμα, τὸ παράστημα αὐτῶν, πῶς εἶναι ἐνδεδυμέναι, ποῖον τὸ βλέμμα αὐτῶν. Ἐνὶ λόγῳ θὰ ἐξετάζῃ αὐτὰς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ ἐπιστρέψας οἴκαδε θ' ἀπομιμῆται χλευαστικῶς αὐτὰς ἐνώπιον τῶν οἰκείων. Ἔπειτα θὰ εὕρῃ πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ σου κακῶς ἔχοντα, τοὺς θεράποντάς σου, τὴν τράπεζάν σου, τὴν δίαιτάν σου. Θὰ σὲ ἐξετάζῃ περὶ τῶν ὑποθέσεών σου, θὰ σὲ ἐρωτᾷ ἂν ἔχῃς τοῦτο, ἂν ἔχῃς ἐκεῖνο. Ἐὰν εὕρῃ εὐκαιρίαν, θ' ἀποτείνῃ ἐρωτικὰ νεύματα εἰς τὴν σύζυγόν σου καὶ ἀναιδῶς αὐτὴν θὰ προσβλέπῃ. Ἐὰν δυνηθῇ, θὰ διαφθείρῃ αὐτήν, καὶ ἂν δὲν κατορθώσῃ τοῦτο, θὰ καυχηθῇ οὐχ ἧττον ὅτι τὸ κατώρθωσε· κἂν δὲ δὲν καυχηθῇ αὐτός, οἱ ἐχθροί σου πανταχοῦ θὰ διαλαλήσωσι τοῦτο ἐμπαίζοντές σε».

Ἡ παράγραφος 125 ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὅτι δέον τις ν' ἀποφεύγῃ τὸ νὰ ἐμπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἰατρῶν. Δῆλον καὶ ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἰατροὶ τοῦ Μολιέρου πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὑπῆρξαν. «Παρακάλει τὸν Θεὸν νὰ μὴ περιπέσῃς εἰς χεῖρας ἰατροῦ, ἔστω καὶ τοῦ σοφωτέρου, διότι οὐδέποτε θὰ σοὶ εἴπῃ ὅτι πρέπει. Ἐὰν ἡ ἀσθένειά σου δὲν ἦναι σοβαρά, θὰ σοὶ τὴν παραστήσῃ ὑπερβολικῶς λέγων σοι· «Πρέπει νὰ λάβῃς δαπανηρότατα φάρμακα, ἀλλ' ὁπωσδήποτε θά σὲ θεραπεύσω». Ἔπειτα, ἀφοῦ λάβῃ τὰ χρήματά σου,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θὰ σοὶ εἴπῃ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὰ δι' ὅλα τὰ φάρμακα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λάβῃς. Ἔχων σκοπὸν νὰ σὲ ἐκμεταλλευθῇ διὰ παντὸς τρόπου, θὰ σοὶ διορίσῃ νὰ τρώγῃς ὅ,τι δὲν ὠφελεῖ καὶ θὰ δεινώσῃ τοιουτοτρόπως τὴν ἀσθένειάν σου, διὰ νὰ σὲ θεραπεύῃ περισσότερον καιρόν. Θὰ κενώσῃ τὸ βαλάντιόν σου ἐνῷ θὰ σὲ περιποιῆται μόλις καὶ μετὰ βίας. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ μὴ περιπέσῃς εἰς χεῖράς του, τρῶγε ὅσον πεινᾷς κατὰ τὰ καθ' ἡμέραν γεύματά σου, ἀλλ' ἀπόφευγε τὰ συμπόσια καὶ τὰ μακρὰ δεῖπνα. Νήστευε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ θὰ ἦσαι ὑγιὴς ἄνευ ἰατροῦ. Ἐξέτασον καλῶς τὰ αἴτια τῆς ἀσθενείας ἐξ ἧς πάσχεις· ἐὰν προέρχηται ἐκ κρύους, θερμάνθητι· ἐὰν ἐκ πολυφαγίας, τήρησον ἐγκράτειαν· ἐὰν ἐξ ὑπερβολικοῦ κόπου ἢ διότι ἐξετέθης εἰς τὸν ἥλιον, ἀναπαύθητι, καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ θὰ θεραπευθῇς. Ποτὲ μὴ βάλῃς καταπλάσματα ἐπὶ τῆς κοιλίας σου· τοῦτο δυνατὸν ἴσως νὰ σὲ ὠφελήσῃ διὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας, ἀλλ' ἔπειτα θὰ ἦσαι χειρότερα, Μὴ πῖνε ἀντίδοτον μηδ' οἱονδήποτε φάρμακον· γνωρίζω πολλοὺς οἵτινες ἀπέθανον ἐκ τούτου καὶ θεωροῦνται ὡς αὐτοκτονήσαντες. Ἐὰν θέλῃς νὰ πίῃς τι τὸ ὁποῖον θὰ σὲ ὠφελήσῃ, πῖε ἀψίνθιον. Ἐὰν πάσχῃς τὸ ἦπαρ, λάβε μόνον ραβέντιον. Πάντα τ' ἀποζέματα εἶναι βλαβερά, καὶ μάλιστα ὅταν ἦσαι νέος. Φλεβοτομοῦ τρὶς τοῦ ἔτους, κατὰ φεβρουάριον, μάϊον καὶ σεπτέμβριον, ἀλλ' ὄχι περισσότερον. Μὴ τιμωρῇς τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας σου διὰ τῆς ῥάβδου, ἀλλὰ διὰ τοῦ λόγου. Μὴ δίδῃς εἰς ἄλλον δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν τὰ τέκνα σου κτλ.».

Ἐν παραγράφῳ 190 ἀναπτύσσεται ἡ ἰδέα ὅτι «οἱ ὑπερασπισταὶ πολιορκουμένης πόλεως δὲν πρέπει νὰ ὑβρίζωσι τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τῶν τειχῶν». «Τοὐναντίον πρέπει ν' ἀποτείνωνται εἰς αὐτὸν φιλικῶς, διότι διὰ τῶν ὕβρεων καὶ αἰσχρολογιῶν ἐξοργίζεις αὐτὸν ἔτι μᾶλλον κατὰ σοῦ. Ὀφείλεις μάλιστα, ἐὰν ἀκούσῃς σκαιόν τινα στρατιώτην ὑβρίζοντα, νὰ κλείσῃς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃς νὰ ἐρυθριάσῃ ἐξ αἰσχους. Συμπεραίνων, σοὶ συμβουλεύω νὰ μὴ πράττῃς τίποτε ἀπερισκέπτως καὶ ὑπὸ τὸ κράτος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ὀργῆς. Ὁδηγοὺς ἔχε ἐν παντὶ τὴν λογικήν, τὴν φρόνησιν καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ· αἱ ἀρεταὶ αὗται συνενούμεναι μετὰ τῆς προσευχῆς θὰ σοὶ δώσωσι τὴν εὐτυχίαν σου. Ὁ φύλαξ ἄγγελός σου θὰ βαδίζῃ πρὸ σοῦ, καὶ βραδύτερον θὰ ἔχῃς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν μακάρων».

Ἐπανέρχομαι μετὰ τὴν μακρὰν ταύτην παρέκβασιν εἰς τὰς παραγράφους τοῦ χειρογράφου, αἵτινες παρέχουσιν ἡμῖν πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου ἢ μᾶλλον περὶ τῆς πρώτης ταύτης μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ Σαμουὴλ ἀνὰ τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Εἴδομεν ὅτι οἱ βυζαντινοὶ Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνὸς ἀφηγοῦνται ὅτι ὁ Κομητόπωλος κατέλαβε τότε τὴν πόλιν Λάρισσαν, πρωτεύουσαν τῆς Θεσσαλίας, ἐρυμνότατον αὐτοκρατορικὸν φρούριον. Ἐν ταῖς παραγράφοις 169 καὶ 170 ὑπάρχουσι σπουδαιότατοι καὶ ὅλως ἀνέκδοτοι ὑπαινιγμοὶ περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, ὅπερ παριστῶσιν ὑπὸ ἄποψιν πάντη διάφορον ἐκείνης, ἥτις ἐξάγεται ἐκ τῆς συνοπτικῆς ἀφηγήσεως τοῦ Σκυλίτση, ἀλλὰ βεβαίως ἀληθεστέραν. Μανθάνομεν πρὸ παντὸς τὴν νεωτάτην ταύτην λεπτομέρειαν ὅτι αἱ ἐπιθέσεις τοῦ υἱοῦ τοῦ Σισμάν, «τοῦ βουλγάρου τυράννου», κατὰ τῆς πόλεως Λαρίσσης ἐπανελήφθησαν ἐπὶ ἓξ συνεχῶς ἔτη πρὶν ἢ κυριεύσῃ αὐτήν. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς, ὁμιλῶν ἐκ γενικῆς ἀπόψεως περὶ τῶν ἀνταρσιῶν καὶ ἐπαναστάσεων, λέγει τὰ ἑπόμενα: «Ὅτε ὁ μακαρίτης πάππος μου Κεκαυμένος, ὅστις ἦτο τότε στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, διέμενεν ἐν Λαρίσσῃ, ὁ βούλγαρος τύραννος Σαμουὴλ ἀπεπειράθη ἐπανειλημμένως, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, νὰ κυριεύσῃ ὁτὲ μὲν διὰ τῶν ὅπλων, ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ δόλου τὸ φρούριον τοῦτο, ἀλλ' ἐπαισχύντως πάντοτε ἀπεκρούσθη. Ὁ δὲ πάππος μου ὁτὲ μὲν ἐνόπλως κατ' αὐτοῦ ἐπετίθετο, ὁτὲ δὲ προσεπάθει νὰ ἐξευμενίσῃ αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ πολυτίμων δώρων, καὶ διὰ τῶν μέσων τούτων κατώρθου νὰ σπείρῃ καὶ νὰ θερίζῃ κατ' ἔτος τὰ πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατοῦ ἀναγκαῖα καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ οὕτω τὴν εὐπορίαν αὐτοῦ». Ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταῖς ὀλίγαις ταύταις γραμμαῖς ὑπάρχει ὁλόκληρος εἰκὼν τοῦ κατὰ τὸν βυζαντινὸν τρόπον ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐκ τῆς συνεχείας ὅμως τῆς παραγράφου βλέπομεν ὅτι ἐπῆλθε κατὰ τὴν ἀδιάλειπτον ταύτην μεταξὺ τῶν βουλγάρων πολιορκητῶν καὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ ἀνδρείου αὐτοκρατορικοῦ στρατηγοῦ πάλην ὥρα, καθ' ἣν ὁριστικῶς οἱ πρῶτοι φαίνονται ὑπερισχύσαντες, ὁ δ' ἐπιτήδειος βυζαντινὸς ἀρχηγὸς ἠναγκάσθη, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον, ν' ἀποδεχθῇ τὸ τετελεσμένον γεγονός, καὶ ἡ Λάρισσα φαίνεται ὅτι περιέπεσε πρῶτον τότε εἰς χεῖρας τοῦ τσάρου· ἀλλ' ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἦτο ἁπλῆ προσποίησις, καὶ μετ' ὀλίγον ὁ Κεκαυμένος ηὐτύχησε νὰ καταβάλῃ καὶ πάλιν τὸν πολέμιον βασιλέα διὰ πολεμικοῦ δόλου, ὃν ὁ ἔγγονος αὐτοῦ, ὁ συντάκτης τοῦ χειρογράφου, περιπαθέστατα ἀφηγεῖται.

«Ὅτε, λέγει, ὁ τύραννος Σαμουὴλ ὁριστικῶς ἐνίκησεν, ὁ πάππος μου ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς κύριον καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν (ἐν Λαρίσσῃ). Οὕτω δὲ ἀπατήσας αὐτὸν καὶ πάλιν, ἠδυνήθη καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἀνέτως νὰ σπείρῃ καὶ νὰ θερίσῃ, εἶτα ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Βασίλειον τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν· «Βασιλεῦ, καταναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου Σαμουήλ, ἐνήργησα ν' ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Λαρίσσης ὡς ἄρχων αὐτῶν, τοῦτο δ' ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ σπείρωσι καὶ νὰ θερίσωσιν ἐν εἰρήνῃ, καὶ διὰ τῶν προσευχῶν τοῦ Κράτους Σου ἡ συγκομιδὴ ἦτο τοσοῦτον πλουσία, ὥστε οἱ κάτοικοι τῆς Λαρίσσης ἔχουσι τρόφιμα διὰ τέσσαρα ἔτη. Διὸ ἐσμὲν καὶ πάλιν πιστοί σου δοῦλοι». Ὁ Βασίλειος, ἰδὼν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, πληρέστατα ἐπεδοκίμασε τὸν ὑπὸ τοῦ πάππου μου ἐπινοηθέντα δόλον».

Ἡ παράγραφος 169, ἡ τοσοῦτον δι' ἡμᾶς πολύτιμος, πραγματεύεται εἰδικῶς περὶ τῶν ἀναγκαίων προσόντων καλοῦ καὶ συνετοῦ φρουράρχου, ἡ δ' ὑπὸ τοῦ Κεκαυμένου τηρηθεῖσα πολιτεία πρὸς ἄμυναν τῆς Λαρίσσης κατὰ τῶν ἐγχειρημάτων τοῦ Σαμουὴλ χρησιμεύει ὡς ὑπόδειγμα τῆς ἑπομένης ὑποθήκης, τῆς διατυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πουμένης ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ, τοῦ συντάκτου τοῦ χειρογράφου· «Ὅπως κατισχύσῃς, δέον νὰ περισυλλέξῃς ἐν καιρῷ τρόφιμα ἐν τῷ φρουρίῳ, οὗ ἡ φύλαξις σοὶ ἀνετέθη». Κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, τὸν πάντη διαφόρως ἢ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν διεξαγόμενον, ὅτε αἱ σιταποθῆκαι ἐν ὀλιγίστοις μόνον φρουρίοις πρώτης τάξεως ὑπῆρχον, ὁ φρούραρχος, ὅπως δυνηθῇ ν' ἀντιστῇ εἰς μακρὰν πολιορκίαν, ὤφειλε πρὸ παντὸς νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς εἰς τὸ φρούριον αὐτοῦ εἰσαγωγῆς τῆς συγκομιδῆς τῶν πέριξ ἀγρῶν. Εἰς τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην λεπτομέρειαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπιστήσας ὁ Κεκαυμένος, εἶχε κατορθώσει ἐπὶ μακρὰ ἔτη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ ἅλωσιν τῆς Λαρίσσης. Ἀλλ' ἐπῆλθεν ὥρα, καθ' ἣν, ὡς λέγει ὁ συντάκτης τοῦ χειρογράφου, τοσοῦτον ὑπερίσχυσεν ὁ βούλγαρος τσάρος, ὥστε ἀνάγκη ἐγένετο νὰ προσποιηθῶσι τοὐλάχιστον τὴν ὑποταγήν, ὁ δὲ Κεκαυμένος, μὴ θελήσας μήτε κἂν ν' ἀποπειραθῇ τὴν ἀντίστασιν, ἔσπευσεν αὐτός τε ν'ἀναγνωρίσῃ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν νὰ πείσῃ ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιδρομέως. Ὁ Σαμουήλ, ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς φαινομενικῆς ταύτης ὑποταγῆς, ἀφῆκε τοὺς ἐν Λαρίσσῃ νὰ σπείρωσι καὶ νὰ θερίσωσιν ἐν εἰρήνῃ· τοῦτο ἀκριβῶς ἐπεζήτει ὁ πανοῦργος στρατηγός, ἅμα δὲ τῆς ἀφθονωτάτης συγκομιδῆς εἰσαχθείσης εἰς τὴν πόλιν, διέταξεν εὐθὺς νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι εἰς τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα. Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχεν, ἡ πιστὴ θεσσαλικὴ πόλις ἐγένετο καὶ αὖθις ὑπήκοος τοῦ πολυφιλήτου βασιλέως αὐτῆς, καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ Σαμουὴλ ἐπεβάλλετο ἡ ἐξ ὑπαρχῆς ἐπανάληψις τοῦ ἐγχειρήματος.

Πᾶσαι ἄρα αἱ πρῶται ἀπόπειραι τοῦ βουλγάρου τσάρου κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ φρουρίου εἶχον ὁριστικῶς ναυαγήσει διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Κεκαυμένου, τοῦ ξένου ἐκείνου, ὅστις ἐγένετο πιστὸς καὶ ἀτρόμητος τοῦ βασιλέως ὕπαρχος. Ἀλλὰ καὶ ὁ πείσμων κομητόπωλος, ἀγνοῶν τί ἐστὶν ἀπενθάρρυνσις, δὲν ἔπαυεν ἐπιτιθέμενος, ἕως οὗ τέλος μετὰ ἑξαετίαν ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου. Τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπιτυχίαν αὐτοῦ ἐπεξηγεῖ τὸ αὐτὸ ἀνεκτίμητον χειρόγραφον ἐν τῇ ἑπομένῃ παραγράφῳ, ἐν ᾗ πραγματεύεται περὶ τῶν ἀνικάνων ἀρχηγῶν. Αἴτιον ταύτης ἦν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐπιτηδειότατος καὶ ἀφωσιωμένος Κεκαυμένος εἶχεν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ἄλλου στρατηγοῦ ὅλως ἀνεπαρκοῦς· τότε, τοῦ λιμοῦ πιέζοντος, καθ' ὅσον τὰ περὶ ἐπισιτισμοῦ μέτρα, ἅπερ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας ἐλάμβανε καθ' ἕκαστον ἔτος ὁ Κεκαυμένος, εἶχον παραμεληθῇ ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, ὁ ἐπίμονος Σισμανίδης κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ὁριστικῶς τὴν ἀπὸ τοσούτου χρόνου ἀψηφοῦσαν αὐτὸν πόλιν. Τοιαύτη ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἅλωσις τῆς Λαρίσσης, ἡ συνοπτικώτατα ὑπὸ τοῦ Σκυλίτση καὶ Κεδρηνοῦ ἐκτιθεμένη, ἅλωσις, μεθ' ἣν πανέστιοι οἱ κάτοικοι τῆς ταλαίνης πόλεως μετηνέχθησαν εἰς βουλγαρικὴν γῆν μετὰ τῶν σκυλευθέντων ἱερῶν λειψάνων τῶν πρώτων αὐτῆς ἐπισκόπων. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐκφράζεται ὁ βυζαντινὸς εὐπατρίδης, ὁ συντάκτης τοῦ χειρογράφου·

«Μετὰ τρία ἔτη ὁ βασιλεὺς διώρισεν ἄλλον στρατηγὸν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὁ πάππος μου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ ἀντικαταστάτης δὲν ἦτο ἀρκούντως φρόνιμος πρὸς ἐπινόησιν νέων δόλων. Ὁ Σαμουήλ, ἐλθὼν καὶ πάλιν, δὲν ἐπέτρεψε τὴν φορὰν ταύτην εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Λαρίσσης τὴν συγκομιδήν· καὶ ἀφῆκε μὲν αὐτοὺς νὰ σπείρωσι τὸ ἔαρ, ἀλλ' ἐπιστάντος τοῦ θέρους καὶ τῆς ὥρας τῆς συγκομιδῆς, δὲν ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐνήργησεν ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη. Τοιοῦτος δ' ἀπέβη ἐν Λαρίσσῃ ὁ λιμός, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἔφαγον κύνας, ὄνους καὶ ἄλλα ἀκάθαρτα ζῷα, ἔτι δὲ καὶ κόπρανα, γυνὴ δέ τις μάλιστα ἔφαγε τὸν μηρὸν τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρὸς αὐτῆς. Ὁ ἀποτρόπαιος οὗτος λιμὸς παρέδωκε τέλος ἀναιμωτὶ τὴν Λάρισσαν εἰς τὸν Σαμουήλ, ὅστις ἀπήγαγεν εἰς δουλείαν πάντας τοὺς κατοίκους πλὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ Νικολίτση, ἣν οὐδόλως ἐκακοποίησεν, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτῇ τὴν περιουσίαν αὐτῆς καὶ ἐπέτρεψε τὰ μέλη αὐτῆς ν' ἀπέλθωσιν, εἰπὼν εἰς τὸν ἀρχηγόν· «Πολλὰς ὁμολογῶ χάριτας εἰς τὸν Πορφυρογέννητον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βασίλειον, διότι ἀνεκάλεσεν ἐξ Ἑλλάδος τὸν συγγενῆ σου Κεκαυμένον καὶ μὲ ἀπήλλαξεν οὕτω τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δόλων, ὧν ἦτο εἰδημονέστατος».

Καὶ ἤδη ἐφαρμόσωμεν τὰς ἀνεκδότους ταύτας πληροφορίας πρὸς πληρεστέραν γνῶσιν τῆς πρώτης ταύτης πρὸς νότον ἐκστρατείας τοῦ Σαμουήλ, ἧς τὸ μέγιστον γεγονὸς ἦν ἡ τῆς Λαρίσσης ἅλωσις. Ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἀφηγήσεως (παράγραφος 244) γινώσκομεν ὅτι πρῶτός τις Νικολίτσης, πατὴρ βεβαίως τοῦ περὶ οὗ ἐγένετο λόγος, πατρὸς καὶ τούτου τοῦ ἀνωνύμου συντάκτου τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ χειρογράφου, ὑπῆρξε δοὺξ τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ τοῦ Β΄ καὶ ἐξηκολούθει ὢν τοιοῦτος τῷ 980. «Ὁ πάππος μου, ὁ βέστης Νικολίτσης, ὅστις διὰ τῶν πιστῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν πολλὰ ὑπὲρ τῆς Ρωμανίας ἔπραξε, προήχθη εἰς τὴν θέσιν δουκὸς τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, θέσιν, ἥτις ἐπεκυρώθη αὐτῷ διὰ βασιλικῶν χρυσοβούλλων ἐφ' ὅρου ζωῆς [1]), ὀνομασθεὶς πρὸς τούτοις δομέστικος ἢ ἀρχηγὸς τῶν ἐξκουβιτόρων τοῦ θέματος τούτου[2])». Κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου, ἤτοι τῷ 980, ἀναγινώσκομεν μετ' ἐκπλήξεως (ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ) ὅτι τὸν Νικολίτσην ἀντικατέστησεν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀξίωμα φράγκος τις πρίγκηψ, διατελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ἡ περίεργος αὕτη περικοπὴ ἔχει ὡς ἑξῆς· «Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ μακαρίτου βασιλέως κυροῦ Βασιλείου, προσῆλθεν αὐτῷ νόμιμός τις ἀνεψιὸς τοῦ ῥηγὸς τῶν Φράγκων ὀνόματι Πέτρος· ὁ βασιλεύς, ἀναδείξας αὐτὸν σπαθάριον τοῦ Χρυσοτρικλινίου, διώρισεν ἅμα δομέστικον τῶν ἐξκουβιτόρων τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς τοῦ θέματος τούτου

[1]) Ἀδιάδοχος δούξ. Οἱ διορισμοὶ οὗτοι ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀπέβησαν κατόπιν συχνότεροι.

[2]) Περὶ τῶν ἐπαρχιακῶν τούτων ἐξκουβιτόρων, ἀρχηγῶν ἑνὸς τῶν σωμάτων τῶν τακτικῶν στρατευμάτων τοῦ θέματος, ἴδε τὰς σημειώσεις τοῦ κ. Βασιλειέβσκη ἐν τῇ παραγράφῳ 244 τῶν Συμβουλῶν καὶ ἀφηγήσεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Νικολίτση. Ἔγραψε δὲ ταὐτοχρόνως εἰς τὸν πάππον μου ὧδε· «Γίνωσκε, βέστη, ὅτι ὁ Πέτρος, ἀνεψιὸς τοῦ ῥηγὸς τῆς Γερμανίας, ἦλθεν ὅπως ὑπηρετήσῃ Ἡμᾶς καὶ λέγει ὅτι ἀπόφασιν ἔχει νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἡμετέρας βασιλείας. Εὐμενῶς τόν ὅρκον τῆς πίστεως αὐτοῦ δεξάμενοι, προηγάγομεν αὐτὸν εἰς σπαθάριον τοῦ Χρυσοτρικλινίου· ἐπειδὴ δὲ εἶναι ξένος, δὲν ἐκρίναμεν δυνατὸν νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν στρατηγόν, μὴ θέλοντες νὰ δυσαρεστήσωμεν τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ διωρίσαμεν αὐτὸν δομέστικον τῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν σου ἐξκουβιτόρων. Γινώσκοντες δὲ ὅτι ὁ πατὴρ ἡμῶν σοὶ ἀπένειμεν ἄλλοτε τὸν τίτλον τοῦτον διὰ χρυσοβούλλου, σοὶ δίδομεν ὡς ἀποζημίωσιν τὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βλάχων τοῦ αὐτοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος».

Πᾶσα αὕτη ἡ περικοπὴ εἶναι πολυτιμοτάτη ἅμα καὶ ὅλως ἀπρόοπτος, περιέχουσα, πλὴν τῆς περιέργου ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως, καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντα, καὶ πρῶτον πάντων τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξιν τοῦ φράγκου πρίγκηπος Πέτρου, ἀνεψιοῦ τοῦ ῥηγὸς τῶν Φράγκων ἢ τῆς Γερμανίας. Παρὰ τὰς λεπτομερεῖς ἐρεύνας, εἰς ἃς ὁ κ. Βασιλειέβσκης προέβη, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ τίς ὁ νέος οὗτος, δευτερότοκός τις βασιλικοῦ οἴκου τῆς Δύσεως, ἀναγκασθεὶς διὰ σπουδαῖον λόγον νὰ καταλίπῃ τὴν χώραν αὐτοῦ καὶ ἐλθὼν ὅπως ἐπιδιώξῃ τύχην παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Ρωμαίων. Ἐπιφανέστατον βεβαίως ἦτο πρόσωπον, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς γενομένης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὑποδοχῆς· καὶ ὅμως τοσαύτη ἦν ἡ ὑπερηφανία τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως, τῶν ἐπαρχιακῶν ἐκείνων Βυζαντινῶν, ὥστε ὁ Βασίλειος, ὁ τόσον ἄλλως ἀπολυταρχικός, δὲν τολμᾷ νὰ διορίσῃ στρατηγὸν τοῦ ἀπωτάτου ἐκείνου θέματος τὸν ἄνδρα, ὅστις ἐλέγετο ἀνεψιὸς τοῦ ῥηγὸς τῆς Γερμανίας! Ἀρκεῖται δὲ διορίζων αὐτὸν ἀρχηγὸν σώματός τινος ἐπαρχιακῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ.

Ἡ περικοπὴ αὕτη καταδεικνύει πρὸς τούτοις πόσον ἰσχυρὰ καὶ τελεία ἦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ στρατιωτικὴ τῶν θεμά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των ὀργάνωσις. Ἐν μόνῳ τῷ θέματι τούτῳ τῆς Ἑλλάδος λόγος γίνεται περὶ δύο εἰδικῶν σωμάτων, τοσοῦτον σπουδαίων θεωρουμένων, ὥστε ἑκάτερον τούτων τίθεται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν δομεστίκου, ἤτοι περὶ τῶν ἐξκουβιτόρων τοῦ θέματος καὶ τῶν Βλάχων· καὶ σῶμα μὲν τῶν ἐξκουβιτόρων φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν ἑκάστῳ θέματι, τὸ δὲ τῶν Βλάχων ἦν ὁ βλαχικὸς πληθυσμός. Ὅσοι τούτων ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς ἀπήρτιζον πιθανῶς εἰδικὸν σῶμα ὑπὸ ἀρχηγὸν διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐνίοτε δέ, ὡς ὁ εἰρημένος Νικολίτσης, ἐφ' ὅρου ζωῆς [1]).

Ἐρχόμεθα τέλος εἰς τὸ σπουδαιότατον σημεῖον, ὅπερ διαφωτίζεται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης περικοπῆς. Ἐὰν ὁ Νικολίτσης ἐτύγχανεν ἔτι ὢν δοὺξ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου, ἤτοι τῷ 980, καὶ ἐὰν ἡ χρονολογία αὕτη τοῦ προκειμένου χειρογράφου ἦναι ἀκριβής, περὶ οὗ οὐδένα ἔχομεν λόγον ν' ἀμφιβάλλωμεν, ἕπεται ὅτι ὁ Κεκαυμένος, ὅστις διεδέξατο βεβαίως αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, μόλις ἔλαβεν αὐτὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ ταχύτερον. Εἴδομεν ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ Κεκαυμένος οὗτος ἔμεινεν ὡς δοὺξ τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἄλλως ὡς στρατηγὸς ἐν Λαρίσσῃ, ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ 983, ὅτι ἀντικατεστάθη τότε ὑπὸ ἀνικάνου διαδόχου, ὅστις μετὰ τριετῆ ἐπίσης κακὴν διοίκησιν, καὶ ἐπομένως κατὰ τὸ ἔτος 986, ἠναγκάσθη τέλος νὰ παραδώσῃ τὴν Λάρισσαν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Σαμουήλ, ἅπερ ἐπανελάμβανον ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν τὰς ἐφόδους αὐτῶν κατὰ τῆς Θεσσαλίας.

Ποία δὲ ἡ ἐκ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν χρονολογιῶν, ἃς δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν σχεδὸν βεβαίας, σπουδαία συνέπεια; Ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη πρὸς νότον ἐκστρατεία τοῦ Σαμουήλ, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι ὁριστικῶς ἐκυρίευσαν τὴν Λάρισσαν καὶ προὐχώρησαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἐγένετο οὐχὶ τῷ 980 ἢ μᾶλλον

[1]) Περὶ τῶν Βλάχων τῆς Θεσσαλίας ἴδε Συμβουλαὶ καὶ ἀφηγ. σελ. 148.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ 981, ὡς πάντοτε μέχρι τοῦδε ἐπιστεύθη ἐπὶ τῇ σκοτεινῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Σκυλίτση καὶ τοῦ Κεδρηνοῦ, ἀλλὰ μετὰ ἓξ ἔτη, κατὰ τὸ 986, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καθ' ὃ καὶ ἡ πρώτη μεγάλη κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου, ἥτις ἦν ἡ ἄμεσος συνέπεια τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βουλγάρων πρὸς νότον, ἀντιπερισπασμὸς γενόμενος βεβαίως ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὅπως ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ν' ἀναζεύξωσιν ἐν σπουδῇ πρὸς βορρᾶν, ἀντιπερισπασμὸς ἄλλως, ὅστις κάκιστα διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἀπέληξε διὰ τῆς μεγάλης ἥττης, περὶ ἧς γενήσεται λόγος [1]).

Εὐνόητον ἐκ τούτων πόσον μεγάλην σημασίαν ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ μνεία αὕτη τῆς διοικήσεως τοῦ Νικολίτση ἐν τῷ θέματι τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου καὶ πόσον ἡ μαρτυρία αὕτη εἶναι πολύτιμος πρὸς ὁριστικήν, ὡς ἐλπίζομεν, ἢ τοὐλάχιστον λογικὴν ἐξακρίβωσιν τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης ἐποχῆς τοῦ μεταξὺ τοῦ βασιλέως Βασιλείου καὶ τοῦ τσάρου Σαμουὴλ ἀγῶνος, ἐποχῆς, ἀφ' ἧς ἡ ἀπὸ ἓξ ἤδη ἐτῶν διαρκοῦσα πάλη ἔλαβε τέλος τεραστίας διαστάσεις. Κατ' ἀνάγκην σήμερον ὀφείλομεν ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὸ ἔτος 986, εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος τῆς ἀτυχοῦς πρώτης ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου εἰς Βουλγαρίαν, τὴν ἅλωσιν τῆς Λαρίσσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, τὴν προέλασιν αὐτῶν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, πᾶσαν τὴν ἐκστρατείαν αὐτῶν, ἥτις ὡρίζετο μέχρι τοῦδε πέντε ἔτη πρότερον. Ἄλλως δὲ καὶ παρὰ τῷ Σκυλίτσῃ καὶ τῷ ἀντιγραφεῖ αὐτοῦ Κεδρηνῷ ἡ περὶ ἁλώσεως τῆς Λαρίσσης ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ ἀφήγησις προηγεῖται ἀμέσως τῆς περὶ τῆς περιωνύμου πρώτης ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου πέραν τοῦ Αἵμου, ἐὰν δὲ μέχρι τοῦδε ἡ πρὸς νότον ἐκστρατεία τοῦ Σαμουὴλ ὡρίζετο

[1]) Σημειώσίς τις ἑνὸς τῶν σχολιαστῶν τοῦ Στράβωνος, γραφεῖσα κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, φαίνεται βεβαίως ἀναφερομένη εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ταύτην ἐπιδρομὴν τοῦ βουλγάρου τσάρου. Λέγεται ἐν αὐτῇ ὅτι «κατὰ τὴν ὥραν ταύτην οἱ Σλαυοσκύθαι καταβιβρώσκουσιν ἅπασαν τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Μακεδονίαν». Ἴδε Στράβωνα ἔκδ. Ἀμστελοδάμου τοῦ 1707 Τ. Ζ'. σελ. 125 καὶ Ι. Η'. σελ. 126.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ 980, τοῦτο ἐγίνετο ἁπλῶς διότι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ὁμιλοῦσι περὶ αὐτῆς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφήγησιν περὶ τοῦ τέλους τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.

Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐπικυροῦσι λεληθότως καὶ τὴν τοῦ ἡμετέρου ἀνωνύμου συγγραφέως ἀφήγησιν περὶ τῆς ἐξαιρέσεως, ἣν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἅλωσιν τῆς θεσσαλικῆς πρωτευούσης ἐποιήσατο ὁ Σαμουὴλ ὑπὲρ τοῦ Νικολίτση καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ἀφηγοῦνται, δῆλον ὅτι, κατωτέρω ὅτι ὁ τσάρος τῆς Βουλγαρίας διεπιστεύθη εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον, πρὸς ὃν τοσαύτην ἐπεδείξατο εὐμένειαν, τὴν διοίκησιν τοῦ φρουρίου τῶν Σερβίων, ὅπερ εἶχε κατορθώσει νὰ κυριεύσῃ ἐξαπίνης. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ὁ Νικολίτσης οὗτος ἦν υἱὸς ἐκείνου, ὅστις ἐχρημάτισε δοὺξ τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, πατὴρ δὲ τοῦ τρίτου Νικολίτση, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βλάχων καὶ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1067 καὶ συντάκτου τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ Ζ' ἀφιερωμένου δευτέρου μέρους τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας, συγχρόνου δὲ καὶ συγγενοῦς τοῦ Κεκαυμένου, ἐγγόνου τοῦ συγγαφέως τῆς περὶ Στρατηγικῆς πραγματείας.

Βλέπομεν ἐπίσης ὅτι ἡ βουλγαρικὴ ἐκστρατεία ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 986 ἐν πλήρει θέρει, ἐπειδὴ τὴν ὥραν ταύτην ἐξέλεγε κατὰ φυσικὸν λόγον ὁ Σαμουὴλ ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Λαρισσαίους νὰ θερίσωσιν.

Ἐκ τῶν προηγουμένων ἄρα, ἐκ τῆς περικοπῆς τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε καὶ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας, ἐξάγεται ὅτι ἡ διαδοχικὴ ἐπέκτασις τῶν βουλγαρικῶν κατακτήσεων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μέχρι τῆς Πελοποννήσου, ὑπῆρξεν ἔργον πολλῶν ἐκστρατειῶν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 976 καὶ 986 καὶ οὐχὶ μιᾶς μόνης. Ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν τούτων, ἡ καὶ ὁριστική, περὶ ἧς μόνης ἔχομεν πληροφορίας τινὰς ὅλως ἀνεπαρκεῖς, ἦν ἡ τοῦ 986, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῆς Λαρίσσης καὶ κατέλαβον πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, καὶ αἱ προφυλα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ αὐτῶν προήλασαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Οἱ δὲ φοβεροὶ κίνδυνοι, εἰς οὓς ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη περιέστησε τὴν αὐτοκρατορίαν, ὑπῆρξαν ἡ ἀφορμὴ τῆς μεγάλης τῶν Βυζαντινῶν ἐκστρατείας κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος.

Ἐν τῇ παραγράφῳ 76 τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς, ἐπεξηγῶν ὅτι ὁ φρούραρχος πολιορκουμένης πόλεως οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπομακρύνηται τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἀναφέρεται καὶ πάλιν εἰς τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς πρώτης ταύτης περιόδου τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου. Ἀφηγούμενος τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἅλωσιν τοῦ μακεδονικοῦ φρουρίου τῶν Σερβίων, γεγονὸς προγενέστερον πιθανῶς τῆς ἐκστρατείας τοῦ 986, λέγει τάδε· «Αὐτοκρατορικὸς στρατηγός, Μαγυρῖνος ὀνόματι, καὶ δύο ταξίαρχοι ἐφύλαττον τὸ φρούριον τοῦτο· ὁ πρὸς μητρὸς πάππος μου Δημήτριος Πολέμαρχος, στρατηγὸς τοῦ τσάρου Σαμουὴλ καὶ ἐκ τῶν διακεκριμένων κατὰ τὰ ὅρια ἐκεῖνα ἀρχηγῶν, διῆλθεν ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος πολλὰς νύκτας ἄϋπνος, προσπαθῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀληθῶς ἀπόρθητον ἐκείνην πόλιν. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἀπόπειραι ἐναυάγησαν πρὸ τῶν τειχῶν ἐκείνων, ἅπερ ἐπροστάτευον πελώριοι βράχοι καὶ δυσθεώρητοι κρημνοί. Εὐτυχῶς κάτω τῶν βράχων τούτων ἔρρεον ὕδατα, ἐν οἷς ὁ στρατηγὸς Μαγυρῖνος καὶ οἱ δύο αὐτοῦ ταξίαρχοι φοιτῶντες ἐλούοντο· ὁ πάππος μου, ἀφικόμενος νύκτωρ μετὰ τῶν ἱππέων αὐτοῦ εἰς τὸ κατέναντι τοῦ τόπου τούτου δάσος, διέταξεν ὅπως ἕκαστος τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, μέγαν κόπτων κλῶνα δένδρου, κρατῇ αὐτὸν τῇ χειρὶ κρύπτων ὄπισθεν αὐτοῦ ἑαυτόν τε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ, δύο δὲ σκοποί, ἐπὶ τοῦ λόφου ἱστάμενοι, ἰδόντες τοὺς τρεῖς ἀξιωματικοὺς καταβαίνοντας εἰς τὸ λουτρόν, ἔδωκαν τὸ σύνθημα, καὶ ἀμέσως οἱ ὄπισθεν τῶν κλώνων κρυπτόμενοι ἱππεῖς, πτερνίσαντες τοὺς ἵππους, περιεκύκλωσαν τοὺς λουομένους καὶ συνέλαβον αὐτούς. Οὕτως ἐκυριεύθη ἀναιμωτὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ φρούριον τῶν Σερβίων». «Κατόπιν, ἐπισυνάπτει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς, μετὰ τὴν ὁριστικὴν εἰρήνευσιν τῆς Βουλγα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίας, ὁ πρὸς μητρὸς πάππος μου Δημήτριος, προαχθεὶς εἰς πατρίκιον, διωρίσθη μυστικὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βασιλείου». Φαίνεται, ὡς ἐκ τῶν τιμῶν, ὧν παρὰ τοῦ νικηφόρου βασιλέως ἔτυχεν ὁ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτομολήσας βούλγαρος οὗτος στρατηγός, ὅτι ἦτο ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων προσώπων.

Περὶ τῆς δεκαετοῦς ταύτης μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Βυζαντινῶν πάλης, ἥτις διήκει ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ τῷ 976 μέχρι τῆς ἐκστρατείας τοῦ 986, οὐδὲν πλέον τούτων γινώσκομεν. Αἱ ὀλίγαι εἰδήσεις, ἃς παρέχει τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βασιλειέβσκη γνωστοποιηθὲν χειρόγραφον τῆς Μόσχας, εἰσὶ τὰ πρῶτα ὁπωσοῦν ἀκριβῆ διδόμενα, ὅσα περιεσώθησαν περὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων πολεμικῶν γεγονότων, ἅπερ φαίνονται διεξαχθέντα ἰδίως ἐν ταῖς πεδιάσι καὶ κατὰ τὰ φρούρια τῆς Θεσσαλίας. Οὐδὲν ἐπίσης γινώσκομεν περὶ τῶν μέτρων, ἅπερ ἔλαβον ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς προστασίαν τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν κατὰ τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιδρομῶν τοῦ Σαμουὴλ καὶ τῶν στιφῶν αὐτοῦ, κατὰ τῶν ταπεινωτικῶν ἐπιθέσεων, αἵτινες τὰ μέγιστα βεβαίως ἐξῆπτον τὴν ὑπερηφανίαν τοῦ Παρακοιμωμένου καὶ τοῦ ἥκιστα ἀνεκτικοῦ βασιλέως. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ τέλους τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἡ ἐκ μέρους αὐτῶν ἀπραξία εἶναι εὐεξήγητος, καθ' ὅσον πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις, ὅλως ἀπερροφημένη ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ γεγονότων καὶ ἀδυνατοῦσα γενναίαν ν' ἀναλάβῃ ἐκστρατείαν, ἠρκέσθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς φρουρὰς τῶν κατὰ τὰ ὅρια φρουρίων, οἷα, φέρ' εἰπεῖν, αἱ Σέρραι καὶ ἡ Λάρισσα, μὴ δυναμένη ἄλλως ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 980 μέχρι τοῦ 986 φαίνεται ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πρωθυπουργὸς αὐτοῦ, πλείονα ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἔχοντες ἐκτὸς ἴσως ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου οἱ Ἄραβες καὶ Ὄθων ὁ Β' πολλὰ παρεῖχον αὐτοῖς πράγματα, ἰσχυρότερον ὠργάνωσαν τὴν ἄμυναν κατὰ τὰ συχνότερον καὶ μᾶλλον ἀπειλούμενα σημεῖα τῶν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ὁρίων, καὶ ὅμως οὐδὲν σχεδὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ περὶ τούτου ἔχομεν διδόμενον, αἱ δὲ μόναι ἡμῶν πληροφορίαι περιορίζονται εἰς τὴν μακράν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀλυσιτελῆ ἀντίστασιν τῆς φρουρᾶς τῆς Λαρίσσης καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ τῆς Πελοποννήσου ὀργανωθείσας παρασκευὰς πρὸς ἄμυναν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Βεβαίως αἱ ὀλίγαι, ἀλλὰ πολύτιμοι περικοπαὶ τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας πληροφοροῦσιν ἡμᾶς ὅτι οἱ στρατηγοὶ τῆς Θεσσαλίας διὰ παντὸς τρόπου ἐφρόντιζον νὰ παρατείνωσι τὴν ἀντίστασιν καὶ ἐπιθετικὴν καὶ αὖθις νὰ λάβωσι στάσιν κατὰ τοῦ φοβεροῦ Σαμουὴλ καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς διετήρει συνεχῆ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐκείνων ἀρχηγῶν· ἀλλὰ καὶ αἱ ἰσχναὶ αὗται μαρτυρίαι μηδὲν εἰσι σχετικῶς πρὸς ὅσα ἐνδιαφερόμεθα νὰ μάθωμεν. Διὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην πληροφοριῶν δὲν πρέπει νὰ μεμφθῶμεν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βυζαντίου, ἥτις δὲν ἔλειψε βεβαίως συντονώτατα νὰ λάβῃ μέτρα, ἀλλὰ τὴν ἀπελπιστικὴν ἀκηδίαν τῶν χρονογράφων. Εἰς τὴν πρώτην ταύτην δεκαετῆ μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σαμουὴλ πάλην πᾶσαι συλλήβδην αἱ σύγχρονοι πηγαὶ οὐδ' ἑκατὸν κἂν γραμμὰς ἀφιεροῦσιν.

Ἀπαράδεκτον φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησις δὲν συνεταράχθη ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων τούτων ἐπιδρομῶν τῶν βουλγαρικῶν στιφῶν, ὅτι ἄνδρες, οἷοι ὁ Βασίλειος Β' καὶ ὁ Παρακοιμώμενος, δὲν ἔπραξαν πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς παρακώλυσιν αὐτῶν καὶ πρὸς μεταφορὰν τοῦ πολέμου ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς χώρας. Εὐνόητον ὄντως πόσον ἡ τοιαύτη κατάστασις ἦν κινδυνώδης τε ἅμα καὶ ταπεινωτικὴ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν· πάσας τὰς ἀρχαιοτάτας αὐτῆς ἐπαρχίας ἀπαύστως ἐληΐζοντο καὶ ἠρήμουν θρασὺς ἡγεμὼν καὶ ἄγρια στίφη· τὰ ἐρυμνότατα φρούρια ἠπειλοῦντο πολλάκις δὲ καὶ ἐπορθοῦντο ὑπ' αὐτῶν· ὁ ἐκ τῶν ὀλεθρίων τούτων ἐπιδρομῶν τρόμος μετεδίδετο μέχρι τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ἔσχατον ὅριον τοῦ κράτους· ἐξεγέρσεις ἀδιαλείπτως ἀλλήλας διεδέχοντο ἐν ταῖς πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις ταῖς ἀρτίως προσαρτηθείσαις· αἱ χῶραι ἐκεῖναι ἀπέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαινον σχεδὸν ἀκατοίκητοι ὡς ἐκ τῶν διηνεκῶν ἐπιθέσεων τῶν ληστεπιδρομικῶν στιφῶν. Ἀδύνατον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἄνδρες, οἷοι Βασιλειος ὁ Β΄ καὶ ὁ Παρακοιμώμενος, δὲν ἀπέδωκαν εἰς τοιούτους ἀντιπάλους βίαν ἀντὶ βίας καὶ αἷμα ἀντὶ αἵματος. Ἀλλ' οἱ ἱστορικοί, ὧν τὰ ἔργα ἐπέζησαν, ἀπέσχον παντὸς περὶ τούτων λόγου ἐν ταῖς ἀθλίως συντετμημέναις καὶ ἠκρωτηριασμέναις ἀφηγήσεσιν αὐτῶν, ὅσοι δὲ τούτων λεπτομερέστερον περὶ τῶν γεγονότων ὡμίλησαν, ἄγνωστοι ἡμῖν ὑπάρχουσιν, ἐξαφανισθέντων τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Φοβερὰ βεβαίως εἰς τὰ ἀτυχῆ θέματα τῆς Μακεδονίας, τοῦ Στρυμῶνος, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας ἦσαν τὰ ἔτη ἐκεῖνα τῶν βουλγαρικῶν εἰσβολῶν καὶ ἐπιδρομῶν.

Ἔζη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης, θεολόγος, ποιητής, ῥήτωρ, ὁ κατόπιν ἐπίσκοπος Μιλήτου γενόμενος. Ἐπανειλημμένως περὶ αὐτοῦ ἐγένετο λόγος, καὶ ἰδία προκειμένου περὶ τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ἐπιταφίου εἰς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις σύγχρονος ἐγένετο τῶν βασιλέων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, Ῥωμανοῦ τοῦ Β΄, Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ καὶ πολλὴν κτησάμενος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ φήμην περιέπεσεν ἀκολούθως εἰς λήθην, γνωστότερος ἡμῖν ἀπέβη ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ κ. Βασιλειέβσκη [1]) καὶ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Πατρὸς P. Tacchi-Venturi [2]), οἵτινες καθώρισαν ἐπακριβῶς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζη.

Πλὴν πολλῶν ἄλλων φιλολογικῶν ἔργων διαφόρου τάξεως καὶ πλείστων θρησκευτικῶν ποιήσεων πρὸς τιμὴν ἰδίᾳ τῆς Παρθένου, ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης ἔγραψε περί τινων γεγονότων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ποιήματα, πολλὴν ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης

[1]) Fragments russo-byzantins σελ. 162—178.

[2]) Commentariolum de Johanne Geometra ejusque in S. Gregorium Nazianzenum inaudita laudatione in cod. vaticano-palatino 402 adversata, Roma, 1893.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαρτυροῦντα τέχνην καὶ λεπτὸν φιλολογικὸν αἴσθημα, ἅπερ εἰσὶν ἐπίσης πολυτιμοτάτη πληροφοριῶν πηγὴ διὰ τὴν σκοτεινοτάτην ἐκείνην περίοδον τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας [1]). Κατήγετο ἐξ εὐγενῶν, υἱὸς δὲ ἦν ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς Θεοδοσίου καλουμένου, ἴσως Θεοδοσίου τοῦ ἐκ Μισθείας (ἐν Λυκαονίᾳ) τοῦ ἐνδόξως ἀγωνισθέντος ἐν τῷ κατὰ τῶν Ρώσων πολέμῳ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ [2]). Τὸ τοῦ Γεωμέτρου ὄνομα ἦν ἁπλῶς τιμητικὸν αὐτοῦ ἐπώνυμον. Ἀφωσιωμένος ὀπαδὸς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, οὗ τὴν βασιλείαν διηνεκῶς μετ' εὐφροσύνης ἀναπολεῖ ἐν πλείστοις ποιήμασιν ἐγκωμιάζων αὐτόν, δυσμενὴς μᾶλλον ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ φαίνεται πρὸς τὸν φονέα ἐκείνου καὶ διάδοχον, οὗ τὸ ἔγκλημα ἀσύγγνωστον θεωρεῖ, ἓν δὲ μόνον ποίημα εἰς τοῦτον ἀφιεροῖ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐχὶ κατὰ πάντα ἐπαινετικόν. Λαμπρὰς ἔτυχε καὶ ἐπιμεμελημένης ἀγωγῆς ὑπὸ ἀρίστοις διδασκάλοις, καὶ μάλιστα Θεοδώρῳ τινί, εἰς ὃν ἐπαγωγοτάτους ἔγραψε στίχους. Ἄριστα τήν τε ἱερὰν καὶ τὴν θύραθεν παιδείαν κατηρτισμένος, ἠσπάσθη ἐπὶ τέλους τὸν μοναχικὸν βίον, ὑπὲρ οὗ πολλάκις ἐν τοῖς συγγράμμασι καὶ τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἐξέφρασε συμπαθείας, καὶ ἀπεχώρησε πιθανῶς εἰς τὴν περίφημον μονὴν τοῦ Στουδίου, τὸ ἄριστον τῶν μοναχικῶν ἐνδιαιτημάτων τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς.

Μετὰ μακρὸν χρόνον, ἤτοι μετὰ τὸ 990, ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς ἀπωτάτης πόλεως Μελιτηνῆς ἢ Μαλατείας ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου. Ἕως τότε φαίνεται ὅτι δὲν κατέλιπε τὴν προσφιλῆ αὐτῷ Κων)πολιν, ἔνθα ἀνετράφη, καὶ τὴν ὁποίαν γενέθλιον ἀπεκάλει πόλιν. Ἐκ τινων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρξεν ὁ τεθλιμμένος μάρτυς πάντων τῶν πολέμων καὶ τῶν καταστροφῶν, αἵτινες ἐπλήρωσαν αἱμάτων καὶ συμφο-

[1]) Ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Cramer ἐν τοῖς Anecdota Craeca, Oxford 1841 T. Δ΄ καὶ ὑπὸ Migne, Patrol. gr. T. 106 ἐν λατινικῇ μεταφράσει.

[2]) Ἴδε ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ P. Tachi-Venturi, ὅστις δὲν ἀσπάζεται τὴν γνώμην ταύτην, τὰ χαριέστατα ποιήματα περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅστις ἀπέθανε μακρὰν τῆς πατρίδος καὶ τῶν οἰκείων καὶ τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα εὐσεβῶς καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου μετεκόμισαν εἰς Κων)πολιν ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρῶν τὰ πεντεκαίδεκα πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β', ὡς εἶναι δ'ἑπόμενον, θλιβερωτάτην ἐν τοῖς βραχυτάτοις αὐτοῦ ποιήμασι γράφει εἰκόνα τῆς οἰκτρᾶς ἐκείνης ἐποχῆς. Μεμψιμοιρεῖ πολλάκις διὰ τὴν περιφρόνησιν, εἰς ἣν τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι περιέπεσαν ἐν Κων)πόλει, διὰ τοὺς χλευασμούς, οἵτινες κατ' αὐτοῦ ἀδιαλείπτως ἐξηκοντίζοντο ὡς εἰς καθαρῶς διανοητικὰς ἀσχολίας τὸν βίον ἀφιερώσαντος. Γνωρίζομεν ἄλλως ἐκ τοῦ Ψελλοῦ ὅτι, ὅσον μέγας πολεμιστὴς καὶ ἄριστος κυβερνήτης ἀνεδείχθη Βασίλειος ὁ Β', τοσοῦτον ἀφ' ἑτέρου δὲν ἀπέκρυπτε τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς λογίους καὶ τοὺς ῥήτορας, πρὸς οὓς πολλὴν ἐπεδείκνυε περιφρόνησιν, φυσικώτατα δὲ αἱ τοῦ βασιλέως ἰδέαι ἀντανεκλῶντο εἰς τοὺς περὶ αὐτόν.

Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ συγχρόνου τούτου ποιητοῦ, ἅπερ σχετίζονται πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἡμῶν ἐρεύνας, ἓν πρὸ παντὸς εἶναι πολύτιμον, οὕτως εἰπεῖν, ἀπήχημα τῶν περὶ ὧν ἡμῖν ὁ λόγος ἀγρίων ἀγώνων, περὶ ὧν ἐλάχιστα γινώσκοντες, ἀληθῆ ἀνακάλυψιν θεωροῦμεν πᾶσαν νέαν εἴδησιν, ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην, συντελοῦσαν εἰς διαφώτισιν αὐτῶν. Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ ὑπάρχει περιπαθὴς ὑπαινιγμὸς περὶ τοῦ τρόμου, ὃν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας ἐνέπνεον αἱ ἀδιάλειπτοι ἐπιδρομαὶ τοῦ ἀγρίου βουλγάρου ἡγεμόνος καὶ τῶν στιφῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἀπεγνωσμένων περὶ βοηθείας ἐπικλήσεων, ἃς ἀπέτεινον τὰ ἐμβρόντητα ἐκεῖνα πλήθη. Ἐκφραστικωτάτη εἶναι αὐτὴ αὕτη τοῦ ποιήματος ἡ ἐπιγραφή· ὁ συγγραφεὺς ἐπέγραψεν αὐτὸ «ὁ κομητόπωλος» [1]), ὑποδεικνύων βεβαίως διὰ τοῦ τίτλου τούτου τὸν Σαμουὴλ ὡς τὸν ὁσημότατον τῶν τεσάρων ἀδελφῶν· «Ἐν τῷ στερεώματι, ἀνακράζει ὁ ποιητής, ὁ κομήτης τὸν αἰθέρα ἀνέφλεξεν· ἐπὶ τῆς γῆς ὁ κόμης πάσας τὰς ὑτικὰς ἐπαρχίας κα-

[1]) Ὁ κ. Βασιλειέβσκης (Fragm. russo-byzantins σελ. 170) διώρθωσε τὸν τίτλον τοῦτον ἀνακριβῶς ἀντιγραφέντα ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν ποιήσεων τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου, ἤτοι ὑπὸ τοῦ ἀδδᾶ Migne καὶ τοῦ J. A. Cramer.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταστρέφει. Τὸ ἄστρον ἐκεῖνο ὑπῆρξεν οἱονεὶ τὸ σύμβολον τὸ προοιωνιζόμενον τὸν κατακλυσμὸν τοῦτον· ἐκεῖνο μὲν ἐξηφανίζετο τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος, ὁ δὲ ἄλλος κομήτης (Σαμουὴλ) ἐπέσκηψε τοῦ Νικηφόρου δύσαντος· ὁ στυγερὸς Τυφών, ὁ υἱὸς κακούργων, καταφλέγει τὰ πάντα. Ποῦ οἱ βρυχηθμοὶ τῆς ἀηττήτου σου δυνάμεως, ὦ βασιλεῦ τὴν γέννησιν καὶ Νικηφόρε τὰ ἔργα; Ἀνάνηψον μικρὸν ἀπὸ τοῦ τάφου σου· βρυχήθητι, ὦ λέων· δίδαξον τὰς ἀλώπεκας ταύτας ὅτι δέον νὰ μένωσι κεκρυμμέναι εἰς τὰς πέτρας αὐτῶν».

Ὁ ποιητής, ὡς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας, παραβάλλει τὸν ἔκπαγλον τῶν Βουλγάρων ἄρχοντα πρὸς τὸν κομήτην, ὅστις ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 975 καταπτοήσας τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας ἐθεωρήθη ὡς προφητεύσας πρὸς ταῖς ἄλλαις συμφοραῖς καὶ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Αὐταὶ αἱ ἐκφράσεις τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου προσεπικυροῦσι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ θάνατος οὗτος ἐγένετο τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἀποστασίας τῶν ὑπηκόων τοῦ λυσσαλέου Κομητοπώλου· καίτοι δὲ ὁ ποιητὴς χαρακτηρίζει τὸν Σαμουὴλ καὶ τοὺς πολεμιστὰς αὐτοῦ ὡς ἀλώπεκας, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ κρυφθῶσιν εἰς τὰς τρώγλας αὐτῶν, πρόδηλον ὅμως ὅτι πολλὴν ἐκ τούτων αἰσθάνεται φόβον, ἀφοῦ μεγαλοφώνως καλεῖ εἰς βοήθειαν τοῦ κράτους τεθνεῶτα ἥρωα. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ὅστις οὐδὲ κἂν ὀνομάζεται, λόγος γίνεται περὶ τοῦ Νικηφόρου καὶ μόνου, καὶ αὐτόν, τὸν δολοφονηθέντα αὐτοκράτορα, ἱκετεύει ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης νὰ ἐξέλθῃ τοῦ τάφου ὅπως διώξῃ τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο δέ, διότι ἐμμένων εἰς τὸ μῖσος αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρμένιον, εἰς ὃν οὐδέποτε συνεχώρησε τὸν φόνον τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ἥρωος, παρέρχεται αὐτὸν ἐν σιωπῇ, μὴ στέργων ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τὸ τοῦ Νικηφόρου. Καίτοι λοιπὸν ἡ βουλγαρικὴ ἐξέγερσις ἐξερράγη πράγματι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ, ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης παρίστησι πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα ὡς εἰ ἦσαν ἄμεσος συνέπεια τοῦ οἰκτροῦ φόνου τοῦ Νικηφόρου. Δὲν ἀνακαλεῖ τὸν Ἀρμένιον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκ τοῦ τάφου, εἰς ὃν κατῆλθε πρὸ μικροῦ ὁ ἥρως οὗτος, ἀλλ' ὡς πάντοτε, ἀλλ' ὡς ἄλλοτε κατὰ τῶν Ρώσων καὶ ὡς βραδύτερον μετὰ τὴν μεγάλην ἐν ταῖς κλεισωρείαις τοῦ Αἵμου καταστροφὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ πάλιν, τὸν Νικηφόρον καὶ μόνον καὶ πάντοτε τὸν Νικηφόρον καλεῖ [1]).

Βραχύτατος μέν, ἀλλὰ πολύτιμος ὑπαινιγμὸς περὶ τῶν δεινοπαθημάτων, ἅπερ ἐπήνεγκον αἱ τοῦ βουλγάρου τσάρου εἰς Θεσσαλίαν ἐπιδρομαί, ἀνευρίσκεται καὶ ἐν τῇ ἀνεκδότῳ ἔτι χειρογράφῳ Ἀπολογίᾳ τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου, ἣν ἀναφέρει ὁ κ. Βασιλειέβσκης ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ περὶ τῶν χειρογράφων ἑλληνικῶν συλλογῶν τῆς συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας. Ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ θεσσαλοῦ τούτου ἁγίου ἐκφράζεται ὡς ἑπομένως. «Ὁ βασιλεὺς τῶν ἐν Μοισίᾳ Βουλγάρων ἐπανέστη κατὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας· πᾶσα ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ χώρα τῶν Δολώνων εὑρέθησαν ἐκτεθειμέναι εἰς τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ, καὶ μεγίστας ἐνέπνευσεν ἀνησυχίας εἰς τὸν βασιλέα τῶν Αὐσονίων (τῶν Ῥωμαίων). Ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων δὲν ἦτο πλέον δυνατή· οὐδεὶς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκυκλοφόρει ἄνευ μεγίστων κινδύνων. Οἱ Βούλγαροι ἐφόνευον ἢ ἠχμαλώτιζον, ἀπαρνούμενοι τὸ ὁμόφυλον καὶ ἐξερεθίζοντες κατ' ἀλλήλων λαοὺς ἀνήκοντας εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν».

Καὶ εἰς ταῦτα περιορίζονται πᾶσαι ἡμῶν αἱ πληροφορίαι· οὐδὲν πλέον τούτων γινώσκομεν περὶ τῆς πρώτης ταύτης δεκαετίας τοῦ μεταξὺ τῆς ἀνεξαρτήτου Βουλγαρίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας πολέμου, οὐδὲν ἐπίσης περὶ τῆς πρὸς νότον ἐκστρατείας τῶν Βουλγάρων τῷ 986. Ἐπὶ μακρὸν βεβαίως ἡ πάλη περιωρίσθη εἰς τὰ ὅρια, τῶν ἐν τοῖς βυζαντινοῖς φρουρίοις στρα-

[1]) Οἱ τελευταῖοι τοῦ ποιητοῦ περὶ τοῦ Νικηφόρου στίχοι, οἱ τοσοῦτον ὅμοιοι πρὸς τοὺς τοῦ εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον ἐπιταφίου, οὗ ποιητὴς ἐγνωρίζετο ὅτι ἦτο ὁ ἐπίσκοπος Μελτιηνῆς Ἰωάννης, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὸν κ. Βασιλειέβσκην ὅπως ἀποδείξῃ δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων ὅτι ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς εἰσὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τιωτικῶν ταγμάτων προσπαθούντων νὰ παρακωλύσωσιν εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς χώρας εἰσβολήν. Ἐγένοντο δὲ καὶ μετοικίσεις λαῶν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς αὐτοκρατορίας, μετοικίσεις, ὧν συνεχῶς ἐποιεῖτο χρῆσιν ἡ βυζαντινὴ κυβέρνησις, ἐνισχύουσα οὕτω διὰ νέας πολεμικῆς φυλῆς τὰ ἀμεσώτερον ἀπειλούμενα σημεῖα τῶν ὁρίων τοῦ κράτους ἢ χώρας τοσοῦτον ἐκ πολυετοῦς πολέμου δῃωθείσας, ἐξαντληθείσας καὶ ἐρημωθείσας, ὥστε ὑπῆρχεν ἀνάγκη μεταγγίσεως εἰς αὐτὰς νέου αἵματος. Ὁ σύγχρονος ἀρμένιος ἱστορικὸς Ἀκογίγκ λέγει ὅτι τῷ 981 πλεῖστοι Ἀρμένιοι ἐγκατεστάθησαν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως εἰς Μακεδονίαν ὡς φραγμὸς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ὑπὸ τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν ἐκφράζεται καὶ ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθίρ. Τὰ μέγιστα ἐνδιαφέρουσα βεβαίως εἶναι ἡ ἐπισταμένη μελέτη τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καταναγκαστικῶν μεταναστεύσεων ὁλοκλήρων λαῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ, αἱ ἐπιμιξίαι τῶν φυλῶν καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ἀπορρεύσασαι παντοειδεῖς συνέπειαι.

Τοῦ νέου βουλγαρικοῦ βασιλείου νέας βαθμιαίως προσκτωμένου δυνάμεις ὑπὸ τὴν σύντονον ὤθησιν τοῦ παρατόλμου αὐτοῦ ἄρχοντος, ἥ τε ὕβρις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὁ κίνδυνος αὐτῆς τοσοῦτον ἐπεδεινώθησαν, ὥστε νὰ γείνῃ φροντὶς περὶ σοβαρωτάτων μέτρων [1]). Ἀκριβέστερον νῦν καθορισθέντος τοῦ χρόνου τῆς μεγάλης ἐκστρατείας, καθ' ἣν τὰ ὑπὸ τὸν Σαμουὴλ στίφη προήλασαν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Πελοποννήσου, φαίνεται βέβαιον ὅτι ἄμεσος αἰτία τῆς πρώτης ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου Β' κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει 986 ἐγένετο ὁ δεινὸς κίνδυνος, ὃν ἐπήνεγκεν ἡ βουλγαρικὴ αὕτη προέλασις καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Θεσσαλίας, καὶ ὅτι ἡ βουλγαρικὴ θύελλα προεκάλεσε τὴν βυζαντινὴν λαίλαπα. Παρέθηκα ἤδη περιεργοτάτην περικοπὴν ἐκ τοῦ χειρογράφου βίου τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, καθ'

[1]) Ματθαῖος ὁ Ἐδέσσης (ἔκδ. Dulaurier σελ. 36) λέγει ὅτι ὁ Βασίλειος ἐκάλεσεν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ τὸν Σαμουήλ, ὃν ὁ ἀρμένιος συγγραφεὺς ὀνομάζει ἐσφαλμένως Ἀλουσιάνον, καὶ τοὺς βολιάδας αὐτοῦ, ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν νὰ παραστῶσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἦν, ὅτε ὁ ὅσιος προσέδραμε παρὰ τῷ στρατηγῷ τῆς Πελοποννήσου ἀπογνόντι ἐκ τῶν ἀπειλούντων αὐτῶν κινδύνων, πρώτιστα πάντων ἤγγειλεν αὐτῷ ὅτι ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἀνεζεύγνυεν αἴφνης πρὸς βορρᾶν· καὶ οὐδεμία μὲν ἐξήγησις δίδοται περὶ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης ἀναζεύξεως, ἥτις διέκοπτε τόσον ἀποτόμως μακρὰν σειρὰν ἐπιτυχιῶν, ἀλλὰ κατόπιν τῶν καλλιτέρων πληροφοριῶν, ἃς ἔχομεν σήμερον, τὸ πρᾶγμα φαίνεται εὐεξήγητον. Ἐὰν ὁ νικηφόρος Τσάρος καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ συνεχίσωσι μέχρι τοῦ κέντρου τῆς Πελοποννήσου τὴν θριαμβευτικὴν καὶ καταστρεπτικὴν αὐτῶν προέλασιν, ἐτράπησαν τὴν πρὸς τὴν χώραν αὐτῶν ὁδόν, αἴτιον ἦτο ὅτι ἔμαθον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρασκευαζόμενα, ἐξ ὧν ἠπειλεῖτο εἰδικώτερον ἡ πέραν τοῦ Αἵμου Βουλγαρία. Ὁ μέγας ἀντιπερισπασμός, ὃν ἀπεπειρᾶτο ὁ Βασίλειος, ἐπήνεγκε τὸν πρῶτον αὐτοῦ καρπόν. Ὁ βουλγαρικὸς στρατός, καταλιπὼν τὴν ἐλπίδα νέων κατακτήσεων, ἐπιστρέφει ἐν σπουδῇ πρὸς ἄμυναν τῶν ἑστιῶν αὐτοῦ ἀπειλουμένων ἐκ τῆς μεγάλης βυζαντινῆς ἐκστρατείας.

Τῆς ἀξιομνημονεύτου ταύτης ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου, τῆς πρώτης, ἣν αὐτοπροσώπως ὁ ἄναξ οὗτος κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐπεχείρησε, προηγήθη τραγικόν τι ἐπεισόδιον, ὅπερ φαίνεται στενῶς συνδεόμενον μετὰ τῆς ἀπροσδοκήτου ἐπεκτάσεως τῆς βουλγαρικῆς ἐξεγέρσεως. Οἱ δύο νόμιμοι τῆς Βουλγαρίας ἡγεμόνες, οἱ ἀτυχεῖς υἱοὶ τοῦ Τσάρου Πέτρου, ὁ βασιλεὺς Βόρις ὁ Β΄, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ρωμανός, οἵτινες ἀπὸ 14 περίπου ἐτῶν, καὶ τοῦτο τὸ δεύτερον νῦν [1]), διέμενον αἰχμάλωτοι ἐν Κων)πόλει, κα-

[1]) Τὸ πρῶτον εἶχον ἀποσταλῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ὅμηροι ὑπὸ τοῦ πατρός αὐτῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἀκριβῶς καθ' ἣν ὥραν ἤρχιζεν ἡ ἀνταρσία τῶν Κομητοπώλων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσάρου Πέτρου κατὰ ἰανουάριον τοῦ 969 ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου εἰς Βουλγαρίαν πρὸς περιστολὴν ἰδίᾳ τοῦ κινήματος τούτου, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐξεμηδενίζοντο αἱ ἐλπίδες τοῦ ἐθνικοῦ κόμματος. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ νεαροὶ πρίγκηπες ἐγένοντο καὶ αὖθις αἰχμάλωτοι, τὴν φορὰν δὲ ταύτην τῶν Ρώσων. Ὥστε ἡ δευτέρα αὕτη ἐν Κωνσταντινουπόλει αἰχμαλωσία ἦν πράγματι ἡ τρίτη, ἣν οἱ υἱοὶ τοῦ Πέτρου ὑπέστησαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάλληλον ἐθεώρησαν τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ πατρικοῦ αὐτῶν θρόνου· ἐφ' ᾧ ἐδραπέτευσαν ἀπὸ τῆς χρυσῆς αὐτῶν φυλακῆς, ὡς τοὐλάχιστον λέγουσιν οἱ χρονογράφοι. Ἀλλά, καθὰ ἀνωτέρω εἴρηται, πιθανὸν ὅτι οἱ δύο ἡγεμόνες ἐνήργησαν ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Παρακοιμωμένου καὶ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, συνομοσάντων κατὰ τῶν ἀπολυταρχικῶν τάσεων τοῦ βασιλέως Βασιλείου. Οἱ προδόται οὗτοι, ἐξωθοῦντες εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν τοὺς ἀπογόνους τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Βουλγαρίας, ἐζήτουν νὰ παράσχωσιν εἰς τὸν βασιλέα πράγματα ἐξαναγκάζοντα αὐτὸν ν' ἀποβῇ πειθηνιώτερος εἰς αὐτούς.

Ὁπωσδήποτε, οἱ τλήμονες ἐκεῖνοι ἡγεμόνες ἀπέτυχον ὅλως εἰς τὸ ἐγχείρημα αὐτῶν καὶ οὔτε κἂν προέλαβον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Βουλγαρίαν. Καὶ ὁ μὲν πρωτότοκος, ὁ Τσάρος Βόρις, ὅστις χάριν πλείονος ἀσφαλείας ἐνεδύετο τὴν ῥωμαϊκὴν στολήν, ἣν ἔφερεν ἐν Κων)πόλει, ἐφονεύθη τόξῳ βληθείς, ἐν ᾧ διήρχετο λόχμην τινά, παρά τινος Βουλγάρου, νομίσαντος αὐτὸν κατὰ σκληρὰν εἰρωνίαν τῆς τύχης Ρωμαῖον εἶναι. Ὁ Βούλγαρος οὗτος ἦτο βεβαίως στρατιώτης τῶν Κομητοπώλων, πιθανῶς δὲ ἐκ τῶν κατακτηθεισῶν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν. Οὕτως ἀπώλετο ἀφανῶς ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τοῦ μεγάλου Συμεών. Ὁ δὲ νεώτερος τῶν υἱῶν τοῦ Πέτρου Ρωμανός, ὅστις εἶχεν εὐνουχισθῇ, μαθὼν τοῦ ἀδελφοῦ τὸν θάνατον, παρητήθη πᾶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαίωμα καὶ χρόνῳ ὕστερον ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πολιν. Τοιαύτη ἡ ἀφήγησις, ἣν ἐκ τοῦ Σκυλίτση ὁ Κεδρηνὸς ἀντέγραψεν. Οἱ δὲ ἄραβες ἱστορικοὶ Γιαχγιᾶ καὶ Ἐλμακίν, διαφόρως πως τὰ πράγματα ἀφηγούμενοι, δίδουσι πλείονάς τινας λεπτομερείας· ἰδίᾳ δ' ὁ πρῶτος, ὡς ἤδη εἶπον, ὁρίζει ἐπακριβῶς τὴν ἐποχὴν τῆς ναυαγησάσης ταύτης ἀποπείρας πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ οἴκου Συμεών. « Κατὰ τὸ θέρος, λέγει, τοῦ 986 [1]) οἱ δύο βασιλόπαιδες ἀπέδρασαν ἐκ τῆς ἐν τῷ παλατίῳ τῆς

[1]) Βεβαίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους. Ὁ Ἐλμακίν, ἀκριβέστατος συνήθως ἱστορικός, λέγει ὅτι οἱ δύο βούλγαροι βασιλόπαιδες ἔφυγον κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς αἰχμαλω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κων)πόλεως εἱρκτῆς αὐτῶν ἐπὶ ἵππων ἐκ τῶν προτέρων παρασκευασθέντων καὶ διὰ ταχείας πορείας ἀφίκοντο εἰς τὴν πάροδον τῆς Πύλης Τραϊανοῦ». Διὰ τῆς περιφήμου ταύτης παρόδου διέρχεται, ὡς γνωστὸν, καὶ διήρχετο διὰ παντὸς χρόνου ἡ ἀπὸ τῶν πεδιάδων τῆς Θράκης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἔβρου, ἐπομένως δὲ καὶ ἀπὸ Κων)πόλεως, εἰς Σοφίαν καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας ἄγουσα ὁδός Οἱ βούλγαροι βασιλόπαιδες ἐζήτουν ἄρα νὰ καταλάβωσι τὴν πρωτεύουσαν τοῦ τμήματος τούτου τῆς Βουλγαρίας καὶ οὐχὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατακτηθείσας ἐπαρχίας, ἐφ' ὧν τέως εἶχον βασιλεύσει.

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γιαχγιᾶ. «Οἱ φυγάδες, καταβάντες τῶν ἵππων, οἵτινες ἦσαν καταπεπονημένοι, γινώσκοντες δὲ πιθανῶς ὅτι κατεδιώκοντο καὶ φοβούμενοι μὴ συλληφθῶσι, ἐκρύβησαν ἐντὸς τῶν δασοσκεπῶν λόφων, ὅπως πεζῇ τὴν πορείαν αὐτῶν ἐξακολουθήσωσιν. Ἐκεῖ πολυάριθμοι Βούλγαροι, οἵτινες ἐφύλαττον κατὰ τῶν ληστῶν τὰς ὀρεινὰς διόδους—μᾶλλον ἴσως οἱ ἐπὶ τῶν ὁρίων φρουροὶ τοῦ Σαμουὴλ—κατέλαβον αὐτούς. Καὶ τὸν μὲν Βόριν, ὅστις προηγεῖτο καὶ ἦν μετημφιεσμένος—ἐφόρει δῆλα δὴ, τὴν ῥωμαϊκὴν στολήν, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Κεδρηνός—, μὴ ἀναγνωρισθέντα ὑπὸ τὸ ταπεινὸν ἐκεῖνο σχῆμα μεμονωμένου ὁδοιπόρου, εἷς τῶν στρατιωτῶν ἐφόνευσεν· ἐπελθὼν δὲ κατόπιν ὁ Ρωμανὸς, ὅστις εἵπετο τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἀποκαλύψας εἰς αὐτοὺς ποῖος ἦτο, ἐσώθη τῆς σκληρᾶς τύχης τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως Βόριδος».

σίας αὐτῶν, ἤτοι τῷ 980 ἢ τῷ 981 τὸ βραδύτερον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ Τσιμισκῆς συναπήγαγεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 972· ἀλλαχοῦ ὅμως ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς καθορίζει, ὡς ὁ Γιαχγιᾶ, τὸ θέρος τοῦ 986, τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἅλωσις τῆς Λαρίσσης καὶ ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου· φρονῶ δὲ ὅτι ἀποδεκτέα κατὰ προτίμησιν ἡ τελευταία αὕτη χρονολογία. Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζεται καὶ ὁ κ. Ρόζεν (ἔ. ἀ. σελ. 404), ἢ μᾶλλον καθορίζει, ἀγνοῶ διατί, τὴν φυγὴν τῶν βασιλοπαίδων κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος 985, ἐν ᾧ φυσικώτερον εἶναι ὅτι ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σαμουὴλ καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, πολεμούντων τότε ἐν Θεσσαλίᾳ. Ὁ κ. Λιμπόσκης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ φυγὴ αὐτῶν ἐγένετο τῷ 976, ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ρώσσου συγγραφέως δὲν μὲ ἔπεισαν, καὶ φρονῶ ὅτι καθ' ὁλοκληρίαν ἀπατᾶται εἰς τοῦτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνταῦθα αἱ βυζαντιναὶ καὶ ἀνατολικαὶ ἀφηγήσεις ἀντιφάσκουσι· καὶ αἱ μὲν πρῶται λέγουσιν ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πολιν, ὅπου ἐξηκολούθησε ζῶν ὡς αἰχμάλωτος, αἱ δὲ δεύτεραι βεβαιοῦσιν ὅτι οἱ Βούλγαροι, εἰς οὓς ἀπεκάλυψε κατὰ τὴν πάροδον τοῦ Τραϊανοῦ ποῖος ἦτο, ἤγαγον αὐτὸν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν. Ὁ Γιαχγιᾶ μάλιστα προστίθησιν ὅτι πλεῖστοι ὀπαδοὶ περὶ αὐτὸν συνετάχθησαν καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν τσάρον [1]). Πιθανὸν ὅτι εὐνοῦχον ὄντα καὶ μὴ δυνάμενον νὰ βασιλεύσῃ, καὶ μάλιστα λαοῦ ἀνδρείου, ὁ Σαμουὴλ οὐδόλως φοβηθεὶς καὶ περιφρονήσας τὸν Ρωμανὸν ἐφείσθη αὐτοῦ.

Ὁπωσδήποτε, προκύπτει ἐκ πάντων τούτων ὅτι ὁ Ρωμανὸς δὲν διεδραμάτισεν ἐνεργὸν πρόσωπον καὶ διεβίωσεν ἔκτοτε ἀφανὴς παρὰ τὸν πραγματικὸν νέον ἄρχοντα, τὸν Σαμουήλ· θ' ἀνεύρω-

[1]) Αἱ τελευταῖαι αὗται πληροφορίαι τοῦ Γιαχγιᾶ (Rosen ἔ. ἀ. σελ. 56) περὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ τσάρου Πέτρου φαίνονται πολλῷ ἀνακριβέστεραι τῶν ὑπὸ τοῦ Σκυλίτπη καὶ τῶν ἄλλων Βυζαντινῶν ἀναγραφομένων περὶ τῶν περαιτέρω τυχῶν τοῦ ἡγεμονόπαιδος τούτου. Ἐν τούτοις ὁ Λιμπόδσκης (ἔ.ἀ. σελ. 128) συντάσσεται μᾶλλον τῷ σύρῳ ἱστορικῷ καὶ παραδέχεται ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἀνηγορεύθη πράγματι τσάρος τῆς Βουλγαρίας καὶ ὅτι ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν κατὰ Βασιλείου πόλεμον, ὁ δὲ Σαμουὴλ ἐγένετο ἀφωσιωμένος στρατηγὸς αὐτοῦ. Ὁ κ. Οὐσπένσκης, ἐν ὑπομνήματι περὶ τῆς κριτικῆς τῶν πληροφοριῶν, ἃς παρέχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας τὸ Χρονικὸν τοῦ Γιαχγιᾶ, ἔχει πάντη διάφορον γνώμην καὶ νομίζω ὅτι ἔχει πληρέστατα δίκαιον. Ἀντιφρονῶν καὶ πρὸς τὸν σοφὸν ἐκδότην τοῦ χρονικοῦ τούτου βαρῶνον Ρόζεν φρονεῖ, ὀρθότατα τὸ κατ' ἐμέ, ὅτι, προκειμένου περὶ τῶν κατὰ τὴν Βουλγαρίαν, ὁ Γιαχγιᾶ γράφων μακρὰν τῶν γεγονότων καὶ κατ' ἀνάγκην ἀτελεστέρας ἔχων πληροφορίας, δέον νὰ θεωρῆται κατὰ πολὺ ὑπολειπόμενος τῶν Βυζαντινῶν, οὓς ἥκιστα συμπληροῖ, ἐκτὸς μόνον ἐν ὀλιγίστοις σπουδαιοτάταις σημείοις καὶ ἔν τισι πολυτίμοις χρονολογίαις, οἷα μάλιστα ἡ τῆς ἥττης τοῦ Βασιλείου κατ' αὔγουστον τοῦ 986. Ἀλλὰ πᾶσα ἡ περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἀγῶνος παρ' αὐτῷ ἀφήγησις εἶναι ἀνακριβεστάτη καὶ λίαν συγκεχυμένη. Τὰ κύρια ὀνόματα ἄλλ' ἀντ' ἄλλων λέγονται, πολλὰ γεγονότα παραλείπονται, ἡ δρᾶσις τοῦ Ρωμανοῦ ὑπερμέτρως μεγαλοποιεῖται, ἡ τοῦ Σαμουὴλ τοὐναντίον ἀνακριβῶς μειοῦται, καὶ ὁ περιφανέστατος Κομητόπωλος παρίσταται ὡς ἁπλοῦς ὑπηρέτης καὶ στρατηγὸς τοῦ εὐνούχου Ρωμανοῦ. Ἡ ἀφήγησις περὶ τῆς δῆθεν αἰχμαλωσίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σαμουὴλ συγχέεται μετὰ τῶν ἀφορώντων πράγματι εἰς τὸν Ρωμανόν. Ἀδιστάκτως καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῶν κ. κ. Ρόζεν καὶ Λιμπόδσκη ἀποδέχομαι μετὰ τοῦ κ. Οὐσπένσκη ὅτι, προκειμένου περὶ τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου, ἡ ἀφήγησις τοῦ Γιαχγιᾶ εἶναι ὀλιγώτερον ἀξιόπιστος τῆς τῶν Βυζαντινῶν, ὧν τὰ λεγόμενα ἐπικυροῦσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου ἐξαγόμενα περὶ τῆς ὑπερόχου δράσεως τοῦ Κομητοπώλου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεν κατόπιν αὐτόν, κατὰ θλιβερὰν τῆς τύχης εἰρωνίαν, βοεβόδαν ἢ βούλγαρον διοικητὴν τῶν Σκοπείων ἐν ὀνόματι τοῦ Σισμανίδου, τοῦ ἅρπαγος τοῦ θρόνου τῶν πατέρων αὐτοῦ. Ὡς δείλαιος ἄρα καὶ ἀδύνατος εὐνοῦχος ἔστερξε τὸ τετελεσμένον γεγονός, ἀλλὰ προέδωκεν, ὡς ῥηθήσεται κατωτέρω, τὸν δεσπότην, ὅστις ἥρπασε τὸ στέμμα αὐτοῦ, καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν πόλιν, ἧς εἶχε διαπιστευθῆ αὐτῷ ἡ φρούρησις.

Εὐθὺς μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, ἅπερ βεβαίως στενώτατα μετ' αὐτῆς συνδέονται, ἴσως μάλιστα καὶ ταὐτοχρόνως ἐγένετο ἡ περίφημος πρώτη εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως Βασιλείου. Ἡ εἰς Θεσσαλίαν ἐκστρατεία τοῦ Σαμουήλ, ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατάκτησις τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἡ διὰ τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Πελοπόννησον προέλασις αὐτοῦ, τηλικοῦτον ἐδημιούργησαν κίνδυνον, ὥστε ἡ αὐτοκρατορία δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀρκεσθῇ εἰς ἁπλῆν ἄμυναν, ἀλλ' ἀνάγκη ἐπεβάλλετο νὰ ἐνεργήσῃ συντόνως, νὰ ἐπιτεθῇ καὶ αὐτή, νὰ κατασυντρίψῃ διὰ πάσης θυσίας τὸν θανάσιμον ἐκεῖνον κίνδυνον, πρὶν ἢ δεινωθεὶς ἀκατάβλητος ἀποβῇ. Ἐπέστη δι' αὐτὴν ὁ χρόνος τοῦ νὰ ἐπιφωνήσῃ: «Νίκη ἢ θάνατος» [1]).

Ὁ Σκυλίτσης ἐκφράζεται ὡς ἑπομένως: «Ἀμύνασθαι δὲ τοῦτον (τὸν Σαμουὴλ) ὁ βασιλεὺς τῶν εἰργασμένων γλιχόμενος, ἐπείπερ ἀπετινάξατο τὰς περὶ τοῦ Σκληροῦ φροντίδας [2]), τὰς ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ εἰσβολὴν εἰς Βουλγαρίαν ἐδόκει ποιήσασθαι, Βάρδαν δὲ τὸν Φωκᾶν, ἔτι τῶν σχολῶν δομέστικον ὄντα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἑῴους δυνάστας μηδ' ἀξιώσας λόγου».

[1]) Κατά τινας χρονογράφους, φαίνεται ὅτι ὁ Βασίλειος ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Βουλγαρίας ὅπως τιμωρήσῃ τὸν φόνον τοῦ τσάρου Βόριδος· ἀλλὰ τόσας πράγματι εἶχεν ἡ κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου νὰ τιμωρήσῃ προσωπικὰς κατ' αὐτῆς ὕβρεις καὶ τόσον ἠπείλουν τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπαρχιῶν αὐτῆς οἱ βούλγαροι πολέμιοι, ὥστε οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ ἐπιζητήσῃ νέας ἀφορμὰς ἐπεμβάσεως καὶ πολέμου.

[2]) Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος σφάλλεται ὡς πρὸς τοῦτο κατὰ πολλὰ ἔτη, καθ' ὅσον ὁ Βάρδας Σκληρὸς εἶχε καταφύγει παρὰ τῷ χαλίφῃ τῆς Βαγδάτης ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 980.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἀτέραμνος στρατηγὸς στερρῶς τῶν τῆς ἀρχιστρατηγίας ἀντείχετο δικαιωμάτων καὶ ἀληθὲς κατ' αὐτοῦ ἐθεώρει πραξικόπημα ὅτι ὁ βασιλεύς, μηδὲν αὐτῷ ἀνακοινώσας, ἀντικαθίστη αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας. «Ὁ Φωκᾶς Βάρδας, λέγει κατωτέρω ὁ χρονογράφος, καί τινες σὺν αὐτῷ ἐμήνιον τῷ βασιλεῖ ὅτι περ εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεύσας ὑπερεῖδεν αὐτούς, μηδ' ἐν Καρὸς λογισάμενος μοίρᾳ». Φαίνεται ἐπίσης, καίτοι ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνὸς οὐδὲν περὶ τούτου λέγουσιν, ὅτι οὐδὲ τὸν Παρακοιμώμενον, οὗ χαλεπῶς ἤδη ἔφερε τὸν βαρὺν ζυγόν, ἐπηρώτησε. Μὴ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἤτοι τῷ 986, ὀκτὼ καὶ εἰκοσαέτης, ἡ δὲ ἀπόφασις αὐτοῦ ὅπως κυβερνήσῃ μόνος προὐκάλεσε τὴν περὶ ἧς ἐπ' ἐσχάτων μόνον ἀμυδρὰς ἔχομεν πληροφορίας μεγάλην καὶ κινδυνώδη συνωμοσίαν, ἧς ἡ ἀποτυχία ἐπήνεγκε τὴν ὁριστικὴν πτῶσιν τοῦ Παρακοιμωμένου καὶ τὴν προσωρινὴν τοὐλάχιστον δυσμένειαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκ τῶν ἀνωτάτων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. Ἡ νέα αὕτη στάσις τοῦ βασιλέως ἀπεκαλύφθη προδήλως θεατρικώτερόν πως, ὡς ἐν ἄλλαις περιστάσεσιν ἡ ἀπρόοπτος εἰς τὸ Κοινοβούλιον τοῦ 1655 εἴσοδος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Αἱ βραχεῖαι τοῦ Σκυλίτση καὶ τῶν ἄλλων Βυζαντινῶν ἀφηγήσεις τοῦτο προφανῶς σημαίνουσι· μετὰ πολλῆς τοὐλάχιστον καὶ σκοπίμου βεβαίως ἐνεργείας ἐκφράζουσι τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Βασίλειος ἔλαβεν αὐθορμήτως καὶ μηδένα ἀξιώσας λόγου τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐκστρατείας. Τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐκφράζει καὶ ὁ Λεμπὼ διὰ τῆς ἑπομένης ἐπιτετηδευμένης φράσεως· «Ὁ Βασίλειος, πρὸς πόλεμον πεφυκώς, κατεμέμφετο ἑαυτοῦ καὶ ἠσχύνετο ὅτι ἔφθινεν ὡς εὐνοῦχος ἐν τῇ ἀνακτορικῇ ῥᾳστώνῃ».

Ὁ Βασίλειος ἄρα ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἡγεῖτο αὐτοπροσώπως τῆς ἐκστρατείας, οὐδένα μεθ' ἑαυτοῦ παραλαμβάνων, εἶτα ἀπῆλθε μηδὲ λόγου ἀξιώσας τὸν Βάρδαν Φωκᾶν καὶ τοὺς λοιποὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, παρὰ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς πρὸς αὐτοὺς ἀνέλαβεν ὁ εὐνοῦχος ὅτε, ἐν ᾗ διετέλει τότε ἀπεγνωσμένῃ σχεδὸν κα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταστάσει ἡ αὐτοκρατορία, ἀπέστελλε κατὰ τοῦ Σκληροῦ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν. Ἐντεῦθεν ἡ μῆνις τῶν στρατηγῶν κατὰ τοῦ νεαροῦ βασιλέως, τοῦ ἀθετήσαντος τὸ συμβόλαιον ἐκεῖνο, ἐντεῦθεν ἡ ταχέως διασκεδασθεῖσα συνωμοτικὴ αὐτῶν ἀπόπειρα, κατόπιν ἡ δυσμένεια καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἡ ἀποστασία τοῦ ἐκμανέντος Βάρδα Φωκᾶ.

Ἡ ἐξέγερσις τοῦ λέοντος ὅσον βραδεῖα τόσον καὶ φοβερὰ ἐγένετο. Ὁ Βασίλειος κατὰ τὴν δευτέραν ἐξαμηνίαν τοῦ 986, πιθανῶς δὲ τὸν ἰούλιον, ἐξεστράτευσεν ἄγων ἅπαντα τὸν στρατὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν ἀνεξάρτητον Βουλγαρίαν, ἀπόφασιν ἔχων νὰ καταστρέψῃ τὴν δύναμιν τοῦ τσάρου Σαμουήλ. « Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος, λέγει Λέων ὁ Διάκονος, ἠπείγετο κατὰ τῶν Μοισῶν· ἡ γὰρ ἐκείνων αὐθάδεια καὶ ἀπήνεια, φονικὸν περιπνέουσα, τὴν ῥωμαϊκὴν ἐσίνετο ἐπικράτειαν καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων ἀφειδῶς ἐληΐζετο, ἤδηδὸν ἅπαντας διαφθείρουσα· τῷ τοι καὶ θερμότερον ἢπερ ἔδει μᾶλλον κινηθεὶς ἢ προμηθέστερον, αὐτοβοεὶ καθελεῖν ταύτην ἠπείγετο ».

Ἐνταῦθα δέον νὰ παραθέσωμεν τὴν περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρετῶν τοῦ ἐνδόξου τούτου πολεμικοῦ αὐτοκράτορος ἐξαισίαν εἰκόνα τοῦ Ψελλοῦ. «Τὰς ἐναντίον τῶν βαρβάρων ἐκστρατείας, λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ἐπεχείρει οὐχὶ ὡς συνήθιζον νὰ πράττωσιν οἱ πλεῖστοι τῶν βασιλέων, οἵτινες ἐξήρχοντο μεσοῦντος τοῦ ἔαρος καὶ ἀνεζεύγνυον τελευτῶντος τοῦ θέρους, ἀλλὰ δι' αὐτὸν ὅρος ἀπαραίτητος τῆς ἀναζεύξεως ἦτο ἡ πλήρης ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἐξεστράτευσεν. Ἀγογγύστως δὲ καὶ τὰ δριμύτατα ψύχη καὶ τοὺς πνιγηροτάτους καύσωνας ὑφιστάμενος καὶ ἀπαξιῶν νὰ δράμῃ πρὸς τὰς πηγὰς κἂν τε ὑπὸ τῆς δίψης κατετρύχετο, ἦν ἀληθῶς πρὸς πᾶσαν ἀνάγκην φύσεως στερρὸς καὶ ἀδαμάντινος. Βαθύτατος γνώστης τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, οὐ μόνον κατὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ στρατηγοῦ, οἷον τὰ τῶν παρατάξεων, τῆς συναρμογῆς ἐνεδρῶν καὶ λόχων, τοῦ συνδέσμου τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐν καιρῷ λύσεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑκάστου τῶν ἀξιωματικῶν καὶ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν, θαυμασίως ἕκαστον αὐτῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν τοῖς πολέμοις μεταχειριζόμενος καὶ μὴ ἐπιτρέπων εἰς ἄλλους τὴν διάταξιν αὐτῶν, ἀλλὰ γινώσκων ἑκάστου τὴν φυσικὴν καὶ τὴν τεχνικὴν ἱκανότητα, ἀναλόγως πρὸς τὸ ἦθος καὶ πρὸς τὴν προπόνησιν αὐτῶν συνεῖχε πάντας καὶ συνεβίβαζεν. Ἡ βαθεῖα αὕτη γνῶσις τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἦν προϊὸν ἅμα μὲν τῶν ἀναγνώσεων αὐτοῦ, ἅμα δὲ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ῥοπῆς καὶ ἐπιστήμης, ἥτις συνεπλήρου τὰς ἀναγνώσεις αὐτοῦ. Ἄριστα ἀσκῶν τὴν κατὰ φάλαγγα παράταξιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην, ἀπέφευγεν αὐτὴν φοβούμενος τὸν αἰφνίδιον πανικὸν εἰς τὴν τροπήν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔστηνεν ἐνέδρας, μετεχειρίζετο στρατηγήματα καὶ προὐτίμα τὸν ἀκροβολιστικὸν πόλεμον. Ὅτε δὲ συνῆπτε μάχην ἐκ τοῦ συστάδην, σφιγκτῶς τὰς τάξεις πρὸς ἀλλήλας συνδέων καὶ καταπυργῶν οἱονεὶ τὸ στράτευμα δι' ἰλῶν καὶ λόχων, εἰς οὐδένα ἐπέτρεπε λύων τὸν σύνδεσμον τοῦτον νὰ προπηδᾷ παρὰ πᾶσαν ἀνάγκην· καὶ ἐάν τις τῶν ὁρμητικωτέρων καὶ ἀνδρειοτέρων ἐξώρμα τῆς φάλαγγος καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους φερόμενος συνεπλέκετο μετ' αὐτῶν, κἂν τε ἔτρεπεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, ἐπιστρέφων οὐ μόνον δὲν ἠξιοῦτο στεφάνων καὶ ἀριστείων, ἀλλὰ καὶ ἀποβαλλόμενος τοῦ στρατεύματος αὐστηρότατα ἐτιμωρεῖτο· τοῦτο δὲ διότι βάσιν καὶ θεμέλιον τῆς νίκης ἐθεώρει τὴν μὴ διάρρηξιν τῆς φάλαγγος καὶ διὰ ταύτης μόνης ἀκατανικήτους τὰς τῶν Ρωμαίων φάλαγγας ἐνόμιζεν. Ἐὰν δὲ οἱ στρατιῶται, χαλεπαίνοντες διὰ τὴν ἐπιφυλακτικὴν ταύτην τακτικήν, φανερῶς αὐτὸν ἐξύβριζον, ἀταράχως τὰς ὕβρεις ταύτας ἤκουεν, ἱλαρὸς δὲ τὸ ἦθος καὶ μειδιῶν ἔδιδε τὴν εὔλογον ἀπάντησιν ὅτι « δὲν εἶναι δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ παύσωμεν πολεμοῦντες ». Καταμερίζων τὸ ἦθος αὐτοῦ, συνεμόρφου τοῦτο πρός τε τοὺς καιροὺς τοῦ πολέμου καὶ πρὸς τὰς ὥρας τῆς εἰρήνης, ἤ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἦν πανουργότερος μὲν ἐν καιρῷ πολέμου, βασιλικώτερος (ἀρχικώτερος) δὲ ἐν εἰρήνῃ· καὶ ἀποταμιεύων καὶ ὡς ὑπὸ σποδὸν κρύπτων ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐν τοῖς πολέμοις τυχὸν παρανομησάντων, ἀπεκάλυπτεν αὐτὴν μετ' ἐξάψεως ἐπανακάμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πτων εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον καὶ δεινῶς ἐτιμώρει τοὺς κακουργήσαντας. Ἀμετάθετος εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἐκάμπτετο ἐνίοτε καὶ συνεχώρει εἴς τινας εἴτε διὰ μεσολαβήσεως τρίτων ἢ ἐκ συμπαθείας πρὸς αὐτούς. Βραδέως τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ λαμβάνων, οὐδέποτε ἔστεργε νὰ μεταβάλῃ αὐτάς, τούτου δ' ἕνεκα οὔτε πρὸς ἐκείνους, πρὸς οὓς εὐμενῶς διέκειτο, μετέβαλλεν ἦθος καὶ τρόπον ἐκτὸς ἀπολύτου ἀνάγκης. Ἐθεώρει τέλος τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ θεσφάτους οἱονεὶ καὶ ἀνεκκλήτους, ὡς αἱ τῆς μελλούσης κρίσεως».

«Ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ Ψελλός, μετὰ πολλῆς πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὑπεροψίας ἐφέρετο, θέλων νὰ ἄρχῃ, ἐμπνέων φόβον μᾶλλον ἢ ἀγάπην, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ νὰ καταστήσῃ ἐπιβλητικήν. Προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς πείρας ἐπιπροστεθείσης ἐνόμιζεν, ὅτι δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην οὐδὲ τῶν σοφωτέρων, αὐτὸς καὶ μόνος ἄρχων καὶ διευθύνων τὰ τῆς πολιτείας, αὐτὸς καὶ μόνος διαθέτων τὰ τῶν στρατοπέδων, καὶ κυβερνῶν οὐχὶ κατὰ τοὺς γραπτοὺς νόμους, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀγράφους, οὓς ἐπενόει ἡ εὐφυεστάτη αὐτοῦ ψυχή. Τούτου ἕνεκα οὔτε κἂν προσεῖχεν εἰς τοὺς λογίους ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ παντελῶς περιεφρόνει αὐτούς. Θαυμαστὸν ἐπομένως φαίνεται πῶς, παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐνδεικνυομένην ταύτην εἰς τὴν περὶ τοὺς λόγους σπουδὴν ὀλιγωρίαν, τοσοῦτοι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνεφάνησαν φιλόσοφοι καὶ ῥήτορες· μίαν δὲ μόνην λύσιν τῆς ἀπορίας μου καὶ τοῦ θαύματος τούτου ἀκριβεστάτην καὶ ἀληθεστάτην εὑρίσκω ὅτι οἱ τότε ἄνδρες δὲν μετεχειρίζοντο τοὺς λόγους δι' ἄλλας ὠφελείας, ἀλλ' ἐσπούδαζον αὐτοὺς διὰ μόνην τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι σήμερον ὡς πρώτην αἰτίαν τῆς σπουδῆς τῶν λόγων ἔχουσι τὸν χρηματισμόν, καὶ ἂν δὲν ἐπιτευχθῇ ἀμέσως τὸ ποθούμενον τέλος, ἀφίστανται καὶ ἐγκαταλιμπάνουσιν αὐτούς».

Ὁ ἐπιφανέστατος ἀληθῶς οὗτος βασιλεὺς ἐγένετο ἐκ τῶν μάλιστα ἀτεράμνων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀνδρῶν. Θαυμαστὴ ἡ ἀνένδοτος αὐτοῦ ὑπομονὴ καὶ καρτερία, μεθ' ὧν, καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν μακρὸν αὐτοῦ βίον καὶ μετὰ τὰς μεγάλας ἐν ἀρχῇ ἀπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τυχίας, ἐπεδίωξε τὸ σχέδιον αὐτοῦ περὶ καταστροφῆς ἢ μᾶλλον πανωλεθρίας τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους, κατανοήσας ὅτι οὐδεὶς ἄλλος τρόπος ὑπῆρχεν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ πολεμικοῦ, ἀξέστου καὶ ἀκορέστου ἀνεξαρτησίας ἐκείνου λαοῦ, ὃν οὐδεμία βία ἴσχυε νὰ καταπονήσῃ. Οὔτε στιγμὴν ἀποκαρτερήσας, εἶδε τέλος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ μετὰ τεσσαρακονταετεῖς ἀγῶνας, μετὰ ποταμοὺς αἱμάτων καὶ φρικτὰς ὠμότητας, ἐπιτευχθέντα ὁριστικῶς τὸν σκοπὸν τῶν διηνεκῶν αὐτοῦ πόθων.

Ὁ ἀτέραμνος καὶ σκληροκάρδιος ἐκεῖνος βασιλεύς, ὁ ὑπὸ μὲν τοῦ κλήρου λατρευόμενος, μισούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ κύπτοντος ὑπὸ τὸ βάρος τῶν φόρων λαοῦ, ὁ ἡγεμών, ὅστις ἔζησεν ὡς μοναχός, ἄνευ γυναικός, ἐν ἐγκρατείᾳ ἀσκητοῦ, ἕν τι μόνον περιπαθῶς ἠγάπησε, τὸν ἰσχυρὸν αὐτοῦ στρατὸν καὶ τὸν κραταιὸν πολεμικὸν στόλον, οὗ τὴν δύναμιν διηνεκῶς νὰ ἐπαυξήσῃ ἐμερίμνησε διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἱκανωτάτων ἀρχηγῶν, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν τελειοτάτων κανόνων ὑποστηριζομένων ἐκ τῆς πείρας τῶν αἰώνων. Ἡ Φιλιππούπολις, ἡ Μοσυνούπολις, ἧς ἡ θέσις ἀνευρίσκεται ἐν τῇ κάτω κοιλάδι τοῦ Νέστου, καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ἦσαν καθ' ἅπασαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὰ κύρια ἐρείσματα καὶ ὁρμητήρια αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐπιχειρήσεσιν αὐτοῦ.

Εἶπον ἤδη ὁποῖά τινα ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν τσάρων Σισμὰν καὶ Δαυὶδ τὰ ὅρια τοῦ ἀνεξαρτήτου παραμείναντος δυτικοβουλγαρικοῦ βασιλείου, ὅπερ ἦν ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρεῖα καὶ ἰσχυρὰ μοναρχία. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὥραν τῆς πρώτης τοῦ βασιλείου ἐκστρατείας αἱ νίκαι τοῦ Σαμουὴλ τὰ μάλιστα εἶχον ἐπαυξήσει ἐπὶ βλάβῃ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὰς ἤδη εὐρυτάτας κτήσεις αὐτοῦ. Καὶ πρῶτον μέγα μέρος, ἂν μὴ τὸ ὅλον, τῶν κατακτηθεισῶν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου καὶ μεταξὺ τοῦ ὄρους τούτου καὶ τοῦ Δουνάβεως ἐπαρχιῶν, συνετάχθησαν καὶ πάλιν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μετὰ τοῦ Σαμουήλ, εἴτε καταληφθεῖσαι καὶ αὖθις ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν χρονογράφων μνημονευομένας ἀδιαλείπτους αὐτοῦ ἐπιδρομὰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας, εἴτε ἐπιτυχῶς ἐπαναστατήσασαι κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς· ἔπειτα, αἱ φάλαγγες τῶν Σισμανιδῶν εἶχον κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὥραν κυριεύσει, ὡς εἴρηται, εὐρείας χώρας τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ κράτους ἐπαρχιῶν πρὸς νότον τοῦ Αἵμου, ἔν τε Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ κατεκτήσαντο ἰδίᾳ πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Λαρίσσης, τῶν πολλῶν αὐτῆς πόλεων καὶ φρουρίων, ἴσως δὲ καί τινος τμήματος τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ὥραν ἠπείλουν τὸ τῆς Πελοποννήσου ὅριον. Παρὰ τὸ στεῖρον τῶν πηγῶν, δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως, ὡς εἴδομεν, αἱ σύγχρονοι μαρτυρίαι περὶ τῆς ἐκτάσεως, ἣν εὐθέως ἐπὶ βλάβῃ τῶν Ἑλλήνων ἡ νεοπαγὴς τοῦ Σαμουὴλ μοναρχία ἔλαβε. Βεβαίως δὲν εἶχον μὲν κατακτηθῇ ὁριστικῶς πᾶσαι αἱ καταπατούμεναι, δηούμεναι καὶ ἐρημούμεναι ἐκεῖναι χῶραι, ἀλλὰ πολλαὶ τούτων εἶχον προσαρτηθῇ εἰς τὸ κράτος τοῦ Σαμουήλ. Πλὴν τῶν μαρτυριῶν, ὧν ἐμνημονεύσαμεν, ἔχομεν καὶ ἄλλην σπουδαιοτάτην, τὴν τοῦ περιφανοῦς ἱστορικοῦ τῶν Σταυροφοριῶν Γουλιέλμου τοῦ Τυρίου. Ἰδοὺ δὲ τί λέγει περὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν ἀπογόνων τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τὴν ὥραν τῆς εἰς Βυζάντιον ἀφίξεως τῶν ὁπλιτῶν τῆς πρώτης Σταυροφορίας, ἧς ἐγένετο σύγχρονος. «Οὐδέν, λέγει, τρανώτερον τὴν ἀδυναμίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀποδεικνύει ἢ ἡ μεγάλη δύναμις, ἣν πρὸς καιρὸν ἀπέκτησαν οἱ Βούλγαροι. Ὁ ἐκ βορρᾶ προελθὼν ἄξεστος οὗτος λαὸς κατέλαβεν ἄλλοτε πᾶσαν σχεδὸν τὴν πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως χώραν μέχρι τῆς Κων)πόλεως καὶ καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τῆς νοτιωτάτης αὐτῆς ἄκρας. Ὡς ἐκ τῶν κατακτήσεων τούτων τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαιοτάτων αὐτῆς ἐπαρχιῶν συνεφύρθησαν, τὰ ὅρια ἀνετράπησαν, καὶ χώρα τεραστίως εὐρεῖα, τριάκοντα μὲν ἡμερῶν ὁδοῦ τὸ μῆκος, δέκα δὲ καὶ ἐπέκεινα τὸ πλάτος, ἔλαβε, πρὸς μέγα αἴσχος τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μόλις ἐφαίνοντο κατανοοῦντες τοῦτο, τὸ ὄνομα Βουλγαρία· αἱ ἐπαρχίαι, αἵτινες ὑπέστησαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν τύχην ταύτην ἐκαλοῦντο Παλαιὰ καὶ νέα Ἤπειρος, ἡ τελευταία μετὰ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Δυρραχίου, πρωτευούσης ποτὲ τοῦ βασιλείου τοῦ Πύρρου, Ἀχαΐα, Θεσσαλία, Μακεδονία καὶ αἱ τρεῖς Θρᾷκαι».

Διὰ τῶν περιέργων τούτων γραμμῶν ὁ περιώνυμος ἐπίσκοπος τῆς Τύρου ὑπαινίσεται βεβαίως τὰς ἐγγυτέρας εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ κατακτήσεις τοῦ τσάρου Σαμουήλ, οὐχὶ δὲ τὰς τοῦ Συμεών, αἵτινες ἦσαν ἤδη ἀρκούντως ἀρχαῖαι, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ αὐτῶν ἀκριβῆ γνῶσιν. Παρατηρητέον ὅτι ἡ φράσις «μέχρι Κωνσταντινουπόλεως» ἐπαναλαμβάνεται δίς, ἅπαξ μὲν ὑπὸ τοῦ γάλλου ἱστορικοῦ, ἅπαξ δὲ ὑπὸ τοῦ στιχογράφου ἱστορικοῦ Τζέτζη. Αἱ λέξεις αὗται ἐν τῇ τραγικῇ αὐτῶν ἁπλότητι τρανώτερον πολλῶν ἀφηγήσεων καταδεικνύουσι τὴν τεραστίαν ἔκτασιν τῶν κατακτήσεων τοῦ Σαμουὴλ κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς πᾶσα τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου ἡ προσοχὴ εἶχε κατ' ἀνάγκην συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν. Κἂν δ' ἔτι παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ χρονογράφοι οὗτοι, ἀνεπαρκεῖς ἔχοντες πληροφορίας περὶ γεγονότων ἐπισυμβάντων πολλὰ ἔτη πρότερον, περιέπεσαν εἰς μεγάλας ὑπερβολάς, κεκτημένον οὐχ ἧττον παραμένει ὅτι ἡ ἀπέραντος χώρα, ἡ κατακτηθεῖσα τόσον ταχέως ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ, περιελάμβανε κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, πλὴν τοῦ ὅλου σχεδὸν τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οὐ μόνον τὸ πλεῖστον μέρος τῶν τέως ἀνακτηθεισῶν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους τούτου ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ εὐρεῖαν ἔκτασιν χώρας πρὸς νότον τοῦ τε Αἵμου καὶ τῆς Ῥοδόπης ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ἐπαρχίαις τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειγόντως ἄρα χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ Βυζαντίου ἐπεβάλλετο τῷ 986 εἰς τὸν Βασίλειον νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὰς βουλγαρικὰς χώρας.

Ὡς ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατοχῆς τοῦ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου τμήματος τῆς Βουλγαρίας, ὁ πυρὴν τῆς νέας ἐθνικῆς μοναρχίας μετηνέχθη κατ' ἀνάγκην πολλῷ δυτικώτερον εἰς τὰς

χώρας τῆς ἄνω Μακεδονίας, αἵτινες κεῖνται πρὸς δυσμὰς τῆς Ροδόπης ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς κεντρικῆς ὀροστοιχίας μετὰ τῶν ὀροπεδίων τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν πλαγίων αὐτῆς κλάδων καὶ τῶν κοιλάδων αὐτῆς. Ἐν τῇ φύσει ὀχυρωτάτῃ ταύτῃ χώρᾳ, ἣν ὁ Σαμουὴλ κατέστησεν, οὕτως εἰπεῖν, κέντρον παντὸς τοῦ ἀμυντικοῦ αὐτοῦ σχεδίου, ὁ περιφανὴς οὗτος τυχοδιώκτης ἐγκατέστησε τὴν νέαν ἐπίσημον πρωτεύουσαν τῶν βουλγάρων βασιλέων, ἥτις ἀντικαθίστη τὴν εἰς χεῖρας τῶν Βυζαντινῶν περιπεσοῦσαν, πιθανῶς δὲ κατεχομένην ὑπ' αὐτῶν Μεγάλην Περεϊασλάβετς. Καὶ πρῶτον μὲν ἐγκατεστάθη, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγιστον χρόνον ἐν Σοφίᾳ, εἶτα ἐν Μογλενοῖς, τότε δὲ ἦτο ἐν Βοδενοῖς· βραδύτερον, τῷ 995, ἐγκατέστησε τὴν πλάνητα καὶ βαρβάρως πολυτελῆ αὐτοῦ αὐλὴν ἐν Πρέσπᾳ, ἐν τῇ ἐξαιρετικῇ καὶ ποιητικωτάτῃ θέσει, ἣν διὰ βραχέων ἀνωτέρω περιγράψαμεν, καὶ τέλος κατὰ τὸ ἔτος 1000 ἀπῆλθεν εἰς Ἀχρίδα [1]).

Ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, τρεφόμενος ὑπὸ τῆς κενῆς ἐλπίδος ὅτι θὰ κατέβαλλεν ἀμέσως τὸν πολέμιον, ὃν ὑπὲρ τὸ δέον περιεφρόνει, θέλων δὲ πρὸ παντὸς νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Σαμουὴλ ὅπως ἐπαναγάγῃ πρὸς βορρᾶν τὸν στρατόν, δι' οὗ κατακτησάμενος τὴν Θεσσαλίαν ἠπείλει νῦν τὴν Πελοπόννησον, διηυθύνθη μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν στρατευμάτων βορειοδυτικῶς πρὸς αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς μοναρχίας τοῦ Σισμανίδου. Δὲν ἐπρόκειτο νῦν εἰς τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα νὰ τραπῶσι τὴν διὰ τοῦ Μεγάλου Αἵμου πρὸς βορρᾶν ὁδόν, ὡς ἔπραξαν κατὰ τὰς τελευταίας νίκας τοῦ Τσιμισκῆ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμῳ, ἀλλ' ἀνελθόντα τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Ἔβρου νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν ὀρεινὴν καὶ ἐξαισίως ὑπὸ τῆς φύσεως ὠχυρωμένην δυτικὴν Βουλγαρίαν· πρὸς τοῦτο ἦσαν ἠναγκασμένα, ἀνελθόντα τὴν εἰρημένην κοιλάδα, νὰ ὑπερβῶσι τὰς ὑψηλὰς ὀφρύας, αἵτινες συνδέουσιν ἐκεῖ τὸν Μεγαν Αἵ-

[1]) Zachariae v. Lingenthal, Beitraege, etc. σελ. 15. Ὁ ἐκ Δορυστόλου διωχθεὶς αὐτοκέφαλος πατριάρχης παρηκολούθησε τὸν τσάρον πρῶτον ἐν Πρέσπᾳ καὶ ἔπειτα ἐν Ἀχρίδι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μον μετὰ τῆς Ῥοδόπης, εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο ἤθελον ἀπαντήσει ὡς πρῶτον φραγμὸν κλείοντα αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τὴν ἀρχαιοτάτην τῆς νέας Βουλγαρίας πρωτεύουσαν, τὴν μεγάλην πόλιν Στρεδέτς, ἥτις εἶναι ἡ σημερινὴ Σοφία.

Εἶπον ἤδη ὅτι μέχρις ἐσχάτων μεγίστη ἐπεκράτει πλάνη περὶ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης ταύτης τοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' μεγάλου ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου ἐκστρατείας. Ὁ Lebeau, ὁ Hase ἐν τοῖς εἰς Λέοντα τὸν Διάκονον σημειώσεσιν αὐτοῦ [1]), ἔπειτα οἱ Hilferding, Ράσκη, Παπαρηγόπουλος κ.λ.π. καὶ αὐτὸς ὁ Muralt καὶ ὁ Jirececk ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Βουλγάρων ἀπατηθέντες ὑπὸ φράσεώς τινος, κακῶς ἐννοηθείσης, τοῦ Λέοντος Διακόνου, μάρτυρος αὐτόπτου τῶν γεγονότων τούτων γενομένου, καθώρισαν τὴν ἐκστρατείαν τῷ 980, εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Πρῶτος ὁ Gfroerer, ἐσχάτως δὲ ὁ G. Fischer [2]), ἀπέδειξαν, βασιζόμενοι ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν χρονολογιῶν, ἃς ἀναφέρει ὁ ἄραψ Ἐλμακίν, ἱστορικὸς ἀκριβέστατος πάντοτε καὶ λίαν ἀξιόπιστος, ὅτι ἡ πρώτη αὕτη ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου Β' ἐγένετο μόλις τῷ 986. Παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τοὺς εἰρημένους συγγραφεῖς, ἐξ ὧν θὰ πεισθῇ ὡς ἐπείσθην καὶ ἐγώ. Ἄλλως δὲ ὁ Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνός, καθὼς καὶ ὁ Ζωναρᾶς, καί τοι, ἀντιγράφοντες τὸν Λέοντα τὸν Διάκονον, φαίνονται συνομολογοῦντες ὅτι ὁ πρῶτος βουλγαρικὸς πόλεμος ἐγένετο εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Σκληροῦ, μικρὸν κατωτέρω ἀντιφάσκουσι λεληθότως πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες μετὰ πολλῆς ἠρεμίας ὅτι ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἣν παριστῶσιν εὐλόγως ὡς ἄμεσον συνέπειαν τῆς πρώτης ταύτης κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείας, ἤρξατο τῇ 15 αὐγούστου 987. Ἀδύνατον ἄρα νὰ ὁρισθῇ ὁ χρόνος τῆς ἐκστρατείας ταύτης πρὸ τοῦ 986.

[1]) Σελ. 172 καὶ 173 τῆς ἐκδόσεως τῆς Βόννης.

[2]) Ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ τῇ ἐπιγραφομένῃ **Beitraege zur historischen Kritik des Leon Diaconos und Michael Psellos**, δημοσιευθείσῃ ἐν τόμῳ Ζ' τῶν **Mittheilungen des Inst. für Oester. Gesch. Forschungen, Innsbruck 1886.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Λέων ὁ Διάκονος ἀντιπαρῆλθεν ἁπλούστατα ἓξ ὅλα ἔτη ἐν τῇ ἀναδρομικῇ ἀφηγήσει τῶν γεγονότων τούτων, εἰς ἣν προέβη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐμφανισθέντος ἐν ἔτει 975 κομήτου. Ὁ δὲ Κεδρηνὸς καὶ Ζωναρᾶς, ἁπλοῖ ἀντιγραφεῖς τοῦ Σκυλίτση, παρέλειψαν κατόπιν αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν ἓξ ἐτῶν, μηδὲ κἂν ἀξιώσαντες νὰ εἰδοποιήσωσιν ἡμᾶς περὶ τούτου.

Εἰς τὸν Σκυλίτσην καὶ Κεδρηνὸν ὡς καὶ εἰς τὸν Λέοντα τὸν Διάκονον, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὸν ἄραβα ἱστορικὸν Γιαχγιᾶ, ἀντιγραφέντα καὶ τοῦτον ὑπὸ τοῦ Ἐλμακίν, ὀφείλομεν τὰ ὀλίγα ὅσα γινώσκομεν περὶ τῆς πρώτης ταύτης εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου Β΄, ἥτις τόσον ταχέως καὶ τόσον ἀτυχῶς διὰ τὰ βυζαντινὰ ὅπλα ἔληξεν. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν συγγραφέων τούτων Λέων ὁ Διάκονος ποιεῖται μνείαν τῶν γεγονότων τούτων ἐπεισοδιακῶς μόνον ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κομήτου τοῦ 975, ὅστις, κατ' αὐτόν, προεῖπε ταῦτα [1]· οὐχ ἧτον ὅμως σπουδαιοτάτη τυγχάνει ἡ μαρτυρία αὐτοῦ, καθὸ αὐτόπτου μάρτυρος. Καὶ ὄντως μανθάνομεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅτι συνείπετο κατὰ τὴν ἐκστρατείαν

[1]) Γνωστὸν ὅτι τὸ περισωθὲν μέρος τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Λέοντος Διακόνου διακόπτεται εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Περὶ δὲ τῆς εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας ἐπεισοδιακῶς μόνον ὡμίλησε, προκειμένου περὶ τῶν συμφορῶν, ἃς προανήγγελλε κατ' αὐτόν, ἡ ἐμφάνισις τοῦ περιφήμου κομήτου τοῦ 975. Ἴδε παρὰ Fischer (ἔ. ἀ. σελ. 354 κ. ἑ. καὶ 372 κ. ἑ.) τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκα ὁ συγγραφεὺς οὗτος παραδέχεται ὅτι ὁ Λέων ὁ Διάκονος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συντάξῃ τὸ χρονικὸν αὐτοῦ πρὸ τοῦ ἔτους 992, πιθανῶς δὲ καὶ ἔτι βραδύτερον, καὶ ὅτι, καθὰ φαίνεται, παρέτεινεν αὐτὸ πέραν τοῦ θανάτου τοῦ Τσιμισκῆ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν δύο αὐτοῦ διαδόχων, ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἀπωλέσθη· ἢ τοὐλάχιστον εἶχε σκοπὸν νὰ συνεχίσῃ τὸ χρονικὸν αὐτοῦ καὶ προπαρεσκευάσθη εἰς τοῦτο. Τὸ πιθανώτερον μάλιστα εἶναι ὅτι εἶχεν ἤδη ἕτοιμον τὸ πρὸς τοῦτο ὑλικὸν ὅτε ἀπέθανε· τοῦτο πιθανολογεῖται ἐκ τοῦ λίαν ἀποτόμου προοιμίου τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Ψελλοῦ, ὅπερ ἄρχεται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ Τσιμισκῆ, ἔνθα ἀκριβῶς λήγει τὸ περισωζόμενον τοῦ Διακόνου. Ὁ Ψελλὸς ἐγένετο ἴσως ὁ ἐκδότης τοῦ τέλους τούτου τοῦ βιβλίου τοῦ προκατόχου αὐτοῦ. Τὸ μόνον περισωζόμενον χειρόγραφον τοῦ χρονικοῦ τοῦ τελευταίου τούτου εἶνε γεγραμμένον κατόπιν ἀντιγράφου τοῦ χρονικοῦ τοῦ Διακόνου. Ἐνὶ λόγῳ ὁ κ. Fischer φρονεῖ ὅτι, τοῦ Διακόνου μὴ δυνηθέντος νὰ συμπληρώσῃ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, ὁ Ψελλὸς ἐνετάλη ἐπισήμως τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου νὰ συνεχίσῃ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς ὃ διεκόπτετο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῷ αὐτοκράτορι «τῇ τοῦ διακόνου λειτουργίᾳ ὑπηρετούμενος». Ἡ λεπτομέρεια αὕτη πολλὴν παρέχει σπουδαιότητα εἰς τὴν βραχυτάτην ἀτυχῶς ἀφήγησιν τοῦ χρονογράφου τούτου, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ θεωρεῖται δικαίως ὡς ἐκ τῶν τὰ μάλιστα ἀξιοπίστων βυζαντινῶν χρονογράφων.

Τὸ σχέδιον τοῦ βασιλέως, καταλαμβάνοντος τὰς μεγάλας παρόδους τοῦ ὄρους κατὰ τὴν μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Στρεδὲτς ἢ Σοφίας ὁδὸν καὶ κυριεύοντος τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν, ἦτο βεβαίως νὰ διακόψῃ πρὸ παντὸς τὰς μεταξὺ τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγάρων συγκοινωνίας· τῆς δὲ οἰκρᾶς ἀποτυχίας τοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον συνετωτάτου τούτου σχεδίου αἴτια ἴσως ἐγένοντο ἡ στρατιωτικὴ ἀπειρία τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ἀνειμένη πειθαρχία.

Στερούμεθα πληροφοριῶν περί τε τῆς συντάξεως καὶ περὶ τῶν ἀριθμητικῶν δυνάμεων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀγνοοῦμεν δὲ καὶ τὰ ὀνόματα πάντων σχεδὸν τῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα στρατηγῶν καὶ αὐτὴν τὴν ἀκριβῆ ἐποχήν, καθ' ἣν ἤρξατο ἡ ἐκστρατεία. Πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ὁ Βασίλειος ἐξεστράτευσε μετὰ μεγάλων δυνάμεων κατὰ τὰ τέλη ἰουνίου, ἴσως δὲ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἰουλίου, βεβαίως δὲ ἡ εἴδησις τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας αὐτοῦ προὐκάλεσε τὴν ἀπότομον ἀναστολὴν τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολῆς τοῦ νικηφορήσαντος ἐν Θεσσαλίᾳ Τσάρου Σαμουήλ· τάχιστα, ὡς εἴδομεν ἐκ τῆς συνοπτικωτάτης ἀφηγήσεως τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νίκωνος, ὁ τσάρος ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναγάγῃ πρὸς βορρᾶν τὰ στρατεύματα αὐτοῦ πρὸς ἄμυναν τῆς μεγάλης αὐτοῦ πόλεως Στρεδέτς. Προσθετέαν τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, ὅτι ἴσως καὶ ὁ Πρίγκηψ τοῦ Κιέβου, ὁ μέγας Βλαδίμηρος, ὁ ἄγριος τοῦ Σβιατοσλαύου υἱός, μετέσχε μετὰ τῶν πολεμιστῶν αὐτοῦ τῆς πρώτης ταύτης εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου ὡς σύμμαχος τοῦ βασιλέως, ὅστις μετὰ μικρὸν ἐγένετο γυναικάδελφος αὐτοῦ, ἐκτεθήσονται δὲ κατωτέρω οἱ λόγοι, δι' οὓς ἡ ὑπόθεσις αὕτη φαίνεται λίαν εὐλογοφανής.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἀνῆλθε βραδέως τὴν εὐρεῖαν καὶ ὁμαλὴν κοιλάδα τοῦ Ἔβρου, τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, ὅστις ἐκ τοῦ Αἵμου ἀπορρέων ἐκβάλλει εἰς τὸ Αἰγαῖον παρὰ τὴν Αἶνον, ἔνθα ποτὲ τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἐκύλισαν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν λύραν τοῦ ὑπὸ τῶν Μαινάδων κατασπαραχθέντος Ὀρφέως· παρῴδευεν οὕτω τὰς ὑπωρείας τῆς Ροδόπης, ἥτις, ἀπὸ τοῦ Αἵμου καὶ αὐτὴ ἀποσπωμένη, περιβάλλει πρὸς δυσμὰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ. Κατὰ τὸ ἄνω ῥεῖθρον τοῦ Ἔβρου, ἐν τῇ καταμέστῳ τύμβων, μυστηριωδῶν τάφων τῶν ἀρχαίων φυλῶν, εὐρείᾳ καὶ ἀπεψιλωμένῃ κοιλάδι ἠγείρετο ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων γρανιτικῶν λόφων τὸ φρούριον τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπερ ἦν ἡ φυσικὴ βάσις πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἀγνοοῦμεν ποῖα μέτρα ἔλαβεν ὁ Βασίλειος ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ἀπόρθητον ὠχυρωμένον στρατόπεδον, ἁπλῶς δὲ μόνον μανθάνομεν ἐκ τῶν χρονογράφων ὅτι διαμείνας ἀφῆκεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρός τε ἀσφάλισιν τῶν νώτων αὐτοῦ καὶ πρὸς φύλαξιν τῶν παρόδων τοῦ μεγάλου Αἵμου πολυάριθμον σῶμα ὑπὸ τὸν μάγιστρον Λέοντα τὸν Μελισσηνόν, Ἀρμένιον καὶ αὐτόν, καταγόμενον δὲ πιθανῶς, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐξάγεται, ἐκ τῆς Μελιτηνῆς ἢ Μαλατείας παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς· ἦν δ' αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ στρατηγός, οὗ ἡ ἐν Συρίᾳ πολιτεία τοσοῦτον ὕποπτος πρό τινων μηνῶν ἐγένετο, οὗ ἕνεκα μνησικακῶν ἴσως κατ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἀφῆκεν αὐτὸν ὀπίσω.

Πρὸς βορρᾶν τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Θρᾳκικῆς πεδιάδος καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Αἵμου διήκει ἡ ὑψηλὴ ὀροστοιχία τοῦ Αἵμου, ὅστις δὲν ἦτο τὴν φορὰν ταύτην τὸ σκοπούμενον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, βαίνοντος πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν Στρεδέτς, ἢ Τριαδίτσαν, ἢ Σαρδικήν, τὴν νῦν Σοφίαν, τὴν ἐκ τῶν πρωτευουσῶν τοῦ τσάρου Σαμουὴλ καὶ ἐκ τῶν ὀχυρωτάτων καὶ σημαντικωτάτων πόλεων τοῦ νέου βασιλείου· ὅπως δὲ φθάσῃ εἰς αὐτήν, ὤφειλε νὰ διαβῇ τὰ συνδέοντα τὸν μέγαν Αἵμον μετὰ τῆς Ροδόπης ὄρη, ἤτοι τὴν οὐχὶ ὑψηλὴν ὀφρύν, ἥτις χωρίζει τὰς πεδιάδας τῆς Θρᾴκης ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Σοφίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, διελθόντες διὰ τῆς χώρας τῆς νῦν καλουμένης Τατὰρ Παζαρτζήκ, τῶν ἀρχαίων Βησσαπάρων, πρωτευούσης ποτὲ τῶν Βησσῶν, οὓς ὁ Στράβων παρίστησιν ὡς ἀγριωτάτους, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι τὸν Ἔβρον ἀνελθόντες, διέβησαν τὰ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος οὐχὶ ὑψηλὰ ὄρη διὰ τῆς συνήθους καὶ τοσάκις ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ αἵματος βαφείσης παρόδου, ἥτις ἄλλοτε μὲν Πύλη τοῦ Τραϊανοῦ, νῦν δὲ Καπουλοὺ Δερβὲντ καλεῖται, ἀγνοῶ δὲ ποῖον ἔφερεν ὄνομα ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης διῆλθον πάντοτε ἀπὸ μακρῶν αἰώνων αἵ τε πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ βαίνουσαι αὐτοκρατορικαὶ φάλαγγες καὶ τὰ ἐκ δυσμῶν καὶ Σοφίας προελαύνοντα κατὰ τῶν τειχῶν τῆς Κωνστ)πόλεως στίφη τῶν βαρβάρων· ἦν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μακρὰ ἑλικοειδὴς ὁδός, διήκουσα διὰ δρυμωδῶν λόφων, ἥτις, ὑπερβαίνουσα δύο ὀφρῦς οὐχὶ λίαν ὑψηλάς, κατήρχετο εἰς τὴν κοιλάδα τῆς ἐν τῷ ὀρεινῷ αὐτῆς περιβόλῳ ἐμπερικλειομένης Σοφίας· τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν ἀντικατέστησε νῦν ὁ συνδέων τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν τῆς ἀνατολικῆς Ρωμυλίας σιδηρόδρομος.

Τὸ κυριώτατον ποτε ἀμυντικὸν ὀχύρωμα τῆς παρόδου ταύτης, ἡ περίφημος Πύλη τοῦ Τραϊανοῦ, τὸ Καπουλοὺ Δερβέντ, ὅπερ ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἀποδιδόντων τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ εἰς τὸν σέρβον ἥρωα Μάρκον, ἀποκαλεῖται ἔτι καὶ νῦν Μάρκοβο Καπούγια, κατεστράφη μόλις τῷ 1835 ἢ 1836 ὑπὸ ἠλιθίου τινὸς πασσᾶ, κατασκευαζομένης τῆς σημερινῆς ὁδοῦ· ἄτεχνόν τι ἀπεικόνισμα αὐτοῦ περιεσώθη ἐν τῷ κατὰ τὸν ιη΄ αἰῶνα γραφέντι ὑπὸ τοῦ Marsigli συγγράμματι περὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ λεκανοπεδίου αὐτοῦ, σήμερον δὲ σῴζονται μόλις ἄμορφοί τινες ὄγκοι καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων λόφων τὰ λείψανα δύο φρουρίων καὶ ἑνὸς πύργου.

Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, διελθὼν ἀπαρακωλύτως, φαίνεται, τὴν πρώτην ὀρεινὴν γραμμὴν καὶ τὴν περίφημον ταύτην πύλην, ἐστρατοπέδευσε παρὰ μικρόν τι φρούριον, Στοπώνιον ὑπὸ τοῦ Σκυλί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τση καλούμενον. Διὰ τοῦ καθαρῶς βουλγαρικοῦ τούτου ὀνόματος ἀπεκαλεῖτο τότε τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων σήμερον Ἰχτιμὰν λεγόμενον, δίωρον μόνον, ἤτοι περὶ τὰ δέκα ἢ δώδεκα χιλιόμετρα, ἀπέχον τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ· εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα λεπτῶν τῆς ὥρας πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς πόλεως διακρίνονται εἰσέτι τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου μεσαιωνικοῦ κάστρου, Στιπόνεε μέχρι σήμερον ὀνομαζομένου, ἡ δὲ ἀρχαία ῥωμαϊκὴ ὁδός, δι' ἧς ὥδευσαν βεβαίως αἱ φάλαγγες τοῦ Βασιλείου, κάλλιστα διακρινομένη, διέρχεται τὴν σημερινὴν πολίχνην.

Ὁ σταθμὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει, ἐν μέσῳ μικρᾶς πεδιάδος κυκλουμένης ὑπὸ δασωδῶν ὀρέων, σκοπὸν πιθανώτατα εἶχε τὴν προπαρασκευὴν πρὸς πολιορκίαν τῆς Σαρδικῆς, ἀφ' ἧς δὲν ἀπεῖχε πλέον ἢ περὶ τὰ ἑξήκοντα χιλιόμετρα, διδομένου καιροῦ πρὸς συναγερμὸν τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων. Δὲν φαίνεται ὅτι μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης οἱ Ἕλληνες συνεπλάκησαν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ὅμως δὲν ἦτο μακράν. Παρὰ παντὶ τῷ στρατῷ ἠκούετο ὅτι ὁ Τσάρος Σαμουὴλ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, προσδραμὼν διὰ κατεσπευσμένων πορειῶν ἐκ νότου ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς εἰσβολῆς τοῦ αὐτοκράτορος, τὰς κορυφὰς τῶν κύκλωθεν ὀρέων κατεῖχε καὶ ἀποφεύγων φανερὰν καὶ ἀγχέμαχον συμπλοκὴν πάντοτε ἐνήδρευε ὅπως δυνηθῇ νὰ βλάψῃ τοὺς εἰσβαλόντας. Παρηκολούθει δὲ τῷ βασιλεῖ ὡς δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Δύσεως, ἤτοι ὡς στρατηλάτης τῶν ἐν Εὐρώπῃ αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων, Στέφανος, ὁ διὰ τὸ βραχὺ τοῦ ἀναστήματος Κοντοστέφανος ἐπονομαζόμενος, ἀλλὰ τὴν πραγματικὴν ἀρχιστρατηγίαν εἶχεν, ὡς εἴπομεν, αὐτὸς ὁ Βασίλειος.

Ὁ στρατός, ἐπαναλαβὼν τὴν πορείαν αὐτοῦ, διῆλθε τὴν τελευταίαν ὀφρύν, ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια μέτρα ὕψος ἔχουσαν, καλουμένην δὲ σήμερον Βακαρὲλ καὶ σημειοῦσαν τὴν γραμμὴν τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑδάτων τοῦ πρὸς τὸ Αἰγαῖον ῥέοντος Ἕβρου καὶ τῶν τοῦ Ἴσκρου καὶ τῶν ἄλλων συμβαλλόντων τοῦ Δουνάβεως,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατέβη τὰ ὄρη, ἔχων δεξιὰ μὲν τὸν Μέγαν Αἷμον, ἀριστερὰ δὲ τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄρος Βιτόχ, καὶ ἐξῆλθε τέλος εἰς τὰς λαμπρὰς πεδιάδας τὰς καλυπτούσας τὴν ἀποξηρανθεῖσαν ἀρχαίαν λίμνην, ἥτις σχηματίζει τὴν πλουσίαν καὶ μονότονον τριγωνικὴν πεδιάδα, ἐφ' ἧς ἐγείρεται ἡ σήμερον τουρκικὴ καὶ βουλγαρικὴ Σοφία, ἡ ἱστορικὴ μητρόπολις ἡ ἀποβᾶσα καὶ αὖθις πρωτεύουσα τοῦ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1878 ἱδρυθέντος νέου κράτους. Ἡ ἀρχαία Οὐλπία Σαρδική, ἡ τοσοῦτον προσφιλὴς εἰς τὸν Αὐρηλιανὸν καὶ κατόπιν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἀναβαθμοῦ τοῦ ἐπιβλητικοῦ ὄγκου τοῦ Βιτόχ, οὐ μακρὰν τῆς πηγῆς τοῦ Ἴσκρου, τοῦ ἀρχαίου Ὀσκίου ἢ Οἴσκου, ἐγένετο ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ ἀρτιγενοῦς κράτους τοῦ Σισμανίδου. Ἡ πόλις αὕτη, ἀπὸ πολλοῦ περιώνυμος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συγκροτηθεῖσαν κατὰ τὸν δ' αἰῶνα σύνοδον, ἐν ᾗ 356 ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως τὸ σχίσμα τοῦ Ἀρείου κατεδίκασαν, ἔφερεν ἰδιαζόντως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ὄνομα Στρεδὲτς καὶ [1]) τὸ ὅλως σκυθικὸν Τράλιτσα, ὅπερ οἱ βυζαντινοὶ εἰς Τριαδίτσαν μετεποίησαν, ἦν δὲ τότε μεγίστη, πολυάνθρωπος καὶ ὀχυρὰ πόλις πολλῷ σημαντικωτέρα ἢ σήμερον. Ὁ Ἴσκρος διέρρεεν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν τὴν περὶ αὐτὴν γόνιμον κοιλάδα, ἐπιρρέων ἐκεῖθεν εἰς ἐξαισίους αὐλῶνας διὰ τῆς περιφήμου ἐκείνης ῥωγμῆς τοῦ Αἵμου, τῆς ἔτι καὶ νῦν σχεδὸν ἀνεξερευνήτου.

Παρακολουθῶ ἐνταῦθα κατὰ πόδας τὴν περιεργοτάτην, ἀλλὰ καὶ βραχυτάτην δυστυχῶς ἀφήγησιν τοῦ Λέοντος Διακόνου, ὅστις καὶ προτιμητέος εἶναι καθὸ μάρτυς αὐτόπτης παντὸς τοῦ δράματος τούτου γενόμενος. «Ἀφοῦ, λέγει, ὁ Βασίλειος τὰς ἐστενωμένας καὶ κρημνώδεις ἀτραποὺς διοδεύσας ἔφθασεν εἰς τὴν Σαρδι-

[1]) Ὁ Γιαγχιᾶ ὀνομάζει αὐτὴν Ἀμπαρὶ (Ἀναρί, Ἀταρί, Ἀσαρί), ἤτοι Βέρροιαν συγχέων αὐτὴν πρὸς τὴν Βερόην. — Στρεδέτς, ὄνομα σλαυϊκὸν κατὰ παραφθορὰν τοῦ Σαρδική, σημαίνει κέντρον. Ἡ πόλις ἠγείρετο πρὸς νότον καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πεδιάδος, ἐπερειδομένη ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἀναβαθμοῦ τοῦ Βιτόχ. Ὁ Ἐλμακὶν λέγει ἀκριβῶς ὅτι ὁ Βασίλειος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐστρατοπέδευσαν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Βουλγαρίας, ὁ δὲ Ἀκογίγκ ὅτι ἡ μάχη ἐγένετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βασιλείου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κήν, ἣν ἡ σκυθικὴ συνήθεια Τράλιτζαν ἀπεκάλεσεν, ἔστησε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ περὶ τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας [1]) ἐπολιόρκει αὐτήν, ἐν ᾧ ὁ Σαμουὴλ καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ τὰς κορυφὰς τῶν κύκλωθεν ὀρέων κατεῖχον· ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ, καθόσον ὡς ἐκ τῆς ἀκηδίας καὶ τῆς ἀνικανότητος τῶν στρατηγῶν ὁ στρατὸς ἀπέκλινεν εἰς νωθρότητα καὶ ἀδράνειαν. Ὡς ἐκ τούτων, πρῶτον μὲν τοὺς ἐξελθόντας τοῦ στρατοπέδου πρὸς συλλογὴν φορβῶν ἐνεδρεύσαντες οἱ ἐπὶ τῶν ὀρέων Βούλγαροι πλείστους αὐτῶν ἐφόνευσαν καὶ πλῆθος ὑποζυγίων καὶ ἵππων ἀπήγαγον. Ἔπειτα αἱ ἑλεπόλεις καὶ αἱ ἄλλαι πολιορκητικαὶ μηχαναί, ἕνεκα τῆς ἀπειρίας τῶν διευθυνόντων κακῶς εἰς τὰ τείχη προσαχθεῖσαι, ἔμειναν ἀπρακτοῦσαι καὶ ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Τέλος, ἐπειδὴ ἤρξατο ἐπαισθητὴ γινομένη καὶ ἡ σπάνις τῶν ἀναγκαίων, καθόσον κατηναλώθησαν ἤδη πᾶσαι τῶν τροφίμων αἱ προμήθειαι, δι' ὧν εἶχεν ἐφοδιασθῇ ὁ στρατός, ἕνεκα τῆς ἀνοήτου αὐτῶν κατασπαταλήσεως, ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη, λύσας τὴν πολιορκίαν, ν' ἀναζεύξῃ εἰς Βυζάντιον μεθ' ἅπαντος τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀποσκευῶν αὐτοῦ [2]). Ὁδεύσας δὲ ἡμέρας ὁδόν [3]), ἐσκήνωσε περί τινα λόχμην ὅπως ἀναπαύσῃ τὸν στρατόν· αἴφνης πρὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης φυλακῆς τῆς νυκτὸς παμμεγέθης ἀστήρ, ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ στρατοπέδου ὁρμηθεὶς καὶ δι' ἀπλέτου φωτὸς τὰς σκηνὰς περιλάμψας, κατέπεσε πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, παρ' αὐτὴν τὴν τάφρον, καὶ εἰς μυρίους διαλυθεὶς σπινθῆρας ἀπεσβέσθη.

«Ἡ καταφορὰ τοῦ ἀστέρος τούτου [4]) προεδήλου τὴν ἐπικειμένην καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ», ἀνακράζει μετὰ θλίψεως ὁ Διάκονος, μετά τινα δὲ ἱστορι-

[1]) Ὁ Ζωναρᾶς λέγει εἴκοσι καὶ τρεῖς.

[2]) Ὁ Ἐλμακίν, ὅστις ἀφηγεῖται ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον, λέγει πρὸς τούτοις ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ ἀναζεύξῃ, φοβούμενος μὴ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν κατεχόντων τὰς κορυφὰς Βουλγάρων.

[3]) Ὁ στρατὸς ἔφθασε πιθανῶς εἰς Στοπώνιον ἢ Ἰχτιμάν.

[4]) Πρόκειται βεβαίως περὶ ἀερολίθου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κὴν παρέκβασιν περὶ ἄλλων ὁμοίων φαινομένων ἐπισυνάπτει ταῦτα· «Εἴδομεν καὶ ἡμεῖς τοιοῦτον τινὰ ἀστέρα κατενεχθέντα ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ προέδρου Βασιλείου, δὲν παρῆλθε δὲ πολὺς καιρός, καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀπέθανε, πᾶσα δὲ αὐτοῦ ἡ περιουσία διηρπάγη καὶ ἐδημεύθη». «Τὴν ὑστεραίαν, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Διάκονος, (προδήλως δὲ ἐν ᾧ ὁ στρατὸς διήρχετο ἐπιστρέφων τὴν περίφημον πάροδον τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ), ἐν ᾧ τὸ στράτευμα διήρχετο διὰ δασώδους καὶ σηραγγώδους αὐλῶνος καὶ ἐκεῖθεν παραδραμὸν κατελάμβανε χαραδρώδεις καὶ ἀνάντεις τόπους, οἱ ἐνεδρεύοντες Βούλγαροι, ἐπιπεσόντες ἐξ ἀπίνης κατὰ τῶν Ρωμαίων, πλείστους μὲν ἐφόνευσαν ἄνδρας, ἐκυρίευσαν δὲ τήν τε σκηνὴν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ταμεῖον καὶ ἐλαφυραγώγησαν ἅπασαν τὴν ἀποσκευὴν τῆς στρατιᾶς. Τότε δὲ καὶ ἐγὼ ὁ διεκτραγῳδῶν ταῦτα ἤμην ἐκεῖ παρών, παρακολουθῶν δυστυχῶς τῷ βασιλεῖ ὡς διάκονος, καὶ παρὰ μικρὸν ἐξεχύθη μου διαβήματα [1]) καὶ ἐγενόμην θῦμα σκυθικῆς μαχαίρας, ἐὰν μή με ἀπελύτρου τοῦ κινδύνου τούτου ἡ Θεία Πρόνοια, ἐπιτρέψασά μοι νὰ φύγω τάχιστα ἔφιππος, πρὶν ἢ οἱ ἐχθροὶ καταλάβωσι τὴν χαραδρώδη ἄνοδον, καὶ παρελθὼν ταύτην νὰ καταλάβω δρομαίως τὴν ἀκρώρειαν. Τὸ δὲ περιλειφθὲν τοῦ στρατεύματος, μετὰ τὴν ἀπώλειαν παντὸς σχεδὸν τοῦ ἱππικοῦ καὶ πασῶν τῶν ἀποσκευῶν, μόλις κατώρθωσε διὰ δυσβάτων ὀρέων νὰ διαφύγῃ τὴν ἐπίμονον τῶν Βουλγάρων καταδίωξιν καὶ νὰ ἐπαναζεύξῃ εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ ὅρια».

Ὁ Γιαχγιᾶ, ὃν ἀντιγράφει ὁ Ἐλμακίν, λέγει ὅτι ὁ πανικὸς τῶν Βυζαντινῶν προῆλθεν ἐκ τῆς νύκτωρ εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατύπεδον διαδοθείσης φήμης ὅτι οἱ Βούλγαροι διέκοψαν τὴν ὁδὸν τῆς ὑποχωρήσεως· μόνος δὲ ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὁρίζει καὶ τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης ταύτης τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἥττης, καθ' ἣν ὁ τολμητίας Σαμουὴλ αὐτοπροσώπως ἦγε τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ἡμέραν, ἣν ἠγνοοῦμεν μέχρι τῆς

[1]) Κατὰ τὸ ἐν ψαλμῷ ΟΒ΄ ἐδ. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπὸ τοῦ βαρώνου Ρόζεν ὁημοσιεύσεως τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ χρονικοῦ τούτου. Ἡ ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ καταστροφὴ ἐγένετο, κατὰ τὸν συνήθως ἀκριβέστατον τοῦτον ἱστορικόν, τὴν ἑβδόμην τοῦ μηνὸς ρεβιᾶ δευτέρου τοῦ 376 ἔτους τῆς Ἐγίρας, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν 17 αὐγούστου τοῦ ἔτους 986, ἡμέραν τρίτην [1]).

Ἡ δὲ ἀφήγησις τοῦ Σκυλίτση, ἣν ἀντέγραψεν ὁ Κεδρηνός, ἀρκούντως διάφορος τῆς τοῦ Διακόνου, δὲν εἶναι τόσον ἀξιόπιστος καθὸ ἀφήγησις μὴ αὐτόπτου μάρτυρος, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ Σκυλίτσης ἔγραψε τὸ χρονικὸν αὐτοῦ ἕνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα· ἀλλὰ δυνατὸν ἐπίσης ὅτι ὁ Διάκονος, καθὸ σύγχρονος, ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ σιγὴν περὶ τῶν διενέξεων τῶν στρατηγῶν τοῦ βασιλέως, διενέξεων, ἃς ὁ Σκυλίτσης θεωρεῖ ὡς πρώτιστον αἴτιον τῆς ἥττης. Ὁ χρονογράφος οὗτος, μηδ' ἐπὶ στιγμὴν κἂν παραδεχόμενος ὅτι ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ νικηφόρου ἐπιθέσεως τῶν Βουλγάρων, ἐπιρρίπτει ἅπασαν τὴν εὐθύνην τῆς ἥττης εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἀνωτάτων βυζαντινῶν ἀρχηγῶν, οὗ στιγματίζει τὴν διαγωγήν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ἴσως ὅτι αἱ δύο ἀφηγήσεις, ἀκριβεῖς ἑκατέρα ἐν τῷ κυρίῳ αὐτῆς μέρει, συμπληροῦσιν ἀλλήλας καὶ ὅτι ὑπῆρξε καὶ ἀπειρία μέν, ἴσως δὲ καὶ προδοσία τῶν βυζαντινῶν στρατη-

[1]) Ἐν τοῖς πίναξι τοῦ Wüstenfeld, ἡ 17 αὐγούστου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν 8 καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν 7 ῥαβιᾶ δευτέρου τοῦ ἔτους 376. Ματθαῖος ὁ Ἐδέσσης (ἔκδ. Dulaurier σελ. 34) ὁρίζει κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (ἔτος 485 τῆς ἀρμενικῆς χρονολογίας 25 Μαρτίου 986 — 24 μαρτίου 987) τὴν μεγάλην ταύτην ἧτταν τῶν στρατευμάτων τοῦ Βασιλείου, ἥτις διεσαλπίσθη βεβαίως καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν. Ἐν τούτοις ὁ ἱστορικὸς οὗτος λανθάνεται ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ νικήσαντος βουλγάρου βασιλέως, ὃν ἀποκαλεῖ Ἀλουσιάνον, ἐκ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς τῶν διαδόχων τοῦ Σαμουήλ. Ὁ Βασίλειος, λέγει, συλλαβὼν τὴν ἰδέαν νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Βουλγάρους εἰς ἑαυτόν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Βουλγάρων Ἀλουσιάνον καὶ πρὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένους ἀρχηγοὺς τὴν διαταγὴν ὅπως ἐλθόντες προσκυνήσωσιν αὐτῷ· ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν». Ἔπειτα ἀφηγεῖται τὴν ἧτταν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἄπειρον λείαν καὶ τὴν πληθὺν τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων αἰχμαλωτισθέντων. Ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψε κατηῤῥυμένος εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ. Τὴν αὐτὴν περίπου ἀφήγησιν ποιεῖται καὶ ὁ Ἀκογίγκ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπίνης κατάληψις τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ Σκυλίτση ἔχει ὧδε· «Ὁ Στέφανος, ὁ καὶ Κοντοστέφανος, ἦν θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Λέοντος Μελισσηνοῦ, εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς εἶχε διαπιστευθῆ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ἣν ἀφῆκεν ἐν Φιλιππουπόλει πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν παρόδων τοῦ ὄρους καὶ πρὸς παρακώλυσιν πάσης ἀποπείρας τῶν Βουλγάρων ὅπως διακόψωσι τὴν ὑποχώρησιν. Ἐσπέραν τινά, περὶ λύχνων ἀφάς, ὁ Στέφανος οὗτος προσελθὼν τῷ βασιλεῖ ἀναγγέλλει αὐτῷ ὅτι ὁ Μελισσηνός, ἐποφθαλμιῶν εἰς τὴν βασιλείαν, ἀπῆλθεν ἐν τάχει εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ παρίστησιν αὐτῷ ὅτι ἀνάγκη ἀπόλυτος εἶναι ν' ἀναζεύξῃ ὡς τάχιστα καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Κων)πολιν, δευτέρου λόγου ἄξια πάντα τὰ λοιπὰ λογιζόμενος. Ἡ ἀχρεία αὕτη ἀποκάλυψις κατετάραξεν, ὡς ἦτον ἐπόμενον, τὸν βασιλέα, ὅστις διέταξεν εὐθὺς τὴν ἀνάζευξιν. Ὁ δὲ Σαμουήλ, ἰδὼν τὴν ἀσύντακτον ταύτην ὑποχώρησιν καὶ φυγὴν αὐτὴν ὑπολαβών, ἐπιπίπτει ἀθρόως καὶ μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ βοῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καταπλαγέντες τρέπονται εἰς ἄτακτον φυγήν, καὶ καταλαβὼν τὸ στρατόπεδον αὐτῶν γίνεται κύριος ὅλων τῶν ἀποσκευῶν καὶ αὐτῆς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς καὶ τῶν βασιλικῶν παρασήμων. Μόλις ὁ Βασίλειος, διελθὼν μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ μυρίας ἀπωλείας τὰ στενά, διασῴζεται εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν αὐτοῦ εὑρίσκει τὸν Μελισσηνόν, οὐδόλως μετακινηθέντα καὶ ἐπιμελῶς τὴν διαπιστευθεῖσαν αὐτῷ φυλακὴν τηροῦντα. Κατανοήσας τὸν δόλον ὁ βασιλεύς, ἐπετίμα σφοδρῶς τὸν Κοντοστέφανον ὡς ψεύστην καὶ συκοφάντην καὶ ὡς γενόμενον διὰ τοῦ ψεύδους τούτου παραίτιον τηλικαύτης συμφορᾶς. Ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος, ἀντὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ σφάλμα αὐτοῦ καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἐπιτιμήσεως, τοὐναντίον ἔτι μᾶλλον ἀπεθρασύνετο καὶ ἰσχυρίζετο ὅτι δίκαια συνεβούλευσεν, ἔξαλλος ἐξ ὀργῆς διὰ τὴν ἀναισχυντίαν ταύτην ὁ βασιλεὺς γενόμενος, ἀνεπήδη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τῆς κόμης καὶ τῆς γενειάδος ἁρπάσας ἔρριψεν αὐτὸν κατὰ γῆς».

Ἡ ὀργὴ τοῦ Βασιλείου κατὰ τοῦ δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς Δύσεως δὲν εἶχεν ἆρά γε ἁπλῶς ἀφορμὴν τὴν ἀπειρίαν αὐτοῦ κατά τε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν; Ὁ Ζωναρᾶς, ὅστις ἀφηγεῖται τὰ πράγματα ὡς ὁ Σκυλίτσης, θεωρεῖ τὴν ἄτιμον διαγωγὴν τοῦ στρατηλάτου τῆς Δύσεως ὡς προελθοῦσαν ἐξ ἄλλου ἐλατηρίου οὐχ ἧττον εὐτελοῦς. «Σκεφθείς, λέγει, ὁ Κοντοστέφανος ὅτι, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐπετύγχανε κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, οὐδέποτε πλέον θὰ ἔπαυε διευθύνων αὐτὸς τὰ τῶν πολέμων καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἐθεώρει τοῦ λοιποῦ ἀξίους λόγου οὔτε αὐτὸν οὔτε τοὺς ἄλλους στρατιάρχας, προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου ὅπως ἀποτύχῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ».

Οἱ τοῦ συγχρόνου χρονογράφου Γιαχγιᾶ ὑπαινιγμοὶ περὶ ὀργανώσεως μεγάλης ἐναντίον τοῦ βασιλέως συνωμοσίας, ὑπαινιγμοὶ περὶ ὧν λόγος ἐγένετο ἐν οἷς ἀνωτέρω εἴπομεν περὶ τοῦ κατὰ Συρίαν πολέμου καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Παρακοιμωμένου, προσεπικυροῦται ὑπὸ τῶν μαρτυριῶν τούτων. Διὰ τῶν ἀποσιωπήσεων τῶν χρονόγράφων τούτων καὶ διὰ τῶν σποραδικῶν καὶ ἀτελῶν αὐτῶν πληροφοριῶν κατανοεῖται κάλλιστα πόσον εἶχεν ἐξοργίσει τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὑπὸ τοῦ νεαροῦ βασιλέως θέλησις τοῦ ἄρχειν ἀφ' ἑαυτοῦ. Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πύλην τοῦ Τραϊανοῦ ἧτταν τὰ μάλιστα βεβαίως συνετέλεσεν, ἂν μὴ ἡ πρόδηλος προδοσία, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἡ κακὴ θέλησις καὶ ἡ σκόπιμος ἀκηδία τῶν στρατηγῶν, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν δυσμενῶς ἰδόντων τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τοῦ Βασιλείου, ἥτις ἐπεβεβαίου τὴν περὶ ἀνεξαρτησίας θέλησιν αὐτοῦ, ἐσκέπτοντο ἐνδομύχως ὡς ὁ Κοντοστέφανος καὶ ἐπεζήτησαν διὰ παντὸς τρόπου νὰ παρεμβάλωσι προσκόμματα εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἔχομεν περὶ τούτου οὐ μόνον τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ μετασχόντος τῆς ἐκστρατείας Λέοντος τοῦ Διακόνου, κατηγοροῦντος τοὺς στρατηγοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ κακοπραγίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔτι τρανωτέραν τῶν ἐξελιχθέντων κατὰ τὸ 987 γεγονότων.

Εὐεξήγητον ἐντεῦθεν καὶ πιθανώτατον ἀποβαίνει τὸ κατὰ Κοντοστεφάνου ἐκμανὲς κίνημα τοῦ Βασιλείου. Ὁ βασιλεὺς ἐξέχεε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ στρατηγοῦ, ὅστις, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔνοχος ἐσχάτης ἀπειρίας φωραθείς, προσέθηκεν εἰς τὰ ἔγκλημα τοῦτο τὸ τῆς δεινῆς ἐκείνης ἥττης. Ἡ δ' ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἄλλων βυζαντινῶν χρονογράφων Σκυλίτση, Κεδρηνοῦ, Ζωναρᾶ κακόζηλος σκευωρία, ἥτις ἀντιφάσκει ὅλως πρὸς τὴν ἁπλουστάτην ἀφήγησιν τοῦ Διακόνου, φαίνεταί μοι ἄτεχνος μῦθος, ἐξυφανθεὶς προς ποιάν τινα δικαιολογίαν τῆς ἥττης [1]).

Ὅπως κἂν ἔχῃ, εἰς ἀπόστασιν διημέρου ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Τριαδίτσης ἢ Σοφίας ἐν τῇ ἐπιστροφῇ καὶ παρὰ τὴν Πύλην βεβαίως τοῦ Τραϊανοῦ, ἐντὸς τῶν κατὰ τὰς κορυφὰς τοῦ Αἵμου ἀδιεξιτήτων δασῶν, ἡ ἀκατάσχετος τῶν ὑπὸ τὸν Σαμουὴλ Βουλγάρων ἐπίθεσις μετέβαλε τῇ 17 αὐγούστου 986 τὴν ἀνάζευξιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ εἰς οἰκτρὰν τροπήν. Κατὰ τὴν δεινὴν ταύτην ἥτταν, περὶ ἧς ὁμιλοῦσι πάντες οἱ χρονογράφοι ἕνεκα τῆς καταπλήξεως, ἣν προὐξένησεν, ὁ βασιλεὺς ἀπώλεσε τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ· μόλις δὲ καταφυγὼν ὄπισθεν τῶν βράχων καὶ τῶν ὑψηλῶν τειχῶν τῆς Φιλιππουπόλεως, διεσώθη αὐτός τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς χώρας.

Ὁ συγχρονος ἀρμένιος ἱστορικὸς Ἀκογίγκ, ἀφηγούμενος καὶ αὐτὸς τὴν δεινὴν ταύτην καταστροφήν, ἀναγράφει τὴν ἀνέκδοτον λεπτομέρειαν ὅτι ὁ βασιλεὺς ὤφειλε τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀρμενικὸν πεζικόν· οἱ γενναῖοι οὗτοι ἐπίκουροι, βλέποντες ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπολέσας τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίν-

[1]) Ἴδε Hilferding, τ. Α', σελ. 208, Βασιλειέβσκην Fragm. russo-byzantins, σελ. 144, Rosen ἔ. ἀ. σημ. 141. Κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος προδοσία τοῦ Λέοντος Μελισσηνοῦ ἐν Βαλαναίαις εἶχε καταστήσει τὸν στρατηγὸν τοῦτον λίαν ὕποπτον εἰς τὸν αὐτοκράτορα, αὕτη δ' ἴσως εἶνε ἡ ἀληθεστέρα ἐξήγησις τοῦ παραδόξου τούτου ἐπεισοδίου· ἡ ἐν Συρίᾳ διαμονὴ τοῦ Μελισσηνοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφορμὴ πρὸς ἐπινόησιν τῆς φανταστικῆς ἐν τῷ Αἵμῳ προδοσίας αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυνον, προπύργιον αὐτοῦ ἔστησαν τὰ ἴδια αὐτῶν σώματα καὶ διὰ πλαγίων ὁδῶν καὶ μεγάλων ἑλιγμῶν ἐπανήγαγον αὐτὸν σῷον καὶ ἀβλαβῆ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν χώραν.

Διὰ τῆς ἥττης ταύτης τῶν Βυζαντινῶν οὐ μόνον ἡ δυτικὴ Βουλγαρία τῆς Ροδόπης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ νέαν καὶ μεγίστην προσεκτήσατο δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἡ παραδουνάβειος, ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου Βουλγαρία, ἡ τοσοῦτον ἐνδόξως ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ ἀνακτηθεῖσα, ἀπηλλάσσετο καὶ πάλιν ὁριστικῶς τῆς ἐξουσίας τῶν Ἑλλήνων. Βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς 17 αὐγούστου 986 τὸ ἐθνικὸν κίνημα προσεκτήσατο ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ἐὰν δ' ἔμειναν ὀλίγα τινὰ βυζαντινὰ στρατεύματα πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου, ἐλάχιστα ἦσαν ταῦτα καὶ μόνον ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι καὶ τοῖς ὀχυροῖς φρουρίοις, ἅπερ κατώρθωσαν ἴσως νὰ διατηρήσωσι κατὰ τῆς γενικῆς ἀποστασίας, ἥτις ἦν ἄμεσος συνέπεια τῆς παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Τραϊανοῦ ἥττης.

Τῆς πολυκρότου ταύτης ἥττης ἀπήχημά τι περιεσώθη μέχρις ἡμῶν ἐν ποιηματίῳ τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου, φέροντι τὸν ἐκφραστικώτατον τίτλον: Εἰς τὸ πάθος Ρωμαίων τὸ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ κλείσει. Καὶ ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς ἐκλιπαρεῖ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν ὅπως τοῦ τάφου ἐξελθὼν δράμῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ προσφιλεστάτου αὐτοῦ λαοῦ τοῦ δεινὰ παθόντος. Τὸ ποιημάτιον τοῦτο ἔχει ὧδε·

Οὐκ ἐφάμην πότ' ἔσεσθαι, οὐδ' ἦν ἥλιος ἀρθῇ,
τόξα Μυσῶν δοράτων κρείττονα Αὐσονίων.
Ἔρρετε δένδρα, κάκ' οὔρεα ἔρρετε ἄορνοι πέτραι,
κεμμάσιν ἔνθα λέων πέφρικεν ἀντιάαν.
Εὖθ' ὑπὸ γῆν, Φαέθον, χρυσαυγέα δίφρον ἐλίσσεις,
τῇ μεγάλῃ ψυχῇ Καίσαρος εἶπε τάδε·
Ἴστρος ἔλε στέφανον Ῥώμης· ὅπλα λάμβανε θᾶττον·
τόξα Μυσῶν δοράτων κρείττονα Αὐσονίων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Αὔξουσα δυσαρέσκεια τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν.—Ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἀποδιδράσκει ἀπὸ τῆς ἐν Βαγδάτῃ φυλακῆς αὐτοῦ.—Ἀναγορεύεται καὶ πάλιν βασιλεύς.—Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, μόλις λαβὼν καὶ αὐτὸς τὸ ἀξίωμα Δομεστίκου τῶν Σχολῶν, ἀποστατεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἀναγορεύεται ἐν Χαρσιανῷ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας.—Ἐγκληματικὴ συμμαχία Σκληροῦ καὶ Φωκᾶ.—Προδοσία τοῦ Φωκᾶ φυλακίσαντος τὸν Σκληρόν.—Ὁ Ρωμανὸς Σκληρὸς προσέρχεται τῷ βασιλεῖ.—Νικηφόρος πορεία τοῦ Φωκᾶ.—Στρατοπεδεύει ἀπέναντι τῆς Κων)πόλεως καὶ ἀποστέλλει τοὺς ὑπάρχους αὐτοῦ πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἀβύδου.—Ἀγωνία τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας προσβληθείσης ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.—Θαυμασία ἐνέργεια ἀναπτυχθεῖσα ὑπὸ Βασιλείου.—Ὁ Βλαδίμηρος, μέγας πρίγκηψ τοῦ Κιέβου, χορηγεῖ εἰς τοὺς βασιλεῖς ἐπικουρίαν ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν.—Ἱστορία τῆς ἐν Κων)πόλει ρωσικῆς δρουζίνας.—Νεαρὰ τῆς 4 Ἀπριλίου 988.—Ὁ Βασίλειος λαμβάνει ἐπιθετικὴν στάσιν.—Νίκαι ἐν Χρυσουπόλει καὶ ἐν Ἀβύδῳ.—Τραγικὸς θάνατος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.—Ὁ Βάρδας Σκληρός, ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ Φωκᾶ, ἐπαναλαμβάνει τὸν κατὰ τῶν βασιλέων ἀγῶνα.—Ἅλωσις τῆς Βερροίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.—Ἅλωσις τῆς Χερσῶνος ὑπὸ Βλαδιμήρου.—Οἱ βασιλεῖς ἀποστέλλουσι τῷ Βλαδειμήρῳ ὡς νύμφην τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν.

Ὁ τοσοῦτον κακῶς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἐξυπηρετηθεὶς Βασίλειος ἐπανέκαμψε περίλυπος εἰς τὸ ἱερὸν Παλάτιον κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 986, μόνην μέριμναν ἔχων τὴν παρασκευὴν τῆς ἀντεκδικήσεως αὐτοῦ. Οὐδόλως ὑπενόει ὁ ἀτυχὴς ἄναξ ὅτι νέαι δοκιμασίαι, νέαι καὶ φοβεραὶ ἀποστασίαι τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, ἔμελλον μετὰ μικρὸν νὰ παρακωλύσωσιν αὐτόν, ἐπὶ μακρὸν ἔτι περιάγουσαι καὶ πάλιν τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ἥττην τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀποδεικνύων εἰς τοὺς Βουλγάρους ὅτι «τόξα Μυσῶν οὐχὶ κρείττονα δοράτων Αὐσονίων».

Οἱ μέγα δυνάμενοι ἐν τῷ κράτει, καὶ ἰδίᾳ οἱ μεγάλοι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί, δὲν ἠδύναντο νὰ συγχωρήσωσι τῷ Βασιλείῳ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι «μηδ' ἐν Καρὸς μοίρᾳ αὐτοὺς ἐλογίζετο» καὶ ἤθελε νὰ βασιλεύῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ μόνος. Κατανοοῦντες ὅτι ἡ θέλησις αὕτη τοῦ βασιλέως, ἧς ἕνεκα καὶ αὐτὸς ὁ παντοδύναμος Παρακοιμώμενος Βασίλειος ἀπώλεσε τὴν ὑπερτάτην θέσιν αὐτοῦ, ἦν ἀμετάθετος, σφόδρα κατ' αὐτοῦ ἐμήνιον· λίαν δ' εἰς τὴν ἀντιβασιλικὴν αὐτῶν στάσιν ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς τὸ ἐπισφαλὲς τῆς ἀρχῆς τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ, διασαλευθείσης καὶ πάλιν ὡς ἐκ τῆς ἥττης τῆς 17 αὐγούστου 986.

Ἡ βαθεῖα αὕτη δυσαρέσκεια τῶν στρατηγῶν ταχέως, εἰ καὶ ὑποκώφως, ηὔξησε κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 986—987, ἕνεκα περιστάσεων, ἃς νὰ ὑπονοήσωμεν μόνον δυστυχῶς δυνάμεθα, διότι οἱ χρονογράφοι οὐδὲν περὶ τούτων λέγουσι, περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς τελικῆς ἐκρήξεως τῶν δυσαρεσκειῶν τούτων. Μόνοι ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνὸς λέγουσι ταῦτα· «Οἱ δὲ τῶν Ρωμαίων μεγιστᾶνες ἐμήνιον τῷ βασιλεῖ, ὁ μὲν Φωκᾶς Βάρδας καί τινες τῶν σὺν αὐτῷ ὅτι περ εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατεύσας ὑπερεῖδεν αὐτοὺς μηδ' ἐν Καρὸς λογισάμενος μοίρᾳ, ἄλλοι δὲ καὶ ἄλλοι δι' ἄλλους προπηλακισμούς τε καὶ παροινίας, ὁ δὲ μάγιστρος Εὐστάθιος ὁ Μαλεΐνος διὰ τὸ ἀτίμως ἀπὸ τῆς εἰρημένης ἐκστρατείας ἀποπεμφθῆναι».

Ἐν κεφαλαίῳ, τὰ πράγματα περιῆλθον εἰς ὀξύτατον σημεῖον. Ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ οἱ χειμερινοὶ μῆνες παρῆλθον ἐν ἀγωνίᾳ, καὶ φόβος ἐκράτει μὴ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀγγελθῇ ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ὅτε ἐλήφθη εἴδησις οὐχ ἧττον ταραξίφρων, δεινῶς περιπλέκουσα τὰ καὶ ἤδη δυσχερῶς ἔχοντα πράγματα. Ὁ Βάρδας Σκληρός, ὁ φοβερὸς τέως ἐν Ἀσίᾳ ἀποστάτης, περὶ οὗ οὐδὲν σχεδὸν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν, ἀπὸ τῆς φυγῆς καὶ αἰχμαλωσίας αὐτοῦ ἐν Βαγδάτῃ τῷ 980, ἐγίνωσκον ἢ ὅτι διετέλει ἐκεῖ κρατούμενος ὑπὸ τοῦ χαλίφου σὺν τοῖς τελευταίοις ὀπαδοῖς αὐτοῦ, ὁ Σκληρός, λέγομεν, ἀναλαβὼν ἐλπίδας ἐκ τῆς ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τοὺς δεσμοφύλακας αὐτοῦ καὶ ἀνεφάνη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς χώρας, διεκδικῶν πάντοτε τὸ βασιλικὸν διάδημα.

Ὁ Γιαχγιᾶ καὶ ὁ ἀντιγράψας αὐτὸν Ἐλμακὶν ἔχουσιν ἀκριβεστέρας καὶ πληρεστέρας ἢ οἱ Βυζαντινοὶ πληροφορίας περὶ τῆς δευτέρας ταύτης ἀποστασίας τοῦ ἀκαταπονήτου Σκληροῦ, καὶ μάλιστα περὶ τῶν κατὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ ἐκ Βαγδάτης, περὶ ὧν οἱ Βυζαντινοὶ περιπίπτουσιν ἀπὸ λαθῶν εἰς λάθη [1]). Θὰ παρακολουθήσω λοιπὸν τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γιαχγιᾶ, βοηθούμενος ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἔχει πολλῷ ἀσφαλεστέρας εἰδήσεις ἢ οἱ λοιποὶ Βυζαντινοί.

Μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Τραϊανοῦ ἥττης ὁ Γιαχγιᾶ καὶ ὁ Ἐλμακὶν [2]) λέγουσι τάδε· «Ὅτε ὁ Βάρδας Σκληρὸς (ὅστις ἐκρατεῖτο πάντοτε ἐγκάθειρκτος ἐν Βαγδάτῃ, ἐν τῇ νήσῳ τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος Μοδιδᾷ) ἔμαθε τὴν καταστροφὴν ταύτην ἀπηυθύνθη ἱκετικῶς εἰς τὸν νέον Ἐμὶρ Ἄλ Ὁμερὰ Σαμσὰμ Ἐδδαουλὲχ ὅστις εἶχε διαδεχθῇ εἰς τὴν θέσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν μοναδικὴν ἀληθῶς ἐξουσίαν αὐτοῦ, τὸν παντοδύναμον αὐτοῦ πατέρα Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλέχ· ὁ ἄπληστος καὶ δοξομανὴς οὗτος Βουΐδης, ὁ ἐν λόγοις ἔξοχος καὶ πεφωτισμένος προστάτης τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ τῶν πτωχῶν καὶ πιεζομένων εὐεργέτης, ἀπέθανεν ἐπιληπτικὸς τῇ 28 μαρτίου 983 [3]) ἐν ἡλικίᾳ 47 ἐτῶν, μεθ' ὑπερπενταετῆ ἀπόλυτον σχεδὸν ἐξουσίαν ἐπὶ πασῶν τῶν χωρῶν, αἵτινες ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς Κασπίας μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰσπαχὰν μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ ὁρίου τῆς Συρίας [4]).

[1]) Οἱ χρονογράφοι οὗτοι ὀνομάζουσι τὸν Χαλίφην «βασιλέα τῆς Περσίας Χοσρόην».

[2]) **Historia Saracena**, σελ. 249.

[3]) Τῇ 10 τοῦ μηνὸς σεβὰλ τοῦ ἔτους 372 (ἴδε **Weil**, **Geschichte der khalifen** III, σελ. 31) καὶ οὐχὶ κατὰ ἰανουάριον, ὡς ὁ **Muralt** λέγει (**Chr. Byz.** I σελ. 366). Ἴδε τὸ ἐγκώμιον τοῦ Βοΐδου τούτου παρ' Ἀδοὺλ Φεδᾷ (**Annales Moslemici** τ. II, σελ. 551 κ. ε.)

[4]) Εἶχε νυμφεύσει μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ μετὰ τοῦ Χαλίφου καὶ ἤλπιζεν ὅτι διὰ τῶν ἀρρένων αὐτῆς διαδόχων θὰ κατωρθοῦτο ἡ συγχώνευσις τῆς νομιμότητος μετὰ τῆς πραγματικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ διεψεύσθησαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Σκληρὸς καθικέτευσε τὸν Σαμσὰμ ὅπως ἀπελευθερώσας παράσχῃ αὐτῷ ἐπικουρίαν εἰς χρήματα καὶ τρόφιμα πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι, ὃν ἤθελε ν' ἀναλάβῃ μετὰ νέων πιθανοτήτων ἐπιτυχίας, ὡς ἤλπιζε, κατὰ τοῦ ἡττηθέντος βασιλέως· ἀπέναντι δὲ τούτου ὑπισχνεῖτο εὐόρκως νὰ ἐκπληρώσῃ πάσας τὰς ὑποχρεώσεις, περὶ ὧν εἶχε συμφωνήσει μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἐμὶρ Ἄλ Ὁμερά, ὅτε αἱ πρῶται μετ' ἐκείνου διαπραγματεύσεις εἶχον ναυαγήσει ἕνεκα τῶν ἐκ Κων]πόλεως ῥαδιουργιῶν.

Ὁ Σαμσὰμ Ἐδδαουλέχ, θεωρῶν τήν τε θέσιν τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ Χαλιφάτου λίαν διασαλευθείσας ὡς ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἐνδόξου πατρὸς αὐτοῦ, εὐμενῶς ἀπεδέξατο τὴν παράκλησιν τοῦ Σκληροῦ, ὅστις, κατὰ τὸν Ἰβν Ἔλ Ἀθίρ, ὑπεσχέθη ἐπίσης ὅτι, ἐὰν ἐπετύγχανε, θ' ἀπηλευθέρου τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν σιδηροδεσμίων κρατουμένων μουσουλμάνων ὁπλιτῶν, θὰ παρεχώρει εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ χαλίφου ἑπτὰ ἑλληνικὰ φρούρια μετὰ τῶν περὶ αὐτὰ χωρῶν [1]) καὶ οὐδέποτε πλέον θὰ εἰσέβαλλεν εἰς σαρακηνὴν χώραν. Κατὰ δὲ μῆνα σαβὰν τοῦ αὐτοῦ ἔτους 376 (5 δεκεμβρίου 985-3 ἰανουαρίου 987) ὁ Ἐμὶρ Ἄλ Ὁμερὰ συνυπέγραψε μετὰ τοῦ αἰχμαλώτου αὐτοῦ συνθήκην συμμαχίας καὶ ἀπηλευθέρωσεν αὐτὸν σὺν τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ, τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ρωμανῷ [2]) καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπιζῶσιν ὀπαδοῖς αὐτοῦ, ταὐτοχρόνως δ' ἀπέδωκε τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν καὶ διένειμεν αὐτοῖς χρήματα, ἀφ' οὗ πρότερον ὡρκίσθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ ὅτι θὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβον. Τέλος, τῇ διαταγῇ αὐτοῦ οἱ σεΐχαι τῶν ἰσχυρῶν φυλῶν Βένι Νεμεὶρ καὶ Βένι Ὀκαΐλ τῶν περιφήμων παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις Νουμερικῶν καὶ Ὀκαϊλιδῶν, δεσποζόντων τότε τῶν πλείστων ὁδῶν τῆς Ἄλ Δζεζιρὰχ (τῆς ἀρχαίας Μεσσοποταμίας), ἐνετάλησαν νὰ ὁδηγήσωσι τοὺς φυγάδας διὰ τῶν ἀπεράν-

[1]) Ὁ χρονογράφος δὲν ὀνομάζει τὰς πόλεις ταύτας.

[2]) Τὸν Κωνσταντῖνον Σκληρὸν ἀναφέρει μόνον ὁ Γιαχγιᾶ, ὁ δ' Ἐλμακὶν δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των ἐρήμων, αἵτινες ἐχώριζον τὴν Βαγδάτην ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου καὶ τῶν Χριστιανικῶν ὁρίων. Καὶ τότε, ὡς σήμερον, ἡ προστασία μεγάλης τινὸς φυλῆς Βεδουίνων ἦν ἀπαραίτητος πρὸς ἀκίνδυνον διάβασιν τῶν φοβερῶν ἐκείνων ἐρήμων.

Ἡ εἴδησις τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ περιωνύμου Βάρδα Σκληροῦ, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ, ἀλγεινοτάτην προὐξένησεν ἐντύπωσιν παρὰ τῷ μουσουλμανικῷ κόσμῳ· οἱ ἀληθεῖς πιστοὶ ἔκριναν τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἐμὶρ Ἄλ Ὁμερὰ ἀσεβῆ μὲν καὶ ἔνοχον ἀφ' ἑνός, ἥκιστα δὲ πρακτικὴν ἀφ' ἑτέρου [1]). Τοσοῦτον μάλιστα ἦσαν ἐξημμένα τὰ πνεύματα, ὥστε ὁ βυζαντινὸς στρατηλάτης, φοβούμενος περιπλοκήν τινα, παρεκάλεσε τοὺς νέους αὐτοῦ φίλους Βεδουίνους ὅπως τάχιστα ὁδηγήσωσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ σκηνώματα αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐν πολλῇ μυστικότητι ἔπραξαν. Ἔπειτα δέ, ἀφοῦ οἱ φυγάδες ἐνεδύθησαν τὴν λευκὴν στολὴν τῶν Βεδουίνων ὅπως μὴ ἀναγνωρισθῶσι, συνοδία τις ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν τάχει διὰ τῆς ἐρήμου· οἱ παράτολμοι ἐκεῖνοι ἱππεῖς κατευωδώθησαν αἰσίως καὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς σεβὰλ τοῦ αὐτοῦ ἔτους 376, ἤτοι κατὰ φεβρουάριον ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς μαρτίου τοῦ ἔτους 987, ἡ μικρὰ ἐκείνη τυχοδιωκτικὴ συμμορία διέβαινε τὸν Εὐφράτην καὶ κατόπιν ἑπταετοῦς σχεδὸν σκληρᾶς αἰχμαλωσίας κατελάμβανε καὶ πάλιν τὰς χριστιανικὰς χώρας καὶ τὴν μεθόριον αὐτοκρατορικὴν πόλιν Μελιτηνὴν ἢ Μαλάτειαν.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπωτάτης πόλεως, ὡς εἴρηται, εἶχεν ὁρμηθῇ προ ἐνδεκαετίας ὁ Βάρδας Σκληρὸς εἰς τὸν κατὰ τῶν νομίμων ἡγεμόνων αὐτοῦ τετραετῆ ἀγῶνα, ὅστις θριαμβευτικὸς τὸ κατ'

[1]) Κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος τῆς Ἐγίρας 376, κατὰ τὸν ἀμέσως μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ μῆνα ῥαμαδὰν (4 ἰανουαρίου — 2 φεβρουαρίου 987) ὁ Σαμσὰμ Ἐδδασαλὲχ καθαιρεθεὶς ἐρρίφθη σιδηροδέσμιος εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Σεράζ, ὅπου καὶ ἐξωρύχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σερὶφ Ἐδδαουλέχ, ὅστις διορισθεὶς ἀντ' ἐκείνου ὑπὸ τοῦ Χαλίφου Ἐμὶρ Ἔλ Ὁμερὰ ἀπέθανε τῇ 6 Σεπτεμβρίου 989 ἐν ἡλικίᾳ 28 μόλις ἐτῶν· διεδέξατο δ' αὐτὸν ὁ τρίτος ἀδελφὸς Μπεχά, ὅστις τῇ 31 ὀκτωβρίου 991 καθῄρεσε τὸν Χαλίφην Ἔτ Ταγὶ μετ' ὀνομαστικὴν βασιλείαν 17 καὶ πλέον ἐτῶν (ἀπὸ τῆς 5 Αὐγούστου 974) καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Ἔλ Καδίρ, υἱοῦ τοῦ Ἔλ Μουτακῆ Λιλλάχ. (Ἴδε Rosen, ἔ. ἀ. σημ. 28).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀρχὰς ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἤτταν, τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν μακρὰν ἐν σαρακηνῇ χώρᾳ αἰχμαλωσίαν. Ἐπανακάμπτων καὶ πάλιν ἐλεύθερος διὰ τρόπου τόσον ἀπροσδοκήτου εἰς τὸ φρούριον ἐκεῖνο τὸ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μιλίων ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου ὁ τραχὺς ὁπλαρχηγός, ὅστις μετὰ τῶν ὀλίγων ὑπ᾽ αὐτὸν ἀνδρείων ἐμελέτα νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κατὰ τοῦ παντοδυνάμου βασιλέως ἀγῶνα, ᾐσθάνθη βεβαίως τὴν ἀγρίαν χαρὰν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἔλβᾳ κορσικανοῦ αἰχμαλώτου ὅτε ἐπάτησε τὴν γῆν τῆς Προβηγκίας. Ἀλλ᾽ ἡ τύχη τοῦ Βατερλὼ ἀνέμενε καὶ τὸν Σκληρόν.

Αὐτοκρατορικὸς στρατηγὸς [1]) ἐν Μαλατείᾳ ἦν τότε Κουλεϊβά, ὁ λεγόμενος Χριστιανός, ὁ σαρακηνὸς ἐξωμότης, περὶ οὗ ἐπανειλημμένως ἤδη ἐποιησάμεθα λόγον, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς προήγαγεν εἰς πατρίκιον καὶ βασιλικὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ, καθὸ παραδόντα κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς Συρίαν ἐπιστρατείαν αὐτοῦ τὸ φρούριον Χὶσν Βαρζουγέχ, τὴν παρὰ Βυζαντινοῖς Βορζώ, ἧς τὴν φύλαξιν διεπιστεύθη αὐτῷ ὁ μαμελοῦκος χαμδανίδης Γιαροκτάς, ὁ κύριος αὐτοῦ. Ὅ,τι εἶχε πράξει ὁ ἐξωμότης τῷ 976, ἔπραξε καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Σκληρὸς τῷ 987, καὶ τὴν μὲν πόλιν, ἧς ἀνετέθη αὐτῷ ἡ φρούρησις, καταλαβών, αὐτὸν δὲ κρατήσας, ἔλαβε τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ καὶ τὰ ὅπλα, τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῆς ὀλιγαρίθμου πιθανῶς ὑπ᾽ αὐτὸν φρουρᾶς. Εἶτα ὁ ἀπότολμος στρατηλάτης ἀνηγορεύθη καὶ πάλιν βασιλεὺς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἐπανέλαβε μετὰ ἑπταετὲς χρονικὸν διάλειμμα τὸν αὐτὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς αὐτῆς δραστηριότητος, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγρίας καὶ ἀπεγνωσμένης ἐνεργείας. Ἄλλως δὲ μόλις ἐπανέκαμψε θριαμβευτικῶς εἰς Μαλάτειαν, συνηγέρθησαν καὶ αὖθις ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ, ὡς καὶ πρὸ ἕνδεκα ἐτῶν, κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην μεθόριον χώραν, τὴν σαλευομένην πάντοτε μεταξὺ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἡμισελήνου, πλεῖστοι ριψοκίνδυνοι τυχοδιῶκται πάσης φυλῆς καὶ παντὸς θρησκεύ-

[1]) Ὁ Γιαχγιᾶ ἀποκαλεῖ αὐτὸν «βασιλικὸν καὶ διοικητήν».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος, λησταὶ τῶν ἐρήμων, ἐπιδρομεῖς τῶν χωρῶν τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ πολυάριθμοι Νουμερῖται καὶ Ὀκαϊλίδαι Βεδουῖνοι, πάντες σχεδὸν οἱ διὰ τῶν ἀμμωδῶν ἐρήμων τῆς Ἄλ Τζεριρὰχ ὁδηγήσαντες αὐτόν. Τὰ ἐλεύθερα ἐκεῖνα τῆς ἐρήμου τέκνα, σαγηνευθέντα ὑπὸ τῆς ἐκπάγλου ἀνδρείας τοῦ στρατηλάτου ἐκείνου, ὅστις ἐγίνωσκε νὰ ἐμπνέῃ ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ἐνθουσιωδῶς αὐτῷ συνετάχθησαν, βέβαιοι ὄντες ὅτι ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ταχέως εἰς τὴν νίκην, εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὴν λείαν θὰ ὡδηγοῦντο. Καὶ πλεῖστοι δέ, ὡς πάντοτε συνέβαινε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁπλῖται ἀρμενικῆς φυλῆς, τῆς τότε μὲν ἀρηϊφίλου, ἐν δὲ τοῖς μετέπειτα χρόνοις εἰρηνικωτάτης, συνετάχθησαν μετὰ τοῦ ἀδιαλλάκτου ἀντιπάλου τῶν ῥωμαίων βασιλέων.

Ταὐτοχρόνως ὁ Βάρδας Σκληρός, ὡς ἔπραξε καὶ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀποστασίαν τῷ 976, ἀπέστειλεν εὐθὺς ζητῶν τὴν ἀρωγὴν τῶν Σαρακηνῶν δυναστῶν τῶν παρακειμένων χωρῶν, καὶ μεταξὺ ἄλλων τοῦ ἰσχυροῦ Ἐμίρου τῆς Ἀμίδης, τοῦ περιφήμου Βὰδ ἢ Βάτ [1]), τοῦ ἐπιλεγομένου Κούρδου, γενάρχου τῆς δυναστείας τῶν Μερβανιδῶν τῆς πόλεως ταύτης, ὅστις συνῆψε συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ ἰσχυρὰν ἐπικουρίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀβοὺ Ἀλῆ. Ἀναγινώσκων τις τὰς περιέργους ταύτας ἀφηγήσεις τῶν ἀνατολικῶν ἀγώνων τοῦ ι′ αἰῶνος, ἀηδιάζει ταχέως τὰς ἀδια-

[1]) Ὁ ἀρμενικὸς τύπος εἶνε Βαδού. Ὁ Ἐλμακὶν σφάλλεται ὀνομάζων αὐτὸν Ναβάρ. Τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ ὄνομα εἶνε Ἀβοῦ Ἀβδαλλὰχ ἢ Ἀβοῦ Χουδζᾶ Χοσεὶν Ἴβν Δουσσέκ. Ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ καὶ ὁ Ἴβν Χαλδοὺν ἀφηγοῦνται πῶς μετὰ θάνατον τοῦ τελευταίου Ἐμὶρ Ἔλ Ὁμερὰ Ἀδχοὺδ Ἐδδαουλὲχ ὁ Βὰδ κατέλαβε τὴν Μιεφαρκὶμ καὶ τὴν Ἀμίδην καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Διὰρ Βεκίρ. Αἱ προφυλακαὶ αὐτοῦ προέβαινον μέχρι Νισίβεως· ἐνίκησε πολλάκις τὰ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Σαμσὰμ Ἐδδαουλὲχ στρατεύματα, ἐκυρίευσε τὴν Μοσοὺλ καὶ ἀπεπειράθη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 983 νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Βαγδάτην, ἀλλὰ βαρέως πληγωθεὶς ὑπὸ δωροδοκηθέντος δολοφόνου, ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην, δι' ἧς ἀφέθησαν μὲν αὐτῷ αἱ ἀτομικαὶ κτήσεις καὶ ὅλον σχεδὸν τὸ Διὰρ Βεκίρ, ἀλλ' ἀπέδωκε τὴν Μοσούλ. Ἴδε Rosen ἔ. ἀ. σημ. 152, Weil ἔ. ἀ III σελ. 36 κ. ἑ καὶ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ ἔ. ἀ. IX σελ. 25—.28.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λείπτους μεταξὺ χριστιανῶν ἡγεμόνων καὶ ἀπίστων Ἐμιρῶν συμμαχίας, τὰς τοσοῦτον κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσεβεῖς, καὶ σκέπτεται ἐνίοτε ὅτι τὸ περιλάληтον φιλόθρησκον τοῦ αἰῶνος ἐκείνου δὲν ὑπερέβαινε τὰ τείχη τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν μεγάλων πόλεων.

Ὁ Σκυλίτσης, ὁ Κεδρηνός, ὁ Ζωναρᾶς, πρὸς δὲ καὶ ὁ Ψελλός, διαφόρως, ὡς εἶπον, καί πως μυθιστορικώτερον ἀφηγοῦνται τὰ γεγονότα, ἅπερ παρέσχον εἰς τὸν Βάρδαν Σκληρὸν τὰ μέσα τῆς σωτηρίας ἀπὸ τῆς ἐν Βαγδάτῃ φυλακῆς καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀγῶνος. Κατὰ τοὺς εἰρημένους χρονογράφους, ὁ Χαλίφης καὶ ὁ Ἐμὶρ Ἄλ Ὁμερά, προσβληθέντες ὑπὸ εἰκοσακισχιλίων ἐφ᾽ ὧν Τούρκων, οὓς προσελάβετο ὡς μισθοφόρους καὶ ὡδήγει πέρσης ἀνὴρ ἐξ εὐγενοῦς σειρᾶς καταγόμενος καὶ φέρων τὸ προδήλως παραμεμορφωμένον ὄνομα Ἴναργος, πολλὰς δ᾽ ὑποστάντες ἀλεπαλλήλους ἥττας, καθ᾽ ἃς ἄρδην ἀνηροῦντο οἱ ἁλισκόμενοι, μηδ᾽ αὐτῶν τῶν παίδων ἐξαιρουμένων, ἀπεδέχθησαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ αὐτῶν ἀπογνώσει τὴν ὑπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ γενομένην αὐτοῖς πρότασιν ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν ἀντιπάλων τούτων. Κατακόρως ὁ ἀνδρεῖος στρατηλάτης ἔχων τοῦ οἰκτροῦ βίου, ὃν διῆγεν ἐν παντελεῖ ἐνδείᾳ, καὶ τῶν ἐκ τῆς φυλακῆς κακοπαθειῶν, προθύμως τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἐδράξατο καὶ ἀνέλαβε νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους μετὰ μόνων τῶν συνδημοτῶν αὐτοῦ, ἤρκει μόνον νὰ τοῖς ἀποδοθῶσιν οἱ ἵπποι καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν·

Ὁ χαλίφης καὶ ὁ αὐλάρχης αὐτοῦ, «ἐπιλογισάμενοι λίαν ἐμφρόνως ὡς, εἰ μή τις τῶν ἐπισήμων καὶ ἐμφανῶν ἦν ὁ καθειργμένος καὶ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα γενναίως ἔχων, οὐκ ἂν τοῦ οἰκείου δεσπότου κατεξανέστη καὶ εἰς τόδε ἀνάγκης συνήλασε τοῦτον, καὶ μετὰ ταῦτα φυγὰς καὶ βίον διαντλῶν ἀτυχῆ ὑπὸ τοσούτων καὶ τηλικούτων ὡς βασιλεὺς ἀνυμνεῖτο», προτείνουσιν αὐτῷ ν᾽ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἰδίων αὐτῶν στρατευμάτων. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνος δὲν ἀνείχετο νὰ λάβῃ στρατεύματα Ἀράβων ἢ Σαρακηνῶν, παράδοξος δὲ φαίνεται ἡ εὐλάβεια αὕτη παρ᾽ ἀνδρὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοσάκις μετὰ σαρακηνῶν Ἐμιρῶν κατὰ τῶν νομίμων αὐτοῦ ἡγεμόνων συμμαχήσαντι, καὶ ἦτο ἁπλοῦν πρόσχημα πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Μετὰ πολλὰς καὶ ἐπιμόνους παρακλήσεις ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Χαλίφου νὰ ἐξαχθῶσιν, ἐλευθερωθῶσι καὶ καθοπλισθῶσιν οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς πασῶν τῶν ἐν Συρίᾳ πόλεων κρατούμενοι ῥωμαῖοι αἰχμάλωτοι, καὶ συνηθροίσθησαν οὕτως ἄνδρες τρισχίλιοι, οὓς «εἰς βαλανεῖα ἐκδοὺς καὶ τὸν ἐκ τῆς καθείρξεως ῥύπον ἀποκαθάρας καὶ περιβολαῖς καιναῖς ἀμφιέσας καὶ ἑκάστῳ τὴν προσήκουσαν καὶ ἀρκοῦσαν δοὺς παντευχίαν, ὁδηγοὺς τῆς ὁδοῦ λαβών», ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἀγρίων φυλῶν τῶν Τούρκων.

Ἡ ἔκβασις ἦν οἵαν ὁ Σκληρὸς εἰς τὸν χαλίφην ὑπεσχέθη. Οἱ ἀνδρεῖοι ἐκεῖνοι καὶ παλαίμαχοι ὁπλῖται, ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ ταύτῃ εὐκαιρίᾳ, ἐπετέθησαν μετὰ βοῆς καὶ ῥώμης σφοδρᾶς κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐκ τοῦ ξένου τῆς καθοπλίσεως, τοῦ ἀήθους τῆς φωνῆς, τοῦ ἀγνώστου τῆς παρατάξεως καὶ τῆς ραγδαίας φορᾶς τῶν Ρωμαίων καταπλαγέντες, τρέπονται κατὰ κράτος καὶ εἰς βαθεῖαν ἐμπεσόντες φάραγγα πασσυδὶ ἀποσφάττονται, πεσόντος καὶ τοῦ Ἰνάργου, ὥστε οὐδὲ κἂν ἄγγελος ὑπελήφθη τῆς συμφορᾶς [1]). Πολλὴν δὲ λαβόντες λείαν καὶ ἵππων

[1]) «Ἕτερος δὲ λόγος ἔχει, λέγει ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνός, ὡς μετὰ τὴν κατὰ Περσῶν νίκην ἐπανελθόντας ἐδέξατο φιλοφρόνως αὐτοὺς ὁ Χοσρόης καὶ ἐπεὶ μετ' ὀλίγον τὸ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔφθασε τέλος, ἐπέσκηψε τῷ υἱῷ καὶ ὁμωγύμῳ καὶ μετ' αὐτὸν βασιλεῖ συμμαχίαν δοῦναι τοῖς Ρωμαίοις καὶ οἴκαδε πέμψαι». «Πᾶσα αὕτη ἡ μυθιστορία, λέγει ὁ Λεμπώ, πολλὴν τὴν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Μανουὴλ δομεστίκου τῶν Σχολῶν ἐπὶ Θεοφίλου καὶ καταφυγάντος εἰς Βαγδάτην, καὶ κλίνω νὰ πιστεύσω ὅτι οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ δανείζονται παρ' ἀλλήλων πολλὰ περιστατικὰ πρὸς ἐξωραΐσιν τῆς ἀφηγήσεως αὐτῶν». Οἱ Ἄραβες χρονογράφοι οὐδὲν λέγουσι περὶ τοῦ πολέμου τούτου μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χαλίφου ταχθέντων Ρωμαίων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ἰναργοντούρκων ἐπιδρομέων. Ὁ Weil (ἔ. ἀ. III σημ. 3 τῆς σελ 25) φρονεῖ ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ τι τὸ ἀληθὲς ἐν τῇ περιέργῳ ταύτῃ ἀφηγήσει τοῦ Σκυλίτση, τὸ γεγονὸς ἀναφέρεται εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἐμὶρ ἄλ Ὁμερᾶ Σαμσὰμ Ἐδδαουλὲχ κατὰ τῶν Καρμαθῶν ἢ καὶ κατὰ τοῦ δεϊλεμίτου ὁπλαρχηγοῦ Ἀσφάρ, οἵτινες ἐγένοντο ἀκριβῶς ἐν ἔτει τῆς Ἑγίρας 375, (986—987) (ἴδε Weil ἔ. ἀ. III, 33). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς Ἑγίρας, ὁ Ἰὸν Ἔλ Ἀθὶρ ὁρίζει τὴν ὑπὸ τοῦ Σαμσὰμ Ἐδδαουλὲχ ἀπελευθέρωσιν τοῦ Σκληροῦ. Ἡ δὲ ἀφή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πληθὺν ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἀναζεύξωσι πρὸς τὸν χαλίφην, φοβούμενοι μὴ καὶ πάλιν καθείρξῃ αὐτούς, ἀλλὰ τραπέντες τὴν εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς χώρας ἄγουσαν καὶ συντόνῳ χρησάμενοι τῇ πορείᾳ διεσώθησαν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. Ὁ χαλίφης, βραδέως τοῦτο μαθών, ἀπέστειλε πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν πλῆθος ἱππικοῦ, ἀλλ' οἱ σταλέντες «κατειληφότες τοὺς φεύγοντας, λέγει ὁ Ζωναρᾶς, ἐκείνων ὑπάρχοντες πολλαπλάσιοι, μείους τῶν φευγόντων ἀποδράναι δεδύνηντο, τῶν ἄλλων ἐκεῖ πεσόντων καὶ ῥωμαϊκαῖς δαμέντων χερσίν».

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γιαγχιᾶ καὶ τοῦ Ἐλμακίν, ἥτις καὶ πιθανωτέρα φαίνεται, καὶ συνεχίζω τὴν ἀφήγησιν τῶν τελευταίων τυχῶν τοῦ εὐδοκίμου ἐκείνου στρατηλάτου, οὗ ἡ ἐν Βαγδάτῃ αἰχμαλωσία καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα ἐπὶ μακρὸν παροιμιώδη καθ' ἅπασαν τὴν χριστιανικὴν καὶ τὴν μουσουλμανικὴν Ἀνατολὴν παρέμεινεν. Ἡ νέα αὐτοῦ ἀπόπειρα πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου θὰ ἦτο ἀληθῶς κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας πρᾶξις ἐγκληματικῆς μωρίας, ἐὰν ὁ πάλαι καὶ νῦν ἀποστάτης δὲν ἐδικαιοῦτο, οὕτως εἰπεῖν, νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν γενικὴν σχεδὸν δυσμένειαν τῶν ἀσιατικῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βασιλείου Β', δυσμένειαν, ἣν κατὰ μέγα μέρος προὐκάλεσεν ἡ μακρὰ καὶ τυραννικὴ διοίκησις τοῦ γηραιοῦ καὶ ἀντιδημοτικοῦ εὐνούχου Βασιλείου. Μεγίστας ἀπό τινος ἡ δυσμένεια αὕτη διαστάσεις ἔλαβεν, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἥ τε ἐκραγεῖσα ἐν Χαρσιανῷ συνωμοσία τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ, περὶ ἧς εὐθὺς κατωτέρω γενήσεται λόγος, καὶ τὰ αἰσθήματα, ἅπερ ἐξεδηλώθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν μέγαν βουλγαρικὸν πόλεμον, ἐπηύξανον δ' αὐτὴν πολλῷ πλέον οἱ φόβοι, οὓς ἡ ἀπολυταρχικὴ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως ἤρχιζεν ἐμπνέουσα. Καταῤῥίπτων ὁ Βασίλειος τοὺς φραγ-

γήσεις τοῦ συγχρόνου ἀρμενίου ἱστορικοῦ Ἀκογίγκ περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Σκληροῦ ὁμοιάζει λίαν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐλαχίσταις λεπτομερείαις πρὸς τὴν τοῦ Γιαχγιᾶ. Ὁ Κοῦρδος Βαδ λέγεται ἐν ταύτῃ Ἐμίρης τοῦ Ἀπαχουνίκ, τοῦ Χελάτ καὶ τοῦ Νεπερκέρν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μούς, οἵτινες ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς ἀνηγέρθησαν κατὰ πάσης τυραννικῆς ἐξουσίας, ἀναφανδὸν εἰργάζετο πρὸς παλινόρθωσιν τῆς βασιλικῆς παντοδυναμίας· ἐκτὸς δέ τινων αὐλικῶν, οἵτινες ἐπεκρότουν συνήθως πᾶσαν τοῦ βασιλέως πρᾶξιν, πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τάξεις τῆς κοινωνίας ἐφοβοῦντο, καὶ οὐχὶ ἀδίκως, μὴ ἐπανέλθωσιν οἱ ἐς ἀεὶ στυγεροὶ χρόνοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ· δι' ὃ καὶ τάχιστα, ὡς εἶναι πιθανόν, ἐψυχράνθησαν πρὸς τὸν νέον βασιλέα, ὅστις ἕνεκα τῶν τάσεων τούτων ὕποπτος εἰς αὐτοὺς ἀπέβη.

Καὶ ὅμως, ἔστω καὶ ὑπὸ τοιούτους ὅρους, ἡ νέα καὶ θρασυτάτη αὕτη ἀπόπειρα τοῦ Βάρδα Σκληροῦ δυσεξήγητος θὰ ἦτο, ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀποστάτης ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ βασισθῇ ἐπί τινος ἄλλου ἰσχυροῦ συμμάχου. Πιθανὸν εἶναι, λέγει ὁ ἱστορικὸς Gfroerer, ὅτι ὁ Σκληρὸς εἶχε τότε τὴν ἀρωγὴν μεγάλης μερίδος τοῦ κλήρου τῆς αὐτοκρατορίας· ἤδη κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἀποστασίαν ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος, ὡς ἤδη εἴπομεν, συνταχθεὶς μετ' αὐτοῦ ἀπέτισε διὰ καταναγκαστικῆς παραιτήσεως τὴν ὑπὲρ τοῦ Σκληροῦ ἀφοσίωσιν αὐτοῦ. «Τίς δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ, ἀνακράζει ὁ εὐφάνταστος γερμανὸς ἱστορικός, ὅτι καὶ τὴν φορὰν ταύτην τὰ μέλη τοῦ ἀνωτέρου βυζαντινοῦ κλήρου, εὐσεβοῦς ἐμφορούμενοι ζήλου ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῶν ἐλευθεριῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα καθ' ἣν ὥραν αὗται ἐφαίνοντο δεινῶς ἀπειλούμεναι ὑπὸ τῶν αὐταρχικῶν βλέψεων νεαροῦ καὶ ἀκρατήτου βασιλέως, ἐξηκολούθησαν τὴν αὐτὴν εὐμένειαν, τὴν αὐτὴν διάθερμον μεροληψίαν ὑπὲρ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἐπιδεικνύμενοι»; Ἐν κεφαλαίῳ, ἐκ πολλῶν λόγων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ μνηστὴρ οὗτος τοῦ θρόνου ἐθεωρεῖτο ἐν Ἀσίᾳ ὁ ἀντιβασιλικὸς ὑποψήφιος, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπτοημένων ἐκ τῶν ἐκδηλουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τάσεων περὶ παλινορθώσεως ἀπολύτου καὶ ὅλως προσωπικῆς ἐξουσίας. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὁ ἕτερος τῶν μνηστήρων, ἦν μᾶλλον ὁ ὑποψήφιος τῶν ἐγκλήσεων καὶ ἀξιώσεων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν Χαρσιανῷ συναθροισθέντες στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ἀνηγό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρευσαν αὐτὸν τρεῖς ὅλους μῆνας μετὰ τὴν εἰς Μελιτηνήν, εἰς ρωμαϊκήν, δῆλον ὅτι, χώραν, ἐπάνοδον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ μόνον, ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἐλμακίν, ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς τὰς τελευταίας κατέβαλε προσπαθείας ὅπως προσοικειώσηται τὸν ἀπαιτητικὸν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, δυνάμεθα ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι διὰ τῆς ἐκλογῆς ταύτης οἱ ἄνδρες τοῦ στρατοῦ ἐκηρύττοντο ἀναφανδὸν ἐχθροὶ τοῦ προστατευομένου τοῦ κλήρου καὶ προεκάλουν οἱονεὶ τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ Γιαχγιᾶ ὑποδεικνύει ὅτι τὴν πρώτην περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἴδησιν ἐκόμισεν εἰς Κων)πολιν ὁ ἐν Βαγδάτῃ αὐτοκρατορικὸς ἀπεσταλμένος Νικηφόρος Οὐρανός, ὅστις, τῇ ἀρωγῇ Βεδουΐνου τινὸς σεΐχου, κατώρθωσεν ἐπίσης ν' ἀποδράσῃ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν ᾗ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐκρατεῖτο, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Εὐνόητος εἶναι ἡ συγκίνησις, ἣν ἐπροξένησεν ἔν τε Κων)πόλει καὶ καθ' ἅπαν τὸ κράτος, ἔν τε τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ καὶ ἐν ταῖς σκηναῖς πάντων τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας, τὸ κεραυνοβόλον ἄγγελμα ὅτι ὁ Σκληρός, ὁ φοβερὸς τέως καὶ ἀκαταπόνητος ἀποστάτης, ἀνεφάνη μετὰ μακρὰ ἔτη ἐν Μελιτηνῇ, ἱκανὰς χιλιάδας ἀφωσιωμένων ὀπαδῶν ἄγων. Τὸ πρῶτον τῆς εἰδήσεως ταύτης ἀποτέλεσμα ἦν ὅτι ἐδεκαπλασιάσθη ἀμέσως ἡ γενικὴ ταραχὴ καὶ συνεδαυλίσθησαν αἱ ἀνταρτικαὶ τάσεις τῶν μηνιόντων ἀρχηγῶν τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀσίας. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς καὶ οἱ ὑπ' αὐτόν, οἵτινες ἐμελέτων ἤδη τὴν κατὰ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου ἀποστασίαν, κατανοήσαντες ὅτι, ἐὰν προελαμβάνοντο ὑπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὅστις ἐκ τῆς τετραετοῦς ἐν Ἀσίᾳ παντοδυναμίας αὐτοῦ πολλοὺς ἀπέκτησε δεσμοὺς καὶ ἰσχυροὺς φίλους, ἐξέλειπε πᾶσα ἐλπὶς ἐπιτυχίας αὐτῶν, ἀπεφάσισαν ἀμελλητὶ νὰ ἐνεργήσωσιν.

Ἔν τινι περικοπῇ τοῦ Γιαχγιᾶ λόγος γίνεται περὶ γεγονότων ἐξόχως σημαντικῶν, ἐὰν τοὐλάχιστον παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ πράγματα συνέβησαν ἀκριβῶς ὡς ἀφηγεῖται αὐτὰ μόνος ὁ εἰρημένος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συγγραφεύς. Ἡ περὶ ἀναφανίσεως τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἴδησις, λέγει περίπου, μεγίστην ἐντύπωσιν τρόμου ἐπροξένησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ φόβος σοβαρωτέρων γεγονότων ἠνάγκασε τὸν βασιλέα Βασίλειον ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν ὅπερ τέως εἶχε ἀξίωμα δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦτο δὲ συνέβη κατὰ μῆνα ὀζουλκαδᾶ τοῦ ἔτους 376, ὅπερ ἤρχιζε τῇ 3 ἀπριλίου 987. Ταὐτοχρόνως ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν αὐτῷ ἐπικουρικὰ σαρατεύματα καὶ διέταξε νὰ ἐπιτεθῇ εὐθὺς κατὰ τοῦ ἀποστάτου καὶ νὰ ἐξώσῃ αὐτὸν καὶ πάλιν ἐκ τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἔλαβε τὸ προφυλακτικὸν μέτρον τοῦ ν' ἀποστείλῃ παρ' αὐτῷ ἔμπιστόν τινα, ἐντολὴν ἔχοντα νὰ ὁρκίσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἱερωτάτων λειψάνων ὅτι θὰ ἔμενε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα αὐτοῦ· ἡ δὲ δυσπιστία αὕτη, ἣν πρὸς τὸν φιλόδοξον δομέστικον ἐπεδείκνυεν ἤδη τὸ Ἱερὸν Παλάτιον, τοσούτῳ μᾶλλον εὐεξήγητος ἦν, ὅσῳ ὁ Φωκᾶς εἶχε μετάσχει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς παρὰ τῷ Παρακοιμωμένῳ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἐξυφανθείσης συνωμοσίας. Εἴπομεν ἤδη ὅτι καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἀποστασίαν τοῦ Σκληροῦ ὁ Βάρδας Φωκᾶς, πρὶν ἢ ὡς ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν στρατευμάτων ἀποσταλῇ κατ' αὐτοῦ, ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς βασιλεῖς τοὺς αὐτοὺς ὅρκους πίστεως ἐπὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ ἐπὶ ποινῇ βαρυτάτων ἐπιτιμίων ἐν περιπτώσει ἐπιορκίας. Ἀπορεῖ τις τῇ ἀληθείᾳ τί πρῶτον νὰ θαυμάσῃ, τὴν αἰωνίαν πάντων διπροσωπίαν, τὴν ἄκραν δοξομανίαν τῶν διηνεκῶς εἰς τὴν ὑπάτην ἀρχὴν ἐποφθαλμιώντων στρατηγῶν, ἢ τὴν ἀφέλειαν τῶν καιρῶν, ἥτις ἐξηκολούθει ἀποδίδουσα σημασίαν εἰς τοὺς ὅρκους τούτους, τοὺς ἀδιαλείπτως ἐπαναλαμβανομένους, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἀθετουμένους. Τὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συμβούλων αὐτοῦ ληφθὲν προφυλακτικὸν μέτρον ἦν καὶ τὴν φορὰν ταύτην ὅλως περιττόν, « διότι, προστίθησιν ὁ Γιαχγιᾶ, ὁ Βάρδας Φωκᾶς, προδίδων τὸν αὐτοκράτορα, συνῆψεν εὐθὺς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Σκληροῦ ».

Εὐνόητος εἶναι ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἀπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀλίγων μόλις μηνῶν, ὡς φαίνεται, εἰς δυσμένειαν περιπεσόντος. Ἔχων ἤδη τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην, ἣν αἰσίαν προοιωνίζετο ὡς ἐκ τῶν σοβαρῶν ἐν Βουλγαρίᾳ περιπλοκῶν τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ἔβλεπε τὸ Ἱερὸν Παλάτιον καταναγκαζόμενον νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ν' ἀποδώσῃ αὐτῷ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας, ἤτοι τὸ μέσον πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ· ἀφ' ἑτέρου, ἤδη ἀπὸ τοῦ μαρτίου — ἦν δὲ τότε μάϊος — ὁ Βάρδας Σκληρὸς μνηστὴρ καὶ αὐτὸς ἦν τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τῆς Μελιτηνῆς, ἣν μετὰ τῶν στιφῶν αὐτοῦ εἶχε καταλαβών, ἤρξατο συνταράττων ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, ἐὰν δὲ ἐδίδετο αὐτῷ καιρὸς καὶ προελάμβανε, βεβαίως ὁ Φωκᾶς θὰ ἐνεπαίζετο ὑπ' αὐτοῦ· ἐπάναγκες ἄρα ἦτο ν' ἀποφασίσῃ ἀμέσως καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν ἀρίστην εὐκαιρίαν, ἥτις παρείχετο αὐτῷ ἔχοντι μεθ' ἑαυτοῦ ἅπαντα σχεδὸν τὸν στρατὸν τῆς Ἀσίας, ἐν ᾧ ὁ Σκληρὸς τὴν ὥραν ἐκείνην ἡγεῖτο ἁπλοῦ τινος συρφετοῦ τυχοδιωκτῶν.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἦν μοιραία, οὕτως εἰπεῖν. Τὴν 15 αὐγούστου 987 (ἰνδικτιῶνος ΙΕ΄), ἐν ἀκριβῶς ἔτος μετὰ τὴν παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Τραϊανοῦ καταστροφήν, οἱ τῶν ῥωμαϊκῶν δυνάμεων τῆς Ἀσίας προεξάρχοντες, προσεταιρισθέντες τὰ πρῶτα ἐν Ἀνατολῇ γένη τῶν τότε δυναμένων, συνεκρότησαν ἐν Χαρσιανῷ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ Εὐσταθίου Μαλεΐνου, «μηνιῶντος διὰ τὸ ἀτίμως ἀπὸ τῆς ἐναντίον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἐκστρατείας ἀποπεμφθῆναι», μυστικὸν συνέδριον, καθ' ὃ ἐπαναλαμβάνοντες καὶ πάλιν τὴν περίφημον σκηνὴν τῆς 3 ἰουλίου 963 ἐν Καισαρείᾳ, ἐπευφήμησαν ὡς βασιλέα τὸν ὁμέστικον Βάρδαν Φωκᾶν· φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην προήχθησαν καὶ διότι ἔμαθον τὰς τελευταίας προόδους τοῦ Σκληροῦ, ὡς ἔστιν εἰκάσαι ἐκ τοῦ Σκυλίτση καὶ Κεδρηνοῦ, λεγόντων ὅτι, «τούτου ἀναγορευθέντος, ἠγγέλλετο καὶ ὁ Σκληρὸς ἥκων ἀπὸ Συρίας». Καὶ οὕτω, πλὴν τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ δύο βασιλέων, καὶ δύο ἕτεροι ἐν Ἀσίᾳ ἀνευφημοῦντο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὀλίγας πρότερον ἡμέρας, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἰουλίου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ῥήμων Ἀδαλβερὼν ἐπετίθει ἐν τῇ ὡραίᾳ μητροπολιτικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Νοϋόννης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς Οὔγωνος τοῦ Καπετίδου, δουκὸς τῆς Φραγκίας, τὸ γαλλικὸν βασιλικὸν στέμμα, ὅπερ, ἀφαιρεθὲν ἀπὸ τῆς ἐκλειπούσης γενεᾶς Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἔμελλεν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας νὰ μεταβιβάζηται εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ.

Ὁ Ζωναρᾶς λέγει ὅτι πάντες οἱ προεξάρχοντες τῶν ῥωμαϊκῶν δυνάμεων μετέσχον τοῦ ἐν Χαρσιανῷ συνεδρίου, πράγματι δὲ βλέπομεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης συντασσομένους τῷ ἀποστάτῃ πάντας τοὺς στρατηγούς, ὅσοι κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς νέας βασιλείας ἔδρασαν, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ Νικηφόρον, αὐτὸν ἐκεῖνον, οὗ κατὰ διαταγὴν τοῦ Τσιμισκῆ ἐξωρύχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, τὸν Λέοντα Μελισσηνόν, ὃν οὐχὶ τόσον ἀδίκως, ὡς ἐκ τούτων φαίνεται, κατηγόρει τὸ προηγούμενον ἔτος ἐπὶ προδοσίᾳ ὁ Στέφανος Κοντοστέφανος, ὅστις δὲ πράγματι ἐφωράθη προδοὺς ἐν Βαλαναίαις τῆς Συρίας, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Θεόγνωστον, τὸν πάλαι ἀφωτιωμένον ὕπαρχον τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη Εὐστάθιον τον Μαλεΐνον, τὸν κατὰ τὸ 980 Κατεπάνω ἐν Βάρει χρηματίσαντα πατρίκιον Καλοκυρὸν Δελφινᾶν. Πρόδηλον ἐντεῦθεν ποίαν φοβερὰν θύελλαν προὐκάλεσαν αἱ πρῶται πρὸς ἀπολυταρχίαν τάσεις τοῦ βασιλέως Βασιλείου.

Ὑπομιμνήσκομεν ὅτι δεύτερον νῦν ὁ Βάρδας Φωκᾶς ὡς μνηστὴρ τοῦ θρόνου παρίστατο· τὸ πρῶτον εἶχε παραστῇ τῷ 971 ὡς διάδοχος καὶ ἔκδικος τοῦ θείου αὐτοῦ Νικηφόρου κατὰ τοῦ φονέως αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ. Ἀλλὰ καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ μετὰ βραχεῖαν πάλην, ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὅθεν ὁ Παρακοιμώμενος πρὸ ὀκταετίας ἀνακαλέσας διεπιστεύθη αὐτῷ τὸ ἔργον τοῦ νὰ κατασυντρίψῃ καὶ αὐτὸς τὸν πάλαι νικητὴν αὐτοῦ Σκληρόν, ὃν μετὰ πολλὰς περιπετείας νικήσας καὶ ἀναγκάσας νὰ φύγῃ εἰς ξένην γῆν, ἔλαβε πρὸς ἀμοιβὴν τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ δομεστίκου τῶν Σχολῶν τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀνατολῆς. Ἐκ τῆς τοιαύτης μεταπτώσεως της τύχης ἀνεγεννήθησαν παρ' αὐτῷ οἱ ἀρχαῖοι πόθοι. Παρορώμενος ὑπὸ τοῦ νεαροῦ βασιλέως, κατόπιν παυθεὶς δικαίως ὑπ' αὐτοῦ καὶ διορισθεὶς μὲν καὶ πάλιν, ἀλλὰ μόνον ἕνεκα τσῦ φόβου, ὃν ἐνέπνεεν ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἐξεδικεῖτο, βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ἀναγορευόμενος καὶ ὑποδυόμενος καὶ αὖθις ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐφείσθη αὐτοῦ, τὸ πρόσωπον τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Τυφλωθεὶς ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀφωσιωμένων αὐτῷ στρατευμάτων καὶ ἐξερεθιζόμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων δυσηρεστημένων ἀρχηγῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ βυθίσῃ καὶ πάλιν τὸ ἤδη δεινῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπειλούμενον κράτος εἰς τὴν φρικώδη ἄβυσσον τῆς στρατιωτικῆς ἀνταρσίας καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Καὶ δὲν λέγουσι μὲν οἱ χρονογράφοι ποίαν τὸ πρῶτον εἶχεν ἔκτασιν ἡ ἀνταρσία, ἀλλὰ πιθανώτατον εἶναι ὅτι, ὡς εἰς πᾶσαν παρομοίαν περίστασιν, σύμπας σχεδὸν ὁ στρατὸς τῆς Ἀσίας συνετάχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ.

«Οἱ ἐν Χαρσιανῷ κατ' αὔγουστον τοῦ 987 συναθροισθέντες στρατηγοί, λέγει ὁ Gfroerer, ἐνήργουν ὡσεὶ ὁ Βασίλειος Β' διέπραξε πράγματι θανάσιμον ἔγκλημα, διότι ἐπολέμησε κατὰ τῶν Βουλγάρων ἄνευ τῆς γνώμης καὶ τῆς ἀδείας αὐτῶν. Ἐὰν πάντες οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι, παρὰ τὴν αἰωνίαν ζηλότυπον ἅμιλλαν, ἥτις διήρεσε καὶ διαιρεῖ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, προείλοντο συλλήβδην καὶ ὁμοφώνως τὴν ἰταμῶς ἐχθρικὴν κατὰ τοῦ βασιλέως στάσιν, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς δικαιουμένους νὰ ἐνεργήσωσιν οὕτως. Ἐνθυμηθῶμεν τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς πρὸ ἐννεαετίας ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ κατὰ τοῦ νικηφόρου καὶ πανισχύρου ἀποστάτου Βάρδα Σκληροῦ τοὺς τελευταίους βλαστοὺς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, τοὺς νεαροὺς υἱοὺς τοῦ Ρωμανοῦ Β' καὶ τῆς Θεοφανοῦς. Οἱ τελευταῖοι πόροι τοῦ αὐλικοῦ κόμματος εἶχον ἐξαντληθῇ, δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε στρατηγοί, οὔτε στρατιαί, καὶ μόνος ὁ πε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριφανὴς ἐκεῖνος στρατηγὸς ἐφαίνετο ἔχων ἔτι τὴν δύναμιν νὰ σώσῃ τὸν δεινῶς κλονούμενον θρόνον. Διὸ οἱ ἐπίσημοι χρονογράφοι ὁμοφώνως λέγουσιν ὅτι, εὐθὺς ὡς ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν ταύτην τὴν σχεδὸν ὑπεράνθρωπον, ἐδόθη αὐτῷ ἀπόλυτος πληρεξουσιότης· ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνὸς ὑποδεικνύουσιν, ὁ δὲ Ζωναρᾶς ῥητῶς βεβαιοῖ ὅτι τοσαύτη ἦν ἡ ἀπόλυτος αὐτοῦ ἐξουσία, ὥστε οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλέως ἔκριναν ἀπαραίτητον νὰ δεσμεύσωσι τὸν σωτῆρα τοῦ κράτους «ὅρκοις φρικώδεσι καὶ παλαμναιοτάταις ἀραῖς», ὅπως μηδέποτε προδῷ τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, ἣν κατ' ἀνάγκην ἔδιδον αὐτῷ. Φαίνεται ὅτι ἡ τότε μεταξὺ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου ὑπογραφεῖσα σύμβασις δὲν διεσαφηνίσθη ἀρκούντως· φρονοῦμεν ὅτι ἡ σύμβασις αὕτη περιεῖχε θεμελιώδη τινὰ ὅρον, καθ' ὃν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πρωθυπουργὸς ὑπεχρεοῦντο ὅπως τοῦ λοιποῦ μὴ κηρύττωσι πόλεμον, μηδὲ συνομολογῶσι συνθήκας, μηδ' ἐκδίδωσιν αὐτοκρατορικὰ θεσπίσματα ἢ λαμβάνωσιν οἱονδήποτε διοικητικὸν μέτρον ἄνευ τῆς προηγουμένης γνώμης καὶ συναινέσεως τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ὁ δὲ νεαρὸς ἄναξ, ἐπιχειρήσας αὐτογνωμόνως καὶ ἄνευ ἐπερωτήσεως τοῦ δομεστίκου τῶν Σχολῶν τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, ἠθέτησε τὸ συμβόλαιον. Καὶ ἐπειδὴ βλέπομεν ὅτι οὐ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἀρχηγοί, ἐπαναστάντες κατὰ τῶν βασιλέων αὐτῶν, ἐφαίνοντο ἐνεργοῦντες ὡσεὶ τὸ δίκαιον ἦν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ὡσεὶ ἦσαν θύματα τῆς βασιλικῆς ἀπιστίας, συμπεραίνομεν ἐκ τούτου ὅτι ἡ σύμβασις ἀνέγραφε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι οὐ μόνον ὁ στρατηλάτης, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐνόπλου ἀμύνης ἔδει νὰ ἐπερωτῶνται ἐν ταῖς σπουδαίαις ὑποθέσεσι τοῦ κράτους. Σήμερον, κατὰ παρομοίας περιστάσεις, ἀπέχουσι ν' ἀπονείμωσιν εἰς ἓν μόνον πρόσωπον τὴν παρὰ τῷ ἄνακτι ἀπόλυτον ὑπεροχὴν καὶ προσπαθοῦσι νὰ διανείμωσιν εἰς πολλοὺς τὴν εὐθύνην ταύτην· βεβαίως δὲ καὶ ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀπήτησε τοιοῦτό τι ἐπ' ὠφελείᾳ μᾶλλον τοῦ κράτους ἢ πρὸς ἀτομικὴν αὐτοῦ ἀσφάλειαν».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παράδειγμα παρομοίας πραγμάτων καταστάσεως ἔχομεν κατὰ τὸ 963, ὅτε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐγένετο κηδεμὼν τῶν υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ. Τότε ὁ πατριάρχης ἠναγκάσθη νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς πίστεως τοῦ νέου ἀντιβασιλέως, καὶ συνέστη εἴδός τι συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, ἐν ᾧ οὐδὲν ἠδύνατο ν' ἀποφασισθῇ ἄνευ τῆς συναινέσεως ἐκείνου. Βεβαιότασα δὲ καὶ τῷ 978 παρομοία ὑπεγράφη σύμβασις μετὰ μόνης τῆς σπουδαίας ταύτης διαφορᾶς ὅτι τὸ νέον νοῦτο μέγα συμβούλιον περιελάμβανε μόνον στρατηγούς· ἐν ᾧ τὸ πρῶτον, τὸ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου, περιεῖχε, πλὴν στρατιωτικῶν τινων ἀρχηγῶν, τὸν πατριάρφην Πολύευκτον, τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἱεραρχῶν καί τινας τῶν ἀνωτάτων πολιτικῶν ὑπαλλήλων. Διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ 978 οἱ ἄνδρες τῶν ὅπλων ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἀπῄτησαν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ ὅλον τῆς ἐξουσίας, μειουμένης οὕτω τῆς εἰς ταύτην μετοχῆς τοῦ στέμματος, τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτοῦ τοῦ καθαρῶς πολιτικοῦ στοιχείου. Ἦτο συμβόλαιον σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς στασιαστικῆς καὶ σκληροτραχήλου πατριᾶς τῶν Φωκάδων, ἥτις τὴν διηνεκῆ πρὸς τὸν κλῆρον ἔχθραν οἰκογενειακήν, οὕτως εἰπεῖν, κατέστησε παράδοσιν.

Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ αὖθις ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς φαίνεται ὅτι εἶχέ πως τὸ δίκαιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὅτι ἄνευ τούτου δὲν θ' ἀπεστάτει κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Ἔπειτα, μηνίων ὅτι οὐδεμίαν εἶχε δρᾶσιν, ἔβλεπε μετ' ὀργῆς ὅτι ὁ νεανίας, ὃν τέως περὶ οὐδενὸς ἐλογίζετο, ἀπέβαινεν ὁ ἀρχικώτατος τῶν βασιλέων, δεσπότης ἀπαιτῶν ἀπόλυτον ὑπακοήν.

Ὁ Ψελλὸς ἐν τῇ λακωνικότητι αὐτοῦ ἐπεξηγεῖ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ διὰ τῆς ἐκφραστικώτατης ταύτης φράσεως. «Οὕτω μὲν ἡ πρώτη τυραννὶς κατελέλυτο, καὶ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀπηλλάχθαι πραγμάτων ἔδοξεν, ἡ δὲ δόξασα αὕτη κατάλυσις ἀρχὴ πολλῶν ὠδίνων οὖσα ἐτύγχανε. Ὁ γάρ τοι Φωκᾶς πρῶτα μὲν μειζόνων ἀξιωθείς, εἶτα ἐλατόνων καὶ αὖθις ὑπορρεούσας αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ὁρῶν, ἅμα δὲ καὶ μὴ προδεδωκέναι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν πίστιν οἰόμενος, ἐπὶ ῥητοῖς προσβᾶσαν καὶ φυλαχθεῖσαν, σὺν τῷ κρατίστῳ μέρει βαρυτέραν καὶ χαλεπωτέαν κατὰ τοῦ Βασιλείου τυραννίδα ἀνίστησι».

Τὸ Χαρσιανὸν κάστρον ἢ καὶ ἁπλῶς Χαρσιανόν, πόλις τῆς μέσης Καππαδοκίας, ἐν ᾗ ἐξερράγη ἡ στρατιωτικὴ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἐκ τῶν δεινοτάτων ὅσαι ποτὲ ἐλυμήναντο τὴν Ἀνατολικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἦν ἐκ τῶν ἄλλοτε ἀπορθήτων φρουρίων, ἅπερ ὡς φωλεοὺς ἀετῶν ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων κορυφῶν τῶν κατὰ τὰ μεθόρια θεμάτων τῆς Ἀσίας οἱ Βυζαντινοὶ ἔστησαν. Ἡ πόλις αὕτη, γενομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ ΣΤ΄ πρωτεύουσαν τοῦ ὁμωνύμου θέματος, ὅπερ ἱδρύθη μὲν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἄκ Δὰγ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, κατηργήθη δὲ ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, ἦν ἔκτοτε ἁπλοῦν κάστρον τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν [1]). Ὁ στρατηγὸς τοῦ Χαρσιανοῦ ἤδρευέ ποτε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μετ' ἰσχυρᾶς φρουρᾶς, ἥτις κατ' ἀνάγκην διετηρήθη καὶ κατόπιν· ἐπικαιροτάτη ἦν ἡ χώρα, κειμένη κατὰ τὰς πύλας τῆς πολυανθρώπου καὶ πολυπράγμονος Καππαδοκίας, ἧς τὰ τέκνα εἶχον ἀποβῆ ἀπὸ πεντεκαίδεκα περίπου ἐτῶν διαιτηταὶ τῶν τυχῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς κατήγετο, ὡς καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ Νικηφόρος καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Βάρδας Σκληρός, ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἦν δὲ μέλος τῆς μεγάλης τιμαριωτικῆς καὶ χωροδεσποτικῆς ἀριστοκρατίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὴν εὐδαίμονα αὐτοῦ ἐπὶ Νικηφόρου ἐποχήν, ὁ οἶκος τῶν Φωκάδων ἐνέπλησεν εὐεργεσιῶν τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ· ἔβριθον ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ διοικήσει οἱ Καππαδόκαι καὶ πλεῖστοι αὐτῶν ἰσχυρότατοι ἀπέβησαν. Νῦν ὅμως πάντες ἐδυστύχησαν ὑπὸ τὴν στερρὰν χεῖρα τοῦ Παρακοιμωμένου, τοῦ ἀμειλίκτου ἐχθροῦ τῆς γενεᾶς αὐτῶν, καὶ πάντες ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἐπευφημήσωσι τὸν εὐτυχῆ στρατηγόν, ὅστις

[1]) Ὁ **Ramsay** (ἔ. ἀ. σελ. 249) καὶ 259 φρονεῖ ὅτι ἔκειτο ὅπου ἡ Γκαρσὶ ἢ Κάρισσα **at the important road centre of Alaja** εἰς δύο ἢ τριῶν μιλίων ἀπόστασιν βορειοδυκῶς τοῦ νῦν ὁμωνύμου χωρίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βασιλεὺς ἀναγορευόμενος ἤθελεν ἀποδώσει αὐτοῖς τήν τε δύναμιν καὶ τὴν ἐπιρροήν. Ἔπειτα, ἡ τραχεῖα Καππαδοκία, ἐγγυτάτω τῶν σαρακηνῶν χωρῶν κειμένη, ἦν χώρα οὐσιωδῶς στρατιωτική. Αἱ στρατιαὶ τῆς Ἀσίας ἔβριθον στρατιωτῶν ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὧν πολλοὶ εἶχον ἀγωνισθῆ ὑπό τινα τῶν Φωκάδων. Πάντες ἄρα ἐλάτρευον τὸ δημοτικώτατον τοῦτο παρὰ τῷ στρατῷ ὄνομα, τὸ ὄνομα ὅπερ ἐπὶ ἑκατοντάδος πεδίων μαχῶν καὶ νικῶν ἀνευφήμησαν.

Ὡς ἐκ τούτων πάντων αἰσιώτατος προοιωνίζετο ὁ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἀγών. Ὁ Ψελλὸς λέγει ὅτι συμπαρέσυρεν εἰς ζὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ τὸ κράτιστον μέρος τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πρῶτα γένη τῶν τότε δυναμένων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐμισθώσατο δὲ καὶ στράτευμα Ἰβήρων, ἤτοι Γεωργιανῶν [1]), οἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς οἱ κράτιστοι ὁπλῖται τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. «Ἄνδρες δὲ οὗτοι, λέγει ὁ χρονογράφος, τό τε μέγεθος εἰς δέκατον πόδα ἀνεστηκότες καὶ τὴν ὀφρὺν σοβαρὰν ἕλκοντες». Εἴδομεν ἤδη τῷ 974 καὶ 975 τοὺς Γεωργιανοὺς βαίνοντας μετὰ τῶν Ἀρμενίων ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Χαλίφου τοῦ Καΐρου. Τῷ δὲ 979 καὶ 980, μόνον τῇ βοηθείᾳ τῶν ἰβηρικῶν στρατευμάτων τοῦ κουροπαλάτου Δαυΐδ, κατώρθωσε τέλος ὁ Φωκᾶς νὰ νικήσῃ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τῆς αὐτοκρατορίας τὸν Σκληρόν. Καὶ νῦν δὲ βλέπομεν τοὺς αὐτοὺς γεωργιανοὺς ὁπλίτας παρακολουθοῦντας καὶ πάλιν τῷ Βάρδᾳ Φωκᾷ κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην κατὰ τοῦ βασιλέως Βασιλείου ἀποστασίαν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ἀβύδου, ἔνθα ὁ εἰρημένος στρατηλάτης εὗρε τὸν θάνατον.

Οὕτως ἄρα εἰς τὴν ἀναφάνισιν τοῦ Σκληροῦ, γεγονὸς μυρίους ἐπαπειλοῦν κινδύνους, εἰς τὰς ἀγωνίας τοῦ κατὰ Σαμουὴλ τοῦ Βουλγάρου καὶ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ στιφῶν ἀπαραιτήτου πολέμου, προσετίθετο ἡ ἔτι φοβερωτέρα μέριμνα περὶ τῆς ἀποστασίας

[1]) Ὁ Ἀκογίγκ ἐπικυροῖ τὸ γεγονὸς τοῦτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παντὸς σχεδὸν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας, στρατηγῶν τε καὶ ὁπλιτῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν πολεμικοῦ ἀνδρός, οἷος ἦν ὁ Βάρδας Φωκᾶς. Οὐδέποτε ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ὑπῆρξεν ἀπειλητικωτέρα διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν νέων βασιλέων.

Εἴπομεν ὅτι αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις, ἐφ' ὧν ἑκάτερος τῶν ἀποστατῶν τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ ἐστήριζεν, ὁ στρατὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, διετέλουν τὴν ὥραν ἐκείνην ἐν φανερᾷ πρὸς ἀλλήλας ἔχθρᾳ, ἀντίθετα ἐπιδιώκουσαι συμφέροντα· ἀλλ' αἱ ἄμεσοι ἀνάγκαι ὑπερίσχυσαν τῶν μελλόντων συμφερόντων. Ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ Σκληρός, καίπερ σφοδρῶς ἀλληλομισούμενοι καὶ μηνιῶντες κατ' ἀλλήλων δι' ἃς ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παρεῖχον δυσχερείας διὰ τῆς κοινῆς ταύτης ἀντιποιήσεως τοῦ θρόνου, τάχιστα κατενόησαν ὅτι ἡ ἀλληλομαχία αὐτῶν ἤθελεν ὠφελήσει μόνους τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες ἠδύναντο ν' ἀναμένωσιν ἥσυχοι καὶ ἀπρακτοῦντες ἕως οὗ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀλλήλους σπαράξωσιν· ἀποδεχόμενοι ὡς ἐκ τούτου ἀμφότεροι τὸ τετελεσμένον γεγονός, προσεπάθησαν νὰ συνασπισθῶσιν, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ διαμφισβητήσωσι τὸ στέμμα ἀφ' οὗ ἀπὸ τῶν νομίμων αὐτοῦ κατόχων τοῦτο ἀποσπάσωσιν.

Κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ καὶ τὸν ἀντιγράψαντα αὐτὸν Ἐλμακίν, πρῶτος ἤρξατο τῶν μετὰ τοῦ ἀντιζήλου διαπραγματεύσεων ὁ Βάρδας Φωκᾶς εὐθὺς σχεδὸν ὡς ἀνηγορεύθη ἐν Χαρσιανῷ. Ἡ μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Μελιτηνῆς ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη. Ἄλλως δὲ ὁ σύρος ἱστορικὸς διαφωνεῖ κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους, καθ' οὓς τὰς πρώτας προτάσεις ἐποιήσατο ὁ Βάρδας Σκληρός. Ἀξιοπιστοτέραν θεωρῶν τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γιαχγιᾶ προτάσσω αὐτήν, κατοπιν δὲ θέλω ἀναγράψει καὶ τὴν τῶν Βυζαντινῶν ἐν οἷς διαφέρει.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, λέγουσιν ὁ Γιαγχιᾶ καὶ ὁ Ἐλμακίν, ἔγραψε πρὸς τὸν Βάρδαν Σκληρόν, προτείνων νὰ συμμαχήσωσι κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως ἐν περιπτώσει νίκης εἰς μὲν τὸν Σκληρὸν δοθῇ πᾶσα ἡ Ἀσία, ὁ δὲ Φωκᾶς λάβῃ τὴν Κων)-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολιν καὶ τὰ θέματα τῆς Δύσεως ἢ τῆς Εὐρώπης· ἐζήτει δὲ ὅπως πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν προκαταρκτικῶν τούτων διαπραγματεύσεων ὁ Σκληρὸς ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Φωκᾶ. Ὁ Σκληρὸς ἀπεδέχθη τὴν προταθεῖσαν διανομήν, καὶ τάχιστα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μεταβὰς εἰς Χαρσιανὸν ἐπανῆλθε παρ' αὐτῷ [1]· συνεφωνήθη δὲ ὅπως οἱ δύο στρατοί, ὁρμώμενοι ἑκάτερος ἐκ τοῦ μυχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ συμπίπτοντες εἰς τὴν παρὰ τὴν πρωτεύουσαν διεύθυνσιν, ἐνεργήσωσι κοινῇ. Ἀλλ' ὅτε πάντα συνεφωνήθησαν καὶ ἀντηλλάγησαν οἱ συνήθεις ὅρκοι, ὁ υἱὸς τοῦ Σκληροῦ Ῥωμανός, δυσπιστότερος τοῦ πατρός, ἠρνήθη νὰ συνυπογράψῃ τὴν σύμβασιν, προσπαθήσας νὰ πείσῃ τὸν πατέρα ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐζήτει ν' ἀπατήσῃ αὐτόν· ἐπιμείναντος δὲ τοῦ Σκληροῦ εἰς τὴν ἀποδοχήν, ὁ Ῥωμανός, ὀργισθεὶς διότι δὲν εἰσηκούσθη, κατέλιπεν αὐτὸν καὶ ἐν τάχει εἰς Κων)πολιν ἐλθὼν εἰδοποίησε πρῶτος τὸν βασιλέα περὶ τῶν ἐνόχων σχεδίων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς ἀσεβοῦς συμβάσεως, ἣν συνυπέγραψε μετὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ὁ Σκληρός, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, ὃν μετὰ τοσαύτης δυσκολίας εἶχεν ἄλλοτε ἀπαλλάξει ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ αἰχμαλωσίας, ἔσχε μετὰ τοῦ Φωκᾶ δύο ἀλλεπαλλήλους συνεντεύξεις. Ἡ πρώτη, εἰς ἣν συνῆλθον οἱ δύο μνηστῆρες τοῦ θρόνου, οἵτινες καὶ οἱ πρῶτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στρατηλάται τῶν βυζαντινῶν στρατιῶν ἐτύγχανον ὄντες, ἐγένετό που κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πυράμου, τὸν νῦν Δζεϋχάν, βεβαίως δὲ κατὰ τὸ ἄνω ῥεῖθρον αὐτοῦ, καὶ ἴσως κατὰ τὴν Ἀραβισσόν [2]). Ἀγνο-

[1]) Ὁ Ἀκογίγκ, οὗ ἡ ἀφήγησις εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτή, λέγει ὅτι ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἀπέλυσε τότε τὰ μουσουλμανικὰ ἐπικουρικὰ στρατεύματα, ἅπερ εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, ὅπως μὴ προσκρούσῃ πιθανῶς πρὸς τὴν εὐλάβειαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἦσαν κατὰ τοῦτο θρησκοληπτότεροι τοῦ περιφήμου Σκληροῦ, τοῦ ὅλως ἀπηλλαγμένου θρησκευτικῶν προληψεων.

[2]) Πρὸς συνάντησιν ἄρα τοῦ Σκληροῦ εἶχε μεταβῆ διὰ μακροῦ ἑλιγμοῦ ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἐν ᾧ ἐκεῖνος προυχώρησεν εὐθὺ πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἥτις ἄγει ἀπὸ Μελιτηνῆς εἰς Καισάρειαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὔμεν τί ἀντήλλαξαν οἱ δύο ἄνδρες, οἵτινες ἀνελάμβανον τὸν ῥιψοκίνδυνον τοῦτον ἀγῶνα, φαίνεται δέ, κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, ὅτι ἀπεχωρίσθησαν φιλικώτατα, κατὰ τὸ φαινόμενον, συμφωνήσαντες περὶ νέας συνεντεύξεως, ἧς ὅμως, γενομένης, κατὰ τὸν Ἐλμακίν, ἔν τινι σημείῳ τῆς Καππαδοκίας, τὸ ἀποτέλεσμα ἦν ὅλως διάφορον· τὰ προαισθήματα τοῦ Ῥωμανοῦ Σκληροῦ ταχέως ἐπραγματοποιήθησαν, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, θῦμα τοῦ ἀντιπάλου γενόμενος, συνελήφθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. Βαναύσως δὲ τῶν αὐτοκρατορικῶν παρασήμων ἀποδυθεὶς ὁ ἀτυχὴς στρατηγός, ὁ τόσον ταχέως καὶ αὖθις αἰχμαλωτισθείς, ἀπεστάλη εὐθὺς ὑπὸ συνοδίαν εἰς τὸ φρούριον Τυροποιεῖον, κληρονομικὸν κάστρον τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων, ὅπου ἡ φύλαξις αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Φωκᾶ.

Τὸ Τυροποιεῖον ἦν φρούριον τῆς Ἀσίας πολλάκις ἐν ταῖς βυζαντιναῖς πηγαῖς μνημονευόμενον, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ῥωμάνου Διογένους πολέμους. Ὁ κ. Ramsay ἀπέδειξεν ἐσχάτως ὅτι ἦν τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Τυραῖον [1]), κάστρον ἐπανειλημμένως καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἀναφερόμενον καὶ κατέχον τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Ἰλγκίν. Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, ἐν τῷ αὐτῷ ὑψηλῷ πύργῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, κειμένῳ ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ μεταξὺ Φιλομηλίου πρὸς ἀνατολὰς καὶ Λαοδικείας πρὸς δυσμὰς ἐπὶ ὄρους, κατέφυγεν ἄλλοτε, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀποστασίαν κατὰ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ὁ Βάρδας Φωκᾶς καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ, ἐκεῖ δὲ μετὰ πάντων τῶν οἰκείων παρεδόθη εἰς τὸν νικητὴν μετ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Νῦν κατὰ θαυμαστὴν μετάπτωσιν τύχης ἐξ ἐκείνων, αἵτινες συχνότατα ἀπαντῶσιν ἐν τῇ εἰπέρ τις καὶ ἄλλη πολυστρόφῳ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, ὁ πρῶτος αἰχμάλωτος ἀπέστειλεν ὑπὸ φρουρὰν εἰς τὸν μονήρη ἐκεῖνον πύργον τὸν ἄλλοτε νικητήν, συλληφθέντα ὑπ' αὐτοῦ δι' αἰσχρᾶς προδοσίας.

[1]) Τὸ Τυροποιεῖον εἶναι, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, παραφθορὰ τοῦ Τυριαίου ἢ Τυραίου, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἐτυμολογίας. Ὁ Ἀκογίγκ ὀνομάζει τὸν πύργον τοῦτον Γέραον ἐξ ἐσφαλμένης βεβαίως ἀντιγραφῆς ἀντὶ Τέραιος, Τυραῖον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἀτυχὴς Σκληρός, ὁ τοσοῦτον ταχέως μεταπεσὼν ἀπὸ αἰχμαλωσίας εἰς αἰχμαλωσίαν ὠμοτέραν τῆς πρώτης, αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν φυλάκων αὐτοῦ ἐπετηρεῖτο. «Πάντοτε ἐδυσπίστουν πρὸς σέ, εἶπεν αὐτῷ ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὅτε προδοτικῶς αὐτὸν συνελάμβανε. Τούτου ἕνεκα θὰ μένῃς κρατούμενος ἐν τῷ πύργῳ τούτῳ ἕως οὗ κατακτήσωμαι τὴν αὐτοκρατορίαν· τότε μόνον θὰ ἐκτελέσω τὰς πρὸς σὲ ὑποσχέσεις μου καὶ δὲν θ' ἀθετήσω τὸν λόγον, ὃν σοι ἔδωκα».

Ὁ Γιαχγιᾶ, ἐξ οὗ μανθάνομεν τόσας ἄλλας πολυτίμους χρονολογίας, καθορίζει καὶ τὴν τῆς πρὸς τὸν Σκληρὸν προδοσίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τῇ τετάρτῃ τῆς ἑβδομάδος, 17 ὀζουμαδᾶ πρώτου τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 377 [1]), ἀντιστοιχούσῃ πρὸς τὴν 14 σεπτεμβρίου 987, ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, ἐπομένως ἕνα περίπου μῆνα μετὰ τὸ περίφημον ἐν Χαρσιανῷ συνέδριον. Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς θέσεως, ἣν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατέχει τὸ φρούριον Τυριαῖον, ὁ Βάρδας Φωκᾶς δὲν ἀπώλεσε καιρὸν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Μαλεΐνου ἀναχώρησιν αὐτοῦ. Ἐκ Χαρσιανοῦ κατέλαβε τὰς ὄχθας τοῦ ἄνω Πυράμου, ὅπου εἶχε τὴν πρώτην μετὰ τοῦ Σκληροῦ συνέντευξιν· ἐκεῖθεν διὰ Τζαμανδοῦ, Καισαρείας καὶ Λαοδικείας ἐχώρησε πρὸς ἀνατολάς, διοδεύων μετὰ κεραυνοβόλου ταχύτητος τὴν μεγάλην ὁδόν, ἥτις ἀπὸ τῶν βαθυτάτων τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τῆς Μελιτηνῆς, ἀρχομένη διήρχετο πᾶσαν τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἦγεν εἰς Κων)πολιν διὰ τοῦ Φιλομηλίου καὶ τοῦ Δορυλαίου. Κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, ὡς καὶ κατὰ τὸν Ἐλμακίν, ὁ Βάρδας Φωκᾶς, μόνον ἀφ' οὗ ἀπηλλάγη, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τοῦ ὀχληροῦ αὐτοῦ ἀντιζήλου, ἀπέβαλεν ὁριστικῶς τὸ προσωπεῖον, ἀνηγορεύθη βασιλεύς, ἔλαβεν ἀναφανδὸν τὸν τίτλον τοῦτον, ἐξετέλει τὰ τῆς βασιλείας καὶ ταχέως καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὑπέταξε. Γνωστὸν ὅτι ὁ Σκυλίτσης ὁρίζει ὡς

[1]) Ὁ Ἐλμακὶν λέγει κατὰ ὀζουμαδᾶ δεύτερον, οὗ ἡ ἀρχὴ συνέπιπτε τῇ 27 σεπτεμβρίου 987.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡμέραν τῆς ἀναγορεύσεως τὴν 15 αὐγούστου. Αἱ μεταξὺ τῶν δύο μνηστήρων τοῦ θρόνου διαπραγματεύσεις ἔδωκαν καιρὸν ἑνὸς ἔτι μηνὸς εἰς τὸν Βασίλειον ὅπως προπαρασκευασθῇ εἰς τὸν κατὰ τοῦ τέως ἀρχιστρατήγου αὐτοῦ ἀγῶνα.

Ἡ ἀφήγησις τῶν Βυζαντινῶν εἶναι διάφορος, παριστῶσα τὰ μάλιστα ἀμφίβολον τὴν δρᾶσιν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὅστις δὲν εἶναι πλέον θῦμα τῆς δολιότητος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος δόλιος, φροντίζων νὰ ἐξασφαλισθῇ ἑκατέρωθεν, ἐξαπατῶν ἀμφοτέρους. Καὶ πρῶτον αὐτός, βλέπων ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν ἠδυνάτει μόνος νὰ καταβάλῃ τόν τε βασιλέα καὶ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ἀπέστειλεν ἐπὶ τέλους μετὰ μακρὰν σκέψιν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον γράμματα, «κοινοπραγίαν ἐξαιτῶν καὶ τῆς βασιλείας διανομήν, ὡς καταγωνίσασθαι δυνηθεῖεν τὸν βασιλέα». Ταὐτοχρονως δὲ λάθρα πρὸς τὸν βασιλέα ἐξαπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ρωμανόν, ὡς πρόσφυγα δῆθεν καὶ αὐτομολήσαντα ἐξ ἀπεχθείας πρὸς τὴν ἀποστασίαν, «λίαν ἐντρεχῶς λογισάμενός τε καὶ κρίνας, λέγει ὁ Σκυλίτσης, ἵν' εἰ μὲν ὁ Φωκᾶς ὑπερέχει, αὐτὸς εἴη σωτὴρ τοῦ παιδός, εἰ δ' ἐπικρατέστερα τὰ τῆς βασιλείας ὑπάρξει, αὐτὸς δι' ἐκείνου παραιτηθεὶς τοῦ κινδύνου ῥυσθείη [1])». Ὁ Ρωμανὸς λοιπὸν ἦλθεν εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον, «δόκησιν φυγῆς παρασχών», ὁ δὲ Βασίλειος, ὅστις εἶχε πρό τινος προβῆ εἰς τὴν παῦσιν τοῦ Παρακοιμωμένου, ἄγαν φιλοφρόνως αὐτὸν ἐδέξατο, καὶ τὸ περιφανὲς τοῦτο τεκμήριον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἀμείβων, οὐ μόνον μάγιστρόν τε αὐτὸν ἐτίμησε καὶ πολλῶν ἄλλων ἐνέπλησε τιμῶν, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸν ἄνδρα ἐντρεχῆ καὶ δραστήριον καὶ τὰ πολεμικὰ ἱκανώτατον, καὶ ἐν τοῖς φιλτάτοις αὐτὸν κατέλεξε καὶ συμβούλῳ διὰ παντὸς ἐν τοῖς πολέμοις ἐχρῆτο, μηδὲν πράττων ἄνευ τῆς συναινέσεως αὐτοῦ [2]). Ὡς πρὸς τὰ κατόπιν, ὁ Σκυλί-

[1]) Ἡ ἐξήγησις αὕτη τῆς πρὸς τὸν βασιλέα αὐτομολήσεως τοῦ Ρωμανοῦ δὲν φαίνεται πιθανή· πολλῷ μᾶλλον εὐπαράδεκτος εἶναι ἡ παρὰ τοῦ Ἐλμάκιν ἀναγραφομένη.

[2]) Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ψελλοῦ εἶναι συνοπτικωτάτη. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, ὁ Σκληρὸς «ἐπειδὴ οὐχ οἷός τε ἦν Φωκᾷ τε καὶ τῷ βασιλεῖ μάχεσθαι, τὸν μὲν καὶ αὖθις ὑβρίσας,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τσης καὶ οἱ λοιποὶ βυζαντινοὶ συμφωνοῦσι σχεδὸν μετὰ τοῦ Γιαχγιᾶ καὶ Ἐλμακίν [1]). Δι' ὃ ἐπαναλαμβάνω τὴν ἀφήγησίν μου.

Πλεῖστοι τῶν ἤδη περὶ τὸν Σκληρὸν συναγερθέντων ἀλητῶν, τυχοδιῶκται πωλούμενοι ἑκάστοτε εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα, προσεχώρησαν πρὸς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, οἱ δὲ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν. Φαίνεται ὅμως, κατά τινα περικοπὴν τοῦ Ἀκογὶγκ ἀρκούντως σκοτεινήν, ὅτι οὐχὶ πάντες ἀπεδέξαντο μετὰ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας τὴν αἰφνιδίαν ταύτην τῆς τύχης τροπήν. Ὁ σύγχρονος ἀρμένιος ἱστορικός, ἀφηγούμενος πῶς ὁ Σκληρὸς εἶχεν ἀπολύσει ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς μετὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ συμμαχίας αὐτοῦ τοὺς ἄραβας αὐτοῦ ἐπικούρους, ἐπισυνάπτει ὅτι, ὅτε οἱ ἐπίκουροι οὗτοι, μόλις ἐπιστρέψαντες οἴκαδε, ἔμαθον τὴν συμφορὰν τοῦ ἀρχηγοῦ, ὃν ὑπερηγάπων, ἐζήτησαν νὰ ἐκδικήσωσιν αὐτόν, προβαίνοντες εἰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν χριστιανικῶν χωρῶν, ἐπιδρομάς, ἃς ἐπεξέτειναν μέχρι τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ χώρας Ἀπαουνίκ. Ἡ λεπτομέρεια αὕτη εἶναι περιεργοτάτη ἐν τῇ συντομίᾳ αὐτῆς, καθὸ ἀποδεικνύουσα πόσον ὁ ἀποστάτης τῆς Μελιτηνῆς, ὁ παραδειγματικὸς ἐκεῖνος τύπος ἀποτόλμου καὶ ριψοκινδύνου τυχοδιώκτου ἐν Ἀνατολῇ κατὰ τὸν ι΄ αἰῶνα, εἶχε κατορθώσει διὰ τῆς ἱπποτικῆς αὐτοῦ ἀνδρείας καὶ τῆς ἀπερίττου αὐτοῦ προσηνείας νὰ προσελκύσηται τὴν τυφλὴν καὶ ἐνθουσιώδη ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τῶν θανασιμωτάτων ἐχθρῶν τῆς φυλῆς αὐτοῦ.

Ὁ τυχηρὸς Βάρδας Φωκᾶς, ὅστις, ὡς εἴπομεν, προϋχώρει ἐκ Χαρσιανοῦ πρὸς δυσμὰς μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, ἐξηκολούθησε ζωηρότερον ἔτι, εἰ δυνατόν, μετὰ τὴν κράτησιν τοῦ Σκληροῦ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν πορείαν αὐτοῦ.

τῷ δὲ (Φωκᾶ) μετὰ τοῦ ἐλάττονος προσεληλυθὼς σχήματος, ἐκεῖνον μὲν τῶν πρωτείων ἠξίωσεν, αὐτὸς δὲ μετ' ἐκεῖνον ὡμολόγησε τάττεσθαι».

[1]) Κατὰ τὸν Σκυλίτσην, ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἔγραψε πρὸς τὸν Σκληρὸν τάδε: «Εἰ τῶν ἠλπισμένων τύχωμεν, σὺ μὲν ἄρξεις Ἀντιοχείας καὶ Φοινίκης καὶ Κοίλης Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ Μεσοποταμίας, ἐγὼ δὲ ἄρχων ἔσομαι τῆς βασιλίδος αὐτῆς καὶ τῶν ὑπολοίπων ἐθνῶν». Ἐπιστοῦτο δὲ τὰς ὑποσχέσεις ταύτας δι' ὅρκων, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὸν Φωκᾶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ κατοχὴ τῶν ἀσιατικῶν θεμάτων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐγένετο μετὰ πολλῆς ταχύτητος· «κατέλαβε, λέγει ὁ Γιαχγιᾶ, τὴν ῥωμαϊκὴν χώραν μέχρι τοῦ Δορυλαίου (τοῦ νῦν Ἐσκὶ Σεχὴρ) καὶ μέχρι τῆς παραλίας, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ προήλασαν μέχρι τῆς ἐπὶ τῆς βιθυνικῆς ἀκτῆς Χρυσοπόλεως (Σκουτάρεως) ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Τὴν 15 αὐγούστου οἱ στρατηγοὶ τῶν στρατῶν τῆς Ἀσίας εἶχον ἀνευφημήσει τὸν Βάρδαν Φωκᾶν ἐν τῷ κατὰ τὸ Χαρσιανὸν οἴκῳ τοῦ Εὐσταθίου Μελεΐνου, μετὰ ἕνα δὲ μῆνα ὁ μνηστὴρ τοῦ θρόνου, ἀπαλλασσόμενος τοῦ Σκληροῦ, ἀνηγορεύετο βασιλεύς, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἢ μᾶλλον κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 988, αἱ προφυλακαὶ αὐτοῦ ἐπεφάνησαν νικηφόροι ἐν τοῖς προθύροις τοῦ ἀσιατικοῦ προαστείου τῆς θεοφρουρήτου πόλεως. Ἀλλ' οἱ θρίαμβοι τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Νικηφόρου ἔμελλον νὰ περιορισθῶσιν εἰς ταῦτα καὶ μόνον.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, εἰς δύο τὸν στρατὸν αὐτοῦ διαιρέσας, ἀπέστειλεν, ὡς εἴπομεν, τὸ ἰσχυρότερον εἰς πεζοὺς καὶ εἰς ἱππεῖς σῶμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τοῦ τυφλοῦ πατρικίου Νικηφόρου Φωκᾶ, καὶ τοῦ Καλοκυροῦ Δελφινᾶ [1]), πατρικίου καὶ τούτου, ὅπως καταλάβῃ τοὺς ὑπερκειμένους τῆς Χρυσοπόλεως καὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου λόφους. Τὰ στρατεύματα ταῦτα ὤφειλον ἐπί τινα χρόνον νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸ ν' ἀπειλῶσι τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἐνσπείρωσι τὸν τρόμον εἰς τοὺς πολυπληθεῖς καὶ εὐπαθεστάτους αὐτῆς κατοίκους. Καὶ λέγει μὲν ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθὶρ ὅτι ὁ Φωκᾶς ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ῥητῶς ὁ Ψελλὸς βεβαιοῖ ὅτι δὲν ἔσχε τὴν τόλμην νὰ διαπεράσῃ μετὰ τῶν στρα-

[1]) Εἶναι ἆρά γε ὁ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Καλοκυρὸς τοῦ ἑλληνορωσσικοῦ πολέμου; Δὲν πιστεύω; — Εἴδομεν ὅτι Καλοκυρός τις Δελφινᾶς ἦτο τῷ 980 στρατηγὸς ἐν Ἰταλίᾳ, πιθανώτατα δὲ πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Ὁ οἶκος Δελφινᾶ φαίνεται καταγόμενος ἐκ Θεσσαλίας, ὅπου εἶχε πατρῷα ὑποστατικὰ καὶ ἰδία περὶ τὰ Τρίκκαλα. Ἴδε Βασιλειέβσκη, Συμβουλαὶ καὶ ἀφηγήσεις βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος, δεύτερον ἄρθρον σελ. 132.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τευμάτων αὐτοῦ τὸν Βόσπορον, ὡς τοῦτο λίαν ἐπιτυχῶς πρὸ δεκαπενταετίας ὁ θεῖος αὐτοῦ Νικηφόρος ἔπραξε· σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ αὐτὸς τότε μόνον ἔπραξε τοῦτο, ὅτε νικηφόρος στάσις ἀνυπεράσπιστον αὐτῷ τὴν μεγάλην πόλιν παρέδιδε.

Προκειμένου περὶ τῆς ἀποκλήρου ταύτης ἐποχῆς, ἀτελεστάτας ἀτυχῶς καὶ βραχυτάτας ἔχομεν εἰδήσεις περὶ τῶν γεγονότων τούτων, ἅπερ φοβερῶς συνετάραξαν πάντα τὰ τῆς Ἀσίας θέματα κατὰ τὸ ἔτος 987. Οὐδὲν σχεδὸν γινώσκοντες, μόλις δυνάμεθα νὰ σκιαγραφήσωμεν τὸ μέγα ἐκεῖνο δρᾶμα. Βεβαίως, ὅπως τολμήσῃ ὁ Βάρδας Φωκᾶς νὰ προβῇ εἰς τὸ κολοσσαῖον τοῦτο ἐγχείρημα, πολυπληθοῦς ἡγεῖτο στρατιᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν νεαρῶν βασιλέων δυσμένεια, ἣν ἐνέπνευσε καθ' ἅπασαν τὴν αὐτοκρατορίαν ἡ ἀνηλεὴς διοίκησις τοῦ Παρακοιμωμένου. Ἐκ τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, οὗ τὴν ἀφήγησιν ἀναγράφω ἐνταῦθα, κατανοοῦμεν κάλλιον ἢ παρὰ τῷ Γιαχγιᾶ πόσον πᾶσα ἡ Ἀνατολὴ εἶχε κηρυχθῇ ὑπὲρ τοῦ Βάρδα. «Τὴν τῆς Ἀσίας ῥωμαϊκὴν ὑπεποιήσατο δύναμιν, λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, καὶ τὰ κατὰ θάλασσαν ἐπίνεια καὶ πολίσματα πλὴν Ἀβύδου εἶχε· καὶ τριήρεις συχνὰς νεωλκήσας ἐφρούρει τὸν Ἑλλησπόντιον πορθμόν, οὐκ ἐῶν τὰς φορτίδας ἀνάγεσθαι πρὸς τὴν βασιλεύουσαν». Οὕτω διῆλθεν ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους 987.

Ἡ θέσις τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἀπεγνωσμένη σχεδὸν ἐφαίνετο κατὰ τὸ θλιβερὸν τοῦτο τέλος τοῦ ἔτους. Ἐν μὲν Ἀσίᾳ ὁ Βάρδας Φωκᾶς κραταιούμενος ὑπὸ τοῦ γοήτρου τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ θείου, ἦν ἀληθῶς πανίσχυρος, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, μὴ ἀρκούμενα εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν προαστείων τῆς πρωτευούσης, περιέσφιγγον τὴν Ἄβυδον, ἣν κατεῖχον ἔτι οἱ αὐτοκρατορικοί, πρὸς λιμοκτόνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν δ' Εὐρώπῃ, οἱ Βούλγαροι, νικηφόροι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ προηγουμένου ἔτους, κατεῖχον μέγα μέρος τῶν θεμάτων καὶ ἠπείλουν πάντα τὰ λοιπά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν δύο τούτων κινδύνων ὁ μᾶλλον ἐπικείμενος ἦν ὁ παρὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ἡ παρὰ τὰς πύλας τῆς πρωτευούσης παρατεταμένη παρουσία τοῦ στρατοῦ τοῦ διψῶντος ἐκδίκησιν ἀποστάτου ἐνέσπειρε τὸν τρόμον ἔν τε τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ καὶ παρὰ τῷ λαῷ τῆς Κων)πόλεως. Τοῦ τρόμου τούτου ἀπήχημα περιεσώθη ἔν τινι ποιήματι τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου, ἐξαρθέντι το πρῶτον ὑπὸ τοῦ Βασιλειέβσκη[1]). «Δίκαιος εἶ, Κύριε, ἀνακράζει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ, ἐν ᾧ, προκειμένου περὶ τῶν Τριῶν Παίδων ἐν τῇ καμίνῳ καὶ περὶ Ναβουχοδονόσορος, γίνεται ὑπαινιγμὸς περὶ τῶν προκειμένων περιστάσεων, καὶ εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου. Ἄξιοι ἐγενόμεθα τῶν δεινῶν, ἃ καθ' ἡμῶν καὶ τῆς ἐνδόξου ἡμῶν πόλεως, τῆς πατρίδος τῶν προσφιλεστάτων σοι υἱῶν, κατέπεμψας. Παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας πονηρὰς ἐχθρῶν ἀπίστων καὶ μιαιφόνων, εἰς χεῖρας τοῦ φοβεροῦ καὶ τυραννικοῦ βασιλέως, ὅστις ὑπερβαίνει κατὰ τὴν δολιότητα πάντας τοὺς θνητοὺς[2])». Τίς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἦναι τότε ὁ σκληρὸς καὶ τρομερὸς ἄναξ, ὃν ὁ ποιητὴς παραβάλλει πρὸς τὸν περίπυστον τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς βασιλέα, ἢ ὁ δεινῶς πιέζων τὴν θεοφρούρητον πόλιν ἄγριος Βάρδας;

Ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς νέας ταύτης ἀποστασίας, ἐφάνη ἀνώτερος πάντων τῶν κινδύνων. Ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ ἦν ἐνδεὴς ὑπερασπιστῶν, διότι πάντα τὰ διαθέσιμα στρατεύματα τῶν θεμάτων τῆς Εὐρώπης ἦσαν μακρὰν εἰς τὰ βουλγαρικὰ ὄρια, φυλάττοντα τὰ φρούρια καὶ τὰς παρόδους τῶν ὀρέων· εἰς δὲ τὸν οἰκτρὸν βασιλέα ὑπελείπετο μόνον, πλὴν ὀλίγων τινων σωμάτων τῆς φρουρᾶς, ὁ ἐν τῷ Χρυσῷ Κέρατι ἠγκυροβολημένος στόλος, ἐξ οὗ καὶ προῆλθε ἡ σωτηρία. Ὁ σύγχρονος σύρος ἱστορικὸς Γιαχγιᾶ παρίστησι τὸν γενναῖον υἱὸν τοῦ Ῥωμανοῦ Β' λίαν μὲν ἐμπερίστατον ὡς ἐκ τῶν φοβερῶν τούτων κινδύνων, ἀλλ' ἀκαταγώνιστον κεκτημένον ἐνέργειαν.

[1]) Frag. russo-byzantins σελ. 175.
[2]) Cramer ἔ. ἀ. IV σελ. 361.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀνάγκη πρὸ παντὸς ἦν ν' ἀποσοβηθῇ ὁ μᾶλλον ἐπείγων κίνδυνος. Ὁ Βασίλειος παρεσκεύασε τὴν ἄμεσον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς κατεχούσης τὴν Χρυσόπολιν ἀποστατικῆς στρατιᾶς, ὅπως μὴ δοθῇ εἰς αὐτὴν καιρὸς νὰ ἐνισχυθῇ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔφοδον κατὰ τῆς μεγάλης πρωτευούσης καὶ ὅπως καταβάλῃ τοὺς πρώτους τούτους ἀντιπάλους πρὶν ἢ ἡ πτῶσις τῆς Ἀβύδου διπλασιάσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, παρέχουσα εἰς τὴν δευτέραν τῶν ἀποστατῶν στρατιὰν ἐλευθερίαν ἐνεργείας.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ, ὅστις, ὡς εἶπον, δὲν εἶχε σχεδὸν διαθέσιμα στρατεύματα, πιστὸς εἰς τὴν πατροπαράδοτον πολιτικὴν τοῦ Βυζαντίου, ἠδυνήθη νὰ προμηθευθῇ ἐν τάχει μισθοφόρους, ὧν ἡ ἀρωγὴ ἀπαραίτητος ἦν αὐτῷ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πρώτης στρατιᾶς τοῦ Φωκᾶ, ἡ δὲ ταχύτης καὶ τὸ ἀποφασιστικὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐτελεσφόρησαν πλέον ἢ δέκα νίκαι. Κατώρθωσε νὰ καλέσῃ καὶ νὰ φέρῃ ἐγκαίρως εἰς Κων)πολιν τοὺς πρώτους τοῦ κόσμου στρατιώτας, μισθώσας τὰ κράτιστα στρατεύματα τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ῥωσίας Βλαδιμήρου, υἱοῦ τοῦ Σβιατοσλαύου. Ἡ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων ἀποσταλεῖσα αὕτη ὑπὸ τῶν Ρώσων βοήθεια ὑπῆρξεν ἡ εὐκαιρία, ἂν μὴ ἡ ἀφορμή, ἑνὸς τῶν σπουδαιοτάτων ἱστορικῶν γεγονότων, τῆς συνθήκης, ἥτις ἐπήνεγκε τὴν εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσέλευσιν τοῦ ῥώσου ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ τὸν γάμον τοῦ Βλαδιμήρου μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν βασιλέων Ἄννης.

Εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς ἱστορικούς, καὶ μάλιστα εἰς τὸν Γιαχγιᾶ, εἰς τὸν ἀντιγραφέα αὐτοῦ Ἐλμακίν, εἰς τὸν Ἴβν Ἔλ Ἀθίρ καὶ τέλος εἰς τὸν σύγχρονον ἀρμένιον χρονογράφον Ἀκογὶγκ ὑφείλομεν τὰς κυριωτέρας πληροφορίας περὶ τοῦ ἐκτάκτου τούτου γεγονότος, ὅπερ ὡς ἐκ τῶν ἀνυπολογίστων συνεπειῶν αὐτοῦ σημειοῖ θεμελιώδη ἐποχὴν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ρωσίας. Μόνοι οἱ ἀνατολῖται οὗτοι συγγραφεῖς ἐγνώρισαν ἡμῖν τὸν στενὸν σύνδεσμον τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσελεύσεως τοῦ ῥώσου ἡγεμόνος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ γάμου τοῦ Βλαδιμήρου μετὰ τῶν τραγικῶν γεγονότων, ἅπερ διεδραματίζοντο τότε πρὸ τῶν τειχῶν Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ βυζαντιναὶ πηγαὶ σιγῶσι τέλεον περὶ τῶν κυριωτέρων περιστατικῶν τῶν μεγάλων τούτων ἱστορικῶν γεγονότων καὶ περιορίζονται εἰς ἁπλῆν μνείαν τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐκείνην ὥραν ἀποσταλείσης στρατιωτικῆς ἐπικουρίας. Αὐτὸς οὗτος ὁ Λέων ὁ Διάκονος, ὅστις σύγχρονος ἦν τῶν γεγονότων τούτων, οὐδὲ λέξιν περὶ αὐτῶν λέγει, βεβαίως δὲ ἀπὸ σκοποῦ· οἱ δὲ λοιποὶ Βυζαντινοί, ὁ Σκυλίτσης, ὁ Κεδρηνός, ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Ψελλός, ἁπλῆν καὶ αὐτόχρημα παροδικὴν τούτων ποιοῦνται μνείαν, ὡς εἰ δεινῶς ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν ὑπερηφανία προσεβάλλετο ἐκ τοῦ γάμου τούτου τοῦ ἀγρίου ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου μετὰ θυγατρὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου· φαίνονται προσπαθοῦντες, τρόπον τινά, νὰ ὑποκρύψωσι τὴν ἄπελπιν θέσιν, ἐν ᾗ διετέλει ὁ βασιλεὺς Βασίλειος. Ὁ Ψελλὸς μάλιστα οὔτε κἂν ἀναφέρει τὸν γάμον, περὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος τοῦ ῥώσου ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πάντες οἱ βυζαντινοὶ τηροῦσι σιγήν [1]).

«Ἡ αὐλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγουσι περίπου ὁ Γιαχγιᾶ [2]) καὶ ὁ Ἐλμακίν [3]), ὑπὸ φοβερᾶς κατείχετο ἀμηχανίας· στρατεύματα δὲν ὑπῆρχον πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅστις, μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Βοσπόρου κατελθών, τρόμον εἰς πάντας ἐνέ-

[1]) Ὁ Ψελλὸς περιορίζεται λέγων ὅτι «οὐ πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Ταύρῳ Σκυθῶν λογὰς πρὸς αὐτὸν ἐφοίτησεν ἀξιόμαχος»· ὁ δὲ Ζωναρᾶς καὶ Κεδρηνός, ἀναφέροντες τὸν μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου γάμον τῆς Ἄννης, λέγουσιν ὁ μὲν πρῶτος ὅτι «κῆδος πρὸς Βλαδιμηρόν, τὸν ἄρχοντα τῶν Ῥώσων ἐπὶ Ἄννῃ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ θέμενος, συμμαχικὸν ἐκεῖθεν ἐδέξατο καὶ ῥᾷον τῶν ἐναντίων ἐκράτησεν»· ὁ δὲ δεύτερος «ὅτι ἔτυχε συμμαχίαν προσκαλεσάμενος ἐξ αὐτῶν (τῶν Ρώσων) καὶ κηδεστὴν ποιησάμενος τὸν ἄρχοντα τούτων Βλαδιμηρὸν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Ἄννῃ» — Φρονοῦμεν ἑπομένως, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ γάλλου συγγραφέως, ὅτι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ οὐδόλως ὑπέκρυψαν τὸν στενὸν σύνδεσμον τοῦ γάμου τοῦ Βλαδιμήρου μετὰ τῆς βασιλόπαιδος Ἄννης καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων παρασχεθείσης ἐπικουρίας.

[2]) Rosen ἔ. ἀ. σελ. 23.

[3]) Ὁ Ἐλμακὶν εἶναι συνοπτικώτερος καὶ ἧττον ἀκριβὴς τοῦ Γιαχγιᾶ, πλὴν τινων σπουδαίων σημείων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σπειρε, κενὰ δὲ τὰ ταμεῖα ἦσαν, καὶ ἀπορία περὶ τοῦ πρακτέου ἐκράτει. Ἐν τῇ ἐξαντλήσει ταύτῃ καὶ τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτοῦ ὁ Βασίλειος παρωρμήθη ὅπως ἀποταθῇ εἰς τὸν Τσάρον τῶν Ῥώσων, πρὸς ὃν οἱ Ἕλληνες ἐν πολέμῳ μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἦσαν, καὶ ταχεῖαν παρ' αὐτοῦ ἐζήτησεν ἐπικουρίαν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἀμηχάνου θέσεως. Τοῦ δὲ Ρώσου ἐπὶ μόνῳ τῷ ὅρῳ ἀγχιστείας συναινέσαντος, ὁ Βασίλειος συνυπέγραψε κατ' ἀνάγκην μετ' αὐτοῦ συνθήκην καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ ὡς νύμφην τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν Ἄνναν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ ὅτι οἱ Ρῶσοι ἀποπτύοντες τὴν εἰδωλολατρείαν θὰ ἠσπάζοντο τὸν χριστιανισμόν· ὁ δὲ Βλαδίμηρος, ὑποσχεθεὶς ὅτι θὰ ἐβαπτίζετο μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀπέστειλεν εἰς τὸν μέλλοντα γυναικάδελφον αὐτοῦ σῶμα ἑξακισχιλίων λογάδων ὁπλιτῶν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνταπέστειλεν αὐτῷ μητροπολίτας, οἵτινες κατήχησαν αὐτόν τε καὶ πάντα τὸν λαὸν τῆς χώρας αὐτοῦ· ἄπιστοι δὲ οὗτοι ἦσαν καὶ μέγαν ἀπήρτιζον λαὸν καὶ ἔκτοτε ἐγένοντο καὶ διατελοῦσι Χριστιανοὶ μέχρι σήμερον [1])».

Ὁ μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας Σβιατοσλαῦος, ὁ ἔνδοξος ἐν Δορυστόλῳ ἡττηθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν Πατσινακῶν ἐν τοῖς καταρράκταις τοῦ Δνιέπερ ἀποσφαγεὶς κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 973, ἀφῆκε τρεῖς

[1]) Περὶ τῆς σπουδαιοτάτης συμβολῆς τῶν ἀνατολικῶν πηγῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων καὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν ὁπλιτῶν αὐτῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἀγῶνα, καὶ ἰδίᾳ τῶν χρονικῶν τοῦ Γιαχγιᾶ, τοῦ Ἐλμακίν, τοῦ Ἴδν ἔλ Ἀθίρ καὶ τῆς ἀγνώστου ἔτι ἑλληνικῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἠρύσθησαν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, ἴδε τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Οὐσπένσκη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τοῦ ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας· (φυλλ. τῆς 1 αὐγούστου 1884 ἀπὸ σελ. 303), τὸ ἀναλύον τὴν πραγματείαν τοῦ βαρώνου Ρόζεν περὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Γιαχγιᾶ. Ἐκεῖ ἐξηγεῖται ἡ σιωπὴ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ συγχρόνου Λέοντος τοῦ Διακόνου. — Ἴδε καὶ τὰς ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ περὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου σημειώσεις τοῦ βαρώνου Ρόζεν (καὶ ἰδίᾳ τὰς σημ. 158 καὶ 159) καὶ τὰ ἀξιολογώτατα ἄρθρα τοῦ κ. Βασιλειέβσκη ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι (τῶν ἐτῶν 1874 καὶ 1876), τὰ ἐπιγραφόμενα Ρωσοβυζαντινὰ ἀποσπάσματα καὶ Ἡ βαραγγορρωσικὴ καὶ ἡ βαραγγοαγγλικὴ δρουζίνα ἐν Κων)πόλει, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ A. A Kounik. Σημείωσις τοῦ ἐπάρχου Γοτθίας καταχωρισθὲν ἐν τῷ ΚΔ' τόμῳ τῶν Ὑπομνημάτων τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

υἱούς, τὸν Ἰαροπὸλκ ἐν Κιέβῳ, τὸν Ὀλὲγ ἐν Δρεβλιανοῖς καὶ τὸν Βλαδίμηρον, τὸν ἐκχριστιανιστὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἐν Νοβγορόδ. Κατὰ τοὺς φρικτοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες προῆλθον ἐκ τῆς τριπλῆς ταύτης ἀναρρήσεως, τοῖς ὑπομιμνήσκουσι τὴν αἱματηρὰν ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τῶν Μεροβιγκιανῶν ἀναρχίαν, ὁ Ἰαροπὸλκ ἐθανάτωσε τῷ 977 τὸν Ὀλέγ, ὁ δὲ Βλαδίμηρος, ὅστις ἦτο τότε πανοῦργός τις, ἀκόλαστος καὶ αἱμοχαρὴς βάρβαρος, ἀφοῦ πρὸς καιρὸν ἔφυγε πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Σουηδίαν, ἐδολοφόνησε τῷ 980 κατά τινα συνέντευξιν τὸν Ἰαροπόλκ. Ἔκτοτε ἐμονάρχει τῶν Ρώσων ἐν Κιέβῳ. Ἐρασθεὶς τῆς μνηστῆς τοῦ Ἰαροπὸλκ Ρογνέδας, ἐζήτησεν αὐτὴν εἰς γάμον παρὰ τοῦ βαράγγου Ρογβολόδ, ὅστις ἐβασίλευεν ἐν Πολότσκ· ἀλλ' ἡ ἡγεμονόπαις αὕτη ἀπήντησεν ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐνυμφεύετο υἱὸν δούλης [1]), διότι πράγματι ὁ Βλαδίμηρος ἐγεννήθη ἔκ τινος θαλαμηπόλου τῆς Ὄλγας, Μαλούσας καλουμένης, τοῦθ' ὅπερ οὐδόλως ἐκώλυσε τὸν πατέρα αὐτοῦ ἴσην πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς νὰ καταλίπῃ αὐτῷ μερίδα.

Μένεα πνέων διὰ τὴν ὕβριν ταύτην ὁ Βλαδίμηρος, ἐλεηλάτησε τὴν Πολότσκ, ἐφόνευσε τὸν Ῥογβολὸδ καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς καὶ ἐνυμφεύθη βίᾳ τὴν Ρογνέδαν. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰαροπὸλκ ἔλαβεν ἐπίσης, ἀλλ' ἄνευ γάμου, τὴν χήραν αὐτοῦ, ὡραίαν ἑλληνίδα μοναχήν, ἣν ἀπαγαγὼν ἐκ τοῦ μοναστηρίου αὐτῆς ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Οὐδὲν πλέον περὶ τῆς γυναικὸς ταύτης γινώσκομεν ἢ ὅτι ἐκ τῶν ἀθεμίτων αὐτῆς μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου σχέσεων ἔτεκε τὸν Σβιακοπόλκ. Τῶν δύο τούτων γυναικῶν ὁ πρίγκηψ τοῦ Κιέβου τῆς μὲν τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐφόνευσε, τῆς δὲ τὸν σύζυγον. « Παρεσύρετο πάντοτε, λέγει τὸ χρονικόν, ὑπὸ τοῦ πρὸς τὰς γυναῖκας ἔρωτος ». Πλὴν τῆς νομίμου αὐτοῦ συζύγου Ῥογνέδας, ἐξ ἧς ἐγέννησε τέσσαρας υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας, εἶχε καὶ τσεχίδα σύζυγον, ἥτις ἐγένετο μήτηρ τοῦ Βυτσεσλαύου,

[1]) Κατὰ λέξιν ὅτι «δὲν ἤθελε νὰ ὑπολύῃ τὰ ὑποδήματα υἱοῦ δούλης». Ἡ ἔξις αὕτη κρατεῖ ἔτι πολλαχοῦ τῆς Ρωσίας παρὰ τοῖς ἀγρόταις εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς τῆς γυναικός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ βουλγαρίδα, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν οἱ δύο περίφημοι πριγκηπομάρτυρες Βόρις καὶ Γλέβ, καὶ μίαν ἄλλην, τεκοῦσαν αὐτῷ τρεῖς υἱούς. Ἀλλὰ δὲν ἤρκεσαν αὗται, καὶ ὁ νόθος ἐκεῖνος, ὁ υἱὸς τῆς δούλης, ὅστις ἐγένετο εἷς τῶν μεγίστων ἁγίων τῆς ῥωσσικῆς ἐκκλησίας, ἦτο τοσοῦτον ἔκδοτος εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονάς, ὥστε διετήρει τριακοσίας παλλακίδας ἐν Βυσεγορόδ, τριακοσίας ἐν Βυελογορὸδ παρὰ τὸ Κίεβον, διακοσίας ἐν τῷ χωρίῳ Βερέστοβο «ἔν τινι πύργῳ καλουμένῳ ἔτι καὶ νῦν Βερεστοβόγε». «Ἀκόρεστος ἡδονῶν, διέφθειρε τὰς ἐγγάμους καὶ ἐβίαζε τὰς παρθένους, διότι ἦτο γυναικομανὴς ὡς ὁ Σολομών». Ἐμμανὴς δ' ἐπίσης τοῦ πολέμου καὶ τῆς λείας ἐραστής, ἀνεκτήσατο ἀπὸ τῶν Πολωνῶν τὴν Ἐρυθρὰν Ρωσίαν, ἐνίκησε τῇ βοηθείᾳ τοῦ στόλου αὐτοῦ τοὺς μουσουλμάνους Βουλγάρους, κατέβαλε διὰ τῶν τούρκων ἱππέων αὐτοῦ τοὺς ἐπαναστάντας Βιατίτσους καὶ Ραδιμίτσους καὶ κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς τοὺς Ἰατβιάγους τῆς Λιθουανίας, τὰς λεττονικὰς ἢ φιννικὰς φυλὰς καὶ τοὺς ἐν τῇ νῦν Γαλικίᾳ ἐγκατεστημένους Λέχους.

Ἀπὸ τοῦ 980, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ Ὑαροπόλκ, ἦν μόναρχος ἐν Κιέβῳ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐνεκαινίσθη διὰ μεγάλης ἐπιτάσεως τοῦ ἐθνισμοῦ, διότι τοῦ ἀποστάτου ἐκείνου βαρβάρου, τοῦ εἰς πᾶσαν λαγνείαν ἐκδότου, θρησκευτικαὶ ἐξάρσεις τὴν ψυχὴν διεκίνουν. Καὶ πρῶτον ἐστράφη πρὸς τοὺς σλαυϊκοὺς θεούς· ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν, ἀποκρήμνων καὶ δασοβριθῶν ὀφρύων, αἵτινες ὑπέρκεινται ἐν Κιέβῳ τοῦ Δνεῖπερ καὶ ἐξ ὧν τὸ ὄμμα ἐνηδόνως πλανᾶται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς ἀπεράντου πεδιάδος, ἔξω τοῦ παλατίου αὐτοῦ, ἔστησε τὰ εἴδωλα αὐτοῦ, Περούν, ἐκ ξύλου ἀργυροκέφαλον καὶ χρυσογένειον, Χόρς, Δάϊγοβ, Στόβογ καὶ Μολόχ. «Θυσίαι αὐτοῖς προσεφέροντο· ὁ λαὸς προσῆγε τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ὡς θύματα εἰς τὸν δαίμονα· ἐμόλυνον τὴν γῆν διὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν, καὶ ἡ ῥωσικὴ χώρα καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος ἐμιάνθησαν αἵματι». Δύο Βάραγγοι, πατὴρ «ἐξ Ἑλλάδος ἐπανελθὼν» καὶ υἱός, ἀμφότεροι Χριστιανοί,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὧν τὴν συγκινητικὴν ἱστορίαν ἀφηγεῖται τὸ λεγόμενον Χρονικὸν τοῦ Νέστορος, ἀπεσφάγησαν παρὰ τὸ εἴδωλον τοῦ θεοῦ Περούν.

Ὁ Βλαδίμηρος, ἁρπάσας παρὰ τῶν ἀδελφῶν τὸ ἐπιβάλλον τῆς κληρονομίας αὐτῶν, ἐπεκτείνας πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τὰ ὅρια τῆς Ῥωσίας καὶ τὰς χώρας τοῦ βορρᾶ τῆς φήμης τῶν νικῶν αὐτοῦ πληρώσας, κατενόησεν ἐν τῇ διορατικῇ αὐτοῦ μεγαλοφυΐᾳ ὅτι οὐδέποτε ἡ Ρωσία, ἐθνικὴ μένουσα, θὰ εἰσήγετο εἰς τὴν μεγάλην κοινωνίαν τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν, ὅτι θὰ ἐξηκολούθει θεωρουμένη ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης χώρα ἀγρία καὶ ἀπόκεντρος, ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, φόβου καὶ φρίκης, ἀλλ' οὐδέποτε εὐλαβείας καὶ θαυμασμοῦ ἀντικείμενον. Ἀπεφάσισεν ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν αἱμοχαρῆ λατρείαν τῶν θεῶν αὐτοῦ καὶ θελγόμενος ὑπὸ τῆς αἴγλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς πομπῆς τῶν βυζαντινῶν τελετῶν καὶ τῶν κολακειῶν τῶν ἑλλήνων ἱεραποστόλων, ἀπέκλινε μὲν ἐνδομύχως εἰς τὸ ὀρθόδοξον θρήσκευμα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ βάρβαρος αὐτοῦ ὑπερηφανία δὲν συγκατέβαινεν ὅπως ἱκετικῶς ἐξαιτήσηται καὶ λάβῃ ὡς χάριν τὸ ἱερὸν βάπτισμα, ἠθέλησε νὰ κατακτήσῃ αὐτό [1]).

Εἶχε παρέλθει ὁ καιρὸς τῶν ἀρχαίων θεῶν· ὁ Βλαδίμηρος, πάσχων ἐκ τῆς θρησκευτικῆς κρίσεως ἥτις ἐκράτει ἐν πάσαις ταῖς σλαυϊκαῖς χώραις, ᾐσθάνετο ὅτι ἄλλων θεσμῶν αὐτός τε καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ εἶχον ἀνάγκην· τότε δέ, κατὰ τὴν περίεργον μαρτυρίαν τοῦ λεγομένου Χρονικοῦ τοῦ Νέστορος, ἐφαντάσθη, ὡς ἔπραξεν ἐσχάτως ἡ Ἰαπωνία, νὰ ἐνεργήσῃ ἀνάκρισιν περὶ τοῦ κρατίστου θρησκεύματος. Ἀπέστειλε λοιπὸν πρεσβείας παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις, ἐκπροσωπουμένοις ὑπὸ τῶν φιννῶν Βουλγάρων τοῦ Βόλγα ἢ Μαύρων Βουλγάρων, τοῖς Ἰουδαίοις, ἐκπροσωπουμένοις ὑπὸ τῶν Χαζάρων καὶ ὑπὸ τῶν Καραϊτῶν, τοῖς Καθολικοῖς, ἐκπροσωπουμένοις ὑπὸ τῶν Πολωνῶν καὶ Νιέμτσων ἢ Γερμανῶν, κηρυττόντων τὸν εἰς τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης ὑπακοήν, καὶ ἐδέχθη

[1]) Couret, La Russie à C)ple, Revue des questions historiques T. ΙΘ' 1876 φύλ. ἰανουαρίου σελ. 115.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοὺς ἀπεσταλμένους ἢ ἱεραποστόλους αὐτῶν, ὧν ἤκουσε τὰς ἐκθέσεις. Ἡ περὶ τῆς περιέργου ταύτης ἀνακρίσεως χαριεστάτη ἀφήγησις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Νέστορος ἔχει ὧδε:

«Ἦλθον Βούλγαροι τοῦ μωαμεθανικοῦ θρησκεύματος λέγον»τες· «Πρίγκηψ, συνετὸς μὲν εἶσαι καὶ φρόνιμος, ἀλλὰ δὲν ἔχεις »θρησκείαν· λάβε τὴν ἡμετέραν καὶ προσκύνησον τὸν Μωάμεθ». »Καὶ ὁ Βλαδίμηρος εἶπε· «Ποία ἡ πίστις σας;» Καὶ ἐκεῖνοι εἶ»πον· «Πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὁ Μωάμεθ διδάσκει ἡμᾶς »τὴν περιτομήν, τὴν ἀπὸ χοιρείου κρέατος καὶ ἀπὸ τοῦ οἴνου »ἀποχὴν καὶ τὴν μετὰ θάνατον μετὰ τῶν γυναικῶν τρυφήν. Ὁ »Μωάμεθ δίδει ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ ἑβδομήκοντα ὡραίας γυναῖκας. »Ἐκλέγων δ' οὗτος μίαν ἐξ αὐτῶν καὶ ἄπαν τὸ κάλλος τῶν ἄλ»λων εἰς αὐτὴν συγκεντρῶν, λαμβάνει αὐτὴν σύζυγον. Καὶ ἐκεῖ, »λέγει, δύναταί τις εἰς πᾶσαν ἡδονὴν νὰ ἐπιδοθῇ. Ὁ ἐν τούτῳ »τῷ κόσμῳ πτωχὸς καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ ἔσται πτωχός». »Καὶ πλεῖστα ἄλλα παρόμοια ψεύδη, ἅπερ αἰσχύνομαι ν' ἀνα»γράψω.

«Ὁ Βλαδίμηρος ἤκουσεν αὐτῶν μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως, »διότι ἠγάπα τὰς γυναῖκας καὶ τὴν λαγνείαν· ἀλλ' ἡ περιτομὴ »καὶ ἡ ἀπὸ χοιρείου κρέατος καὶ ἀπὸ οἴνου ἀποχὴ ἀπήρεσκεν »αὐτῷ. Ἀπήντησεν ἐπομένως· «Το πίνειν εἶνε ἀπόλαυσις διὰ »τοὺς Ρώσους καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ζῶμεν χωρὶς νὰ πίνωμεν». »Ἔπειτα ἦλθον οἱ Νιέμτσοι (Γερμανοὶ) τῆς Ρώμης λέγοντες· »Ἤλθομεν ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Πάπα». Καὶ ὡμίλησαν οὕτως· «Ἡ χώρα σου εἶναι ὡς ἡ χώρα ἡμῶν, ἀλλ' ἡ πίστις σου δὲν εἶναι »ὡς ἡ πίστις ἡμῶν, διότι ἡ πίστις ἡμῶν εἶναι ὡς τὸ φῶς. Πιστεύ»ομεν εἰς τὸν Θεόν, ὅστις ἔπλασε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τοὺς »ἀστέρας, τὴν σελήνην καὶ πάντα τὰ κτίσματα, οἱ δὲ θεοί σου »εἶναι ἐκ ξύλου». Καὶ ὁ Βλαδίμηρος εἶπε· «Ποῖαι αἱ ἐντολαὶ »ὑμῶν;» — «Νηστεύομεν κατὰ τὰς δυνάμεις ἡμῶν· εἴτε ἐσθίο»μεν, εἴτε πίνομεν, πάντα εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ποιοῦμεν. Ταῦτα »ἐνετείλατο ἡμῖν ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος». Ὁ Βλαδίμηρος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» εἶπεν· « Ὑπάγετε, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν δὲν ἀπεδέχθησαν ταῦτα». » Ἰουδαῖοι δὲ Χάζαροι, μαθόντες τὰ γενόμενα, ἦλθον καὶ εἶπον· « Ἐμάθομεν ὅτι Βούλγαροι καὶ Χριστιανοὶ ἦλθον ὅπως διδάξωσιν » ὑμᾶς τὴν πίστιν αὐτῶν. Οἱ Χριστιανοὶ πιστεύουσιν εἰς ὃν ἐσταυ- » ρώσαμεν· ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, τὸν Θεὸν τοῦ » Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ὁ Βλαδίμηρος » ἠρώτησε· « Ποῖαι αἱ ἐντολαὶ ὑμῶν; » Καὶ οὗτοι ἀπήντησαν· « Ἡ περιτομή, ἡ ἀπὸ τοῦ χοιρείου καὶ τοῦ λαγῴου κρέατος » ἀποχή, ὁ ἁγιασμὸς τοῦ Σαββάτου». Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· « Ποία » ἡ χώρα ὑμῶν; » Καὶ αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν· « Ἐν Ἱερουσα- » λήμ». Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Καὶ κατοικεῖτε νῦν ἐν αὐτῇ;» Καὶ » ἀπήντησαν λέγοντες Ὁ Θεὸς ὠργίσθη κατὰ τῶν πατέρων ἡμῶν » καὶ διέσπειρεν ἡμᾶς εἰς τὸν κόσμον διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ » ἡ χώρα ἡμῶν παρεδόθη εἰς τοὺς Χριστιανούς». Τότε εἶπεν αὐ- » τοῖς· « Καὶ πῶς διδάσκετε τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ὑμεῖς αὐτοὶ ὑπὸ » τοῦ Θεοῦ ἀπορριφθέντες διεσπάρητε; Ἐὰν ὁ Θεὸς ἠγάπα ὑμᾶς » καὶ τὴν πίστιν ὑμῶν, δὲν θὰ διεσπείρεσθε εἰς τὸν κόσμον· θέλετε » νὰ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἴδια;»

Ὁ Βλαδίμηρος δὲν ἤθελεν οὔτε τὸν ἰσλαμισμόν, τὸν ὑπαγο- ρεύοντα τὴν περιτομὴν καὶ ἀπαγορεύοντα τὸν οἶνον, οὔτε τὸν ἰου- δαϊσμόν, οὗ οἱ ὀπαδοὶ ἐπλανῶντο διεσπαρμένοι ἀνὰ τὸν κόσμον, οὔτε τὸν καθολικισμόν, ὅστις ἐφαίνετο αὐτῷ στερούμενος μεγαλοπρε- πείας, ὅστις μετεχειρίζετο ἄζυμα, οὗ τινος τέλος ἡ περὶ νηστείας ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις ἑκάστου ἐντολὴ ἀπήρεσκεν αὐτῷ. Εἰς τὴν βάρβαρον αὐτοῦ ψυχὴν τὴν διψαλέαν θαυμάτων ἤρεσε μᾶλλον τὸ Ἑλληνικὸν ὀρθόδοξον θρήσκευμα.

Καὶ τὸ λεγόμενον Χρονικὸν τοῦ Νέστορος ἀφηγεῖται τὴν ἐν ἔτει 986 ἔλευσιν εἰς Κίεβον Ἕλληνος φιλοσόφου, ἀπεσταλ- μένου τοῦ βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλευσιν βεβαίως μυθικήν. Ἐν τῇ μακρᾷ ταύτῃ ἀφηγήσει οὐδεμία τῶν ἀτελευτή- των ὁμολογιῶν πίστεως τοῦ ἀνδρὸς τούτου, αἵτινες εἰσὶν οἱονεὶ σύνοψις πάσης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, παραλείπεται, οὐδεὶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν μετὰ τοῦ ἁπλήστως ἀκούοντος Βλαδιμήρου εὐσεβῶν διαλόγων αὐτοῦ, οὐδὲν τῶν ῥητορικῶν σχημάτων, δι' ὧν κατέπλησσε τὴν ἁπλοϊκὴν αὐτοῦ φύσιν, ἀναπαριστῶν αὐτῷ τὴν φοβερὰν εἰκόνα τῆς τελευταίας κρίσεως, ἥτις «εἰς γόους αὐτὸν ἐκίνησεν». Ἐντεῦθεν καταφαίνεται διὰ ποίων μέσων αἱ βάρβαροι ἐκεῖναι ψυχαὶ ἐσαγηνεύοντο. «Βαπτίσθητι, ἔλεγεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος, ἐὰν θέλῃς νὰ ἦσαι ἐκ δεξιῶν μετὰ τῶν δικαίων»· καὶ ὁ Βλαδίμηρος ἀπεκρίνετο ἀφελῶς· «Θὰ περιμείνω ἔτι μικρόν, διότι ἐπιθυμῶ νὰ μελετήσω περὶ πάντων τῶν θρησκευμάτων». «Καὶ ἀφ' οὗ πολλὰ εἰς τὸν φιλόσοφον προσήνεγκε δῶρα, ἀπέλυσεν αὐτὸν μετὰ μεγάλων τιμῶν [1]).

Πᾶσα αὕτη ἡ τῶν δύο ἀνδρῶν συνδιάλεξις οὐδέποτε μὲν ἴσως ἐγένετο, ἀλλ' ἀκριβεστάτη εἶναι εἰκὼν τῶν τότε γινομένων καθ' ἑκάστην συνάντησιν τῶν ῥώσων ἐθνικῶν καὶ τῶν ζηλωτῶν ἱεραποστόλων, οἵτινες ἐντολὴν εἶχον νὰ κατηχήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Εἴτε ἀληθὲς κατ' οὐσίαν εἶναι τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, εἴτε ἐπενοήθη ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς χρονογράφου πρὸς κρείττονα εἰς τοὺς ἀφελεῖς αὐτοῦ ἀναγνώστας ἐξήγησιν τῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσελεύσεως ὁλοκλήρου λαοῦ, τὸ συμπέρασμα ἦν ὅτι οἱ Ῥῶσοι, ὡς ἔπραξαν προκειμένου περὶ τῶν ῥωμαιοκαθολικῶν, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Μουσουλμάνων, ἔπεμψαν καὶ εἰς Κων)πολιν ὅπως μελετήσωσι τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένος, οἵτινες ἐπανῆλθον ἐκτεθαμβημένοι. Δυστυχῶς οὐδὲν γινώσκομεν περὶ τῶν ἐκτάκτων τούτων ἀπεσταλμένων καὶ τῆς διαμονῆς αὐτῶν ἐν «Τσαριγράδ τῇ Λευκῇ», ἐκτὸς ὀλίγων περιεργοτάτων γραμμῶν τοῦ εὐσεβοῦς ρωσικοῦ Χρονικοῦ.

[1]) Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ μυθικὴ αὕτη ἀφήγησις, ἡ ἐπινοηθεῖσα χάριν θρησκευτικοῦ σκοποῦ, ὡς ἀόριστός τις πληροφορία περὶ πρεσβείας τινός, ἀποστελείσης ἔκτοτε ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Παλατίου πρὸς τὸν μέγαν ἡγεμόνα Βλαδίμηρον, μετὰ τὴν κατὰ τὴν πρώτην εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείαν ἧτταν, πρὸς ἐξαίτησιν τῆς ἀρωγῆς αὐτοῦ καὶ πρὸς ὑπόμνησιν ὅτι ἡ μετὰ τοῦ Σβιατοσλαύου συνυπογραφεῖσα συνθήκη τοῦ Δορυστόλου ὑπεχρέου αὐτόν τε καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ νὰ βοηθῶσι τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς; Βασιλειέβσκη, Frang. russo-byzantins σελ. 145 κ. ἑ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ δέκα ἀπεσταλμένοι τοῦ Βλαδιμήρου καὶ τῶν βογιάρων αὐτοῦ, συνετοὶ πάντες καὶ πεφωτισμένοι ἄνδρες, μελετήσαντες ἐπὶ τόπου τὰ ἄλλα θρησκεύματα, ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ βασιλεῖ Βασιλείῳ ἐν ἔτει 987, ὡς ὁρίζει τὸ Χρονικόν. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἐρωτήσας αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἐλεύσεως αὐτῶν καὶ μαθὼν παρ' αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα, ἐχάρη χαρὰν μεγάλην καὶ πολλὰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπεδαψίλευσεν αὐτοῖς τιμάς· τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἐπέστειλε τῷ πατριάρχῃ, λέγων· «Ἦλθον Ρῶσοι πρὸς μελέτην τῆς ἡμετέρας πίστεως· ἑτοίμασον τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν κλῆρον καὶ τὴν ἀρχιερατικήν σου περιβαλοῦ στολήν, ὅπως ἴδωσι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Τότε ὁ πατριάρχης, τὸν κλῆρον αὐτοῦ καλέσας, ἐτέλεσε λειτουργίαν ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ εὐωδίᾳ θυμιαμάτων. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐλθὼν μετὰ τῶν Ρώσων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (τὴν ἁγίαν Σοφίαν) ἔθηκεν αὐτοὺς ἐν ἀνέτῳ θέσει ὅπως ἴδωσι τὰ πάντα καὶ ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὴν αἴγλην καὶ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ, τοῦ ἀρχιερέως τὰς εὐχὰς καὶ ᾠδάς, τῶν διακόνων τὰς δεήσεις, ἐπεξηγῶν τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἐκεῖνοι δὲ πλήρεις ἐκπλήξεως ἐδόξασαν καὶ ὕμνησαν τὴν λειτουργίαν ταύτην Καὶ οἱ βασιλεῖς Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος καλέσαντες εἶπον αὐτοῖς· «Ἀπέλθετε εἰς τὴν χώραν ὑμῶν», καὶ ἀπέλυσαν αὐτοὺς μετὰ πολλῶν δώρων καὶ τιμῶν. Ἐπανελθόντων δὲ τούτων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ὁ ἡγεμὼν ἐκάλεσε τοὺς βογιάρους καὶ πρεσβυτέρους καὶ εἶπεν· «Ἰδοὺ οἱ παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες ἐπανῆλθον· ἀκούσωμεν τί ἔμαθον». Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Εἴπατε ἐνώπιον ἡμῶν ποῦ μετέβητε καὶ τί εἴδετε». Καὶ οὗτοι εἶπον· «Ἀπήλθομεν »πρῶτον παρὰ τοῖς Βουλγάροις καὶ εἴδομεν πῶς προσκυνοῦσιν ἐν »τοῖς ναοῖς αὐτῶν· ἵστανται ὀρθοὶ καὶ ἄξεστοι, ὑποκλίνονται, »κάθηνται, βλέπουσι τῇδε κακεῖσε ὡς δαιμονιῶντες, καὶ οὐδεμία »παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει εὐφροσύνη, ἀλλὰ φρικώδης θλῖψις καὶ δυ»σωδία. Ἡ θρησκεία αὐτῶν δὲν εἶναι καλή. Καὶ ἀπήλθομεν παρὰ »τοῖς Γερμανοῖς καὶ εἴδομεν αὐτοὺς λειτουργοῦντας ἐν τῇ ἐκκλη»σίᾳ καὶ οὐδὲν τὸ καλὸν εἴδομεν. Καὶ ἀπήλθομεν εἰς Ἑλλάδα καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» ὡδήγησαν ἡμᾶς ὅπου προσκυνοῦσι τῷ Θεῷ αὐτῶν καὶ δὲν ἐγνω-
» ρίζομεν πλέον ἐὰν ἤμεθα ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ ἐν τῇ γῇ, διότι οὐ-
» δὲν τοιοῦτον θέαμα, οὐδὲν τοιοῦτο κάλλος ὑπάρχει ἐπὶ γῆς. Δὲν
» εἴμεθα ἱκανοὶ πρὸς διήγησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ γινώτκομεν μόνον ὅτι
» ἐκεῖ ἀληθῶς ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων κατοικεῖ, καὶ ἡ λει-
» τουργία αὐτῶν εἶναι θαυμαστοτέρα ἢ ἐν ἄλλαις χώραις. Οὐ-
» δέποτε τὸ κάλλος αὐτῆς θὰ λησμονήσωμεν· πᾶς ἄνθρωπος μέ-
» λιτος γευσάμενος δὲν ἀνέχεται τὸ πικρόν. Τούτου ἕνεκα δὲν δυ-
» νάμεθα πλέον νὰ ζήσωμεν ἐνταῦθα ». Οἱ βογιάροι ἀπήντησαν·
» « Ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία ἦτο κακή, ἡ μάμμη ἡμῶν Ὄλγα,
» ἡ συνετωτάτη πάντων τῶν ἀνθρώπων, δὲν θὰ ἐδέχετο αὐτήν ».
Καὶ ὁ Βλαδίμηρος ἠρώτησε· « Ποῦ λοιπὸν θὰ βαπτισθῶμεν ; »
Καὶ αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν· « Ὅπου σὺ θέλεις ». Συνέβαινον δὲ ταῦτα,
λέγει ἓν τῶν χειρογράφων τοῦ Χρονικοῦ, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Σαμουὴλ
ἐλεηλάτει τὴν Ἑλλάδα ».

Ἔτι ἐνθουσιωδεστέρα εἶναι ἡ ἀφήγησις τοῦ ὑπὸ τοῦ Banduri
δημοσιευθέντος τὸ πρῶτον Codex Colbertinus [1]). Οἱ πρέσβεις
τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῶν Ρώσων, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, ἔκ-
πληκτοι καὶ τεθαμβημένοι ἐκ τῆς ἐξαισίας ἑλληνικῆς λειτουργίας,
ἐνόμισαν ὅτι ἔβλεπον ἐν τῷ ἐκλάμπρῳ φωτὶ τῆς ὑπὸ μυρίων λαμ-
πάδων καταυγαζομένης μεγάλης Ἐκκλησίας τὰ ἐξαπτέρυγα Σε-
ραφεὶμ ᾄδοντα ὑπὸ τοὺς σεπτοὺς θόλους τὸ Τρισάγιον, οὗ ἡ μου-
σικὴ θαυμασία αὐτοῖς ἐφάνη [2]). Ἦτο ἡμέρα μεγάλης ἑορτῆς. Ὁ
ἀνώνυμος συγγραφεὺς προστίθησιν ὅτι ἦτο ἴσως ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (συμπίπτουσα τῇ 13 Νοεμβρίου) ἢ
καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τελουμένη τότε κατὰ Νο-
έμβριον [3]).

[1]) Imperium Orientale T. Β'. σελ. 112 καὶ ἑ. τῶν Animadv. in Const. Porphyr. libros.

[2]) Πρόκειται περὶ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου μετὰ μεγίστης καὶ τότε, ὡς καὶ σήμερον, εὐλαβείας ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀκουομένου.

[3]) Ἡ ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, λέγει ὁ Muralt (Chronographie Byzantine T. Α'. σελ. 569) φαίνεται ὅτι ἐτελεῖτο ἄλλοτε μεταξὺ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ περὶ τοῦ ἀφελοῦς τούτου θαυμασμοῦ μαρτυρίαι εἰσὶν εὐγλωττότεραι πάσης ἄλλης διατριβῆς περὶ τῆς ἐξαισίας ἐντυπώσεως, ἣν παρήγαγον εἰς τὰς ἁπλοϊκὰς καὶ ἀξέστους ψυχὰς τῶν τρομερῶν ἐκείνων βαρβάρων ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς θεοφρουρήτου πόλεως καὶ αἱ πομπώδεις τελεταὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Βεβαίως ὑπεδείχθησαν εἰς τοὺς Ῥώσους οἱ θησαυροὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ οἱ ξεναγοῦντες αὐτοὺς ἀξιωματικοὶ τῶν ἀνακτόρων ἐξέθηκαν εἰς τὸν παιδικὸν αὐτῶν θαυμασμὸν τὰ πολυτιμότατα τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς πλουσιωτάτης εἰς τοιαῦτα πόλεως, τὴν ῥάβδον τοῦ Μωϋσέως, τὸ Τίμιον καὶ Ζωοποιὸν ξύλον τοῦ Σταυροῦ, τὸ Μαφώριον ἢ ὠμοφόριον τῆς Παρθένου καὶ τόσα ἄλλα. Ἀκούσαντες μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν καὶ τὸν Ὄρθρον καὶ τὴν Λειτουργίαν, ἠθέλησαν νὰ μάθωσι τί ἐσήμαινεν ἡ μικρὰ καὶ ἡ μεγάλη Εἴσοδος καὶ διατί οἱ διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι ἐξήρχοντο μετὰ λαμπάδων καὶ διατί ὁ λαὸς ἐγονυπέτει ἐκφωνῶν Κύριε ἐλέησον! «Ὑπερφυῆ εἰσιν ὅσα ἐμάθομεν, ἔλεγον λαμβάνοντες ἀπὸ τῆς χειρὸς τοὺς ὁδηγοὺς αὐτῶν, εἴδομεν νεανίας πτερυγοφόρους ἐν ἐκλάμπρῳ περιβολῇ [1]), οἵτινες μὴ ἐγγίζοντες εἰς τὴν γῆν ἔψαλλον ἐν τῷ ἀέρι τὸ Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, τοῦτο δὲ μάλιστα ἡμᾶς ἐξέπληξε». — «Ἐπειδὴ ἀγνοεῖτε ὅλως τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεκρίναντο αὐτοῖς οἱ ξεναγοί, δὲν γινώσκετε ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι καταβαίνουσιν ἐξ οὐρανοῦ καὶ τελοῦσι μετὰ τῶν ἱερέων ἡμῶν τὴν θείαν λειτουργίαν». — « Ἀληθῆ λέγετε, ἀπήντησαν οἱ Ῥῶσοι, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλων ἀποδείξεων, διότι ἰδίοις ὀφθαλμοῖς πάντες εἴδομεν· ἀποστείλατε ἡμᾶς οἱκαδε ὅπως ἀναγγείλωμεν πάντα ταῦτα εἰς τὸν ἡγεμόνα ἡμῶν». — Ἐπιστρέψαντες εἰς Ρωσίαν εἶπον εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν· «Πολλὰ τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐπέδειξαν

Παντελεήμονος, 12 νοεμβρίου, — ὁ **Muralt** συγχέει ἐνταῦθα τὸν ἅγιον Παντελεήμονα πρὸς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἐλεήμονα, οὗ τὴν μνήμην ἄγει ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῇ 12 Νοεμβρίου—καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου (τῇ 23 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς) ἀντὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Εἰσοδίων, ἥτις ἄγεται νῦν τῇ 21 νοεμβρίου (χειρογρ. Συμεὼν Μεταφραστοῦ ἐν Γενούῃ Ἀρ. 35. VII.

[1]) Ἐννοεῖ τοὺς ἐπὶ τοῦ θόλου ἐκ μωσαϊκοῦ ἀγγέλους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡμῖν ἐν Ρώμῃ, ἀλλ' ὅ,τι ἐν Κωνσταντινουπόλει εἴδομεν ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν».

Ὁ πανοῦργος Βλαδίμηρος ἀπέκλινεν ὡς εἶπον, ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων· δὲν ἐνόει ὅμως καὶ νὰ ἐπαιτήσῃ παρ' αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ νὰ λάβῃ αὐτὸ ὡς ἴσος παρ' ἴσου. Ἕως τότε, καθόσον τοὐλάχιστον δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐν τῇ παντελεῖ σχεδὸν ἐλλείψει συγχρόνων πληροφοριῶν, δὲν διετέλει ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν χριστιανῶν γειτόνων αὐτοῦ· τὸ ὑπερήφανον πνεῦμα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ βαρέως ἔφερε τὴν κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως δεινὴν ἥτταν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σβιατοσλαύου, καὶ ἄγριος ἐκδικήσεως πόθος ὑπέβοσκεν ἐν ταῖς ἀγερώχοις ἐκείναις καρδίαις. Ἡ ἀνωτέρω παρατεθεῖσα ἐκφραστικωτάτη περικοπὴ τοῦ Γιαχγιᾶ λέγει ὅτι μέχρι τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος γεγονότων «οἱ Ρῶσσοι ἐχθροὶ ἦσαν τῶν βασιλέων». Δὲν εἶχεν ὅμως διακοπῆ πᾶσα σχέσις μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, βάραγγοι πολεμισταὶ ἐξηκολούθουν μεταβαίνοντες εἰς τὴν χώραν τῶν Ρωμαίων προς ἐπιδίωξιν τύχης ἐν τῇ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ, διδακτικωτάτην δὲ περὶ τούτου ἀφήγησιν ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ λεγομένῳ χρονικῷ τοῦ Νέστορος, ὅπερ, μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ ἐν Ροδνίᾳ φόνου τοῦ Ὑαροπὸλκ κατὰ διαταγὴν τοῦ Βλαδιμήρου, τοῦ ἀσεβοῦς αὐτοῦ μετὰ τῆς ἑλληνίδος χήρας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γάμου καὶ τῆς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ νικητοῦ ἁλώσεως τῆς πόλεως Ροδνίας, ἐξακολουθεῖ ὡς ἑπομένως·

« Τότε οἱ Βάραγγοι εἶπον τῷ Βλαδιμήρῳ· « Ἡ πόλις αὕτη ἀνήκει ἡμῖν, ἐκυριεύσαμεν αὐτήν, θέλομεν νὰ πληρώσῃ λύτρα δύο γρίβνας[1]) κατ' ἄνθρωπον». Καὶ ὁ Βλαδίμηρος εἶπεν αὐτοῖς· «Περιμείνατε ἕνα μῆνα ἕως οὗ συλλέξωμεν τοὺς μηλωτάς». Καὶ περιέμειναν ἕνα μῆνα, καὶ οὐδὲν ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ εἶπον οἱ Βάραγγοι: « Μᾶς ἠπάτησας· δεῖξον ἡμῖν τὴν εἰς Ἑλλάδα ὁδόν». Αὐτὸς δὲ εἶπεν αὐτοῖς· « Ὑπάγετε». Καὶ ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν ἄνδρας χρη-

[1]) Γρίβνα ἐσήμαινε τὸ κατ' ἀρχὰς πολύτιμον κόσμημα, ψέλλιον ἢ περιδέραιον, ἔπειτα δὲ κατ' ἐπέκτασιν καὶ νόμισμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στούς, συνετοὺς καὶ ἀνδρείους καὶ διένειμεν αὐτοῖς τὰς πόλεις, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπῆλθον εἰς Κων)πολιν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα λέγων· «Ἰδοὺ οἱ Βάραγγοι ἔρχονται παρὰ σοί· μὴ φυλάξῃς αὐτοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως, διότι θὰ κακουργήσωσιν ὡς ἐκακούργησαν καὶ ἐνταῦθα, ἀλλὰ διασκόρπισον αὐτοὺς πολλαχοῦ καὶ μήτε ἕνα ἀφήσῃς νὰ ἐπιστρέψῃ ἐνταῦθα».

Ἡ περίεργος αὕτη περικοπὴ εἶναι βεβαίως ἀσθενέστατον ἀπήχημα Ὀδυσσείας τινὸς φιλοταράχων καὶ ἀπειθαρχούντων ρώσων πολεμιστῶν, μεταβαινόντων ὡς μισθοφόρων τοῦ βασιλέως. Τὴν φορὰν ταύτην, ἤτοι κατὰ τὸ 980, ἀπήρχοντο εἰς Τσαριγράδ ὅπως πολεμήσωσιν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν στρατευμάτων τοῦ Βασιλείου Βάραγγοι δυσηρεστημένοι κατὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν καὶ τῇ συναινέσει αὐτοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν τυχοδιωκτῶν τούτων, τῶν πρώτων πιθανῶς, οἵτινες ἐτάχθησαν καὶ αὖθις ἐν ταῖς βασιλικαῖς στρατιαῖς μετὰ τοὺς μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ μεγάλους πολέμους, ἠγωνίσθησαν βεβαίως, ἴσως δὲ καὶ ἀπώλοντο, κατὰ τὰς ἐναντίον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ κρατερὰς μάχας ἢ κατὰ τὰς πρώτας ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐχθροπραξίας ἢ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐν ταῖς ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν καὶ τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας μάχαις. Ὅσοι τῶν Βαράγγων τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν βασιλέων ἐπέζων μετὰ τοσαύτας μάχας, ἔμενον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐθνικοὶ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα, πιστοὶ εἰς τοὺς Θεοὺς αὐτῶν· ἄλλοι δέ, ἀλλὰ πολλῷ ἐλάττονες τὸν ἀριθμόν, Χριστιανοὶ γινόμενοι, ἔφερον οἴκαδε τὸν Λόγον τῆς Ζωῆς. Οὕτω κατὰ μικρὸν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου εἰσεχώρει. Τινὲς τῶν ὑπερηφάνων ἐκείνων πολεμιστῶν εἶχον φύσιν μάρτυρος· τοιοῦτοι οἱ Βάραγγοι πατὴρ καὶ υἱός, ὧν τὸν ἐν ἔτει 983, ὅτε ὁ Βλαδίμηρος προσέφερεν εἰς τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἀνθρωπίνας θυσίας ἐπὶ ταῖς νίκαις αὐτοῦ, παρὰ τὸ ἄγαλμα ταῦ Θεοῦ Περοὺν ἔνδοξον θάνατον γραφικώτατα τὸ Χρονικὸν ἀφηγεῖται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Βλαδίμηρος ἐλθὼν εἰς Κίεβον προσήνεγκε μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ θυσίας εἰς τὰ εἴδωλα, καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ βογιάροι εἶπον αὐτῷ· «Κληρώσωμεν νέον καὶ νεάνιδα, καὶ οὓς ἂν ὁ κλῆρος ὑποδείξῃ, θυσιασθήσονται εἰς τοὺς θεούς». Ὑπῆρχε δὲ Βάραγγός τις, οὗ ἡ οἰκία ἦν ὅπου σήμερον ὁ ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὁ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου ἀνεγερθείς. Ὁ Βάραγγος ἐπέστρεφεν ἐξ Ἑλλάδος, ἦν δὲ Χριστιανὸς καὶ εἶχεν υἱὸν ὡραῖον τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχήν· ἔπεσε δὲ ἐπ' αὐτὸν ὁ κλῆρος τῇ συνεργείᾳ τοῦ μισοκάλου δαίμονος, ὅστις, ἐξουσίαν ἐπὶ παντὸς ἔχων, δὲν ἠνείχετο αὐτόν, καὶ τὸν υἱὸν ἐκεῖνον ὡς ἄκανθαν ἐν τῇ καρδίᾳ εἶχεν. Τὴν ἀπώλειαν λοιπὸν αὐτοῦ ἐπιζητῶν ὁ ἐπικατάρατος ἠρέθισε τὸν λαόν· καὶ ἀπεστάλησαν ἄνδρες πρὸς τὸν πατέρα καὶ εἶπον αὐτῷ· « Ἐπὶ τὸν υἱόν σου ὁ κλῆρος ἔπεσε· οἱ Θεοὶ ἀπήτη-» σαν αὐτόν, καὶ μέλλομεν νὰ θυσιάσωμεν αὐτὸν εἰς τοὺς Θεούς». » Καὶ ὁ Βάραγγος εἶπεν· « Οὐχὶ Θεοὶ οὗτοι εἰσίν, ἀλλὰ ξύλον, » νῦν μὲν ὑπάρχον, αὔριον δ' ἀπολλύμενον· οὔτε τρώγουσιν, οὔτε » πίνουσιν, οὔτε φθέγγονται, καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ χεὶρ ἐλάξευσεν » αὐτοὺς ἐκ τοῦ δάσους. Εἷς μόνος ὑπάρχει Θεός, ὃν οἱ Ἕλληνες » λατρεύουσι καὶ προσκυνοῦσιν· αὐτὸς ὁ δημιουργήσας τὸν οὐρα-» νὸν καὶ τὴν γῆν, τοὺς ἀστέρας, τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον καὶ » τὸν ἄνθρωπον, ὃν τρέφει ἐπὶ τῆς γῆς Οἱ δ' ὑμέτεροι Θεοὶ τί » ἐδημιούργησαν ; Αὐτοὶ οὗτοι δημιουργήματα εἰσί. Δὲν δίδω τὸν » υἱόν μου εἰς τοὺς δαίμονας.» Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπελθόντες ἠρμήνευσαν ταῦτα εἰς τοὺς ἐθνικούς, οὗτοι δὲ τὰ ὅπλα λαβόντες ἐπῆλθον κατ' αὐτοῦ καὶ τοὺς μοχλοὺς τοῦ οἴκου αὐτοῦ συνέτριψαν. Ὁ δὲ Βάραγγος ἦν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ προαυλίῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ· « Δὸς ἡμῖν τὸν υἱόν σου, ὅπως θυσιάσωμεν αὐτὸν εἰς τοὺς Θεούς ». Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· « Ἐὰν ἀληθῶς Θεοί εἰσιν, ἀπο-στειλάτωσαν ἕνα ἐξ αὐτῶν ὅπως παραλάβῃ αὐτόν. Τί ἀνάγκην αὐτοῦ ἔχετε ; » Καὶ ἀνακράξαντες φωνῇ μεγάλῃ ἔθραυσαν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν τὸ δάπεδον καὶ ἐφόνευσαν αὐτούς, οὐδεὶς δὲ γι-νώσκει ποῦ ἔθαψαν αὐτούς· οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἦσαν ἐθνικοὶ καὶ ἄξε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοι. Καὶ ἐχάρη χαρὰν μεγάλην ὁ μισόκαλος διάβολος, ἀγνοῶν ὅτι ἐγγὺς ἦν ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ.

Παρὰ τοὺς ἀγῶνας ἄρα τῶν ἱεραποστόλων, παρὰ τὰς εἰς Τσαλιγραδ 'Οδυσσείας τῶν Βαράγγων πολεμιστῶν καὶ παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν Ρῶς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ λαοῦ αὐτοῦ γενομένην μελέτην τοῦ 'Ορθοδόξου θρησκεύματος, βαθύτατον τότε μεταξὺ Βλαδιμήρου καὶ τῶν Βυζαντινῶν ὑφίστατο μίσος, καὶ τὸ μίσος τοῦτο ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν τελευταίων πρὸ τῆς συμμαχίας τῶν δύο λαῶν ἡμερῶν.

Ὑπάρχει σκοτεινότατόν τι σημεῖον τῆς εἴπέρ τις καὶ ἄλλη σκοτεινῆς ἐκείνης ἐποχῆς, ὅπερ, ἐάν ποτε ἀρκούντως διεσαφηνίζετο, θὰ ἤνοιγεν ἡμῖν βεβαίως νέους ὅλως ὁρίζοντας. Ὁ σοφὸς τῆς 'Οδησσοῦ Βυζαντινολόγος κ. Οὐσπένσκης, βασιζόμενος ἐπὶ θεωριῶν, ἃς μετὰ πολλῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ σαφηνείας ἐκτίθησιν, ἡρμήνευσε κατ' ἴδιον τρόπον λέξεις τινάς, κακῶς ἴσως μέχρι τοῦδε ἑρμηνευθείσας, τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, τοῦ Γιαχγιᾶ καὶ τοῦ 'Ελμακίν· ἐξαίρων δὲ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν δύο τελευταίων χρονογράφων ὅτι μέχρι τῶν γεγονότων τοῦ 987 ἔχθρα μόνον μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Ρώσων ὑφίστατο, μελετῶν καὶ αὖθις τὴν παρερμηνευθεῖσαν ἴσως φράσιν τοῦ λεγομένου Χρονικοῦ τοῦ Νέστορος περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βλαδιμήρου κατὰ τῶν Βουλγάρων τοῦ Καμᾶ καὶ τοῦ Βόλγα, ἐνῷ πρόκειται ἴσως περὶ τῶν Βουλγάρων τοῦ Δουνάβεως, ἔθηκε πρῶτος ἐν τῇ λεπτομερεστάτῃ ὑπ' αὐτοῦ ἀναλύσει τοῦ περὶ Βασιλείου τοῦ Β' κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Γιαχγιᾶ πονήματος τοῦ βαρώνου Ῥόζεν [1]) τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἐνδεχομένου τῆς συμμαχίας τοῦ Βλαδιμήρου καὶ τῶν Ρώσων μετὰ τοῦ τσάρου Σαμουὴλ τῷ 986 καὶ περὶ τῆς ἐν ταῖς τάξεσι τῶν Βουλγάρων παρουσίας τῶν τοῦ Βορρᾶ πολεμιστῶν

[1]) Θ. Οὐσπένσκη, Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Ἀποσπ. τῶν χρονικῶν τοῦ Ἀντιοχέως Γιαχγιᾶ, δημοσιευθέντα καὶ μεταφρασθέντα μετὰ σημειώσεων ὑπὸ τοῦ βαρώνου Β. Ρόζεν, ἐν Πετρουπόλει 1883) (Ἐφημ. τοῦ Ρωσσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας φυλ τῆς 1 ἀπριλίου 1884) Ἴδε περὶ τῆς ἐνδεχομένης συμμετοχῆς τῶν Ρώσων εἰς τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 986 τὰς σελίδας 294—298 καὶ 307.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατὰ τὴν μεγάλην παρὰ τῇ Πύλῃ Τραϊανοῦ ἤτταν τῇ 17 αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Τὰ μετὰ πολλῆς λογικῆς ἐκτιθέμενα ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Οὐσπένσκη τὰ μάλιστα μὲ σαγηνεύουσι· δυστυχῶς ὅμως βασίζεται ἐπὶ δεδομένων τοσοῦτον ὀλιγοστῶν, ἐπὶ τῆς μαρτυρίας λέξεών τινων, ὧν ἡ ἑρμηνεία εἶναι τοσοῦτον ἀκροσφαλής, ὥστε πολὺς ἐπιβάλλεται δισταγμὸς πρὶν ἢ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὰ ἀπόλυτον ἱστορικὸν κῦρος. Τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ πληροφορηθῶσιν ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο παραπέμπω εἰς τὰς σελίδας τοῦ ῥώσου βυζαντινολόγου, περιοριζόμενος τό γε νῦν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποθέσεως τοῦ κ. Οὐσπένσκη ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Βλαδιμήρου καὶ ῥώσων ἐπικούρων ἐν ταῖς τάξεσι τῶν κατὰ τὴν παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Τραϊανοῦ μάχην τῇ 17 αὐγούστου 986 νικητῶν Βουλγάρων δὲν ἀπαρτίζει ὅλως ἀδύνατον γεγονός.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ κατὰ τὴν ἕως τότε θριαμβεύουσαν στάσιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅθεν παρεκβάντες ὡμιλήσαμεν περὶ τῶν Ῥώσων, καὶ ὑπομνήσωμεν δι' ὀλίγων λέξεων τὴν πορείαν τῶν γεγονότων. Ἐν ᾧ μεταξὺ Κων)πόλεως καὶ Κιέβου διεξήγοντο διὰ πρέσβεων καὶ ἱεραποστόλων διαπραγματεύσεις, τὰ νικηφόρα τοῦ Βάρδα Φωκᾶ στρατεύματα εἶχον ἐπιφανῆ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι τῆς ἐρήμου στρατευμάτων βυζαντινῆς πρωτευούσης ἀκτῶν τοῦ Βοσπόρου. Ἡ τελευταία ὥρα τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐφαίνετο ἐπιστᾶσα· μία μόνον εἰς τὸν Βασίλειον Β' ὑπελείπετο ἐλπὶς σωτηρίας, τὸ νὰ πείσῃ τὸν βάρβαρον αὐτοῦ γείτονα, τὸν ῥῶσον ἡγεμόνα, ὅστις τοσούτῳ ἀπαιτητικώτερος ἀπέβαινεν ὅσῳ ἔβλεπε τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ὑπὸ μυρίων κατατρυχόμενον συμφορῶν, ὅπως παράσχῃ αὐτῷ ἄμεσον στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ τυράννου τῆς Ἀσίας. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, καὶ ὁ Βλαδίμηρος ὑπεσχέθη ν' ἀποστείλῃ σῶμα ὁπλιτῶν ὅπως σώσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἀπὸ τοῦ ἀδιεξόδου, εἰς ὃ περιέστησεν αὐτοὺς ἡ νικηφόρος ἀποστασία τοῦ Φωκᾶ. Οὗτος δ' ἦν ὁ λόγος τῶν συναφθεισῶν διαπραγματεύσεων· ὁ Βασίλειος, ὅστις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀντὶ πάσης θυσίας ἀνάγκην εἶχε τῶν ἐκπάγλων τοῦ Βλαδιμήρου ὁπλιτῶν πρὸς ἐκδίωξιν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Βοσπόρου τοῦ ἅρπαγος καὶ τῶν Γεωργιανῶν αὐτοῦ, ἐδίσταζεν ὅμως νὰ τῷ δώσῃ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, ἥτις ἦν τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀγοραπωλησίας ταύτης, ἡ δὲ νεαρὰ βασιλόπαις, ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως θυσιασθεῖσα, ἐγένετο ἡ ἄμεσος αἰτία τῆς σωτηρίας τῆς αὐτοκρατορίας.

Εἰς τοῦτο ἀπέβλεπον αἱ περίφημοι αὗται διαπραγματεύσεις, ἃς σήμερον κάλλιον γινώσκομεν ἐκ τῶν ἀνατολιτῶν χρονογράφων Γιαχγιᾶ καὶ Ἐλμακίν, διαπραγματεύσεις σημαντικώταται ἔν τε τῇ ἱστορίᾳ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ἧς ἐξησφάλισαν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐν τῇ τοῦ ῥωσικοῦ ἔθνους, οὗ σημειοῦσι τὴν θεμελιώδη ἐξέλιξιν, τὴν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας εἰς τὸν χριστιανισμὸν μετάβασιν.

Ἐκ πολυτίμου τινὸς περικοπῆς τοῦ Γιαχγιᾶ γινώσκομεν σήμερον τὴν ἀκριβῆ ἐποχήν, καθ' ἣν συνήφθησαν αἱ διαπραγματεύσεις αὗται· ὁ χρονογράφος οὗτος λέγει ὅτι ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀπέστειλε πρέσβεις εἰς τὸν ῥῶσον ἡγεμόνα «ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἀφίκετο ἤδη εἰς τὴν παραλίαν καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Χρυσοπόλεως», ὅτε, δῆλα δή, ἐλθὼν ἐστρατοπέδευσεν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπομένως οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 989· τοὐναντίον δέ, οὐδὲν γινώσκομεν οὔτε περὶ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ διεξήχθησαν αἱ διαπραγματεύσεις, οὔτε περὶ τῶν ἑκατέρωθεν πρέσβεων· ἀλλὰ πιθανὸν φαίνεται ὅτι οἱ πρέσβεις οὗτοι συνῆλθον ἐν πάσῃ σπουδῇ ἐν Κιέβῳ, καθόσον ἀπώλεια χρόνου δὲν ἐπετρέπετο πλέον εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἡ βυζαντινὴ ὑπερηφανία ἐδέησε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βαρβάρου ἡγεμόνος.

Αἱ πολύκροτοι αὗται μεταξὺ Βασιλείουτοῦ Β' καὶ τοῦ Βλαδιμήρου διαπραγματεύσεις εἰς πολλὰ καὶ ποικίλα ἀπέληξαν ἀλλεπάλληλα ἀποτελέσματα. Οἱ δύο βασιλεῖς ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους νὰ ἐκδώσωσιν εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου, ὅστις πρὸς ἀντάλλαγμα ἠσπάσθη μετὰ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαοῦ αὐτοῦ τὸν χριστιανισμόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάγκη ἦν ν' ἀποσοβηθῇ ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος, ὁ Βλαδίμηρος παρέσχε πρὸ τούτου εἰς τοὺς μέλλοντας γυναικαδέλφους αὐτοῦ ἐπικουρίαν ἑξακισχιλίων Βαράγγων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Φαίνεται ἑπομένως ὅτι, ἐν ᾧ αἱ περὶ γάμου διαπραγματεύσεις, σκοπίμως παρατεινόμεναι ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς ὑπερηφανίας, ἀποστεργούσης τὴν ταπείνωσιν, ἐξηκολούθουν ἐν Κιέβῳ, ὑπεγράφη πρώτη τις σύμβασις, δι' ἧς ἀντὶ ἀδροτάτου βεβαίως χρηματικοῦ ποσοῦ ἐδίδετο εἰς τοὺς βασιλεῖς ἡ στρατιωτικὴ αὕτη ἐπικουρία, ἡ ἐσχάτη ἐλπὶς τῆς λιποψυχούσης αὐτοκρατορίας.

Οἱ βυζαντινοὶ πρέσβεις διῆλθον πιθανῶς τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 988 ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βλαδιμήρου, ἐπέστρεψαν δ' ἴσως εἰς Κων)πολιν ὅπως λάβωσι νέας ὁδηγίας μετὰ τοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος, ὅπερ ἀπέστειλεν ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κιέβου εἰς τοὺς μέλλοντας γυναικαδέλφους αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη ἐγένετο οὐχὶ πρὸ τῆς 4ης ἀπριλίου, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξέδωκεν ὁ Βασίλειος τὴν περίφημον περὶ μοναστηρίων Νεαρὰν αὐτοῦ, ἐν ᾗ μετὰ βαθυτάτης ἐκφράζεται θλίψεως περὶ τῶν συμφορῶν, ὑφ' ὧν κατετρύχετο. Δυσπαράδεκτον δὲ φαίνεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελεν ἐξακολουθεῖ μετὰ τοιαύτης ἀπογνώσεως ὁμιλῶν καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῆς ἀνυπομόνως ἀναμενομένης σπουδαιοτάτης ἐκείνης ἐπικουρίας.

Τὰς ἀκριβεστέρας, ὡς εἴπομεν, εἰδήσεις περὶ τῆς εἰς Κων)πολιν τοῦ περιφήμου τούτου ἐπικουρικοῦ τῶν Ρώσων σώματος ὀφείλομεν εἰς τὸν Γιαχγιᾶ καὶ εἰς τὸν συνήθως αὐτὸν συνοψίζοντα Ἐλμακίν. Ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων μανθάνομεν ὅτι τὸ ἐπικουρικὸν τοῦτο σῶμα ἠρίθμει μόνον ἑξακισχιλίους ἄνδρας, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς φροντίδος ἐκλεγέντας, «ὧν ἕκαστος ἀντάξιος ἦν ὁλοκλήρου στρατοῦ».

Ὑπάρχει σπουδαιότατόν τι σημεῖον, περὶ οὗ διατελοῦμεν ἐν ἀμφιβολίᾳ, τὸ τῆς ἐνδεχομένης παρουσίας τοῦ ἡγεμόνος Βλαδιμήρου ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἰὸν ἐλ Ἀθίρ, ὅστις ἔγραφε κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα (ἀποθανὼν τῷ 1233), καὶ ἰδίᾳ ὁ σύγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρονος αὐτοῦ Ἐλμακὶν (ἀποθανὼν τῷ 1273), φαίνονται ὁριστικῶς περὶ τούτου ἐκφραζόμενοι. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ρώσων, λέγει ὁ τελευταῖος, μετέβη μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν στρατευμάτων παρὰ τῷ βασιλεῖ Βασιλείῳ, συνετάχθη μετ' αὐτοῦ καὶ συνεννοηθέντες ἀμφότεροι ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ἔτρεψαν αὐτὸν εἰς φυγήν». Σύνοψίς τις τοῦ χρονικοῦ τοῦ συγγραφέως τούτου, μεταφρασθεῖσα τουρκιστὶ ἐξ ἀντιγράφου ἐν πολλοῖς διαφόρου, ἐπιβεβαιοῖ τὸ γεγονὸς τοῦτο δι' ἄλλων λέξεων. Τοὐναντίον ὁ Γιαχγιᾶ, συγγραφεὺς συγχρονος καὶ ἀκριβεστέρας ἔχων πληροφορίας ἢ ὁ Ἐλμακίν, ὅστις πολλαχοῦ ἀντιγράφει αὐτόν [1]), οὐδὲν λέγει περὶ προσωπικῆς συμμετοχῆς τοῦ Βλαδιμήρου εἰς τὸν κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ πόλεμον, οὔτε περὶ τῆς τότε εἰς Κων)πολιν ἐλεύσεως αὐτοῦ. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Σκυλίτσης, Κεδρηνός, Ζωναρᾶς, Ψελλός, οἵτινες συνοπτικώτατα τὴν εἰς Κων)πολιν ἄφιξιν τοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος ἀφηγοῦνται μετὰ τὴν περὶ τοῦ γάμου τοῦ Βλαδιμήρου μνείαν, σιγῶσι τέλεον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Τέλος δέ, καὶ τοῦτο τὸ πάντων σοβαρώτατον, τὸ ἐθνικὸν τῶν Ρώσων Χρονικόν, τὸ τοῦ Νέστορος λεγόμενον, ἀγνοεῖ ὅλως τὴν εἰς Τσάριγραδ ἔλευσιν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου, καὶ λίαν δυσπαράδεκτον φαίνεται ὅτι ἡ πηγὴ αὕτη, παρὰ τὰ χάσματα καὶ τὰς ἀτελείας αὐτῆς, ἤθελεν ἄλλως ἀποσιωπήσει γεγονὸς τόσον σημαντικόν. Ὁπωσδήποτε, ἐπειδὴ ὁ Γιαχγιᾶ δὲν ἀρνεῖται μὲν ῥητῶς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' οὐδὲν περὶ τούτου λέγει, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνατολῖται χρονογράφοι ὁριστικῶς

[1]) Εἶναι ἆρά γε, ὡς φρονεῖ ὁ βαρῶνος Ρόζεν, προσωπική τις εἰκασία τοῦ Ἐλμακίν, ἢ ὁ χρονογράφος οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψει ἄλλην ἄγνωστον εἰς τὸν Γιαχγιᾶ πηγήν, ἐξ ἧς ἠρύσθη τὴν ἀφήγησιν πάντων τῶν γεγονότων, ὅσα δὲν ἐπισυνέβησαν ἐν Συρίᾳ; Ἡ κυριωτέρα μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἱστορικῶν διαφορὰ ἔγκειται ἀκριβῶς ἐν τῷ τρόπῳ τῆε ἐκθέσεως τῶν εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀναγομένων γεγονότων. Ἴδε παρὰ Βασιλειέβσκῃ, **Fragm. russo-byzantins** σελ. 143-155, τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἄλλων πηγῶν (Ἀφήγησις περὶ τῶν Λατίνων, ἐγκώμιον τοῦ Βλαδιμήρου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἰλαρίωνος κ τ.λ.), αἵτινες ὁμιλοῦσιν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως περὶ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλεύσεως τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου Εὐκρινεστάτη τούτων εἶναι ἡ ἐν τῇ μόνῃ περισωζομένῃ λατινικῇ μεταφράσει τοῦ χ ρ ο ν ι κ ο ῦ τοῦ Σκυλίτση (ἔκδ. **Gabius** σελ. 150). Τὸ ζήτημα μένει ἐκκρεμές.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦτο διαβεβαιοῦσι, ἀποδεχόμεθα τό γε νῦν μετὰ τοῦ κ. Οὐσπένσκη καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοῦ κ. Βασιλειέβσκη, ὅστις ἐπισταμένως ἐμελέτησε τὴν ἀξίαν τῶν μαρτυριῶν τούτων, τὴν διαβεβαίωσιν αὐτῶν περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσίας τοῦ Βλαδιμήρου ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ.

Δὲν ἐπρόκειτο ἄρα τὴν φορὰν ταύτην περὶ τῆς εἰς Βυζάντιον ἀφίξεως μεμονωμένων καὶ ὀλιγαρίθμων ὁμίλων σκαδιναυῶν ἐπλιτῶν, ζητούντων νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ περὶ ἀληθοῦς Ὀδυσσείας, ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, περὶ πολυαρίθμου καὶ συμπύκνου φάλαγγος εἰς ἀνεξάρτητον σῶμα ὠργανωμένης, περὶ δ ρ ο υ ζ ί ν α ς, κατὰ τὴν σύγχρονον ῥωσικὴν ἔκφρασιν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἑξακισχίλιοι πολεμισταί, οἵτινες ἔσωζον τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐγένοντο ταὐτοχρόνως ὁ ἀρχικὸς καὶ ἀδιαλείπτως ἀναγεννώμενος πυρὴν τοῦ διαρκοῦς ἐπικουρικοῦ τῶν Ῥώσων σώματος, τῆς περιφήμου Δ ρ ο υ ζ ί ν α ς, ἥτις ἀπέβη κατόπιν τὸ στερρότατον τῶν βασιλέων ἔρεισμα, παρέσχε τὴν περίπυστον βαραγγικὴν αὐτῶν φρουράν, ἐδοξάσθη ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐν πᾶσι τοῖς ἐν Ἀνατολῇ πεδίοις τῶν μαχῶν καὶ ἔβαψε διὰ τοῦ αἵματος αὐτῆς πάντα τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς [1]). Οἱ πλεῖ-

[1]) Ὁ ἐν τῷ λεγομένῳ Χ ρ ο ν ι κ ῷ τ ο ῦ Ν έ σ τ ο ρ ο ς ὑπαινιγμὸς περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου εἰς Κων)πολιν ἀποστολῆς τῶν δυσηρεστημένων Βαράγγων τῷ 980 καὶ περὶ τῆς κατόπιν τῷ 988 ἀποστολῆς τῶν ἑξακισχιλίων ῥώσων πολεμιστῶν πρὸς βοήθειαν τοῦ Βασιλε/ου Β' κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἀποστολῆς ἀναφερομένης καὶ ὑπὸ τοῦ Γιαχγιᾶ τοῦ Ἐλμακὶν καὶ τοῦ Ἰβν Ἐλ Ἀθίρ, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν καὶ ἀρμενίων ἱστορικῶν, καὶ μάλιστα τοῦ ἐξόχου συγχρόνου χρονογράφου Ἀκορίγκ, φιλαλήθους, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρμενίων ἱστορικῶν, καὶ ἀκριβεστάτου εἰς τὰς χρονολογικὰς αὐτοῦ εἰδήσεις, καὶ τοῦ συνεχίσαντος αὐτὸν Ἀρισταγκὲς Λασδιβέρδ, πάντα ταῦτα λέγομεν, παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν κ. Βασιλειέβσκην, θέλοντα ν' ἀνασκευάσῃ ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων ἀντιπάλων τῆς περὶ νορμανδικῆς τῶν Ῥώσων καταγωγῆς θεωρίας, τὸν Σ. Γεδεώνωδ, ὅπως δημοσιεύσῃ τῷ 1874 καὶ 1875 ἐν τῇ Ἐ π ι θ ε ω ρ ή σ ε ι τ ο ῦ Ρ ω σ ι κ ο ῦ ὑ π ο υ ρ γ ε ί ο υ τ ῆ ς Π α ι δ ε ί α ς σειρὰν ἐπιστημονικωτάτων ἄρθρων ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἡ β α ρ α γ γ ο ρ ρ ω σ ι κ ὴ καὶ ἡ β α ρ α γ γ ο α γ γ λ ι κ ὴ δ ρ ο ύ ζ ι ν α ἐ ν Κ ω ν πόλει. κ α τ ὰ τ ὸ ν ι α ' κ α ὶ ι β ' α ἰ ῶ ν α. Ἐν τῷ μακρῷ, ἀριστοτεχνικῷ καὶ πλήρει ἐπιχειρημάτων τούτῳ ὑπομνήματι ὁ σοφὸς Ῥῶσος βυζαντινολόγος, βασιζόμενος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοι τῶν ἐπιλέκτων ἐκείνων πολεμιστῶν, οἵτινες ἦσαν ἡ πρώτη δύναμις τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, ἱερὸς λόχος ἀδιαλείπτως ἀναγεννώμενος καὶ σχεδὸν πάντοτε ἀνίκητος, ὑπῆρξαν πάντοτε ἀληθεῖς ῥῶσοι Βάραγγοι· ἀλλὰ παρ' αὐτοὺς βλέπομεν ἤδη ἀπὸ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Β' προσερχομένους κατὰ μικροὺς ὁμίλους καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεμονωμένους καὶ Νορθμαννοὺς τῆς Ἰσλανδίας καὶ τῆς Σκανδιναυΐας. Τὰ ὀνόματα τινῶν ἐκ τῶν μυθικῶν ἐκείνων ἡρώων διετηρήθησαν ἐν ταῖς Σάγαις. Βεβαίως εἰσὶ πρόσωπα ἱστορικά, καίτοι τὰ πρόσωπα αὐτῶν μόλις διακρίνονται διὰ τῆς παχείας ἀχλύος τῶν μυθικῶν ἀφηγήσεων τοῦ βορρᾶ. Τοιοῦτοι ἦσαν ἐν ἄλλοις ὁ Ἰσλανδὸς Βόλλις ἢ Βολλασών, ὅστις μετὰ πολλὰς περιπετείας ἦλθεν εἰς Μικλαγάρδ (ἤτις εἶνε ἡ Κων)πολις), κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τῶν βασιλικῶν βαράγγων [1]), διέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ πολλοὺς χειμῶνας καὶ ἀνεδείχθη ἐκ τῶν ἀνδρειοτάτων καὶ μάλιστα περιωνύμων πολεμιστῶν τοῦ βορρᾶ [2]). Ὁ Γέστ, υἱὸς τοῦ Θόργαλ, ὅστις, φονεύσας τὸ 1007 τὸν Στίρ, ἕνα τῶν πριγκήπων τῆς Ἰσλανδίας, ἔφυγεν εἰς Μικλαγάρδ, ὅπως κάλλιον κρυβῇ, καὶ κατετάχθη εἰς τοὺς Βαράγγους, ἀνευρεθεὶς δὲ ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Θορστάϊν, υἱοῦ τοῦ θύματος, ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ συμπόσιον τῶν συνοπλιτῶν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1011 [3]), «διότι

ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ψελλοῦ καὶ Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτου, νικηφόρως καὶ ὁριστικῶς, τὸ κατ' ἐμέ, ἀπέδειξε κατὰ τῶν ἀντιφασκόντων τὴν ταὐτότητα τῶν Ῥώσων μετὰ τῶν Βαριάγων, Βαράγγων ἢ Βαραγγίων. Τὰ δύο ὀνόματα εἰσὶ συνώνυμα καὶ οὐδέποτε, παρὰ τὰ λεχθέντα, οἱ ἱστορικοὶ ἐποιήσαντο διάκρισιν Ῥώσων καὶ Βαριάγων (ἴδε ἰδίᾳ ἐν Σελ. 124 τοῦ τελευταίου ἄρθρου). Ἐν τέλει τοῦ ὑπομνήματος ὁ κ. Βασιλειέβσκης ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἄγγλων Βαριάγων, οἵτινες κατὰ τὰ τέλη τοῦ ια' αἰῶνος ἤρξαντο ἀντικαθιστῶντες ἐν ταῖς βυζαντιναῖς στρατιαῖς ὁσημέραι πλειότερον τοὺς ἐκ ῥωσικῆς καταγωγῆς Βαριάγους. Ἐν κεφαλαίῳ ὁ σοφὸς βυζαντινολόγος, ἐξετάζων ἐξ ὑπαρχῆς ἐν ταῖς ἀξιολογωτάταις ταύταις σελίσι τὸ μέγα τοῦτο περὶ Βαριάγων ζήτημα, συνέταξε δι' ἀριστοτέχνιδος χειρὸς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐν ταῖς βυζαντιναῖς στρατιαῖς παρουσίας τῶν ῥώσων καὶ νορθμαννῶν πολεμιστῶν κατὰ τὸν ι' καὶ ια' αἰῶνα. Ἐκ τοῦ ἐξόχου τούτου ἔργου πολλὰ ἠρανίσθην.

[1]) Βασιλειέβσκη, Δρουζίνα κτλ. σελ. 14. **Saga de Laxdael** ἔκδ. τοῦ 1827 σελ. 315.

[2]) Κατὰ τὸν κ. Βασιλειέβσκην ἀφίκετο εἰς Κων)πολιν τῷ 1023 ἢ 1026.

[3]) **Saga de Wiga-Stir.** Ὁ κ. Βασιλειέβσκης ἐξηγεῖ ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη τοῦ 1011 δὲν εἶναι βεβαία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔθος τῶν Βαράγγων καὶ Νορθμανδῶν εἶνε, λέγει ἡ Σάγα, νὰ διέρχωνται τὰς ἡμέρας παίζοντες καὶ ἀγωνιζόμενοι». Οἱ Βάραγγοι προδραμόντες ἠθέλησαν ν' ἀποσφάξωσι τὸν Θορστάϊν, διότι τοιαύτη εἶνε ἡ τιμωρία τοῦ διαπράττοντος φόνον ἐν γεύματι, ἀλλ' ὁ Γὲστ ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τὸν Θορστάϊν, πληρώσας ἀντ' αὐτοῦ τοῦ φόνου τὸ ἀντίτιμον καὶ εἰρήνην πρὸς αὐτὸν ὁμολογήσας.

Βλέπομεν πρὸς τούτοις ἐν τῇ Νιάλᾳ Σάγᾳ τὸν Νορθμανὸν Κολσκὲγγρ μεταβαίνοντα ἐν Δανίας διὰ τῆς Ρωσίας εἰς Κων)πολιν, ὅπου ὑπηρετήσας ὡς Βάραγγος ἐνυμφεύθη, διωρίσθη ἑταιρειάρχης, ἤτοι ἀρχηγὸς τῆς ξένης φρουρᾶς, καὶ ἀπέθανε τῷ 1017 [1]). Ἐν δὲ τῇ Χάλφρεδαρ Σάγα ὁ Γρὶς Σαιμιγγαρσὼν ἀναφέρεται ὡς ἀνὴρ πλούσιος, πολλοὺς ἔχων φίλους, περιελθὼν πᾶσαν τὴν Μικλαγὰρδ καὶ πολλὰς λαβὼν ἐν αὐτῇ τιμάς· ἔζη δὲ καὶ αὐτὸς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ια'. αἰῶνος.

Τὰ ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς τοῦ βορρᾶ ποιήμασι σκαριφήματα ταῦτα περὶ τοῦ βίου τῶν πολεμιστῶν, οἵτινες ἐκ τῶν βορείων χιόνων προσήρχοντο ὅπως ὑπηρετήσωσι καὶ ἐπιδιώξωσι τύχην ἐν τῇ θαυμασίᾳ Μκιλαγὰρδ παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, δὲν εἶναι τρόπον τινὰ ἀποκάλυψις γεγονότων, ἅπερ διαφεύγουσι μὲν ἡμᾶς ἕνεκα τοῦ ἐλλιποῦς καὶ πενιχροῦ τῶν πηγῶν, ἀλλ' ὑπερβαίνουσι κατὰ τὸ διάφορον καὶ τὰς μυθικωτάτας τῆς Μυθολογίας ἀφηγήσεις;

Ἀπὸ τοῦ 988 τὸ πρῶτον τοῦτο σῶμα τῶν ἐκ Κιέβου ἐλθόντων ἑξακισχιλίων ῥώσων πολεμιστῶν, διαιρεθὲν βραδύτερον, κατὰ τὸν Κωδινόν, εἰς δώδεκα τάγματα ἀνὰ πεντακοσίους ἄνδρας, ἔχοντα ἕκαστον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σημαίαν, διετηρήθη διὰ παντὸς ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων· τὰ ἐκ τοῦ πολέμου, τῶν ἀσθενειῶν ἢ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπανόδου τῶν ἀπομάχων κενὰ τοῦ πρώτου τούτου σώματος ἀνεπλήρουν ἑκάστοτε νεήλυδες ἐκ Ῥωσίας. Ἦσαν δὲ πεζοὶ ὁπλῖται, τῶν Ῥώσων θεωρούντων τὸ πεζικὸν ἀνώτερον τοῦ ἱππικοῦ.

[1]) Ὁ κ. Βασιλειέβσκης ἀποκλίνει μᾶλλον πρὸς τὴν χρονολογίαν τοῦ 1030.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ ἐν τοῖς περὶ ὧν προέφημεν ἄρθροις μελέται τοῦ κ. Βασιλειέβσκη νέον ὅλως ἐπέχεαν φῶς ἐπὶ τῆς ἐν Κων)πόλει ῥωσικῆς δρουζίνας ἀπὸ τοῦ 988 μέχρι τοῦ 1050, κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξασχιλίων ἀνδρῶν φαίνεται ὅτι πάντοτε σχεδὸν διετηρήθη ἀμείωτος. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πολυπληθέστεραι συνοδίαι συνεπλήρουν τὸ περιώνυμον ἐπικουρικὸν σῶμα, οἷαι τὰ στίφη τοῦ Χρυσόχειρος καὶ ἄλλων ἀρχηγῶν, οἵτινες διὰ μέσου τῆς ἐπιφόβου χώρας τῶν Πατσινακῶν ἤρχοντο ἐκ τοῦ Δνεῖπερ καὶ τοῦ Εὐξείνου εἰς Κων)πολιν πρὸς ἐπιδίωξιν τύχης.

Τῆς ἀδιαλείπτου ταύτης ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρουσίας ῥωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος ἀποδεδειγμένης νῦν ἐπιστημονικῶς, διακριτέον, ὡς πράττει ὁ κ. Βασιλειέβσκης, τοὺς Βαράγγους τούτους, οἵτινες ἀπήρτιζον τὴν κυρίως λεγομένην αὐτοκρατορικὴν δρουζίναν, τὸ κυριώτατον σῶμα τῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως, ἀπὸ τῶν Βαράγγων τῶν ἀποτελούντων τὴν μεγάλην δρουζίναν[1], οἵτινες, ἐστρατοπεδευμένοι συνήθως ἐν Ἀσίᾳ, συμπεριελαμβάνοντο ἐν τῷ τακτικῷ στρατῷ τῷ μαχομένῳ κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Συρίας καὶ ἐνίοτε ἐν Ἰταλίᾳ μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ πρὸς βορρᾶν ὅριον· τοῦτο δὲ δι' εὐνοήτους λόγους. Ἐσφαλμένη ἄρα θὰ ἦτο ἡ γνώμη ὅτι πάντες οὗτοι οἱ Βάραγγοι τοῦ λήγοντος ι΄ καὶ τοῦ ια΄ αἰῶνος ἀπετέλουν μέρος μόνης τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Οἱ Ῥῶσοι κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον ἀποτελοῦσι τὸ κατ' ἐξοχὴν μισθοφορικὸν σῶμα, τὸ συμμαχικὸν ἢ ξενικόν, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ σώματι ὑπάρχει σῶμα λογάδων, τὸ τῆς φρουρᾶς. Ἅμα τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β΄, βρίθουσιν αἱ μαρτυρίαι περὶ τῆς ἐν ταῖς αὐτοκρατορικαῖς στρατιαῖς, ταῖς μαχομέναις ἐν Ἰταλίᾳ ἢ κατὰ τὸ ἐν Ἀσίᾳ ὅριον, καὶ ἔστιν ὅτι ἐν Βουλγαρίᾳ, βεβαίας ὑπάρξεως καὶ σπουδαιότητος τοῦ ῥωσικοῦ ἢ

[1]) Ἡ ἄλλως Βαράγγων τοῦ Παλατίου καὶ ἐξωτερικῶν Βαράγγων Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λέξεως Βαράγγων ἴδε τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Βασιλειέβσκη, ἐν τελευταίῳ ἄρθρῳ, σελ. 112.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταυροσκυθικοῦ στοιχείου [1]), πολυπληθέστεραι δ' αἱ ἱστορικαὶ αὗται μαρτυρίαι ἀποβαίνουσιν ἐπὶ τῶν κατόπιν βασιλειῶν [2]). Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως γεγονότος τινὸς ἐπισυμβάντος τῷ 1034 γινώσκομεν ὅτι μέγα τοὐλάχιστον μέρος τῆς δρουζίνας ταύτης τῶν ἑξακισχιλίων ἐπήγνυε συνήθως τὰ χειμάδια αὐτοῦ ἐν τῷ θέματι τῶν Θρᾳκησίων, δώδεκα δὲ ἔτη πρότερον εἶχε διαχειμάσει, ὡς θὰ εἴπωμεν, μετ' αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλέως Βασιλείου περὶ τὴν Τραπεζοῦντα.

Οἱ ῥῶσοι Βάραγγοι εἶχον καὶ ἰδιαιτέραν ἐν Κων)πόλει ἐκκλησίαν, τὴν τῆς Παναγίας Βαραγγιωτίσσης, ἥτις ἠγείρετο ἐγγυτάτῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔναντι τῆς δυτικῆς αὐτῆς προσόψεως [3]), φαίνεται δ' ἐκ τούτου ὅτι οἱ Ῥῶσοι οὗτοι ἦσαν ὀρθόδοξοι. Τὸ εἰδικὸν σῶμα τῶν Βαράγγων τῆς φρουρᾶς ἐστρατωνίζετο ἐν τῷ Παλατίῳ [4]).

Κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα, ἡ εἰς Κων)πολιν ἄφιξις τῶν ῥώ-

[1]) Τῷ 1016, κατὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἤττας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, τὸ τρίτον τῆς λείας ἀπενεμήθη εἰς τοὺς ῥώσους μισθοφόρους, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἦσαν πολυπληθεῖς. Ἐπίσης τῷ 1019 ὁ Κατεπάνω τῆς Ἰταλίας νικᾷ τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τὸν λομβαρδὸν ὁπλαρχηγὸν Μέλλο ἐν Κάνναις τῇ βοηθείᾳ τῶν Ρώσων, οὓς ἀπέστειλεν αὐτῷ ὁ αὐτοκράτωρ, «τῶν γενναιοτάτων ἀνδρῶν, οὓς ἦτο ποτε δυνατὸν νὰ εὕρῃ». λέγει ὁ μοναχὸς Αἰμέ. «Τῷ 1029, σημειοῖ ὁ κ. Βροσσὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Γεωργίας, ὁ Βασίλειος καταφθάνει εἰς τὰ ἐν Ἀσίᾳ ὅρια μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ πλήθους ξένων. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ξιφίου οἱ Ῥῶσοι νικῶσι τοὺς Γεωργιανοὺς τῇ 11 σεπτεμβρίου 1022. Τῷ 1024 ἡ ἐκστρατεία τοῦ Χρυσόχειρος εἶναι ἀσφαλὴς ἔνδειξις τῆς ἀεὶ αὐξούσης συρροῆς τῶν ῥώσων πολεμιστῶν πρὸς νότον. Τῷ 1024 ὁ στρατηλάτης Ὀρέστης ἀναχωρεῖ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν Ἰταλικῶν θεμάτων μετὰ Ρώσων καὶ ἄλλων παντοδαπῶν πολεμιστῶν».

[2]) Παρὰ Κωδινῷ, γράφοντι κατὰ τὸν ιε' αἰῶνα, γίνεται λόγος περὶ τῶν ὑπηρετούντων παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ῥώσων Βαράγγων, οἵτινες παραβάλλονται ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν τάγμα, ὅπερ κατὰ τὸν ια' αἰῶνα ἠρίθμει ἑξακισχιλίους ὁπλίτας.

[3]) Ἴδε Belin, Hist.de l'eglise latine à Constantinople, Paris 1872 σελ. 166.

[4]) Ἀπὸ τοῦ 1050, πλὴν τῶν Ῥώσων καὶ τῶν ὀλίγων Σκανδιναυῶν, συρρέουσι πολυπληθέστεροι ὁσημέραι εἰς τὸ ἐπικουρικὸν τοῦτο σῶμα Φράγκοι καὶ Ἰταλοὶ καὶ Νορμανδοὶ Ἰταλιῶται, ὡς Ἐρβὲ ὁ Φραγκόπωλος καὶ Οὐρσέλιος ὁ Βαλιόλλης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. Κατὰ μικρὸν οἱ νεήλυδες οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν πλειονοψηφίαν. Τέλος περὶ τὰ τέλη τοῦ ια' αἰῶνος ἄρχεται ἡ εἰς Κων)πολιν ἔξοδος τῶν Ἀγγλοσαξώνων, οἵτινες ἀποβαίνουσιν οἱ νέοι Βάραγγοι καὶ ὑποκαθιστῶσιν ὁριστικῶς τοὺς Ῥώσους μικρὸν πρὸ τῆς πρώτης σταυροφορίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σων πολεμιστῶν ἦν ἡ πρώτη τῶν ὀλίγων χαρμοσύνων ὡρῶν, ἃς διῆλθεν ὁ Βασίλειος κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ, τὸν ἀπηνῶς ἤδη διὰ μυρίων ἀτυχημάτων δοκιμασθέντα. Ἐν τῇ παντελεῖ σχεδὸν ἐλλείψει συγχρόνων ἀφηγήσεων μόλις δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν περὶ τῆς ἀβύσσου τῶν δεινῶν, ἐν οἷς ἐσφάδαζον ἥ τε αὐτοκρατορία καὶ ἡ τύχη τοῦ μακεδονικοῦ οἴκου κατὰ τὴν φοβερὰν ὥραν τοῦ ἀρχομένου 988 ἔτους, ὅτε τὰ στρατεύματα τοῦ ἀποστάτου δεσπότου τῆς Ἀσίας ἐπλήρουν τὴν νοτίαν τοῦ Βοσπόρου ἀκτήν, ἀδιαλείπτως πολλαπλασιαζόμενα, ἐκ δὲ τῶν παραθύρων τοῦ ἱεροῦ Παλατίου, ὅπου ἐναγωνίως ἀνεμένετο ἡ ἄφιξις τῶν ὁπλιτῶν τοῦ Βορρᾶ, ἡ ἐσχάτη αὕτη ἐκ Θεοῦ βοήθεια, ἠκούοντο αἱ ἰαχαὶ καὶ οἱ ὑβριστικοὶ ἀλαλαγμοὶ πάντων ἐκείνων τῶν Ἀσιανῶν.

Ἀμυδρόν τι ἀπήχημα τῶν δεινοπαθημάτων ἐκείνων, τῶν δραματικῶν περιπετειῶν τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας τοῦ ι′ αἰῶνος, ἀνευρίσκεται ἴσως ἐν συγχρόνῳ πηγῇ, ἀπὸ πολλοῦ μὲν δημοσιευθείσῃ, ἀλλ' ἥκιστα μέχρι τοῦ νῦν γνωστῇ. Ἀνεφέραμεν ἤδη τινὰς τῶν ποιήσεων τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου, ἀναφερομένας βεβαίως εἰς τὴν περίοδον, ἧς γράφομεν τὴν ἱστορίαν. Αἱ ποιήσεις αὗται, περὶ ὧν πολλάκις ἤδη ἐποιησάμεθα λόγον, πληροφοροῦσιν ἡμᾶς διὰ θιξικαρδίων λέξεων περὶ τῆς ἀβύσσου τῶν δεινῶν, εἰς ἣν βεβυθισμένον ἦν τὸ Βυζάντιον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β′ καὶ ἐξ ἧς ἀνέκυψε διὰ τῶν γεγονότων τῶν τελευταίων μηνῶν τοῦ 988 καὶ τῶν πρώτων τοῦ 989, πρὸ πάντων, δῆλα δή, διὰ τῆς ἀφίξεως τῶν βαράγγων πολεμιστῶν. Τὰς πλήρεις ἐσχάτης ἀπελπισίας συντόνους φράσεις τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ 989, περὶ οὗ γενήσεται εὐθὺς κατωτέρω λόγος, ἀντικαθιστῶσιν ἐν ταῖς ποιήσεσι ταύταις ζῶσαι, ψηλαφηταί, θυμοβόροι εἰκόνες. Ἡ ἀγανάκτησις τῆς ταπεινωθείσης βυζαντινῆς ὑπεροψίας ἐκφαίνεται ἐν αὐταῖς διὰ πικρῶν σαρκασμῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν, δι' ἀπειλῶν καὶ ἀρῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους, ἀπειλῶν καὶ ἀρῶν θλι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βερῶς ἀναμεμιγμένων μετὰ τῆς ἀναμνήσεως τῶν λαμπρῶν καὶ εὐδαιμόνων ἡμερῶν τῆς οὔπω φεῦ! ἀφεστώσης βασιλείας τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ.

Ποιημάτιόν τι ἀρκούντως μακρόν, Εἰς τὴν ἀποδημίαν ἐπιγραφόμενον, ἀπεικονίζει διὰ φλογερῶν λέξεων τὴν κατάστασιν τῶν πνευμάτων ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τοῦ κράτους καὶ τὰ δεινά, ὑφ' ἃ ἔκυπτεν ἡ ἑλληνικὴ πατρίς, ἀνεκτίμητον δὲ προσδίδει ἀξίαν εἰς τὸ λογοτέχνημα τοῦτο ἡ ζωηροτάτη καὶ μοναδικὴ ἴσως ἐν τῇ βυζαντινῇ φιλολογίᾳ περιγραφὴ τῶν συμφορῶν τοῦ ἀγρότου, τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ἀνήκεστα ἐκ τοῦ ἐμφυλίου καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πολέμου παθόντος. Ἡ ἐν αὐτῷ μνεία τοῦ φρικτοῦ ἐαρινοῦ αὐχμοῦ εἶναι ἔνδειξις ὅτι ἀνάγεται εἰς τὸ ἔαρ τοῦ 989, καθ' ὃ εἰς μυρία ἄλλα δεινὰ ἐπιπροσετέθη ἀπηνὴς ἀνομβρία. Ἐν τῷ αὐτῷ τέλος ποιήματι λόγος γίνεται περὶ ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς πυρκαϊᾶς, ἀποτεφρωσάσης πλεῖστα οἰκοδομήματα τῆς πρωτευούσης, πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν καὶ πολλὰ ἐγένοντο θύματα. Οἱ ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἐμφυλίου πολέμου καὶ περὶ τῶν πρὸς δυσμὰς ἐπιδρομῶν τῶν Βουλγάρων ὑπαινιγμοὶ εἰσὶ λίαν ἀκριβεῖς. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀμαλήκ, οἱ μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν δῄωσιν φέροντες καὶ τὴν καταστροφήν, εἰσὶ βεβαίως οἱ στρατιῶται τοῦ τσάρου Σαμουήλ, ἴσως δὲ καὶ οἱ σαρακηνοὶ μισθοφόροι τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ἕτερόν τι ποίημα τοῦ αὐτοῦ Ἰωάνου τοῦ Γεωμέτρου, σατυρικὸν μὲν τὸ εἶδος, ἀτελὲς δὲ καὶ κεκολοβωμένον ἀτυχῶς περισωθέν, εἶναι ἐπίσης πολυτιμότατον, καθὸ σαφῶς ὑπαινισσόμενον τὴν μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου συμμαχίαν, περὶ ἧς τοσοῦτον περιωρισμέναι εἶναι αἱ γνώσεις ἡμῶν, ὥστε εἴμεθα, οὕτως εἰπεῖν, καταδεδικασμένοι νὰ μαντεύσωμεν αὐτήν. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀφιεροῦται Εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἔχει δὲ ἐν τῇ πικροτάτῃ αὐτοῦ εἰρωνείᾳ ὧδέ πως· «Δέξασθε Θρᾷκες τοὺς Σκύθας ὡς συμμάχους κατὰ τῶν ἡμετέρων φίλων, τῶν ἄλλοτε μεθ' ἡμῶν ἡνωμένων κατ' ἐκείνων. Ἀγαλλιᾶσθε καὶ ἐπικροτήσατε, βουλγαρικοὶ λαοί. Ἔχετε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νῦν, φέρετε τὸ σκῆπτρον τὸ διάδημα καὶ τὴν πορφύραν (ἐνταῦθα ἐλλείπει εἷς στίχος). Θὰ ὑποδάλῃ καὶ πάλιν καὶ ἐπὶ μακρὸν τὰς κεφαλὰς ὑμῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν καὶ τοὺς πόδας ὑμῶν εἰς τὰς πέδας· διὰ νέων πληγῶν τὰ νῶτα καὶ τὴν ὀσφὺν ὑμῶν θὰ καλύψῃ, διότι ἀρνούμενοι νὰ δουλεύσητε ἐτολμήσατε νὰ φέρητε (τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα). Τοῦτο ἔσται τὸ τέρμα πάντων τούτων».

Θρᾷκας λέγων ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ βεβαίως τοὺς Ἕλληνας· ἐπειδὴ δ' ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀρχαίων φίλων καὶ συμμάχων ὑπενοοῦνται βεβαίως οἱ Βούλγαροι, πρόδηλον ὅτι ἡ λέξις Σκύθαι ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ρώσους· ὄντως δὲ ἐναντίον αὐτῶν οἱ Βούλγαροι συνεμάχουν καὶ συνηγωνίζοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Σβιατοσλαύου.

Ἀλλὰ πόσον κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εἶχον μεταβληθῇ τὰ πράγματα! Σύμμαχοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν τέως φίλων καὶ συναγωνιστῶν ἦσαν νῦν οἱ Σκύθαι, ἤτοι οἱ Ρῶσοι· ἐπειδὴ ἄρα τὸ ποίημα τοῦτο ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, κατὰ φυσικὸν λόγον ἐπιτάσσεται ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ εὐθὺς μετὰ τὸ ἀπευθυνόμενον εἰς τὸν τσάρον Σαμουὴλ τὸν Κομιτόπωλον, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος. Ἀφ' ἑτέρου δέ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ρωσικῆς ἱστορίας, ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Βλαδιμήρου. Εὑρίσκομεν μάλιστα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ ἐκφραστικώτατον ὑπαινιγμὸν ἐπικυροῦντά πως τὴν ὑπὸ διαφόρων ἱστοριοδιφῶν διατυπωθεῖσαν εἰκασίαν ὅτι ἡ μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ Κιέβου συμμαχία ἦν συνωμολογημένη κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, ὅτι, δῆλα δή, τὰ ἀρχαιότατα περὶ τῆς συμμαχίας ταύτης διαβήματα καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Παλατίου εἰς τὸν Βλαδίμηρον ἀπευθυνθεῖσα αἴτησις πρώτην ἀφορμὴν ἔσχον, φαίνεται, τὰς ἀδιαλείπτους καὶ κινδυνωδεστάτας διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν προόδους τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου· ἐν ἄλλαις λέξεσι, φαίνεται σήμερον πιθανώτατον, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 986, ἅμα τῇ παρὰ τὰς Πύλας τοῦ Τραϊανοῦ μεγάλῃ ἥττῃ, ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ ἐπτοημένη ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ ζητήσῃ ἔκτοτε παρὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ Κιέβου στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν· πιθανώτατον δὲ ὅτι οἱ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 989 ἀφικόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἑξακισχίλιοι ὁπλῖται ἦσαν προωρισμένοι τὸ πρῶτον διὰ τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον, ἐὰν δ' ὁ προορισμὸς οὗτος μετεβλήθη, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα ἐν τῷ μεταξὺ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ ἡ ἄμεσος τῶν στρατευμάτων τοῦ ἅρπαγος ἐπίθεσις κατὰ τῆς πρωτευούσης ἀπειλητικώτερον ἐδημιούργησαν κίνδυνον· ὥστε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, οἱ λόγοι τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου ἀναφέρονται εἰς τὸ στρατιωτικὸν τοῦτο σῶμα, εἰς τὴν ἐσχάτην ταύτην ἐλπίδα τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Περὶ δὲ τοῦ διαδήματος καὶ τῶν λοιπῶν παρασήμων, ἅπερ περιεβλήθη ὁ Κομητόπωλος, περὶ τῶν δαιδαλέων ἐκείνων τεχνουργημάτων, ἅπερ ἐξῆλθον τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐργοστασίων τοῦ Βυζαντίου πρὸς διακόσμησιν βαρβάρου ἄνακτος, περὶ τοῦ σκανδάλου τούτου, ὅπερ, ὡς εἴδομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω στίχων, τὰ μέγιστα ἐκίνει τὴν ἀγανάκτησιν τῆς βυζαντινῆς φιλοπατρίας, γινώσκομεν ὅτι ὁ Σισμανίδης ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς περιεβλήθη ἰταμῶς τὰ ἐμβλήματα τῆς παντοδυναμίας, τὰ εἰς τὸ ὕπατον τοῦτο ἀξίωμα προσήκοντα, θὰ ἴδωμεν δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ Ἀχρίδος, τῷ 1018, οἱ νικηταὶ ἐκυρίευσαν πάντα ταῦτα τὰ ὑλικὰ σήματα τῆς βραχυχρονίου αὐτοῦ βασιλείας.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις περισῴζεται μαρτυρία, ἣν καὶ ὑπηνίχθημεν ἤδη, πολλῷ ἐμφαντικωτέρα, τῆς φοβερᾶς ἀγωνίας, ἐν ᾗ ἐσφάδαζεν ἡ αὐτοκρατορία κατὰ τὸ ὀλεθριώτατον ἐκεῖνο ἔτος. Τὴν μαρτυρίαν ταύτην παρέχει ἡμῖν κατὰ δραματικὴν συγκυρίαν αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ὑπὸ συγκινητικώτατον τύπον.

Τοῦ βασιλέως τούτου σῴζεται πολύκροτος Νεαρά, καταργοῦσα τὴν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἐκδοθεῖσαν πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑπερβολικῆς ἀναπτύξεως τοῦ μοναχισμοῦ καὶ τῶν μοναστηρίων, ἅπερ τοσοῦτον ὀλεθρίως ἐπέδρασαν εἰς τὴν κανονικὴν πρόο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δον τῶν οἰκονομικῶν καὶ στρατιωτικῶν πόρων τοῦ κράτους [1]). Οὐ μόνον δὲ τὸ ἔγγραφον τοῦτο, τὸ ἐπιτρέπον καὶ αὖθις τὴν ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων πρόσκτησιν ἀκινήτων κτημάτων καὶ τὴν ἀνέγερσιν νέων μοναστηρίων, πολυτιμότατον εἰς ἡμᾶς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις εἶναι διὰ τὰς ἐν αὐτῷ διατάξεις. οὐ μόνον κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 4 Ἀπριλίου 988 [2]), ἀπὸ τῆς φοβερωτέρας, δῆλα δή, ὥρας τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἔτους 988, καθ' ὃ αἱ στρατιαὶ τοῦ ἀποστάτου τῆς Ἀσίας ἀπέκλεισαν τὴν Κων)πολιν, καὶ οἱ Ῥῶσοι προσδαμόντες πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ βασιλέως πασσυδεὶ σὺν τῷ ἡγεμόνι αὐτῶν ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν· ἀλλὰ καὶ — τοῦτο δὲ τὸ πάντων κυριώτατον καὶ σπουδαιότατον ἐν τῇ Νεαρᾷ ταύτῃ — προτάσσει ὁ βασιλεὺς τῶν νέων τούτων διατάξεων συγκινητικώτατον προοίμιον, ἐν ᾧ ἀγγέλλει ὅτι εἰς τὴν ἀνάκλησιν ταύτην τῶν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ὑπαγορευθέντων ἀντιθρησκευτικῶν μέτρων παρώρμησαν αὐτὸν αἱ μεγάλαι συμφοραί, αἵτινες ἀπ' ἀρχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατέτρυχον τὸν λαόν. Τὸ αἰτιολογικὸν τοῦτο, ἢ μᾶλλον ἡ εὔγλωτος αὕτη ἔκθεσις τῶν δημοσίων συμφορῶν παρρησίᾳ καὶ εἰλικρινῶς ὑπὸ τοῦ ἀγωνιῶντος ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ὁμολογουμένη, δὲν εἶναι ἄμοιρον μεγαλείου· ὁ αὐτοκράτωρ φαίνεται εἰσέτι ἐλπίζων διὰ τῆς καταργήσεως τῶν διαταγμάτων τοῦ Νικηφόρου εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν θεομηνιῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀσεβῶν ἐκείνων νόμων κατελυμήναντο τὸ κράτος.

« Ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν, ἀνακράζει ὁ βασιλεύς, ἤκουσε βεβαιούμενον ὑπὸ πολλῶν ὁσίων ἀνδρῶν ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρεψάντων καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων σεβαστῶν προσώπων ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ προκατόχου ἡμῶν κυροῦ Νικηφόρου ἐκδοθέντες νόμοι περὶ τῶν ἱερῶν μοναστηρίων καὶ τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων ἐγένοντο ἡ ἀφορμὴ καὶ ἀρχὴ τῶν δεινοπαθημάτων, ὑφ' ὧν κατατρύχεται

[1]) Zachariae V. Lingenthal, Jus Creco-romanum Τόμ. Γ'. Mortreuil, ἔ. ἀ. Τόμ. Β'. σελ. 357.

[2]) Καὶ οὐχὶ 987, ὡς ἐσφαλμένως λέγει ὁ Mortreuil.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νῦν ἡ αὐτοκρατορία, τῆς γενικῆς πάντων καταστροφῆς καὶ διαταράξεως· τοῦτο δὲ διότι οἱ νόμοι οὗτοι ἦσαν προσβολὴ καὶ ὕβρις οὐ μόνον κατὰ τῶν εὐσεβεστάτων μοναστηρίων καὶ τῶν εὐαγῶν τούτων ἱδρυμάτων, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ πεῖρα δὲ ἡμῶν αὐτῶν ἔπεισεν ἡμᾶς περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῶν διαβεβαιώσεων τούτων, διότι, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐτέθησαν ἐν ἰσχύι οἱ νόμοι οὗτοι, οὔτε κἂν μίαν ὥραν εὐτυχίας μέχρι τῆς σήμερον ἔχομεν, τοὐναντίον δὲ οὐδεμία ὑπάρχει συμφορά, ἣν δὲν ὑπέστημεν. Τούτου ἕνεκα διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου, φέροντος τὴν ἰδιόχειρον ἡμῶν ὑπογραφήν, κηρύσσομεν κατηργημένους ἀπὸ τῆς σήμερον τοὺς εἰρημένους κανονισμούς, καὶ διατάσσομεν ὅπως μὴ ἔχωσι τοῦ λοιποῦ ἰσχὺν νόμου, ἐπανάγομεν δὲ τὰς διατάξεις, τὰς δικαίως ἅμα καὶ εὐσεβῶς ἐκδοθείσας ὑπὸ τοῦ πάππου ἡμῶν Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, ὑπὸ τῶν προκατόχων αὐτοῦ καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ προπάτορος ἡμῶν[1]) περὶ τῶν ἱερῶν τούτων μοναστηρίων καὶ τῶν λοιπῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων[2]). Καὶ ὅπως μηδεὶς ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ αὐθεντικοῦ τοῦ διατάγματος τούτου, ὑπεγράψαμεν ἰδιοχείρως καὶ ἐσφραγίσαμεν τοῦτο διὰ τοῦ ἡμετέρου χρυσοβούλλου».

Γινώσκομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, θέλων ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν πατριάρχην Πολύευκτον, εἶχε καταργήσει τὸ πρῶτον τὰς πολυκρότους διατάξεις τοῦ προκατόχου αὐτοῦ κατὰ τῆς ὑπερβαλλούσης αὐξήσεως τῶν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων. Ἐπειδὴ δὲ βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον καταργοῦντα αὐτὰς καὶ δεύτερον κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 988, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αἱ δυσμενεῖς αὗται πρὸς τὸν κλῆρον διατά-

[1]) Βασιλείου τοῦ Α' ἢ τοῦ Μακεδόνος.

[2]) Ἐπετράπη ἄρα ἔκτοτε, λέγει ὁ **Mortreuil**, ἡ ἵδρυσις νέων μοναστηρίων, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τῆς νέας ταύτης ἀδείας κάτοικοί τινες τῶν ἀγρῶν εἶχον ἀνεγείρει εὐκτηρίους οἴκους ὀνομασθέντας μοναστήρια καὶ ὅτι ἐπίσκοποί τινες ἐξ ἀκαίρου ζήλου κατέλαβον τοὺς οἴκους τούτους. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ δι' ἄλλης Νεαρᾶς, ἧς μὴ περισωθείσης ἀνευρίσκομεν τὴν ἀνάλυσιν παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀπέδωκε τοὺς οἴκους τούτους εἰς τοὺς χωρικούς, ἐκτὸς μόνον ἐὰν οἱ ἔν τινι αὐτῶν διαιτώμενοι μοναχοὶ συνεποσοῦντο τοὐλάχιστον εἰς ὀγδοήκοντα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξεις ἐτέθησαν καὶ πάλιν ἐν ἰσχύι, καὶ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Παρακοιμωμένου Βασιλείου, ὅτε διώκει τὰ τοῦ κράτους ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ [1]) καὶ περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ὃν περιέβαλλεν ὡς ἀνταγωνιστὴν αὐτοῦ ἡ πατριαρχικὴ μερίς, νὰ προσεταιρισθῇ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν καὶ νὰ προσχωρήσῃ εἰς πάντας τοὺς ὅρους, οὓς ἠθέλησεν ἐκεῖνος νὰ ἐπιβάλῃ. Τοιούτους εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ εὐνούχου ἐπιβάλλλων ὅρους ὁ Βάρδας, πρὸ παντὸς βεβαίως ἠθέλε νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τοῦ δολοφονηθέντος θείου αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ὅπως ἀποκατασταθῶσι πανταχοῦ οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντες νόμοι. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ἔτι μᾶλλον πόσον ἀπελπιστικῶς ἀνεπαρκεῖς εἰσιν αἱ πληροφορίαι ἡμῶν περὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β'.

Δὲν θὰ παρατείνωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν λόγον περὶ τῶν ἐν τῷ πολυτίμῳ τούτῳ ἐγγράφῳ περιεχομένων διατάξεων· θέλομεν μόνον νὰ ἐξετάσωμεν νῦν τὴν κραυγὴν τῆς ἐπισήμου, οὕτως εἰπεῖν, ἀγωνίας τοῦ νεαροῦ τούτου ἄνακτος, ὅστις ἐγένετο ἐν τούτοις ὁ ἐνεργητικώτατος τῶν βασιλέων. Ποία ἀδιάλειπτος σειρὰ δημοσίων συμφορῶν ἀπῃτεῖτο ὅπως ἀνήρ, οἷος ὁ Βασίλειος τοιαύτην ἐξενέγκῃ ὁμολογίαν! Ἡ κραυγὴ αὕτη τοῦ ἄλγους εἶναι ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν δεινοπαθημάτων δωδεκαετοῦς βασιλείας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ· συγκεφαλαιοῦνται ἐν ταύτῃ οἱ ἐμφύλιοι κατὰ Σκληροῦ καὶ Βάρδα Φωκᾶ πόλεμοι, οἱ πόλεμοι κατὰ Βουλγάρων ἀκαμάτως ἐπωφελουμένων τὰς ἐσωτερικὰς ταύτας ταραχὰς τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ παρὰ τὰς Πύλας τοῦ Τραϊανοῦ μεγάλη ἧττα, αἱ χαλεπαὶ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐκστρατεῖαι, ἡ ὀσημέραι ἀπειλητικωτέρα ἔχθρα τῶν Ρώσων, οἱ φόβοι περὶ τῶν ἰταλικῶν θεμάτων ἀπειλουμένων ἅμα ὑπό τε τοῦ Ἐμίρου τῆς Σικελίας καὶ ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος, μυρίαι ἄλλαι συμφοραὶ συναφεῖς πρὸς ταύτας, ὁ αὐχμός, ἡ σιτοδεία, ὁ λιμός! Αἱ τοιαῦται συμφοραὶ καὶ τότε καὶ κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἐξάρσεως τοῦ

[1]) Gfroerer ἔ. ἀ. Τ. Γ' σελ. 93.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θρησκευτικοῦ ζήλου, ἣν ἐπάγεται ἡ θεομηνία, ἄγουσιν ἡγεμόνας τε καὶ λαοὺς εἰς τὸ νὰ εἰρηνεύωσι πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ νὰ ἐξιλεῶσι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, προστρέχοντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πληροῦντες αὐτὴν εὐεργεσιῶν· διὰ παντὸς χρόνου οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ καὶ πάντες οἱ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνεδείχθησαν ἀπαραμίλλως ἱκανοὶ εἰς τὴν δεξιὰν ἐκμετάλλευσιν τῶν περιστάσεων τούτων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐπιρροῆς ἢ τῶν προνομίων, ἅπερ ἔτυχε ν' ἀπολέσωσιν ἐν αἰσιωτέροις καιροῖς.

Μίαν ἔτι ἀπόδειξιν τῶν ἀπηνῶν περιπλοκῶν, αἵτινες κατέτρυχον τότε τὴν κυβέρνησιν τοῦ βασιλέως Βασιλείου, παρέχει ἡμῖν ἡ πρὸς τὸν Χαλίφην τῆς Αἰγύπτου στάσις αὐτοῦ. Ὁ Ἀβοὺλ Μαχασὲν καὶ ὁ Ἔλ Ἀϊνί, ἄραβες συγγραφεῖς τοῦ ιέ' αἰῶνος, ἀφηγοῦνται ὅτι ἐν ἔτει τῆς Ἐγίρας 377 (διήκοντι ἀπὸ τῆς 3 Μαΐου 987 μέχρι 20 ἀπριλίου 988), πιθανῶς δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου, ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης ἀγωνίας τοῦ Βασιλείου, ὁ Χαλίφης Ἔλ Ἀζίζ, ἐπιθυμῶν, φαίνεται, νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν χαλεπωτάτην ταύτην κατάστασιν τοῦ αἰωνίου αὐτοῦ ἐχθροῦ, ἐξώπλισεν ἐν Αἰγύπτῳ στόλον πρὸς δῄωσιν τῶν παραλίων τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, τοῦ δὲ στόλου τούτου πυρποληθέντος, πλεῖστοι ἐγένοντο ὕποπτοι ἐπὶ διαπράξει τοῦ ἐγκλήματος τούτου ἐκ κακοβουλίας [1]). Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐπισυνάπτουσιν οἱ δύο χρονογράφοι, πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων ἀφίκοντο διὰ θαλάσσης εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ [2]), ὅθεν μετέβησαν εἰς Κάϊρον κομισταὶ δώρων πρὸς τὸν Χαλίφην καὶ προτάσεων εἰρήνης [3]). Ὁ Ἔλ Ἀζίζ, εὐμενῶς ἀποδεξάμενος τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ βασιλέως, προέβαλε βαρυτάτους ὅρους, οἵτινες ἐγένοντο πάντες δεκτοὶ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν πρεσβευτῶν. Ὑπεχρεώθησαν μεταξὺ ἄλλων ν' ἀπελευ-

[1]) Φρονῶ ὅτι ἐν τέλει τῆς ἀφηγήσεως ταύτης ὑπάρχει σύγχυσίς τις μετὰ τῆς πυρπολήσεως τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, ἤτοι τῷ 996.

[2]) Ἰόππην ἢ Ἀσκάλωνα.

[3]) Μόνος ὁ Ἀϊνὶ λέγει ὅτι ἐκόμιζον καὶ χρήματα πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θερώσωσι πασσυδεὶ τοὺς καθ' ἅπασαν τὴν αὐτοκρατορίαν κρατουμένους μουσουλμάνους αἰχμαλώτους, νὰ ἐπιτραπῇ ὅπως ἀπαγγέλλωσι τὸ ὄνομα τοῦ Χαλίφου κατὰ τὴν ἐπίσημον τῆς παρασκευῆς προσευχὴν ἐν τῷ τεμένει τῆς Κων)πόλεως [1]), ν' ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ εἰς Κάϊρον μεταφορὰ πασῶν τῶν πραγματειῶν, ὅσας τυχὸν ἤθελεν ἐπιθυμήσει ὁ Χαλίφης, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ν' ἀρθῶσι πᾶσαι αἱ ἀπαγορεύσεις, αἱ παρεμβαλλόμεναι εἰς τὸ μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἐμπόριον τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας».

Αἱ περίεργοι αὗται λεπτομέρειαι, καίπερ παρασιωπώμεναι ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ἱστορικῶν καὶ μόνον ὑπὸ μεταγενεστέρων χρονογράφων ἀναφερόμεναι, φαίνονται ἀληθεῖς [2]), ἀποτελοῦσι δὲ τρανὸν τεκμήριον τῆς ἀγωνίας, ἐν ᾗ διετέλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Βασίλειος, ἀφοῦ ὁ ὑπερήφανος ἐκεῖνος βασιλεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ ἐξαιτήσηται παρὰ τοῦ Χαλίχου ἀναχωχὴν ἀντὶ πάσης θυσίας καὶ ὑπὸ ταπεινωτικωτάτους ὅρους, ὅπως δυνηθῇ βεβαίως νὰ μεταχειρισθῇ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς κατασύντριψιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Ἦν ἀκριβῶς ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἀπέστελλεν ἄλλην πρεσβείαν εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Ρῶς, ἐξαιτούμενος τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ἐπικουρίαν, καὶ ἐξέπεμψεν εἰς Τραπεζοῦντα τὸν Ταρωνίτην πρὸς ὀργάνωσιν ἀντιπερισπασμοῦ κατὰ τὰ νῶτα τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀποστάτου.

Ὁ κυριώτατος σκοπὸς τῆς εἰς Κάϊρον ἀποσταλείσης πρεσβείας ἦτο ὁ φυσικώτατος πόθος τοῦ νὰ ἐξασφαλισθῇ κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῶν αἰγυπτιακῶν στόλων, ἥτις ἠδύνατο τὰ μέγιστα νὰ δεινώσῃ τὴν ἤδη κινδυνωδεστάτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἴσως δὲ καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ προλάβῃ συμμαχίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ μετὰ τοῦ Χαλίφου. Βεβαίως ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ὑποστῶσι προσωρινῶς πάντας τοὺς ταπεινωτικοὺς ὅρους καὶ νὰ ἐπιτρέψωσι

[1]) Γνωστὸν ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐπισήμῳ προσευχῇ τῆς παρασκευῆς μνημόνευσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Χαλίφου ἦν ἐκ τῶν κυριωτέρων προσόντων τῆς ὑπερτάτης αὐτοῦ ἐξουσίας.

[2]) Ἴδε Ῥόζεν Ἐ. ἀ. σημείωσιν 158 καὶ μάλιστα τὸ τέλος αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάλιστα τὴν ἐν τῷ τεμένει τῆς Κων)πόλεως ἐπίσημον προσευχὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Χαλίφου, ἀφοῦ διὰ τοῦ γεγονότος τούτου ἀνεγνώριζον ἐπισήμως τὸν Φατιμίτην τοῦ Καΐρου ὡς παγκόσμιον ἀρχηγόν, τοῦθ' ὅπερ καιριωτάτην διὰ τὸν Ἔλ Ἀζίζ εἶχε σημασίαν.

Πολλῶν ἴσως θὰ κινήσῃ τὴν ἀπορίαν ἡ ὕπαρξις μουσουλμανικοῦ τεμένους ἐν τῇ πόλει τῶν φιλοχρίστων βασιλέων, ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ἣν ἐπροστάτευεν ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος! Καὶ ὅμως εἶνε γνωστότατον ἱστορικὸν γεγονός. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀνάγει τὴν πρώτην ἵδρυσιν τοῦ τεμένους τούτου εἰς τὸ ἔτος 717, ὅτε ἡ βυζαντινὴ πρωτεύουσα ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τοῦ Μοσλεμᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀβδὲλ Μελίκ, ἀπαιτήσαντος τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ. Ὁ ἄραψ συγγραφεὺς Μοκαδδασύ, ἐπικυρῶν τὸ γεγονὸς τοῦτο, λέγει ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο ἔκειτο ὄπισθεν τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ ἀπέναντι τοῦ Μεγάλου Παλατίου καὶ ὅτι «ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ νικηφόρου μουσουλμάνου ἀρχηγοῦ εἰς τὸν σκύλλον τῶν Ἑλλήνων». Οἱ ἐν Κων)πόλει σαρακηνοὶ Ἐμίραι διητῶντο ἐν τοῖς ἐξαρτήμασι τοῦ τεμένους [1]).

Ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κων)πόλεως ἐξελισσόμενον μέγα δρᾶμα. Τελευτῶντος τοῦ ἔτους 988, ἴσως δὲ καὶ ἀρχομένου τοῦ ἐπιόντος, ἀφίκετο τέλος εἰς τὴν ἐναγωνίως ἀναμένουσαν μεγάλην πρωτεύουσαν ἡ περιπόθητος ἐπικουρία τῶν ἑξακισχιλίων Ῥώσων, τοῦ Βλαδιμήρου εἴτε συνοδεύσαντος τοὺς ὁπλίτας αὐτοῦ, εἴτε διαμείναντος ἐν Κιέβῳ. Ἡ ἐπικουρία αὕτη ἦν ἡ ἀπολύτρωσις, ἡ σωτηρία. Εὐθὺς ὡς ἐκ θαύματος τὰ

[1]) Τῷ 1049 ἢ 1050 ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος πρὸς ἐξευμένισιν τοῦ Σελδζουκίδου Τογροὺλ βέη διέταξε νὰ ἐπισκευασθῇ τὸ ἐν Κων)πόλει τέμενος. Τῷ 1189 ὁ Σουλτάνος, ἀποστείλας πρεσβείαν εἰς Κων)πολιν πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φρεδερίκου τοῦ Πυρρογενείου, συναπέστειλεν ἕνα χατὶπ ἢ ἱεροκήρυκα, ἕνα ἄμβωνα κα πλείστους ἀναγνώστας τοῦ Κορανίου καὶ μουεζίνας. Τὴν ἡμέραν τῆς εἰσόδου τῆς πρεσβείας, «ἡμέραν ἀξιομνημόνευτον», λέγει ὁ πρεσβευτὴς ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, ὁ χατὶπ ἀνέβη εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ ἐνώπιον πλήθους μουσουλμάνων ἐμπόρων ἐγκατεστημένων ἐν Κων)πόλει εἶπεν ἐν μεγάλῃ πομπῇ τὴν ἐπίσημον προσευχὴν ἐν ὀνόματι τοῦ ἀββασίδου χαλίφου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πράγματα μετεβλήθησαν· ἡ Κων)πολις ἔβλεπε μετ' ἐξάλλου χαρᾶς εἰσερχομένους ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς τοὺς περιωνύμους βαράγγους μαχητάς, οἵτινες πρὸ ἑκκαίδεκα ἐτῶν μικροῦ δεῖν κατέστρεφον τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ πεισματωδέστατα ἀντέστησαν εἰς τὰς ἐρρωμένας ἐπιθέσεις τῶν Ἀθανάτων τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ.

Αἱ μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου διαπραγματεύσεις, αἵτινες συμπεριελάμβανον πάντα τὰ σοβαρώτατα ζητήματα τοῦ πανδημεὶ ἐκχριστιανισμοῦ τοῦ ῥωσσικοῦ λαοῦ, τοῦ μετὰ Πορφυρογεννήτου δεσποίνης γάμου τοῦ ἡγεμόνος, τῶν ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου εἰς τοὺς γυκαικαδέλφους αὐτοῦ χορηγητέων στρατιωτικῶν ἐπικουριῶν, πολὺν πιθανῶς κατηνάλωσαν χρόνον, ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 987, ὅτε ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς βαθμὸν ἐπίφοβον. Πιθανὸν εἶναι ὅτι, καθ' ἅπασαν ταύτην τὴν περίοδον τῆς ἐναγωνίου προσδοκίας, ὁ Βασίλειος, ἐστερημένος σχεδὸν στρατευμάτων, πλὴν ὀλίγων σωμάτων τῆς φρουρᾶς, περιωρίσθη κατ' ἀνάγκην εἰς ἁπλῆν ἄμυναν ἀπέναντι τοῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας ἐσκηνωμένου ἀποστατικοῦ στρατοῦ. Καὶ ὅμως ὁ στρατὸς οὗτος δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκτεθῇ εἰς ἔφοδον κατὰ τῆς μεγάλης πρωτευούσης καὶ νὰ συνάψῃ μάχας ὁδῶν καὶ ἀγυιῶν πρὸς τοὺς ἀπειροπληθεῖς πολιτικοὺς αὐτῆς ὑπερασπιστάς. Βραδύτερον μόλις, κατὰ τὸν χαλεπὸν ἐκεῖνον χειμῶνα, πιθανῶς δὲ κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας τοῦ 989, ὁ Βασίλειος, λαβὼν τέλος τὴν περιπόθητον ἐπικουρίαν, καὶ ἀφοῦ προηγουμένως, ὡς ῥητῶς βεβαιοῖ ὁ Σκυλίτσης, «πολλὰ παρακαλέσας τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐν Χρυσοπόλει ἐσκηνωμένης ἀποστατικῆς στρατιᾶς Καλοκυρὸν Δελφινᾶν ἐπαναστῆναι ταύτης οὐκ ἔπειθεν», ἔκρινε τέλος ὅτι ἠδύνατο νὰ μετατρέψῃ τὴν ἄμυναν εἰς ἐπίθεσιν. Γινώσκομεν δ' ἐκ τοῦ Γιαχγιᾶ ὅτι ἐξέπεμψε ταὐτοχρόνως εἰς Τραπεζοῦντα διὰ θαλάσσης, καθὸ διακοπείσης τῆς διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας, τὸν μάγιστρον Ταρωνίτην πρὸς ἄθροισιν στρατευμάτων καὶ ἀπόπειραν ἀντιπερισπασμοῦ κατὰ τὰ νῶτα τῶν ἀποστατικῶν στρατευμάτων. Καὶ ὄντως ὁ ἀρμένιος οὗτος εὐπατρίδης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ταρών, ὅστις ἐτάχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως, ἐνδεδειγμένος ἦν διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην κατὰ τὰς εἰρημένας χώρας.

Τὸν Βασίλειον καθ' ἅπασαν ταύτην τὴν ἀτελεύτητον τῆς ἀγωνίας περίοδον τὰ μάλιστα βεβαίως ἐνεθάρρυνεν ἡ γενναία στάσις τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις φαίνεται ἐπιβαλὼν σεβασμὸν εἰς τὰ στρατεύματα τῆς Ἀσίας. Πάντες οἱ ἀστικοὶ ἐκεῖνοι πληθυσμοὶ ἦσαν καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον οὐσιωδῶς δυναστικοί· εἰρήσεται δὲ πορρωτέρω ὅτι καὶ οἱ τῆς Ἀβύδου κάτοικοι ἀνδρείως τῆς πόλεως αὐτῶν ὑπερεμάχησαν κατὰ τῶν πολιορκητικῶν στρατευμάτων τοῦ ἀποστάτου.

Ἐν μεγίστῃ μυστικότητι τὰ μεταγωγικὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου μετήνεγκον νύκτωρ σύμπαν τὸ ῥωσσικὸν σῶμα μετὰ τῶν μισθοφόρων καὶ πάντων τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ὅσα ὑπελείποντο διαθέσιμα [1]), εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν. Τὸ ἐπιστρατεῦσαν σῶμα συνώδευσεν ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, παρῆν δ' ἴσως προεξάρχων τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ καὶ ὁ Βλαδίμηρος. Ἀγνοοῦμεν ἐν τούτοις ποῦ τῆς βυζαντινῆς παραλίας ἐγένετο ἡ ἀπόβασις, ἀνεπαρκεστάτας ἔχοντες πληροφορίας περὶ τοῦ τέλους τῆς μεγάλης ταύτης στρατιωτικῆς ἀποστασίας.

Ὁ Ψελλός, ὅστις ἐπικυροῖ τὰς περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ ῥωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος πληροφορίας τῶν ἀνατολιτῶν χρονογράφων, ἀφηγεῖται ὅτι οἱ σκύθαι πολεμισταὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βάρδα ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχοντι· οἱ ἀποστάται οὐδόλως ἀνέμενον τὴν ἔφοδον ταύτην καὶ πλεῖστοι τούτων εὐωχοῦντο, καρηβαροῦντες ἐκ τῆς μέθης. Ἐγένοντο δὲ ταῦτα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ φεβρουαρίου ἢ κατὰ τὰς πρώτας τοῦ μαρτίου [2]). Ὁ Ἀκογὶγκ λέγει ὅτι ὁ ὕπαρχος τοῦ Βάρδα εἶχε πή-

[1]) Τά τε ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ δυτικὰ στρατεύματα, λέγει ὁ Ἀκογὶγκ ἔ. ἀ. σελ. 178.

[2]) Ἴδε Βασιλειέβσκη: Ἡ βαραγγορρωσικὴ δρουζίνα ἄρθρ. Α'. σελ. 22. Αἱ χρονογραφίαι τοῦ Muralt δὲν φαίνονται ἀξιόπιστοι. Ὁ κ. Οὐσπένσκη, ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ τοῦ πονήματος τοῦ κ. Ῥόζεν, λέγει ὅτι ἡ μάχη τῆς Χρυσοπόλεως ἐγένετο ἤδη κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξει τὸ κεχαρακωμένον αὐτοῦ στρατόπεδον ἔναντι τῆς πρωτευούσης, οὕτως ὥστε νὰ διακόπτῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς μεγάλης πόλεως καὶ τοῦ Βοσπόρου. Οἱ πελώριοι ῥῶσοι πολεμισταί, κρυβέντες μέχρις ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐποιήσαντο αἴφνης ἔφοδον κατὰ τοῦ στρατοπέδου τούτου, ταυτοχρόνως δὲ τὰ πυρφόρα σκάφη ἐξηκόντιζον τὸ ὑγρὸν πῦρ κατὰ τῆς πρὸς τὴν παραλίαν προσόψεως τοῦ στρατοπέδου· οἱ ἀποστάται, ἐξ ἀπίνης — ἀνοήτως, ὡς λέγει ὁ Σκυλίτσης — καταληφθέντες, ἐξώρμησαν ἐν ἀταξίᾳ κατὰ τῶν ἐπιτεθέντων, ἀλλ' ἦτο ἤδη πολὺ ἀργά· οἱ μὲν τούτων ἀπεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἵτινες ἐξέθορον ὠρυόμενοι ἀπὸ τῶν κρυπτῶν αὐτῶν, οἱ δὲ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ καταστροφὴ ἦν φρικώδης καὶ τελεία, ὡς συμβαίνει κατὰ πάντας τοὺς τοιούτους αἰφνιδιασμούς. Ὁ Σκυλίτσης, ὁ Κεδρηνός, ὁ Ζωναρᾶς λέγουσιν ὅτι οἱ αὐτοκρατορικοὶ ῥᾳδίως τῶν ἐναντίων ἐκράτησαν. Οἱ δύο τῶν ἀποστατῶν ἀρχηγοί, ὁ Καλοκυρὸς Δελφινᾶς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ Νικηφόρος ὁ τυφλός, ὁ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ πηρωθεὶς τὰς ὄψεις, συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν μετὰ τῶν πλείστων δευτερευόντων ἀρχηγῶν, οἵτινες ἀπαχθέντες δέσμιοι πρὸς τὸν νικητὴν ἀνεσκολοπίσθησαν καὶ ἐσταυρώθησαν. Ὁ Καλοκυρὸς Δελφινᾶς ὑπέστη τὴν ἀτιμωτικὴν ταύτην ποινὴν ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ πιστοῦ στρατοῦ, κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου στηθέντος κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἔνθα περ εἶχε τὴν σκηνὴν τεταγμένην, πιθανῶς δὲ διέκρινον τὴν σκηνὴν ταύτην οἱ τῆς πόλεως ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ἐξωστῶν. « Καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συλληφθέντας ἀρχηγούς, λέγουσιν αἱ πηγαί, αἱ ἀνάλογοι πρὸς τὴν εὐθύνην αὐτῶν (αἱ δοκοῦσαι) ἐπεβλήθησαν ποιναί. Μόνος ὁ Νικηφόρος, καθὸ ἐκ τῆς τυφλότητος αὐτοῦ ἀκινδυνώτερος, ἀπαλλαγεὶς ἄλλης ποινῆς ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς (φρουρᾷ παρεδόθη)».

τὸ θέρος πιθανῶς τοῦ 988 καὶ ὅτι πολλοὶ παρῆλθον μῆνες μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἐν Ἀβύδῳ Τὴν αὐτὴν ἔχει γνώμην καὶ ὁ βαρῶνος Ῥόζεν. Ὁ δὲ Ἀκογίγκ (Κεφ. ΚΣΤ'.), ὁμιλῶ. περὶ τῆς ἐν Ἀβύδῳ μάχης, λέγει· «Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην, ἥτις ἐθεωρήθη ἐν Κων)πόλει ὡς περιφανὲς θαῦμα καὶ ἔξαλλον προὐκάλεσε χαράν, μετὰ τὰς φοβερὰς ποινὰς τὰς ἐπιβληθείσας πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ καταπτόησιν τῶν ὑπολειπομένων ἀποστατῶν, ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ὑπέστρεψεν εἰς τὸ ἱερὸν Παλάτιον ὅπως παρασκευάσῃ τὰ τῆς ἐσχάτης κατὰ τοῦ ἅρπαγος ἐπιθέσεως. Ὁ δὲ Φωκᾶς, ὅστις ἐστρατοπέδευε πιθανῶς μικρὸν ὄπισθεν μετὰ τῆς ἐφεδρείας, ἴσως δὲ ἐν Νικαίᾳ, οὐδόλως ἐφάνη ἀπενθαρρυνθεὶς ἐκ τῶν ἀπαισίων τούτων δι' αὐτὸν εἰδήσεων. Ὁ Ἀκογίγκ, ὅστις ἀρίστας ἔχει πληροφορίας περὶ τῶν κατὰ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ,ἀφηγεῖται ὅτι,ἅμα τῇ ἀπωλείᾳ τῆς πρώτης ταύτης μάχης, ἀπέλυσεν εὐθὺς πάντα τὰ τῆς Γεωργίας ἐπικουρικὰ αὐτοῦ σώματα· ὅπως δὲ στερηθῇ ὁ ἅρπαξ τῶν κρατίστων καὶ μάλιστα ἀφωσιωμένων στρατιωτῶν αὐτοῦ, θὰ ἐξηναγκάσθη βεβαίως ὑπὸ σοβαροῦ τινος λόγου, περὶ οὗ διαφωτίζει ἡμᾶς καὶ αὖθις ὁ Γιαχγιᾶ.

Εἴδομεν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀποστείλῃ τὸν Ταρωνίτην εἰς Τραπεζοῦντα ὅπως ἀποπειραθῇ κατὰ τὰ νῶτα τοῦ ἀποστατικοῦ στρατοῦ ἀντιπερισπασμόν, ὅστις ἔμελλε νὰ διεξαχθῇ κατ' ἀνάγκην ἐν ταῖς περὶ τὴν Γεωργίαν χώραις. Ἀκριβῶς δέ, ὅπως ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀντιπάλου, ὁ Φωκᾶς περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀπολύσῃ τοὺς κρατίστους αὐτοῦ στρατιώτας καὶ ν' ἀποπέμψῃ αὐτοὺς οἴκαδε πρὸς ἄμυναν τῶν ἑστιῶν αὐτῶν. Ἀθροίσας δὲ πάντα τὰ ὑπολειπόμενα αὐτῷ στρατεύματα, ἐλθὼν ἠνώθη πρὸ τῆς Ἀβύδου μετὰ τοῦ ἄλλου αὐτοῦ ὑπάρχου Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, ἀπόφασιν ἔχων νὰ κυριεύσῃ πρὸ παντὸς τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν, ἧς ἡ κατοχὴ ἀπαραίτητος ἦν αὐτῷ ὅπως καταβάλῃ διὰ τοῦ λιμοῦ τὴν πρωτεύουσαν, ἣν δὲν ἴσχυσε νὰ ὑποτάξῃ διὰ τῶν ὅπλων. Ἐντεῦθεν ἤλπιζεν ὅτι θὰ μετέφερε βραδύτερον τὸν πόλεμον πέραν τῶν πορθμῶν εἰς τὰ θέματα τῆς Εὐρώπης, ἕτοιμος ἤδη ἴσως εἰς πᾶσαν προδοσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν μετὰ τοῦ βουλγάρου βασιλέως συμμαχίαν [1]).

[1]) Ὑπομιμνήσκω ὅτι παρακολουθῶ ἐνταῦθα Λέοντα τον Διάκονον, κρείττονας ἔχοντα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ τῆς Ἀβύδου πολιορκία συντονώτατα ὑπὸ τοῦ ἀποστατικοῦ στρατοῦ ἐπεδιώχθη. Οἱ περὶ τὸν Φωκᾶν ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐκυρίευον τὸ φρούριον πρὶν ἢ ὁ Βασίλειος συμπληρώσῃ τὴν ὀργάνωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἐκστρατείας· ἀλλ' οἱ κάτοικοι, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ὑπολειφθέντων ἐν τῇ πόλει ὀλιγίστων πιστῶν στρατευμάτων, ἀντέστησαν οὐχ ἧττον γενναίως, ὁ δὲ δρουγγάριος Κυριακός, ἐκ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, ἀποσταλεὶς πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀνερρίπιζε τὸ θάρρος αὐτῶν.

Ὁ ἀκάματος Βασίλειος, μόλις ἀπαλλαγεὶς τῆς πρώτης ἐκείνης στρατιᾶς, ἥτις τοσοῦτον δεινῶς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ ἠπείλησε, συντόνως τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐσυνέχισε. Καὶ πρῶτον ἐξαπέστειλε μετὰ τῆς πρωτοπορείας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, οὗ τὸ ὄνομα ὡς ἀρχηγοῦ ἐκστρατείας μόνην τὴν φορὰν ταύτην καθ' ἅπαντα τὸν μακρὸν αὐτοῦ βίον ἀναφέρεται· ταχέως δ' ἠκολούθησεν αὐτῷ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἄγων τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ στρατοῦ, ἣν ἀπήρτιζον καὶ τότε οἱ Ρῶσοι τοῦ Βλαδιμήρου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ Ψελλοῦ λέγοντος ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα στρατεύματα μεθ' ἑαυτοῦ.

Μετὰ τοῦ στρατοῦ λοιπὸν τούτου, μετὰ τῶν μισθοφόρων ἐκείνων τοῦ βορρᾶ, μετὰ τοῦ πιστοῦ στόλου τῶν πυρφόρων σκαφῶν, ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἀπέβη καὶ δεύτερον εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν, ἀλλὰ πολλῷ δυτικώτερον, περὶ τὴν Λάμψακον, καὶ ἔπηξε τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν χρυσοπόρφυρον αὐτοῦ σημαίαν ἔναντι τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἅρπαγος. Πᾶσαι αἱ διαθέσιμοι τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας στρατιωτικαὶ δυνάμεις, πιστά τε στρατεύματα καὶ ἀποστατικά, ἦσαν ἐκεῖ ἀντιμέτωποι [1]). Αἱ παρασκευαὶ τοῦ τελι-

βεβαίως πληροφορίας. Ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνός, μὴ ἀναφέροντες τὸν Λέοντα Μελισσηνόν, λέγουσιν ὅτι ὁ Βάρδας Φωκᾶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἦν παρὰ τὴν Ἄβυδον καὶ ὅτι διῴκει αὐτοπροσώπως τὴν ἐκεῖ ἀποστατικὴν στρατιάν.

[1]) Ἐν τούτοις ὁ ἀρμένιος ἱστορικὸς Ἀρισδαγκὲς ὁ ἐκ Λασδιδὲρδ λέγει ὅτι ὁ Βασίλειος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔχῃ μεθ' ἑαυτοῦ πλέον τῶν τετρακισχιλίων ἀνδρῶν!, ἀριθμῶν πιθανῶς μόνους τοὺς ρώσους πολεμιστάς· ὁ Φωκᾶς, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ἡγεῖτο πολλῷ πλειόνων στρατευμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοῦ τούτου ἀγῶνος πολλούς, ὡς εἶπον, κατηνάλωσαν μῆνας, εἶχε δ' ἐπιστῆ τὸ ἔαρ τοῦ 989. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Ἀβύδου, πείσμονα εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀντίστασιν ἀντιτάξαντες, ἔδωκαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καιρόν, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ σωτηρία αὐτῆς.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἀφεὶς πρὸ τῆς Ἀβύδου μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, προέβη εἰς ὑπάντησιν τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ δυνάμεων· πάνδημος ἦν ἡ ὥρα, ἡ τύχη τῆς αὐτοκρατορίας ἐκρίνετο.

Ἐπί τινας ἡμέρας φαίνεται ὅτι οἱ δύο στρατοὶ ἔμειναν ἔναντι ἀλλήλων ἀπρακτοῦντες. Καθ' ἑκάστην πρωΐαν ὁ βασιλεὺς ἐξετέλει κινήσεις τοῦ στρατοῦ ἐπιζητῶν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· τέλος ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν, ἥτις ἦν ἡ τῆς παρασκευῆς 12 πρὸς τὸ σάββατον 13 Ἀπριλίου [1]), ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιτολῆς βορείου σέλαος, καταπλήξαντος τὰ πνεύματα καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν, ὁ Βασίλειος, παρασκευάσας λάθρα τὰ πάντα, διέταξε τὸ μὲν πλεῖστον τοῦ στρατοῦ νὰ ἐξελιχθῇ ἐν σιωπῇ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ὑπολειπομένων προήλαυνεν πρὸς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον. Ἡλίου ἀνίσχοντος, οἱ τοῦ πρώτου σώματος βασιλικοὶ κατώρθωσαν νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἐν ἀκαρεῖ δὲ ἅπας αὐτοῦ ὁ στόλος εἰς εὐρεῖαν μετεβλήθη κάμινον. Καθ' ἣν δὲ ὥραν αἱ πρῶται φλόγες τῆς πυρᾶς ἐδίδουν αὐτοῖς τὸ σύνθημα, οἱ τῆς δευτέρας φάλαγγος στρατιῶται, ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοπροσώπως ἀγόμενοι, ἐπιπίπτουσι πανταχόθεν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος κατὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας· τὰ ἀποστατικὰ στρατεύματα φαίνεται ὅτι καὶ τὴν φορὰν ταύτην κατελήφθησαν ἐξ ἀπίνης καὶ ἐν πλήρει ἠρεμίᾳ κατὰ τὸ ἐωθινὸν γεῦμα· φοβερὰ ἐκ τούτου ἡ τροπὴ ἐγένετο, τῶν μὲν φονευομένων, τῶν δ' αἰχμαλωτιζομένων, πλείστων δὲ φευγόντων διὰ τῶν ἀγρῶν.

[1]) Τὴν ἀκριβῆ ταύτην ἡμερομηνίαν παρέχει ἡμῖν καὶ πάλιν ὁ Γιαχγιᾶ. Ὁ Ἐλμακὶν λέγει ὅτι ἡ μάχη ἐγένετο τῇ 10, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς μουχαρρὲμ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 379.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τούτοις ὁ Βάρδας Φωκᾶς, μείζων ἑαυτοῦ ἐν τοῖς κινδύνοις ἀναδεικνύμενος προσεπάθησε ν' ἀνασυντάξῃ τὰ διασκορπισθέντα αὐτοῦ στρατεύματα. Γενικὴ παρασκευάζεται σύρραξις, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Φωκᾶς διώκουν αὐτοπροσώπως. Ὁ βασιλεὺς ἀνδρωθεὶς ἤρξατο ἤδη γενειοφορῶν, κατὰ τὸν Ψελλόν, ἦν δὲ παρ' αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, θώρακα φέρων καὶ μακρὸν κραδαίνων δόρυ. Τότε ἐπισυνέβη ἔκτακτόν τι γεγονός. Ἰδὼν ὁ Φωκᾶς πόρρωθεν τὸν βασιλέα τῇδε κακεῖσε καθιππαζόμενον καὶ τὰς τῶν οἰκείων διακοσμοῦντα τάξεις καὶ παραθαρρύνοντα, ὑπὸ μανιώδους κατελήχθη ὀργῆς. «Πρὸς ἑαυτὸν δὲ λογισάμενος, λέγει ὁ χρονογράφος, ὡς εἰ τούτου ἐπιτυχὴς γένηται, ῥᾷον ἂν καὶ τοὺς λοιποὺς καταγωνιεῖται, καὶ τοῦ ζῆν ἀγεννῶς τὸ γενναίως ἀποθανεῖν εὐμενῶς προκρίνας, τὸν ἵππον μυωπίσας ραγδαίως ἵκετο κατ' αὐτοῦ», θέλων ἴσως νὰ προκαλέσῃ αὐτὸν εἰς μονομαχίαν. Τὰ τῆς σκηνῆς ταύτης ὁ Ψελλὸς ἀφηγεῖται ὡς ἑπομένως· «Οἱ στρατοὶ ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς μάχην, ὁ μὲν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν παραλίαν, ὁ δὲ τῶν ἀποστατῶν μικρὸν ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, εὐρὺς δὲ χῶρος αὐτοὺς ἀπεχώριζεν. Ὁ Βάρδας ἐφαίνετο ὡσεὶ ὑπὸ ἰλίγγου καταληφθείς, ὠχρίασε καὶ ἦτο ἀλλοφρονῶν. Ὡς εἰ ἔλαβε τὴν ἀμετάκλητον ἀπόφασιν ἐλευθέραν ν' ἀφήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν ἄστατον τύχην, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὰς ἰδιοτροπίας αὐτῆς, ἐκώφευεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν οἰωνοσκόπων, οἵτινες ἀπεῖργον αὐτὸν τοῦ μάχεσθαι, τῶν θυμάτων αὐτοῖς τοῦτο διασαφησάντων. Καὶ ὅμως δὲν ἔλειψαν οἱ ἀπαίσιοι οἰωνοί· μόλις ἵππευσε, κατέπεσεν ὁ ἵππος αὐτοῦ, ἕτερος δέ τις προσαχθεὶς αὐτῷ ἔπεσεν ἐπίσης μετά τινα βήματα. Τρίτου ἐπιβὰς ἵππου, εὐθὺς ὡς εἶδε καὶ πάλιν τοὺς βασιλεῖς, ἐσκίρτησε πρὸ τῆς τάφρου τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀνειμένας τὰς ἡνίας ἀφεὶς καὶ σφοδρῶς τὸν ἵππον μυωπίσας ὥρμησε μετ' ἀπεριγράπτου ῥώμης κατὰ τῶν τάξεων τῶν πολεμίων. Σῶμα γεωργιανῶν (ἰβήρων) πεζῶν, εἰς οὓς ἔδωκε τὸ σύνθημα, ἠκολούθουν αὐτῷ, ἔκπαγλοι πάντες, ἀπαράμιλλοι τὴν ἀνδρείαν, ἀκατάσχετοι τὴν ὁρμήν, πάντες ἀκρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βῶς τοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος, μάλλινα ἐνδεδυμένοι, ξιφοφοροῦντες». Περίεργος εἶναι αὕτη ἡ τελευταία λεπτομέρεια, προδήλως δὲ οἱ ὡραῖοι οὗτοι νέοι, οἱ δορυφόροι τοῦ ἅρπαγος, εἶχον ἐκλεγῆ ἐκ τῶν γεωργιανῶν ἐπικούρων περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν [1]).

Ὑπὸ τῶν ἀνδρείων τούτων ἑταίρων ἀκολουθούμενος ὁ Βάρδας, ὅστις κατέφθανεν ἤδη εἰς τὰς πρώτας τάξεις τῶν βασιλικῶν, καὶ τὸν ἔκφρονα αὐτοῦ συνεχίζων δρόμον, ὁρμᾷ εὐθὺ κατὰ τοῦ βασιλέως, φοβερὰς βάλλων κραυγὰς καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ ξίφους κατ' αὐτοῦ διευθύνων. Ἡ ὁρμὴ αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀκατάσχετος· πνευστιῶντες ἔστησαν οἱ δύο στρατοί, περιδεεῖς θεαταὶ τῆς παρασκευαζομένης πάλης. Ὁ Βασίλειος, βλέπων ἐφορμῶντα τὸν ἀκατάσχετον ἐκεῖνον ἄνδρα μετὰ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, ἀνέμενεν αὐτὸν πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ στρατοῦ, τῇ μὲν μιᾷ χειρὶ τὸ ξίφος κρατῶν, διὰ δὲ τῆς ἄλλης σφίγγων εὐσεβῶς εἰκόνα τῆς Παρθένου, τῆς θείας μητρὸς τοῦ Λόγου, ἀκαταμάχητον κατὰ κινδύνων ὅπλον. Ὁ Βάρδας ἐξηκολούθει τὴν πορείαν αὐτοῦ, ὁμοίαν πρὸς νέφη ὑπὸ λαίλαπος ὠθούμενα. Βροχηδὸν κατέπιπτον κατ' αὐτοῦ τὰ βέλη ἐκ τῶν δύο πτερύγων καὶ ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ στρατοῦ· ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, προελθὼν τῶν τάξεων, προήλασε βήματά τινα κατ' αὐτοῦ, κραδαίνων τὸ μακρὸν αὐτοῦ δόρυ. Τότε, ἐν ᾧ ὁ Βάρδας, ὑπερβὰς τὰς τάξεις αὐτοῦ, ἤγγιζε σχεδὸν πρὸς τὸν Βασίλειον, ἐφάνη αἴφνης πρὸς ἅφατον πάντων ἔκπληξιν στραφεὶς περὶ ἑαυτὸν ὡσεὶ ὑπὸ ἰλίγγου καταληφθείς, καὶ εὐθὺς ὑποστρέψας ἀνέρχεται μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς εἰς τινα λόφον καὶ τοῦ ἵππου ἀποβὰς (ἢ κατὰ τὸν Ψελλὸν πεσὼν) πρὸς γῆν ἐκτείνας ἑαυτὸν ἀπέλιπε τὴν ζωήν. Ἔλαβεν ἆρά γε κατὰ τὴν ὁρμητικὴν αὐτοῦ φορὰν καιρίαν τινὰ πληγὴν παρά τινος τῶν βαλλόντων κατ' αὐτοῦ στρατιωτῶν; Ὁ Κωνσταντῖνος, λέγει ὁ Ψελλός, ἐκαυχᾶτο πάντοτε ὅτι αὐτὸς διέτρησε τὸν Φωκᾶν διὰ τῆς λόγχης,

[1]) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀκογίγκ, ὁ Φωκᾶς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, εἶχεν ἀπολύσει μετὰ τὴν ἐν Χρυσοπόλει ἧτταν πάντας τοὺς γεωργιανοὺς ἐπικούρους· πιθανῶς δὲ εἶχε διατηρήσει μόνον τὴν πιστὴν ταύτην σωματοφυλακήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπικυροῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ζωναρᾶς, ἀλλὰ παρατηρῶν ὅτι τοῦτο ἦτο ἁπλῆ καυχησιολογία ἐκείνου, διότι «οὐδὲ τετρωμένον αὐτοῦ τὸ σῶμα εὑρητο οὐδαμῆ». Ἡ ἔπεσε τοὐναντίον παθὼν αἴφνης ἐκ συγκοπῆς ἢ συμφορήσεως, ἥτις ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἄκρας αὐτοῦ ἐξάψεως, ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ πνεύματος, ἐν ᾗ διετέλει; Ἡ ὑπόθεσις αὕτη φαίνεται προτιμητέα εἰς πάντα ἔχοντα ἰατρικάς τινας γνώσεις. Ἢ τέλος εἶχε περιπέσει εἰς σωματικὰς ἀταξίας; Ὁπωσδήποτε, ὁ Ζωναρᾶς, ὡς εἶπον, βεβαιοῖ ὅτι οὐδεμία εὑρέθη πληγὴ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἐκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι ἐγένετο θῦμα δηλητηριάσεως, τὸ δὲ δηλητήριον σὺν τῇ ἐξάψει τῆς μάχης ἐπήνεγκε κεραυνοβόλον ἀποπληξίαν[1]), ἐλέχθη δὲ ὅτι ὁ πιστότατος καὶ μᾶλλον ἀφωσιωμένος τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, Συμεὼν καλούμενος, δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως θανάσιμον αὐτῷ ἔδωκεν δηλητήριον, ὅπερ ἀπέκτεινεν αὐτὸν κατὰ τὸν δρόμον ἐκεῖνον. Συνήθιζεν ὁ Φωκᾶς ἐν τῷ πολέμῳ ὕδατος ψυχροῦ πρὸ τῆς συμπλοκῆς ἀπογεύεσθαι· ὅπερ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συμβολῇ ποιήσας, ἔλαθε συγκαταπιὼν τῷ ὕδατι καὶ τὸ δηλητήριον[2]).

Ἔκτακτον ὅλως ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δραματικῆς ταύτης περιπετείας, τῆς μοναδικῆς ἴσως ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ πολέμου. Ἐκ τοσούτων ἀντιμετώπων μαχητῶν μόνος ὁ μετὰ τὸν βασιλέα πρῶτος κατέπεσε θανασίμως πληγείς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν

[1]) Ὁ Ζωναρᾶς φαίνεται ἀποδεχόμενος τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ὁ δὲ Ψελλός, ἀναγράφων τὰς διαφόρους φήμας, θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀναρμόδιον ν' ἀποφανθῇ καὶ ἀποδίδει εὐσεβῶς τὸν θάνατον τοῦ ἅρπαγος εἰς τὴν θέλησιν τῆς Θεοτόκου. Ἐν πονηματίῳ δημοσιευθέντι ἐν Βενετίᾳ τῷ 1821 ὑπὸ τὸν τίτλον: Dell'antica imagine che si conserva nella basilica di San Marco in Venetia ὁ Ag. Molin προσεπάθησεν ἄνευ πολλῆς ἐπιτυχίας ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἣν μετὰ τοσαύτης εὐλαβείας ἐκράτει κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν ὁ Βασίλειος, ἦν αὐτὴ ἐκείνη ἡ προσκυνουμένη σήμερον ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἡ αὐτή, ἣν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Τσιμισκῆς εἰς τοὺς μετὰ τῶν Ρώσων πολέμους, ἡ αὐτὴ τέλος, ἣν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐκστρατεύοντες πάντες οἱ βασιλεῖς.

[2]) Ὁ σύγχρονος Λέων ὁ Διάκονος, ὁ καὶ μᾶλλον ἀξιόπιστος, οὐδὲν περὶ τοῦ δραματικοῦ τέλους ἀναφέρων, ἀρκεῖται εἰς τὴν ἑπομένην ὅσῳ ἁπλῆν τοσούτῳ καὶ ὁμοιαλήθη ἀφήγησιν: «Φωκᾶς ... ἀντιμέτωπος τοῦ χάρακος ἔξεισι· καὶ δῆτα κατὰ τὸ μεταίχμιον ἀντικαταστὰς καὶ τοῦ ἵππου ἀθρόον κατενεχθείς, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἐκκόπτεται.—Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται, οἱ θεαταὶ τῆς ἐκπάγλου ταύτης τραγῳδίας δύο στρατῶν, ἐνόμισαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παροδικοῦ τινος παθήματος, ὅτι ὁ Βάρδας, ὑπὸ καμάτου ἢ ἰλίγγου καταληφθείς ἠθέλησε ν' ἀναπαυθῇ ἐπ' ὀλίγον, ἄλλοι δὲ ὅτι ἁπλῶς ἐλιποθύμησεν· ἀλλ' ἰδόντες μετὰ καταπλήξεως ὅτι ἔμενεν ἀκίνητος, προσέδραμον καὶ εὗρον αὐτὸν νεκρόν.

Οὕτως ἀπώλετο, ἀνακράζει ὁ Ψελλός, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις οὐδέποτε εἶχε πληγωθῇ, οὔτε νικηθῇ (ὅπερ, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, δὲν εἶνε ἀκριβές), οἰκτρὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον θέαμα. Ἄνδρες τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ Γεωργιανοὺς καὶ σκυλεύσαντες καὶ ἀπογυμνώσαντες ἐξιφοκόπουν τὸ σῶμα αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποκοπεῖσα προσήχθη εὐθὺς εἰς τὸν βασιλέα, τὸ δὲ γιγαντῶδες (ὡς ὁ Διάκονος λέγει) σῶμα αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἔμεινεν ἐπί τινα χρόνον κατακείμενον ἠκρωτηριασμένον καὶ αἱμόφυρτον, ἐτάφη τέλος ἐν Ἀβύδῳ. Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ εἶχε διαρκέσει ἀκριβῶς ἓν ἔτος καὶ ὀκτὼ μῆνας ἀπὸ τοῦ μηνὸς αὐγούστου τοῦ ἔτους 987.

Τὸ ἀπίστευτον ἄγγελμα ταχύτερον ἀστραπῆς διεδόθη εἰς τὰς τάξεις τῶν μαχομένων, τεραστίαν δ' ἔσχεν ἐπίδρασιν. Εὐθὺς ὁ ἀγὼν ἔπαυσεν· οἱ τοῦ ἀποστάτου στρατιῶται, ἐκτὸς ἑαυτῶν γενόμενοι ἔφυγον ἐν φοβερᾷ ἀταξίᾳ, οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα, ὠρυγὰς βάλλοντες θριάμβου, ἐξώρμησαν κατόπιν αὐτῶν καὶ μεγίστην ἐπήνεγκον σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Εἶτα ὁ βασιλεύς, λέγει ὁ Ἀρισδαγκές, διέταξε νὰ σαλπίσωσι τὸ τέλος τῆς μάχης.

Καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τοῦ ἡττηθέντος στρατοῦ πολλοὶ μὲν ἐφονεύθησαν, πολλοὶ δ' αἰχμαλωτισθέντες ἐθανατώθησαν βραδύτερον· ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἀναφέρουσιν αἱ πηγαὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς Μελισσηνούς, Λέοντα, τὸν ἄλλοτε ὕπαρχον τοῦ Βασιλείου κατὰ τὰς εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας, καὶ Θεόγνωστον, τὸν ἀνδραγαθήσαντα κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Παρεϊασλάβετς καὶ πρῶτον ὑπὸ τὰ βέλη τῶν Ρώσων ἀναβάντα τὰ τείχη αὐτῆς, Θεοδόσιον τὸν Μεσανύκτην, ὅστις συναπεστάτησε καὶ αὐτός, καὶ ἄλλους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολλούς. Ἐν ταῖς ἀποσκευαῖς τοῦ ἀποστάτου εὑρέθη ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας Ἀγαπίου, πάλαι δ' ἐπισκόπου Βερροίας, τοῦ ῥαδιούργου ἐκείνου, ὃν εἴδομεν ἐνεργὸν λαβόντα μέρος ἐν πολλοῖς ἐπεισοδίοις τῆς πρώτης ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ. Ὁ Ἀγάπιος, ὃν οὐδόλως φαίνεται συνετίσασα ἡ ἡλικία, προσεχώρει διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης λίαν ἀπερισκέπτως τῷ ἅρπαγι καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀπυστασίαν· ὁ δὲ Βασίλειος, ὅστις εὐμενέστατα αὐτὸν πρὸ δωδεκαετίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπεδέξατο καὶ δὴ καὶ πατριάρχην αὐτὸν τότε ἐξελέξατο, ἠρκέσθη, ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας, μεταπεμψάμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ἐγκλείσῃ αὐτὸν εἰς μοναστήριον.

Οἱ δύο βασιλεῖς, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πιστῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ῥώσων πολεμιστῶν, θριαμβικὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐποιήσαντο εἴσοδον, ἄγοντες τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν, εἰδεχθὲς τρόπαιον, τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἡ κεφαλή, ἥτις δορατίῳ περιπαρεῖσα τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὰς ἀγυιὰς τῆς πόλεως ἐθριαμβεύετο, ἔπειτα πρὸς παραδειγματισμὸν ἀπεστάλη εἰς τοὺς ἐμμένοντας ἔτι εἰς τὴν ἀποστασίαν ἐν Ἀσίᾳ· οἱ δὲ λοιποὶ αἰχμαλωτισθέντες ἀρχηγοὶ παρηκολούθουν τοὺς αὐτοκράτορας, ἐπὶ ὄνων προσδεδεμένοι καὶ τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην εἰς τὰ νῶτα αὐτῶν ἔχοντες· διασυρόμενοι δὲ καὶ ὑβριζόμενοι καὶ πληττόμενοι ὑπὸ τοῦ ὄχλου, διὰ τῆς Μέσης περιήχθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν βεβαίως μετ' ἀνηλεοῦς ὠμότητος, θανατωθέντες πιθανῶς διὰ φρικτῶν βασανιστηρίων. Οὕτος ἦν ὁ τότε νόμος, προκειμένου περὶ τῶν αἰχμαλωτιζομένων ἀποστατῶν.

Μόνου ἐφείσθη ὁ βασιλεὺς Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ. «Λέγεται γὰρ οὗτος, ἀφηγεῖται ὁ Σκυλίτσης, ἐπὶ τῆς παρατάξεως τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ Θεογνώστῳ, ἐπιχλευάζοντι τοὺς βασιλεῖς καὶ ὕβρεις ἀπρεπεῖς εἰς αὐτοὺς ἀπορριπτοῦντι, ἐπιτιμῆσαι τε μετὰ δακρύων πολλὰ καὶ παρακαλέσαι παύσασθαι τῆς ἀθυροστομίας καὶ μὴ ἀναιδῶς ἐνυβρίζειν εἰς τοὺς οἰκείους δεσπότας· ἐπεὶ δὲ μὴ ἔπειθε, καὶ τὸν σειρομάστην ἐκτείνας δοῦναι τούτῳ πολλάς,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὥστε καὶ τὸν βασιλέα θεωρὸν ὄντα τῶν γινομένων ἀνειπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας· «Ἴδετε, ὦ οὗτοι, ἀφ' ἑνὸς ξύλου καὶ σταυρὸν καὶ πτύον». Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν λέγεται τῷ Λέοντι συγχωρηθῆναι τὸν θρίαμβον».

Ὁ Γιαχγιᾶ καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Ἐλμακὶν καθορίζουσι τῇ τρίτῃ τοῦ μηνὸς μουχαρρὲμ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 379, ἤτοι τῇ 13 ἀπριλίου 989, τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ Βάρδα Φωκᾶ[1]). Εἴκοσιν εἶχον παρέλθει μῆνες ἀπὸ τῆς ἐν Χαρσιανῷ τῇ 15 Αὐγούστου κηρύξεως τῆς ἀποστασίας, εἴκοσι μῆνες, περὶ ὧν ἐλάχιστα μόνον γινώσκομεν. Αἱ μετὰ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ διαπραγματεύσεις καὶ συνεντεύξεις, ἡ μακρὰ τούτου αἰχμαλωσία, ἡ προέλασις τῶν δύο τμημάτων τῆς στρατιᾶς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, τοῦ μὲν πρὸς τὸν Βόσπορον, τοῦ δὲ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ αἱ δύο τοῦ Βασιλείου νίκαι, ἡ μὲν ἐν Χρυσοπόλει κατὰ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Καλοκυροῦ Δελφινᾶ, ἡ δὲ ἐν Ἀβύδῳ, ἡ ἀπολήξασα εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἅρπαγος, εἰσὶ τὰ μόνα ἡμῖν γνωστὰ γεγονότα τοῦ πολέμου τούτου. Στερούμεθα μάλιστα καὶ δεδομένων πρὸς καθορισμὸν τῶν χρονολογιῶν, ἐξ ὧν μόνον τὴν τελευταίαν, τὴν τῆς 13 ἀπριλίου, ἀσφαλῶς γινώσκομεν. Ἡ ἐν Χρυσοπόλει νίκη ἐγένετο ἴσως κατὰ τὸ θέρος τοῦ 988, πολλοὺς οὕτω μῆνας προηγηθεῖσα τῆς ἐν Ἀβύδῳ. Ὁ δεινὸς οὗτος ἐμφύλιος πόλεμος ἀπερρόφησε τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 987, ἅπαν τὸ ἔτος 988 καὶ καὶ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τοῦ 989, καθ' ἅπαντα δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ὁ Βασίλειος δὲν ἠδυνήθη νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῶν ἐν τοῖς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ὁρίοις γινομένων, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Τσάρου Σαμουήλ, ἡ ἤδη δεκαπλασιασθεῖσα ἐκ τῆς παρὰ τὰς πύλας τοῦ Τραϊανοῦ νίκης, ἀνέτως ἐμεγαλύνθη. Ὁ κεραυνοβόλος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ θάνατος ὑπῆρξεν ἐκ Θεοῦ σωτηρία διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν· ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐξέλιπεν ὁ δεινότατος τῶν

[1]) Καὶ οὐχὶ 19, ὡς ὁ Γιαχγιᾶ καὶ ὁ Ἐλμακὶν λέγουσιν. Ὁ Ἀρισδαγκὲς (ἔ. ἀ. σελ. 30) λέγει ἐσφαλμένως ὅτι ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ διήρκεσεν 7 ἔτη, καθ' ἃ διετέλει κύριος πάσης τῆς Ἀνατολῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κινδύνων. Οὐδὲν ὑπάρχει τὸ πεῖθον ὅτι ὁ Βασίλειος ἦν βέβαιος περὶ τῆς νίκης· ἐὰν δὲ τὰ στρατεύματα τοῦ ἄρπαγος ἐνικηφόρουν πρὸ τῆς Ἀβύδου, ἀπώλλυτο βεβαίως ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία, διότι ὁ βασιλεὺς εἶχε συγκαλέσει καὶ τοὺς τελευταίους αὐτοῦ στρατιώτας. Ὁ παράδοξος ἄρα ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἀβύδου θάνατος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἦν ἐκ τῶν ἀδοκήτων ἐκείνων, δι' ὧν ὁ Θεὸς ὑπομιμνήσκει ἐνίοτε τοῖς ἀνθρώποις τὴν ματαιότητα τῶν ὑψίστων καὶ νομιμωτάτων αὐτῶν ἐλπίδων καὶ μετατρέπει ἐν ἀκαρεῖ τὴν διὰ μακροχρονίων ἀγώνων ἐπενεχθεῖσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

Παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ θέματός μου παρέλειψα νὰ εἴπω τί ἐπισυνέβη ὡς πρὸς τὸ ἐγχείρημα, ὅπερ τῇ διαταγῇ τοῦ βασιλέως ἀνέλαβεν ὁ μάγιστρος Ταρωνίτης κατὰ τὴν Τραπεζοῦντα. Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἥτις, παρὰ τὴν τελικὴν αὐτῆς ἀποτυχίαν, ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ αἴσιον ἀντιπερισπασμόν, ἦσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σύγχρονοι σχεδὸν τῇ εἰς Ρωσίαν ἀναχωρήσει τῶν βασιλικῶν πρεσβευτῶν, οἵτινες ἐνετάλησαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τοῦ Βλαδιμήρου καὶ τὴν ἀποστολὴν ἐπικουρικοῦ σώματος, ἐγένοντο, δῆλα δή, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 989. Ὁ Γιαχγιᾶ, ὅστις μόνος ἀνακοινοῖ ἡμῖν συνοπτικώτατα τὰ σκοτεινὰ καὶ ἀπώτατα ταῦτα ἐπεισόδια τοῦ πρὸς τὸν ἀποστάτην τῆς Ἀσίας ἀγῶνος, λέγει ὅτι ὁ Ταρωνίτης, ἅμα τῇ εἰς Τραπεζοῦντι ἀφίξει αὐτοῦ, ἀθροίσας ἐν σπουδῇ στρατεύματα, προήλασε πρὸς τὸν ἄνω Εὐφράτην, ἐπὶ τῷ σκοπῷ βεβαίως τοῦ νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ μετὰ τῆς βάσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἥτις ἦν ἡ Μελιτηνὴ σὺν τοῖς παρακειμένοις φρουρίοις. Ὁ Ταρωνίτης ἄρχων ἐσκόπει νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ὄπισθεν τοῦ ἀποστάτου χώραν καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς παραμεθορίοις καὶ ἀποκέντροις θέμασι τῆς Ἀσίας, ἅπερ ἀπὸ πολλοῦ συνεταράσσοντο ὑπὸ τῶν διηνεκῶν τούτων στρατιωτικῶν ἀποστασιῶν.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς πρὸ τοῦ νέου τούτου κινδύνου πρῶτον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάντων ἀπέστειλεν, ὡς εἴδομεν, οἰκαδε τοὺς Ἰβηρας ἐπικούρους. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ μόνος ἀναγράφει ὁ Ἀκογίγκ, καθορίζων ἐσφαλμένως, ὡς θέλομεν ἀποδείξει, ὅτι ἐπισυνέβη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Χρυσοπόλει ἥτταν, ὅλως ἀνεξήγητον θὰ ἐφαίνετο, ἐὰν δὲν ἐγινώσκομεν ἐκ τοῦ Γιαχγιᾶ τὴν περὶ ἀντιπερισπασμοῦ ἀπόπειραν τοῦ Ταρωνίτου. Βεβαίως ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἀπολύων τοὺς ἐπικούρους τούτους καθ' ἣν ὥραν κακὴν τὰ κατ' αὐτὸν ἐλάμβανον τροπήν, ὑπεῖκεν εἰς ἀμετάθετον ἀνάγκην καὶ ἐπεζήτει, φαίνεται, νὰ ὀργανώσῃ ἀντίστασιν κατὰ τοῦ νέου τούτου τῶν βασιλικῶν ἐγχειρήματος. Ταὐτοχρόνως ἀπέστειλε πρὸς τὸν παλαιὸν αὐτοῦ σύμμαχον, τὸν κουροπαλάτην βασιλέα τοῦ Δαΐχ ἢ τῆς Ἰβηρίας Δαυΐδ, ἐκεῖνον ἀκριβῶς, ὅστις ἐχορήγησεν αὐτῷ τοὺς πολυτίμους τούτους ἐπικούρους, τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν Νικηφόρον ὅπως καθικετεύσῃ αὐτὸν νὰ ἐπέλθῃ μετὰ τῶν ὁπλιτῶν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ταρωνίτου.

Ὁ ἰσχυρὸς γεωργιανὸς δυνάστης, εὐμενῶς τὸν υἱὸν τοῦ ἀρχαίου συναγωνιστοῦ αὐτοῦ ὑποδεξάμενος, ἐχορήγησεν αὐτῷ ἐπικουρίαν χιλίων ἱππέων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς τῶν πιστοτάτων ἀξιωματικῶν αὐτοῦ· χίλιοι δὲ ἄλλοι ἐπηκολούθησαν εὐθὺς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν δύο υἱῶν τοῦ Παγκρατίου (Παγράτ), κυρίων τοῦ Ἑλ Χαλιδυάτ,[1]) ἀμφοτέρων τιμηθέντων ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Παλατίου διὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου. Ἦσαν δ' οὗτοι πιθανῶς οἱ δύο υἱοὶ τοῦ βασιλεύοντος ἄρχοντος τοῦ Ταρὼν Κρικορίκος ἢ Γρηγόριος καὶ Παγρὰτ ἢ Παγκράτιος, οἵτινες, ὡς λέγει ὁ Ἀκογίγκ, εἶχον συμμαχίσει τῷ Βάρδᾳ Σκληρῷ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀποστασίαν καὶ τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου εἶχον ἤδη λάβει παρὰ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ [2]), εἰς ὃν ἔδωκαν ὅρκον ὑποτελείας διὰ τὴν χώραν τοῦ Ταρών. Ὁ δὲ τότε στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Β'

[1]) Ἡ χώρα αὕτη, ἧς τὸ ὄνομα μόνον παρὰ τοῦ Γιαχγιᾶ καὶ τοῦ Μοκαδδασῦ μνημονεύεται, ἔκειτό που τῆς χώρας τοῦ Ταρών, κατὰ τὸν βαρῶνον Ρόζεν (ἔ. ἀ. σημ. 12) παρὰ τὸ θέμα τῆς Μεσοποταμίας καὶ τὴν ἐπαρχίαν Χαντζίθ. Ὁ Βάρδας Σκληρὸς εἶχε διορισθῆ διοικητὴς αὐτῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β'.

[2]) Ἴδε Κεδρηνὸν Τόμ. Β'. σελ. 375.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ταρωνίτης ἦτο ἄλλος τις ἀπόγονος τοῦ ὁμωνύμου ἡγεμονικοῦ οἴκου, ὅστις ἔχων ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ταρὼν ἔζη ὡς ἐκ τούτου ἐξόριστος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀφ' οὗ δ' ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Παγρὰτ ἐγένοντο σύμμαχοι τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὁ Ταρωνίτης προσεκτήσατο τὴν εὔνοιαν τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου.

Οἱ γεωργιανοὶ ἐπίκουροι τοῦ ἀποστάτου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου, προήλασαν οὕτω κατὰ τῆς ὀλιγαρίθμου στρατιᾶς τοῦ Ταρωνίτου· καθ' ἃ δ' ἀφηγεῖται ὁ Γιαχγιᾶ, οἱ βασιλικοὶ κατετροπώθησαν ὑπὸ τῶν ἀνδρείων τῆς Ἰβηρίας ἱππέων, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὥραν κατέφθασε τὸ ἄγγελμα τῆς ἐν Χρυσοπόλει μεγάλης νίκης τῶν βασιλικῶν κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Φωκᾶ, ὅπερ ἐπέδρασεν ὀλεθρίως, καθ' ὅσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ ἀθροισθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀποστάτου στρατὸς διελύθη, ὁ δὲ στρατηγὸς τοῦ κουροπαλάτου καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Παγρὰτ ἐπανέκαμψαν ἐν σπουδῇ οἴκαδε καὶ ἐδικαιολόγησαν τὴν ἐσπευσμένην αὐτῶν ἀναχώρησιν, καυχηθέντες πρὸς τὸν Δαυὶδ ὅτι ἐξετέλεσαν ὅ,τι παρ' αὐτοῦ διετάχθησαν νὰ πράξωσι, νὰ νικήσωσι, δῆλα δή, τὸν Ταρωνίτην. Ὁ δὲ Νικηφόρος, μετ' ὀλιγίστων ἐγκαταλειφθείς, κατέφυγε δρομαῖος παρὰ τῇ μητρὶ αὐτοῦ εἰς τὸ φρούριον Τυριάηον, ἔνθα ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἦν ἀποκεκλεισμένος. Καίτοι δὲ ὁ Ταρωνίτης ἡττήθη ἐπὶ τέλους, ὁ ἀνπιπερισπασμὸς ὅμως, ὃν ἐπεχείρησε, παρήγαγεν οὐχ ἧττον τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, ἀναγκάσας τὸν ἀποστάτην ν' ἀπολύσῃ τοὺς κρατίστους αὐτοῦ στρατιώτας. Τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς αὐτοκρατορίας πολεμικὰ ταῦτα γεγονότα ἐπισυνέβησαν κατὰ τὸ ἔτος 988.

«Τοῦ Φωκᾶ ἀποθανόντος, ἀνακράζει ὁ Διάκονος, τὰ τῆς ἀποστασίας εἰς σταθερὰν γαλήνην μετεσκευάζετο». Βεβαίως ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ τούτου γεγονότος, ὅπερ εἶνε τὸ σημεῖον τῆς παλιντροπίας τῆς τύχης τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ Β', μεγίστη ἐπῆλθε μεταβολή, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Βούλγαροι, οἱ ἕως τότε διηνε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῶς νικηταί, ἠττήθησαν ἐπὶ τέλους. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἠδυνήθη μετά τινα ἔτη ν' ἀπουσιάσῃ ἐξ Εὐρώπης; ὅπως προβῇ εἰς νέας κατακτήσεις, εἰς νέας προσαρτήσεις χωρῶν ἐν Ἀρμενίᾳ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐπῆλθον βαθμιαίως, καὶ τὸ λόγιον τοῦ Διακόνου πολὺ ἀπεῖχε νὰ πραγματοποιηθῇ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Ἀβύδῳ νίκην. Ἠλήθευε μόνον διὰ τὰ θέματα τῆς Ἀσίας, τὰ δὲ τῆς Εὐρώπης διετέλουν κατατρυχόμενα ὑπὸ πάντων τῶν δεινῶν τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, καὶ αὐτὸς ὁ Βασίλειος δὲν ἠδύνατο εἰσέτι νὰ σκεφθῇ περὶ μεγάλης ἐκστρατείας κατὰ τοῦ Τσάρου Σαμουήλ, πρὸς κατασύντριψιν αὐτοῦ. Ὑφίστατο ἔτι ἀπειλητικώτερος κίνδυνος, καθ' ὅσον, ἂν ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐξέλιπεν ἀδοκήτως ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, ἐπέζη ὅμως ἔτι ὁ τρομερὸς Βάρδας Σκληρός, καὶ μάλιστα οὐχὶ δέσμιος, ἀλλ' ἐλεύθερος καὶ πάλιν καὶ ἐγκαινίζων νέαν ἀποστασίαν κατὰ τῶν νομίμων αὐτοῦ βασιλέων.

Ἰδοὺ δὲ τί συνέβη· ἡ σύζυγος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἥτις ἐφύλατε τὸν Σκληρὸν ἐν τῷ ὀρεινῷ κάστρῳ τοῦ Τυριαίου, ἅμα μαθοῦσα τὴν οἰκτρὰν τελευτὴν τοῦ ῥιψοκινδύνου αὐτῆς συζύγου, ἔσπευσεν εὐθὺς ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν δεσμώτην αὐτῆς ὅπως ἐκδικηθῇ τοὺς βασιλεῖς.

Μέγα μέρος τῶν στρατευμάτων τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅσοι μάλιστα ἐσχημάτισαν τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀπογνόντες ἐκ τοῦ θανάτου αὐτοῦ διεσκορπίσθησαν καὶ ἐξῃτήσαντο παρὰ τοῦ βασιλέως συγγνώμην, ἥτις εὐχερῶς φαίνεται δοθεῖσα αὐτοῖς. Οἱ δὲ λοιποὶ ὀπαδοὶ τοῦ ἀποστάτου, εἴτε μᾶλλον ἐκτεθειμένοι, εἴτε σφοδρότερον τρέφοντες μίσος κατὰ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀποστασίαν, συνεκεντρώθησαν φυσικῷ τῷ λόγῳ περὶ τὸν ἀπελευθερωθέντα Βάρδαν Σκληρόν. Τούτοις δ' ὡς εὐνόητον προσετέθηκαν καὶ πάλιν οἱ ἀρχαιότεροι συναγωνισταὶ τοῦ ἀπελευθερωθέντος αἰχμαλώτου τοῦ Τυριαίου, πάντες ὅσοι παρακολουθήσαντες αὐτῷ εἰς τὴν ἐν Μεσοποταμίᾳ πικρὰν αὐτοῦ ἐξορίαν ἐπανῆλθον ἐκεῖθεν μετ' αὐτοῦ, συνεκεντρώθησαν περὶ αὐτὸν ἐν Μελιτηνῇ καὶ τότε μόνον ἀπεχωρίσθησαν αὐτοῦ, ὅτε αἰχ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαλωτισθεὶς ἐγένετο ἄφαντος. Προσεχώρησε δὲ τῷ Σκληρῷ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ Νικηφόρος ὁ Κυρτόλαιμος.

Ὁ Σκληρὸς ἄρα, ὁ ἀκάματος Σκληρός[1]), ὁ αἰώνιος ἐφιάλτης τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς, ἅπαξ ἔτι ἀνελάμβανε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν νομίμων βασιλέων. Ἅπαξ ἔτι ὁ ἀκαταπόνητος γέρων περιεβλήθη τὸ βασίλειον διάδημα καὶ ὑπεδήσατο τὰ πορφυρᾶ καμπάγια. Ὁ ἀτρόμητος ἅμα καὶ δεξιώτατος στρατηλάτης, ὁ ἀκατάβλητος καὶ ἀπτόητος ὁπλαρχηγός, ὀλίγων μὲν ἀλλὰ φοβερῶν ἡγεῖτο πολεμιστῶν, παλαιμάχων πάντων τῶν μεγάλων ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἐγγεγηρακότων ἐν τοῖς καμάτοις καὶ ταῖς στερήσεσι τοῦ τῶν στρατοπέδων βίου. Μετὰ τούτων, ὡς λέγει ὁ Ψελλός, καίτοι κατὰ τὸ φαινόμενον πολλῷ πτωχότερος εἰς ἄνδρας καὶ χρῆμα καὶ ἑπομένως πολὺ ὀλιγώτερον ἐπίφοβος τοῦ Φωκᾶ, ἀνεδείχθη ὅμως πολλῷ ἐκείνου κινδυνωδέστερος. Ὡς τέλειος δὲ στρατηγός, νέαν ἐνεκαίνισε τακτικὴν διὰ τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν.

Ἀποφεύγων ἐπιμελῶς πᾶσαν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην καὶ πᾶσαν συνάντησιν μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, φροντίζων ἀδιαλείπτως ὅπως περισυλλέγῃ ὀπαδοὺς καὶ πολλαπλασιάζῃ τὰς φάλαγγας αὐτοῦ, διεξῆγε κατὰ τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ — διότι, καὶ τὴν φορὰν ταύτην φαίνεται ὅτι ὁ Βασίλειος διηύθυνεν αὐτοπροσώπως, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, τὰς στρατιωτικὰς ἐργασίας — ἀνύποιστον ἄτακτον πόλεμον, ἀληθῆ κλεφτοπόλεμον, καταστρέφων πᾶσαν ἐν Ἀνατολῇ συναλλαγήν, παρακωλύων τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς Κων)πόλεως, καταλαμβάνων τὰ σιτοφόρα σκάφη, διακόπτων διὰ τάφρων καὶ ἄλλων προσκομμάτων πάσας τὰς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀγούσας ὁδούς, διαρπάζων πάσας τὰς ἀποστελλομένας τῇ διαταγῇ τοῦ βασιλέως δι' ὑποζυγίων σιτοπομπείας τακτικάς τε καὶ ἀτάκτους.

Καὶ τὸν χαλεπὸν τοῦτον καὶ ὀλέθριον πόλεμον, ὃν ὁ Σκλη-

[1]) Ματθαῖος ὁ Ἐδέσσης, (ἔκδ. Dulaurier σελ. 64) ὀνομάζει τὸν Βάρδαν Σκληρὸν Μαυροβάρδαν. Ἐσφαλμένως ὁ Dulaurier ἐνόμισεν ὅτι τὸ ἐπώνυμον τοῦτο προσάπτεται εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

ρὸς ἐνεκαίνισε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 987, ἀντὶ νὰ καταπαύσῃ μετ' ὀλίγον χρόνον, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ὅλα ἔτη. Τοσαύτη δ' ἦν ἡ ἔκτακτος ἐπίδρασις, ἣν ἐνήσκει ἐπὶ πάντων τῶν περὶ αὐτόν, ὥστε κατὰ πάσας ταύτας τὰς αἱματηρὰς περιπετείας ἀναποσπάστως εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένοι διετέλεσαν· οὐδέποτε ἐγένοντο παρ' αὐτοῖς λιποταξίαι, παρὰ πάντα τὰ ἐπινοηθέντα μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου, καθόσον ὁ Βάρδας θαυμασίως ἐγίνωσκε νὰ θέλγῃ μὲν αὐτοὺς διὰ τῆς τραχείας καὶ ἐνεργοῦ αὐτοῦ ἀγαθότητος, νὰ συγκρατῇ δ' αὐτοὺς διὰ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ νὰ διατηρῇ, ζῶν μετ' αὐτῶν ὡς ἁπλοῦς ἑταῖρος, συντρώγων μετ' αὐτῶν, πίνων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου, ὀνομαστὶ ἕκαστον αὐτῶν καλῶν καὶ μετὰ πολλῆς πάντοτε εὐμενείας πρὸς πάντας συνομιλῶν.

Ἀλλ' ἀφῶμεν ἐπί τινα χρόνον τοὺς βασιλικοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς θέμασι κατὰ τοῦ δυσκαταγωνίστου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις κατέθελγε τοὺς περὶ αὐτόν. Ἄλλως δὲ ὲν ἦσαν αὗται αἱ μόναι μέριμναι, αἵτινες ἀπησχόλουν νυκτός τε καὶ ἡμέρας τὸν νεαρὸν βασιλέα. Πολλοὶ καὶ ἄλλοι πολέμιοι ἐπωφελοῦντο τὰς δεινὰς περιπλοκάς, ἃς προυκάλεσεν ἡ τοῦ Φωκᾶ ἀποστασία, καὶ προσεπάθουν νὰ καταστρέψωσιν αὐτόν. Καὶ πρῶτον οἱ Βούλγαροι φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς μεγάλης αὐτῶν παρὰ τὰς Πύλας τοῦ Τραϊανοῦ νίκης οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔμειναν ἥσυχοι, ἐπιδιδόμενοι συντονώτερον παρά ποτε εἰς τὰς ληστρικὰς καὶ φονικὰς αὐτῶν ἐπιδρομὰς εἰς τὰ δυτικὰ θέματα. Ὁ Βασίλειος, οὗ ἅπας ὁ στρατὸς ἐμάχετο κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀποστατῶν, ἐλάχιστα εἶχε στρατεύματα ν' ἀντιτάξῃ εἰς αὐτούς, μόλις δὲ κατώρθου διὰ τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς περὶ Ροδόπης χώρας καὶ ἐν τοῖς ὀχυρώμασι τῶν παρόδων τοῦ Αἵμου φρουρῶν νὰ περιορίζῃ ὀλίγον τὸ πεδίον τῶν καταστρεπτικῶν τούτων καὶ ταπεινωτικῶν ἐπιδρομῶν. Τέλος, τῷ 989, περὶ τὰ μέσα πιθανῶς τοῦ ἔτους, οἱ λυσσαλέοι πολέμιοι ἤραντο πολλῷ μείζονα ἐπιτυχίαν· ἐπαναλαβόντες τὰς εἰς τὰς χώρας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας ἐπιδρομὰς αὐτῶν, προήλασαν αἴφνης, καθὰ φαίνεται, πρὸς ἀνατολάς, ἔνθα ἐκυρίευσαν τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φρούριον τῆς Βερροίας, ἀγνοοῦμεν κατὰ ποίας περιπτώσεις. Τυχαίως ὅλως ἔχομεν γνῶσιν τοῦ γεγονότος τούτου ἐξ ὀλίγων λέξεων Λέοντος τοῦ Διακόνου, καταδεικνύοντος ἅμα πόσον κατεπτόησε τὴν αὐτοκρατορίαν ἡ μεγάλη αὕτη ἐπιτυχία τῶν Βουλγάρων. Ὁμιλῶν ὁ χρονογράφος οὗτος «περὶ τῶν καὶ αὖθις πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἀωρὶ τῶν νυκτῶν παραδειχθέντων πυρίνων στύλων», ἤτοι περὶ τοῦ βορείου σέλαος, ὅπερ ἐπεφάνη, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τῇ 7 ἀπριλίου τοῦ ἔτους 988, λέγει ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο «τήν τε συμβᾶσαν πρὸς τῶν Ταυροσκυθῶν (Ρώσων) τῆς Χερσῶνος ἅλωσιν παρεδήλου καὶ τὴν τῆς Βερροίας κατάσχεσιν ὑπὸ τῶν Μυσῶν (Βουλγάρων)». Καὶ περὶ μὲν τῆς ἁλώσεως τῆς Χερσῶνος εἰρήσεται κατωτέρω, τῆς δὲ κατασχέσεως τῆς Βερροίας ἡ μόνη μνεία ἐν ταῖς συγχρόνοις πηγαῖς εἶναι αἱ ὀλίγαι αὗται λέξεις τοῦ Διακόνου. Ἡ πτῶσις τοῦ φρουρίου τούτου, οὗ ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάκτησις ἤνοιξε δεινὸν χάσμα εἰς τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγρόνου Λέοντος τοῦ Διακόνου ὡς δημοσία συμφορά, ἐγένετο βεβαίως ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων αἰτίων τῆς δευτέρας τοῦ βασιλέως Βασιλείου εἰς Βουλγαρίαν ἐκστρατείας.

Δῆλον καὶ ἐκ τούτων πόσον ἐξακολουθεῖ οὖσα πλήρης ἡ ἀπελπιστικὴ ἔνδεια τῶν πληροφοριῶν ἡμῶν περὶ τῆς πολυταράχου ἐκείνης ἐποχῆς, περὶ τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων ἐτῶν, τῶν διαγεγραμμένων σχεδὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, καὶ πόσον ἀναγκαία ἀποβαίνει ἡ ἐξερεύνησις, ἡ χρησιμοποίησις καὶ τῆς ἐλαχίστης καὶ τῆς ἀσημοτάτης, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐνδείξεως. Δίκαιος ὀφείλεται ἔπαινος εἰς τοὺς κ. κ. Βασιλειέβσκην καὶ Ρόζεν, οἵτινες ἐκ τῆς ἁπλῆς ταύτης ἐνδείξεως τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, συνδυάζοντες αὐτὴν μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χρονογράφου ἀναγραφομένων πληροφοριῶν περὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων τοῦ ἔτους 989, εἶτα δὲ ἀντιπαραβάλλοντες αὐτὴν πρὸς τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Γιαχγιᾶ καὶ τοῦ Ἐλμακίν, ἠδυνήθησαν νὰ πορισθῶσι τὴν ὁριστικὴν διαβεβαίωσιν τοῦ σκοτεινοῦ μὲν τούτου, ἀλλὰ σπουδαιοτάτου γεγονότος τῆς ὑπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν Βουλγάρων κατακτήσεως τῆς Βερροίας. Ἐὰν δυνάμεθα σήμερον νὰ βεβαιώσωμεν, χάρις εἰς τοὺς δύο τούτους σοφούς, οἵτινες διὰ τῆς ἐπιμόνου μελέτης τῶν νέων ἀνατολικῶν πηγῶν διεσκέδασάν πως τὴν ἀχλὺν τῆς βασιλείας ταύτης, ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως ἐγένετο μετὰ τὴν 7 ἀπριλίου 989, καθ' ἣν ἐπεφάνη, κατὰ τὸν Γιαχγιᾶ, τὸ βόρειον σέλας, ὅπερ κατὰ τὸν Διάκονον, προήγγελλε τὸ ἀπαίσιον τοῦτο γεγονός, δυνάμεθα ἐπίσης νὰ βεβαιώσωμεν καὶ ὅτι ἐγένετο τὸ βραδύτερον πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καὶ πιθανῶς κατὰ τὸν ἰούνιον. Καὶ ὄντως ἀπὸ τῆς 27 τοῦ μηνὸς τούτου νέον σημεῖον, κατὰ τὸν Διάκονον πάντοτε, νέος κομήτης, ἄλλος βεβαίως παρὰ τὸν ἐπιφανέντα πρὸ δεκατεσσάρων ἐτῶν, τῷ 975, ἐπεφάνη ἐν οὐρανοῖς ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας ὁρώμενος, φυσικῷ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὸ νέον τοῦτο φαινόμενον προεσήμαινε, κατὰ τὸν δεισιδαίμονα χρονογράφον, νέαν συμφοράν, ἥτις ἦν ὁ φοβερὸς σεισμὸς τῆς 26 Ὀκτωβρίου 989, περὶ οὗ γενήσεται κατωτέρω λόγος. Ἡ δὲ ἀκολουθία τοῦ λόγου, καθ' ἣν ὁ Διάκονος ἀπαριθμεῖ πάντα ταῦτα τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα καὶ τοὺς κατακλυσμούς, εἶνε τοιαύτη, ὥστε καταφαίνεται ὅτι ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ χρονογράφου ἕκαστον τῶν φαινομένων τούτων παρηκολουθεῖτο ἀμέσως ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅπερ κατὰ θείαν βουλὴν προήγγελλε. Καθὼς λοιπὸν ὁ σεισμὸς τοῦ ὀκτωβρίου ἐπισυνέβη μικρὸν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ προσημήναντος αὐτὸν κομήτου τοῦ ἰουλίου, οὕτω καὶ ἡ τῆς Βερροίας ἅλωσις, ἥτις ἀναγράφεται ὡς προηγουμένως γενομένη, ἐπισυνέβη εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τὸ προαγγεῖλαν αὐτὴν βόρειον σέλας. Ἐπειδὴ δ' ἀφ' ἑτέρου ἡ φράσις τοῦ Διακόνου καταδεικνύει σαφῶς τὴν διαδοχὴν τῶν γεγονότων, ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῶν Βουλγάρων καθοριστέα κατὰ συνέπειαν κατὰ τὸ μεταξὺ τῆς πρώτης ἑβδομάδος τοῦ ἀπριλίου καὶ τοῦ τέλους τοῦ ἰουλίου χρονικὸν διάστημα, ἤτοι κατ' ἰούνιον ἢ κατὰ τὴν πρώτην δεκαπενθημερίαν τοῦ ἑπομένου μηνός, τὸ βραδύτερον. Ἀγνοῶ ἐὰν κατώρθωσα νὰ γείνω ἀρκούντως καταληπτός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ ἤδη κατορθωθέντος νὰ καθορισθῇ ἡ ἐποχὴ τῆς ἁλώσεως τοῦ ὀχυρωτάτου τούτου φρουρίου, τοῦ παρακειμένου τῇ Θεσσαλονίκῃ, τῇ δευτέρᾳ μετὰ τὴν Κων)πολιν πόλει τῆς μοναρχίας, ὁμολογητέον ὅτι ἡ αὐτοκρατορία, δύο μῆνας μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, πολὺ ἀπεῖχε τοῦ ν' ἀπολαύῃ τῆς σταθερᾶς γαλήνης, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον Λέων ὁ Διάκονος. Εἰς τὰ δεινοπαθήματα τοῦ κατὰ Βάρδα Σκληροῦ ἐμφυλίου πολέμου προσετίθεντο τὰ τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνος, φοβερώτερα ὀσημέραι ἀποβαίνοντα. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ ληφθεῖσα τότε παρὰ Βασιλείου ἀπόφασις περὶ συνάψεως διαπραγματεύσεων μετὰ τοῦ Σκληροῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ, καὶ ἰδίως οἱ εὐμενέστατοι ὑπὲρ τοῦ σκληροτραχήλου ἀποστάτου ὅροι, εἰς οὓς συνήνεσεν ὁ ἀτυχὴς βασιλεύς. Ἡ θέσις τοῦ βασιλέως εἶχεν ἀποβῇ καὶ πάλιν ὅσον σχεδὸν καὶ πρώην κρίσιμος, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἅλωσις τῆς Βερροίας, ἡ ὁλοσχερῶς παρὰ τῶν λοιπῶν βυζαντινῶν συγγραφέων παρασιωπωμένη, φοβερωτάτην φαίνεται ἐμποιήσασα αἴσθησιν, ἀφοῦ Λέων ὁ Διάκονος χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς ἐθνικὴν συμφορὰν προαγγελθεῖσαν ὑπὸ φαινομένου τοσοῦτον καταπληκτικοῦ, ὅσον ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ βόρειον σέλας[1]). Ἐκ τῆς μοναδικῆς ταύτης ἀλλ' ἀποκαλυπτικωτάτης φράσεως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Τσάρος Σαμουήλ, ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῶν δυσχερειῶν, ὑφ' ὧν κατετρύχετο ὁ Βασίλειος Β', κατέλιπε τὸ σύνηθες πεδίον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ ὥρμησε πρὸς ἀνατολὰς ὅπως τὸ καίριον κατενέγκῃ τραῦμα κατὰ τοῦ εἰς τὰ ἔσχατα περιελθόντος ἀντιπάλου αὐτοῦ. Βεβαίως ἡ πτῶσις τῆς Βερροίας ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὡς προλειάνασα τὴν προσεχῆ ἅλωσιν τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης, ἧς οἱ κάτοικοι ἐπανειλημμένως ἤδη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶδον ἐν ἀπόπτῳ τοὺς βουλγάρους προσκόπους καὶ ἐφοβοῦντο τὴν ἐπικειμένην ἐμφάνισιν τῶν φοβερῶν ἐκείνων στιφῶν πρὸ αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης. Εὐνόητον ἐκ τούτου ὅτι ὁ Βασίλειος ἐπεζήτησεν ἀντὶ

[1]) Ὁ Ἀκογὶγκ ὁρίζει τὴν ἅλωσιν τῆς Βερροίας ἐν ἔτει 991.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάσης θυσίας τὴν μετὰ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἰρήνευσιν. Ἀλλὰ μὴ προδρόμωμεν τῶν γεγονότων.

Ὡσεὶ μὴ ἤρκουν τοσαῦτα δεινά, ἄλλη τις νέα καὶ φοβερὰ ἐξερράγη περιπλοκή. Μόλις οἱ Ρῶσοι εἶχον σώσει τὴν Αὐτοκρατορίαν, βοηθήσαντες τὸν βασιλέα εἰς τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἔλυσαν αἴφνης, ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους, τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην καὶ ἐπῆλθον κατὰ τῆς πόλεως Χερσῶνος, μητροπόλεως τῶν ἐν Κριμαίᾳ βυζαντινῶν κτήσεων.

Ἐκ τῶν ἐρευνῶν καὶ πάλιν τῶν ῥώσων σοφῶν, βασιζομένων ἐπὶ τῶν νεωτέρων πληροφοριῶν, ἃς παρέχουσιν οἱ χρονογράφοι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἰδίᾳ ὁ Γιαχγιᾶ, ἐγένετο δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἡ ἀληθὴς ἐποχὴ τοῦ παραδόξου τούτου καὶ ἀπροσδοκήτου γεγονότος τῆς ὑπὸ τῶν πολεμιστῶν τοῦ Βλαδιμήρου πολιορκίας τῆς Χερσῶνος. Καὶ τέως μέν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐσφαλμένης ἀφηγήσεως τοῦ ἐθνικοῦ Χρονικοῦ τῶν Ρώσων, τοῦ λεγομένου τοῦ Νέστορος, ὅπερ ὁρίζει τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν καὶ παρίστησιν αὐτὸ ὡς προοίμιον τῶν μετὰ τοῦ Βασιλείου καὶ Βλαδιμήρου διαπραγματεύσεων, ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ τῆς Χερσῶνος πολιορκία ἐγένετο καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς τοῦ ῥωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος πρὸς βοήθειαν τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ· ἀλλὰ σήμερον γινώσκομεν ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βλαδιμήρου ἅλωσις τῆς πόλεως ταύτης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ πρὸ τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 989. Ἡ ἐξήγησις μάλιστα τούτου φαίνεται ἁπλουστάτη. Πράγματι ὁ Λέων Διάκονος λέγει ὅτι τὸ βόρειον σέλας τοῦ ἀπριλίου τοῦ εἰρημένου ἔτους «τήν τε πρὸς τῶν Ταυροσκυθῶν ἅλωσιν τῆς Χερσῶνος παρεδήλου καὶ τὴν τῆς Βερροίας κατάσχεσιν ὑπὸ τῶν Μυσῶν». Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἡ ἀκριβὴς ἐποχὴ τῶν δύο τούτων γεγονότων· ἀλλά, τοῦ λόγου γενομένου περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ μακεδονικοῦ φρουρίου, εἴδομεν ὅτι ὡς ἐκ τῶν νέων δεδομένων καὶ μετεωρολογικῶν χρονολογιῶν, ἃς ἀναγράφει ὁ Γιαχγιᾶ, δυνάμεθα τέλος νὰ καθορίσωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅ,τι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δ' εἴπομεν περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Βερροίας πληρέστατα ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν τῆς ἁλώσεως τῆς Χερσῶνος, καθόσον ἐν τῇ συνοπτικωτάτῃ φράσει τοῦ Λέοντος Διακόνου τὰ δύο γεγονότα παρίστανται ὡς ἀκριβῶς σύγχρονα. Ἐὰν ἄρα ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Βασιλειέβσκη διατυπωθεῖσα εἰκασία ἦναι ἀποδεκτὴ διὰ τὸ ἕτερον τῶν γεγονότων τούτων, δέον νὰ θεωρηθῇ τοιαύτη καὶ διὰ τὸ ἕτερον. Ἑπομένως, ἀντί, ὡς πράττει τὸ Χρονικόν, νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἐποχὴν τῆς ἁλώσεως τῆς Χερσῶνος τὸ ἔτος 988, εὑρισκόμεθα ἠναγκασμένοι νὰ καθορίσωμεν ταύτην ἓν ἔτος βραδύτερον, μεταξὺ τοῦ ἀπριλίου καὶ τοῦ ἰουλίου, πιθανῶς δὲ κατ' ἰούνιον τοῦ ἐπιόντος ἔτους. Σπουδαιότατον δὲ τούτου πόρισμα ὅτι κατ' ἀνάγκην δέον νὰ καθορισθῶσιν ἓν ἔτος βραδύτερον καὶ τὰ πολλῷ σημαντικώτερα γεγονότα, ἅπερ συνεπήγαγε τὸ πολεμικὸν τοῦτο γεγονός, ἤτοι ἡ ὁριστικὴ μεταξὺ τῶν Ρώσων καὶ τῆς αὐτοκρατορίας συνομολόγησις τῆς εἰρήνης, ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσέλευσις τοῦ ἡγεμόνος Βλαδιμήρου καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ γάμος αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν αὐτοκρατόρων [1]).

Ἐξ ὅσων νῦν γινώσκομεν δυσκολώτατον εἶναι νὰ μαντεύσωμεν τὸν ἀληθῆ λόγον τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης ἐπιθέσεως τῶν Ρώσων κατὰ τῆς ἐν Κριμαίᾳ ἀκμαίας βυζαντινῆς ἀποικίας. Οὐδεμίαν ἔχοντες ἔνδειξιν, περιοριζόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς συμπεράσματα. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 988 ὁ Βλαδίμηρος εἶχε συνάψει διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀντήλλασσε μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου πρεσβείας διὰ τὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν βασιλέων γάμον αὐτοῦ, ὅστις συνεπήγετο τὴν συμμαχίαν τῶν δύο λαῶν καὶ τὴν πανδημεὶ προσέλευσιν τῶν Ρώσων εἰς τὸν χριστιανισμόν. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται εἶχον ἤδη ἀπολήξει εἰς τὴν κατὰ τὸ εἰρημένον ἔτος ἀποστολὴν τοῦ περιφήμου σώματος τῶν ἑξασχιλίων Ρώσων, δι' οὗ ὁ αὐτοκράτωρ ἐθριάμ-

[1]) Παραπέμπω εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Βασιλειέβσκη (**Fragm. russo. byzantins**) καὶ εἰς τὸ περὶ Γιαχγιᾶ πόνημα τοῦ βαρώνου Ρόζεν (ἰδίᾳ εἰς τὴν σημ. 169) διὰ τὴν συζήτησιν τῶν σπουδαιοτάτων τούτων χρονολογιῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βευσε κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, κατὰ τὰς ἐν Χρυσοπόλει καὶ ἐν Ἀβύδῳ μάχας. Αἴφνης ὅμως ὀλίγας μόλις ἑβδομάδας μετὰ τὴν τελευταίαν νίκην, ἥτις ἐν μιᾷ στιγμῇ ἔθηκε τέρμα εἰς τὸν δεινότατον ἐμφύλιον πόλεμον, ἐπῆλθε, φαίνεται, ῥῆξις. Μία μόνη τῆς ῥήξεως ταύτης ἐξήγησις εἶνε δυνατή, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις δὲν προὐχώρησαν πλέον, διότι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ Βασίλειος, ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἐκ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ κινδύνου, ἀπέβη εὐθὺς ἧττον φιλένδοτος, καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐτοῦ ὑπερηφανία μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτην βαρύτερον ἔφερε τὸν μετὰ τοῦ βαρβάρου ἐκείνου γάμον τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ Βλαδίμηρος, εὐθὺς τὸν κίνδυνον κατανοήσας, ἠθέλησε διὰ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν πρώην κατάστασιν· προσβαλὼν δ' ἐς ἀπίνης τὴν Χερσῶνα, ἥτις ἦν πρόχειρος αὐτῷ, ὑπεμίμνησκε διὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου καὶ ταπεινωτικοῦ διαβήματος πόσον δεινὸς καὶ πάλιν ἀντίπαλος ἠδύνατο ἐν δεδομένῃ ὥρᾳ ν' ἀποβῇ ὁ ῥωσικὸς λαὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, κατατρυχομένην ἤδη ὑπὸ τῆς διπλῆς πιέσεως τῆς τε νέας ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ ὀσημέραι δεινουμένου βουλγαρικοῦ πολέμου. Ἐνὶ λόγῳ, ἡ κατάληψις τῆς Χερσῶνος ἦν προειδοποίησις εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν συνομολόγησιν τῶν ἐσχάτων παραχωρήσεων, δι' ὧν ἀπηλλάσσετο ἐς ἀεὶ τοῦ ἐκ τῶν Ῥώσων κινδύνου καὶ ἠδύνατο νὰ ἐπιδοθῇ ἀπερισπάστως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν δύο ἄλλων φοβερῶν πληγῶν, ἐξ ὧν ἠπειλεῖτο αὐτὴ ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ. Ἡ κατὰ τῆς κριμαϊκῆς πόλεως ἐπίθεσις ἐσχεδιάσθη βεβαίως πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ Βασιλείου ὅπως προσχωρήσῃ εἰς βαρύτατόν τινα ὅρον τῆς ἐν διαπραγματεύσει συνθήκης, ὅρον, εἰς ὃν συνῄνεσε μὲν τὸ πρῶτον ἢ ἐφάνη συναινῶν διὰ τοῦ στόματος τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς κατεπειγούσης ἀνάγκης, ἣν εἶχε τοῦ ῥωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος, ἀπεποιεῖτο δὲ νὰ παραδεχθῇ νῦν, ὅτε ἀπὸ δύο μηνῶν, τῇ βοηθείᾳ ἀκριβῶς τοῦ σώματος τούτου, ἦν ἧττον ἐμπερίστατος. Καὶ βεβαίως ὁ ὅρος οὗτος ἦτο ὠμότατος καὶ σχεδὸν ἀπαράδεκτος εἰς τὴν βυζαντινὴν ὑπερηφανίαν, ἀφοῦ ἐπρό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κειτο βεβαίως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ περὶ τῆς ἀπιστεύτου ἀξιώσεως τοῦ μεγάλου ἄρχοντος τοῦ Κιέβου τοῦ νὰ λάβῃ αὐτός, ὁ βάρβαρος, ὁ Σκύθης, ὡς σύζυγον κόρην τοῦ βασιλικοῦ οἴκου πορφυρογέννητον. Τοῦ Βασιλείου μὴ δυναμένου νὰ συναινέσῃ εἰς τοιαύτην ταπείνωσιν, ἐδέησεν ὁ Βλαδίμηρος νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἔσχατα μέτρα ὅπως καταβάλῃ τὴν κατεξανισταμένην αὐτοκρατορικὴν ὑπερηφανίαν [1]). Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Βασιλειέβσκης, ἡ σπουδὴ περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν ὅρων τοσοῦτον ἀνηκούστων δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὰς συνηθείας τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς.

Ὅπωςδήποτε, μετὰ πάσας ταύτας τὰς εἰρηνικὰς διαπραγματεύσεις καὶ τὰς ἀποστολὰς παρὰ μὲν τούτων ἱεραποστόλων, παρὰ δ' ἐκείνων στρατιωτῶν, τὰ πράγματα περιεπλάκησαν τοσοῦτον, ὥστε, καθ' ἣν σχεδὸν ὥραν αἰσίως οἱ βασιλεῖς τὰς διακαῶς ἐπιζητηθείσας ἐπικουρίας τοῦ Βλαδιμήρου ἐπωφελήθησαν, ἐξερράγη αἵφνης μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν πόλεμος, διαδεξάμενος, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἔνοπλον εἰρήνην, ἥτις διήρκει ἴσως ἀπὸ τῶν συμφορῶν τοῦ Σβιατοσλαύου. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐσημάνθη, καθόσον τοὐλάχιστον γινώσκομεν, δι' ἑνὸς μόνου στρατιωτικοῦ ἐγχειρήματος, περὶ οὗ ἀμυδροτάτας ἀτυχῶς ἔχομεν πληροφορίας, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ μεγάλου ἄρχοντος τοῦ Κιέβου καὶ τῶν στιφῶν αὐτοῦ κατὰ τῆς Χερσῶνος [2]). Ἡ κριμαϊκὴ αὕτη πόλις, φρούριον ἅμα καὶ σπουδαιοτάτη ἐμπορικὴ πόλις τῶν Βυζαντινῶν, ἀκμαία ἀρχιεπισκοπή, ἄλλοτε δὲ ἑλληνικὴ πόλις κτισθεῖσα τὸν ϛ' πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ὑπὸ ἀποικίας Ἡρακλεωτῶν, ἦν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν εὐρείας χώρας, καλουμένης Γοτθίας, τὸ τελευταῖον λείψανον τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου αὐτοκρατορικῶν κτήσεων, ἡ τελευταία ἐπιζῶσα ἐκ τῶν

[1]) Ἴδε Ρόζεν ἔ. ἀ. σημ. 169.

[2]) Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἡ ἀρχαία αὕτη καὶ μεσαιωνικὴ πόλις μετὰ τῆς νῦν Χερσῶνος, ἀποκληθείσης οὕτω πρὸς ἀνάμνησιν ἐκείνης καὶ κειμένης πολλῷ βορειότερον. — Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ μοναχοῦ Ἰακώβου, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μνημείων τῆς ρωσικῆς ἱστορίας, ἡ Χερσὼν ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου οὐχὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ, ἀλλὰ τέσσαρα ἔτη μετὰ τοῦτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπειραρίθμων μιλησιακῶν ἢ μεγαρικῶν ἀποικιῶν τῆς βορείας παραλίας τοῦ Εὐξείνου. Σήμερον δὲν ὑφίσταται πλέον, καταστραφεῖσα κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ὑπὸ τῶν Ταρτάρων· ἐλάχιστά τινα μόλις ἴχνη, ἅπερ μετὰ πολλοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐπεσκεψάμην πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἐν οἷς περιεργοτάτας ἐνεργεῖ ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀνασκαφάς, δεικνύουσιν εἰσέτι τὴν θέσιν αὐτῆς ἐγγυτάτω καὶ πρὸς νότον τῆς Σεβαστουπόλεως [1]). Κατὰ τὴν ἐπο-

[1]) Ἐπικαιροτάτην θεωρῶ τὴν ἐν ὑποσημειώσει ἀναδημοσίευσιν τοῦ περὶ τῆς ἐπισκέψεώς μου εἰς τὰ περίφημα ταῦτα ἐρείπια ἄρθρου, ὅπερ ἐδημοσίευσα ἐν τῷ ὑπὸ ἡμερομ. 5 νοεμβρίου 1895 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων.

Ὀλίγιστοι ἐν Γαλλίᾳ γινώσκουσιν ὅτι ἡ πρό τεσσαράκοντα ἐτῶν ὑπὸ θύελλαν πυρὸς καὶ σιδήρου καταστραφεῖσα καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔρημος σχεδὸν διατελέσασα Σεβαστούπολις ἀνεκτίσθη ἐσχάτως ἐκ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς, εἶναι δὲ σήμερον ἐκ τῶν καλλίστων, εὐρυτάτων καὶ χαριεστάτων τῆς Ρωσίας πόλεων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀχυρωτάτων αὐτῆς φρουρίων. Ὀλίγιστοι ἰδίως γινώσκουσιν ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως, ἣν ἐκλεῖσεν ἐς ἀεὶ ἡ ἐπικὴ πάλη πέντε ἐθνῶν, ἠγείρετο πρὸ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα αἰώνων ἑλληνικὴ ἀποικία, περίφημος καὶ αὕτη ἐν τῇ ἀρχαιότητι καλουμένη Χερσόννησος. Ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης παρίσταται ἡ Ἄρτεμις καταβάλλουσα τὴν ἔλαφον τῆς Αὐλίδος. Ἡ Ἄρτεμις αὕτη ἦν ἡ περίφημος τῆς Ταυρίδος Ἄρτεμις, ἧς ἡ Ἰφιγένεια ἐγένετο ἱέρεια, ἡ Ἄρτεμις, ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο, καθὰ διατείνονται, ἐν χώρῳ ἐπαγωγοτάτῳ ἔτι καὶ νῦν, ἐκεῖ ἔνθα ὀρθοῦται ἐν λαμπρᾷ θέσει, ἄνω τῶν ὑπερκειμένων τῆς βαθυκυάνου θαλάσσης ἀπορρώγων βράχων, τὸ ποιητικὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Χερσοννήσου συνηλλάσσοντο μετὰ πάντων τῶν βαρβάρων λαῶν, τῶν ἐν μεγίστῃ συγχύσει καὶ ἀταξίᾳ περιπλανωμένων πρὸς νότον τῆς σήμερον Ρωσίας. Αἱ λευκαὶ τῶν Χερροννησίων νῆες ἔφερον εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰωνίᾳ ἀδελφοὺς αὐτῶν πολυτίμους πραγματείας ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Σκυθίας. Τὴν ἑλληνικὴν ἀποικίαν διεδέξατο μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον ὀχυρωτάτη βυζαντινὴ πόλις. Ὅτε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἀπώλεσε πάσας σχεδὸν τὰς ἐν τῇ βορείῳ παραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου κτήσεις αὐτῆς, μόνη ὑπελείφθη αὐτῇ ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἡ Χερσόννησος, καλουμένη τότε Χερσών. Ἡ πρωτεύουσα αὕτη τῶν βυζαντινῶν ἐν Κριμαίᾳ κτήσεων μείζονα ὡς ἐκ τούτου προσεκτήσατο σπουδαιότητα καὶ ἀπέβη τὸ κέντρον μεγάλου ἐμπορίου μετὰ πασῶν τῶν διεσπαρμένων φυλῶν τῆς εὐρυτάτης ἐκείνης χώρας, μετὰ τῶν Πατσινακῶν, Χαζάρων καὶ λοιπῶν. Ὁ διοικητὴς ἢ στρατηγὸς αὐτῆς εἶχε καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτηρῇ τὰς κινήσεις τῶν βαρβάρων τούτων, ὧν αἱ αἰφνίδιοι ἐπιθέσεις ἐνέσπειρον πολλάκις τὸν τρόμον εἰς τὸ Βυζάντιον ἦν δὲ καὶ χώρα ὑπερορίας, εἰς ἣν ἐξωρίσθησαν ὁ ἀτυχὴς πάπας Μαρτῖνος ὁ Α' καὶ ὁ ἅγιος βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ὁ Ρινότμητος.

Προσεγγίζοντος δὲ τοῦ ἔτους 1000, ἐπακριβῶς τῷ 989, ἐπισυνέβη ἐν τῇ κριμαϊκῇ ταύτῃ πόλει σπουδαιότατον γεγονός, νέον εἰς αὐτὴν περιάψαν κλέος. Ὁ μέγας ἄρχων τοῦ Κιέβου Βλαδίμηρος, ὁ ἀληθὴς ἱδρυτὴς τοῦ ῥωσικοῦ μεγαλείου, ἐλθὼν προσέβαλε καὶ ἐκυρευσε τὴν Χερσῶνα, ἄγων τὰς πιστὰς αὐτοῦ δρουζίνας, τοὺς περιφήμους μαχητὰς τοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χήν, περὶ ἧς ἡ παροῦσα ἱστορία, ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις, τελευταῖον λείψανον τοῦ μεγάλου κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ναυαγίου

φέροντας τὸν ἀμφίστομον πέλεκυν, τὸ μακρὸν δόρυ, τὸ ὑπερμέγεθες τόξον καὶ τὴν πελωρίαν ἀσπίδα. Τραγικωτάτη ἦν ἡ ὥρα ἐκείνη τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας· ἡ νέα βασιλεία τῶν υἱῶν τῆς Θεοφανοῦς Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου ἦν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς μέγιστον ἐκτεθειμένη κίνδυνον ἐκ φοβερᾶς ἀποστασίας. Ὁ στρατὸς τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἀποστάτου Βάρδα Φωκᾶ παρεσκευάζετο νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· σύμβασίς τις ἐγένετο, ἧς μακρὰ θὰ ἦτο ἐνταῦθα ἡ τῶν δραματικῶν περιπετειῶν ἀφήγησις, ῥῶσοι δὲ πολεμισταὶ κατὰ χιλιάδας προσδραμόντες πρὸς βοήθειαν τῶν βασιλέων κατέβαλον τὸν ἀποστάτην. Εἰς ἀντάλλαγμα ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκαν εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν εἰς τὸν ἄγριον αὐτῶν σύμμαχον, ὅστις ἐγένετο Χριστιανὸς μεθ' ἅπαντος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Αὕτη ἡ μεγάλη ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ῥωσικοῦ ἔθνους. Ἡ δύσμοιρος ἡγεμονόπαις, ἡ Πορφυρογέννητος, ἐν δάκρυσιν ἀπὸ τοῦ γυναικωνίτου τοῦ ἱεροῦ Παλατίου ἀποσπασθεῖσα, ἀπέβη εἰς Χερσῶνα μετὰ πολυπληθοῦς συνοδείας ἀξιωματικῶν, ἱερέων καὶ ἱεραποστόλων φερόντων ἅγια λείψανα. Ὁ ἄξεστος βάρβαρος, ὁ ἐθνικὸς σύζυγος πολλῶν γυναικῶν, ὁ δεσπότης τριακοσίων παλλακίδων, ἐκεῖνος, ὅστις ἀποκαλεῖται ὑπὸ συγχρόνου χρονογράφου **fornicator immensus**, ἐνυμφεύθη τὴν ἀπόγονον τῶν βασιλέων καὶ λαβὼν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τῆς Χερσῶνος τὸ βάπτισμα ἐπέστρεψεν εἰς Κίεβον μετὰ τῆς Ἄννης καὶ τῶν ἱερέων αὐτῆς Κατὰ δὲ τὰ κράσπεδα τῶν ὑπερκειμένων τοῦ μεγάλου Δνείπερ ὑψηλῶν δασοβριθῶν ὀφρύων ἔλαβε καὶ ὁ ρωσικὸς λαὸς τὸ διὰ κατακλύσεως βάπτισμα, καὶ τὸ ἀργυροκέφαλον εἴδωλον τοῦ ψευδοῦς θεοῦ Περοὺν κατεβυθίσθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ Ρωσία ἦν ἐς ἀεὶ χριστιανική, ὁ δὲ Βλαδίμηρος κατετάχθη βραδύτερον εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων αὐτῆς.

Ἡ Χερσὼν ἀπελύθη εἰς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ διετέλεσε βυζαντινὴ μέχρι τῆς ταρταρικῆς κατακτήσεως, ὅτε ἕνεκα μυρίων συμφορῶν ἐξέλιπεν ἀνεπαισθήτως ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἀλλ' εὐνόητον εἶναι μετὰ πόσου σεβασμοῦ τὸ ῥωσικὸν ἔθνος περιβάλλει τὴν χώραν ταύτην, ἐν ᾗ ἐτελεσιουργήθη τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου καὶ ἡ ὁριστικὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ προσέλευσις εἰς τοὺς κόλπους τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ μακροῦ ἦν γνωστὴ ἐξ ἀσημάντων τινῶν λειψάνων ἡ ἀκριβὴς τῆς Χερσῶνος θέσις ἐν τῇ πρὸς νότον περιχώρῳ τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἐγινώσκετο ὅτι ὁ ὅρμος τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου, ὅστις περιάκουστος ἐγένετο κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἦτο ὁ λιμὴν τῆς βυζαντινῆς πόλεως Ἀνασκαφαί, πρὸ ἐτῶν ἤδη ἀρξάμεναι, ἀπεκάλυψαν σημαντικὰ ἐρείπια· ἀλλ' ἐπῆλθεν ὁ φοβερὸς ἀγὼν τοῦ 1854, αἱ γαλλικαὶ τάφροι συνεκάλυψαν τὰς τότε ἀνασκαφάς, τὰ ὀβούζια καὶ αἱ σφαῖραι κατέκλυσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἰφιγενείας, τὰ ὀστᾶ τῶν γάλλων στρατιωτῶν συνανεμίχθησαν μετὰ τῶν ὀστέων τῶν Ἑλλήνων, τῶν πολεμιστῶν τοῦ Βλαδιμήρου καὶ τοῦ Βυζαντίου. Ἀπό τινος δὲ πάλιν, ἀφ' ὅτου ἡ Σεβαστούπολις ἐγένετο καὶ αὖθις μεγάλη πόλις, ἐπανελήφθησαν μεθοδικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐπὶ εὐρυτέρας κλίμακος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κοσκιούσκου, ἀρχαιολόγου περιπαθῶς τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἀγαπῶντος, καὶ ἀπέδωκαν ἐξαίρετα ἀποτελέσματα, εἰς ἃ ἐπιθυμῶ νὰ συστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ δημοσίου, ἥκιστα ἐνημέρου τῶν ἐν Ῥωσίᾳ γινομένων.

Μεταξὺ τοῦ ὅρμου τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου καὶ τῶν ὀφρύων τοῦ αἰγιαλοῦ, ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης ταῦ λιμένος τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ ἐν ἐπαγωγοτάτῃ θέσει, ἐξ ἧς ἡ θέα ἐπεκτείνεται εἰς τὸν μέγαν στρατιωτικὸν λιμένα, διακρίνονται τὰ ἐρείπια τῆς ἐξαφανισθείσης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, πρόσκοπος ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου ἐπὶ τῆς ἀπωτάτης χώρας τῆς

πόλεως, ἣν ὁ Κοσκιοῦσκος ἀνάγει εἰς φῶς. Διῆλθον ἐκεῖ κατὰ τὸν παρελθόντα φεβρουάριον ἐξαιρέτους ὥρας. Ὁ μεσαιωνικὸς περίβολος εὐκρινῶς καταφαίνεται· ἐκτὸς μεγάλου τινος διαστήματος, κατεχομένου ἀτυχῶς ὑπὸ μοναστηρίου, ἐν ᾧ ἀπαγορεύεται πᾶσα ἀνασκαφή, ἀνευρέθησαν πᾶσαι αἱ λοιπαὶ συνοικίαι τῆς πόλεως· αἱ ὁδοὶ εἰσὶν εὐδιάκριτοι ὡς καὶ τὰ ὑπόβαθρα τῶν κυριωτέρων κτιρίων. Ἐὰν αἱ ἐκ τῆς ταχείας ταύτης ἐπισκέψεως ἀναμνήσεις μου μὴ μὲ ἀπατῶσιν, ἀνεκαλύφθησαν ἤδη ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ἐκκλησίας, ἐπιμαρτυρούσας τὴν σπουδαιότητα τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις ἦν ἡ γέφυρα μεταξὺ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ συμπάσης τῆς σκυθικῆς βαρβαρότητος. Πολλὰ τῶν μνημείων τούτων, μικρὰ ὡς εἰσὶ πάντα σχεδὸν τὰ θρησκευτικὰ οἰκοδομήματα τῶν Βυζαντινῶν, ἐπικάθηνται ὡς ὀφρύες τῆς βραχώδους ἀκτῆς ὑπεράνω τῶν ὑδάτων, ἅπερ ἀδιαλείπτως ὑποσκάπτουσι τὴν βάσιν τοῦ βράχου. Ὁ δὲ πάντων συγκινητικώτατον, οἱ ῥῶσοι ἀρχαιολόγοι νομίζουσιν ὅτι ἀνεῦρον οὐ μόνον τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἐτελέσθη ὁ γάμος τοῦ Βλαδιμήρου μετὰ τῆς βασιλόπαιδος μνηστῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ παρακείμενον βαπτιστήριον, ἐν ᾧ ἔλαβε τὸ βάπτισμα. Ἡ θέσις τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, ἡ τῆς κολυμβήθρας, αἱ τέσσαρες ἀψῖδες τοῦ μικροῦ μνημείου κάλλιστα διακρίνονται. Θρησκευτικὴ συγκίνησις καταλαμβάνει τὸν ἐπισκεπτόμενον τὰ σεπτὰ ταῦτα λείψανα, τοὺς μάρτυρας ἐκείνους τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ γεγονότος· νομίζει τις ὅτι ἐπαναβλέπει κατ' ὄναρ τὸ ἔκπαγλον ἐκεῖνο θέαμα, τὸν ἀγέρωχον βάρβαρον, ἔχοντα κύκλῳ τοὺς ξανθοὺς καὶ ὑψηλοὺς ὡς φοίνικας πολεμιστὰς αὐτοῦ καὶ ἐρχόμενον ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὅπως τελέσῃ τοὺς γάμους αὐτοῦ μετὰ τῆς βυζαντινῆς βασιλόπαιδος, ἀγλαοφαροῦς, ὑπερειδομένης ὑπὸ τῶν εὐνούχων καὶ τῶν ζωστῶν καὶ παρακολουθουμένης ὑπὸ μακροῦ χοροῦ καρηκομοώντων ἱερέων.

Πλουσιώτατά εἰσι τὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀποτελέσματα καὶ μάλιστα ἐν ταῖς παρὰ τὴν πόλιν κατακόμβαις. Ὁ κ. Κοσκιοῦσκος ἐγκατέστησε προσωρινόν τι μικρὸν μουσεῖον, ἐξ οὗ καθ' ἕκαστον μῆνα ἀποστέλλονται εἰς τὸ τοῦ Ἐρημητηρίου τῆς Πετρουπόλεως τὰ ἀνευρισκόμενα πολύτιμα ἀντικείμενα, ἅπερ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν ἀκινδύνως ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἐκείνῃ. Κάτωθεν τῶν ταρταρικῶν καὶ βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων ἡ σκαπάνη τῶν ἐργατῶν ἀπαντᾷ τὰ πρωτόγονα ἑλληνικὰ κτίρια· ὡς ἐκ τούτου αἱ ἀνασκαφαὶ παριστῶσι ποικιλώτατον κρᾶμα, καὶ καθ' ἑκάστην οἱ ἐξερευνηταὶ ἀνευρίσκουσιν ἐξαίσια ἑλληνικὰ ἐρείπια καὶ τὰ λαμπρὰ μετάλλια τῆς ἀρχαίας Χερροννήσου παρὰ τὰ κοῖλα χρυσᾶ νομίσματα τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων Δουκάδων καὶ Κομνηνῶν καὶ τὰς ἀρχαίας παρὰ τὰς μεσαιωνικὰς ἐπιγραφάς. Ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τῆς ἡμετέρας ἐπισκέψεως εἶχεν ἀνακαλυφθῇ ἐπιγραφή τις τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ βασιλίσσης Αἰκατερίνης, δωρουμένης εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν νέας χαλκᾶς πύλας. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν δραματικὸν εἶναι ὅτι ἡ σκαπάνη τῶν ἐργατῶν ἀποκαλύπτει ταὐτοχρόνως καὶ μυρία λείψανα τοῦ πρὸ τεσσαρακονταετίας μεγάλου δράματος. Παρὰ τὰ νομίσματα τὰ ἀποτυποῦντα τὴν Ἄρτεμιν τῆς Ταυρίδος ἢ τοὺς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, παρὰ τὰ βέλη τῶν Ῥώσων ἢ Χαζάρων πολεμιστῶν ποοσκομίζονται πολλάκις εἰς τὸν κ. Κοσκιοῦσκον γαλλικὰ σολδία, τῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι μακρὰν τῆς γενεθλίου καλύβης ἀποθανόντων γάλλων στρατιωτῶν ταπεινὰ ἐνθύμια, καὶ σφαῖραι ἀνταλλαγεῖσαι κατὰ τὰς ἀδελφοκτόνους ἐκείνας μάχας.

Ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς τραγικὰς ταύτας χώρας, τὰς ἡλιολούστους, ἐπλανήθημεν, πιεζό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀξένου Σκυθίας, κειμένη οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιοτέρας Χερσῶνος ἐπὶ μεγάλου ἀκρωτηρίου πρὸς δυσμὰς τοῦ κόλπου τῆς Βαλακλάβας, διὰ πολλῶν διῆλθε περιπετειῶν ἐνδόξου ἱστορίας. Διῴκει δ' αὐτὴν τότε βασιλικὸς στρατηγός, παραστατούμενος ὑπὸ βουλῆς, ἧς προήδρευεν ὁ πρῶτος δημοτικὸς ἄρχων, ὁ καλούμενος «πρωτεύων». Ἄλλως δέ, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ κ. Rambaud ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, ἡ ἐν τῷ περὶ Βασιλείου Τάξεως, ἐξ οὗ μανθάνομεν πᾶν σχεδὸν ὅ,τι περὶ τῆς ἀποικίας ταύτης γινώσκομεν, περιγραφομένη τάξις παρίστησι τοὺς Χερρονησίους ὡς ὑποτελεῖς μᾶλλον ἢ ὡς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις λίαν ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπικαιροτάτης ἐκείνης πόλεως, ἥτις ἐχρησίμευε καὶ ὡς κέντρον ἐμπορίας μετὰ πάσης τῆς ἀπεράντου ἐκτάσεως τῆς σημερινῆς Ρωσίας, τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν καὶ ὡς βάσις ἐνεργείας πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ συγκράτησιν πασῶν τῶν ἐν ταῖς ἀτέρμοσι χώραις τῆς ἀρχαίας Σκυθίας διεσπαρμένων βαρβάρων φυλῶν. Ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὰ πλοῖα τῆς Χερσῶνος εἶχον τὸ προνόμιον νὰ κυκλοφορῶσιν ἐλευθέρως διὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ ν' ἀποβιβάζωσιν ἄνευ οὐδενὸς τέλους τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν εἰς τὰ ἐμπορεῖα Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφ' ἑτέρου ἡγεμών, οἷος ὁ Βλαδίμηρος, ἄρχων ἰσχυροῦ ἤδη κράτους καὶ πάντων τῶν ἐγγὺς γειτόνων νικητὴς ἕως τότε γενόμενος, ἐννοῶν δὲ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ πασῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ φέρῃ χαλεπῶς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Σκυθίας ὕπαρξιν τοῦ βυζαντινοῦ ἐκείνου νησυδρίου, ἀποκέντρου φρουρίου, ὑπομιμνήσκοντος

μενοι τὴν καρδίαν ὑπὸ μεγάλων ἢ ἀλγεινῶν ἀναμνήσεων, ἐν αἷς συνανεμίγνυντο ἐν παραδόξῳ συγχύσει μυθώδη τῆς ἀρχαιότητος ὀνόματα, ἡ ἐπίχαρις τῆς Ἰφιγενείας σκιά, αἱ ἄγριαι εἰκόνες τοῦ Βλαδιμήρου καὶ τῶν σιδηροφράκτων μαχητῶν αὐτοῦ καὶ αἱ μεταγενέστεραι τῶν στρατιωτῶν τῆς Γαλλίας, ὧν τὰ ὀστᾶ ἀναπαύονται κατὰ χιλιάδας οὐ μακρὰν ἐκείνων ἐν τῷ γαλλικῷ νεκροταφείῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν ἀγρίαν αὐτοῦ ὑπερηφανίαν τὴν γειτνίασιν τοῦ οὐχ' ἧττον ὑπερηφάνου βασιλέως τῆς Κων)πόλεως.

«Οἱ Χερροννήσιοι, ἐπιλέγει ὁ κ. Rambaud, πολλὰς παρεῖχον τῇ αὐτοκρατορίᾳ ὑπηρεσίας· ἦσαν οἱ πρόσκοποι αὐτῆς πρὸς βορρᾶν, ὁ σταθμὸς τῶν Βυζαντινῶν ἐν τῷ σκυθικῷ κόσμῳ, ὁ ἀκοίμητος Ἄργος τῶν κινήσεων τῆς Σαρματίας. Ἐν Χερσῶνι τὸ πρῶτον ἐστάθμευεν ὁ εἰς Χαζαρίαν μεταβαίνων, εἰς Χερσῶνα ἀπέβαινεν ὁ μετ' ἐντολῆς εἰς Πατσινακίαν ἀποστελλόμενος βασιλικός, ἐκεῖ κατέλυε προσωρινῶς πρὸς συλλογὴν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων. Ἐκ τῆς Χερσοννήσου ἐλάμβανεν ἡ Κων)πολις τὸ πρῶτον ἄγγελμα ὁσάκις οἱ Ρῶσοι κατέπλεον τὸν Δνεῖπερ· διὰ τῆς Χερσοννήσου τέλος διεξήγετο κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἡ μεταξὺ Βυζαντιου καὶ τῶν ἀπεράντων χωρῶν τῆς νοτίου Ρωσίας ἐμπορία.

Ἐπὶ μακρὸν ἐπιστεύθη ἔκ τινος χειρογράφου, ἀνακαλυφθέντος τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Hase τῷ 1818, ὅτι εἴχομεν τὰ πολυτιμώτατα ἀποσπάσματα ἀφηγήσεώς τινος περὶ τῆς πρώτης ταύτης ἐκστρατείας τῶν Ρώσων εἰς Κριμαίαν, ἀφηγήσεως, ἥτις ἐθεωρεῖτο συνταγεῖσα ὑπό τινος τῶν δρασάντων κατὰ τὰ γεγονότα ταῦτα βυζαντινῶν ἀρχηγῶν. Ἀλλὰ μετὰ λεπτομερεῖς ἐρεύνας κατενοήθη ἀτυχῶς ὅτι τὰ χειρόγραφα ταῦτα ἀποσπάσματα ἀναφέρονται εἰς πολεμικὰ γεγονότα ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς καὶ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ [1]·

[1]) Τῷ 1818 ὁ Hase ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ἐν ταῖς εἰς τὴν παρισινὴν ἔκδοσιν Λέοντος τοῦ Διακόνου σημειώσεσιν αὐτοῦ χειρόγραφα ἀποσπάσματα, γεγραμμένα διὰ γραφῆς λίαν περιπλόκου καὶ πλήρους σδεσμάτων ἐπὶ δύο κεχρωματισμένων φύλλων συμπεριλαμβανομένων ἐν χειρογράφῳ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, χειρογράφῳ τοῦ ι' αἰῶνος — ὡς τοὐλάχιστον ἐφρόνει ὁ Hase —, ἥκιστα ὀγκώδει καὶ περιέχοντι ἐπιστολὰς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ ἄλλων ἁγίων. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα, γραφέντα προδήλως ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀγράφων φύλλων ὑπό τινος τῶν κατόχων τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου βιβλιαρίου, ἀποσπάσματα γνωστὰ εἰς τοὺς ἱστοριοδίφας ὑπὸ τὸ ἀνακριβὲς ὄνομα: Σημειώσεις τοῦ ἕλληνος Τοπάρχου τῆς Γοτθίας, συντόνου μελέτης ἐγένοντο ἔκτοτε ἀντικείμενον. Κατόπιν ἠθέλησαν, ἐπόμενοι τῷ Hase, νὰ σχετίσωσι διὰ παντὸς τρόπου τὰ ἐν αὐτοῖς περιεργότατα ἀποσπάσματα ἀφηγήσεων χειμερινῆς ἐκστρατείας καὶ πολιορκίας φρουρίου μετά τινος ἐκστρατείας ρώσου ἡγεμόνος κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, καὶ ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς τοῦ Βλαδιμήρου κατὰ τῆς Χερσῶνος τῷ 989· ἐπὶ μακρὸν μάλιστα ἡ γνώμη αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἄνευ ἀντιρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τούτου ἕνεκα σπανιώταται μένουσι μέχρι τοῦδε αἱ πληροφορίαι ἡμῶν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου πολιορκίας τῆς Χερσῶνος, περὶ τοῦ μεμονωμένου τούτου γεγονότος ἐν χώραις τόσον τότε ἀφεστώσαις καὶ κατ' ἐποχὴν τοσοῦτον σκοτεινήν. Ἡ κυριωτέρα καὶ σχεδὸν ἡ μόνη πηγὴ ἡμῶν εἶναι καὶ ἐπὶ τούτου ἡ ἐν τῷ Χρονικῷ τῷ λεγομένῳ τοῦ Νέστορος ἀφήγησις, ἣν ὅμως μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως δέον νὰ παραδεχθῶμεν, καθὸ συντεταγμένην πρὸς δοξολογίαν τοῦ ῥώσου ἄρχοντος καὶ τῶν πολεμιστῶν αὐτοῦ.

Ἡ περιεργοτάτη αὕτη ἀφήγησις, ἥτις περιέχει μὲν ἴσως πλεί-

ρήσεως. Ἀπεδίδετο οὕτως εἰς τὰς συγκεχυμένας ταύτας σημειώσεις τοπάρχου τινὸς ἐν ἐκστρατείᾳ ὑπερβάλλουσα σπουδαιότης καὶ ἐθεωρήθη ὡς σπουδαιοτάτη πηγὴ διὰ τὴν ἀρχικὴν ἱστορίαν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Τῷ 1874 ὁ κ. Κοῦνικ ἐδημοσίευσε περὶ τοῦ χειρογράφου τούτου ἀρίστην μελέτην ἐν τῷ ΚΔ' Τόμῳ τῶν «Ὑπομνημάτων τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως». Τῷ δὲ 1876 ὁ κ. Βασιλειέβσκης, ἐν ὑπομνήματι δημοσιευθέντι ἐν τῷ β' τεύχει τοῦ ΡΟΕ' τόμου (σελ. 185) τῆς Ἐφημερίδος τοῦ ῥωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ὑπομνήματι, δι' οὗ ἀνελύετο κυρίως ἡ μελέτη τοῦ κ. Κοῦνικ, ἔδωκε πρῶτος καλὴν μετάφρασιν τῶν περιφήμων ἀποσπασμάτων, ἄριστα προσθεὶς σχόλια, καὶ προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ περίεργος αὕτη ἀφήγησις ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὰ ἐν Κριμαίᾳ, ἀλλ' εἰς τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ γεγονότα, καὶ ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτιθέμενα φαίνονται ἐπισυμβάντα οὐχὶ ἐν τῇ κριμαϊκῇ χερσοννήσῳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βλαδιμήρου, ἀλλὰ παρὰ τὸν Δούναβιν κατὰ τοὺς πολέμους πιθανῶς τοῦ Σβιατοσλαύου. Τὰ πορίσματα ταῦτα τῶν μελετῶν τοῦ ἐξόχου ῥώσου ἀκαδημαϊκοῦ ἐφαίνοντο ὁριστικῶς ἀποδεδειγμένα, ὅτε ὁ ἐν Ὁδησῷ καθηγητὴς Οὐσπένσκη, δι' εὐφυεστάτου καὶ σοφωτάτου ὑπομνήματος, ἐπιγραφομένου «Βυζαντιναὶ κτήσεις ἐπὶ τῶν βορείων παραλίων τοῦ Εὐξείνου κατὰ τὸν θ' καὶ ι' αἰῶνα» καὶ δημοσιευθέντος ἐν τοῖς **Kiewskaïa Starina** τοῦ 1889. προέτεινε νέαν θεωρίαν. Τὰ συμπεράσματα τοῦ ὑπομνήματος τούτου, στηριζόμενα ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ, μοὶ φαίνονται ἀνεπίδεκτα ἀντιρρήσεως. Ὁ κ. Οὐσπένσκη καταδεικνύει ὅτι τὰ ἐν ταῖς λίαν κεκολοβωμέναις ἀτυχῶς σημειώσεσι τοῦ τοπάρχου ἐκτιθέμενα γεγονότα ἐπισυνέδησαν οὐχὶ περὶ τὴν Χερσῶνα, οὔτε κατὰ τὰς χώρας τῆς παραδουναβείου Βουλγαρίας, ἀλλὰ βορειότερόν που τῆς Κριμαίας, καὶ πιθανῶς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χαζάρων τοῦ Δών, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ τέλος ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ι' αἰῶνος, καὶ πιθανῶς κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 903-904. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν λόγος ὅπως ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει ἐνταῦθα τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα, ἅπερ δημοσιευθέντα πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὑφ' ἑνὸς τῶν πατριαρχῶν τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν, ἔχουσιν ἱστορικὴν σημασίαν δι' ἕτερον ζήτημα τοῦ εἰς ὃ μέχρι τοῦδε ἀπεδόθησαν καὶ δὲν ἔχουσι πιθανῶς οὐδένα ἄμεσον σύνδεσμον οὔτε μετὰ τῆς στορίας τῆς Ῥωσίας, οὔτε μετὰ τῆς τοῦ βασιλέως Βασιλείου. Παρέλειψα νὰ εἴπω ὅτι ἡ σημείωσις τοῦ **Hase** περὶ τῶν χειρογράφων ἀποσπασμάτων τοῦ τοπάρχου τῆς Γοτθίας ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐν Βόννῃ ἐκδόσει τοῦ Λέοντος Διακόνου ἐν σελίδι 496 κ. ἑ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στας ἀνακριβείας, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας, ἔχει ὧδε· «Ἔτος ἀπὸ κτίσεως Κόσμου 6496 (988 μετὰ Χριστόν). Ἑνὸς παρελθόντος ἔτους[1], ὁ Βλαδίμηρος προήλασε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ τῆς Χερσῶνος, καὶ οἱ Χερροννήσιοι ἐκλείσθησαν ἐν τῇ πόλει. Καὶ ὁ Βλαδίμηρος ἐσκήνωσε πέραν τῆς πόλεως, κατὰ τὸν ὅρμον, εἰς ἀπόστασιν βέλους ἀπὸ τῆς πόλεως. Καὶ οἱ κάτοικοι ἐπολέμησαν ἐρρωμένως κατ' αὐτοῦ. Ὁ Βλαδίμηρος ἀπέκλεισε τὴν πόλιν, καὶ ὁ λαὸς ἦν ἐξηντλημένος, καὶ ὁ Βλαδίμηρος εἶπε πρὸς τοὺς κατοίκους· «Ἐὰν μὴ παραδοθῆτε, καὶ τρία ἔτη ἐν ἀνάγκῃ θὰ παραμείνω ἐνταῦθα». Ἀλλ' οἱ κάτοικοι δὲν ἤκουσαν αὐτοῦ. Τότε ὁ Βλαδίμηρος παρέταξεν εἰς μάχην τὸν στρατὸν αὐτοῦ, καὶ διέταξε νὰ γείνῃ μεγάλη ὁδὸς πρὸς τὴν πόλιν. Ταύτης γενομένης, οἱ Χερσωνῖται, τὰ τείχη τῆς πόλεως ὑπονομεύσαντες, ἀνήρπασαν τὰ χώματα καὶ εἰς τὴν πόλιν κομίσαντες συνεπεσώρευσαν ταῦτα ἐν μέσῳ αὐτῆς· ἀλλ' οἱ στρατιῶται ἐξηκολούθησαν τὰς ἐργασίας αὐτῶν, καὶ ὁ Βλαδίμηρος ἐπέμεινεν. Ἀνὴρ δέ τις ἐκ Χερσῶνος, Ἀναστάσιος καλούμενος (ἱερεύς, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις βραδύτερον ἐπίσκοπος Κιέβου[2]) ἐγένετο), ἔρριψε βέλος, ἐφ' οὗ εἶχε γράψει· «Ὄπισθέν σου ὑπάρχουσι πρὸς ἀνατολὰς πηγαί, ὧν τὸ ὕδωρ ἔρχεται διὰ σωλήνων· ὄρυξον ἐκεῖ, καὶ θὰ κόψῃς τὸ ὕδωρ». Καὶ ὁ λαὸς ἐξαντληθεὶς ἐκ τῆς δίψης παρεδόθη, καὶ ὁ Βλαδίμηρος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῆς δρουζίνας αὐτοῦ».

Ἡ ἀφήγησις αὕτη φέρει, φρονῶ, χαρακτῆρά τινα ἀληθείας· ἁπλοῦς τις πλατυρρήμων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπινοήσῃ οὔτε τὸ

[1]) Ἀπὸ τῆς εἰς Κων)πολιν ἐπανόδου τῶν πρὸς μελέτην τοῦ Ὀρθοδόξου θρησκεύματος ἀποσταλέντων ρώσων πρεσβευτῶν. Ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος παρασιωπᾷ ὅλως ἐνταῦθα τὴν εἰς Κων)πολιν ἀποστολὴν τοῦ ρωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος. Σφάλλεται δὲ ὁρίζων ἐν ἔτει 988 τὴν ἐποχὴν τῆς προσβολῆς τῆς Χερσῶνος ὑπό τοῦ Βλαδιμήρου, καθόσον ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῆς περὶ τοῦ γεγονότος τούτου φράσεως τοῦ Διακόνου πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Γιαχγιᾶ ἀναγραφομένας χρονολογίας τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων βεβαιούμεθα ὅτι ἡ πολιορκία ἐγένετο κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, πιθανῶς δὲ κατ' ἰούνιον.

[2]) Ἴδε **Rambaud**, ἔ. ἀ. σελ. 492.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπεισόδιον τῶν ὑπὸ τῶν Χερσωνικῶν ἁρπαζομένων χωμάτων, οὔτε τὴν ἐκ θρησκευτικοῦ ἴσως ζήλου προδοσίαν τοῦ Ἀναστασίου, οὔτε τὴν ὀλεθρίαν καταστροφὴν τῶν ὑδραγωγῶν.

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, οὐδεὶς αὐτῶν πλὴν τοῦ Διακόνου ὁμιλεῖ περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Χερσῶνος. Ἡ πλήρης αὕτη σιωπὴ ἔχει βεβαίως λόγον τινά. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Διάκονος τρεῖς μόνον λέξεις, ὡς εἴρηται, περὶ ταύτης λέγει· ἀπαριθμῶν τὰ δεινά, ἅπερ, κατ' αὐτόν, προεσήμαινε τὸ βόρειον σέλας τῆς 7ης ἀπριλίου 989 (οἱ παραδειχθέντες πρὸς τὸ βόρειον μέρος πύρινοι στύλοι) καὶ ὁ κομήτης τῆς 27ης ἰουλίου, οὗ ἡ ἐμφάνεια κατέπληξε τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, ἁπλῆν ποιεῖται μνείαν τῆς ἁλώσεως τῆς Χερσῶνος ὑπὸ τῶν Ρώσων, οὓς ἀποκαλεῖ ὡς συνήθως Ταυροσκύθας, οὐδὲν δὲ περιπλέον λέγει· ἀλλ' ἡ ἁπλῆ αὕτη μνεία μεγίστην ἔχει σημασίαν, καθὸ ἐπικυροῦσα τὰς ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους βεβαιώσεις τοῦ ρωσικοῦ χρονικοῦ[1]).

[1]) Εἶπον ἀνωτέρω πῶς οἱ κ. κ. Βασιλειέβσκης (Fragm. russo-byzantins σελ. 156 καὶ 157) καὶ Ρόζεν (ἔ. ἀ. σημ. 169) διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν κειμένων τοῦ Λέοντος Διακόνου καὶ τοῦ Γιαχγιᾶ, ὧν ὁ μὲν λέγει ὅτι τὸ οὐράνιον σέλας τοῦ 989 ἤγγελλε τὴν ἅλωσιν τῆς Χερσῶνος, ὁ δὲ κομήτης τῆς 27 ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους προεσήμαινε τὸν μέγαν σεισμὸν τῆς 26 ὀκτωβρίου, ὅστις κατέρριψε τὸ ἡμισφαίριον τῆς ὑπερῴας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ δὲ (μετὰ τοῦ Ἐλμακὶν) ὅτι τὸ ὑπὸ σφοδρᾶς λαίλαπος συνοδευόμενον βόρειον σέλας, μεθ' ὃ βαθύτατον ἐγένετο σκότος, ἐπεφάνη τὴν νύκτα τοῦ σαββάτου 27ης τοῦ μηνὸς τζουλχιδζὲ τοῦ ἔτους τῆς Ἐγίρας 378, ἤτοι τὴν 7ην ἀπριλίου τοῦ 989, κατώρθωσαν νὰ ὁρίσωσι τὴν ἀκριβῆ ἐποχὴν τῆς ἁλώσεως τῆς Χερσῶνος, ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ λεγομένου τοῦ Νέστορος ὁριζομένην πρὸ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσελεύσεως, ἐξ οὗ ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν περιέσταντο οἱ ῥῶσοι ἱστορικοί. Οἱ σοφοὶ οὗτοι συγγραφεῖς ἀπέδειξαν ὄντως ὅτι ἡ ἅλωσις αὕτη ἐγένετο μεταξὺ τῆς 7 ἀπριλίου καὶ τῆς 27 ἰουλίου, πιθανῶς δὲ κατὰ τὸν μῆνα ἰούνιον ἢ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἰουλίου. «Ἐκτὸς πάσης ἀμφιδολίας εἶναι, λέγει ὁ κ. Οὐσπένσκη (ἴδε Ρόζεν, ἔ. ἀ. σημ. 308 καὶ 313), ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦτο συνεπάγεται καὶ ἄλλα ὁπωσδήποτε πορίσματα ὡς πρός τε τὴν κατὰ παράδοσιν ἀφήγησιν περὶ τῆς εἰς Χερσῶνα ἐκστρατείας καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐν τῷ ἐθνικῷ τῶν ρώσων Χρονικῷ ἀναγραφόμενα περιστατικὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Βλαδιμήρου. Ἀλλὰ δὲν θὰ θίξωμεν ἐνταῦθα τὸ ζήτημα τοῦτο, οὐδὲν λέγοντες περὶ πασῶν ἐκείνων τῶν μεταβολῶν καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ ἐὰν ἡ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀποστολὴ τοῦ ῥωσικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος ἐγένετο πρὸ τοῦ γάμου καὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Βλαδιμήρου ἢ μετ' αὐτόν». Τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Βασιλειέβσκη (αὐτ. σελ. 157) ἀναφέρει καὶ τὴν μαρτυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μετὰ τὴν περὶ τῆς Χερσῶνος ἀφήγησιν, ἥτις ἔδει νὰ ἐπακολουθήσῃ, τὸ λεγόμενον Χρονικὸν τοῦ Νέστορος ἐπάγεται τάδε· «Καὶ ὁ Βλαδίμηρος ἀπέστειλεν ἀγγελιοφόρους πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον λέγων· «Ἰδοὺ ἐκυρίευσα τὴν περίφημον ὑμῶν πόλιν· ἔμαθον ὅτι ἔχετε ἀδελφὴν παρθένον· ἐὰν δὲν μοὶ δώσητε αὐτήν, θὰ πράξω πρὸς τὴν ὑμετέραν πρωτεύουσαν ὅ,τι καὶ πρὸς τὴν πόλιν ταύτην».

Ἡ ἰταμὴ αὕτη ἀπειλὴ κατέφθανεν εἰς Κων)πολιν ἐν ἐπικαίρῳ ὥρᾳ. Καθ' ὃν χρόνον μετὰ τοσαύτας συμφορὰς καὶ θεομηνίας μόλις ἀνέκυπτον οἱ ἐν Βυζαντίῳ, τρόμος αὐτοὺς κατέλαβε μὴ ἴδωσι καὶ πάλιν τὰ φοβερὰ τῶν Ρῶς μονόξυλα ἐπιφαινόμενα πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Θεοφυλάκτου πόλεως, καὶ πρὸ πάντων μὴ ἴδωσι τὸν Βλαδίμηρον συμμαχοῦντα μετὰ τοῦ τσάρου τῆς Βουλγαρίας Σαμουήλ [1]). Ἴσως δέ, τίς οἶδε; καὶ τὸ τόσον πολύτιμον ἐπικουρικὸν σῶμα τῶν Ρώσων ἠπείλησε στάσιν, ἢ τοὐλάχιστον ἐζήτησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀπωτάτην πατρίδα αὐτοῦ· ἐδέησεν ἄρα νὰ ὑποχωρήσωσι, καὶ νὰ ὑποχωρήσωσι τάχιστα, νὰ συναινέσωσι τέλος εἰς τὸ νὰ δώσωσιν εἰς γάμον τὴν Πορφυρογέννητον εἰς τὸν δεσποτικῶς αὐτὴν ἀπαιτοῦντα. Εἰρήσεται δὲ πορρωτέρω ὅτι ὁ τρόμος ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν Ρώσων τὰ μάλιστα συνετέλεσε καὶ εἰς τοὺς ἐπιεικεστάτους ὅρους, οἵτινες ἐχορηγήθησαν τότε εἰς τὸν γέροντα ἀποστάτην Σκληρὸν ὅπως ὑποταγῇ [2]).

ρίαν τοῦ μοναχοῦ Ἰακώβ, ὅστις ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τοῦ Βλαδιμήρου, λέγει ὅτι «τὸ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἔτος ὁ ἐνδόξου μνήμης Βλαδίμηρος ἀπῆλθε πρὸς τοὺς καταρράκτας καὶ τὸ τρίτον ἔτος ἐκυρίευσε τὴν Χερσῶνα» κτλ. Τὰ συμπεράσματα ἄρα τοῦ ἱστοριοδίφου τούτου ἐπικυροῦνται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ρωσικῶν πηγῶν.

[1]) Περὶ τοῦ πιθανοῦ τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας τοῦ Βλαδιμήρου πρὸς τὸν Σαμουήλ, ἴδε Ρόζεν, ἔ. ἀ. σημείωσιν τῆς σελ. 179.

[2]) Ἐκ τοῦ Γιαχγιᾶ, τοῦ Ἐλμακὶν καὶ τοῦ Ἀβὶν Ἐλ Ἀθὶρ μανθάνομεν τὰ ἀληθῆ αἴτια πάντων τούτων τῶν γεγονότων καὶ ἰδίᾳ τοῦ βαπτίσματος τοῦ ῥώσου ἡγεμόνος, περὶ οὗ οὐδεὶς τῶν βυζαντινῶν ποιεῖται λόγον. Περὶ δὲ τοῦ μετὰ τῆς Ἄννης γάμου αὐτοῦ, ὅσοι τῶν Ἑλλήνων μνημονεύουσιν αὐτοῦ πράττουσι τοῦτο ἐν παρόδῳ. Ὁμιλοῦσι μόνον περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων χορηγηθείσης στρατιωτικῆς ἐπικουρίας, ἀλλ' ἀποφεύγουσι νὰ εἴπωσι ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀδοκήτου ταύτης ἐπικουρίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ περίφημος ἄρα ἀποστολὴ τῆς βασιλόπαιδος Ἄννης μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν συνοδευόντων αὐτὴν ἱερέων καὶ ἡγουμένων, ἐντολὴν ἐχόντων νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τοὺς εἰδωλολάτρας Ρώσους, φαίνεται γενομένη εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βλαδιμήρου ἅλωσιν τῆς Χερσῶνος. Ἑπομένως τὸ βάπτισμα τοῦ ρωσικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ τῷ 988, ὡς μέχρι τῶν ἐρευνῶν τῶν κ. κ. Βασιλειέβσκη καὶ Ρόζεν ἐπιστεύετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐσφαλμένης πληροφορίας τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Νέστορος, ὁρίζοντος τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀλλ' ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους ἢ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 989. Προκύπτει δὲ ἐκ τῆς νέας ταύτης ἐξετάσεως τῶν γεγονότων καὶ ὅτι ὁ Βλαδίμηρος καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν βεβαίως ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ μητροπολιτῶν, οἵτινες παρηκολούθησαν τῇ βασιλόπαιδι κατὰ τὴν εἰς Ρωσίαν μετάβασιν αὐτῆς.

Ἡ ἐκτενεστέρα περὶ τοῦ γάμου τῆς πορφυρογεννήτου Ἄννης μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς Κιέβου καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσελεύσεως αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἀφήγησις, ἣν ἔχομεν, εἶναι καὶ πάλιν ἡ τοῦ ἐθνικοῦ Χρονικοῦ τοῦ λεγομένου τοῦ Νέστορος, ἀλλ' ἀφήγησις μετὰ μυθωδῶν παραδόσεων ἀνάμικτος, ἰδίᾳ δὲ λίαν μεροληπτικὴ ὑπὲρ τῶν Ρώσων· αὐτὸ δὲ τοῦτο ῥητέον καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ «Βίῳ τοῦ Βλαδιμήρου» ἐπιτομωτέρας ἀφηγήσεως. Ὁ πολὺς ῥαγουσαῖος βυζαντινοδίφης Βανδούριος ἐδημοσίευσε καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ιη΄ αἰῶνα ἄλλην ἀνώνυμον ἀφήγησιν περὶ τοῦ βαπτίσματος τῶν Ρώσων ἐπὶ Βλαδιμήρου, περιέχουσαν ἀνεκδότους τινὰς λεπτομερείας, ἐκδοθεῖσαν δ' ἐκ νέου πρό τινων ἐτῶν κατὰ πληρέστερον χειρόγραφον ὑπὸ τοῦ κ. Ρέγελ ἐν Πετρουπόλει [1]). Τέλος οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ

[1]) Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ἑλληνικῷ αὐτοῦ κειμένῳ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Βανδουρίου ἐν ταῖς **Animadversiones in Constantini Porphyrogeniti libros de thematibus et de administrando imperio,** ἀναδημοσιευθείσαις ἐν τῇ Βυζαντίδι τῶν Παρισίων (1711), ἐν τῇ τῆς Βενετίας (1729) ὡς προσάρτημα εἰς τὸ **Imperium Orientale** T. B'. καὶ ἐν τῇ τῶν Βόννης ὡς παράρτημα εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σκυλίτσης καὶ Κεδρηνὸς καὶ πολλῷ μᾶλλον οἱ Ἀσιάται, καὶ μάλιστα ὁ Γιαχγιᾶ, ὁ Ἐλμακὶν καὶ ὁ Ἴβν Ἔλ Ἀθίρ, παρέχουσιν ἡμῖν περὶ τῶν μεγάλων τούτων γεγονότων πολυτίμους πληροφορίας.

Ἰδοὺ δὲ σύνοψις πασῶν τούτων τῶν ἀφηγήσεων, ἠρανισμένη ἰδίᾳ ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ λεγομένου τοῦ Νέστορος·

«Οἱ αὐτοκράτορες, λέγει τὸ Χρονικόν, ἐθλίβησαν ἐκ τοῦ ἀγγέλματος, δι' οὗ ὁ Βλαδίμηρος ἠπείλει ὅτι θὰ πράξῃ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν ὅ,τι ἤδη πρὸς τὴν Χερσῶνα ἔπραξεν, ἂν μὴ ἔδιδον αὐτῷ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν». Εὐνόητον ποίαν ἀπερίγραπτον ταραχὴν καὶ ἀνατροπὴν τῶν παραδεδεγμένων ἰδεῶν προὐξένει εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον ἡ ἀπίστευτος ἀπαίτησις τοῦ νικηφόρου βαρβάρου. Παρὰ τὰ προηγούμενα, παρὰ τὴν ἄλλοτε εἰς τὸν Τσάρον τῶν Βουλγάρων ἔκδοσιν εἰς γάμον τῆς θυγατρὸς τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ, ἡ ἄκαμπτος ὑπερηφανία τοῦ Βυζαντίου κατεξανίστατο κατ' ἀξιώσεων τόσον τερατωδῶν, κατὰ βίας τόσον ταπεινωτικῆς. Καὶ ναί μὲν οὐχὶ τὸ πρῶτον βάρβαροι ἀρχηγοὶ τοιαύτας διετύπωσαν περὶ τῆς ἀγχιστείας

τὸν Γ' τόμον Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (σελ. 351-366). Περὶ τῆς Βιβλιογραφίας ἴδε Ρέγελ (**Analecta byzantino-russica**, ἐν Πετρουπόλει 1891 σελ. XX). Ὁ Βανδούριος ἐδημοσίευσε τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο κατὰ χειρόγραφον τῆς ἀρχαίας Κολβερτινῆς βιβλιοθήκης, ὅπερ δὲν ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ κ. Ρέγελ οὔτ' ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, οὔτ' ἐν ταῖς ἄλλαις βιβλιοθήκαις τῶν Παρισίων. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ὁ κ. Ρέγελ ἀνεῦρε πλήρες ἀντίγραφον τῆς ἀφηγήσεως ταύτης μετὰ τῆς ἐλλειπούσης ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Κολβερτινῆς ἀρχῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐν Πάτμῳ καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὸ μετὰ διασαφήσεων (ἔ. ἀ. σελ. XIX-XXXIII καὶ 44-51). Ἡ ἀφήγησις αὕτη εἶναι συνεράνισμα ἀρκούντως μεταγενέστερον τοῦ ιγ' ἢ ιδ' αἰῶνος, ἔργον ἀρκετὰ μέτριον, ἐν ᾧ συμφύρονται ἐκ πλάνης καὶ συναναμίγνυνται ἡ πρώτη μερικὴ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσέλευσις τῶν Ῥώσων ἐπὶ Φωτίου κατὰ τὸν θ', ἡ ἐπὶ Βλαδιμήρου κατὰ τὸν ι' αἰῶνα, καὶ τέλος ἡ περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ σλαυϊκοῦ ἀλφαβήτου ὑπὸ τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου παράδοσις. Καίτοι δὲ ἡ περὶ προσελεύσεως τοῦ Βλαδιμήρου ἀφήγησις πληρέστατα συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Νέστορος καὶ τὴν τοῦ βίου τοῦ Βλαδιμήρου, περιέχει ὅμως καί τινας ἄλλας λεπτομερείας καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς ἐν Κων)πόλει διαμονῆς τῶν ῥώσων ἀπεσταλμένων. Οὕτως ἡ εἰς Ἁγίαν Σοφίαν ἐπίσκεψις αὐτῶν ἐκτίθεται λεπτομερέστατα. Ἴδε καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ρέγελ (ἔ. ἀ σελ. XIX-XXXII).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προτάσεις πρὸς τοὺς βυζαντινοὺς καίσαρας, ἀλλ' οὗτοι κατώρθωσαν πάντοτε ν' ἀποποιηθῶσιν αὐτάς, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ διδάσκει μάλιστα τοὺς διαδόχους αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπορρίψεως τῶν ἀπρεπῶν τούτων αἰτήσεων. Ἀλλ' ἤδη, φεῦ! εἶχον παρέλθει οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιδειχθῇ πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας Ρῶς ἡ ἐσχάτη περιφρόνησις, ἣν ἐνέπνεεν ἡ ἄξεστος αὐτῶν βαρβαρότης. Οἱ ἐν Βυζαντίῳ εἶχον ἀπόλυτον, ἐπείγουσαν αὐτῶν ἀνάγκην· ἔδει ἄρα νὰ ὑποχωρήσωσι, καὶ εὐχερῶς δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τοὺς ὀδυνηροὺς δισταγμοὺς καὶ τὰς στυγνὰς συζητήσεις τῶν ἀνωτάτων ἐν τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ συμβουλίων, ἐν οἷς ἐκρίνετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βασιλείου καὶ τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ θεραπόντων ἡ τύχη τῆς νεαρᾶς Πορφυρογεννήτου.

«Μεγίστη ἦν ἡ ταραχὴ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου Αἱ ἐξ αὐτοκρατορικοῦ γένους κόραι ἦσαν μὲν καταδεδικασμέναι ὑπὸ τῶν σκληρῶν ἀναγκῶν τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς νὰ χρησιμεύωσιν ὡς σύνδεσμος τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τῶν βαρβάρων ἡγεμόνων, καὶ ἤδη πολλαὶ τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων ἐξορίστων ἀπῆλθον εἰς τὰς ἡμιπολιτίστους αὐλὰς τῆς Γερμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Δαλματίας, τῆς Βενετίας, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὰς τῆς Περσίας καὶ Ὁλλανδίας, θυσιάζουσαι τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν πρὸς ἀποσόβησιν τῆς καταστροφῆς τοῦ κράτους· ἀνεφέρετο μάλιστα τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡρακλείου, ὅστις ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ πρὸς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπαραιτήτου τότε συμμαχίας τοῦ Ἰουδαίου βασιλέως τῶν Χαζάρων. Βραχεῖα ἄλλως ἦν ἡ ἐξορία αὐτῶν, καθόσον ἀώρως ἀπέθνησκον. Ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ τότε Ρωσία ἦν ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθμίδι τοῦ πολιτισμοῦ, στυγερὰ διὰ τὸ αἱμοχαρὲς αὐτῆς θρήσκευμα, διὰ τὴν ἀκόρεστον αὐτῆς πλεονεξίαν, διὰ τὰ θηριώδη αὐτῆς ἤθη, νέηλυς καὶ μεταξὺ ἔτι τῶν βαρβάρων ἡγεμονιῶν, τὴν ἐσχάτην κατέχουσα θέσιν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν ἀνεγνωρισμένων κρατῶν, ὧν οἱ πρεσβευταὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ!... Ἄλλως δὲ δὲν εἶχεν αὐστη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρῶς ἀπαγορευθῇ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου πᾶσα μετὰ τῶν βαρβάρων ἐκείνων ἀγχιστεία;... Καὶ ὅμως ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἡ ἑλληνὶς βασιλόπαις, ἡ ἕως τότε ἐν τῇ αἰγλῃ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου ἀνατραφεῖσα, ἀπῆλθεν εἰς Χερσῶνα ὅπως γένηται σύνοικος καὶ σύμβιος τοῦ ἀγρίου ἥρωος τοῦ βορρᾶ.

«Ἡ ἱστορία σιωπᾷ περὶ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ ἄλγους τῆς ἀτυχοῦς νύμφης, περιορίζεται δέ, ὡς ἔθος αὐτῇ, εἰς τὴν ξηρὰν ἀναγραφὴν τοῦ τέλους τοῦ δράματος, οὐδόλως φροντίζουσα περὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν δρώντων προσώπων, οὔτε περὶ τῶν δακρύων τῶν θυμάτων· ἀλλὰ σύγχρονός τις ἀποκαλύπτει ἡμῖν μετ' ἐκφραστικωτάτου λακωνισμοῦ ὅτι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον τοῦτον ἡ Ἄννα βαρέως ἐνόσησε καὶ μόνον ἐκ θαύματος ἐσώθη τοῦ θανάτου[1])».

Ἐν τούτοις ἡ βυζαντινὴ πολιτικὴ καὶ ὑποχωροῦσα ἐγίνωσκε νὰ χρησιμοποιῇ καὶ αὐτὰς τὰς ταπεινώσεις. Ἐδόθη μὲν εἰς γάμον τῷ υἱῷ τοῦ Σβιατοσλαύου ἡ ἀβροτραφὴς βασιλόπαις, ἡ θυγάτηρ τῆς ἐπαφροδίτου Θεοφανοῦς, ἀλλ' ἐζητήθη ὡς ἀντάλλαγμα ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσέλευσις τοῦ ῥωσικοῦ λαοῦ, ἥτις μετέτρεπεν ἐν τῷ ἅμα τὰς τύχας αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἀντιπάλου καθίστη αὐτὸν σύμμαχον καὶ πελάτην τῆς αὐτοκρατορίας.

«Οἱ αὐτοκράτορες, τεθλιμμένοι ἐκ τοῦ ἀγγέλματος τοῦ μεγάλου δουκός, ἐξακολουθεῖ λέγον τὸ Χρονικόν, ἀπέστειλαν αὐτῷ τὴν ἀπάντησιν ταύτην· «Ἀνάρμοστος τοῖς Χριστιανοῖς εἶναι ὁ μετ' Ἐθνικῶν γάμος· ἐὰν βαπτισθῇς, θὰ λάβῃς ὅ,τι αἰτεῖς, ὡς καὶ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, καὶ θὰ ἔχῃς τὴν αὐτὴν μεθ' ἡμῶν πίστιν. Ἀλλ' ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ βαπτισθῇς, ἀδυνατοῦμεν νὰ σοὶ δώσωμεν τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν». Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βλαδίμηρος εἶπε πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν αὐτοκρατόρων[2])· «Εἴπατε εἰς τοὺς

[1]) Couret, La Russie à Const)ple (Revue des quest. historiques T. IΘ'. 1876, τεῦχος ἰανουαρίου σελ. 118).

[2]) Οἵτινες ἦλθον παρ' αὐτῷ εἰς Χερσῶνα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοκράτορας ὅτι θὰ βαπτισθῶ· ἐδίδαξάν με ἤδη τὴν ὑμετέραν θρησκείαν, καὶ ἀγαπῶ τὰ δόγματα καὶ τὰς ἐντολάς ὑμῶν, οἵας ἐξέθηκάν μοι ἄνδρες ἀποσταλέντες παρ' ὑμῶν». Ὁ εὐφυὴς καὶ φιλόδοξος βάρβαρος κατενόει ποίαν ὑπέροχον θέσιν ἔμελλε νὰ παράσχῃ αὐτῷ καθ' ἅπασαν τὴν Σκυθίαν ἡ συγγένεια αὕτη μετὰ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, συνῃσθάνετο δὲ καὶ ἐξ ἐνστίκτου ποία ἀνυπολόγιστος πρόοδος ἔμελλε ν' ἀποβῇ διὰ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἡ ἀπὸ τῶν βαρβάρων τελετῶν τοῦ πατροπαραδότου ἐθνισμοῦ εἰς τὸ χριστιανικὸν δόγμα μετάβασις.

«Οἱ αὐτοκράτορες, ἀκούσαντες ταῦτα, ἐχάρησαν μεγάλην χαράν, ἔπεισαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, Ἄνναν καλουμένην, εἰς τὸν γάμον τοῦτον καὶ ἀπειστειλαν ἀγγελιαφόρους πρὸς τὸν Βλαδίμηρον λέγοντες· «Βαπτίσθητι καὶ ἀποστελοῦμέν σοι τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν». Ἀλλ' ὁ ὑπερήφανος Βάραγγος ἐνόει νὰ ἐπιβληθῇ μέχρι τέλους. Ἐπέμεινεν, ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὸ Χρονικόν [1], προβάλλων ταπεινωτικωτάτους ὅρους, οὓς ἀρκούντως πιθανολογεῖ ἡ ἀμηχανία, ἐν ᾗ διετέλει το κράτος ἕνεκα τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ. «Ἂς ἔλθωσι μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν νὰ μὲ βαπτίσωσιν», ἀπήντησεν· οἱ δὲ βασιλεῖς, ἀκούσαντες τοῦτο, ἀπέστειλαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν μεθ' ἱερέων καὶ μεγιστάνων. Αὕτη ἀτυχῶς ἡ μόνη πληροφορία ἣν ἔχομεν περὶ τῆς ἀκολουθίας τῆς ἀτυχοῦς βασιλόπαιδος, ἀκολουθίας, ἣν τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον θὰ ἦτο νὰ γνωρίζωμεν κάλλιον [2].

[1] Ἡ ἀφήγησις τοῦ Χρονικοῦ φαίνεται λίαν μεροληπτικὴ ὑπὲρ τῶν ῥωσικῶν ἀξιώσεων. Ὅλως ἀπίθανον εἶναι ὅτι ἡ θρασύτης τοῦ Βλαδιμήρου προέβη μέχρι τοῦ νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ τῷ δοθῇ εἰς γάμον ἡ βασιλόπαις Ἄννα, ἐὰν ἐνέμενεν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ὅτε ὑπέβαλε τὴν περὶ γάμου αἴτησιν, ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ προσελεύσεως ἦτο βεβαίως ἤδη εἰλημμένη. Φιλαληθέστεραι βεβαίως εἶναι αἱ ἄλλαι πηγαί, λέγουσαι ἁπλῶς ὅτι προέτεινε ν' ἀσπασθῇ τὸν χριστιανισμὸν ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ δοθῇ αὐτῷ ὡς σύζυγος ἡ πορφυρογέννητος.

[2] Τὸν πρῶτον μητροπολίτην τοῦ Κιέβου ἐχειροτόνησεν ὁ πατριάρχης Νικόλαος Β' ὁ Χρυσοβέργιος. Ἦν δ' ὁ μητροπολίτης οὗτος Σύρος τὸ γένος, Μιχαὴλ καλούμενος· καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Νικολάου εἰς Ρωσίαν μεθ' ἓξ ἐπισκόπων, ἀποτελούντων τὴν σύνοδον αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ Χρονικὸν πληρέστερόν πως διαφωτίζει ἡμᾶς περὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς δειλαίας νύμφης, ἥτις ἐγκατελίμπανε τὴν ἐξαισίαν αἴγλην καὶ τὴν ἀβροπρέπειαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου ἀντὶ τοῦ ἀξέστου ξυλίνου παλατίου καὶ τῆς ἐκ δορῶν ζῴων κοίτης τοῦ ἄρχοντος ἐκείνου ἀγρίων λαῶν, καὶ τὸν κυαναυγῆ τοῦ Βοσπόρου οὐρανὸν ἀντὶ τῶν χιόνων καὶ τῶν κρυστάλλων τῆς στυγνῆς σκυθικῆς πεδιάδος. Ἡ ἀφήγησις εἶναι θιξικαρδιωτάτη ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτῆς. Ἡ βασιλόπαις δὲν ἤθελε ν' ἀπέλθῃ. «Θὰ ὑπάγω, ἔλεγεν, ὡς εἰς δουλείαν ἐν μέσῳ Ἐθνικῶν· προτιμῶ ν' ἀποθάνω ἐνταῦθα». Οἱ ἀδελφοὶ εἶπον αὐτῇ· «Διὰ σοῦ ὁ Θεὸς καλέσει εἰς μετάνοιαν τὸ ῥωσικὸν ἔθνος καὶ σώσει τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ σκληροῦ πολέμου· βλέπεις πόσον κακὸν ἡ Ῥωσία προὐξένησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ πόσον καὶ νῦν θὰ προξενήσῃ ἂν δὲν ἀπέλθῃς», καὶ ἔπεισαν αὐτὴν μετὰ βίας[1]). Ἐπέβη λοιπὸν δρόμωνος, ἠσπάσθη θρηνοῦσα τοὺς οἰκείους αὐτῆς καὶ ἀπῆλθε διὰ θαλάσσης. Αἱ ἱστορίαι αὗται τῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάγκην θυσιαζομένων ἀτυχῶν βασιλοπαίδων δὲν εἶναι σπάνιαι, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἆρά γε βασιλόπαιδες, ὧν ἡ τύχη οἰκτροτέρα ἐγένετο ; Ὁποία φοβερὰ καὶ τραγικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ λαμπροῦ καὶ εὐδαίμονος βίου τῆς Κων)πόλεως καὶ τῆς ζωῆς, ἣν ἔμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ διαγάγῃ! Ναὶ μὲν καὶ ἡ πρεσβυτέρα αὐτῆς ἀδελφὴ Θεοφανώ, ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ἐγκαταλιποῦσα τὰς ἐπαφροδίτους ἀκτὰς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ τὰς διὰ χρυσοῦ καὶ μωσαϊκῶν κεκοσμημένας ἐξαισίας αἰθούσας τοῦ Μεγάλου Ἱεροῦ Παλατίου, ἀπῆλθεν ὡς νύμφη εἰς τὰς ὁμιχλώδεις χώρας τοῦ βορρᾶ. Ἀλλ' ἐκείνη τοὐλάχιστον εὗρε καὶ ἐκεῖ σεβαστὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμόν, τραχύτερον μέν, ἐν ᾧ ὅμως ἡ γυνὴ καὶ ἡγεμονὶς κατεῖχον ἤδη τὴν προσήκουσαν αὐταῖς θέσιν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦν νύμφη τοῦ ἰσχυροῦ καίσαρος τῆς

[1]) Ὁ Ἴδν Ἑλ Ἀθίρ, ὅστις ἀναγράφει τὴν αὐτὴν περίπου ἀφήγησιν, λέγει ἐπίσης ὅτι ἡ Ἄννα ἠρνήθη νὰ συζευχθῇ ἄνδρα ἔχοντα ἄλλην θρησκείαν καὶ ὅτι τότε ὁ Βλαδίμηρος ἐγένετο Χριστιανός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δύσεως, ἰσοτίμου σχεδὸν τῷ τῶν Ῥωμαίων, νῦν δὲ χήρα, καθαγιασθεῖσα ὑπὸ τῆς συμφορᾶς, παντοδύναμος ἀντιβασίλισσα καὶ ἀπολαύουσα τοῦ ἄκρου σεβασμοῦ τοῦ ἀνήλικος αὐτῆς υἱοῦ. Ἡ δὲ Ἄννα, τοὐναντίον, ἀτυχὴς βασιλόπαις, περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη ἤδη γεγονυῖα — γνωστὸν ὅτι ἐγεννήθη δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ῥωμανοῦ τοῦ Β′ κατὰ μάρτιον τοῦ 961 —, ἀπήρχετο ὅπως συζευχθῇ ἄγριον καὶ ἀκόλαστον ἡγεμόνα, βδελυρὰ προσκυνοῦντα εἴδωλα, ὅστις διὰ τῶν χειλέων μόνον θὰ ἠσπάζετο τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀγάπης, καὶ ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ ἔθνους οὐχὶ ἱπποτῶν, ἀστῶν, τεχνιτῶν καὶ ἱερέων, ἀλλ' ἀγρίων ὁμάδων, ἀκολάστων τὰ ἤθη, ἀκαθέκτων τὰ πάθη, τὸν πολεμον μόνον λατρευουσῶν καὶ ἐπισεσωρευμένων ἐν ῥυπαροῖς καλυβίοις πομπωδῶς ἀποκαλουμένοις πόλεσιν. Ἀπήρχετο παρὰ τοῖς φοβεροῖς ἐκείνοις βαρβάροις, τοῖς «βδελυρωτάτοις τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλασθέντων ἀνθρώπων», ὡς ἀνακράζει ὁ ἐπισκεψάμενος αὐτοὺς ἐν ἔτει 922 Ἰβν Φοζλάν. Ποία ἀπόγνωσις ἐπίεζε τὴν καρδίαν τῆς τλήμονος Πορφυρογεννήτου, ὅτε τὸ ἔσχατον περιριπτυχθεῖσα καὶ καταφιλήσασα τοὺς δύο ἀγαπητοὺς αὐτῆς ἀδελφούς, ἴσως δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς Θεοφανώ, ζῶσαν ἔτι πιθανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ βλέπουσα ἐν μέσῳ τῶν δακρύων καὶ τῶν γόων ἐξαφανιζομένας ἐν ἀπόπτῳ πάσας τὰς προσφιλεῖς ἐκείνας εἰκόνας, εἶδεν ἀπὸ τοῦ σημαιοστολίστου χελανδίου, ὅπερ ἔφερεν αὐτὴν βραδέως εἰς τὴν στυγνὴν νέαν αὐτῆς πατρίδα, ἀντιπαρερχομένας βαθμιαίως τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἐκβολὴν μετὰ τῶν Συμπληγάδων, τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τῆς Χιλῆς καὶ τὰς εὐρείας δασοβριθεῖς ἐκτάσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι νῦν τὸ δάσος τοῦ Βελιγραδίου!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Οριστικὴ ἀνάρρησις τῶν δύο νεαρῶν βασιλέων Βασιλε'ου καὶ Κωνσταντίνου. — Φυσικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτῶν εἰκών. — Ὁ Βασίλειος δὲν φαίνεται νυμφευθείς. — Ἀντιζηλία Παρακοιμωμένου Βασιλείου καὶ Βάρδα Σκληροῦ. — Ἐπικράτησις τοῦ πρώτου καὶ παντοδυναμία αὐτοῦ. — Κάθοδος Θεοφανοῦς, δυσμένεια καὶ ἀποστολὴ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἰς τὸ ὄριον τῆς Ἀρμενίας. — Δεινὴ ἀποστασία τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ τῆς Ἀσίας. — Νικηφόρος τοῦ ἀποστάτου πορεία. — Νίκαι αὐτοῦ κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Πέτρον Φωκᾶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἐν Βούκου λίθῳ πρῶτον, ἔπειτα δὲ πρὸ τῆς Λυκανδοῦ. — Μετὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἧτταν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ πᾶσα σχεδὸν ἡ Ἀνατολὴ ἀναγνωρίζει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σκληροῦ. — Ὁ στόλος τῆς Ἀσίας κηρύσσεται ὑπὲρ αὐτοῦ. — Ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης παραδίδει αὐτῷ τὸ δουκάτον τῆς Ἀντιοχείας. — Τὰ φρούρια τῆς Τσαμανδοῦ ἀνοίγουσιν αὐτῷ τὰς Πύλας. — Ὁ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλεὶς πρωτοβεστιάριος Λέων, ἀφοῦ δεξιῶς στρατηγήσας ἐνίκησε τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην ἐν Ὀξυλίθῳ, κατατροποῦται περὶ Ῥαγέας. — Ὁ Βάρδας Σκληρός, ἀναμφισβήτητος μετὰ τὸν νέον τοῦτον θρίαμβον κύριος τῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας, ἀποστέλλει τὸν ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Κουρτίκιον στόλον εἰς τὰ στόμια τοῦ Ἑλλησπόντου. — Αὐτὸς οὗτος ἐπισπεύδων τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν αὐτοῦ, πολιορκεῖ καὶ κυριεύει τὴν Νίκαιαν, προστατευομένην ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. — Ὁ στόλος αὐτοῦ νικᾶται ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναυάρχου, ὅστις καταλαμβάνει τὴν Ἄβυδον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐμφάνισις τοῦ ὑπὸ τὸν Σκληρὸν στρατοῦ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. — Ἐνέργεια τοῦ Παρακοιμωμένου. — Καλεῖ τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὅστις ἀνασχηματίζει στρατόν. — Ὁ Σκληρὸς ἀναγκασθεὶς νὰ στραφῇ ἐναντίον αὐτοῦ νικᾷ αὐτὸν δίς, κατὰ τὴν Παγκάλειαν καὶ κατὰ τὰ Βασιλικὰ Θέρμα. — Ὁ Πατριάρχης Ἀγάπιος. — Ἡ Ἀντιόχεια ὑποτάσσεται καὶ πάλιν εἰς τοὺς βασιλεῖς. — Τῇ μεσιτείᾳ τοῦ εὐσεβοῦς Τορνικίου, ὁ Δαυὶδ τῆς Ἰβηρίας χορηγεῖ εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν στράτευμα, δι' οὗ νικᾷ τὸν Σκληρόν. — Ἵδρυσις τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. — Οἱ ὅσιοι Τορνίκιος, Ἰωάννης καὶ Εὐθύμιος. — Ὁ Σκληρὸς γίνεται αἰχμάλωτος τοῦ Χαλίφου ἐγ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βαγδάτη. — Πρεσβεία τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην. — Ὑποταγὴ τῶν τελευταίων ἐν Ἀσίᾳ ὀπαδῶν τοῦ Σκληροῦ. — Ὁ Πατριάρχης Ἀντώνιος ἀντικαθίσταται ὑπὸ Νικολάου τοῦ Χρυσοβεργίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ. — Στάσις τῶν Ρωσανιτῶν. — Βίος τοῦ Ἁγίου Νείλου. — Ἐπιδρομὴ τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας. — Ἐκστρατεία τοῦ Ὄθωνος Β' εἰς Ἰταλίαν τῷ 981. — Θάνατος τοῦ Πανδόλφου τοῦ Σιδηροκεφάλου. — Μεταβολαὶ ἐν ταῖς Λογγοβαρδικαῖς ἡγεμονίαις. — Ὄθων ὁ Β' καταλαμβάνει τὴν Βάρην καὶ τὸν Τάραντα. — Ἧττα τῶν Γερμανῶν ἐν Στίλῳ. — Θάνατος τοῦ Ἀβοὺλ Κασέμ. — Ὄθων ὁ Β' σῴζεται ὡς ἐκ θαύματος τοῦ θανάτου καὶ τῆς αἰχμαλωσίας. — Ὑποχώρησις τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. — Ὁ Δζαφὲρ διορίζεται ἐμίρης τῆς Σικελίας. — Οἱ Βυζαντινοὶ καταλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατακτηθέντα φρούρια. — Παρασκευαὶ Ὄθωνος τοῦ Β' πρὸς ἀντεπίθεσιν. — Πεδίον μαΐου τῆς Βερώνης. — Τὰ ἐν Βενετίᾳ. — Ὄθων ὁ Β' ἐκστρατεύει. — Θάνατος Βενεδίκτου Ζ'. — Θάνατος Ὄθωνος τοῦ Β'. Ἀνάρρησις Ὄθωνος τοῦ Γ'. — Τὰ Βυζαντινὰ θέματα τῆς Ἰταλίας. — Βυζαντινὰ ἔγγραφα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ ἐν Συρίᾳ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Βασιλείου τοῦ Β'. — Ὁ Σαὰδ Ἐδδαουλὲχ ἐπιστρέφει νικητὴς εἰς Χαλέπιον τῷ 976. — Ὁ ἐν Χόμς διοικητὴς αὐτοῦ Βακγούρ. — Προσδληθεὶς ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας Βάρδα Φωκᾶ ὑπογράφει μετ' αὐτοῦ νέαν συνθήκην ὑποτελείας. — Ὁ σεΐχης Μουφαρίτς ἐν Ἀντιοχείᾳ. — Ὁ Βακγοὺρ ὑποκινεῖ νέας ταραχὰς ἐν Χαλεπίῳ τῷ 983. — Νέα ἐπέλασις τοῦ Βάρδα Φωκᾶ κατὰ τῆς πόλεως ταύτης. — Αἰματηρὰ ἧττα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ. — Νέα συνθήκη ὑπογραφεῖσα παρὰ τὸ Χαλέπιον. — Ἅλωσις καὶ λεηλασία τῆς Χόμς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. — Ὁ Βακγοὺρ διοικητὴς τῆς Δαμασκοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ Χαλίφου. — Τὸ φρούριον Ραμπὰν παραδίδοται εἰς τοὺς Ἕλληνας. — Νέαι σκευωρίαι τοῦ Βακγούρ. — Νέα κατὰ Χαλεπίου ἐκστρατεία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τῷ 985. — Ἅλωσις Κιλλιδος. — Ἅλωσις τῆς Ἀπαμείας. — Διαρπαγὴ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Συμεών. — Ὁ Βάρδας ὑπογράφει καὶ πάλιν εἰρήνην μετὰ τοῦ Σαάδ. — Ἀποτυχοῦσα συνωμοσία τῶν βυζαντινῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. — Ὁ Μελισσηνὸς κυριεύει τὰς Βαλαναίας. — Δυσμένεια τοῦ Παρακοιμωμένου. — Ἔκτακτος μεταβολὴ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ βασιλέως Βασιλείου, ὅστις λαμβάνει μόνος εἰς χεῖρας τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Πρῶτος βουλγαρικὸς πόλεμος. — Αἴτια αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Τσιμισκῆ. — Μοναρχία τῶν Σισμανιδῶν. — Αἴτια τῆς ταχείας αὐτῆς αὐξήσεως. — Ὅρια αὐτῆς. — Ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κόμης Σίσμαν καὶ οἱ τέσσαρες αὐτοῦ υἱοί, οἱ κομητόπωλοι. — Πρῶται κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐχθροπραξίαι ἀπὸ τοῦ 976. — Πολιορκία τῶν Σερρῶν. — Ἀνάρρησις τοῦ Σαμουήλ. — Μεγάλη τοῦ Σαμουὴλ ἐκστρατεία εἰς Θεσσαλίαν καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Πελοποννήσου τῷ 986. — Ἅλωσις τῆς Λαρίσσης. — Συμβουλαὶ καὶ ἀφηγήσεις βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος. — Ποιήσεις Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου. — Οἱ τσαρίδαι Βόρις καὶ Ῥωμανός. — Πρώτη τοῦ Βασιλείου ἐκστρατεία πέραν τοῦ Αἵμου. — Δυσαρέσκεια τῶν στρατηγῶν. — Εἰκὼν τοῦ Βασιλείου. — Τὸ βασίλειον τοῦ Σαμουήλ. — Ἥττα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς Στρεδέτς (Σοφίας). — Ὑποχώρησις, αἰφνιδία κατάληψις καὶ φυγὴ τῶν Ἑλλήνων τῇ 17ῃ αὐγούστου 986 ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Πύλης τοῦ Τραϊανοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Αὔξουσα δυσαρέσκεια τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. — Ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἀποδιδράσκει ἀπὸ τῆς ἐν Βαγδάτῃ φυλακῆς αὐτοῦ. — Ἀναγορεύεται καὶ πάλιν βασιλεύς. — Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, μόλις λαβὼν καὶ αὐτὸς τὸ ἀξίωμα Δομεστίκου τῶν Σχολῶν, ἀποστατεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἀναγορεύεται ἐν Χαρσιανῷ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας. — Ἐγκληματικὴ συμμαχία Σκληροῦ καὶ Φωκᾶ. Προδοσία τοῦ Φωκᾶ φυλακίσαντος τὸν Σκληρόν. — Ὁ Ρωμανὸς Σκληρὸς προσέρχεται τῷ βασιλεῖ. — Νικηφόρος πορεία τοῦ Φωκᾶ. — Στρατοπεδεύει ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καὶ ἀποστέλλει τοὺς ὑπάρχους αὐτοῦ πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἀβύδου. — Ἀγωνία τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας προσβληθείσης ἀφ ἑτέρου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. — Θαυμασία ἐνέργεια ἀναπτυχθεῖσα ὑπὸ Βασιλείου. — Ὁ Βλαδίμηρος, μέγας πρίγκηψ τοῦ Κιέβου, χορηγεῖ εἰς τοὺς βασιλεῖς ἐπικουρίαν ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν. — Ἱστορία τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ῥωσικῆς δρουζίνας. — Νεαρὰ τῆς 4 Ἀπριλίου 988. — Ὁ Βασίλειος λαμβάνει ἐπιθετικὴν στάσιν. — Νίκαι ἐν Χρυσοπόλει καὶ ἐν Ἀβύδῳ. — Τραγικὸς θάνατος τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. — Ὁ Βάρδας Σκληρός, ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ Φωκᾶ, ἐπαναλαμβάνει τὸν κατὰ τῶν βασιλέων ἀγῶνα. — Ἅλωσις τῆς Βερροίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. — Ἅλωσις τῆς Χερσῶνος ὑπὸ Βλαδιμήρου. — Οἱ βασιλεῖς ἀποστέλλουσι τῷ Βλαδιμήρῳ ὡς νύμφην τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
Ἡμερομηνία ἐπιστροφῆς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤ. & ΕΠΙΣΤ.
ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

2012(1317)
87-1(951)
2-5(6458)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

900

SC SCHLUMBERGER, G.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΠΟΙΙΑ

31349

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
Δημόσια